

Programmabegroting

2018

www.limburg.nl

provincie limburg

Colofon

Uitgave:
Provincie Limburg
Postbus 5700
6202 MA Maastricht
Tel.: +31 (0)43 389 99 99
Fax: +31 (0)43 389 79 63

Programmabegroting

2018

Maastricht, 3-11-2017

Inhoud

Inleiding	5
Deel 1 Programmaplan.....	9
Structuur begroting	11
1.1. Investeringsklimaat.....	15
1.2. Innovatiekracht	27
1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	45
2.1. Sociale innovatie en participatie.....	55
2.2. Cultuur	61
2.3. Sport	71
2.4. Stedelijke ontwikkeling	75
3.1. Openbaar vervoer en railagenda	83
3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit	91
3.3. Limburgse woningmarkt.....	107
3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	111
3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas.....	123
3.6. Water.....	129
3.7. Energie, duurzaamheid en milieu	135
3.8. Plattelandsontwikkeling	153
4.1. Bestuur	167
4.2. Overhead	183
4.3. Algemene dekkingsmiddelen	185
4.4. Provinciale Staten en Griffie	189
Verplichte paragrafen.....	191
1. § Lokale heffingen	197

2. § Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	201
3. § Onderhoud kapitaalgoederen	215
4. § Financiering	221
5. § Bedrijfsvoering	231
6. § Verbonden partijen.....	245
7. § Grondbeleid	297
Deel 2 Financiële begroting.....	301
Bijlagen.	333
Bijlage 1: Overzicht baten en lasten 2018-2021	335
Bijlage 2: Naamswijzigingen begrotingsstructuur t.o.v. 2017	337
Bijlage 3: Overzicht reserves en voorzieningen 2018-2021	339
Bijlage 4: Overzicht incidentele baten en lasten 2018-2021.....	341
Bijlage 5: Overzicht uitvoeringsinformatie	345
Bijlage 6: Benchmark dashboard BBV	351
Bijlage 7: Lijst met afkortingen	357
Bijlage 8: Verwerkte en aangenomen moties	365
Bijlage 9: Rollen Provincie	373
Bijlage 10: Aangenomen moties en amendementen	375

Inleiding

Voor u ligt de Programmabegroting 2018. Dit is de derde programmabegroting die ter vaststelling voorligt in de Statenperiode 2015-2019. Deze programmabegroting maakt onderdeel uit van een totaal dossier dat bestaat uit:

- de Memorie van toelichting;
- de voorliggende Programmabegroting 2018;
- de Financiële begroting 2018 in één oogopslag.

Financieel perspectief

Zoals uit onderstaande verkorte meerjarenraming blijkt, bedraagt het begrotingsvolume 2018 € 604,69 mln.

€ x 1.000

	2018		2019		2020		2021	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Baten en lasten begrotingsprogramma's	378.033	110.267	334.991	100.915	300.506	85.875	292.105	67.324
Overhead	44.981	92	44.549	94	44.681	96	44.788	97
Algemene dekkingsmiddelen	18.658	292.964	19.571	296.080	1.896	293.577	3.296	297.127
Provinciale Staten en Griffie	3.339	0	3.372	0	3.418	0	3.464	0
Totaal baten en lasten	445.012	403.323	402.483	397.089	350.500	379.547	343.653	364.548
Saldo baten en lasten	-41.689		-5.395		29.047		20.895	
Mutatie reserves	146.383	201.372	168.070	179.726	115.025	122.553	94.103	110.438
Totaal	591.395	604.694	570.554	576.815	465.525	502.100	437.756	474.986
Resultaat	13.300		6.261		36.575		37.230	
Totaal Begroting	604.694	604.694	576.815	576.815	502.100	502.100	474.986	474.986

De primitieve begroting 2018 en de bijhorende meerjarenraming zijn sluitend en kennen een structureel evenwicht. Wij beschikken over voldoende weerstandsvermogen om de financiële risico's te dekken en er is een ruime onbenutte belastingcapaciteit als gevolg van het bevriezen van de opcenten MRB, terwijl het wettelijke aantal te heffen opcenten stijgt. Wij hebben een sterke vermogenspositie. Onze financiële positie is gezond. Van de taakstellingen is inmiddels 95% gerealiseerd. Ultimo 2018 zal het laatste deel van de taakstelling ad € 2,14 mln. moeten zijn ingevuld.

Inzet van onze middelen voor onze doelen en resultaten in 2018

Onderstaande tabel geeft op hoofdlijnen inzicht in de begrotingsprogramma's waar wij in 2018 onze middelen inzetten. Het betreft zowel exploitatiebudgetten als investeringen.

€ x 1.000

Begrotingsprogramma	Exploitatie		Investerings	
	Lasten	Baten	Uitgaven	Bijdragen
1.1. Investeringsklimaat	18.055	2.079	14.416	
1.2. Innovatiekracht	22.378	68	16.589	
1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	13.453	0		
2.1. Sociale innovatie en participatie	12.565	0		
2.2. Cultuur	43.034	5.356		
2.3. Sport	5.611	0		
2.4. Stedelijke ontwikkeling	1.864	0		
3.1. Openbaar vervoer en railagenda	74.585	18.674	34.800	18.572
3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit	54.295	320	67.017	3.078
3.3. Limburgse woningmarkt	1.230	0		
3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	6.071	1.748	20.225	
3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas	38.729	35.202	46.893	
3.6. Water	9.241	3.351		
3.7. Energie, duurzaamheid en milieu	17.378	4.520	8.158	
3.8. Plattelandsontwikkeling	45.936	38.507		
4.1. Bestuur	13.608	443		
4.2. Overhead	44.981	92	6.146	
4.3. Algemene dekkingsmiddelen	18.658	292.964		
4.4. Provinciale Staten en Griffie	3.339	0		
	445.012	403.323	214.244	21.650

In deel 2, de Financiële begroting, wordt inzicht gegeven in de resterende intensiveringsmiddelen van deze coalitieperiode.

In deze begroting zijn de voorstellen uit de Voorjaarsnota verwerkt. Wij merken daarbij op dat de beoogde middelen voor de brede aanpak van de arbeidsmarkt ad € 3,5 mln. (sociaal economische structuurversterking) voor € 2,5 mln. wordt ingezet voor de Smart Services Heerlen en € 1 mln. voor 4 Limburg.

Wijzigingen BBV en de gevolgen voor de begroting

Zoals aangekondigd in de Programmabegroting 2017 zijn provincies, met ingang van de begroting 2018, verplicht om een basisset van beleidsindicatoren op te nemen. Deze set van indicatoren is vastgesteld door het IPO en is als bijlage 6. opgenomen in de Programmabegroting 2018¹.

¹ Raadpleegbaar op <http://www.waarstaatjeprovincie.nl/Paginas/Bestuur/Benchmark-dashboard-BBV.aspx>

Leeswijzer

De Programmabegroting 2018 is onderverdeeld in zestien inhoudelijke begrotingsprogramma's, die opgebouwd zijn uit beleidsproducten. Ieder beleidsproduct bestaat uit een of meerdere resultaten, waaraan indicatoren zijn gekoppeld.

Daarnaast zijn er nog drie overige begrotingsposten: overhead, algemene dekkingsmiddelen en Provinciale Staten en Griffie. Dit zijn begrotingsposten die zich niet direct richten op maatschappelijke doelen, maar wel relevante kosten of opbrengstenposten in de begroting vormen.

Alle programma's kennen een vergelijkbare structuur (conform het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV)). De begrotingsprogramma's geven antwoord op de zogenaamde 3 W-vragen, die de inhoud met de begrote middelen moeten verbinden: Wat willen we bereiken? Wat gaan we daarvoor doen? en Wat gaat het kosten?

Voor ieder begrotingsprogramma wordt de relevante informatie kort samengevat. Zo kunt u in één oogopslag zien wat de thematische indeling binnen de begroting is. Alle programma's zijn op dezelfde manier geschreven. De eerste alinea vertelt waar het beleidsprogramma over gaat: wat is de scope en wat zijn de belangrijkste onderwerpen binnen dit programma. In de tweede alinea wordt de maatschappelijke opgave in kaart gebracht: wat zijn de belangrijkste trends en ontwikkelingen rondom onderwerpen die relevant zijn voor dit programma.

In de volgende alinea beantwoorden we de 1e W-vraag: **Wat willen we bereiken?** Hier is het doel breed geformuleerd om recht te doen aan de maatschappelijke opgaves waar de Provincie aan werkt. Hier wordt de richting geformuleerd die door de Provincie is gekozen om aan een maatschappelijke opgave te werken of een bepaalde ontwikkeling te stimuleren. Deze wordt nader aangescherpt door de criteria, die in de volgende alinea zijn geformuleerd. De criteria geven antwoord op de vraag "Wat vinden we daarbij belangrijk?" en geven daarmee de politieke accenten aan. Daarmee worden de door uw Staten gemaakte keuzes inzichtelijk gemaakt. Criteria beschrijven de 'ideale' situatie in Limburg om duidelijk te maken waar wij voor gaan.

Vanwege onze rol is het echter niet altijd aantoonbaar wat het resultaat van onze inspanningen is. Daarom is ervoor gekozen om meer te focussen op producten en op de wijze waarop zij bijdragen aan de hogere maatschappelijke doelen.

Beleidsproducten

Op de volgende pagina geven we antwoord op de 2e W-vraag: **Wat gaan we daarvoor doen?** Alle beleidsproducten moeten een bijdrage leveren aan een of meerdere criteria uit dat begrotingsprogramma. Daarmee geven de producten invulling aan de ambities van het College en uw Staten. Ieder product begint met een korte contextbeschrijving, waarin voor dit product relevante ontwikkelingen en beslismomenten worden samengevat. Daarna worden de resultaten voor de komende periode beschreven. Bij ieder resultaat is de rol van de Provincie vermeld. Dit om aan te geven in welke mate resultaatgebieden door de Provincie beïnvloed kunnen worden.

Verantwoording vindt plaats op basis van wat bereikt is binnen de resultaten.

Na de samenvatting van actuele resultaten volgt een tabel met prestatie-indicatoren. Prestatie-indicatoren zijn voor zo ver mogelijk op output gericht: gebaseerd op harde afspraken die door de Provincie met haar partners gemaakt zijn en concrete acties. Deze indicatoren laten de voortgang zien van zaken die aantoonbaar door de Provincie beïnvloed kunnen worden. Voor meerdere producten is het momenteel echter (nog) niet mogelijk om indicatoren aan te geven die op de afspraken zijn gebaseerd, omdat beleid nog ontwikkeld en/of vastgesteld moet worden.

Het beleid is continu in ontwikkeling en de begroting zal dit proces kunnen reflecteren. Daarom zijn in deze begroting zowel resultaten als indicatoren niet voor 4 jaar 'bevroren' maar kunnen ze geleidelijk

herzien worden. Op het moment dat er beslissingen worden genomen, moeten er wijzigingen in de begroting komen (door middel van bijstellingen, niet alleen financieel maar ook inhoudelijk). Op zo'n manier zal de begroting ook beter zijn rol kunnen vervullen als kaderstellend document in de organisatie.

Kostenplaatje: investeringen in beeld

Daarnaast, in de 3e W-vraag: **Wat mag het kosten?** staat in de Programmabegroting 2018 bij ieder beleidsproduct een specificatie van financiële middelen. Per programma wordt ook de verdeling van kapitaallasten en personele lasten inzichtelijk gemaakt.

Ook zijn nog uit te voeren investeringen/financieringen opgenomen. De grondslag voor deze uitgaven ligt vast in reeds eerder genomen besluiten van Provinciale Staten, met uitzondering van de investeringen die zijn opgenomen in het bij het Statenvoorstel opgenomen kredietbesluit. Dit is nieuw ten opzichte van eerdere begrotingen. De wijze waarop de Provincie haar financieel beleid voert, is complexer geworden. Waar voorheen exploitatiebudgetten het belangrijkste waren, is de afgelopen jaren ingezet op revolverende investeringen. Dat vraagt om een andere manier van presenteren van onze middeleninzet. Ook hebben wij in de financiële toelichtingen zoveel mogelijk onderliggende besluitvorming vermeld. Daardoor wordt helder op basis van welke besluiten budgetten in de begroting tot stand zijn gekomen.

Ook reeds gedane financieringen en investeringen in deelnemingen zijn met behulp van een relatietabel opgenomen bij de betreffende begrotingsprogramma's. Indien er sprake is van een risico van materieel belang is er ook een verwijzing naar de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing. Op deze wijze wordt er een integraal financieel beeld van een begrotingsprogramma gepresenteerd.

Volledigheidshalve merken wij op dat er in de financiële tabellen sprake kan zijn van afrondingsverschillen.

Deel 1

Programmaplan

Structuur begroting

1.1. Investeringsklimaat	1.1.1. Economische samenwerking
	1.1.2. Acquisitie en LIOF
	1.1.3. MKB
	1.1.4. Brightlands Kennis/As
	1.1.5. Maastricht Aachen Airport
1.2. Innovatiekracht	1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus
	1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus
	1.2.3. Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo
	1.2.4. Services & Brightlands Smart Services Campus
	1.2.5. Logistiek
	1.2.6. Maakindustrie
	1.2.7. Toerisme en recreatie
1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	1.3.1. Arbeidsmarkt
	1.3.2. Onderwijs
	1.3.3. Limburg Werkt Akkoord
2.1. Sociale innovatie en participatie	2.1.1. Sociale innovatie
	2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie
2.2. Cultuur	2.2.1. Cultuur
	2.2.2. Erfgoed
	2.2.3. Monumenten
	2.2.4. Archeologie
	2.2.5. Digitale Agenda en Regionale Media
2.3. Sport	2.3.1. Sport
2.4. Stedelijke ontwikkeling	2.4.1. Stedelijke ontwikkeling
	2.4.2. Herstructurering in wijken
	2.4.3. IBA
3.1. Openbaar vervoer en railagenda	3.1.1. Openbaar vervoer en concessie management
	3.1.2. Railagenda
3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit	3.2.1. Voorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen
	3.2.2. Fiets
	3.2.3. Verkeersveiligheid
	3.2.4. Logistieke netwerken
	3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen
	3.2.6. Project Buitenring Parkstad Limburg
	3.2.7. Project N280- West
	3.2.8. Project N266
3.3. Limburgse woningmarkt	3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg
3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.4.1. Provinciaal omgevingsplan
	3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid
	3.4.3. Werklocaties
	3.4.4. Buitengoed Geul en Maas
	3.4.5. Vergunningen ontgroningen
	3.4.6. Handhaving ontgroningen
	3.4.7. Grondzaken

3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas	3.5.1. Programma Maasvallei
	3.5.2. Ooijen-Wanssum
3.6. Water	3.6.1. Water
3.7. Energie, duurzaamheid en milieu	3.7.1. Asbest en energie
	3.7.2. Milieubeleid en Duurzaamheid
	3.7.3. Uitvoering milieu
	3.7.4. Bodem en ondergrond
	3.7.5. Mijn(water)schade
	3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten
	3.7.7. Handhaving bijzondere wetten
	3.7.8. WABO-milieuadvies
	3.7.9. Vergunningen WABO
	3.7.10. Handhaving WABO
	3.7.11. Coördinatie RUD
3.8. Plattelandsontwikkeling, natuur en landschap	3.8.1. Natuur
	3.8.2. Landschaps Parken en Vermaatschappelijking
	3.8.3. Landbouw
4.1. Bestuur	4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK
	4.1.2. Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie
	4.1.3. Integriteit
	4.1.4. Coördinatie Interbestuurlijk toezicht
	4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën
	4.1.6. IPO
	4.1.7. Internationalisering
	4.1.8. Euregiobestuur
	4.1.9. Strategische Public affairs
	4.1.10. Branding
	4.1.11. Overige bestuurlijke zaken
	4.1.12. Overige bestuurlijke zaken
	4.1.13. Overige bestuurlijke zaken
Overige begrotingsonderdelen	
4.2. Overhead	4.2.0. Overhead
4.3. Algemene dekkingsmiddelen	4.3.1. MRB
	4.3.2. Provinciefonds
	4.3.3. Overige eigen middelen
	4.3.4. Reservering nieuw beleid
	4.3.5. Stelposten
	4.3.6. Vennootschapsbelasting
4.4. Provinciale Staten en Griffie	4.4.1. Provinciale Staten en Griffie

1.1. Investeringsklimaat

Investeringsklimaat gaat over de aantrekkelijkheid van Limburg voor ondernemingen en investeerders. Dit programma richt zich op de voorwaarden die nodig zijn voor ondernemers om zich maximaal te kunnen ontwikkelen. De inzet van de Provincie spitst zich toe op (internationale) samenwerking, gezamenlijke agendasetting, acquisitie en generieke MKB-ondersteuning. Daarnaast worden open innovatie en uitbouw van de kennisinfrastructuur via Kennis-As en Brightlands campussen gerealiseerd. Een vernieuwd LIOF is hierin één van onze instrumenten.

Snelle veranderingen op demografisch, economisch, technisch en financieel vlak vormen uitdagingen, maar bieden ook kansen voor bedrijven om zich te ontwikkelen. De welvaart en werkgelegenheid voor de Limburgse bevolking staan hierbij centraal. Om het verdienvermogen van de Limburgse economie te kunnen versterken, zoeken we met de economische agenda aansluiting op de maatschappelijke opgaven. Daarbij is de afstemming met onderwijs- en arbeidsmarktaspecten uit de sociale agenda en het aanvalsplan naar een ontwikkelingsgerichte arbeidsmarkt voor het Limburgse MKB van belang. De internationale ligging van Limburg biedt kansen om het investeringsklimaat grensoverschrijdend te verbeteren.

Wat willen we bereiken?

Limburg streeft naar een concurrerende en innovatieve kennis- en diensteneconomie. Een economie die duurzaam is geëquipeerd voor de vestiging en groei van ondernemingen. Wij bouwen aan een beter toegankelijk en transparanter instrumentarium voor het bedrijfsleven en het MKB in het bijzonder, met een sterke internationale focus.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Zowel op regionaal, nationaal als internationaal niveau staan gezamenlijke agendasetting en samenwerking tussen ondernemers, onderwijs, onderzoek en overheid (vier O's) centraal.

Criterium 2: Het Limburgse MKB kenmerkt zich door goed ondernemerschap en een sterke exportpositie.

Criterium 3: De economische structuur in Limburg is versterkt door het aantrekken van nieuwe bedrijven en uitbreiding van bestaande bedrijven.

Criterium 4: De (innovatieve) kracht van het bedrijfsleven is vergroot, ook door het benutten van internationale relaties.

Criterium 5: De dienstverleningsstructuur voor het bedrijfsleven is toegankelijk, transparant en efficiënt georganiseerd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	1.1.1. Economische samenwerking
Portefeuillehouder	Beurskens

Samenwerking tussen bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen, overheden in triple-helix of (quatro-helix) verband is inmiddels gemeengoed. Onze (potentiële) samenwerkingspartners bevinden zich op regionaal, provinciaal, nationaal en internationaal niveau. De Limburgse triple-helix-organisaties en in het verlengde daarvan de Brainport Network organisatie vormen voor ons belangrijke netwerkpartners. We zetten de gezamenlijke MKB innovatie-ondersteuning met andere provincies en het Rijk voort.

De samenwerkingsrelaties met buitenlandse partners worden voor bedrijven uit de topsectoren/campussen én het MKB in breder verband verder uitgebouwd en uitgebreid, met de nadruk op de provinciale speerpuntlanden voor internationale economische diplomatie.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 3 en 4 van dit programma. Maar ook aan criterium 4 van programma 1.2. Innovatiekracht en criterium 3 van programma 1.3. Onderwijs en Arbeidsmarkt.

Beoogde resultaten	
1.	Samenwerking in Zuid-Nederland en met het Rijk m.b.t. financiering van het MKB en afstemmen over de toekomst van Europese fondsen. Rol Provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt</i>
2.	Regionale samenwerking in triple helix-overleggen en met andere intermediaire organisaties en stakeholders (o.a. Kamer van Koophandel (KvK), Limburgse Werkgevers Vereniging (LWV), MKB Limburg, Brainport Network, Limburg Economic Development (LED), Keyport en Greenport Venlo). Rol Provincie: <i>subsidiënt, partner</i>
3.	Internationale samenwerking versterken m.b.t. topsectoren, campussen en Kennis-As; euregionale samenwerking intensiveren en onderhouden van bilaterale contacten (met als speerpuntlanden: Vlaanderen, Wallonië, Noordrijn-Westfalen, Zuid-Duitsland, Ile de France, China en Azerbaidzjan); inzetten op economische netwerken (European Chemical Regions Network (ECRN), Vanguard). Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt</i>
4.	Beter benutten EU-fondsen en voeren EU-lobby op economische thema's. Rol Provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
4	Budget (€) dat uit Europese fondsen is binnengehaald voor Limburgse projecten.	€ 155 mln.	€ 200 mln.	2019

Toelichting prestatie-indicatoren	
1.	In het coalitieakkoord is afgesproken, dat voor financiering van projecten meer middelen uit andere dan provinciepotten gehaald moeten worden. Voor de inzet van Europese middelen is inmiddels een monitor opgezet.

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 2,97 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	1.1.2. Acquisitie en LIOF
Portefeuillehouder	Beurskens

Het economisch beleid van de Provincie is gericht op duurzame versterking van de regionale economie. In het coalitieakkoord is opgenomen dat de Provincie Limburg bij het uitvoeren van het provinciaal economisch beleid een actieve opstelling voor ogen heeft.

LIOF is een belangrijk instrument in de uitvoering van het provinciaal economisch beleid, zowel op het gebied van MKB-financiering, als op het gebied van innovatiebevordering en acquisitie.

Om invulling te geven aan een actieve provinciale sturing t.a.v. LIOF is in 2016 een gelijkwaardige zeggenschaps- en eigendomsverhouding tussen Ministerie van Economische Zaken en Provincie gerealiseerd. De gewijzigde zeggenschaps- en eigendomsverhouding heeft gevolgen voor de inrichting van de governance van LIOF. Zowel vanuit de aandeelhoudersrol als de subsidierelatie zullen de resultaten van de bedrijfstak 'Business Development' als ook 'Participaties & Financiering' worden gemonitord.

Nieuwe investeringen en het aantrekken en verankeren van bedrijven dragen bij aan de toename van werkgelegenheid, versterking van ons vestigingsklimaat en geven handen en voeten aan de ambitie om deel uit te maken van een vooraanstaande Technologische Topregio in Europa. De Provincie Limburg wil meer bedrijvigheid in Limburg realiseren door middel van coördinatie van het acquisitieproces en versterking van de proactieve acquisitie door onze partners. Een gezamenlijke aanpak van acquisitie wordt onderschreven door de zeven grote stedelijke gemeenten, LIOF en de Provincie door het in 2016 ondertekende convenant m.b.t. een gezamenlijke aanpak van het acquisitieproces. Dit convenant wordt eind 2017 door de partners geëvalueerd. Tevens vindt met de vier Brightlands-campusen en LIOF een regulier overleg plaats, waarbij op basis van een gezamenlijke inspanning de acquisitie wordt georganiseerd.

De regie en coördinatie van het proces rondom de strategische acquisitiedossiers ligt bij de Provincie. LIOF is verantwoordelijk voor de uitvoering van het proces.

Gelet op de rol van LIOF op het gebied van MKB-financiering is het beheer van het Limburg Business Development Fund (LBDF) en MKB-Leningenfonds (MKBL) bij LIOF ondergebracht. De Provincie zal vanuit haar rol als aandeelhouder en als opdrachtverstrekker de resultaten en de voortgang van deze financiële instrumenten monitoren.

Dit product draagt bij aan criterium 3 en 4 van dit programma. Maar ook aan criterium 1 van programma 1.2. Innovatiekracht.

Beoogde resultaten	
1.	Coördineren van acquisitieactiviteiten door de gemeenten, LIOF en campusorganisaties. Rol Provincie: <i>procesmanager</i>
2.	Aansturen acquisitieactiviteiten van LIOF en deze ondersteunen met o.a. gastheerschap, bestuurlijke inzet en financiële incentives. Rol Provincie: <i>procesmanager, subsidiënt, financier</i>
3.	Monitoring resultaten LIOF voor zowel bedrijfstak 'Business Development' als 'Participaties & Financiering'. Rol Provincie: <i>subsidiënt, financier, partner</i>
4.	Maximeren van het gebruik van LBDF en MKBL en monitoren van de voortgang. Rol Provincie: <i>subsidiënt, financier</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Aantal bedrijven dat met steun van de Provincie/LIOF in Limburg is verankerd/uitgebreid/gevestigd.	0	10	2018
2	Aantal bezochte bedrijven in het kader van het Investor Relations Programma.	0	100	2018
4	Aantal business ideeën dat een revolverende bijdrage uit het LBDF heeft ontvangen.	11	42	2020
4	Aantal ideeën dat gesubsidieerd is uit LBDF.	45	180	2020
4	Aantal uitzettingen dat een revolverende bijdrage heeft ontvangen uit het MKBL.	21	40	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1, 2 en 3. Met LIOF zijn afspraken over de resultaten van hun activiteiten vastgelegd in het jaarplan 2016-2020.
4. Met het fondsmanagement van LBDF en MKBL zijn prestatieafspraken gemaakt, rekening houdend met de looptijd van de fondsen.

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 5,08 mln. Daarnaast financieren wij in 2018 het MKB leningfonds (€ 3,91 mln.) en het Limburg Development Fonds (€ 7,86 mln.).

Product	1.1.3. MKB
Portefeuillehouder	Beurskens

Het midden- en kleinbedrijf (MKB) vormt het fundament van de Limburgse economie (ruim 80% van de werkgelegenheid in het Limburgse bedrijfsleven bevindt zich in het MKB). MKB in Limburg kan een belangrijkere rol vervullen als banenmotor en als plek waar toepassing van nieuw ontwikkelde kennis plaatsvindt. In de lijn met de kadernotitie Vitaal Bedrijfsleven (PS 13 mei 2016) worden innovatie, export, internationale samenwerking en ondernemerschap in het MKB versterkt. Maar ook transparantie en toegankelijkheid van het financiële instrumentarium kan nog beter. De focus en inzet van beleid en instrumenten in afgelopen jaren begint vruchten af te werpen. Om een stap voorwaarts te zetten is niet alleen consistentie in beleid nodig, maar ook voortdurende optimalisering van het ondersteunings-instrumentarium om het innovatief vermogen van onze bedrijven maximaal te faciliteren. Uitbreiding van het bestaand instrumentarium is voorzien. Onderscheid wordt hierbij gemaakt in instrumentarium voor het 'brede' MKB en MKB gerelateerd aan de campussen. Voor de ondersteuning van het MKB bij vernieuwing en innovatie hebben meerdere partijen een rol, waarvan LIOF en de Brightlands campusorganisaties de belangrijkste zijn. Veel ondernemers zijn bezig met overleven en denken vooral aan morgen. Goed ondernemerschap vereist ook nadenken over de verdere toekomst, met vragen over onderwerpen als financiering, vernieuwing, internationalisering en personeel. Exporterende bedrijven blijken in het algemeen prima overlevers. Grensoverschrijdend ondernemen zal derhalve voor meer ondernemers een normale zaak moeten worden. Zowel met voorlichting alsook begeleiding zullen ondernemers ondersteund worden. Het starten van een bedrijf (inclusief overname) kan voor werkenden en werkzoekenden een toekomst bieden, mits van goed ondernemerschap sprake is. Betere samenwerking tussen bedrijven en onderwijsinstellingen is hierbij nodig. We sluiten daarbij aan op het product Onderwijs, dat zich richt op onderwijsvernieuwing t.b.v. het opleiden van studenten en werknemers.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 2, 4 en 5 van dit programma. Maar ook aan criterium 3 van programma 1.2. Innovatiekracht en criteria 1 en 3 van programma 1.3. Onderwijs en Arbeidsmarkt.

Beoogde resultaten	
1.	Verder optimaliseren van het financieringsinstrumentarium. Rol Provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt, financier</i>
2.	Afstemmen van dienstverlening aan het MKB, zowel met landelijke als regionale partners. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, partner</i>
3.	Faciliteren en verhogen van de kwaliteit van ondernemers, o.a. door afspraken met onderwijs over ondernemerschap in onderwijs- en opleidingsprogramma's en startersondersteuning. Rol Provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt</i>
4.	Faciliteren van grensoverschrijdend ondernemen. Rol Provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Deelname Limburgse bedrijven aan de MIT-regeling (MKB-Innovatiestimulering Regio en Topsectoren).	0	70	2018
3	Organisatie van voorlichtingsbijeenkomsten over starten van een bedrijf.	0	1	2018
4	Organisatie van/deelname aan voorlichtingsbijeenkomsten over grensoverschrijdend ondernemen.	0	2	2018

Toelichting prestatie-indicatoren	
1.	De streefwaarde is gebaseerd op het aantal Limburgse bedrijven dat in 2016 betrokken was bij subsidieaanvragen voor de MIT-regeling Zuid-Nederland.

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 0,82 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	1.1.4. Brightlands Kennis/As
Portefeuillehouder	Beurskens

De Kennis-As is een partnerschap van de Universiteit Maastricht, Maastricht Universitair Medisch Centrum, Zuyd Hogeschool en Fontys Hogescholen met de Provincie Limburg. Het doel is om bij te dragen aan de versterking van de economische structuur met name door aansluiting op en versterking van de ontwikkelingen van de campuslocaties en door deze onderling op inhoud te verbinden. Ook via investeringen in opleidingen en onderzoeksinitiatieven. Onder de naam Brightlands krijgt deze samenhang meer vorm en inhoud. Via investeringen in kennis, onderwijs en onderzoek moet dit leiden tot innovatie, goed opgeleide medewerkers en valorisatie van kennis. Dit mondt uit in nieuwe bedrijvigheid. De Provincie stuurt op projecten die de aanhaking van het MKB, valorisatie en samenwerking, ook over de grens, bevorderen. Daarnaast zijn de Kennis-As-partners, als onderdeel van de onderwijsketen, actief betrokken bij onderdelen als doorlopende leerlijnen, ondernemerschap en human capital agenda's.

De nadruk van de Kennis-As-projecten ligt sinds Kennis As 2.0 (2015) op het versterken van de ontwikkeling van de campussen en het daarmee bijdragen aan Brightlands. De samenwerking tussen de vier campussen wordt in het kader van Brightlands geïntensiveerd. De kansen vanuit het verbinden op inhoudelijke sterkten ('cross overs') zijn leidend. Het betreft daarbij ook samenwerking op initiërende, dienstverlenende en ondersteunende activiteiten als business development, communicatie, venturing, community building en public affairs. Dit vergt inbedding in een passende organisatorische samenwerkingsvorm. De Provincie trekt in dit 'Brightlands – next step'-traject gezamenlijk op met de private en publieke partners in de verschillende campussen. In het kader van 'Brightlands – next step' worden onderdelen als communicatie, public affairs en community building al in gezamenlijkheid uitgevoerd.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 3 en 4 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Sturing geven aan lopende en nieuwe projecten in het kader van de Kennis-As als meerjarig partnerschap. Rol Provincie: <i>subsidiënt, financier, partner</i>
2.	Optimaliseren van de mogelijkheden die het partnerschap Brightlands biedt voor samenwerking op inhoud ('cross overs') en op andere gebieden als communicatie, (Europese) fondsen, public affairs en lobby. Rol Provincie: <i>partner</i>
3.	Sturing geven gericht op het versterken van de inhoudelijke en organisatorische samenhang tussen de campussen en met de Kennis-As, uitmondend in een scherpere positionering en lading van Brightlands. Rol Provincie: <i>subsidiënt, financier, partner</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Directe werkgelegenheid kenniswerkers bij Kennis-As projecten.	277	222	2019
2	Spin-offs (als resultaat van door de Provincie gefinancierde onderzoeksinstituten).	1	7	2019
3	gemeenschappelijk kader voor verantwoording voor de Brightlands-campussen (streefwaarden en indicatoren).	0	1	2019

Toelichting prestatie-indicatoren	
1.	De 'streefwaarde' voor deze indicator is gerealiseerd onder andere vanwege een snellere dan voorziene ontwikkeling van de LINK-instituten M4i en MERLN.

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 1,88 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	1.1.5. Maastricht Aachen Airport
Portefeuillehouder	Beurskens

Per 1 juli 2016 is de concessie in werking getreden en vindt de exploitatie van Maastricht Aachen Airport plaats door Trade Centre Global Investments BV (TCGI). Het beheer van het concessiecontract en de luchthaveninfrastructuur alsmede het beheer van het niet cruciale vastgoed vindt plaats vanuit de vennootschap "MAA Beheer en Infrastructuur BV", die indirect volledig in eigendom van de Provincie is. De komende jaren staan in het teken van verdere ontwikkeling, hetgeen er toe moet leiden dat MAA gemoderniseerd wordt en vanuit een nieuw elan de functie van regionale luchthaven kan versterken. In dat kader verwachten wij in 2018 onder meer investeringsplannen van de exploitant voor de modernisering van de passagiersterminal, een nieuwe cargoloods (incl. ontsluitingsmaatregelen), alsmede vervolg business cases met betrekking tot duurzaamheidsmaatregelen. Met het binnenhalen van private investeringsmiddelen en door deze te combineren met de inzet van publieke middelen kan de nationale en internationale positie van Maastricht Aachen Airport verder versterkt worden.

Zoals in de Voorjaarsnota 2016 en 2017 is opgenomen, zijn onderhoud en instandhouding van de luchthaveninfrastructuur structureel onderdeel van de provinciale basisinfrastructuur. Hiervoor, en ook voor de bijbehorende gebouwen, worden in 2017 meerjarige onderhoudsplannen voor de luchthaven afgerond en vervolgens in uitvoering genomen.

De procedure voor een verlengd gebruik van start- en landingsbaan zal naar verwachting eind 2017 worden afgerond.

Vanuit de directe stakeholders op en rond het vliegveld (MAABI, LDAVM, gemeente Beek, Provincie Limburg) is het initiatief genomen om met alle bedrijven in het gebied (goed voor ruim 5.000 arbeidsplaatsen) te komen tot een ruimtelijk-economische ambitie om alle afzonderlijke delen tot een integraal geheel te maken. In een bijeenkomst op 21 april 2017 zijn een zestal thema's geïdentificeerd als prioritair (Airportvillage, Logistieke hotspot, Arbeidsmarkt en onderwijs, Duurzaamheid, Innovatie, Maintenance). Aan de hand van deze thema's zal een gezamenlijke uitvoeringsagenda worden opgesteld.

De Provincie vindt het behoud van MAA belangrijk, omdat het bijdraagt aan logistieke en toeristische sectoren van de economie in Limburg (vracht- en passagiersvervoer). Daarnaast biedt het ook werkgelegenheid en leidt het tot samenwerking tussen bedrijfsleven en onderwijs in Aviation Competence Center.

Dit product draagt bij aan criterium 3 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Het middels een concessie laten exploiteren van de luchthaven conform het afgesloten concessiecontract en het beheren en onderhouden van de luchthaveninfrastructuur en het niet cruciale vastgoed, om hiermee bij te dragen aan de versterking van het (luchthaven)vestigingsklimaat. Rol Provincie: <i>ondernemer, partner (aandeelhouder), financier</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Tot eind looptijd concessie voldoen aan het concessiecontract conform de overeenkomst.	1	1	2026
1	Uitvoering onderhoudsplannen, die erop gericht zijn de	1	1	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
	luchthaveninfrastructuur in zodanige staat te brengen en te houden dat de exploitatie conform de concessie optimaal ondersteund wordt.			

Toelichting prestatie-indicatoren

- Het concessiecontract is in werking, het beheer van en uitvoering conform het contract staat centraal. Hierover wordt gerapporteerd via de Regeling Grote Projecten en de reguliere P&C-cyclus. De onderhoudsplannen zijn gereed en in uitvoering. De nadruk ligt op consistente uitvoering van de plannen. Hierover wordt gerapporteerd via de Regeling Grote Projecten en de reguliere P&C-cyclus.

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 4,33 mln. Daarnaast wordt via agiostortingen € 2,65 mln. geïnvesteerd in MAA (zie 3^e W-vraag).

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

1.1. Investeringsklimaat <i>Exploitatie</i>	Begroting ná wiz. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
1.1.1. Economische samenwerking	3.825	2.966	2.423	1.600	700
1.1.2. Acquisitie en LIOF	8.065	5.081	3.494	3.532	3.572
1.1.3. MKB	1.685	816	109	109	109
1.1.4. Brightlands Kennis/As	1.468	1.875	1.152	0	0
1.1.5. Maastricht Aachen Airport	5.827	4.327	4.329	4.330	3.682
<i>Personele lasten</i>	1.907	2.755	2.739	2.737	2.750
<i>Kapitaallasten</i>	593	236	236	236	876
Totaal lasten	23.370	18.055	14.481	12.545	11.688
Baten					
1.1.1. Economische samenwerking	646	1.096	900	450	0
1.1.4. Brightlands Kennis/As	116	116	0	0	0
1.1.5. Maastricht Aachen Airport	1.258	867	877	886	496
Totaal baten	2.020	2.079	1.777	1.336	496
Totaal saldo van baten en lasten	-21.350	-15.976	-12.705	-11.209	-11.192
Mutatie reserves					
<i>Toevoeging reserves</i>					
Bestemmingsreserve NEDAB	2.750	2.750	2.750	2.750	2.750
Risicoreserve financieringen & garanties	4.278	774	1.098	1.554	1.554
	7.028	3.524	3.848	4.304	4.304
<i>Aanwending reserves</i>					
Bestemmingsreserve NEDAB	3.000	3.000	3.000	3.000	2.750
Immunisatiereserve	4.620	0	0	0	0
Egalisatiereserve DU Topperbedrijventerrijnen	1.400	0	0	0	0
Innovatiefonds	20	0	0	0	0
	9.040	3.000	3.000	3.000	2.750
Saldo mutatie reserves	2.012	-524	-848	-1.304	-1.554
Resultaat	-19.337	-16.500	-13.552	-12.512	-12.745

Financiële toelichting

- 1.1.1. Om de beoogde resultaten rondom economische samenwerking in 2018 te bereiken bedraagt het budget € 2,97 mln. Er is tot en met 2021 een structureel budget voor de voortzetting van bestaand beleid ter dekking van Europese cofinanciering opgenomen. In 2018 bedraagt dit € 0,67 mln.
- Daarnaast zijn er op basis van de Voorjaarsnota 2017 onderdeel MKB (PS 7 juli 2017) extra middelen aan de begroting toegevoegd, namelijk € 0,15 mln. ten behoeve van de Brainport structuurversterking en € 1,5 mln. voor de MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT) regeling. De Limburgse bijdrage is geraamd voor 2018 € 2,10 mln. 2019, € 1,80 mln. en 2020 € 0,90 mln., totaal € 4,80 mln. Hiervan was reeds € 1,80 mln. voorzien in de primitieve begroting. Nieuw toegevoegd is € 3,00 mln. Deze € 3,00 mln. komt ten laste van de decentrale uitkering MIT van het Ministerie van Economische Zaken en de beleidsintensiveringsmiddelen MKB (GS-besluit 25 juli 2017).
- De geraamde baten hebben met name betrekking op de decentrale uitkering MIT-regeling van het Ministerie van Economische Zaken, € 1,05 mln. in 2018, € 0,90 mln. in 2019 en € 0,45 mln. in 2020.
- 1.1.2. Om de beoogde resultaten rondom acquisitie en LIOF te bereiken is in 2018 een bedrag nodig van € 5,08 mln. PS heeft op 5 februari 2016 besloten jaarlijks € 0,8 mln. als extra bijdrage beschikbaar te stellen in de exploitatiesubsidie LIOF. Deze wordt deze statenperiode ten laste gebracht van de beleidsintensiveringsmiddelen 'Acquisitie en LIOF' en daarna ten laste van de begrotingsruimte. Voor LIOF zijn reeds apparaatskosten structureel in de begroting opgenomen voor een bedrag van € 1,8 mln. Het benodigde budget voor LIOF bedraagt hiermee voor 2018 € 2,69 mln. Voor acquisitie wordt voortdurend met meerdere partijen overleg gevoerd over investeringen in Limburg. Mede op basis van de resultaatafspraken die met LIOF worden gemaakt, wordt voor 2018 uitgegaan van investeringsbesluiten met een provinciale bijdrage van naar verwachting € 2 mln. Deze € 2 mln. komt ten laste van de beleidsintensiveringsmiddelen Acquisitie en LIOF (GS-besluit 25 juli 2017). Voor de voortzetting van bestaand beleid, benodigd voor acquisitie, is een (structureel) bedrag opgenomen van € 0,76 mln. conform eerdere programmabegrotingen. In 2018 bedraagt het totale budget voor Acquisitie € 2,76 mln.
- 1.1.3. Het budget voor het MKB betreft in totaal € 0,82 mln. Er is een structureel budget in de begroting opgenomen voor het uitvoeringsprogramma Economie en Innovatie € 0,11 mln. Daarnaast zijn er extra middelen beschikbaar gesteld voor vernieuwingspilots in het bredere MKB € 0,31 mln., handelsmissies, exportbijekomsten en werkbezoeken buitenland, onderhouden handelscontracten China en Azerbaidzjan € 0,1 mln. en cofinanciering innovatieprojecten en OP-Zuid € 0,3 mln. Deze extra middelen worden gedekt uit de beleidsintensiveringsmiddelen MKB € 0,26 mln. en de beschikbaar gestelde middelen in de Voorjaarsnota 2017 onderdeel MKB € 0,45 mln. conform GS-besluit 25 juli 2017.
- 1.1.4. Het budget 2018 voor Brightlands Kennis/As bedraagt € 1,88 mln. Het betreft de (meerjarige) bijdrage aan het project Institute for Transnational and Euregional cross border cooperation and Mobility (ITEM) ad € 0,88 mln. conform PS-besluit van 31 oktober 2014 en de procesmiddelen Brightlands/Kennis-As ad € 0,32 mln. conform PS-besluit van 30 juni 2017 (1^e Afwijkingenrapportage 2017). Daarnaast is voor een intensivering van de branding en pr rondom het Brightlands-concept in 2018 en 2019 een aanjaagbudget nodig van € 975.000. Dit wordt gedekt uit het budget Acquisitie ad (€ 375.000) en de begrotingsresultaten in 2018 (€ 300.000) en in 2019 (€ 300.000), (GS-besluit 19 september 2017).
- 1.1.5. Het benodigd budget voor 2018 bedraagt € 4,33 mln. Dit bedrag is grotendeels bestemd voor 'niet' economische diensten van algemeen belang (NEDAB) namelijk € 3 mln. Voor het onderhoud en instandhouding van de luchthaveninfrastructuur wordt jaarlijks € 0,84 mln. toegevoegd aan de hiervoor bestemde onderhoudsvoorziening (PS Voorjaarsnota 2017 d.d. 7 juli 2017). Verder is er jaarlijks in de exploitatie de bijdragen van de drie gemeenten (Heerlen,

Maastricht en Sittard-Geleen) van in totaal € 0,4 mln. opgenomen. De gemeentelijke bijdragen betreft zowel inkomsten (baten) als de doorbetaling (lasten) aan de luchthaven. De overige baten hebben voornamelijk betrekking op de huuropbrengst van de cargoloods ad € 0,46 mln. Conform besluitvorming (PS 16 mei 2014) rondom de luchthaven wordt er jaarlijks een bedrag van € 2,75 mln. aan de reserve NEDAB toegevoegd. Vervolgens worden de begrote lasten gedekt door aanwending van deze reserve (jaarlijks € 3 mln.).

Ter afdekking van het risico inzake kapitaalstortingen (deelneming HBLM) wordt in plaats van jaarlijkse afschrijvingen jaarlijks een bedrag aan de risicoreserve financieringen en garanties toegevoegd, namelijk € 0,77 mln. in 2018, € 1,10 mln. in 2019, € 1,55 mln. in 2020 en € 1,55 mln. in 2021. In de kapitaallasten is verder in 2021 rekening gehouden met de afschrijvingen op de rehabilitatie van start- en landingsbaan ad € 0,64 mln., in lijn met de Voorjaarsnota 2017.

€ x 1.000				
1.1. Investerings/ Financiering	2018	2019	2020	2021
Uitgaven				
1.1.2 Acquisitie en LIOF	11.768	11.768	3.907	-
1.1.5. Maastricht Aachen Airport	2.648	1.423	648	2.543
Totaal uitgaven	14.416	13.190	4.555	2.543

Toelichting investeringen/financiering

1.1.2. Financiering van het MKB leningfonds (€ 3,91 mln.) en financiering van het Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V. (€ 7,86 mln.), conform PS-besluit 20 juni 2014.

1.1.5. Rehabilitatie van de luchthaven (conform PS-besluit 7 februari 2014), bijdrage aan de passagiersterminal (conform PS-besluit 9 oktober 2015) en de verwerking van bijdragen via agiostortingen (conform PS-besluit 30 juni 2017), totaal € 2,65 mln.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen	Financiering	Verbonden partijen
			MKB-L B.V.
			LBDF B.V.
		Achtergestelde lening aan Gaiapark	N.V. Industriebank LIOF
		Achtergestelde leningen aan Esigma, Pharmacell	
		Lening aan Gerli Venlo B.V.	
Europese programma's			
	Infrastructuur en panden MAA		
			Land Development AviationValley Maastricht N.V.
		Lening aan Land Development Aviation Valley Maastricht C.V.	Land Development AviationValley Maastricht C.V.
		Lening aan deelneming Aviation Valley Commandiet B.V.	Provincie Limburg AviationValley Commandiet B.V.
		Lening aan MAA B.V.	N.V. ALTMAA
			N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht
		Lening aan deelneming Limburgse Herstructureringsmaatschappij B.V.	LHB B.V.

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 1.1. Investering en export bevordering. LIOF, MKB-L en LBDF vervullen gezamenlijk de financieringsfunctie gericht op stimulering van bedrijfsinvesteringen, start-ups en doorontwikkeling van het MKB. Elk van deze verbonden partijen is gericht op een specifieke doelgroep.

LHB B.V. draagt bij aan de opwaardering van de Limburgse bedrijventerreinen. LDAVM C.V. en de daaraan gelieerde entiteiten richten zich specifiek op de ontwikkeling van het bedrijventerrein aangrenzend aan Maastricht Aachen Airport.

Tot slot dragen HBLM en N.V. Altmaa bij aan de beoogde groei van het exportvolume in Limburg middels de exploitatie van de luchthaven Maastricht Aachen Airport.

Zie voor nadere informatie de paragraaf Verbonden partijen en de landkaart, tevens opgenomen in deze begroting.

1.2. Innovatiekracht

Met het programma Innovatiekracht legt de Provincie de focus op het versterken van het verdienvermogen van bedrijven in een aantal economische sectoren. Het gaat zowel over de kennisintensieve sectoren in Limburg (te weten chemie en materialen, life sciences, landbouw en agrofood en smart services), als over de sectoren die tot het DNA van Limburg behoren en veel stuwende werkgelegenheid bieden (logistiek, maakindustrie en toerisme en recreatie). De verdere ontwikkeling van de vier Brightlands campussen als kristallisatiepunten van kruisbestuiving tussen kennis en ondernemerschap en het faciliteren van de aanhaking van het MKB op de campusontwikkelingen binnen een internationale context maken onderdeel uit van dit programma. De afstemming met de onderwijs- en arbeidsmarktaspecten uit de Sociale Agenda en het aanvalsplan naar een ontwikkelingsgerichte arbeidsmarkt is daarbij van belang.

Technologische en sociale innovatie zijn van belang om toekomstige ontwikkelingen als demografische veranderingen, verschuivingen van de economische macht, technologische doorbraken, groeiende verstedelijking en schaarste van natuurlijke grondstoffen het hoofd te bieden. Limburg scoort relatief hoog op het vlak van innovatiebevordering op Europese schaal.² Open innovatie en samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven om het concurrentievermogen op termijn te behouden, kan verder versterkt worden.

Wat willen we bereiken?

Wij streven naar een sterke Limburgse kenniseconomie die vernieuwend en duurzaam is. Wij zetten in op nieuwe bedrijvigheid (o.a. door valorisatie), de campussen en het MKB.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: De bedrijven binnen de kennisintensieve sectoren en de sectoren die behoren tot DNA van Limburg kennen open innovatie en hoogwaardige groei. De economische sectoren zijn via crossovers goed met elkaar verbonden.

Criterium 2: De Brightlands campussen zijn volgroeid, onderling goed verbonden richting een ecosysteem met (inter)nationale reputatie.

Criterium 3: MKB is goed aangehaakt bij de Limburgse campussen en heeft een euregionale oriëntatie (kennis, arbeidskrachten, handel en samenwerking).

Criterium 4: Bij het versterken van de Limburgse innovatiekracht wordt optimaal gebruik gemaakt van de samenwerkingsmogelijkheden met bedrijven en kennisinstellingen in de Euregio en daarbuiten.

² Onderzoek van OECD, 2013.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Product	1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus
Portefeuillehouder	Beurskens

Brightlands Chemelot Campus is een initiatief van de Provincie, DSM en Universiteit Maastricht. De Chemelot Campus B.V. is in 2011 door de partners opgericht. Sinds 2011 heeft de nadruk gelegen op het opzetten van een campus-ecosysteem rond duurzame materialen; een samenhangend geheel van innovatieve bedrijven, kennisinstituten, R&D faciliteiten, opleidingen en de daartoe benodigde investeringen in vastgoed en fysieke infrastructuur.

In 2014 is een versterking en versnelling aangebracht doordat Provinciale Staten instemden met het oprichten van een drietal instituten: Institute for Science & Technology (InSciTe), Brightlands Material Center (BMC) en Aachen-Maastricht Institute for Biobased Materials (AMIBM) waardoor kennisinstellingen zoals RWTH Aachen, TU Eindhoven en TNO op de Chemelot Campus hun onderzoek samen met het internationale bedrijfsleven uitvoeren. Bovendien werd door Provinciale Staten ingestemd met de bouw en financiering van pilotplants en researchfaciliteiten. Via deze kennisinfrastructuur wordt gebruik gemaakt van beschikbare Europese budgetten.

De campusorganisatie heeft zich tevens gericht op de community building, de selectie en begeleiding van start-up's (samen met de andere campussen via de Brightlands Innovation Factory) en het leggen van verbindingen met het MKB. Op deze wijze heeft zich een open-innovatie campus-ecosysteem ontwikkeld in de nabijheid van het Industrial Park dat geleid heeft tot een toename van aantallen kenniswerkers en studenten en de vestiging van nieuwe bedrijven.

In 2016 is samen met betrokken stakeholders van het Chemelot Industrial Park de visie 'Chemelot 2025' opgesteld om de economische en ruimtelijke motorfunctie voor Zuid-Limburg - afgestemd op haar omgeving - verder te versterken. Acties liggen o.m. op het gebied van gezamenlijke aanpak van acquisitie en begeleiding van start-ups, de doorontwikkeling van kennisinstituten met een koersbijstelling naar duurzaamheid, en de fysieke uitbreiding van de campus.

De autonome groei van de Brightlands Chemelot Campus, de samenwerking met de overige drie Brightlands campussen en de intensivering van de samenwerking met het Industrial Park zijn voor de campusorganisatie aanleiding geweest voor het hernieuwen van de strategie, waarin de duurzaamheidstransitie in de chemische procestechnologie en materialen centraal staat.

In 2018 wordt het sloop- en bouwprogramma gecontinueerd en worden met het oog op de toename van het aantal kenniswerkers en bezoekers de vestigingsmogelijkheden voor nieuwe bedrijven en start-ups vergroot. Daarnaast worden de opleidingsmogelijkheden op de campus versterkt, wordt samen met het Chemelot Industrial Park de schouders gezet onder de verduurzaming van het Industrial Park en chemische processen en worden de mogelijkheden voor externe financiering van het campusvastgoed onderzocht.

Dit product draagt bij aan criterium 1 tot en met 4 van dit programma. Maar ook aan criteria 1, 3 en 4 van programma Investeringsklimaat en criteria 1 en 4 van het programma Onderwijs en arbeidsmarkt.

Beoogde resultaten
1. Kennisinfrastructuur. Doorontwikkeling van de kennisinstituten InSciTe, BMC en AMIBM met het oog op samenhang binnen de context van de 4 Brightlands campussen en Chemelot Industrial Park. Rol Provincie: <i>subsidiënt, partner</i>
2. Meer bedrijvigheid en open innovatie. Continueren acquisitie van innovatieve bedrijven passend binnen de focus van de campus. Scouting, selectie en begeleiding van start-ups in samenwerking met de overige Brightlands campussen via de

Beoogde resultaten

Brightlands Innovation Factory.

Rol Provincie: *financier, subsidiënt*

3. Hoogwaardige infrastructuur.

Continuëren sloop- en bouwprogramma. Realisatie twee brighthouse voor huisvesting van nieuwe en startende bedrijven; uitbreiding Noord.

Rol Provincie: *financier, partner*

4. Onderwijs op de campus.

Versterking onderwijsaanbod op de campus: WO via vervolgaanpak Sciences programma, HBO en MBO via Chemelot Innovation and Learning labs (CHILL) en Applied Sciences.

Rol Provincie: *financier, subsidiënt*

5. Duurzaamheidsontwikkeling Chemelot.

Brightlands Chemelot Campus (BCC) en Industriepark ontwikkelen en starten een samenhangende aanpak gericht op duurzame ontwikkeling van het Industriepark, het ontwikkelen van de passende innovaties op de BCC en een daarbij aansluitende human capital agenda.

Rol Provincie: *subsidiënt*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde *	Streef waarde	Jaar
1, 2, 3	Aantal kenniswerkers werkzaam op de Brightlands Chemelot Campus.	1888	2970	2023
1, 2, 3	Totaal aantal bedrijven op de campus: <ul style="list-style-type: none">▪ Multinationals▪ MKB/startup's	8 26	60	2023
1, 4	Aantal kennis- en onderwijsinstellingen.	6	5	2023
4	Aantal studenten.	635	1000	2023

* Peildatum 1 januari 2017.

Toelichting prestatie-indicatoren

Voortgangsbewaking op de prestatie-indicatoren vindt sinds 2013 naast de P&C-cyclus tweemaal per jaar plaats via de voortgangsrapportages in het kader van de Regeling Grote Projecten.

In de begroting 2017 is de streefwaarde van het aantal studenten verhoogd van 300 naar 1000.

Voor wat betreft het aantal kennis- en onderwijsdoelstellingen is de streefwaarde reeds overschreden en zullen we in het kader van Brightlands Next Step bezien of verhoging van de streefwaarde aan de orde is.

In de begroting 2017 en voortgangsrapportages is 2020 als einddatum gecommuniceerd. Dit als resultante van het PS besluit van februari 2011 waarin is ingestemd met een 10-jarig commitment. Omdat de CEO van Brightlands Chemelot Campus evenwel pas in mei 2012 is benoemd en de feitelijke doelrealisatie van de Brightlands Chemelot Campus eerst in 2013 is gestart, is het realistischer om uit te gaan van 2023 als de einddatum van het 10-jarig commitment van uw staten. Het jaar van de streefwaarden is in bovenstaande tabel dan ook gewijzigd van 2020 naar 2023.

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 2,34 mln. Daarnaast wordt in 2018 via agiostortingen € 15,94 mln. geïnvesteerd in de Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus (zie 3^e W-vraag). Voor wat betreft het onderwijs budget wordt verwezen naar 1.3.2. Onderwijs.

Product	1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus
Portefeuillehouder	Beurskens

De Brightlands Maastricht Health Campus B.V. (BL-MHC B.V.) is een initiatief van de Provincie, de UM en het azM. De campusorganisatie BL-MHC B.V. is in 2013 opgericht (PS, 11 en 12 oktober 2012).

De BL-MHC B.V. zorgt ervoor dat de kennis, kunde, faciliteiten en ziektebeelden (veelal met een hoge frequentie in Limburg) die het meest economisch potentieel hebben, benut worden voor economische ontwikkeling in de vorm van werkgelegenheid en nieuwe bedrijven.

De Provincie heeft in het kader van de campusontwikkeling de afgelopen jaren geïnvesteerd in kennisinstellingen, onderzoeksfaciliteiten van en voor de UM en het MUMC+/azM (academisch ziekenhuis Maastricht), zoals de Maastricht Studie, Limburg Investeert in Kenniseconomie (LINK), Brains Unlimited en Protonen Therapie Centrum (PTC). Tegelijkertijd wordt ingezet op de gebiedsontwikkeling en de (her)ontwikkeling van het MECC.

De samenwerkende partijen hebben in 2016 de BL-MHC B.V. een ruimer mandaat en bijbehorende middelen tot 2023 toegekend (Programmabegroting 2017 PS 4 november 2016). UM en azM hebben hun campus-gerelateerde valorisatieactiviteiten ondergebracht in de BL-MHC B.V., wat een zeer substantiële impuls is voor de economische campusontwikkeling en tevens de grondslag vormt voor het toekomstig verdienmodel van deze B.V., waardoor deze B.V. op termijn mogelijk deels zelfstandig kan gaan functioneren. Ook de samenwerking met Brightlands Innovation Factory kan hieraan bijdragen.

Daartoe is zoals aangekondigd (PS 13 december 2016) naast de kennis en kunde ook kapitaal nodig voor spin-offs. Dit kapitaal is nodig, omdat de middelen uit het Valorisatieprogramma Zuid-Limburg zijn uitgeput. Aan uw staten is hiertoe in september 2017 een voorstel voorgelegd waarin de rechten op aandelen van UM/azM die volgen uit het intellectueel eigendom van de Life Sciences over te dragen aan de BL-MHC BV, waarbij de Provincie eenmalig € 5 mln. revolverend inbrengt in de BL-MHC BV. Met dit geld worden de spin off bedrijven gefinancierd.

Dit product draagt bij aan criterium 1 t/m 4 van dit programma. Maar ook aan criteria 1, 3 en 4 van programma 1.1. Investeringsklimaat.

Beoogde resultaten
<p>1. Kennisinfrastructuur.</p> <p>Met betrekking tot de kennisinfrastructuur op het gebied van elektronen microscopie en regeneratieve geneeskunde, binnen het programma Limburg Investeert in haar Kenniseconomie (LINK), wordt eind 2017 een besluit voorgelegd over de verdere voortgang van de financiering.</p> <p>Zoals beschreven in de context zal de BL-MHC B.V. zich erop richten deze en de overige kennisinfrastructuren tot economische ontwikkelingen (werkgelegenheid + bedrijven) te brengen.</p> <p>Rol Provincie: <i>financier, subsidiënt</i></p>
<p>2. Meer bedrijvigheid en open innovatie.</p> <p>Vanuit de BL-MHC B.V. wordt fors ingezet op campus-gerelateerde valorisatie activiteiten om de gestelde maatschappelijke doelen te behalen, waarbij <i>community building</i> met kennisinstellingen en MKB-bedrijven een belangrijke voedingsbodem vormt. Ook in relatie tot en in samenwerking met alle Brightlandscampussen en internationale relevante partners. Zo wordt op het gebied van regeneratieve geneeskunde samengewerkt met een aantal andere (nationale en regionale) overheden, universiteiten,</p>

Beoogde resultaten

bedrijven en gezondheidsfondsen aan de totstandkoming van het initiatief RegMed XB. Het gaat daarbij om een grootschalig Vlaams-Nederlands onderzoeks- en valorisatieprogramma met een duur van 10 jaar.
Rol Provincie: *partner (aandeelhouder voor 1/3 in de BL-MHC B.V.), financier, procesmanager*

3. Hoogwaardige infrastructuur.

In het kader van de gebiedsontwikkeling wordt door UM, azM, de gemeente Maastricht, MECC en de BL-MHC BV samengewerkt om gezamenlijk te komen tot de fysieke dimensie campusontwikkeling, die mogelijk een beroep doen op de Provincie als medefinancier en mogelijk subsidiënt.

Rol Provincie: *financier, subsidiënt*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1, 2	Aantal nieuwe arbeidsplaatsen ³ .	2016: 1050	1100	2023
2, 3	Aantal nieuwe bedrijven.	2016: 29	40	2023

Via agiostortingen wordt in 2018 € 0,65 mln. in Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus geïnvesteerd. (zie 3^e W-vraag, Investerings/ Financiering).

Product	1.2.3. Landbouw en Agrofood Brightlands Greenport Venlo
Portefeuillehouder	Beurskens

Provinciale Staten hebben op 13 mei 2016 besluiten genomen m.b.t. de ontwikkeling van de Greenport Venlo en het Investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2. De focus van de campus op innovatie in het totale agrofood-complex en de transformatie van de sector liggen deels in elkaars verlengde.

Kennislandschap

In 2017 worden de HEFI-laboratoria van de Universiteit Maastricht (UM) in de Villa Flora operationeel, waarin met name fundamenteel onderzoek zal worden verricht. In de jaren 2017 en 2018 worden ook R&D-faciliteiten voor ondernemer gedreven onderzoek gerealiseerd. Bij veel ondernemers uit de agrofood sector en de maakindustrie bestaat het voornemen om met elkaar en met de kennisinstellingen op en rond de campus research en development trajecten op te starten met het oog op marktrijpe innovaties. Het MKB wordt daarin door de campus(organisatie) ondersteund.

Per 1 mei 2017 is de CEO van de Brightlands Campus Greenport Venlo benoemd. Met als uitgangspunt het Campusplan, dat in mei 2016 door Provinciale Staten is vastgesteld, zal de Chief Executive Officer (CEO) in 2017/ 2018 een meerjarenplan van aanpak ontwikkelen en implementeren. In dit plan zal worden ingegaan op onder andere:

- Het ontwikkelen van een acquisitie- en investeringsstrategie voor realisering van de noodzakelijke R&D-infrastructuur en vestiging van relevante bedrijven op de campus. Doel van de strategie is om zowel robuuste kennisdragers als innoverende ondernemers aan de campus te binden en investeringen in R&D-infrastructuur en vastgoed los te maken;
- De ontwikkeling van road maps voor de thema's van de campus, te weten: 'gezonde en veilige voeding', 'future farming' en 'alternatieve grondstoffen en voedingsbronnen (biobased)';

³ Zoals toegelicht in de 1^e Afwijkingenrapportage 2017 wordt dit uitgedrukt in aantallen en niet in fte's.

- De uitbouw van netwerken en communities;
- Aanpak om start-ups en scale-ups te faciliteren (incl. inzet Brightlands Innovation Factory (BIF));
- Visie op wijze waarop de regierol van de campus voor de totale ontwikkeling zal worden ingevuld.

In het meerjarenplan van aanpak, de visie, zal ook worden ingegaan op de samenwerking met de drie andere Brightlands campussen in zijn algemeenheid en op de cross overs.

Met de UM en de HAS zijn meerjarenafspraken gemaakt over de ontwikkeling van het hoger onderwijs in Venlo. In 2017/2018 zullen een visie en instrumenten worden ontwikkeld om het samenspel tussen kennisinstellingen en ondernemers verder te versterken. De werknaam daarvan is 'Kenniscentrum Greenport Venlo'. Het Kenniscentrum moet worden gezien als onderdeel van het Bright Innovation Network Greenport Venlo. Het streven is erop gericht om in 2018 van start te gaan met het Kenniscentrum.

De inzet op community vorming en innovatie rond de campus wordt in 2018 in samenhang uitgevoerd met de provinciebrede aanpak van de agrofood community, waartoe LIOF opdracht heeft gekregen.

In 2015 heeft de Provincie in de Villa Flora het CoCreationLab gerealiseerd. Het is steeds de bedoeling geweest om dit Lab op enig moment over te dragen aan de campusorganisatie c.q. de vastgoedorganisatie. Het streven is erop gericht om de overdracht per 1 januari 2018 te realiseren. Tot het moment van overdracht berust de exploitatie bij de Provincie.

Werklandschap

Provinciale Staten hebben op 16 december 2016 ingestemd met de vervlechtingsoperatie van de vastgoedbedrijven. Deze is geëffectueerd. Er is nu één uitvoeringsorganisatie voor het werklandschap, BV Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo, en één vastgoedorganisatie voor het kennislandschap (de campus), BV Campus Vastgoed Greenport Venlo. De Provincie is aandeelhouder van beide BV's. Beide ondernemingen hebben de opdracht om uitvoering te geven aan de business cases die ten grondslag hebben gelegen aan de besluitvorming in het kader van het 'vervlechtingstraject'. Voor het Ontwikkelbedrijf betekent dit voor 2018 de uitgifte van bedrijfsterreinen en de versnelde ontwikkeling van nieuwe bestemmingsplannen; met het oog op het creëren van nieuwe arbeidsplaatsen. Voor Campus Vastgoed betekent dit de uitgifte van gronden op het campusterrein en de verhuur van vierkante meters in de Villa Flora en de Innovatoren; met het oog op de ontwikkeling van de Brightlands Campus Greenport Venlo en in nauwe samenspraak met de CEO van de Campus.

Governance

De in het 'Programmaplan Greenport Venlo' beoogde vereenvoudiging van de governance in de regio is de afgelopen jaren gerealiseerd.

Economic Development Board Noord-Limburg (EDB)

De EDB heeft medio 2017 de contouren van de economische agenda voor de regio en in het bijzonder de sectoren 'logistiek', 'maakindustrie' en 'agro/food' opgesteld; met als speerpunten circulaire economie en innovatie, het vinden en binden van talent en branding. Daarbij gaat het om de relevantie van de regio zichtbaar te maken voor partijen van buiten. In 2018 zal deze agenda op basis van initiatieven uit de sectoren maakindustrie, logistiek en agrofood worden geoperationaliseerd; passend bij de provinciale kaders.

Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 (LLTL2)

Binnen het programma LLTL 2 richten wij ons op 4 investeringslijnen:

- voorlopers en doorontwikkelaars: ondersteuning initiatieven in de gehele innovatietrechter (van idee tot haalbaarheidsstudie en investeringsprogramma) en stimulering inter- en intra-sectorale samenwerking;
- meerwaarde voor de omgeving: zaken als structuurmaatregelen (verkaveling), natuur, water en bodemopgaven, behoud van monumentaal erfgoed en kringloopbenadering staan hierbij centraal;
- perspectief voor ondernemerschap: bevordering samenhang realiseren in kennis- en ondernemerschapontwikkeling;
- fundament voor ontwikkeling: ontwikkeling van de Limburgse agrofood community en, in samenhang met Brightlands Campus Greenport Venlo, Bright Innovation Network Greenport Venlo en de vorming van het Agro Innovatie Steunpunt.

In september 2017 hebben Provinciale Staten de accentennotitie Landbouw ontvangen.

De investeringslijn meerwaarde voor omgeving is ondergebracht onder product 3.8.3. Landbouw.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 2, 3 en 4 van dit programma.

Beoogde resultaten

Kennislandschap

1. Voor de Brightlands Campus Greenport Venlo zal onder leiding van de CEO van de Campus een investerings- en acquisitiestrategie voor de Brightlands Campus Greenport Venlo worden opgesteld.
Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier, partner*
2. Voor de Brightlands Campus Greenport Venlo zullen onder leiding van de CEO van de Campus road maps voor de thema's voeding en gezondheid, future farming en biobased worden opgesteld.
Rol Provincie: *toetsers, procesmanager, partner*
3. Binnen de campus zullen R&D-faciliteiten t.b.v. open innovatie binnen de thema's van de campus worden gerealiseerd.
Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, financier, partner*

Werklandschap

4. Meer bedrijvigheid en groei werkgelegenheid.
Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager*

Economic Development Board

5. Een regionale economische agenda met focus op innovatie en structuurversterking.
Rol Provincie: *ondersteuner, partner*

Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2

6. Benutting van de subsidiemogelijkheden uit het Programma Limburg Agrofood en POP3 (onderdelen kennisoverdracht en innovatie).
Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, financier*
7. Ondersteuning van agrarisch ondernemers bij herijking bedrijfsstrategie.
Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, partner*
8. Digitale omgeving als thuisbasis voor agrofood community.
Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt, partner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Investerings- en acquisitiestrategie voor de Brightlands Campus Greenport Venlo.	0	operationeel	2019
2	Door de Brightlands Campus Greenport Venlo zullen op de thema's "Voeding en gezondheid", "Future Farming" en "Biobased" roadmaps worden ontwikkeld.	0	3	2019
3	Aantal nieuwe R&D-faciliteiten t.b.v. open innovatie.	3	8	2019
4	Toename aantal bedrijven op de campus.	17	25	2019
4	Werkgelegenheid (in arbeidsplaatsen).	300	450	2019
6	Aantal benutte subsidiemogelijkheden "Limburg Agrofood" en POP3 (kennisoverdracht en innovatie).	12	75	2019
7	Ondersteuning van agrarisch ondernemers bij herijking bedrijfsstrategie.	20	200	2019
8	Digitale omgeving als thuisbasis voor agrofood community.	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. Het campusplan kent nog geen operationele doelen. Deze strategie, die primair door de CEO van de campus moet worden ontwikkeld, moet hanteerbare indicatoren m.b.t. aan te trekken bedrijven, diversiteit, vestigingstempo e.d. opleveren.
2. De road maps zullen de thema's van de campus nader moeten invullen. Op basis van de road maps kunnen vestigingsvoorwaarden, stimuleringsmaatregelen, mogelijkheden voor partnerships en dergelijke ontwikkeld worden.
3. Realiseren van shared R&D-voorzieningen á la Brightbox en Brightlabs om daarmee de open innovatie op de campus te bevorderen.
4. Acquisitie van innovatieve bedrijven passend binnen de focus en de thema's van de campus.
6. LIOF zal nog in 2017 het Programma Limburg Agrofood ontwikkelen met subsidiemogelijkheden om (agrarisch) ondernemers te ondersteunen bij innovaties en ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen. Vanaf eind 2017 kunnen deze mogelijkheden benut worden.
7. De Provincie ondersteunt initiatieven om agrarisch ondernemers te faciliteren bij herijking van hun bedrijfsstrategie.
8. Via en in samenwerking met LIOF wordt vanaf najaar 2017 de kennisuitwisseling en kruisbestuiving tussen agrarisch ondernemers, ketenpartners, kennisinstellingen etc. en de community vorming rond prioritaire thema's in Limburg versterkt. LIOF ontwikkelt tevens een digitale omgeving als thuisbasis voor informatie en kennisuitwisseling binnen de agrofood community.

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 8,46 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	1.2.4. Services & Brightlands Smart Services Campus
Portefeuillehouder	Beurskens

De Brightlands Smart Services Campus (SSC) is een gezamenlijk initiatief van 3 founding fathers: Algemene Pensioen Groep (APG Groep) N.V., Maastricht University (UM) en de Provincie Limburg. Zij namen in 2014 het initiatief voor het oprichten van een nieuwe campus, speciaal gericht op de zakelijke en financiële dienstverlening, met een commitment voor minimaal 10 jaar (tot 2025).

De campus is speciaal gericht op slimme diensten en moet een broedplaats worden voor nieuwe bedrijvigheid, innovaties en talentontwikkeling. De campusontwikkeling draagt tevens bij aan het verankeren van bestaande bedrijvigheid. Daarnaast worden er op de campus studenten opgeleid, waardoor er naast bedrijvigheid ook een dynamiek ontstaat tussen het bedrijfsleven en de kennisinstellingen.

De campus wordt vormgegeven door drie pijlers: het kennisinstituut Business Intelligence & Smart Service (BISS), een 'business development' en acquisitie-unit: de Campus Heerlen Management & Development B.V. (CMD BV) en een huisvesting-unit: Campus Heerlen Huisvesting B.V. (CHV BV).

In 2018 staan de volgende ontwikkelingen centraal:

- Het programma Techruption is van start gegaan, met als deelprojecten: Blockchain, Climate Change en Artificial Intelligence;
- De samenwerking met CBS en de Campus. Dit zal leiden tot realiseren van verdienmodellen niet alleen voor CMD BV maar ook voor de Campusbewoners c.q. start-ups;
- Per 1 januari 2017 is het Kennis-as programma Limburg Meet gestart. In 2018 ligt het accent op het verzamelen van data rondom gezondheid(szorg), in het bijzonder van ouderen.

Beoogde resultaten

1. Kennisinfrastructuur

De Businesscase Techruption wordt in 2017 opgesteld en vastgesteld door de aandeelhouders van CMD B.V. Uitvoering van het programma start in 2018. Het programma Techruption staat in de belangstelling bij veel bedrijven en start-ups.

De samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek en de Campus krijgt in 2017 vorm. In het bijzonder door de intensieve samenwerking met het Center for Big Data Statistics en CMD B.V. Het onderzoek naar het generen van nieuwe verdienmodellen voor CMD B.V. op basis van big data is één van de pijlers.

Het programma Limburg Meet (Lime) is van start gegaan op 1 januari 2017. Het programma heeft een duidelijke aanhaking met de Brightlands Smart Services Campus; o.a. door het deelproject: flagship Healthtrain (het generen van big data), waarbij intensieve samenwerking met BISS aan de orde is. BISS is het onderzoeksinstituut op de Smart Services Campus. Er vindt onderzoek plaats naar onder andere kunstmatige intelligentie, privacy en studenten volgen er onderwijs en/of promotietrajecten.

Rol Provincie: *subsidiënt, aandeelhouder*

2. Meer bedrijvigheid en open innovatie

Het programma Techruption biedt vele mogelijkheden en kansen voor bedrijven en start-ups. Op de Campus is dit al goed zichtbaar. In de Business case Techruption wordt dit verder uitgewerkt.

Door het organiseren van events door CMD B.V. in het kader van het programma Techruption speciaal voor studenten van de diverse onderwijsinstellingen en voor de bewoners van de Campus ontstaat een dynamiek die van belang is voor de Campus en voor het onderwijs.

Door de samenwerking met CBS en CMD B.V. ontstaat in het eco-systeem extra bedrijvigheid, doordat CBS events (lezingen, presentaties, hackathons) gaat organiseren voor studenten en voor de bewoners

Beoogde resultaten

van de Campus.

Het programma Lime beoogt een extra dynamiek te brengen binnen het eco-systeem op de Campus door middel van het organiseren van events. Hierdoor zijn meer studenten op de Campus aanwezig en kunnen bewoners van de Campus kennis maken met studenten en omgekeerd.

Rol Provincie: *subsidiënt, aandeelhouder*

3. Infrastructuur

De Provincie ziet als aandeelhouder CHV B.V. toe op het verhuurbeleid van het GKII gebouw.

Rol Provincie: *financier, aandeelhouder*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1, 2, 3	Nieuwe werkgelegenheid bij campusdeelnemers.	300	2.000 à 2.500	2025
1, 2, 3	Aantal studenten speciaal voor smart services.	364	1.600	2025
1, 2, 3	Contractonderzoek en contractonderwijs.	€ 640.000	Minimaal € 10 mln.	2025
1, 2, 3	Aantal acquisities.	33	100	2025

Toelichting prestatie-indicatoren

Huidige waarde prestatie-indicatoren is gebaseerd op de vierde Voortgangsrapportage Brighthlands Smart Services Campus peildatum 15 juni 2017.

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 4,44 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	1.2.5. Logistiek
Portefeuillehouder	Beurskens

De logistieke sector behoort tot het DNA van de Limburgse economie en is van strategisch belang voor de economie van Limburg. Dankzij de gunstige geografische ligging in Noord- West-Europa, de goede kwaliteit van intermodale verbindingen en expertise van het logistieke bedrijfsleven willen Europese distributiecentra zich graag hier vestigen. De regio Venlo-Venray is in 2017 om die reden door het vakblad Logistiek.nl verkozen tot beste locatie in Nederland voor cross-border E-fulfilment activiteiten. We streven naar een versterking van de positie van Limburg als logistieke topprovincie door in te zetten op de strategische lijnen geformuleerd in de Nota Vitaal bedrijfsleven (PS 13 mei 2016). Wij zoeken de samenwerking op met onze grensoverschrijdende partners en hebben oog voor duurzame ontwikkelingen. Wij stimuleren crossovers met andere (top)sectoren aangezien logistiek een sterke enabler is. Wij monitoren het uitvoeringsprogramma Logistiek, waarvoor LIOF aan de lat staat, en sturen waar nodig bij.

Dit product draagt bij aan criterium 1 en 4 van dit programma.

Beoogde resultaten

1. Het versterken van kennis en innovatiekracht in de sector Logistiek samen met stakeholders door het stimuleren van projecten via een programmatische aanpak.
Rol Provincie: *partner, subsidiënt*
2. Het stimuleren van euregionale innovatieprojecten, waarbij het Limburgse MKB en kennisinstellingen vertegenwoordigd zullen zijn.
Rol Provincie: *partner, subsidiënt*
3. Samen met de mainports en stakeholders versterken van logistieke ketens binnen Limburg.
Rol Provincie: *partner*
4. Samen met stakeholders verbinden van MKB in de logistiek met de Limburgse campussen.
Rol Provincie: *partner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoering Programmatische aanpak Logistiek.	0	1	2018
2	Euregionale innovatieprojecten.	2	3	2018
3	Samenwerkingsovereenkomst Mainports.	1	2	2018
4	Ondernemers gedreven provinciebrede thematische benadering (b.v. E-commerce) van de logistiek.	1	2	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. Programmatische aanpak Logistiek is tot stand gekomen op basis van het Programmaplan Logistiek Limburg van LIOF.
2. Er zijn per 1 juli 2017 2 Euregionale innovatieprojecten: Electric Green Last Mile (Limburg-NRW) en Synergy (Limburg - West Vlaanderen).
3. Naast de samenwerking met Mainport Rotterdam worden er gesprekken gevoerd over samenwerking met de Mainport Antwerpen en Haven Duisburg.
4. In het Programmaplan Logistiek Limburg van LIOF is een aantal 'business opportunities' opgenomen, die breed worden opgepakt. Het betreft onder andere synchromodaal vervoer, big data en automatisering/robotisering. Hierbij wordt ook de link gelegd naar de Limburgse campussen.

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 0,60 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	1.2.6. Maakindustrie
Portefeuillehouder	Beurskens

Een sterke maakindustrie is voor Limburg van belang, omdat er een aanzienlijke werkgelegenheid mee verbonden is. Ook realiseert de sector een hoge toegevoegde waarde en draagt daarmee flink bij aan het verdienvermogen van de regio. Verder is de sector een aanjager van innovaties, omdat er veel wordt geïnvesteerd in onderzoek en ontwikkeling. De maakindustrie is onder meer van grote waarde voor het valoriseren van de innovaties die worden gegenereerd op de campussen en hun thema's. De stevige basis van de Limburgse maakindustrie biedt goede mogelijkheden om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen. In dit verband zijn met name ook de gebiedsontwikkelingen Chemelot 2025 en VDL Nedcar van belang (zie programmalijn 3.4.3. Werklocaties).

Een belangrijke actuele ontwikkeling die van groot belang is voor de concurrentiekracht van de Limburgse maakindustrie is de opkomst van de smart industry. De digitalisering en verbinding van machines, productiemiddelen en organisaties leiden tot het ontstaan van nieuwe producten, business-modellen en sectoren. In de smart industry gaat het om thema's als big data, internet of Things, robotisering, 3D printing en servitization. Gerichte ondersteuning op deze gebieden draagt bij aan de versterking van de Limburgse maakindustrie.

Dit product draagt bij aan criterium 1 t/m 4 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Het versterken van de (internationale) concurrentiekracht van het Limburgse MKB door middel van integrale programma's en projecten zoals LimburgMakers, Crossroads en DigiPro. Rol Provincie: <i>subsidiënt, partner</i>
2.	Het verbinden van de Limburgse maakindustrie met de Brightlands campussen via het opzetten van netwerkbijeenkomsten en workshops gericht op community building en (euregionale) samenwerkingsprojecten. Rol Provincie: <i>subsidiënt, partner</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1, 2	Aantal integrale projecten t.b.v. innovatie in de maakindustrie.	4	6	2018
1, 2	Aantal deelnemende MKB.	100	125	2018

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 0,30 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	1.2.7. Toerisme en recreatie
Portefeuillehouder	Geurts

Limburg is decennialang een sterke toeristische provincie. De sector toerisme & recreatie behoort tot het DNA van de Limburgse economie. De sector is niet alleen relevant vanuit het werkgelegenheids-oogpunt (ca. 38.000 banen en daarmee 7,5 % van de totale Limburgse werkgelegenheid), maar is ook een belangrijke factor in het Limburgse leef- en vestigingsklimaat.

Uit de Toeristische Trendrapportage 2015-2016 blijkt dat we nog steeds wat betreft het binnenlands marktaandeel en overnachtingen een stevige positie innemen in de top 3 van Nederland. Tegelijkertijd zijn er een aantal belangrijke opgaven voor de toekomst om deze koppositie vast te houden. De sector wordt gekenmerkt door kleinschaligheid, beperkte innovatiekracht en nog weinig organiserend vermogen. Het Investeringsprogramma Toerisme & Recreatie 2016-2019 is op 18 maart 2016 vastgesteld door Provinciale Staten. We zetten in op een toekomst vaste sector en een duurzame groei, met een gezonde balans tussen kwaliteit en kwantiteit door ons te richten op:

- versterken van ondernemerschap;
- versterken van de Limburgse kracht en infrastructuur (versterken toeristische infrastructuur grensoverschrijdende verbindingen, cross-overs met sport, stedelijke ontwikkeling, natuur, cultuur en landschap);
- versterken van één Limburg (innovatie in de toeristische marketing, taste of Limburg (streekproducten) en evenementen).

Daarnaast zetten we met de lijn basis op orde flankerend in op kennisontwikkeling, lobby, benutting Europese fondsen en grensoverschrijdende activiteiten.

Dit product heeft een verbinding met de volgende producten: Landbouw en Agrofood/ Brightlands Campus Greenport Venlo, Binnenstedelijke ontwikkeling, IBA, Fiets, Buitengoed Geul en Maas, Branding, Landschapsparken, Cultuur, Monumenten en Sport.

Dit product draagt bij aan criterium 1 en 4 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Uitvoering van het Actieplan 'Waterrecreatie Midden- en Noord Limburg' middels een projectenportfolio binnen de vier programmalijnen: nieuwe doelgroepen en verbreding, bereikbare oevers en attracties, integratie 'droge' recreatie, en behapbare en betaalbare regels. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt</i>
2.	Uitvoering actieplan 'Versterken ondernemerschap toeristisch-recreatieve sector' in samenwerking met regionale overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt</i>
3.	Samen met de partners invulling geven aan vermarkting van één Limburg. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt</i>
4.	Samen met andere stakeholders stimuleren van hefboomprojecten om de toeristische sector duurzaam te versterken volgens de selectiecriteria zoals in het investeringsprogramma zijn aangegeven. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt</i>
5.	Versterken toeristische infrastructuur (wandel-, fiets-, men/ruiter-routes) met focus op kennisontwikkeling, arrangementen nieuwe verdienmodellen. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt</i>
6.	Basis op orde (kennis, uitvoering 5 puntenplan met Belgisch Limburg, lobby agenda, benutting Europese fondsen). Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, partner</i>

Beoogde resultaten

7. Uitvoering van het plan van aanpak vitaliteit verblijfsrecreatie in de vorm van een pilotjaar in samenwerking met regionale overheden en bedrijfsleven.
 Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*
8. Stimuleren kansrijke initiatieven voor streekgebonden producten.
 Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Aantal initiatieven van ondernemers, verenigingen en gemeenten binnen Actieplan 'Waterrecreatie Midden- en Noord-Limburg'.	10*	30	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die bewuste en strategische keuzes hebben gemaakt voor de toekomst.	-	65	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die met samenwerkingspartners businesscases voor nieuwe PMPC's hebben opgesteld.	-	20	2019
2	Aantal initiatieven van ondernemers die nieuwe PMPC's hebben gerealiseerd.	-	10	2019
2	Kennisbevordering- Inspiratiesessies, kenniscafés, excursies, cursussen etc.	-	10	2019
2	Vastgesteld plan van aanpak onderwijs-arbeidsmarkt.	-	1	2018
3	Nieuwe toeristische vermarkting strategie.	*	*1	2019
3	Aantal gestimuleerde bovenregionale evenementen die het merk Limburg versterken.	6	10	2019
4	Aantal geselecteerde hefboomprojecten waarover definitieve besluitvorming heeft plaatsgehad.	2	5-8	2019
5	Aantal nieuwe concepten ontwikkeld in het kader van toeristische infrastructuur.	4	5-8	2019
7	Aantal uitgevoerde pilots waarbij per park een plan van aanpak wordt gemaakt hoe het park geïtaliseerd kan worden.	-	6	2018
8	Aantal ondersteunende robuuste regionale initiatieven op het gebied van streekgebonden producten.	2	5-8	2019

* Kwartiermaker aangesteld opstellen business case en governance structuur gereed eind 2017.

Toelichting prestatie-indicatoren

- Actieplan waterrecreatie Midden- en Noord-Limburg, GS 19 april 2016.
- Actieplan versterken ondernemerschap toeristisch-recreatieve sector GS 7 maart 2017, Nadere subsidieregels Stimuleren investeren in de toekomst door toeristische ondernemers GS 27 juni 2017 en Nadere subsidieregels Versterken kwaliteit toeristisch aanbod GS 27 juni 2017.
- Eind 2017 zal kwartiermaker business case en governance structuur nieuwe vermarktingstrategie opleveren. In de business case zullen ook concrete acties en resultaten voor de periode t/m 2019 opgenomen worden.
- 5 en 8. Investeringsprogramma Toerisme en Recreatie.
- Plan van aanpak vitalisering verblijfsrecreatie in Limburg, GS 10 januari 2017.
- In 2017 wordt een gezamenlijk kader met LLTL2 (Limburgse Land en Tuinbouw Loont 2) afgerond, waarop initiatieven worden beoordeeld.

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 3,38 mln. (zie 3^e W-vraag).

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

1.2. Innovatiekracht Exploitatie	Begroting ná wijz. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	2.850	2.342	1.485	26	0
1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	2.350	0	0	0	0
1.2.3. Landbouw Agrofood Greenport Venlo	16.330	8.456	4.868	524	239
1.2.4. Services & Brightlands Smart Services Campus	1.797	4.442	1.964	886	0
1.2.5. Logistiek	786	600	0	0	0
1.2.6. Maakindustrie	1.620	300	0	0	0
1.2.7. Toerisme en recreatie	6.252	3.375	0	3	0
<i>Personele lasten</i>	2.170	2.469	2.370	2.283	2.293
<i>Kapitaallasten</i>	793	394	394	394	394
Totaal lasten	34.947	22.378	11.081	4.116	2.926
Baten					
1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	70	68	68	26	0
1.2.2. Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus	67	0	0	0	0
1.2.3. Landbouw Agrofood Greenport Venlo	600	0	0	0	0
1.2.7. Toerisme en recreatie	55	0	0	0	0
Totaal baten	793	68	68	26	0
Totaal saldo van baten en lasten	-34.155	-22.310	-11.013	-4.090	-2.926
Mutatie reserves					
<i>Toevoeging reserves</i>					
Risicoreserve financieringen & garanties	37.705	9.145	8.895	5.645	1.395
	37.705	9.145	8.895	5.645	1.395
<i>Aanwending reserves</i>					
Reserve Campusorganisatie Chemelot	3.000	1.500	1.250	1.000	750
Immunisatiereserve	47.252	18.624	15.899	6.105	1.184
Reserve DU Verkeer en vervoer	130	0	0	0	0
	50.382	20.124	17.149	7.105	1.934
Saldo mutatie reserves	12.677	10.979	8.254	1.460	539
Resultaat	-21.477	-11.331	-2.759	-2.630	-2.387

Financiële toelichting

1.2.1. Het budget voor Chemie en Materialen / Brightlands Chemelot Campus bedraagt in 2018

€ 2,34 mln. en bestaat uit de volgende projecten:

- Bijdrage aan AM Institute for Biobased (AMIBM) (€ 1,29 mln. 2018 en € 1,14 mln. 2019), conform PS-besluit 20 juni 2014. Deze wordt gedekt uit de Immunisatiereserve.
- Bijdrage sloop gebouwen Brightlands Chemelot Campus € 0,71 mln. conform PS besluit 10 juli 2015.
- Bijdrage project Brightlands Innovation Factory (€ 0,33 mln. per jaar in de periode 2017-2019) conform 1e Afwijkingenrapportage 2017 (PS 30 juni 2017).
- Bijdrage Interreg Europe-project S3Chem conform PS besluit 11 november 2016 (€ 0,01 mln. in 2018 en 2019 en € 0,03 mln. in 2020). De geraamde baten betreft de Interreg-subsidie (€ 0,07 mln. in 2018 en 2019 en € 0,03 mln. in 2020).

Het verschil t.o.v. 2017 wordt met name veroorzaakt doordat de geraamde bijdrage sloop gebouwen Brightlands Chemelot Campus in 2017 circa € 0,50 mln. hoger is.

Ter afdekking van het risico inzake kapitaalstorting (deelneming Chemelot Participaties BV, Aandelenparticipatie Consortium Chemelot Campus BV en Kapitaalbreng Chemelot Campus Vastgoed C.V.) wordt jaarlijks een bedrag aan de risicoreserve financieringen & garanties

toegevoegd, namelijk € 8,50 mln. in 2018, € 8,25 mln. in 2019, € 5 mln. in 2020 en € 0,75 mln. in 2021. De toevoeging aan deze risicoreserve wordt gedekt uit aanwendungen van de immunisatiereserve en reserve campusorganisatie Chemelot. E.e.a. conform besluitvorming 1^e Afwijkingenrapportage 2017, PS 30 juni 2017 en in lijn met de dekking van structuurversterkende projecten in 2014.

1.2.2. In 2018 en verder is er geen exploitatiebudget. Het verschil t.o.v. 2017 wordt met name veroorzaakt doordat in de begroting 2017 een bijdrage van € 2,2 mln. aan LINK (Limburg Investeert in Kenniseconomie) is opgenomen.

Ter afdekking van het risico inzake kapitaalstortingen (aandelenkapitaal Maastricht Health Campus) wordt jaarlijks € 0,64 mln. aan de risicoreserve financieringen & garanties toegevoegd. De toevoeging aan deze risicoreserve wordt gedekt uit een aanwending van de immunisatiereserve. E.e.a. conform besluitvorming 1^e Afwijkingenrapportage 2017, PS 30 juni 2017 en in lijn met de dekking van structuurversterkende projecten in 2014.

1.2.3. Het benodigde budget voor landbouw en Agrofood/Brightlands Greenport Venlo 2018 bedraagt € 8,46 mln. Dit budget is als volgt opgebouwd:

- Overige kosten Programma Greenport Venlo en meerjarige kostenraming Brightlands Campus Greenport Venlo ad. € 2,12 mln. over de jaren 2018 en 2019 (totaal € 4,24 mln.) conform programmabegroting 2017 d.d. 4 november 2016. Dit bedrag is onderverdeeld in € 0,27 mln. procesmiddelen, € 0,1 mln. Expertise Centrum Business Services Venlo (ESCB), € 1 mln. inrichting onderzoek- en labfaciliteiten, € 0,75 mln. campusorganisatie.
- Bright Innovation Network Greenport Venlo ad € 0,25 mln. conform Programmabegroting 2017 d.d. 4 november 2016.
- Businesscase Healthy Eating and Food Innovation (HEFI), conform 1e Afwijkingenrapportage 2016 PS 17 juni 2016 (€ 0,28 mln. in 2018, € 0,31 mln. in 2019 en € 0,27 mln. in 2020).
- University college € 2,07 mln. in 2018 en € 1,94 mln. in 2019 conform Programmabegroting 2016 PS 6 november 2015.
- Inzet LIOF ten behoeve van versterking Agrofoodsector € 0,50 mln. in 2018, € 0,50 mln. in 2019 en € 0,25 mln. in 2020 conform 1e Afwijkingenrapportage 2017 PS 30 juni 2017.

De hierboven genoemde kosten (m.u.v. de proceskosten) worden gedekt uit de Immunisatiereserve (€ 70 mln. coalitiemiddelen), conform eerdere bovengenoemde besluitvorming.

- Ter uitvoering van het Programma Limburgse Land en Tuinbouw Loont2 (LLTL2) wordt in 2018 € 3,23 mln. beschikbaar gesteld (GS-besluit 25 juli 2017). Dit is conform het investeringsprogramma LLTL2 2016-2019 (PS 13 mei 2016). De middelen zijn bestemd voor de investeringslijnen voorlopers en doorontwikkelaars, perspectief voor ondernemerschap en fundament voor ontwikkeling.

1.2.4. Het benodigd budget Services & Brightlands Smart Services bedraagt € 4,44 mln. Deze middelen zijn bestemd als bijdrage aan de BC Expertise en Innovatiecentrum BISS (Business Intelligence & Smart Services) en bedragen in 2018 € 1,06 mln. en 2019 € 1,08 mln. (PS-besluit 31 oktober 2014) en voor het Kennis-As project 'LIME' € 0,89 mln. in 2018, 2019 en 2020 (PS-besluit 7 juli 2016). De immunisatiereserve (€ 70 mln. deel coalitiemiddelen) wordt conform besluit aangewend ter dekking van de bijdragen aan de BISS en 'LIME' en de afwaardering van de deelname Campus Management en Development BV (binnen de kapitaallasten). Daarnaast wordt in het kader van het Aanvalsplan Arbeidsmarkt € 2,5 mln. gepland voor de Smart Services Heerlen. Dit wordt conform de Voorjaarsnota 2017 gedekt uit het € 20 mln. deel van de Immunisatiereserve.

1.2.5. In 2018 wordt, evenals in 2016 en 2017, voor het programma Limburg Logistiek een bedrag van € 0,6 mln. beschikbaar gesteld (GS-besluit 25 juli 2017). Deze komen ten laste van de

beschikbaar gestelde middelen in de Voorjaarsnota 2017 onderdeel MKB. Dit programma maakt onderdeel uit van de kadernota "Vitaal bedrijfsleven" (PS-besluit 13 mei 2016).

1.2.6. In 2018 wordt voor het programma Limburg Makers een bedrag van € 0,3 mln. beschikbaar gesteld (GS-besluit 25 juli 2017). Deze komen ten laste van de in de Voorjaarsnota 2017 onderdeel MKB beschikbaar gestelde middelen. Dit programma maakt onderdeel uit van de kadernota "Vitaal bedrijfsleven" (PS-besluit 13 mei 2016).

1.2.7. Voor de uitvoering van het programma Toerisme en Recreatie 2016-2019 (PS 18 maart 2016) is € 3,38 mln. in de begroting 2018 opgenomen. Deze middelen worden gedekt uit de beleidsintensiveringsmiddelen toerisme & recreatie. De € 3,38 mln. wordt ingezet voor een aantal programmalijnen, namelijk:

- Uitvoering actieplan Waterrecreatie Midden- en Noord- Limburg € 1 mln.;
- Uitvoering actieplan Ondernemerschap 2016-2019 € 0,45 mln.;
- Vermarkting van één Limburg € 1 mln.;
- Stimulering hefboomprojecten t.b.v. verduurzaming toeristische sector € 0,75 mln.;
- Uitvoering plan van aanpak vitaliteit verblijfsrecreatie € 0,05 mln.;
- Basics op orde € 0,13 mln.

Dit is conform het GS-besluit van 25 juli 2017.

€ x 1.000

1.2. Investerings/ Financiering	2018	2019	2020	2021
Uitgaven				
1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	15.944	14.694	8.820	750
1.2.2. Life sciences Brightlands Maastricht Health Campus	645	645	645	645
Totaal uitgaven	16.589	15.339	9.465	1.395

Toelichting investeringen/financiering

1.2.1. Investerings in de Chemelot Campus conform PS-besluit structuurversterkende projecten 7 februari 2014.

1.2.2 Betreft de jaarlijkse bijdrage aan BL MHC B.V. periode 2017-2022, conform de Programmabegroting 2017 PS 6 november 2016.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Financiering	Verbonden partijen
	Chemelot Campus Vastgoed C.V.
	Chemelot Campus B.V.
	Chemelot Participaties B.V.
	Chemelot Ventures B.V.
	Enabling Technologies B.V.
	Chemelot Research Facilities B.V.
	Chemelot Scientific Participations B.V.
Lening aan QCP	
	Brightlands Maastricht Health Campus B.V.
Lening aan Brains Unlimited B.V.	Brains Unlimited B.V.
Lening aan GPV / B.V. Ontwikkelbedrijf	B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo B.V./C.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo
Lening aan Geothermie	
Lening aan CHV B.V.	CHV B.V.
	CMD B.V.

Financiering	Verbonden partijen
Lening aan Toverland	
Lening aan Thermae 2000 / EHM B.V.	

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 1.2. Innovatiekracht. Deze verbonden partijen vormen de spil in het topsectorenbeleid.

De Chemelot entiteiten beogen een versterking van de *sector Chemie en materialen* door de investeringen in vastgoed en innovatie ontwikkelingen op de campus. Brains Unlimited en MHC B.V. zetten in op de doorontwikkeling van de *sector life sciences*. WOM klavertje 4 in samenhang met het plan van aanpak GPV versterken de *sector Tuinbouw en Agrofood*. De recentelijk opgerichte entiteiten CMD en CHV focussen gezamenlijk met het instituut BISS op de sector *Smart Services*. Het beheer innovatiefonds richtte zich op innovatieve investeringen, maar is inmiddels in de beheerfase beland.

Zie voor nadere informatie de paragraaf verbonden partijen en de landkaart, tevens opgenomen in deze begroting.

1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt

Dit programma richt zich op het goed op elkaar afstemmen van onderwijs en arbeidsmarkt om een toekomstbestendige beroepsbevolking te realiseren.

Het gaat goed met Limburg. Zelfs zo goed dat er een tekort dreigt aan arbeidskrachten in een groot aantal Limburgse sectoren. Deze dreigen de economische groei af te remmen; tegelijkertijd biedt deze groei kansen om Limburg op sociaal-maatschappelijk gebied sterker te maken en achterstanden in te halen. Om de Provinciale ambities in de volle breedte te kunnen realiseren, is een goed functioneren van de arbeidsmarkt van groot belang.

Nu de economische crisis achter de rug is, lopen de tekorten aan goede arbeidskrachten in rap tempo op. Met name in de zorg, ICT, logistiek en de bouw is de krapte merkbaar. Niet alleen economische groei maar ook de grote uitstroom van arbeidskrachten door het behalen van de pensioengerechtigde leeftijd, zorgt voor een grote vraag naar werknemers op alle niveaus. Zowel werknemers als werkzoekenden ondervinden de gevolgen van digitalisering en technologisering doordat functies en taken veranderen of zelfs helemaal verdwijnen. Tegelijkertijd ontstaan er nieuwe beroepen. Er worden andere competenties en meer flexibiliteit gevraagd van werknemers en organisaties op de arbeidsmarkt. Al deze ontwikkelingen te samen zorgen voor een mismatch tussen vraag en aanbod. De uitdagingen waar Limburg voor staat, zijn het verhogen van de participatiegraad, het bevorderen van de instroom van werkzoekenden naar kansensectoren en het terugdringen van het aantal voortijdig schoolverlaters. Daarbij worden de landsgrenzen niet als belemmering gezien.

De euregionale arbeidsmarkt biedt voor Limburg grote kansen zowel vanuit economisch als sociaal perspectief,⁴ maar is door een aantal belemmeringen - waaronder onderwijs dat grensoverschrijdend onvoldoende aansluit - nog beperkt van omvang. Het onderwijs is de belangrijkste 'toeleverancier' van toekomstige werknemers. De kwaliteit van het aangeboden onderwijs bepaalt in grote mate de geschiktheid van onze toekomstige arbeidskrachten. De veranderende arbeidsmarkt vraagt van het onderwijs een grote mate van flexibiliteit en samenwerking met het bedrijfsleven.

Wat willen we bereiken?

De bevolking in Limburg is beter toegerust voor de huidige en toekomstige arbeidsmarkt. Er bestaat een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, ook gericht op maximale instroom van arbeid en minder uitval. De beroepsbevolking beschikt over de juiste competenties en kan zich tijdig aanpassen aan een veranderende vraag.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Onderwijs in Limburg is toekomstbestendig en vraaggericht, voor alle niveaus en levensfasen en passend bij het (grensoverschrijdend) karakter van de regio. De kans op werk staat centraal.

Criterium 2: De arbeidsmobiliteit in de Euregio kent geen belemmeringen meer.

Criterium 3: De (euregionale) samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven, gemeenten, en instanties als Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) is effectief.

Criterium 4: Mensen doen naar vermogen mee ook om economische structuurversterking te realiseren.

⁴ Atlassen van kansen voor Zuid-, Midden- en Noord-Limburg, en het aangrenzend buitenland (2013).

Wat gaan wij daarvoor doen?

Product	1.3.1. Arbeidsmarkt
Portefeuillehouder	Van Rijsbergen

De Provincie wil dat Limburgers toegerust zijn om naar vermogen mee te kunnen (blijven) doen op de snel veranderende arbeidsmarkt en dat sectoren kunnen beschikken over voldoende en goed toegeruste arbeidskrachten om economische groeikansen te ondersteunen. Om een goede match te maken tussen vraag en aanbod en voldoende instroommogelijkheden voor de beroepsbevolking op de juiste functies te bieden, zetten we samen met gemeenten (als primair verantwoordelijke overheid), kennisinstellingen, werkgevers en werknemers in op het vergroten van de arbeidsparticipatie en employability van werknemers. Dit doen we aan de hand van de reeds ingezette lijnen; de Human Capital Agenda's (HCA's), het Techniekplan Limburg en het Actieplan Grensoverschrijdend Leren en Werken zijn hierin belangrijke kaders. Met de HCA's streven we naar een vraaggerichte, sectorale aanpak van duurzame inzetbaarheid van werknemers en toeleiding van werkzoekenden. Met het Actieplan Grensoverschrijdend Leren en Werken wordt ingezet op een goede ondersteuningsstructuur voor grensarbeiders en internationale kenniswerkers ter bevordering van de grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit. Daarnaast wordt versterkt regie genomen op een aantal projecten die van belang zijn voor de provinciale ambities. Hiermee beogen we de effectiviteit van de samenwerking tussen arbeidsmarktpartijen te bevorderen. Hierbij wordt voor een collegebrede en integrale aanpak gekozen. Deze wordt uitgewerkt in een aanvalsplan arbeidsmarkt. Ter onderbouwing van in gang te zetten acties en het sensibiliseren van werkgevers en onderwijsinstellingen is actuele arbeidsmarktinformatie over de match tussen vraag en aanbod, ook grensoverschrijdend, van groot belang.

Het product Arbeidsmarkt hangt samen met de producten Onderwijs en het Limburg Werkt Akkoord. Vanwege deze samenhang zal er, naast de voortgangsrapportages per product, integraal gerapporteerd worden over het onderwijs- en arbeidsmarktbeleid.

Dit product draagt bij aan criterium 2, 3 en 4 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	HCA's en het Techniekplan, onderdeel Werken (werknemers en werkzoekenden), zijn in uitvoering en gemonitord. Rol Provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt</i>
2.	Conform het Actieplan Grensoverschrijdend Leren en Werken wordt ingezet op een versterking en uitbreiding van de grensinformatievoorziening, grensoverschrijdende arbeidsbemiddeling en diploma-(h)erkenning. Rol Provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt</i>
3.	Arbeidsmarktinformatie is verbreed en toegankelijk gemaakt. Rol Provincie: <i>subsidiënt, partner</i>
4.	Aanvalsplan arbeidsmarkt is opgesteld en in uitvoering. Rol Provincie: <i>procesmanager, subsidiënt, partner</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoering aantal projecten op het onderdeel "Werken" op basis van de herijkte HCA's en techniekplan.	3	6	2018
2	De dekkende infrastructuur voor grensinfopunten wordt behouden	4	4	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
	en versterkt.			
2	Aantal bemiddelingsteams; de bemiddelingsteams in Noord- en Zuid-Limburg worden uitgebreid en de bestaande bemiddelingsteams versterkt.	2	3	2018
3, 4	Aanvalsplan arbeidsmarkt met bijbehorende relevante arbeidsmarktinformatie is opgeleverd.	0	1	2018
4	Een aantal flagship projecten zijn in uitvoering.	0	3	2018

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 1,17 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	1.3.2. Onderwijs
Portefeuillehouder	Teunissen

Het onderwijs is van groot belang voor de economische en sociale structuurversterking van Limburg. De kracht en het succes van het provinciaal onderwijsbeleid worden dan ook mede bepaald door de samenhang met de sociale en economische agenda. De veranderingen op de arbeidsmarkt en de verwachte tekorten vragen om onderwijs dat innovatief, flexibel en wendbaar is en dat 21e-eeuwse vaardigheden aanleert. In de kaderbrief Onderwijs 2016-2019 (PS 13 mei 2016) is inzet op de volgende actielijnen vastgelegd: Human Capital Agenda's (HCA's) en Techniekplan, buurtaal- en euregionaal onderwijs, Onderwijskwaliteit voor de toekomst en arbeidsmarktinformatie.

Met de HCA's en het Techniekplan Limburg streven we naar een optimale aansluiting van het opleidingsaanbod bij de vraag van het bedrijfsleven en het vergroten van de aantrekkelijkheid van de sector. Samen met het bedrijfsleven en het onderwijs geven we uitvoering aan deze Agenda's, o.a. in publiek-private samenwerkingsvormen. We richten ons daarbij op de kennisintensieve sectoren in Limburg en op andere sectoren in de Euregio die veel stuwende werkgelegenheid bieden. ICT neemt gezien het toenemend belang voor alle sectoren in onze aanpak de komende jaren een belangrijke plaats in. Met het Actieplan Grensoverschrijdend Leren en Werken wordt een impuls gegeven aan de euregionalisering van het onderwijs (van Primair Onderwijs (PO) tot Wetenschappelijk Onderwijs (WO)).

De investeringslijn 'onderwijskwaliteit voor de toekomst' ondersteunt de onderwijsinstellingen in het PO en VO (Voortgezet Onderwijs) respectievelijk MBO in Limburg bij het toekomstbestendig maken van het onderwijs. We gaan hier uit van door het onderwijsveld zelf benoemde prioritaire thema's. Kernthema's zijn: onderwijsinnovatie in doorlopende leerlijnen en talentontwikkeling PO/VO, toekomstbestendig onderwijspersoneel in PO, VO en MBO en verbeteren instroomperspectief van MBO niveau 1 en 2 op de arbeidsmarkt. Wij ondersteunen door het stimuleren van kennisdeling, structurele samenwerking, validatie en het inzetten van aanjaagsubsidies. Ter onderbouwing van in gang te zetten acties en het sensibiliseren van onderwijsinstellingen is actuele arbeidsmarktinformatie over de match tussen vraag en aanbod, ook grensoverschrijdend, van groot belang.

Het product Onderwijs hangt samen met de producten Arbeidsmarkt en het Limburg Werkt Akkoord. Vanwege deze samenhang zal er, naast de voortgangsrapportages per product, integraal gerapporteerd worden over het onderwijs- en arbeidsmarktbeleid.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 2, 3 en 4 van dit programma.

Beoogde resultaten

1. De HCA's en het Techniekplan zijn verder uitgevoerd en gemonitord voor de lijnen "kiezen en leren".
Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*
2. Het Actieplan Grensoverschrijdend Leren en Werken is in uitvoering voor het onderdeel Euregionaal onderwijs.
Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*
3. Primair en voortgezet onderwijs zet in op onderwijsinnovatie in de doorlopende leerlijn. Kennis wordt gedeeld en initiatieven zijn gevalideerd. Uitvoering motie 774 inzake Limburgse Onderwijslab.
Rol Provincie: *toetsers, ondersteuner, subsidiënt*
4. Jongeren met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt nemen deel aan een programma voor werkend leren.
Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*
5. Initiatieven in het kader van gelijke kansen in het onderwijs worden ontplooid.
Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*
6. Arbeidsmarktinformatie is verbreed en toegankelijk gemaakt.
Rol Provincie: *subsidiënt, partner*
7. De verbinding is gelegd met het aanvalsplan arbeidsmarkt.
Rol Provincie: *initiatiefnemer, aanjager*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoering aantal projecten op het onderdeel "Werken" op basis van de herijkte HCA's en techniekplan.	5	7	2018
2	Uitbreiding van het aantal Euregio(profiel) scholen.	58	70	2018
3	Aantal samenwerkingsprojecten PO en VO in innovatie in de doorlopende leerlijn.	0	15	2018
4	Het aantal initiatieven voor leerlingen met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt in uitvoering.	2	3	2018
5	Aantal initiatieven uit Limburg zijn aangesloten bij de Gelijke Kansen Alliantie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).	0	3	2018

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 5,37 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	1.3.3. Limburg Werkt Akkoord
Portefeuillehouder	Van Rijsbergen

Met het Limburg Werkt Akkoord richten we ons op het vergroten van de instroom van mensen die nu (nog) niet participeren op de arbeidsmarkt. Dit vanuit de overtuiging dat dit nog onbenut arbeidspotentieel hard nodig is nu de Limburgse economie aantrekt. Het gaat om jongeren die uitstromen uit het onderwijs en alle niet-werkenden die wel beschikken over een zeker arbeidsvermogen. 'Instroom' omvat de toeleiding naar arbeidsplaatsen, leerwerkplekken, stages, traineeships en werkervaringsplaatsen. Een belangrijke rol is weggelegd voor de arbeidsmarktregio's en het onderwijs. Met het Limburg Werkt Akkoord (LWA) wordt door de Provincie samen met de (wettelijk) verantwoordelijke partijen een aanzet gegeven tot een beweging/vernieuwing naar een inclusieve arbeidsmarkt. Vernieuwing door meer dan voorheen de verbinding tussen economie, onderwijs en arbeidsmarkt te leggen. Samenwerkend met de wettelijk verantwoordelijke partijen in de arbeidsmarktregio's willen we de aansluiting tussen vraag en aanbod op de (eu)regionale arbeidsmarkt optimaliseren. Dit in aanvulling op en in afstemming met de Human Capital Agenda's, het Techniekplan Limburg en het Actieplan Grensoverschrijdend Leren en Werken. Hiertoe hebben we met de 3 Limburgse arbeidsmarktregio's een afsprakenkader vastgesteld met als hoofdthema het bevorderen van (inter)sectorale mobiliteit. Ook binnen ons eigen provinciale beleid zetten we in op het creëren van kansen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, zoals in ons SROI (Social Return On Investment) beleid maar ook binnen bestaande publiek private samenwerkingen zoals VDL Nedcar.

Om de arbeidsparticipatie duurzaam te verbeteren zal de begeleiding en toeleiding van mensen die nu nog aan de kant staan, verder moeten gaan dan nu nog vaak het geval is. De acties en initiatieven die we afgelopen periode samen met partijen in de arbeidsmarktregio's hebben ontwikkeld en ondersteund, zijn hiertoe een goede aanzet, maar er zijn nog meer vernieuwende aanpakken nodig om arbeidsparticipatie structureel te verhogen. De groeiende economie kan deze processen versnellen. Het is nu het momentum om stappen te zetten. Hierbij willen we ons focussen op vernieuwende werkwijzen gericht op het bevorderen van (inter)sectorale mobiliteit en het uitrollen van de Limburg Aanpak. Deze Limburg Aanpak is gestoeld op "lessons learned" uit de uitvoeringspraktijk bij de toeleiding van werkzoekenden naar VDL Nedcar en geeft het werkveld handvatten om vraaggestuurd invulling te geven aan de grotere, urgente arbeidsmarkt vragen.

Daarnaast willen we kennisinstellingen (nog) meer koppelen aan de lopende praktijkvoorbeelden. Enerzijds om zo meer zicht te krijgen op welke aanpakken wel en welke niet werken, anderzijds om de arbeidsmarktregio's te ondersteunen om vernieuwing te versnellen. Het programma 4 Limburg, dat door de Universiteit Maastricht samen met de quatro helix partners is uitgewerkt, is hiervan een goed voorbeeld.

Het Limburg Werkt Akkoord is een onderdeel van de Sociale Agenda en het daaraan gekoppelde uitvoeringsprogramma en hangt samen met de producten Arbeidsmarkt en Onderwijs. Vanwege deze samenhang zal er naast de voortgangsrapportages in het kader van de Sociale Agenda, integraal gerapporteerd worden over het onderwijs- en arbeidsmarktbeleid.

Dit product draagt bij aan criterium 3 en 4 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Vernieuwende activiteiten i.h.k.v. het afsprakenkader zijn ontplooid met specifieke aandacht voor het bevorderen van (inter)sectorale mobiliteit. Rol Provincie: <i>ondersteuner, partner, subsidiënt</i>

Beoogde resultaten

2. De eerste resultaten van arbeidsparticipatieproject 4 Limburg zijn bekend en geëvalueerd.
Rol Provincie: *ondersteuner, partner, subsidiënt*
3. Herijking van het scholingsfonds/scholingsvouchers is gereed en in uitvoering.
Rol Provincie: *partner, ondersteuner, subsidiënt*
4. De Limburg aanpak wordt toegepast binnen acquisitietrajecten en uitbreidingsvragen van bedrijven.
Rol Provincie: *regisseur, partner, subsidiënt*
5. Verbreden en monitoren van de nieuwe toepassingen SROI.
Rol Provincie: *partner, ondersteuner*
6. Jongeren met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt nemen deel aan een programma voor werkend leren.
Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*
7. De verbinding is gelegd met het aanvalsplan arbeidsmarkt.
Rol Provincie: *partner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Het aantal initiatieven dat in het kader van het afsprakenkader met de arbeidsmarktregio's ter bevordering van Sectorale Mobiliteit is ontwikkeld.	4	8	2018
2	Het aantal experimenten/ vernieuwende initiatieven die binnen het arbeidsparticipatieproject 4Limburg zijn ontwikkeld.	0	12	2018
3	Herijking uitgevoerd en in uitvoering.	0	1	2018
4	Het aantal initiatieven waarbij de Limburg aanpak is toegepast.	1	5	2018
6	Het aantal initiatieven voor leerlingen met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt in uitvoering (zie ook 1.3.2.).	2	3	2018
1-6	Het aantal leerwerkplekken dat met de in gang gezette en door de Provincie ondersteunde acties zullen worden gerealiseerd.	7000	8000	2018

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 5,85 mln. (zie 3^e W-vraag).

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt <i>Exploitatie</i>	Begroting ná wijz. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
1.3.1. Arbeidsmarkt	684	1.172	217	0	0
1.3.2. Onderwijs	8.231	5.368	900	900	900
1.3.3. Limburg Werkt Akkoord	3.242	5.850	2.500	0	0
<i>Personele lasten</i>	780	1.064	1.057	1.057	1.061
<i>Kapitaallasten</i>	227	0	0	0	0
Totaal lasten	13.164	13.453	4.674	1.957	1.961
Baten					
Totaal baten	0	0	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	-13.164	-13.453	-4.674	-1.957	-1.961
Mutatie reserves					
<i>Aanwending reserves</i>					
Immunisatiereserve	1.000	1.000	0	0	0
Saldo mutatie reserves	1.000	1.000	0	0	0
Resultaat	-12.164	-12.453	-4.674	-1.957	-1.961

Financiële toelichting

- 1.3.1. Het benodigde budget 2018 ten behoeve van arbeidsmarkt bedraagt € 1,17 mln. Aan de begroting zijn extra middelen toegevoegd voor grensoverschrijdende arbeidsmarkt € 0,18 mln. en herijking Human Capital Agenda's € 0,81 mln. Deze komen ten laste van de beleidsintensiveringsmiddelen sociale agenda (GS-besluit 25 juli 2017). Daarnaast waren er al middelen in de begroting opgenomen voor het versterken van bijdragen in het grensinfpunt Maastricht € 0,08 mln. en de doorontwikkeling van het arbeidsmarktdashboard € 0,1 mln.
- 1.3.2. Het benodigde budget 2018 ten behoeve van het uitvoeringsprogramma onderwijs bedraagt € 5,37 mln. Hiervan is € 0,81 mln. voor de herijking Human Capital Agenda's (GS-besluit 25 juli 2017). Dekking van deze middelen komt uit de beleidsintensiveringsmiddelen onderwijs. In de primitieve begroting was reeds rekening gehouden met de educatieve agenda Limburg € 0,31 mln. Daarnaast zijn onder andere middelen nodig voor de voortzetting van buurtaalonderwijs € 0,25 mln., toekomstbestendig onderwijs € 0,60 mln., onderwijs als schakel € 1,1 mln. en gelijke kansen in het onderwijs € 0,35 mln. (GS-besluit 25 juli 2017). Dekking van deze middelen zal plaatsvinden uit de beleidsintensiveringsmiddelen onderwijs conform de kadernota Onderwijs (PS 12 mei 2016) en € 1 mln. uit het begrotingsresultaat (GS-besluit 19 september 2017). Verder zijn er middelen opgenomen ten behoeve van HBO applied Sciences en CHILL. Dit onderwijs vindt plaats op de Brightlands Chemelot Campus (zie product 1.2.1.). Het budget voor HBO applied Sciences bedraagt € 1,45 mln. in 2018. Dit betreft een bijdrage in de frictiekosten ingevolge verplaatsing onderwijs van € 1,05 mln. en een bijdrage in de nieuwe onderwijsleerwerk omgeving 5 jaar € 0,40 mln. per jaar (2018-2022). De bijdrage aan CHILL bedraagt 5 jaar € 0,50 mln. per jaar (2018-2022). De totale bijdrage bedraagt € 5,55 mln. en wordt gedekt uit de beleidsintensiveringsmiddelen Onderwijs € 0,80 mln., beleidsintensiveringsmiddelen Acquisitie € 1,70 mln. en begrotingsresultaat € 3,1 mln. De financiële wijzigingen inzake de beleidsintensiveringsmiddelen Acquisitie en Onderwijs worden verwerkt in de 2^e Afwijkingenrapportage 2017.

1.3.3. Het benodigde budget 2018 ten behoeve van het Limburg Werkt Akkoord bedraagt € 3,35 mln. (GS-besluit 4 juli 2017). Het Limburg Werkt Akkoord is een onderdeel van het uitvoeringsprogramma Koers voor een vitaler Limburg en is een uitwerking van de kadernota Sociale Agenda Limburg (PS 18 maart 2016). Hiervoor is in de Programmabegroting 2018 € 2,35 mln. opgenomen. Deze komen ten laste van de beleidsintensiveringsmiddelen Sociale Agenda. Daarnaast is er voor de uitvoering van het Aanvalsplan Arbeidsmarkt € 1 mln. opgenomen in de begroting (Voorjaarsnota 2017) ten behoeve van 4Limburg, welke gedekt wordt uit de Immunisatiereserve (€ 20 mln. deel coalitiemiddelen). Voor het aanvalsplan arbeidsmarkt zelf wordt voor 2018-2019 totaal € 5 mln. gereserveerd, naar rato gedekt uit de begrotingsresultaten 2018-2019 (conform Amendement 10, PS 3-11-2017).

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Bedrijfsvoering	Financiering
	Garantstelling sectorplan Grenzeloos werken
SROI	

2.1. Sociale innovatie en participatie

Dit programma richt zich op een samenleving waarin iedereen naar vermogen kan meedoen, waarin mensen de vrijheid hebben om in hun eigen omgeving hun ambities te kunnen waarmaken, elkaar daarbij ondersteunen en solidair zijn. Daarbij is er ook oog voor (de mogelijkheden van) kwetsbare groepen in de samenleving.

Limburg heeft ten opzichte van andere delen van Nederland een achterstandspositie op het terrein van gezondheid en vitaliteit. Wat tot een tweedeling in de Limburgse samenleving heeft geleid. Daarin moet een trendbreuk worden gerealiseerd. Dat kan alleen in een lang en meerjarig proces. Door de decentralisaties in het sociaal domein nemen steeds meer Limburgers het heft in eigen handen. Hiervoor dienen voorwaarden te worden geschapen om initiatieven in buurt en wijk kansen te geven. Dat vraagt van de overheid andere instrumenten dan de gangbare.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling van de Sociale Agenda 2025 is de sociaaleconomische positie van Limburgers te verbeteren door maatschappelijke participatie te bevorderen en met creativiteit voorwaarden te scheppen voor vitale gemeenschappen. Door de gezondheid en de huidige leef- en woonomgeving te verbeteren, zal de vraag naar zorg worden teruggedrongen.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Limburg ontwikkelt een partnerschap van burgers, gemeenten, ondernemers en kennisinstellingen, waarmee gebouwd kan worden aan een vitale leefomgeving en goede gezondheid.

Criterium 2: Limburgse gemeenten en maatschappelijke organisaties stellen de behoeften van (actieve) burgers centraal en handelen en creëren nieuwe werkvormen in hun beleid.

Criterium 3: Limburg is vernieuwend in het realiseren van een gezonder leven voor alle Limburgers.

Criterium 4: Limburgers doen naar vermogen mee aan de samenleving.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Product	2.1.1. Sociale innovatie
Portefeuillehouder	Van Rijsbergen

De veranderingen in het sociaal domein en de gedragsverandering die dit voor burgers, maatschappelijke organisaties en gemeenten met zich meebrengt, vraagt om andere werkwijzen, concepten en arrangementen dan de gangbare. Met de ontwikkeling hiervan willen we beter aansluiten bij de wensen en behoeften van burgers. Wij betrekken hierbij ook andere beleidskaders, zoals het kader Passend wonen in de buurt en het kader Maatschappelijke Organisaties. Ook de uitvoering van de moties 832 (structuurversterkende investeringen in kernen) en 2320 (kennisdeling burgerinitiatieven) betrekken wij hierbij.

Nederlanders en Limburgers worden steeds gezonder. De levensverwachting is hoog en neemt verder toe. Ten opzichte van andere delen van Nederland zijn Limburgers echter ongezonder. Limburgers met een lage sociaaleconomische status overlijden gemiddeld genomen 6 tot 6,5 jaar eerder dan Limburgers met een hoge(re) status. In 2008 was dat verschil nog 3,5 jaar. In dat kortere leven hebben laagopgeleiden 18 tot 19 jaar langer te maken met gezondheidsklachten. In 2008 was dat nog ongeveer 12 jaar. De verschillen zijn in Zuid-Limburg pregnanter dan in Noord- en Midden-Limburg. Dit alles blijkt ook uit het opgestelde rapport 'Op zoek naar de Limburg-factor'.

Sociale innovatie begint vaak spontaan als (georganiseerde) burgers al dan niet samen met (zorg)ondernemers verantwoordelijkheid nemen. Zij proberen dan alledaagse problemen op te lossen waarmee ze geconfronteerd worden. Ze doen dit, omdat zo'n initiatief een antwoord geeft op de vragen en wensen die ze zelf hebben. Bij sociale innovatie gaat het ook om (brede) samenwerkingsverbanden met 'ongebruikelijke' partijen die met innovatieve (experimenteer)methoden één gemeenschappelijk doel nastreven. Overheden bieden doorgaans nog geen ruimte voor dergelijke nieuwe samenwerkingsverbanden, ofschoon van een (voorzichtige) kanteling sprake is. Samenwerking in dergelijke nieuwe samenwerkingsverbanden leidt tot resultaat. Dat is wat anders dan op basis van een vooraf geformuleerd resultaat van partijen te verwachten dat ze gaan samenwerken. Als het om sociale innovatie gaat faciliteren overheden vooral en bieden ze ruimte aan partijen die oplossingen uitproberen. Ook nemen overheden belemmeringen in regels weg waar dat het resultaat in de weg staat. Dit kunnen bijvoorbeeld (regelvrije) experimenten zijn van en met zelforganisatie van (georganiseerde) burgers, ondersteund door (zorg)ondernemers, kennisinstellingen en overheden.

Dit product draagt bij aan criterium 1 t/m 4.

Beoogde resultaten
1. De Limburgse proeftuinen Positieve Gezondheid genereren duurzame innovaties in het sociaal domein. Die leveren een betere kwaliteit van ondersteuning en zorg op tegen lagere kosten en binnen een langdurig perspectief meer gezonde en vitale Limburgers. Rol Provincie: <i>partner</i>
2. Wij willen bijdragen aan gelijke kansen en een gezonde (opvoed)omgeving voor kinderen, jongeren en ouders. In het bijzonder voor hen die in achterstandsituaties leven. Rol Provincie: <i>partner</i>
3. De provinciaal gefinancierde maatschappelijke organisaties en het Huis voor de Zorg worden maximaal ingezet om de gezondheid, vitaliteit en participatie van Limburgers te bevorderen. Rol Provincie: <i>partner, financier</i>

Beoogde resultaten

4. Vernieuwende initiatieven die voldoen aan de uitgangspunten van het onderdeel 'Sociale innovatie en participatie' van de Sociale Agenda Limburg 2025, worden op basis van de Experimenteer-regeling ondersteunt.
Rol Provincie: *partner, medefinancier*
5. De eerste effecten van de uitvoering van het onderdeel 'Sociale innovatie en participatie' van de Sociale Agenda Limburg 2025, worden inzichtelijk gemaakt.
Rol Provincie: *partner*
6. Het Kader Passend wonen in de buurt wordt uitgevoerd.
Rol Provincie: *partner, medefinancier*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Alle proeftuinen Positieve Gezondheid zijn en blijven operationeel. Op basis van de eerste ervaringen kan de wijze van uitvoering worden bijgesteld.	5	6	2019
1	Alle proeftuinen leveren hun eerste ervaringen en resultaten op. Die worden breed door ons gedeeld, waarbij wij het Actiecentrum Positieve Gezondheid Limburg als middel inzetten.	0	6	2019
1, 2 en 3	Het Actiecentrum Positieve Gezondheid Limburg ondersteunt initiatieven die de uitgangspunten van Positieve Gezondheid duurzaam willen implementeren.	5	25	2018
2	De gestarte sociale innovaties in vier wijken zetten wij voort. Het aantal wordt met nog tenminste drie initiatieven uitgebreid.	4	7	2018
2	Wij zetten de beweging "Limburg tegen Kindermishandeling" voort.	1	1	2018
2	Wij stellen partijen in staat extra inspanningen te doen op het terrein van kindermishandeling, (kinder)armoede en laaggeletterdheid.	0	10	2019
2	Wij stellen partijen in staat extra inspanningen te doen op het terrein van gezond bewegen en gezonde voeding door ze te laten aansluiten op (regionale Limburgse) bewegingen die gericht zijn op het stimuleren van gezonde voeding, bewegen en gezond gewicht.	0	10	2019
3	Alle maatschappelijke organisaties en het Huis voor de Zorg dragen met activiteiten bij aan de uitgangspunten van het onderdeel 'Sociale innovatie en participatie' uit de Sociale Agenda Limburg 2025.	29	29	2018
4	Tenminste 15 initiatieven die voortkomen uit de prestatie-indicatoren 1, 2 en 3 worden vanuit de Experimenteerregeling ondersteund.	0	15	2018
5	Er komt een eerste Effectenrapportage Sociale Agenda Limburg 2025 beschikbaar.	0	1	2018
6	Het Kader Passend wonen in de buurt wordt met tien initiatieven uitgevoerd.	1	10	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. Het betreft de proeftuinen Blauwe Zorg, Mijn Zorg, Anders Zorg, Blauwe Zorg in de Wijk, Integrale benadering mensen met verstandelijke beperking en netwerk Positieve Gezondheid noordelijke Maasvallei.
2. Bij de sociale innovaties betreft het initiatieven als Heel Weert Wenst, Talentendonck, Gemeenschapszorg

Toelichting prestatie-indicatoren

Noord-Limburg en Kansrijk 045. De mate waarin wij partijen in de gelegenheid stellen extra inspanningen te doen op het terrein van kinderwelzijn, (kinder)armoede en laaggeletterdheid en op het terrein van gezond bewegen en gezonde voeding, wordt neergelegd in 2 intensiveringsnotities die in het najaar 2017 worden vastgesteld.

3. Het Huis voor de Zorg is partner bij de uitvoering van de Sociale Agenda Limburg 2025 op basis van de notitie 'Bouw van een Limburgs netwerk voor Burgerkracht: het fundament is gelegd'. Elk van de 28 provinciaal gefinancierde maatschappelijke organisaties heeft tenminste 1 initiatief dat bijdraagt aan de uitvoering van de Sociale Agenda Limburg 2025.
4. Prestatie-indicator spreekt voor zich.
5. In het voorjaar 2018 komt de eerste Effectenrapportage Sociale Agenda Limburg 2025 beschikbaar. Dit is de met Provinciale Staten afgesproken 2-jaarlijkse integrale effectmeting op 13 in de Sociale Agenda Limburg 2025 vastgestelde indicatoren.
6. Met het Kader Passend wonen in de buurt en de daaraan gekoppelde nadere subsidieregels, kunnen 10 initiatieven worden gehonoreerd. De nadere subsidieregels eindigen op 1 januari 2019.

Het budget voor 2018 bedraagt € 8,13 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie
Portefeuillehouder	Van Rijnsbergen

De verantwoordelijkheid van gemeenten is met de overdracht van een aantal bevoegdheden op het terrein van jeugd, zorg en participatie maximaal versterkt. De overdracht schept mogelijkheden om met andere concepten en arrangementen een werkelijkheid te creëren die (meer) aansluit bij en oog heeft voor initiatieven die burgers (kunnen en willen) nemen. Er vindt een maatschappelijke verandering plaats, waarin burgers in toenemende mate hun eigen verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen omgeving en de overheid vragen hen daarin vertrouwen te geven. Wij zetten ons in om samen met gemeenten, instellingen en kennisinstituten hen daarbij te ondersteunen. Dat gebeurt in een partnerschap van (georganiseerde) burgers, gemeenten, ondernemers en kennisinstellingen.

De Sociale Agenda van Limburg 2025 is op 18 maart 2016 door PS vastgesteld.

Gedeputeerde Staten hebben het uitvoeringsprogramma (UP) van de Sociale Agenda "koers voor een vitaler Limburg" op 14 juni 2016 vastgesteld.

Met 'Sociale innovatie en participatie' en 'Bouwen aan eigen kracht en participatie' willen wij aan een gezonde en vitale samenleving voor alle Limburgers bijdragen en wel zodanig dat een trendbreuk wordt gerealiseerd. Dit gebeurt door:

- burgers ruimte te geven voor het ontplooiën van initiatieven;
- bij te dragen aan het ondersteunen en uitlokken van bewegingen bij burgers door overheden, instellingen en professionals;
- in te zetten op het brede begrip positieve gezondheid ("het bevorderen van het vermogen van mensen om zich aan te passen aan de uitdagingen van het leven en zelf regie te voeren over het leven");
- ons te richten op groepen van burgers die kwetsbaar zijn.

Met de Sociale Agenda (en het uitvoeringsprogramma 2016 - 2017) zijn drie "acties" uitgewerkt die invulling geven aan dit product:

- Wijkgerichte aanpak "sociale innovatie en participatie" (actielijn 3.5. van het UP);
- Provinciaal kennisnetwerk "sociale innovatie en participatie" (actielijn 3.6. van het UP);
- Experimenteerregeling "sociale innovatie en participatie" (actielijn 3.7. van het UP).

Dit product draagt bij aan criterium 1 t/m 4 van dit programma. Maar ook aan criteria 4 van programma 2.4. Stedelijke Ontwikkeling.

Beoogde resultaten	
1. Wijkgerichte aanpak "sociale innovatie en participatie" (actielijn 3.5. van het UP)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ In een aantal wijken worden initiatieven ondersteund en gedeeld, waarbij bewoners en/of ondernemers actief participeren rond een gedeelde gevoelde behoefte / vraagstuk. ▪ Er wordt geëxperimenteerd met nieuwe vormen van bewonersparticipatie met nieuwe (juridische) vormen van sociaal eigenaarschap en met nieuwe concepten. <p>Rol Provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt, financier, partner</i></p>
2. Provinciaal kennisnetwerk "sociale innovatie en participatie" (actielijn 3.6. van het UP)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De Vitality Community Limburg fungeert als een platform, waar mensen uit de quatro helix elkaar ontmoeten en inspireren. ▪ Er wordt gefaciliteerd in 15 thema en / of kennisbijeenkomsten t/m 2019 over gezondheid en participatie waarbij leerervaringen worden gedeeld. <p>Rol Provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt, financier, partner</i></p>
3. Experimenteerregeling "sociale innovatie en participatie" (actielijn 3.7. van het UP)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uitvoering geven aan experimenteerregeling. <p>Rol Provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt, financier, partner</i></p>
4. Partnerschap stimuleringsfondsen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wij continueren ons partnerschap met de stimuleringsfondsen om van daaruit (burger)initiatieven te ondersteunen. <p>Rol Provincie: <i>subsidiënt, partner</i></p>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1, 3	Aantal ondersteunde initiatieven, andere werkwijzen in uitdagende wijken, buurten en kernen.	24	30	2017 - 2019
1, 3	Aantal ondersteunde proeftuinen gemeenschapsontwikkeling en participatie.	11	24	2017 - 2019
2	Aantal bijeenkomsten waarbij leerervaringen zijn gedeeld.	11	15	2017 - 2019
4	Aantal initiatieven ondersteund vanuit het partnerschap met stimuleringsfondsen.	81	120	2017 - 2019

Toelichting prestatie-indicatoren	
De uitvoering vindt op integrale wijze en in nauwe samenwerking met programmalijn 2.1.1. plaats, waarbij aansluiting gezocht wordt bij de behoefte en initiatieven van burgers. De ondersteunende initiatieven kunnen ook bijdragen leveren aan de in de andere programmalijn genoemde resultaten.	

Het benodigde budget 2018 bedraagt € 2,76 mln. (zie 3^e W-vraag).

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

2.1. Sociale innovatie en participatie <i>Exploitatie</i>	Begroting ná wizj. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
2.1.1. Sociale innovatie	13.643	8.132	6.459	5.808	5.646
2.1.2. Bouwen aan eigen kracht en participatie	4.678	2.755	0	0	0
<i>Personele lasten</i>	1.162	1.675	1.665	1.664	1.672
<i>Kapitaallasten</i>	9	3	6	4	0
Totaal lasten	19.493	12.565	8.130	7.477	7.317
Baten					
Totaal baten	0	0	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	-19.493	-12.565	-8.130	-7.477	-7.317
Mutatie reserves					
<i>Aanwending reserves</i>					
Immunisatiereserve	2.500	0	0	0	0
Saldo mutatie reserves	2.500	0	0	0	0
Resultaat	-16.993	-12.565	-8.130	-7.477	-7.317

Financiële toelichting

- 2.1.1. Het budget voor 2018 bedraagt € 8,13 mln. Een deel van dit budget heeft een structureel karakter ad € 5,23 mln. en is bestemd voor het Huis voor de Zorg (€ 2,03 mln.) en € 3,20 mln. voor de maatschappelijke organisaties (€ 3,26 mln.). Daarnaast bestaat het budget uit € 1,26 mln. voor de gezonde basisschool voor de toekomst, € 1,50 mln. voor de actielijn sociale innovatie van het Uitvoeringsprogramma vitaler Limburg (PS d.d. 6 november 2016.) en € 0,06 voor de jongerendialoog en -debat (PS 30 juni 2017). De lasten zijn € 5,51 mln. lager ten opzichte van 2017. Het budget 2017 bestaat uit een aantal incidentele budgetten welke niet meer in 2018 voorkomen zoals het budget voor passend wonen in de buurt (€ 2,5 mln.), ondersteuning transformatie (€ 1,17 mln.) en overige kleinere projecten (€ 1,84 mln.)
- 2.1.2. Het budget in 2018 bedraagt € 2,76 mln. Dit bedrag wordt conform het Uitvoeringsprogramma Sociale Agenda 'Koers voor een vitaler Limburg' (PS 6 november 2016) ingezet voor het ondersteunen en stimuleren van initiatieven die bijdragen aan de trendbreuk in gezondheid en participatie in Limburg. Daarnaast continueren wij ons partnerschap met de stimuleringsfondsen om van daaruit burgerinitiatieven te ondersteunen.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Financiering
Lening aan Atrium MC
Lening aan SineMetU Vastgoed B.V.
Lening aan Stichting Plattelandshoés

2.2. Cultuur

Dit programma zet in op de verbindende kracht van cultuur, waarbij cultuur niet alleen de hedendaagse cultuuruitingen maar ook immaterieel erfgoed, monumenten en archeologie betreft. Mediabeleid maakt eveneens deel uit van dit programma.

Cultuur in die brede betekenis bepaalt voor een belangrijk deel onze (Eu)regionale identiteit en draagt bij aan de sociale cohesie, biedt kansen voor economie en toerisme en kan de aantrekkingskracht van onze provincie vergroten. Daar staan bedreigingen tegenover. Maatschappelijke ontwikkelingen als vergrijzing-ontgroening-krimp en individualisering zorgen voor leegstand en restauratie-urgentie bij onder meer grotere monumentencomplexen (industriële erfgoed, kloosters, kerken) en vormen een risico voor de afzetmarkt van cultuur in Limburg en daarbuiten.

Wat willen we bereiken?

Wij willen bijdragen aan de versterking van de maatschappelijke waarde van de cultuur- en erfgoedsector voor publiek en samenleving. Wij streven naar een grotere bewustwording bij het publiek van de waarde van cultuur en erfgoed, zodat de (be)leefbaarheid van de omgeving wordt vergroot. Cultuur en erfgoed werken daartoe over grenzen heen en er ontstaan meer en nieuwe verbindingen, zoals op het gebied van toerisme, economie, welzijn, natuur en ontwikkeling van stad en platteland.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Publieksbereik: het bewustzijn over de maatschappelijke waarde van de cultuur- en erfgoedsector is groot.

Criterium 2: Verbinden: cultuur is verbonden met andere sectoren zoals landschap, natuur, toerisme en leefbaarheid en er is wederzijds sprake van een maximale versterking.

Criterium 3: Efficiency: de provinciale basisinfrastructuur, dat zijn de culturele begrotingsinstellingen, cultuurplaninstellingen en subinfrastructuurinstellingen, blijft behouden en is versterkt, in aansluiting op de behoeften in de samenleving. Efficiency bij erfgoed heeft betrekking op een dynamische, flexibele structuur die inspeelt op behoeften en vragen uit de maatschappij.

Criterium 4: Internationaal: euregionale culturele samenwerking staat op de agenda in de cultuur- en erfgoedsector en manifesteert zich steeds meer in concrete samenwerkingsprojecten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	2.2.1. Cultuur
Portefeuillehouder	Koopmans

De culturele sector (kunsten, creatieve industrie, cultuureducatie en bibliotheekwerk) staat voor de uitdaging haar intrinsieke waarde te koppelen aan de maatschappelijke waarde, waardoor ook het publieksbereik vergroot kan worden.

Daartoe moeten er meer inhoudelijke verbindingen en samenwerkingen tot stand komen die verrassend, duurzaam, sector- en grensoverschrijdend zijn. Ook moet het culturele veld zakelijker worden en zich het cultureel ondernemerschap meer eigen maken. De creatieve industrie verdient daarbij extra aandacht. De maatschappelijke behoefte vraagt om regionaal maatwerk, zoals al ingezet op het gebied van cultuureducatie, en vooral om sociaaleconomische meerwaarde voor samenleving en publiek. De culturele sector moet hierbij eigen verantwoordelijkheid (terug)krijgen en (leren) nemen waar dat kan. De kracht van de culturele sector wordt samengebracht en versterkt door te functioneren en zich te manifesteren als en binnen krachtige cultuurregio's, de gehele provincie bedienend met zo mogelijk landelijke en Euregionale uitstraling en functie.

De basis hiervoor ligt vast in het Beleidskader Cultuur 2015-2019: Accentennotitie Bloeiend Cultuur. In het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2018-2019 zal de beleidslijn als neergelegd in het Uitvoeringsprogramma Cultuur juli 2015 t/m 2017 "Limburg Culturele Werkplaats" worden bestendigd en geactualiseerd waar aangewezen gelet op het bovenstaande. Wij blijven inzetten op het vervullen van een ambassadeursfunctie voor de cultuursector, op verbinden en op het creëren van goede randvoorwaarden voor (Euregionale) culturele samenwerking. Wij dragen samen met gemeenten zorg voor het behouden en vormgeven van een sterke culturele basisinfrastructuur.

Het budget voor de uitvoering van het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2018-2019 omvat:

- de reguliere cultuurbudgetten die structureel zijn opgenomen op de Provinciale Begroting;
- het restant van de op basis van het Coalitieakkoord voor Cultuur beschikbare intensiveringsmiddelen voor de jaren 2017, 2018 en 2019;
- het restant van het budget 2017 voor Culturele kansen plus het nog in de bestemmingsreserve opgenomen budget voor Culturele kansen.

Dit product draagt bij aan criterium 1 t/m 4 van dit programma.

Beoogde resultaten

1. Het eind 2017 door GS vastgestelde Uitvoeringsprogramma Cultuur 2018-2019 is in uitvoering. De beleidslijn als neergelegd in het Uitvoeringsprogramma Cultuur juli 2015 t/m 2017 "Limburg Culturele Werkplaats" is hierin bestendigd. Gelet hierop hebben wij:
 - de provinciale culturele basisinfrastructuur versterkt -in verbinding met (Euregionale en landelijke) culturele partners, partners uit andere sectoren en gemeenten- door (monitoring door de Cultuurtank Limburg van) de subsidieverleningen in het kader van het Cultuurplan, de Subinfrastructuur en het Aanvalsplan Noord- en Midden-Limburg, via diverse andere subsidieregelingen als ook door de inzet op culturele kansen;
 - met de partners vanuit de Stedelijke Cultuurregio Zuid de propositie aangeboden aan de Raad voor Cultuur en de Minister van OCW t.b.v. het landelijk "Project Cultuurbeleid 2020 en verder";
 - besloten over de aanvragen in het kader van de Subinfrastructuur 2019-2020;
 - gestuurd op inhoudelijk en zakelijkheid ondernemerschap bij de begrotingsinstellingen op het gebied van Cultuur en Bibliotheekwerk;

Beoogde resultaten

- de regionale aanpak voor Cultuureducatie met Kwaliteit gecontinueerd en ondersteund.
- talentontwikkeling in de (pop)muziek gestimuleerd door verdere inbedding van het Masterplan Muziekonderwijs Limburg DOOR!;
- ingezet op bibliotheekvernieuwing, met focus op laaggeletterdheid, door de subsidieregeling Bibliotheek en Maatschappij.

Rol Provincie: *subsidiënt, procesmanager, ondersteuner, partner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Aantal ondersteunde initiatieven in het kader van o.a. de subsidieregeling Cultuurplan en Subinfrastructuur, het Aanvalsplan Noord- en Midden-Limburg, de subsidieregeling Cultuur, de subsidieregeling Film, de subsidieregeling Lokale en regionale musea, de subsidieregeling Bibliotheek en Maatschappij en de Stimuleringsregeling Bovenlokale Evenementen.	0	200	2018
1	Aanbieding aan de Raad voor Cultuur en de Minister van OCW, met de partners vanuit de Stedelijke Culturregio Zuid, van de propositie t.b.v. het landelijk "Project Cultuurbeleid 2020 en verder".	0	1	2018
1	Besluitvorming over de aanvragen in het kader van de Subinfrastructuur 2019-2020.	0	1	2018
1	Aantal goedgekeurde werkplannen en begrotingen van de begrotingsinstellingen op het gebied van Cultuur en Bibliotheekwerk.	0	8	2018
1	Aantal bijeenkomsten Platform Cultuureducatie Limburg.	0	2	2018
1	Aantal ondersteunde scholen in het kader van het Masterplan Muziekonderwijs Limburg DOOR!	0	25	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

Bronnen:

Uitvoeringsprogramma Cultuur juli 2015 t/m 2017 "Limburg Culturele Werkplaats"

Uitvoeringsprogramma Cultuur 2018-2019 in ontwikkeling.

Het budget voor 2018 bedraagt € 24,75 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	2.2.2. Erfgoed
Portefeuillehouder	Koopmans

Het erfgoed-drieluik monumenten-archeologie-immaterieel erfgoed deelt een aantal belangrijke rode draden en doelen: het realiseren van een groter publieksbereik, vergroten van de zichtbaarheid, meer samenhang en daarmee grotere maatschappelijke impact vanuit een kostenefficiënte benadering. De ambitie is dat alle erfgoedorganisaties die ondersteund worden door de Provincie Limburg hun erfgoedcollecties op een effectieve en efficiënte wijze ontsluiten, zich actief inzetten om de verhalen verbonden aan het erfgoed zichtbaar te maken en te houden, hun kennis en ervaring te delen met anderen en actieve verbindingen realiseren met andere sectoren om ons erfgoed naar de toekomst levend te houden.

De basis hiervoor ligt vast in het beleidskader en uitvoeringsprogramma immaterieel erfgoed 2016 t/m 2019: Toekomst voor erfgoed! We geven verdere invulling aan het traject dat externe kwartiermaker Ard van der Tuuk heeft ingezet om met erfgoedinstellingen te werken aan meer onderlinge samenhang en samenwerking, ook met andere erfgoedspelers. Waar 2017 in het teken stond van bewustwording, verkenning en vastleggen van nieuwe afspraken, gaan we in 2018 verder uitvoering geven aan deze afspraken. Dit betekent dat het nieuwe collectief in de erfgoedsector opgericht is, een erfgoedservicepunt gerealiseerd, een veldcommissie actief en het vrijwilligersveld door de erfgoedsector gefaciliteerd wordt. Limburgse erfgoedinstellingen zijn financieel gezonde instellingen die vanuit een gezamenlijke opgave werken aan ons Limburgs erfgoed kapitaal.

De energie om te komen tot vernieuwing is binnen de erfgoedorganisaties voelbaar en wordt steeds meer tastbaar. Het erfgoedveld kenmerkt zich in 2018 door de totstandkoming van nieuwe samenwerkingsverbanden met concrete en gezamenlijke projectresultaten die de eigen organisaties en belangen overstijgen.

Dit product draagt bij aan criterium 1 t/m 4 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	De erfgoedinnovatieregeling stimuleert samenwerking, ondernemerschap binnen de erfgoedsector en daarbuiten, waarbij jongere generaties bereikt en betrokken worden. Rol Provincie: <i>toetsers, subsidiënt</i>
2.	Er is een nieuw samenwerkingsverband met en tussen erfgoedinstellingen, waarbij flexibele inzet van middelen mogelijk is om de doelen uit de nota te realiseren. Rol Provincie: <i>procesmanager, subsidiënt</i>
3.	De digitaliseringsopgave binnen de erfgoedsector richt zich naast collectiebeheer op duurzame en financieel haalbare initiatieven gericht op publieksbereik. Rol Provincie: <i>procesmanager</i>
4.	Er vindt een professionaliseringsslag plaats binnen bestaande erfgoedinstellingen en zij faciliteren vrijwilligersorganisaties gericht op erfgoed. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, partner</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Aantal ondersteunde initiatieven in het kader van de erfgoedinnovatieregeling en de regeling schutterijen.	0	8	2018
2	Wij toetsen behaalde gezamenlijke projectresultaten van	0	4	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
	organisaties die deelnemen aan een coöperatief samenwerkingsmodel als collectief. De behaalde al dan niet gezamenlijke (project)resultaten van organisaties die niet deelnemen aan een collectief toetsen we op individuele basis.			
3	Een op te richten digitaal platform of site service gaat uit van de volgende doelgroepenbenadering: erfgoedprofessionals, geïnteresseerden in geschiedenis en geïnteresseerden in de streek.	0	1	2018
4	Het erfgoedservicepunt vervult vanuit samenwerking de rol van een koepel voor de lokale en regionale heemkundeverenigingen en kleinere erfgoed- en vrijwilligersorganisaties.	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1 t/m 4. Beleidskader Toekomst voor erfgoed! en eindadvies kwartiermaker Van der Tuuk (incl. rapport Demeijer en Hermans).

Het budget voor 2018 bedraagt € 2,74 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	2.2.3. Monumenten
Portefeuillehouder	Mackus

Het erfgoed-drieluik monumenten-archeologie-immaterieel erfgoed deelt een aantal belangrijke rode draden: het realiseren van een groter publieksbereik, vergroten van de zichtbaarheid, meer samenhang en daarmee grotere maatschappelijke impact vanuit een kosten-efficiënte benadering. Monumenten geven karakter aan hun omgeving. Een goed onderhouden monument draagt bij aan de kwaliteit van de omgeving. Leegstand is daarbij een probleem. Het provinciale monumentenbeleid is vastgelegd in de Focusnotitie Monumenten 2017-2019, waarin de richting en (beleids)prioriteiten zijn weergegeven.

In het monumentenbeleid voor de periode 2017-2019 staat restauratie en instandhouding, in combinatie met een functie die past bij het monument én die gericht is op het behoud van cultuurhistorische waarden, centraal. Voor goed onderhoud is het noodzakelijk dat een gebouw wordt geëxploiteerd en dus een rendabele functie heeft. Daarnaast moet er een goede wisselwerking zijn tussen het monument en zijn omgeving, zodat beiden elkaar in hun cultuurhistorische waarde en functie kunnen versterken. Burgerinitiatieven dragen bij aan het behoud van ons monumentaal erfgoed en zijn belangrijk bij de inzet op behoud van monumenten in relatie tot de leefomgeving.

Dit product draagt bij aan criterium 1 en 3 van dit programma. Maar ook aan criteria 1 en 4 van programma 2.4. Stedelijke ontwikkeling.

Beoogde resultaten

1. Door middel van de Subsidieregeling Restauratie financiële ondersteuning bieden aan projecten voor acute restauratie gericht op de intrinsieke waarde van het monument en in combinatie met een functie die past bij het monument én die gericht is op het behoud van cultuurhistorische waarden.

Rol Provincie: *toetsers, ondersteuner, subsidiënt*

Beoogde resultaten

2. Uitvoering geven aan het programma kerken dat in samenspraak met externe partners vorm en inhoud heeft gekregen wordt vormgegeven.

Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, intermediair*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Aantal ondersteunde projecten binnen de Subsidierегeling Restauratie Monumenten.	0	15	2019
2	Uitvoering geven aan Programma Kerken.	3	25	2019

Toelichting prestatie-indicatoren

Focusnotitie Monumenten 2017-2018.
Beleidskader Monument in Beweging 2016-2019.
Kerkenprogramma 2016-2019.

Het budget voor 2018 bedraagt € 9,76 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	2.2.4. Archeologie
Portefeuillehouder	Teunissen

Het erfgoed-drieluik monumenten-archeologie-immaterieel erfgoed deelt een aantal belangrijke rode draden: het realiseren van een groter publieksbereik, vergroten van de zichtbaarheid, meer samenhang en daarmee grotere maatschappelijke impact vanuit een kosten efficiënte benadering. Daarnaast geldt in een krachtenveld waar meerdere belangen samenkomen de wettelijke verplichting om bij ruimtelijke ontwikkelingen er zorgvuldig mee om te gaan. De basis voor archeologie is vastgelegd in het Beleidskader Archeologie in de etalage! 2015-2019. Geïnvesteed wordt in de samenwerking met en de ondersteuning van het archeologische veld om publieksgerichte activiteiten te genereren. Het verhaal vertellen en presenteren zijn voorname uitgangspunten. De doorontwikkeling van het provinciaal archeologisch depot zal daarbij een spilfunctie innemen.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 2 en 3 van dit programma. Maar ook aan criteria 1 en 4 van programma 1.2. Innovatiekracht en aan criterium 2 van programma 3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas.

Beoogde resultaten

1. Door middel van de subsidierегeling archeologie waarmee in samenwerking met partners in werkveld (gemeenten, vrijwilligers, musea, bedrijfsleven) publieksgerichte activiteiten worden ontwikkeld en ondersteund worden.

Rol Provincie: *toetsер, ondersteuner, subsidiënt, financier, partner, initiatiefnemer*

2. Uitvoeren convenant Via Belgica in samenwerking met gemeenten, bedrijfsleven en musea.

Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, partner, subsidiënt*

3. Het depot is verhuisd en in bedrijf. In samenwerking en afstemming met de overige partners vindt een publieksgerichte doorontwikkeling/programmering plaats in relatie tot de functies opslag, restauratie,

Beoogde resultaten

onderzoek & onderwijs, archeohotspot en informatievoorziening.

4. De archeologische verplichtingen worden ingevuld vanuit een kostenbewuste en efficiënte opstelling.
Rol Provincie: *toetsers, bevoegd gezag*

5. De ontwikkeling van de Archeologische Kennis Databank Limburg (AKDL) bekijken we in het licht van digitaliseringsontwikkelingen binnen het erfgoed-drieluik en het ruimtelijke domein.

Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, partner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
3	Depot is gehuisvest. Doorontwikkeling publieksgericht karakter van functies.	0	1	2018
1	Aantal ontwikkelde en/of ondersteunde publieksgerichte activiteiten binnen subsidiereguleer archeologie.	0	5	2018
2	Uitvoeren convenant Via Belgica.	0	1	2018
4, 5	Kennisdatabank Limburg in werking.	0	1	2019

Toelichting prestatie-indicatoren

Beleidskader Archeologie in de etalage 2016-2019.

Het budget voor 2018 bedraagt € 1,60 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	2.2.5. Digitale Agenda en Regionale Media
Portefeuillehouder	Teunissen

Het postindustriële tijdperk waarin digitale diensten, maar in toenemende mate ook digitale producten (3D printertechniek) onze levens veranderen, lijken een voorbode van veel meer mogelijkheden die digitalisering te bieden heeft. Digitalisering behoort tot een maatschappelijke opgave voor de Provincie Limburg. Aantoonbaar zijn in elk geval de ontwikkelingen en mogelijkheden voor de diverse taakgebieden van de Provincie zoals regionale economie, ruimtelijke ontwikkeling, milieu, energie, media en mobiliteit. Sinds 2010 voert de Europese Commissie een Digitale Agenda die door het Rijk is vertaald in een nationale Digitale Agenda. Voor de Provincie Limburg betekent dit een opgave door het gecombineerd oppakken van een aantal dossiers die in de kern voortvloeien uit Digitalisering (breedband/ snel internet, regionaal mediabeleid, open data, data en internetbeveiliging). Daartoe wordt ingezet op een verkenning voor een provinciale digitale agenda waarbij beleid-breed wordt geanalyseerd welke impact digitalisering op de Limburgse samenleving heeft en hoe de provinciale rol hierbij ligt. Een essentieel onderdeel van de digitale agenda is de aanpak van snel internet. In mei 2016 is een plan van Aanpak snel internet voor Limburg vastgesteld en in 2017 is de verdere uitvoering van dit plan aan de orde. De bundeling van inspanningen die de Provincie Limburg onderneemt op het gebied van digitalisering geldt op gebied van publiek-publiek, maar zeker ook publiek-private samenwerking. Initiatieven daartoe zijn reeds in gang gezet bijvoorbeeld door de opstart van burgerinitiatieven voor snel internet en de smart services campus.

Onderdeel Regionale Media

Op 14 februari 2015 is het Mediaplan vastgesteld in PS. De Provincie faciliteert en verbindt om innovatieontwikkelingen op gang te brengen in het regionale mediaveld. Via een ingezette subsidieregeling 'Media-innovatie' is een pilotfase ingeluid, die in het voorjaar van 2017 is geëvalueerd. In 2018 wordt de opbrengst van de media-innovatieregeling voortgezet door gericht verder te gaan met het stimuleren van verdiepende journalistiek, waarbij jonge journalisten de kans krijgen om in de regio verdiepende journalistiek te bedrijven.

Dit product draagt bij aan criterium 4 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Opstellen van een digitale agenda. Rol Provincie: <i>procesmanager, ondernemer</i>
2.	Ontwikkelen van een regionale journalistieke trainingskern. Rol Provincie: <i>procesmanager</i>
3.	Uitvoering van de uitrol van snel internet in Limburg. Rol Provincie: <i>procesmanager, subsidiënt, partner</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	GS stelt een digitale agenda op en agendeert bij PS.	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren	
1.	Middels een multidisciplinair team wordt een digitale agenda opgesteld waarin scherp wordt aangegeven welke kansen en bedreigingen digitalisering en robotisering heeft voor Limburg.
3.	De eerste stap in de richting van het realiseren van snel internet is het inventariseren van de exacte adressen waar snel internet ontbreekt (bouwbestanden). Noord- en Midden-Limburg beschikt over het grootste aantal witte adressen. Daarnaast stimuleert de Provincie Limburg de gemeenten de samenwerking om te komen tot vraagbundeling. Aan de hand van de bouwbestanden per gemeenten is het mogelijk om tot de haalbaarheid van business cases en vraagbundeling te komen en marktpartijen zo inzicht te geven in de vraag/behoefte. De bouwbestanden bieden de basis voor de uitrol van snel internet in Noord- en Midden-Limburg.

In 2018 is (nog) geen budget beschikbaar gesteld.

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

2.2. Cultuur Exploitatie	Begroting ná wizj. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
2.2.1. Cultuur	36.768	24.749	24.302	24.033	23.956
2.2.2. Erfgoed	2.962	2.742	2.790	2.840	2.806
2.2.3. Monumenten	13.927	9.760	3.683	3.204	3.204
2.2.4. Archeologie	4.829	1.597	600	626	381
2.2.5. Digitale agenda en regionale media	438	0	0	0	0
<i>Personele lasten</i>	2.372	2.562	2.547	2.545	2.557
<i>Kapitaallasten</i>	1.814	1.624	1.506	1.501	1.486
Totaal lasten	63.110	43.034	35.428	34.750	34.390
Baten					
2.2.1. Cultuur	3.579	3.579	3.579	3.579	3.579
2.2.3. Monumenten	1.777	1.777	1.777	1.777	1.777
Totaal baten	5.631	5.356	5.356	5.356	5.356
Totaal saldo van baten en lasten	-57.479	-37.678	-30.072	-29.394	-29.034
Mutatie reserves					
<i>Aanwending reserves</i>					
Bestemmingsreserve Culturele kansen	7.677	191	191	75	0
Bruteringsreserve Limburgs Museum	100	106	106	106	106
Bruteringsreserve Creative City	706	706	706	706	706
Reserve Transitiefonds	10	0	0	0	0
Bruteringsreserve Provinciale gebouwen	0	100	100	100	100
	8.493	1.104	1.104	987	912
Saldo mutatie reserves	8.493	1.104	1.104	987	912
Resultaat	-48.985	-36.574	-28.968	-28.407	-28.122

Financiële toelichting

2.2.1. Het budget voor 2018 bedraagt € 24,75 mln. Dit zal toenemen met het budget

Intensiveringsmiddelen Cultuur en het budget/bestemmingsreserve Culturele kansen, omdat het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2018-2019 in het najaar van 2017 wordt vastgesteld. Een deel van het uitvoeringsprogramma heeft een structureel karakter, dit betreft subsidies aan cultuurplaninstellingen, de Philharmonie Zuidnederland, het bibliotheekwerk, de drie provinciale musea, het programma Cultuureducatie met kwaliteit, stichting popmuziek Limburg, Huis voor de Kunsten Limburg en Stichting Limburg Geïmproviseerde Muziek. De exploitatiesubsidie voor het Museumplein wordt in de periode 2017-2019 jaarlijks verhoogd met € 0,62 mln. Dit wordt deels gedekt door aanwending van de reserve Culturele kansen 2018 en 2019 elk € 0,12 mln. en door aanwending van de algemene middelen 2018 en 2019 voor elk € 0,50 mln. De verhoging is nodig om de continuïteit van het museum te waarborgen en de verdere ontwikkeling in het publieksbereik, educatie en samenwerking met onderwijs en bedrijfsleven mogelijk te maken.

Het verschil met de begroting 2017 ad € 12,8 mln. wordt deels verklaard, door de bij de Jaarstukken 2016 doorgeschoven budgetten ad € 8,4 mln. en de hierboven genoemde niet toebedeelde intensiveringsmiddelen. De baten van € 3,58 mln. hebben betrekking op de huuropbrengsten van de 3 provinciale musea.

2.2.2. Het budget voor 2018 bedraagt € 2,74 mln. Op basis van het uitvoeringsprogramma Toekomst voor erfgoed! zijn de budgetten bepaald. (PS 8 juli 2016). Het verschil met de begroting 2017 ad € 0,25 mln. heeft betrekking op restantmiddelen 2016 die eerder zijn toegevoegd aan de begroting 2017.

2.2.3. Het budget voor 2018 bedraagt € 9,76 mln. Op basis van de focusnotitie monumenten (PS 23 juni 2017) zijn de intensiveringsmiddelen monumenten en de extra middelen uit de Voorjaarsnota 2017 ingezet ter dekking van de plannen weergegeven in genoemde focusnotitie monumenten. In 2018 wordt onder andere € 2 mln. gereserveerd voor de meerjarenaanpak kerken, € 2 mln. voor stedelijke ontwikkeling, € 1,25 mln. voor incidentele ontwikkelingen, € 3 mln. voor de subsidieregeling restauratieopgave monumenten en € 1,51 mln. voor overige budgetten rondom monumentenzorg..

De hogere lasten in 2017 worden met name veroorzaakt door een hogere raming op het budget stedelijke ontwikkeling van € 4,00 mln. ten opzichte van 2018.

2.2.4. Het budget voor 2018 bedraagt € 1,60 mln. Op basis van het uitvoeringsprogramma Archeologie in de Etalage (PS 7 juli 2016) is de budgetverdeling tot stand gekomen. De uitgaven in 2017 zijn hoger, omdat de kosten van het archeologiecongres (€ 0,46 mln.), de aanpassingen/verhuizing van het archeologisch depot (€ 1,02 mln.) de hogere uitgavenraming in 2017 voor Maaspark Well (€ 0,50 mln.) en de uitgaven voor de Via Belgica (€ 0,30 mln.) geen meerjarige lasten zijn.

2.3. Sport

In het programma sport gaat het om het stimuleren van deelname aan sport- en beweegactiviteiten en het stimuleren van talentontwikkeling.

Een kwart van de Limburgers is lid van een sportbond of -vereniging. Sport is daarmee een bindende factor binnen onze samenleving met een grote betrokkenheid van vele vrijwilligers. Door demografische en maatschappelijke ontwikkelingen staat die factor onder druk.

De Limburger heeft een relatief slechte gezondheid.

Daarnaast wijzen forse bezuinigingen van gemeenten op het gebied van sportbeleid erop dat er een vernieuwende aanpak nodig is om (boven)lokale vraagstukken op het gebied van bijvoorbeeld sportaccommodatiebeleid en gehandicaptensport op te pakken.

Door te investeren in sportevenementen en in faciliteiten voor talentontwikkeling en topsport, worden talentontwikkeling en sportdeelname gestimuleerd en worden toerisme en innovatie versterkt in Limburg.

Wat willen we bereiken?

We willen dat burgers door sport en bewegen gezond blijven. We willen (top)sport vanuit een efficiënte ondersteuningsstructuur stimuleren door talentontwikkeling en evenementen met internationale uitstraling te ondersteunen. We streven ernaar om sport te verbinden met andere maatschappelijke activiteiten en sectoren. Het uitgangspunt hierbij is dat een sporttakplatform zelf de verantwoordelijkheid neemt hoe zij in Limburg een sporttak wil versterken.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: De provinciale sportinfrastructuur op het terrein van breedtesport en talentontwikkeling is zo efficiënt mogelijk ingericht dat verenigingen, vrijwilligers en gemeenten optimaal worden ondersteund om de maatschappelijke waarde van sport en bewegen te behouden en te versterken.

Criterium 2: Speerpunt-, kern- en kanssporten krijgen in Limburg maximale aandacht vanwege de verbondenheid met andere sectoren. De inhoudelijk en financiële keuzes bij deze sporten dienen door de sport(takplatforms) zelf genomen te worden.

Criterium 3: Limburg is een euregionale/internationale topregio op het gebied van trainingsfaciliteiten voor talentontwikkeling en topsport en op het gebied van organisatie van evenementen.

Criterium 4: Gemeentelijke ambities op het terrein van sport met provinciale ondersteuning, dienen op regionaal/sportzone niveau gebundeld te worden. Bij de ontwikkeling van een sportzone in Noord-, Midden- en Zuid-Limburg is de aanwezigheid van talentontwikkeling, verbonden aan een Topsport Talentschool (voorheen LOOT-school) een voorwaarde.

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	2.3.1. Sport
Portefeuillehouder	Koopmans

De sportsector (breedtesport en topsport) gaat via de sporttakplatforms, de sportzones en met ondersteuning van Limburg Sport op een efficiënte wijze haar intrinsieke waarde inzetten ter verbetering van de sport zelf, de gezondheid, sociale cohesie, het onderwijs, de economie en de branding van Limburg. Daartoe moeten er meer inhoudelijke verbindingen tot stand komen die verrassend, duurzaam, sector- en grensoverschrijdend zijn. Een uitgangspunt hierbij is dat er meer waar voor de provinciale investeringen geboden dient te worden en dat een sporttak zelf bepaalt en verantwoordelijkheid neemt hoe zij de betreffende sport versterkt. Hierbij dient het sportaanbod vernieuwend te zijn en beter in te spelen op maatschappelijke behoeften en trends. Het veld heeft ons gevraagd sterker in te zetten op het verbinden van partijen/(euregionale)netwerken, het aanjagen/initiëren van (vernieuwende) ontwikkelingen, het ontwikkelen van een integraal sportbeleid en het co-financieren van projecten en programma's.

De basis hiervoor ligt vast in het Beleidskader Sport 2015-2019: Accentennotitie Sport Limburg Beweegt!

In het nieuwe uitvoeringsprogramma sport 2018-2019, dat later dit jaar wordt vastgesteld, zal PS worden geïnformeerd over de besteding van het extra beschikbaar gestelde budget voor bijzondere sportevenementen ter grootte van € 2,5 mln.

Ten behoeve van het verder vormgeven van de (top)sportinfrastructuur in Limburg en het bouwen aan een optimale sportorganisatie voor de uitvoering van het provinciaal sportbeleid in Limburg heeft een extern bureau opdracht gekregen om hier onderzoek naar te doen.

Over de realisatie van de hippische campus in Weert is recent afgesproken dat de gemeente Weert hierin het voortouw neemt.

Dit product draagt bij aan de criteria 1, 2, 3 en 4.

Beoogde resultaten
<p>Na vaststelling door PS, starten wij met het uitvoeren van het Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019. Het uitvoeringsprogramma geeft de resultaten weer die wij samen met onze uitvoeringsorganisaties, gemeenten en partners willen bereiken op het gebied van sportbeleid en wat wij daarvoor concreet in 2018 en 2019 gaan doen. Dit betekent:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Het Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019 is in uitvoering. Rol Provincie: <i>partner, initiatiefnemer, procesmanager, subsidiënt</i>2. De optimale sportinfrastructuur (Limburg Sport) wordt geoperationaliseerd en start de uitvoering. Rol Provincie: <i>partner, initiatiefnemer, procesmanager, subsidiënt</i>3. De uitvoering van het sportbeleid verloopt bij alle sporten via de sporttakplatforms. Rol Provincie: <i>partner, initiatiefnemer, procesmanager, subsidiënt</i>4. Samenwerking met gemeenten via de Sportzones in Noord-, Midden- en Zuid-Limburg, waarbij de inhoudelijke keuzes op het terrein van sport door de sporttakplatforms zijn gemaakt. Rol Provincie: <i>partner, initiatiefnemer, procesmanager, subsidiënt</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoeringsprogramma sport is uitgevoerd.	0	1	2018
2	Indiening en beoordeling van werkplan en begroting van Limburg Sport.	0	1	2018
2	Indiening en beoordeling van werkplan en begroting van Basissport Limburg en het Jeugdsport Limburg.	0	2	2018
3	Aantal goedgekeurde werkplannen en begroting van de sporttakplatforms van de speerpunt- kern- en kanssporten.	0	9	2018
4	Aantal samenwerkingsovereenkomsten met sportzones uitgevoerd.	0	3	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

Bronnen:

Uitvoeringsprogramma sport 2015-2017.

Beleidskader Sport 2015-2019: Accentennotitie Sport Limburg Beweegt!

Het budget voor 2018 bedraagt € 5,13 mln. (zie 3^e W-vraag).

Wat mag het kosten?

2.3. Sport Exploitatie	Begroting ná wijz. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
€ x 1.000					
<u>Lasten</u>					
2.3.1. Sport	6.149	5.125	4.438	1.272	1.286
<i>Personele lasten</i>	528	486	483	483	485
Totaal lasten	6.677	5.611	4.921	1.754	1.770
<u>Baten</u>					
Totaal baten	0	0	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	-6.677	-5.611	-4.921	-1.754	-1.770
<u>Mutatie reserves</u>					
<i>Aanwending reserves</i>					
Immunisatiereserve	500	1.000	1.000	0	0
Saldo mutatie reserves	500	1.000	1.000	0	0
Resultaat	-6.177	-4.611	-3.921	-1.754	-1.770

Financiële toelichting

2.3.1. Het budget voor 2018 bedraagt € 5,13 mln. Deze middelen worden volledig ingezet voor het uitvoeringsprogramma sport, 'Sportend Limburg bereikt meer' (PS 9 oktober 2015).

In dit budget zijn conform de Programmabegroting 2017 de extra middelen ad € 2,5 mln. opgenomen voor bijzondere sportevenementen. Deze zijn verdeeld over de periode 2017-2019 en worden gedekt uit de Immunisatiereserve (€ 20 mln. deel coalitiemiddelen). Daarnaast zijn hier ook de intensiveringsmiddelen sport 2016-2019, conform de accentennotitie Sport "Limburg beweegt", verwerkt. De uitgaven betreffen voornamelijk subsidieverleningen voor de sportondersteuningsstructuur en sporttakplatforms. De hogere lasten 2017 ten opzichte van 2018 hebben betrekking op overboekingsvoorstellen uit 2016.

2.4. Stedelijke ontwikkeling

Dit programma richt zich op de ontwikkeling van steden en stedelijke regio's ter versterking van het vestigings- en leefklimaat. Enerzijds gaat het om het, samen met de gemeenten, ontwikkelen van een helder profiel van de vier grote Limburgse steden en van de middelgrote steden met een regionale centrumfunctie. Anderzijds betreft het de voortzetting en verdere uitvoering van de herstructurering van een aantal wijken in Limburg, omdat deze ook bijdragen aan de leef- en woonkwaliteit en identiteit van de steden. Daarnaast zullen via dit programma ontwikkelingen in andere centra worden ondersteund voor zover die bijdragen aan het versterken van de regio. Het transformatie- en herstructureringsinstrument IBA Parkstad maakt ook deel uit van dit programma.

Steden en stedelijke regio's zijn de groeimotoren van een moderne economie. Goed ontsloten en bereikbare steden, met een sterke identiteit, die prettig leefbaar zijn en beschikken over een goed functionerend ommeland en de juist opgeleide arbeidskrachten dragen bij aan de economische ontwikkeling van de regio. De vernieuwing van wijken maakt deel uit van de dynamiek in steden. De vereisten aan de ruimtelijke inrichting en woningvoorraad van wijken zijn niet constant, maar veranderen voortdurend, bijvoorbeeld onder invloed van bevolkingsontwikkelingen, economie en veranderende inzichten in de stedenbouw, ruimtelijke ordening en architectuur. De demografische en maatschappelijke ontwikkelingen zorgen voor een mismatch tussen vraag en aanbod op de woningmarkt en in de retailsector met leegstand en dalende prijzen tot gevolg.

Wat willen we bereiken?

Limburg streeft naar vitalere, meer dynamische steden met een sterker onderscheidend eigen profiel, zodat er een nog beter vestigingsklimaat en een betere complementariteit tussen steden onderling ontstaat, maar ook tussen steden en ommeland, en grensoverschrijdend. Met een gerichte, gezamenlijke inzet vanuit alle beleidsvelden willen we de leefbaarheid en mismatch in de woningvoorraad - ook in de in vorige coalities benoemde herstructureringswijken - samen met relevante partners en burgers verbeteren.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Limburg heeft krachtige steden met een heldere ontwikkelingsvisie wat betreft hun eigen profiel, identiteit en bijdrage aan de economie en werkgelegenheid, alsmede hun strategie voor oplossen van leegstand in de stadscentra.

Criterium 2: Limburgse steden maken vanuit een heldere ontwikkelingsvisie toekomstbestendige investeringsbeslissingen, die op stedelijk niveau tot uiting komen in een heldere identiteit en onderscheidend vermogen en op regionaal niveau in onderlinge complementariteit.

Criterium 3: In Limburg is er bestuurlijke slagkracht en bestuurlijke samenwerking tussen gemeenten en andere maatschappelijke partijen.

Criterium 4: Herstructurering draagt bij aan de kwaliteit en duurzaamheid van de woningen en woonomgeving, sociale cohesie, het stimuleren van ondernemerschap en een bevolking met eigen kracht.

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	2.4.1. Stedelijke ontwikkeling
Portefeuillehouder	Geurts

Als partner van de steden en andere belanghebbenden dragen wij bij aan het ontwikkelen van krachtige steden met een helder profiel en eigen kracht en identiteit, een krachtig winkel- en cultuuraanbod, bereikbare onderwijslocaties die de binnenstedelijke dynamiek versterken, een breed aanbod aan toeristische evenementen en voorzieningen, bereikbare en aantrekkelijke OV knooppunten, en aantrekkelijke stedelijke woon- en verblijfsgebieden met een mix van woningen en andere functies.

In totaal is bij aanvang van de coalitieperiode 2015-2019 een bedrag van € 40 mln. beschikbaar gesteld voor Stedelijke Ontwikkeling.

Wij richten ons hierbij primair op de vier grote Limburgse steden (Venlo, Sittard, Heerlen, Maastricht) die multifunctionele stadscentra hebben en waar een 'stedelijk' woon- en leefklimaat heerst. Hiervoor is bij de start van de coalitie € 32 mln. gereserveerd.

Daarnaast richten wij ons op de middelgrote steden en kernen, die een specifieke rol van belang spelen bij het functioneren van een grotere stedelijke regio of die op een bepaald terrein een belangrijk regionale centrumfunctie vervullen. Voor deze steden en kernen wordt € 8 mln. gereserveerd.

In 2016 is er via Motie 778 een bedrag van € 2,5 mln. beschikbaar gekomen voor stadsnatuur (enerzijds voor overige kernen en anderzijds voor natuur in steden).

Bij de Voorjaarsnota 2017 is besloten om nog eens € 4 mln. voor Limburgse centra beschikbaar te stellen. Beide bedragen komen beschikbaar met als doel de met het programma Stedelijke Ontwikkeling beoogde structuurversterking te bevorderen.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 2 en 3 van dit programma.

Beoogde resultaten
1. Uitvoering van het totaalpakket aan resultaten uit de convenanten met de vier grote steden inzake 'een samenhangende visie en aanpak' met betrekking tot het stedelijk gebied, die als koers dient voor de gewenste stedelijke ontwikkeling, waarin de identiteit, bijdrage aan de economie en toekomstbestendigheid van de investering in stedelijke projecten helder zijn. De onderlinge samenhang van stedelijke projecten is inzichtelijk gemaakt, alsook de relatie met andere steden. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan goede verbindingen binnen en tussen woon- en werklocaties in de steden maakt hier eveneens onderdeel van uit. Evenals de aanleg van stadsnatuur en stimulering van vergroening van de stedelijke omgeving. Rol Provincie: <i>partner, subsidiënt</i>
2. Ondersteuning van de overige centra ter versterking van een stedelijke regio en/of hun regionale centrumfunctie. Rol Provincie: <i>partner, subsidiënt</i>
3. Bestuurlijk overleg met de steden waarbij de gezamenlijke lobby (bv. agenda stad en urban agenda), de transformatie van de steden, krimp en het samenwerken in een grensoverschrijdende agglomeratie thema's van belang zijn. Zie ook 4.1.7. internationalisering. Rol Provincie: <i>partner, subsidiënt</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Programma's van 4 grote steden zijn in uitvoering.	4	4	2019
1	Programma's van overige steden zijn in uitvoering.	5	PM *	2019
2	Structuurversterking in overige Limburgse centra.	0	PM *	2019

* Afhankelijk van initiatieven gemeenten.

Het budget 2018 bedraagt € 0,25 mln. Zie 3^e W-vraag.

Product	2.4.2. Herstructurering in wijken
Portefeuillehouder	Geurts

Het in stand houden van leefbare en duurzame woon- en leefgebieden in de stedelijke wijken is en blijft een belangrijk onderdeel van stedelijke ontwikkeling. Wijken met betaalbare woningen met een goede basiskwaliteit en sociale samenhang waar actief burgerschap en ondernemerschap een belangrijke bijdrage leveren aan het activeren van de eigen kracht van de bevolking.

In 2016 zijn alle samenwerkingsovereenkomsten van de herstructureringswijken geëvalueerd.

In 2017 zijn vrijwel alle nog lopende herstructureringswijken afgerond. Het project Brunssum Centrum-Noord zal in 2018 nog doorlopen.

Dit product draagt bij aan criterium 4.

Beoogde resultaten	
1.	Afronding project Brunssum Centrum Noord. Rol Provincie: <i>subsidiënt, partner</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Herstructureringswijken zijn afgerond.	10	11	2018

Er is vooralsnog geen budget beschikbaar in 2018 (zie 3^e W-vraag).

Product	2.4.3. IBA
Portefeuillehouder	Koopmans

Op 13 mei 2016 hebben Provinciale Staten ingestemd met het beleidskader IBA, waarmee de inzet van middelen aan IBA Parkstad wordt afgewogen. Aansluitend is in juni 2016 door de algemene vergadering van aandeelhouders (AvA) het uitvoeringsprogramma IBA 2016-2020 vastgesteld, welke samen met een overzicht van 50 IBA-projecten ter kennisname aan Provinciale Staten is verstuurd.

Dit uitvoeringsprogramma, deze IBA(top)50, vormt de leidraad voor de directie van IBA Parkstad bij de doorontwikkeling van de initiatieven, waarbij in de verdere uitwerking en ontwikkeling van de projecten interactie met (signalen uit) de samenleving mogelijk blijft. Binnen deze Top 50 is een aantal sleutelprojecten gedefinieerd. Dit zijn de grote, structurerende projecten die symbool staan voor de transformatie van de regio Parkstad. Deze sleutelprojecten geven niet alleen invulling aan de thematische doelstellingen van IBA Parkstad, maar verbinden ook veel andere projecten met elkaar.

IBA Parkstad kent zijn hoogtepunt in het presentatiejaar 2020, de uitvoering is ruim 6 maanden eerder gestart dan gepland en inmiddels is aan 19 projecten door IBA een bijdrage verleend. Vanaf de 2^e helft 2017 zijn successievelijk de sleutelprojecten aan de AvA gepresenteerd en de uitvoering hiervan, met het zwaartepunt in 2018 en 2019, wordt met ondersteuning van IBA Parkstad door de initiatiefnemers ter hand genomen.

In juni 2016 heeft de AvA ingestemd met een eerste pakket aan projectvoorstellen ter grootte van € 7,9 mln., waarvoor aan IBA een bijdrage werd gevraagd van € 0,85 mln. en een financierings-multiplier van ca. 9 werd gerealiseerd. In januari 2017 volgde een tweede programmavoorstel met een investeringsvolume van € 4,7 mln. een IBA bijdrage van € 0,28 mln. en een financierings-multiplier van ca. 17. In juni 2017 stemde de AvA in met een 3^e ronde voorstellen, gezamenlijk groot € 0,84 mln. met een IBA bijdrage van € 0,2 mln. en een multiplier van 4. In juli 2017 heeft de AvA een programmavoorstel goedgekeurd met een investeringsvolume van € 32,75 mln., met een bijdrage van IBA van € 8,55 mln., en een financieringsmultiplier van ca. 4.

De totale gerealiseerde investeringsomvang bedraagt afgerond cumulatief € 46,2 mln. met een cumulatieve IBA bijdrage van € 9,9 mln. De financieringsmultiplier van ca. 4,7 voldoet hiermee ruimschoots aan de in het IBA beleidskader geformuleerde minimumeis van 3.

Daar waar nodig zullen wij als partner van IBA Parkstad, samen met alle andere aandeelhouders de initiatiefnemers en IBA Parkstad ondersteunen om de gewenste doelen te bereiken, zodanig dat de resultaten vanaf het presentatiejaar zichtbaar zijn. Dit bereiken we door ons flankerend beleid, zoals dit in het IBA beleidskader is beschreven, te intensiveren.

Daarnaast blijven we met IBA Parkstad de communicatie met en door initiatiefnemers activeren door middel van het organiseren van minstens 2 publieksevents en het informeren middels publicaties.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 3 en 4 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Realisatie van projecten welke zich onder meer richten op de herbestemming van gebouwen, de ontwikkeling van ruimte, flexibele stedelijke concepten, alternatieve energie, energiebesparing, duurzame mobiliteit en hergebruik van materialen. Deze projecten hebben een multiplier groter dan 3. Rol Provincie: <i>partner</i>
2.	Vergroten van draagvlak en haalbaarheid door verbinden van initiatiefnemers, burgers, bedrijfsleven en

Beoogde resultaten

maatschappelijk middenveld en deze betrekken bij (de verbetering van) IBA initiatieven door het organiseren van minstens 2 openbare publieksevents.

Rol Provincie: *partner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Gerealiseerde multiplier > 3.	0	Ja	2018
2	Te organiseren publieksevents per jaar.	0	2	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

De prestatie-indicatoren zijn mede opgesteld aan de hand van door IBA opgestelde beleidskaders en rapportages, zoals bijvoorbeeld het IBA handboek, het uitvoeringsprogramma, de IBA 50 placemat. Vanaf 22 april 2016 resp. 24 juni 2016 hebben wij deze documenten reeds aan uw staten beschikbaar gesteld. In februari 2017 hebben wij de openbare IBA krant 'IBA in uitvoering' en het boekje 'IBA in het nieuws', hoewel geen beleidskaders, aan uw staten gestuurd.

In het IBA krantje 'IBA in uitvoering' worden kort de projecten omschreven die zijn gerealiseerd, de projecten die in uitvoering zijn en de projecten die binnenkort uitgevoerd gaan worden of in de planfase zijn. Daarnaast wordt in het boekje 'IBA in het nieuws' een overzicht gegeven van diverse krantenartikelen over IBA, die de afgelopen periode in het nieuws zijn geweest.

Het budget 2018 bedraagt € 0,58 mln. Zie 3^e W-vraag.

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

2.4. Stedelijke ontwikkeling	Begroting ná wijz. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
<i>Exploitatie</i>					
<u>Lasten</u>					
2.4.1. Binnenstedelijke ontwikkeling	7.788	250	200	0	0
2.4.2. Herstructurering in wijken	3.821	0	0	0	0
2.4.3. IBA	2.038	580	500	500	500
<i>Personele lasten</i>	1.024	950	945	944	949
<i>Kapitaallasten</i>	207	84	0	0	0
Totaal lasten	14.878	1.864	1.645	1.444	1.449
<u>Baten</u>					
Totaal baten	0	0	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	-14.878	-1.864	-1.645	-1.444	-1.449
<u>Mutatie reserves</u>					
<i>Aanwending reserves</i>					
Immunisatiereserve	5.250	150	100	0	0
Saldo mutatie reserves	5.250	150	100	0	0
Resultaat	-9.628	-1.714	-1.545	-1.444	-1.449

Financiële toelichting

- 2.4.1. Het budget 2018 voor Stedelijke Ontwikkeling bedraagt in totaal € 0,25 mln. Hiervan is € 0,15 mln. bestemd voor het project Q4/Maasfront Venlo (PS-besluit 7 februari 2014) 2018 (en € 0,10 mln. in 2019), welke gedekt worden uit de Immunisatiereserve (€ 20 mln. deel coalitiemiddelen). Daarnaast is er voor de jaren 2018 en 2019 € 0,10 mln. beschikbaar voor procesmiddelen. Het verschil t.o.v. 2017 wordt met name veroorzaakt door de geraamde bijdrage in het investeringsplan MECC € 5 mln. en het gereserveerd bedrag van € 2,5 mln. t.b.v. de uitvoering van de motie 778 Tegels c.s. inzake Stadsnatuur Limburg.
- 2.4.3. Het budget voor IBA 2018 bedraagt € 0,58 mln. Er is sprake van structureel budget van € 0,50 mln. (conform PS-besluit Financiële Eindejaarsbijstelling 2013). Daarnaast is er € 0,08 mln. beschikbaar voor het tijdelijk inhuren van capaciteit voor uitvoering van het IBA subsidieproces. Het verschil t.o.v. 2017 wordt met name veroorzaakt door het vastgestelde Jaarplan IBA Parkstad 2017 € 1,27 mln. (1e Afwijkingenrapportage 2017 d.d. 30 juni 2017). Voor het uitvoeren van het provinciale IBA beleidskader bedraagt het nog beschikbare investeringsbudget ca. € 12 mln. (totaal IBA Parkstad B.V. ca. € 24 mln.). Voor de ondersteuning van het flankerend beleid is nog ca. € 5 mln. beschikbaar.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Verbonden partijen
IBA-Parkstad

De in de tabel opgenomen verbonden partij draagt bij aan de doelen van programma 2.4. Stedelijke ontwikkeling. IBA Parkstad spitst zich specifiek toe op de realisatie van een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat in Zuid-Limburg, middels ondersteuning van toonaangevende projecten zoals nader toegelicht onder product 2.4.3.

Zie voor nadere informatie de paragraaf verbonden partijen en de landkaart, tevens opgenomen in deze begroting.

3.1. Openbaar vervoer en railagenda

De Railagenda en de OV concessie dragen bij aan de economische en sociale structuurversterking van Limburg. Het belang van de reiziger staat daarbij voorop. De Railagenda bestaat uit een samenhangend geheel van regionale en internationale spoorverbindingen, inclusief een drietal logistieke railterminals (die in verschillende fasen van ontwikkeling zijn), alsook tarifiering en ticketing. De kansatlassen (2013) laten zien dat het ontsluiten van het achterland van Limburg bijdraagt aan extra werkgelegenheid en aantrekkelijker wonen. De investeringen in openbaar vervoer en de railagenda moeten o.a. leiden tot een betere ontsluiting van de arbeidsmarkt, de Limburgse Topsectoren, de Limburgse Kennis-As en het vergroten van de agglomeratievoordelen in onze stedelijke grensregio's.

Wat willen we bereiken?

We willen voor Limburg in de regionale en (inter)nationale context naar een vlot, veilig, betrouwbaar en duurzaam openbaar vervoer.

Met de Internationale Railagenda willen we 'missing links' oplossen: Eindhoven - Düsseldorf, Eindhoven - Keulen (via Aken), Weert - Antwerpen en Maastricht - Luik -(Leuven - Brussel), alsook de tramverbinding Maastricht - Hasselt.

We willen de (internationale) grenzen van ticketing eenvoudiger maken voor de reiziger en ook meer transparantie in tarifiering. De Drielandentrein (verbinding tussen Luik, via Maastricht en Heerlen, richting Aken) kan als pilot daartoe bijdragen.

Met de regionale Railagenda werken we resultaatgericht o.a. aan de opwaardering van de Maaslijn, tevens bereiden we de ontwikkeling van station Maastricht-Noord fase 2 en het doortrekken van de Heuvellandlijn naar Kerkrade-West voor.

Het goederenvervoer gaat een steeds nadrukkelijker rol spelen in de dossiers waaraan gewerkt wordt en is een thema waar we in toenemende mate op zullen inspelen.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Reizigers kunnen gemakkelijk en zorgeloos met OV in de gehele Euregio reizen.

Criterium 2: Limburg beschikt over een (inter)nationaal OV- en railsysteem dat bestaat uit een netwerk met snelle, frequente en robuuste verbindingen.

Criterium 3: Het OV-systeem in Limburg is flexibel en meebewegend op de maatschappelijke ontwikkelingen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	3.1.1. Openbaar vervoer en concessie management
Portefeuillehouder	Mackus

'Zorgeloos reizen van deur tot deur': het Limburgse openbaar vervoersysteem van trein, bus en maatwerkvervoer kenmerkt zich als vervoer zonder grenzen of barrières, met aansluitingen op nationale en internationale knooppunten. Met deze ambitie zijn we op 11 december 2016 samen met onze nieuwe vervoerder Arriva met een nieuwe concessieperiode gestart. In 2017 hebben we focus gelegd op het inregelen van de nieuwe concessie en de werkwijzen met Arriva. Met dit vertrekpunt en vanuit 'de basis staat' biedt 2018 de mogelijkheid om te focussen op de verdere doorontwikkeling van het Limburgse openbaar vervoer. Dat doen we langs de volgende lijnen:

- met de ontwikkelagenda OV spelen we samen met stakeholders en partners in op kansen, trends en ontwikkelingen om het openbaar vervoer steeds verder te verbeteren;
- een op de vervoervraag afgestemde dienstregeling;
- start van de Drielandentrein;
- aan de slag met de resultaten van de Ontwikkeltafels Onderwijs en Maatwerkvervoer, zoals die in 2017 tot stand komen;
- verbetering van de kwaliteit en beleving van (het onvermijdelijke) overstappen in het openbaar vervoer. In 2018 ligt de focus daarbij op onze eigen provinciale haltes (Uitvoeringsprogramma Overstappunten);
- zoeken naar verdere mogelijkheden op het gebied van (Euregionale) tarifiering en ticketing.

Daarnaast willen we in 2018 komen tot een synthese tussen het nieuwe Mobiliteitsplan en de openbaar vervoerconcessie. Tevens onderzoeken we de mogelijkheden om de contractrelatie met Arriva verder te professionaliseren door de introductie van systeemgericht contractbeheer, een werkwijze waarbij we risicogestuurd sturen op het OV-contract. Speciale aandacht daarbij gaat uit naar monitoring: dat is een voorwaarde om vraag- en behoeftegericht te kunnen werken. Tot slot geven we in 2018 verder invulling aan de rol van Bevoegd Gezag voor de Wet lokaal spoor. Dit in samenhang met het project Tram Maastricht Hasselt.

Bovenstaande activiteiten voeren we uit in de rol van vervoersautoriteit voor het regionaal openbaar vervoer in Limburg. De rol van Bevoegd Gezag voeren we uit in het kader van de Wet lokaal spoor. Binnen de huidige concessie voor het openbaar vervoer vallen de vier regionale stoptreindiensten en al het busvervoer in Limburg. De Intercity treinen zijn de verantwoordelijkheid van de NS.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 2 en 3 van dit programma.

Beoogde resultaten
<p>1. Uitwerken en implementeren van systeemgericht contractbeheer (SCB) in het OV-contract.</p> <p>SCB is een door Rijkswaterstaat reeds geruime tijd toegepaste (en beproefde) methodiek om contracten te managen. Kern van de methodiek is dat de opdrachtnemer aantoonbaar aan de gestelde voorwaarden en eisen voldoet en dat de opdrachtgever via risicomangement op die aspecten toetst die een risico zijn of inhouden voor het resultaat. De contractrelatie met Arriva is in 2017 ingericht. Nieuwe inzichten en ontwikkelingen die wellicht nieuwe kansen en mogelijkheden bieden willen we graag benutten ('elke dag beter'). Vandaar dat we in 2018 mogelijkheden van risicogestuurd contractbeheer voor openbaar vervoer willen verkennen en verder uitwerken en, indien de methodiek toepasbaar is, vaststellen hoe we systeemgericht contractbeheer gaan toepassen alsmede proefdraaien.</p> <p>Rol Provincie: <i>toetser, procesmanager, bevoegd gezag, partner</i></p>

Beoogde resultaten

2. Ontwikkelagenda: uitbreiding van het aantal ontwikkelafels en verbreding van de thema's.
De Ontwikkelagenda vormt, met behulp van de inzet van zogenaamde Ontwikkelafels, de kern van onze ontwikkelaanpak openbaar vervoer. De Ontwikkelafels Onderwijs en Maatwerkvervoer leiden in 2017 tot inzichten en resultaten. Inzichten willen we graag benutten om onze aanpak in het openbaar vervoer verder te verbreden en verdiepen. Resultaten willen we vertalen naar concrete maatregelen in het Limburgse openbaar vervoer. Daarnaast willen we de ontwikkelaanpak openbaar vervoer ook inzetten ten behoeve van het nieuwe Mobiliteitsplan.
Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt, financier, partner, ondernemer*
3. Drielandentrein: start van de Drielandentrein (naar Aken en voor zo ver mogelijk, ook naar Luik).
Ondanks de technische en infrastructurele uitdagingen die nog voor ons liggen is het onze verwachting dat de Drielandentrein in 2018 start.
Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag (voor Nederlands grondgebied), financier*
4. Dienstregeling openbaar vervoer: verdere optimalisatie van het openbaar vervoeraanbod en ondersteuning van de participatieve aanpak.
Optimalisatie van de dienstregeling volgt uit onze ontwikkelaanpak (en –agenda) en draagt bij aan het realiseren van de ambitie 'zorgeloos reizen van deur tot deur'. Reizigerstevredenheid en -groei brengen daarbij tot uitdrukking hoe succesvol we zijn in het realiseren van onze ambitie. Omdat in 2018 geen implementatie van een nieuwe concessie plaatsvindt (maar wel een nieuwe dienstregeling wordt geïntroduceerd), verwachten we dat het aantal klachten van reizigers in 2018 lager zal zijn dan in 2017.
Rol Provincie: *toetsers, ondersteuner, bevoegd gezag, financier, partner*
5. Uitvoeringsprogramma Overstappunten: het naar het niveau 'basis op orde' brengen van de provinciale openbaar vervoerhaltes en het toevoegen van kwaliteit op specifieke haltes.
In 2017 ligt in het UP Overstappunten de nadruk op initiatieven en ambities van met name gemeenten. 2018 biedt de mogelijkheid om aandacht te schenken aan onze eigen provinciale bushaltes. Basis op orde is daarbij een eerste logische stap om te komen tot aangename wacht- en overstapvoorzieningen.
Rol Provincie: *procesmanager, financier, partner*
6. DRIS: afronding van het DRIS-project.
Op een aantal locaties (onder andere station Maastricht en station Beek-Elsloo) is het als gevolg van bouwwerkzaamheden tot nu toe niet mogelijk (of zinvol) geweest om DRIS-panelen te plaatsen. Ter afronding van het DRIS-project vindt in 2018 plaatsing op deze locaties plaats.
Rol Provincie: *opdrachtgever*
7. Wet lokaal spoor: kaders voor infrastructuur vaststellen.
De Provincie Limburg is vanuit de Wet lokaal spoor Bevoegd Gezag voor de aanleg, het beheer, het onderhoud en de veiligheid van het (Nederlandse deel) van de tramverbinding tussen Maastricht en Hasselt. Naast het beleggen van rollen, taken en verantwoordelijkheden op grond van de Wet stelt de Provincie in 2018 de kaders vast, waaraan de traminfrastructuur (blijvend) moet voldoen.
Rol Provincie: *bevoegd gezag*
8. Mobility as a Service (MaaS): verkenning naar de mogelijkheden van MaaS in Limburg.
Mobility as a Service (MaaS) is het concept waarbij reizigers 'mobiliteit' inkopen en niet meer de afzonderlijke vervoerproducten (een auto, een treinrit etc.) zoals nu het geval is. MaaS is het ontzorgen van de keten voor de reiziger en past daarom in onze ambitie 'zorgeloos reizen van deur tot deur'. Welke meerwaarde dit voor Limburg heeft en hoe we één en ander kunnen organiseren is, vanwege het recent ontstaan van MaaS, nog niet bekend. Een verkenning is op zijn plaats.
Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	De mogelijkheden voor systeemgericht contractbeheer (SCB) zijn onderzocht. Bij toepasbaarheid werken we één en ander nader uit, stellen we vast hoe we met SCB willen omgaan en gaan we proefdraaien.	0	1	2018
2	4 Ontwikkeltafels (zowel Mobiliteitsplan als openbaar vervoer) doorlopen.	2	4	2018
3	Drielandentrein naar Aken in exploitatie.	0	1	2018
4	Klantwaardering openbaar vervoer op basis van Klantenbarometer.	NB	NB	2018
4	Procentuele groei van het aantal OV-reizigers (bus en trein gezamenlijk).	NB	NB	2018
4	Participatieve aanpak leidt tot -- 5% klachten over dienstregeling.	NB	NB	2018
5	50 OV-haltes langs provinciale wegen naar niveau 'basis op orde'.	NB	50	2018
6	DRIS-project volledig afgerond.	0,9	1	2018
7	Kaders voor infrastructuur Tram Maastricht Hasselt vastgesteld.	0	1	2018
8	Verkenning mogelijkheden MaaS voor Limburg afgerond, eerste pilot(s) geïmplementeerd.	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

- Op dit moment werkt de Provincie ten aanzien van het openbaar vervoercontract niet met SCB. Derhalve bedraagt de huidige waarde 0. De ambitie bestaat om –bij gebleken toepasbaarheid van SCB in het OV-contract- te starten met proefdraaien met SCB. Streefwaarde 1 heeft betrekking op dit proefdraaien.
- Huidige waarden (over 2017 ten behoeve van begrotingsjaar 2018) komen in de loop van 2018 beschikbaar, waarschijnlijk in Q2 2018. Pas dan ontstaat een beeld over de streefwaarden voor 2018. Zodra de informatie over 2017 beschikbaar is, vullen we die via de reguliere P&C-producten aan.
- In 2017 vindt een inventarisatie naar de staat van de provinciale OV-haltes plaats. Op basis daarvan kan worden bepaald hoeveel haltes voldoen aan 'basis op orde' (huidige waarde). Doelstelling is om in 2018 50 extra haltes naar het niveau 'basis op orde te brengen'. Uitzondering hierop vormt een situatie waarbij minder dan 50 provinciale haltes de kwalificatie krijgen 'basis niet op orde'. In dat geval wordt het betreffende aantal aangepakt.
- Ongeveer 90% van de DRIS-panelen is tot en met eind 2017 geplaatst. Derhalve bedraagt de huidige waarde 0,9.

Het budget 2018 bedraagt € 67,42 mln. Zie 3^e W-vraag.

Product	3.1.2. Railagenda
Portefeuillehouder	Mackus

De regionale railagenda versterkt de positie van het spoor als drager van het regionale Openbaar Vervoer-systeem. Opwaardering van de Maaslijn tussen Roermond en Nijmegen, doortrekking van de Heuvellandlijn van Maastricht via Heerlen naar Kerkrade-West, en de realisatie van enkele nieuwe stations maken hier onderdeel van uit. De internationale railverbindingen kunnen in het bijzonder het in het coalitieakkoord 2015-2019 opgenomen grensoverschrijdend denken, handelen én doen inhoud geven. Dit in nauwe samenwerking met relevante partners. De huidige grensoverschrijdende spoorverbindingen naar zowel België als Duitsland dienen dan ook substantieel te worden verbeterd. Eind november 2015 is de Grant Agreement 3EUStates2Cross getekend door de Provincie Limburg en de Europese commissie, waarmee de Europese Unie € 4,75 mln. aan subsidie (TEN-T programma) ter beschikking stelt aan een studie naar de infrastructuur, de exploitatie, de governance en tarifiering en ticketing voor grensoverschrijdend vervoer tussen Nederland, Duitsland en België (totaal € 9,51 mln.). Eind 2018 eindigt het onderzoek, waarvoor deze subsidie is toegekend en wordt de balans opgemaakt en de toekomstige richting bepaald.

Binnen de grensoverschrijdende aanpak zal ook de Tramverbinding tussen Hasselt en Maastricht worden uitgevoerd. Dit maakt geen onderdeel uit van de onderzoeksopdracht binnen de Grant Agreement.

Tijdens de internationale spoortop in Rotterdam (juni 2016) zijn afspraken gemaakt met het Ministerie van I&M over verdubbeling van het spoor tussen Heerlen en Landgraaf. Voor deze verdubbeling is ook CEF subsidie vanuit de Europese Unie beschikbaar gesteld in juli 2017. De verdubbeling van het spoor is essentieel voor een snelle verbinding tussen Eindhoven en Köln, maar biedt op de korte termijn ook de mogelijkheid voor een 2^e grensoverschrijdende regionale trein tussen Aken en Maastricht binnen de OV-concessie met Arriva. In de ontwikkelopgave voor onze regionale concessiehouder is opgenomen dat gestreefd wordt naar twee keer per uur een trein tussen Luik, Maastricht, Heerlen en Aken, de Drielandentrein.

Extra aandacht blijft uitgaan naar de gevolgen van extra treinbewegingen (omleiding Betuweroute) op de Brabantroute vanuit Rotterdam via Noord-Brabant en Venlo naar Duitsland alsook op de zuidelijke omleidingsroute via Heerlen naar Duitsland. Verder worden ook in de railagenda nadrukkelijker koppelingen gelegd met goederenvervoer.

Dit product draagt bij aan criteria 1 en 2 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Opwaarderen Maaslijn: Vaststelling Provinciaal InpassingsPlan (PIP) inclusief Milieu-effect rapportage (MER). Rol Provincie: <i>procesmanager, bevoegd gezag, financier, partner</i>
2.	Elektrificatie Landgraaf-grens. Het opleveren van een volledig geëlektrificeerd pad tussen Maastricht en Aachen Rol Provincie: <i>procesmanager, bevoegd gezag, (mede-)financier, partner</i>
3.	Afronding onderzoeksprogramma internationale verbindingen (Köln - Aachen - Eindhoven; Düsseldorf - Venlo - Eindhoven; Maastricht - Luik (- Leuven - Brussel); Weert - Hamont - Antwerpen) en ticketing (en tarifiering) Rol Provincie: <i>procesmanager, financier, partner</i>
4.	Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij (ZLSM). Het bieden van een goede infrastructuur, zodat de ZLSM haar stoomtreinen kan laten rijden.

Beoogde resultaten

Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt*

5. Spoorverdubbeling tussen Heerlen en Landgraaf realiseren.

Rol Provincie: *bevoegd gezag, (mede-)financier, procesmanager, partner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Vaststelling Provinciaal InpassingsPlan (PIP) inclusief Milieu-effect rapportage (MER) Maaslijn.	0	1	2018
2	Elektrificatie Landgraaf-grens gereed.	0	1	2018
3	Vorbereidingsbesluit voor de uitvoering van de grensoverschrijdende spoorverbindingen Eindhoven-Venlo-Düsseldorf en Eindhoven-Heerlen-Aachen-Köln.	0	1	2018
3	Vorbereidingsbesluit voor de uitvoering van de grensoverschrijdende spoorverbindingen Weert-Hamont-Antwerpen en Maastricht-Luik-Brussel.	0	1	2018
3	Een voor de reiziger eenvoudig, transparant en geïntegreerd ticketing (en tarifiering) systeem tussen Limburg/Nederland, België en NRW/Duitsland.	0	1	2018
4	Besluitvorming over financiering toekomstig onderhoud ZLSM.	0	1	2018/2019
5	Vaststelling Provinciaal InpassingsPlan (PIP) spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf.	0	1	2018
5	Oplevering spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf.	0	1	2020

Toelichting prestatie-indicatoren

3. Voor de grensoverschrijdende verbindingen wordt onderzoek uitgevoerd naar de benodigde infrastructurele maatregelen, de exploitatie en de governance voor grensoverschrijdende spoorverbindingen tussen Nederland-Duitsland en Nederland-België.

Het budget 2018 bedraagt € 4,20 mln. En de investeringen in 2018 € 34,80 mln. (Zie 3^e W-vraag).

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

3.1. Openbaar vervoer en railagenda <i>Exploitatie</i>	Begroting ná wijz. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
3.1.1. Openbaar vervoer en concessie management	72.936	67.423	64.629	62.820	63.767
3.1.2. Railagenda	5.907	4.204	1.148	349	349
<i>Personele lasten</i>	2.194	1.859	1.848	1.847	1.855
<i>Kapitaallasten</i>	557	1.099	1.521	2.401	2.713
Totaal lasten	81.594	74.585	69.147	67.417	68.684
Baten					
3.1.1. Openbaar vervoer en concessie management	137.022	7.944	7.944	7.944	7.944
3.1.2. Railagenda	11.092	10.730	6.262	6.262	283
Totaal baten	148.114	18.674	14.206	14.206	8.227
Totaal saldo van baten en lasten	66.520	-55.911	-54.941	-53.211	-60.457
Mutatie reserves					
<i>Toevoeging reserves</i>					
Reserve DU Verkeer en vervoer	79.705	8.944	7.944	7.944	7.944
Reserve DU electrificatie Maaslijn	7.234	5.979	5.979	5.979	0
Bestemmingsreserve ZLSM	109	647	34	34	34
	87.048	15.570	13.957	13.957	7.978
<i>Aanwending reserves</i>					
Reserve DU Verkeer en vervoer	17.130	68.116	65.445	64.022	65.091
Bestemmingsreserve ZLSM	1.090	1.000	799	0	0
	18.220	69.116	66.244	64.022	65.091
Saldo mutatie reserves	-68.828	53.546	52.287	50.065	57.113
Resultaat	-2.308	-2.365	-2.654	-3.146	-3.345

Financiële toelichting

- 3.1.1. Het benodigde budget 2018 ten behoeve van de OV-concessie en concessie management bedraagt € 67,42 mln. Een groot deel van dit bedrag is nodig voor de dekking van de OV-concessie en concessie management in 2018 (€ 58,33 mln.). Daarnaast is er in het kader van de OV-concessie een bedrag van € 0,28 mln. gereserveerd voor het Dynamisch Reis Informatie Systeem (DRIS). Voor de Wensbus, behorende bij het beoogde resultaat verdere optimalisatie van het openbaar vervoeraanbod en ondersteuning van de participatieve aanpak, is een bedrag van € 0,20 mln. gereserveerd. Voor het beoogde resultaat Ontwikkelagenda is een bedrag van € 1,37 mln. gereserveerd, € 0,50 mln. voor OV-projecten en een bedrag van € 0,28 mln. voor monitoring en bedrijfsvoering. Deze budgetten hebben een structureel karakter. Tevens zijn bedragen gereserveerd voor overstappunten (€ 5,14 mln.) en ontwikkelingen van stationsomgevingen (€ 1,13 mln.). Dekking van deze budgetten incl. een deel van de afschrijvingen vindt plaats uit de Bereikbaarheidsmiddelen (reserve DU Verkeer en Vervoer). E.e.a. conform PS-besluit Voorjaarsnota 17 juni 2016. De middelen die worden ontvangen vanuit het provinciefonds worden gereserveerd voor toekomstige uitgaven conform de planning van de bereikbaarheidsmiddelen. Het verschil in de baten tussen 2017 en 2018 heeft betrekking op de wijziging van de dekking in 2017 (brede doeluitkering i.p.v. de decentralisatie-uitkering). Een en ander conform de 1^e Afwijkingenrapportage 2017.
- 3.1.2. Het budget voor de railagenda 2018 bedraagt € 4,20 mln. Voor het Programma Railagenda zijn er een tweetal exploitatiebudgetten. Voor de programmakosten is een bedrag van € 100.000 geraamd voor kosten op het gebied van organisatie en communicatie van het programma Rail die niet aan één van de projecten kan worden toegekend. Deze kosten worden gedekt uit de reserve DU-Verkeer en Vervoer. Voor de onderzoeken die in het kader van de TEN-T subsidie

worden uitgevoerd is in 2018 nog een bedrag van € 2,8 mln. geraamd, waartegenover een inkomst staat vanuit EU-middelen. De projecten zijn opgenomen in de investeringsplanning welke naar aanleiding van de concrete aanbiedingen later dit jaar of begin 2018 zal worden bijgesteld. Voor deze projecten zijn kredietbesluiten genomen. Voor dekking van de afschrijvingen wordt de reserve DU Verkeer en Vervoer ingezet.

Daarnaast zijn de jaarlijkse lasten met betrekking tot het onderhoud van de ZLSM opgenomen (€ 1 mln.), deze worden gedekt door aanwending van de reserve ZLSM. De provinciale exploitatiesubsidie bedraagt € 0,25 mln. per jaar. Tegenover deze subsidie staat een gebruiksvergoeding die ZLSM aan de Provincie betaalt. Het voordeel voor de Provincie wordt aan de bestemmingsreserve ZLSM toegevoegd.

€ x 1.000				
3.1. Investerings/ Financiering	2018	2019	2020	2021
Uitgaven				
3.1.2. (Inter)nationale railagenda	34.800	81.540	55.008	15.800
Bijdragen				
3.1.2. (Inter)nationale railagenda	18.572	46.867	43.019	15.800

Toelichting investeringen/financiering

3.1.2. Voor de Railagenda zijn voor 2018 investeringen geraamd op basis van de inzichten van juli 2017. Voor een aantal projecten binnen de Railagenda kunnen de prognoses voor 2018 nog wijzigen door besluitvorming van PS later in dit jaar. In totaal worden investeringen geraamd ter hoogte van € 34,8 mln. Voor de Opwaardering van de Maaslijn wordt in totaal verwacht € 24,5 mln. te realiseren. Voor de Tram Maastricht Hasselt wordt een bedrag van € 5,2 mln. aan uitgaven verwacht. Op de verbinding Heerlen-Aken zal in totaal naar verwachting € 5 mln. worden uitgegeven aan de elektrificatie tussen Landgraaf en de grens met Duitsland en aan de spoorverdubbeling tussen Heerlen en Landgraaf.

Aan inkomsten verwachten we in 2018 in totaal € 18,6 mln. Dit bedrag bestaat grotendeels uit bijdragen van partners (Ministerie I&M, Provincies Noord-Brabant en Gelderland) aan de Elektrificatie van de Maaslijn en aan Station Grubbenvorst (€ 10,85 mln.). Afhankelijk van het al dan niet doorgang vinden van Station Grubbenvorst, wordt dit bedrag naar rato bijgesteld. De overige bijdragen zijn voor de versnellingsmaatregelen Noorderlijke en Zuidelijke Maaslijn in het kader van de Opwaardering van de Maaslijn. Voor de Tram Maastricht Hasselt is een bijdrage begroot van € 3,2 mln. van de gemeente Maastricht.⁵

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Onderhoud kapitaalgoederen	Financiering
Stationsgebouw ZLSM	Lening aan ZLSM

⁵ Als gevolg van het vaststellen van het addendum over de tram Maastricht-Hasselt verandert de financiële stroom tussen Provincie en de gemeente Maastricht. Hierover zult u worden geïnformeerd middels de reguliere P&C cyclus.

3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit

Het programma richt zich op het tot stand brengen van een toekomstbestendige, toegankelijke, slimme, schone en grenzeloze mobiliteit, zodat mensen zich naar wens en behoefte vrij kunnen bewegen. Dit doen we in de context van 5 centrale gebiedsopgaven:

1. Bereikbare stedelijke gebieden;
2. Een vitaal platteland;
3. Sterke economische clusters;
4. Een concurrerende logistieke sector;
5. Een veerkrachtige vrijetijdseconomie.

We spelen daarbij in op belangrijke trends en toekomstige ontwikkelingen, zoals digitalisering, personalisering en maatwerk, globalisering en internationalisering, verduurzaming en een andere rol van de overheid. We richten ons op het beter en anders benutten van de beschikbare vervoersvoorzieningen en we kiezen voor kwaliteit (wat maakt het beter) boven kwantiteit (meer van hetzelfde). We zorgen dat de basis op orde is. En via innoveren en experimenteren spelen we in op maatschappelijke en technologische veranderingen en de wensen die daaruit naar voren komen ten aanzien van mobiliteit. We werken samen met alle relevante stakeholders en shareholders via diverse regionale en (inter)nationale platforms.

Er is specifiek aandacht voor knelpunten op het nationale wegennet in combinatie met de aansluiting daarvan op het lokale, regionale, provinciale en internationale wegennet en voor de multimodale vervoersketens en knooppunten. Grensoverschrijdende verbindingen en grensoverschrijdende samenwerking zijn integraal onderdeel van dit programma. Fietsverkeer, verkeersveiligheid, verkeers- en vervoersmanagementprogramma's, gedragsbeïnvloeding en duurzaamheid behoren ook tot dit programma. Met adequate monitoring en dataverzameling ondersteunen, onderbouwen en evalueren we het mobiliteitsbeleid.

Wat willen we bereiken?

We willen voor Limburg, in de (inter)nationale context, toe naar een vlot, veilig, betrouwbaar, duurzaam, leefbaar en efficiënt vervoer van mensen en goederen, door een gericht aanbod van mobiliteitsvoorzieningen.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterion 1: Limburg is lokaal, regionaal en (inter)nationaal vlot en betrouwbaar bereikbaar via alle modaliteiten en kent een goed functionerend netwerk van vervoerssystemen.

Criterion 2: Verkeer en vervoer in Limburg is veilig.

Criterion 3: Mobiliteit vindt in Limburg plaats op een toegankelijke, duurzame, toekomstbestendige en efficiënte wijze. Vervoerssystemen met een geringe belasting van de omgeving worden breed gebruikt.

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	3.2.1. Voorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen
Portefeuillehouder	Geurts

Om de groei en veranderingen in de mobiliteit in goede banen te leiden, is het noodzakelijk om het totale verkeers- en vervoerssysteem zo efficiënt mogelijk en in optimale samenhang te gebruiken. Verduurzaming van de mobiliteit vraagt steeds meer aandacht, net als de toepasbaarheid van allerlei (technische) innovaties.

Verkeersmanagement zorgt ervoor dat het gebruik van de mobiliteitsnetwerken en de doorstroming daarop zo optimaal mogelijk is. Vervoersmanagement zorgt er voor dat de vervoersalternatieven goed ontwikkeld zijn en beter worden gebruikt, door gerichte reisinformatie en door gedragsbeïnvloeding.

In een aantal gevallen is echter uitbreiding of aanpassing van de weginfrastructuur wenselijk. We kijken daarom kritisch naar ons eigen wegennet, en lobbyen bij en werken samen met het Rijk voor verbeteringen in het nationale wegennet.

We werken in regionale, nationale en internationale context samen met partners in diverse overlegplatforms en in projecten. En waar mogelijk benutten we Europese fondsen voor de financiering van planontwikkeling en projecten.

Samen met onze partners werken we ons Mobiliteitsplan verder uit. Daarbij hebben we speciale aandacht voor de ontwikkeling van “smart mobility”. Met innovaties en experimenten willen we nieuwe mogelijkheden uittesten, en bij succes daarvan schalen we ze op.

Dit product draagt bij aan criterium 1 en 3 van dit programma en indirect aan criterium 2.

Beoogde resultaten
<p>1. Verkeers- en vervoersmanagement</p> <p>De basis op orde:</p> <p>Vanuit de gedachte basis op orde werken we samen met onze regionale partners aan een goede doorstroming op ons vervoersnetwerk. Dit doen we via continue processen zoals de afstemming van wegwerkzaamheden en evenementen. In specifieke projecten werken we aan maatregelen ter bevordering van de doorstroming ten tijde van incidenten (bijvoorbeeld een verstoring op de A2 of een calamiteit bij Chemelot). Verder ontwikkelen we een continue proces voor de monitoring van de netwerkprestatie op basis van actuele data.</p> <p>Gebiedsgerichte aanpak:</p> <p>In gebieden met een cumulatie van activiteiten die van invloed zijn op de bereikbaarheid werken we in programma's samen met partners aan een gebiedsgerichte aanpak ten behoeve van de bereikbaarheidsopgave. Lopende programma's hierin zijn SmartwayZ.NL, Roermond Bereikbaar en de eventuele voortzetting van Maastricht Bereikbaar.</p> <p>Innovatie:</p> <p>Belangrijk onderdeel van het werkveld is de adaptatie van nieuwe technologische ontwikkelingen. Hiertoe bouwen we de benodigde kennis en ons netwerk op. Op basis hiervan zoeken we actief naar mogelijkheden voor toepassing van innovaties in onze projecten en programma's.</p> <p>Rol Provincie: <i>procesmanager, subsidiënt, financier, partner</i></p>
<p>2. Weginfrastructuur</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Wij dragen inhoudelijk bij aan diverse door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M) geïnitieerde rijksprojecten voor autosnelwegen:<ul style="list-style-type: none">▪ In 2018 wordt door de Minister van I&M het Tracébesluit voor de A2 het Vonderen - Kerensheide genomen;▪ In de programmaraad SmartwayZ.NL is het MIRT-onderzoek Weert Eindhoven vastgesteld en is

Beoogde resultaten

besloten - mede vanwege het demissionaire karakter van het kabinet - een maatregelenpakket uit te voeren ter verlichting van het huidige probleem;

- Voor de A67 Leenderheide - Zaarderheiken wordt gewerkt aan een MIRT-verkenning. Eind 2018 wordt een Ontwerp Tracébesluit (OTB) genomen en in 2020 het Tracébesluit;
- Het oostelijk deel van knooppunt Zaarderheiken is onderwerp van een afzonderlijke procedure, waarvoor door I&M een Trajectnota/Milieueffectrapportage (TN/MER) wordt opgesteld. Eind 2018 zal hiervoor een Ontwerp Tracébesluit worden genomen.
- Naar aanleiding van de sterke economische ontwikkelingen van VDL Nedcar, Chemelot en de Chemelot Campus is een integrale verkeersstudie gestart voor de regio Sittard-Geleen. Doel van het onderzoek is de toekomstige bereikbaarheid van VDL Nedcar en Chemelot (inclusief de Campus) in relatie tot het zwaar belaste wegennet in de regio Sittard-Geleen te onderzoeken en de mogelijke gevolgen voor het provinciale wegennet. Hierbij wordt rekening gehouden met de in mei 2017 opengestelde doortrekking van de B56n op Duits grondgebied. In de studie wordt ook gekeken naar de effecten op de A76. Begin 2018 zijn de studieresultaten en de gevolgen hiervan voor het wegennet bekend. Op basis hiervan zullen maatregelen voor het provinciale wegennet worden uitgewerkt.

Rol Provincie: *procesmanager, partner, subsidiënt*

3. Samenwerking, internationalisering en (beleids)onderbouwing

In het Bestuurlijk Overleg over het MIRT blijven we richting het Rijk lobbyen voor projecten als de capaciteitsvergroting A76, diverse spoorprojecten en de status van de Maasroute. Daarnaast beslissen we in dit overleg over te nemen stappen in gezamenlijke projecten en programma's, zoals de verbreding van de A2 (Het Vonderen - Kerensheide), SmartwayZ.NL en de Goederencorridor Zuid-Nederland.

We zetten het mobiliteitsoverleg met Duitsland/NRW voort en ontwikkelen het mobiliteitsoverleg met België verder richting een structureel overleg. We gaan door met de thematische samenwerking in de euregio via participatie in de reguliere overleggen (o.a. OV en Logistiek). We werken in de vernieuwde RMO-structuur met de gemeenten samen via een gezamenlijke strategische agenda. Waar mogelijk verwerven we EU fondsen voor Limburgse mobiliteitsprojecten en -programma's.

We zorgen via monitoring voor een actuele onderbouwing, opvolging en evaluatie van het mobiliteitsbeleid en de projecten. Dit door programmabrede monitoring, respectievelijk door trendanalyses, verkeersmodellen en prognoses.

Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, subsidiënt, financier, partner*

4. Mobiliteitsplan

We vertalen de ambities van het Mobiliteitsplan naar concrete doelstellingen in de verschillende gebiedsopgaves. Dit doen we samen met bestaande en nieuwe partners. Deze gezamenlijk geformuleerde doelstellingen leiden vervolgens tot een samenhangend geheel van projecten en programma's (gezamenlijk uitvoeringsprogramma). Een programma van alle partners, waarbij iedere partner zijn eigen bijdrage vastlegt in zijn eigen begroting. Het nieuwe Mobiliteitsplan, maar ook de ambities uit het coalitieakkoord vormen de provinciale inzet. Dit programma vertalen wij op basis van onze eigen afweging door in het Jaarlijkse Investeringsprogramma Mobiliteit (JIP).

Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Voor specifieke projecten zijn maatregelenpakketten ter bevordering van de doorstroming bij incidenten opgesteld.	0	1	2018
1	We opereren als volwaardige partner in Roermond Bereikbaar, SmartwayZ.NL en Maastricht Bereikbaar.	0	1	2018
1	Binnen de lopende projecten is de toepasbaarheid van innovaties	0	1	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
	onderzocht en waar mogelijk toegepast.			
2	Tracébesluit (TB) voor de A2 het Vonderen – Kerensheide genomen.	0	1	2018
2	Ontwerp Tracébesluit (OTB) voor de A67 Leenderheide – Zaarderheiken genomen.	0	1	2018
2	Integrale verkeersstudie voor de regio Sittard-Geleen afgerond en maatregelpakket in ontwerp gereed.	0	1	2018
3	Afspraken met rijk over projecten en (mede)financiering i.k.v. BO-MIRT (incl. Railagenda en logistieke netwerken; portefeuillehouder Mackus).	3	8	2019
3	Pilot met CBS ingericht m.b.t. monitoring van voortgang uitvoering mobiliteitsplan op effecten.	0	1	2018
4	Mobiliteitsplan uitgewerkt tot integraal programma.	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

Tot en met 2016 zijn MIRT-afspraken met het rijk gemaakt over de projecten railterminal Venlo, bargeterminal Venlo en SmartwayZ.NL.

Het budget 2018 bedraagt € 3,26 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.2.2. Fiets
Portefeuillehouder	Geurts

In de vorige statenperiode is het Beleidsplan Fiets 2014-2022 vastgesteld. De uitvoering daarvan en het coalitieakkoord hebben wij naar het Uitvoeringsprogramma Fiets 2016-2019 vertaald (informerend stuk Commissie MD, 1 april 2016). Wij willen met de regionale partners onder andere 10 toonaangevende projecten realiseren in de periode 2016-2019. Hiervan is medio 2017 1 project gerealiseerd en komen er in 2018 3 projecten in de uitvoeringsfase. De andere projecten zijn nog in voorbereiding. Het budget voor fietsveiligheidsprojecten is inmiddels volledig toegekend aan 170 projecten die uiterlijk in 2018 gerealiseerd moeten zijn. Ten slotte zijn tevens beleidsondersteunende projecten opgenomen in het uitvoeringsprogramma met als doel het fietsgebruik te verhogen.

De fiets wordt steeds populairder, mede door de snelle opkomst van de e-bike. Dat vraagt om een toekomstbestendig hoofdfietsnetwerk, dat kan voldoen aan de eisen die gesteld worden aan het gebruik van een geavanceerde fiets. Denk aan de verhoogde fietssnelheid, bredere en innovatieve (elektrische) fietsen, waardoor er vraag is naar meer kwalitatieve hoofdfietsroutes en meer hoogwaardige snelfietsroutes en toeristisch-recreatieve fietsverbindingen met onder andere de aangrenzende provincies en buurlanden.

Wij dragen verder bij aan de realisatie van bovenregionale fietsinfrastructuur: snelfietsroutes en hoogwaardige toeristische en recreatieve fietsroutes. Voor wat betreft de realisatie van hoofdfietsinfrastructuur worden de gemeenten financieel ondersteund via de inzet van subsidies.

In de motie 775 van 17 juni 2016 wordt een leidende en coördinerende rol gevraagd van de provincie in de realisatie van met name de toonaangevende (snel)fietsroutes. Hier hebben wij inmiddels

invulling aan gegeven door het aantrekken van een projectmanager toonaangevende projecten die de taak heeft om deze projecten met de regionale partners vlot te trekken.

Met de inzet op fietsprojecten en fietsstimulering wordt een bijdrage geleverd aan de verkeersveiligheid, de bereikbaarheid, de ketenmobiliteit, de economie en de gezondheid van mensen. De realisatie van de fietsinfrastructuur legt een verbinding tussen verschillende programma's, zoals stedelijke ontwikkeling, recreatie en toerisme, sport en gezondheid. Op die manier geeft het fietsbeleid een economisch impuls aan het wonen, werken en recreëren in Limburg.

In 2016 heeft een 0-meting op het hoofdfietsnetwerk plaatsgevonden. Het monitoren van het fietsgebruik is verder in ontwikkeling, om de effecten van de maatregelen/ projecten zo goed mogelijk weer te kunnen geven.

Dit product draagt bij aan criteria 1, 2 en 3.

Beoogde resultaten	
1.	<p>Wij dragen bij aan de totstandkoming van regionaal verbindende en ontsluitende grensoverschrijdende hoofdfietsinfrastructuur, inclusief de snelfietsroutes.</p> <p>Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, subsidiënt, financier, partner</i></p>
2.	<p>Actualisatie en digitalisatie van het hoofdfietsnetwerk, inclusief een bewegwijzeringsplan. In 2017 wordt fase 1 (de actualisatie van het hoofdfietsnetwerk en het opstellen van het bewegwijzeringsplan) gerealiseerd. Fase 2, de digitalisatie van het hoofdfietsnetwerk en het vastleggen van de fietspadkenmerken, wordt in 2018 afgerond.</p> <p>Rol Provincie: <i>toetsers, ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, financier, partner, ondernemer</i></p>
3.	<p>Inventarisatie van kansrijke, grensoverschrijdende fietsverbindingen naar België, Duitsland, Noord-Brabant en Gelderland.</p> <p>In de haalbaarheidsstudie fietsbrug Stein zijn de grensoverschrijdende fietsverbindingen met België meegenomen. De snelfietsroute tussen Weert en Eindhoven en het verbreden van de fietsbrug Oeffelt-Gennep zijn fietsrelaties met Provincie Noord-Brabant, die als kansrijk zijn beoordeeld. In deze coalitieperiode zal concreet gewerkt worden aan de haalbaarheidsstudies van deze twee projecten. Ten slotte worden met Duitsland de kansrijke fietsroutes verkend en met Provincie Gelderland wordt gewerkt aan de snelfietsroute tussen Cuijk en Nijmegen, via Mook en Middelaar.</p> <p>Rol Provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt, partner</i></p>
4.	<p>Fietsstimuleringsgebruik bij de jeugd en forenzen.</p> <p>Het doel van het project Fietsstimulering jeugd is om het fietsgebruik onder jongeren (12-20 jaar) te bevorderen. Hiervoor is het nodig om inzicht te krijgen in de factoren die van invloed zijn op het fietsgebruik van jongeren. Deze inzichten worden gebruikt om samen met jongeren maatregelen te ontwikkelen en te testen in een aantal experimenten.</p> <p>Het project Fietsstimulering Forenzen (Maastricht Bereikbaar) wordt landelijk geëvalueerd. Op basis van de resultaten gaan wij dit project zo effectief en efficiënt mogelijk binnen de provincie opschalen.</p> <p>Rol provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt, partner</i></p>
5.	<p>Opstellen actieprogramma met betrekking tot het lage fietsgebruik in Zuid Limburg.</p> <p>Het onderzoek naar laag fietsgebruik Zuid Limburg wordt in 2017 afgerond en in 2018 wordt aansluitend gewerkt aan een actieprogramma, als blijkt dat daardoor het fietsgebruik op den duur verhoogd kan worden.</p> <p>Rol provincie: <i>subsidiënt, financier, partner</i></p>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Aantal toonaangevende projecten gerealiseerd of in uitvoering.	1	10	2019

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Aantal regionale en lokale projecten gerealiseerd.	15	170	2018
2	Geactualiseerd en gedigitaliseerd hoofdfietsnetwerk, inclusief bewegwijzering.	0	1	2018
3	Inventarisatie grensoverschrijdende fietsverbindingen uitgevoerd voor 4 regio's.	2	4	2018
4	Fietsstimulering jeugd en forenzen.	0	2	2018
5	Actieprogramma laag fietsgebruik Zuid Limburg opstellen.	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. De fietsbrug bij Berg aan de Maas in de gemeente Stein is in 2017 gereed. Er komen nog 3 toonaangevende fietsprojecten in 2018 in de uitvoering, te weten: Leisure Lane Parkstad, Mijnspoorroute te Heerlen en snelfietsroute Maastricht-Sittard, fase 1 (Meerssen-Beek).

Het budget 2018 bedraagt € 5 mln. (zie 3e W-vraag).

Product	3.2.3. Verkeersveiligheid
Portefeuillehouder	Geurts

In het Mobiliteitsplan wordt verkeersveiligheid benoemd als één van de doelen. De dalende trend in het aantal verkeersslachtoffers van de afgelopen jaren is helaas onder druk komen te staan. Reden te meer om ook de komende jaren in te blijven zetten op verkeersveiligheid en gedragsbeïnvloeding. Via een jaarlijkse monitoring wordt dit in beeld gebracht. Het ideale eindbeeld blijft: geen ernstige verkeersslachtoffers.

De aanpak blijft gericht op het oplossen van gevaarlijke situaties op het regionale wegennet. Daarbij hebben we speciale aandacht voor de zwakkere verkeersdeelnemers. Met behulp van de aanpak Duurzaam veilig en de CROW-richtlijnen (Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechiek), wordt in elk project een afweging gemaakt op basis van de mogelijkheden en het draagvlak.

Daarnaast richten we ons op gedragsbeïnvloeding, onder andere via permanente verkeerseducatie op scholen en het creëren van bewustwording via campagnes.

We werken nauw samen met onze partners in ROVL-verband (Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Limburg) en hebben daarbij een proces ingezet waarbij we nieuwe afspraken gaan maken over rol-, taak en verantwoordelijkheidsverdeling.

Dit product draagt bij aan criterium 2 van dit programma. Maar ook aan het product 3.2.2. Fiets.

Beoogde resultaten

1. Infrastructuur en techniek
Implementatie en doorontwikkeling van het Duurzaam Veilig beleid voor de regionale wegen (hangt samen met product 3.2.1. "Beleidsvoorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen").
Rol Provincie: *procesmanager*

Beoogde resultaten

2. **Educatie en bewustwording**
Voortzetten verkeerseducatie via convenanten en projecten als “Limburgs Verkeersveiligheidslabel” en “Totally Traffic”. Hiermee wordt ook ingespeeld op motie 651 Traffic Informers. Ontwikkelen en (laten) uitvoeren van de campagnekalender.
Rol Provincie: *procesmanager, subsidiënt*
3. **Overleg en afstemming in de Stuurgroep Verkeer** (voormalig verkeershandhavingsteam Limburg) met betrekking tot handavingsplan 2019 van het Openbaar Ministerie en Politie. Tevens wordt de overlegstructuur geëvalueerd, wat moet resulteren in een duidelijk afsprakenkader.
Rol Provincie: *partner*
4. **Vernieuwen samenwerking in het ROVL** door een goede reflectie op en evaluatie van de rol-, taak- en verantwoordelijkheidsverdeling en de verbeteringsmogelijkheden in de effectiviteit en efficiency. Hierbij tevens de aanstaande beweging/ontwikkeling van het nieuwe Mobiliteitsplan in ogenschouw nemend. In 2018 wordt een nieuw afsprakenkader over het functioneren van de stuurgroep ROVL vastgesteld.
Rol Provincie: *procesmanager*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
2	Aantal basisscholen met verkeersveiligheidsconvenant (%).	76%	80%	2019
2	Aantal basisscholen met een Limburgs verkeersveiligheidslabel (%).	72%	80%	2019
2	Aantal scholen voortgezet onderwijs met verkeersveiligheidsconvenant (o.a. lesprogramma Totally traffic) (%).	75%	80%	2019
3	Aantal afstemmingsoverleggen met de stuurgroep Verkeer (2 stuks).	0	2	2018
3	Een vastgesteld afsprakenkader op de heroriëntatie van de positie en overlegstructuur van de Stuurgroep Verkeer.	0	1	2018
4	Nieuw afsprakenkader over functioneren stuurgroep ROVL vastgesteld.	0	1	2018
4	Vernieuwde samenwerking in ROVL ontwikkeld en vastgesteld.	0	1	2019

Toelichting prestatie-indicatoren

2. Deze prestatie-indicatoren worden bepaald door én het aantal deelnemende scholen én het totale aantal scholen in Limburg. Beiden zijn continue in beweging. Bron: Database ROVL.

Het budget 2018 bedraagt € 2,75 mln. Daarnaast vinden structurele vervangingsinvesteringen plaats ad € 0,08 mln. (zie 3e W-vraag).

Product	3.2.4. Logistieke netwerken
Portefeuillehouder	Beurskens

De logistieke (top)sector en het groeiende goederenvervoer vragen om een optimale bereikbaarheid via logistieke netwerken. Het gaat dan om de modaliteiten weg, water, spoor, lucht en buis. De kwaliteit van de wegverbindingen met de mainports en de belangrijke internationale bestemmingen willen we optimaliseren door verbeteringen in het rijkswegennet (A67, A2, A76; zie ook product 3.2.1. 'Beleidsvoorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen'). Met een aantal goed geoutilleerde parkeergelegenheden (truckstops) willen we ook de veiligheid in het wegvervoer vergroten. Door onze inspanningen m.b.t. de Railagenda verbeteren we tegelijkertijd de vervoersmogelijkheden per spoor (zie uitwerking in product 3.1.2. 'Railagenda'). Verder richten we onze aandacht op de Maasroute als hoofdtransportas en de versterking van de samenwerking van de binnenhavens in Limburg (Blueports Limburg). De modaliteit lucht wordt opgepakt in het product 1.1.6. 'Maastricht Aachen Airport'. Voor de buisleidingen wordt momenteel geen specifieke actie gevraagd.

We leggen onze focus daarnaast op de multimodaliteit van de logistieke knooppunten Noord- en Zuid-Limburg via het faciliteren van een optimale bereikbaarheid en realisatie van rail- en bargeterminals, waaronder de Carhandling Terminal Swentibold.

De verbetering van de samenwerking in de sector logistiek met onze partners (o.a. op basis van het uitvoeringsprogramma Logistiek van LIOF) wordt uitgewerkt in product 1.2.5. 'Logistiek'.

Dit product draagt bij aan criteria 1 en 3 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1. Versterken multimodaliteit knooppunten:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ realisatie van een nieuwe railterminal Venlo; ▪ uitbreiding van de bargeterminal Venlo; ▪ uitbreiding haven Wanssum. <p>Rol: <i>subsidiënt, procesmanager, (mede)financier</i></p>
2. Optimaliseren logistieke verbindingen:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ samen met Rijk, Havenbedrijf Rotterdam en provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant uitwerken van de Programma-aanpak "MIRT-programma goederencorridor Zuidoost" (portefeuillehouder Mackus); ▪ de Maas wordt aangewezen als hoofdtransportas door het Rijk (portefeuillehouder Mackus); ▪ een uitgewerkt plan voor de spoor aansluiting Chemelot; ▪ de besluitvorming met betrekking tot de carhandling terminal Swentibold (ruimtelijke procedure, financiering) zal worden afgerond; ▪ we zullen binnen de wettelijke kaders trachten met de spoorweginfrastructuur in Limburg de omleidingen van de Betuweroute te faciliteren (portefeuillehouder Mackus); ▪ uitwerking uitvoeringsprogramma naar aanleiding van de samenwerkingsovereenkomst tussen Havenbedrijf Rotterdam, Smart Logistics Centre Venlo en Provincie Limburg. <p>Rol: <i>partner, toetsers, procesmanager, bevoegd gezag, (mede)financier</i></p>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Railterminal Greenport Venlo gerealiseerd.	0	1	2019
1	Uitbreiding bargeterminal Venlo gerealiseerd.	0	1	2019
1	Uitbreiding haven Wanssum gerealiseerd.	0	1	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Aantal gerealiseerde truckstops.	2	5	2019
2	Projecten uit convenant Havenbedrijf Rotterdam – Smart Logistics Centre Venlo – Provincie Limburg afgerond.	1	3	2018
2	Realisatie spoor aansluiting carhandling terminal Swentibold.	0	1	2019
2	Realisatie spoor aansluiting Chemelot.	0	1	2020

Toelichting prestatie-indicatoren

- De planning m.b.t. de railterminal Venlo is aangepast a.g.v. vertragingen in diverse voorbereidingsprocedures.
- De planning m.b.t. de bargeterminal Venlo is aangepast a.g.v. het nog niet kunnen verwerven van de beoogde locatie.
- Er zijn inmiddels truckstops gerealiseerd in Venlo en Venray.
- Er wordt inmiddels in samenwerking met het havenbedrijf Rotterdam gezamenlijk acquisitie gepleegd, onder andere op basis van een opgestelde brochure.

Het budget 2018 bedraagt € 3,18 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen
Portefeuillehouder	Geurts

De Provincie is eigenaar van infrastructuur bestaande uit globaal 450 km weg (inclusief naastgelegen voorzieningen) en is wettelijk verantwoordelijk voor het beheren, onderhouden en rehabiliteren hiervan. Dit gebeurt conform het door Provinciale Staten vastgestelde beleidskader 'Voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011'. Net als voorgaande jaren wordt in 2018 het voorzieningenniveau van de provinciale wegen met kwaliteitsniveau 'BASIS' gehandhaafd. Met dit kwaliteitsniveau is een goed functionerend provinciaal (wegen)netwerk geborgd en is het risico op het ontstaan van achterstallig onderhoud (zie ook de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen) beheersbaar.

In 2018 wordt veruit het grootste deel van de Buitenring Parkstad Limburg opgeleverd en hier aan toegevoegd.

In het belang van provinciale programma's worden in 2018 beheerafspraken gemaakt zoals voor Maastricht Aachen Airport (Begrotingsprogramma 1.1 Investeringsklimaat, product 1.1.5 Maastricht Aachen Airport) en de spoorverbinding Zuid Limburgse Stoomtrein Maatschappij (ZLSM) (Begrotingsprogramma 3.1. Openbaar vervoer en railagenda, product 3.1.2. Railagenda). Vanwege de uitbreiding van het (wegen)areaal, beperkte restlevensduur van kunstwerken (onderzocht wordt tot welke opgave dit in de nabije toekomst gaat leiden), klimaatadaptatie en andere nieuwe ontwikkelingen (bijv. instrumenten als Smart Mobility) zoals verwoord in het in 2017 vastgestelde Mobiliteitsplan wordt in 2018 een voorstel gedaan voor een actualisatie van het 'Voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011'.

Daarnaast kunnen noodzakelijke reconstructies van de provinciale infrastructuur ook voortkomen uit provinciale programma's. Met de vaststelling van het Mobiliteitsplan worden de bestaande kaders (zoals de beleidsnota Regionaal Verbindend Wegen Net (RVWN), beleidsnota Verkeers- en Vervoersmanagement, etc.) daarbij niet meer als eigenstandige uitgangspunten gebruikt. Deze integrale benadering werkt door in geplande rehabilitaties (reconstructieve projecten en vervangingen van assets) en wordt verder uitgewerkt in een Meerjarig Integraal Uitvoeringsprogramma Mobiliteitsopgave (MIUM).

Dit product draagt bij aan criterium 1, 2 en 3 van dit programma. Dit product hangt samen met product 3.2.6. (Buitenring Parkstad Limburg), 3.2.7. (Project N280-West) en 3.2.8. (Project N266).

Beoogde resultaten	
1. Beheer en onderhoud	<p>Activiteiten met een continue karakter gericht op het beheren en onderhouden van het toegewezen (wegen)areaal en uitbreiding daarvan zoals Buitenring Parkstad Limburg, Maastricht Aachen Airport en ZLSM, ter voorkoming van achterstallig onderhoud;</p> <p>Een goed beheerd en onderhouden (wegen)areaal draagt bij aan een vlotte, betrouwbare en verkeersveilige afwikkeling van het verkeer.</p> <p>Rol Provincie: <i>bevoegd gezag</i></p>
2. Rehabilitatie	<p>Rehabilitatie gericht op de instandhouding van het (wegen)areaal. Dit draagt bij aan een vlotte, betrouwbare en verkeersveilige afwikkeling van het verkeer.</p> <p>Rol Provincie: <i>bevoegd gezag</i></p>
3. Reconstructie	<p>Reconstructies gericht op een verbetering van het bestaande (wegen)areaal. Dit draagt bij aan een vlotte, betrouwbare en verkeersveilige afwikkeling van het verkeer.</p> <p>Rol Provincie: <i>bevoegd gezag</i></p>
4. Voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011	<p>Voorstel actualisering van het voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011. Hiermee wordt ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen.</p> <p>Rol Provincie: <i>bevoegd gezag</i></p>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1, 4	Beheer- en onderhoudsniveau (voorzieningenniveau genaamd).	1	1	2018
2, 3	Rehabilitatie/reconstructie: uitvoering conform planning 2018.	0	1	2018

Het budget 2018 bedraagt € 14 mln. Daarnaast vinden er reguliere (vervangings)investeringen plaats in provinciale wegen ad € 18,16 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.2.6. Project Buitenring Parkstad Limburg
Portefeuillehouder	Geurts

De Buitenring Parkstad Limburg (BPL) wordt een ringweg (twee rijbanen van elk twee rijstroken) rondom de stadsregio Parkstad Limburg, waar de gemeenten Brunssum, Heerlen, Kerkrade, Landgraaf, Nuth, Onderbanken en Schinnen deel van uitmaken. Met deze ringweg zal de bereikbaarheid van en binnen de regio Parkstad sterk verbeteren.

De eerste afspraken omtrent dit grote infrastructurele project dateren al uit de jaren '60. In 2003 is het besluit tot uitvoering van de voorbereidende werkzaamheden genomen. In 2008 is het bestuurlijk voorkeurs tracé bepaald en in 2012 is het inpassingsplan vastgesteld, waarvoor de Raad van State (RvS) in haar uitspraak van 11 maart 2015 groen licht heeft gegeven. Hierna is definitief met de aanleg van de weg begonnen.

Het doel van het project is openstelling van de gehele Buitenring in 2020/2021. De opdrachtnemer levert de weg op in een drietal fases, elk met zijn eigen mijlpaal (zie indicatoren). 'Avantis en wegvak 14b' zijn opgeleverd in december 2015. Verder betreft het de wegvakken 1b t/m 14a (april 2018) en aansluiting Nuth (2020/2021).

Dit product draagt bij aan criterium 1, 2 en 3 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Wegaanleg: realisering van de weginfrastructuur, inclusief de ontsluitingen met het onderliggend wegennet (OWN). Rol Provincie: <i>opdrachtgever</i>
2.	Natuur(compensatie): het beheer en onderhoud van natuurcompensatie - inclusief aankoop (stikstof)gronden - in relatie tot de aanleg van de Buitenring. Rol Provincie: <i>opdrachtgever</i>
3.	Reconstructie N274: gedeeltelijke verbreding, ombouw rotondes tot turborotondes, aanleg parallelwegen t.b.v. fiets- en landbouwverkeer, ongelijkvloerse kruising fietsverkeer van de N274 tussen de aansluiting Buitenring en de laatste rotonde voor de Duitse grens. Rol Provincie: <i>financier</i>
4.	Vorbereiding overdracht: de voorbereiding van de overdracht aan de wegbeheerder(s) van het beheer en onderhoud van wegvakken die na realisering niet (meer) behoren tot het regionaal verbindend wegennet (RVWN). Zie hiervoor product 3.2.5. Rol Provincie: <i>initiatiefnemer, partner</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Oplevering wegvakken 1b t/m 14a.	0	1	2018
1	Oplevering 'aansluiting Nuth' (wegvak 1a).	0	1	2020/ 2021
1	Aantal deelopleveringen OWN.	8	22	2018
2	Aantal ha. stikstofvrij.	45	45	2018
2	Aantal ha. aanleg natuurcompensatie.	117	170	2021
3	Reconstructie N274.	0	1	2018
4	Vorbereiding overdracht beheer en onderhoud.	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

- Oplevering wegvakken 1b t/m 14a: in 2017 zijn/worden ook al enkele wegvak(stuk)ken opgeleverd.
- Oplevering wegvak 1a: indien de verwerving van gronden eerder kan plaatsvinden, zal de oplevering mogelijk ook eerder kunnen.
- Aantal deelopleveringen OWN: deeloplevering gaat over gereedkomen onderliggend wegennet welke in beheer en onderhoud komt van gemeente. Deel is nu al gereed en zal formeel worden overgedragen in 2018.
- Aantal ha. stikstofvrij: de aankoop van de gronden is in 2017 afgerond. Afronding van het stikstofvrij maken staat voor 2018.
- Voorbereiding overdracht: de voorbereiding is afgerond. De formele overdracht beheer en onderhoud zal plaatsvinden na de onderscheidende (deel)opleveringen.

Het investeringsbudget voor 2018 bedraagt € 34,78 mln. (Zie 3^e W-vraag).

Product	3.2.7. Project N280-West
Portefeuillehouder	Geurts

Het project N280-West maakt deel uit van de Gebiedsontwikkeling Midden-Limburg (GOML). De provinciale weg N280 verbindt Weert met Roermond en is de belangrijkste Oost-Westverbinding in Midden-Limburg. Op een aantal locaties op de N280-West staat de doorstroming onder druk; onder meer ter hoogte van de aansluiting met de A2, bij Baexem en bij de aansluitingen Buitenop en Mijnheerkensweg in Roermond. Daarnaast leidt het verkeer op de N280-West op een aantal locaties tot leefbaarheids- en verkeersveiligheidsproblemen met name ter hoogte van de kern Baexem waar de N280-West deels door de bebouwde kom gaat.

Bij de nadere uitwerking is het project N280-West opgesplitst in 2 wegvakken:

- Het wegvak Leudal: vanaf het Lateraalkanaal tot de A2. Verwachte oplevering 2021.
- Het wegvak Roermond: vanaf de aansluiting op de A73 tot het Lateraalkanaal. Verwachte oplevering 2021.

Doelstelling van het project is de herinrichting van de provinciale weg, met als uitgangspunten:

- Een stimulans geven aan de regionaal-economische ontwikkeling van Midden-Limburg.
- De doorstromings-, de leefbaarheids- en verkeersveiligheidsproblemen op en rond de N280-West oplossen.
- Op korte termijn realiseerbaar zijn, kosteneffectief zijn, de maatschappelijke welvaart verhogen, duurzaam van karakter zijn, bijdragen aan behoud en verdere ontwikkeling van natuur en landschap. De effecten van de voorkeursoplossingsrichting voor de land- en tuinbouw moeten beperkt blijven.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 2 en 3 van dit programma. Dit product hangt samen met product Stedelijke ontwikkeling.

Beoogde resultaten

1. Wegaanleg wegvak Leudal: realisering van de weginfrastructuur, inclusief de ontsluitingen met het onderliggend wegennet (OWN) en inclusief eventueel vast te stellen scopewijziging Kelperbrug (motie 743).
Rol Provincie: *opdrachtgever*
2. Wegaanleg wegvak Roermond: realisering van de weginfrastructuur, inclusief de ontsluitingen met het

Beoogde resultaten

onderliggend wegennet (OWN).

Rol Provincie: *opdrachtgever*

3. Voorbereiding overdracht: de voorbereiding van de overdracht aan de wegbeheerder(s) van het beheer en onderhoud van wegvakken die na realisering niet (meer) behoren tot het regionaal verbindend wegennet (RVWN). Zie hiervoor product 3.2.5.

Rol Provincie: *initiatiefnemer, partner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Definitief verkeerskundig ontwerp.	0	1	2018
1	Vaststelling Provinciaal Inpassingsplan (PIP).	0	1	2019
1	Aanbesteding afgerond.	0	1	2019
1	Oplevering.	0	1	2021
3	Aanbesteding afgerond.	0	1	2018
3	Oplevering.	0	1	2021
4	Voorbereiding overdracht beheer en onderhoud.	0	1	2020

Het investeringsbudget voor 2018 bedraagt € 14 mln.

Product	3.2.8. Project N266
Portefeuillehouder	Geurts

In voorgaande jaren is het project N266 verder uitgewerkt als concrete maatregel voor het:

- verbeteren van de bereikbaarheid van de regio Midden-Limburg;
- verbeteren van de leefbaarheid en verkeersveiligheid in de kern Nederweert-Budschop;

Met het project N266 is een verbinding tussen de bestaande provinciale weg N266 met de gedeeltelijk gerealiseerde randweg om Nederweert voorzien. Omdat er eventueel nog andere oplossingen mogelijk zijn, is daarom in 2017 voorgesteld om de oorspronkelijke opdracht om een randweg te realiseren te heroverwegen. Begin 2019 wordt naar aanleiding van de afgewogen alternatieven een advies ter besluitvorming voorgelegd.

Als gekozen wordt voor het alternatief randweg dan kan de voorbereiding van het project N266 weer worden opgepakt door de structuurvisie, het definitieve verkeerskundige ontwerp en het Provinciaal Inpassings Plan, inclusief project-MER verder uit te werken.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 2 en 3 van dit programma. Dit product hangt samen met product Stedelijke ontwikkeling.

Beoogde resultaten

1. Onderzoek naar alternatieven voor de randweg N266. Hiermee vindt een integrale en gedegen afweging plaats zodat de gekozen variant effectief bijdraagt aan de doelen en op voldoende draagvlak kan rekenen.

Rol Provincie: *bevoegd gezag*

2. Vaststellen structuurvisie door Provinciale Staten.

Beoogde resultaten

Rol Provincie: *bevoegd gezag*

3. Opstellen definitief verkeerskundig ontwerp en PIP (incl. MER).

Rol Provincie: *bevoegd gezag*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Afweging alternatieven.	0	1	2019
2	Vaststellen Structuurvisie door Provinciale Staten.	0	1	2019
3	Opstellen definitief verkeerskundig ontwerp en PIP (incl. MER).	0	1	2019

Het budget 2018 bedraagt € 1,15 mln. (zie 3^e W-vraag).

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit	Begroting ná wijz. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
<i>Exploitatie</i>					
<u>Lasten</u>					
3.2.1. (Beleids)voorbereiding en uitvoering mob.maatregelen	26.184	3.258	3.358	849	849
3.2.2. Fiets	14.136	5.000	4.250	0	0
3.2.3. Verkeersveiligheid	5.228	2.750	2.750	1.000	1.000
3.2.4. Logistieke netwerken	51.010	3.177	10	1.631	2.500
3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen	11.747	14.000	15.165	15.620	15.933
3.2.8. Project N266	350	1.150	1.000	0	0
<i>Personele lasten</i>	7.762	8.356	8.307	8.302	8.339
<i>Kapitaallasten</i>	14.292	16.604	20.679	25.406	28.818
Totaal lasten	130.707	54.295	55.519	52.809	57.438
<u>Baten</u>					
3.2.1. (Beleids)voorbereiding en uitvoering mob.maatregelen	20.316	0	0	0	0
3.2.3. Verkeersveiligheid	800	0	0	0	0
3.2.4. Logistieke netwerken	4.627	0	0	0	0
3.2.5. Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen	317	320	324	331	338
Totaal baten	26.060	320	324	331	338
Totaal saldo van baten en lasten	-104.647	-53.975	-55.194	-52.478	-57.101
<u>Mutatie reserves</u>					
<i>Toevoeging reserves</i>					
Reserve DU Verkeer en vervoer	350	0	0	0	0
Bestemmingsreserve realisatie N280	0	350	0	0	0
	350	350	0	0	0
<i>Aanwending reserves</i>					
Reserve DU Verkeer en vervoer	65.777	15.449	13.229	4.259	5.628
Bestemmingsreserve overdracht Napoleonsweg	1.965	1.965	1.965	1.965	1.965
Egalisatiereserve DU Topperbedrijventerrijnen	2.000	0	0	0	0
Bestemmingsreserve realisatie N280	0	943	1.723	4.723	7.256
	69.742	18.357	16.917	10.946	14.849
Saldo mutatie reserves	69.392	18.007	16.917	10.946	14.849
Resultaat	-35.255	-35.968	-38.278	-41.531	-42.252

Financiële toelichting

- 3.2.1. Het benodigde budget 2018 ten behoeve van beleidsvoorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen bedraagt € 3,26 mln. Voor het project Mijn gezonde Groene Loper is een bedrag van € 0,80 mln. beschikbaar. Voor de doorontwikkeling van instrumenten voor verkeers- en vervoersmanagement (VVM) is een bedrag van € 0,80 mln. beschikbaar. Voor de bereikbaarheid van Zuid-Nederland (Smartwayz) is een bedrag van € 1,10 mln. beschikbaar. Voor het beoogd resultaat weginfrastructuur is voor de Carpoolplaats Urmond een bedrag van € 0,05 mln. beschikbaar. In het kader van de duurzame mobiliteit is een bedrag van € 0,06 mln. gereserveerd voor het Interregproject Electric Green Last Mile. Verder is er voor procesmiddelen mobiliteit en gebiedsontwikkeling A76 een bedrag van resp. € 0,30 mln. en € 0,15 mln. beschikbaar. Dekking van deze middelen komt uit de Bereikbaarheidsmiddelen. Het verschil ten opzichte van 2017 ad € 22,9 mln. heeft vooral betrekking op de bijdrage aan het Maaskruisend verkeer Maastricht (Traject Noorderbrug).
- 3.2.2. Voor 2018 wordt een Fietsbudget begroot van € 5 mln. Hiervan heeft € 1 mln. betrekking op de snelfietsroute Maastricht-Sittard. In het Uitvoeringsprogramma Fiets is een bedrag van € 3,7 mln. gereserveerd voor toonaangevende projecten en € 0,3 mln. voor provinciale projecten. Dekking vindt plaats uit de Reserve DU Verkeer en Vervoer. Het verschil tussen 2017 en 2018 ad € 9,14 mln. heeft betrekking op de fasering van het Uitvoeringsprogramma Fiets.
- 3.2.3. Voor verkeersveiligheid wordt voor 2018 een bedrag van € 2,75 mln. begroot. Hiervan heeft € 0,80 mln. betrekking op de financiering van de activiteiten in het kader van de ROVL. Voor de uitvoering van verkeersveiligheidsprojecten en gedragsbeïnvloeding zijn bedragen gereserveerd van respectievelijk € 1,50 mln. en € 0,45 mln. Dekking vindt plaats uit de Reserve DU Verkeer en Vervoer. Het verschil tussen 2017 en 2018 heeft betrekking op fasering van uitgaven.
- 3.2.4. Voor logistieke netwerken is een bedrag begroot van € 3,18 mln. Voor uitbreiding van de Bargeterminal Venlo is een bedrag van € 3 mln. gereserveerd. Voor logistieke netwerken is een bedrag gereserveerd van € 0,03 mln., voor het MIRT-programma Goederencorridors een bedrag van € 0,15 mln. Dekking vindt plaats uit de reserve DU Verkeer en Vervoer. Het verschil tussen 2017 en 2018 ad € 47,8 mln. heeft betrekking op de Rail- en Bargeterminal Venlo en Terminal Swentibold.
- 3.2.5. Voor onderhoud, beheer en rehabilitaties van provinciale wegen wordt een bedrag van € 14 mln. begroot. Conform het instellingsbesluit met betrekking tot de bestemmingsreserve overdracht Napoleonsweg als bijdrage van het Rijk aan de kosten wordt jaarlijks deze reserve aangewend voor bijna € 1,99 mln. (looptijd t/m 2024). Daarnaast wordt een deel van de afschrijvingskosten en onderhoudskosten gedekt uit de Reserve DU Verkeer en Vervoer. Het verschil tussen 2017 en 2018 heeft betrekking op de verhoging van onderhoudskosten BPL.
- 3.2.7. De afschrijvingslasten met betrekking tot de N280 worden gedekt uit de Bestemmingsreserve realisatie N280.
- 3.2.8. Voor voorbereidingskosten inzake de N266 is in 2018 een bedrag ad € 1,15 mln. begroot. Dekking vindt plaats uit de Reserve DU Verkeer en Vervoer.

€ x 1.000

3.2. Investerings/ Financiering	2018	2019	2020	2021
Uitgaven				
3.2.3. Verkeersveiligheid	78	78	79	81
3.2.5. Rehabilitaties provinciale wegen	18.161	20.485	31.206	10.920
3.2.6. Project Buitenring Parkstad	34.778	33.443	3.000	15.000
3.2.7. Project N280- West	14.000	49.000	42.000	10.563
Totaal uitgaven	67.017	103.006	76.286	36.564
Bijdragen				
3.2.5. Rehabilitaties provinciale wegen	778	-	-	-
3.2.6. Project Buitenring Parkstad	-	13.050	-	30.200
3.2.7. Project N280- West	2.300	4.000	4.000	1.111
Totaal bijdragen	3.078	17.050	4.000	31.311

Toelichting investeringen/financiering

- 3.2.3. Betreft investeringen in verkeersveiligheid, welke onderdeel uitmaken van het jaarlijkse investeringskrediet dat bij de programmabegroting wordt vastgesteld.
- 3.2.5. In de uitgaven is het jaarlijkse investeringskrediet opgenomen ten behoeve van vervangingsinvesteringen en rehabilitaties van provinciale wegen, met daarnaast lopende projecten.
- 3.2.6. BPL, conform PS-besluit 9 oktober 2015. De uitgaven vinden plaats binnen het totaalkrediet van € 462,3 mln.
- 3.2.7. N280-West, conform PS-besluit 17 juni 2016. De uitgaven vinden plaats binnen het totaal krediet van € 130,3 mln.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen
Wegenverkeerswet		Provinciale wegen, vier steunpunten
	Buitenring Parkstad (BPL)	

3.3. Limburgse woningmarkt

Het programma voor de Limburgse woningmarkt, 'ieder zijn thuis', is vastgesteld door Provinciale Staten op 8 juli 2016. Het gaat hier over de basiskwaliteit van wonen in Limburg. Wonen is immers een belangrijke levensbehoefte van de mens. Als gevolg van demografische, maatschappelijke en macro-economische ontwikkelingen hebben wij te maken met een afname van de groei van het aantal huishoudens, een groeiend aantal eenpersoonshuishoudens en een toenemende vergrijzing en ontgroening. Het gezond maken van de Limburgse woningmarkt is een zaak van lange adem. Hier ligt een forse transitieopgave voor alle relevante actoren op de woningmarkt. De Provincie heeft zelf beperkte mogelijkheden tot directe sturing, maar is bij uitstek wel in de positie om partijen bij elkaar en tot samenwerking te brengen.

De betaalbaarheid van wonen staat onder druk door de structurele onzekerheid over werk, inkomen en stijgende huurprijzen. Hoge private schulden en het 'onder water staan' van woningen belemmeren de dynamiek op de woning- en arbeidsmarkt. Beperking van woonuitgaven is voor veel mensen belangrijker dan eigen woningbezit. Voor studenten, ouderen, alleenstaanden, arbeidsmigranten en statushouders is een 'standaard wooncarrière' in veel gevallen niet haalbaar. Samengevat zien wij Limburg geplaagd voor de volgende vraagstukken:

- de Limburgse koopwoningmarkt herstelt zich, maar minder sterk dan de landelijke koopwoningmarkt;
- er is een toenemende vraag naar huurwoningen, terwijl de huurprijzen stijgen en de nieuwbouw van huurwoningen afneemt;
- de effecten van Rijksbeleid werken in Limburg ten dele negatief uit;
- doelgroepen hebben bijzondere aandacht nodig bij het vinden van geschikte huisvesting.

Wat willen we bereiken?

Samen met onze partners willen we toewerken naar 'een toekomstbestendige Limburgse woningmarkt met voldoende woningen van de juiste kwaliteit op de juiste plek'. Dat wil zeggen een woningmarkt die flexibel kan inspelen op veranderende behoeften, met minder leegstaande en onverkoopbare woningen en een betere aansluiting van vraag en aanbod op de huurmarkt.

We willen tevens bewustwording en urgentie creëren bij woningcorporaties, overheden, beleggers en particuliere eigenaren over hun belangrijke rol bij het gezond maken van de woningmarkt. Juist nu er zich nieuwe economische mogelijkheden aandienen en wij daaraan sturing geven via ons integraal aanvalsplan voor de Limburgse arbeidsmarkt, liggen er ook op de woningmarkt en voor de huisvesting van (tijdelijke en blijvende) nieuwkomers op de arbeidsmarkt meer dan ooit vragen om innovatieve en duurzame oplossingen. Daarbij zien wij dat onze rol zowel stimulerend als sturend kan zijn, zowel via samenwerking met partners als via de inzet van financieel instrumentarium (Transitiefonds Limburgse Woningmarkt). Op die manier willen wij bereiken dat partijen meer mogelijkheden (instrumenten en eigen kracht) inzetten om gezamenlijk de transitieopgave vorm te geven.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Inwoners van Limburg hebben een woning die past bij hun (veranderende) woonwensen en hun financiële situatie.

Criterium 2: De woningmarkt in Limburg heeft in voldoende mate aanbod van huurwoningen in het goedkope en middel dure segment en kan flexibel inspelen op de veranderende vraag.

Criterium 3: In Limburg zijn gemeenten, huurders, corporaties en andere actoren in de positie om de noodzakelijke transitie- en verdunningsopgave vorm te geven.

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg
Portefeuillehouder	Prevo

We voeren de Agenda Limburgse Woningmarkt 2016-2019 (Agenda LWM) uit. De Provincie heeft zelf beperkte mogelijkheden tot directe sturing van de woningmarkt, maar we zijn bij uitstek wel in de positie om partijen bij elkaar te brengen. Intensieve samenwerking met alle relevante actoren op de woningmarkt is in elk geval cruciaal. Daarbij staat voor ons altijd de bewoner centraal en niet het marktgericht denken.

De veranderende bevolkingssamenstelling leidt tot veranderende woonbehoeften. Uitbreiding van de woningvoorraad in de vorm van nieuwbouw is nog nauwelijks aan de orde. Het is belangrijk dat de bestaande voorraad voortdurend wordt aangepast, passend bij de demografische ontwikkeling en met extra aandacht voor doelgroepen die moeite hebben met het vinden van geschikte huisvesting.

Het fysieke aspect wordt daarbij niet los gezien van de sociale problemen rond de woning. Ook veranderingen in de zorg hebben gevolgen voor de woonbehoefte.

Duurzaamheid, betaalbaarheid (incl. huur/koop mogelijkheden), bereikbaarheid en aanpasbaarheid (aan levensfase) zijn belangrijk om de woningvoorraad geschikt te maken voor de huidige en de toekomstige vraag. Tegelijkertijd willen we kansen benutten voor onderlinge versterking met andere provinciale ambities, zoals duurzaamheid, energie en asbest, erfgoed en monumenten, stedelijke ontwikkelingen, campusontwikkelingen, sociale agenda, ruimte, mobiliteit en milieubeleid. Vanuit dit product wordt ook meegewerkt aan het ontwikkelen van het integraal aanvalsplan voor de Limburgse arbeidsmarkt.

Met de uitvoering van de Agenda Limburgse woningmarkt wordt de aanpak van het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt (TLW) voortgezet.

Dit product draagt bij aan criteria 1 t/m 3 van dit programma.

Beoogde resultaten

1. Het uitvoeren van actielijn 1 'de basis op orde' van de Agenda Limburgse woningmarkt door intensieve samenwerking in het kader van POL2014, een voortdurende lobby richting het Rijk om de woningmarkt te hervormen, het volgen van ontwikkelingen, het uitvoeren van onderzoek en projecten en het benutten van kansen voor de onderlinge versterking met andere provinciale ambities, zoals duurzaamheid, etc. (zie Agenda Limburgse Woningmarkt).
Rol Provincie: *procesmanager, aanjager, ondersteuner*
2. Het aanbod aan (sociale) huurwoningen wordt vergroot.
Rol Provincie: *verbinder, procesmanager*
3. Voor elke regio zijn concrete afspraken gemaakt over de kwantitatieve afstemming van woningvoorraad, woningbehoefte en plancapaciteit. De Provincie ondersteunt dit proces en zet daarbij op basis van bestuursafspraken zo nodig (juridisch) instrumentarium in. De grensoverschrijdende samenwerking en kennisdeling op het gebied van wonen is versterkt.
Rol Provincie: *bevoegd gezag, procesmanager*
4. Het (bestaande) woningaanbod in Limburg biedt meer kwaliteit en diversiteit, met bijzondere aandacht voor doelgroepen die moeite hebben met het vinden van huisvesting passend bij hun behoeften, woonwensen en financiële mogelijkheden.
Rol Provincie: *partner, belangenbehartiger*
5. De doorstroming en balans op de Limburgse woningmarkt is verbeterd via diverse oplossingen en instrumenten, waaronder continuering van de Startersregeling.
Rol Provincie: *procesmanager*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Er zijn oriëntaties uitgevoerd aan de hand van de Agenda Limburgse Woningmarkt en zijn verwoord in een beleidsadvies.	3	5	2018
1	Kansen voor onderlinge versterking van wonen met andere provinciale ambities worden benut. We laten dat met 3 concrete voorbeelden zien.	3	6	2018
3	Er is met de buurregio's overleg opgestart om kennis over de grensoverschrijdende woningmarkt te delen en om samen te werken.	1	2	2018
3	Per regio zijn concrete afspraken over het reduceren van de plancapaciteit.	0	3	2018

Het budget 2018 bedraagt € 0,09 mln. (zie 3e W-vraag).

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

3.3. Limburgse woningmarkt <i>Exploitatie</i>	Begroting ná wijz. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg	1.326	90	12	12	12
<i>Personele lasten</i>	674	1.126	1.120	1.119	1.124
<i>Kapitaallasten</i>	14	14	14	0	0
Totaal lasten	2.013	1.230	1.146	1.131	1.136
Baten					
3.3.1. Transitie woningmarkt Limburg	25	0	0	0	0
Totaal baten	25	0	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	-1.988	-1.230	-1.146	-1.131	-1.136
Mutatie reserves					
<i>Aanwending reserves</i>					
Reserve Transitiefonds	464	259	0	0	0
Saldo mutatie reserves	464	259	0	0	0
Resultaat	-1.525	-972	-1.146	-1.131	-1.136

Financiële toelichting

3.3.1. Het budget in 2018 bedraagt € 0,09 mln. Dit bedrag wordt ingezet voor de uitvoering van de Agenda Limburgse Woningmarkt 2016-2019 - "Ieder zijn thuis" (PS-besluit 8 juli 2016).

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Financiering
Startersleningen voor huiseigenaren
SvN stimuleringsleningen Transitiefonds
Transitiefonds compartiment 1a
Lening aan Stichting woonzorg Elisabeth Stift

3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit

Dit programma beslaat de activiteiten op het gebied van ruimtelijke ordening en ruimtelijke inrichting die bijdragen aan een krachtige regio met duurzame ruimtelijke en functionele structuren. Deze activiteiten vinden plaats op en hebben betekenis voor verschillende schaalniveaus en gaan over beleids- en denkwerelden heen.

Ruimtelijke ordening zal zich de komende jaren vooral kenmerken door de omslag in denken van 'groeien en kwantiteit' naar 'beheren en kwaliteit', zonder dat daarmee afbreuk wordt gedaan aan de dynamiek van (economische) ontwikkelingen in de regio.

Er zullen maar weinig fysiek-ruimtelijke ontwikkelingen zijn die niet van bovenlokale betekenis zijn. Het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL) 2014 geeft een samenhangende kijk op hoe in Limburg fysiek-ruimtelijke ontwikkelingen worden vertaald. De regio heeft in het POL een aantal leidende principes met elkaar afgesproken, waarlangs maatschappelijke initiatieven en ruimtelijke (gebieds-) ontwikkelingen worden afgewogen. Regionale samenwerking en afstemming zal vele vormen kennen.

Wat willen we bereiken?

We willen in Limburg duurzame ruimtelijke en functionele structuren die passen binnen de maatschappelijke ontwikkelingen. We willen dat de principes beschreven in het POL met elkaar worden nageleefd in gezamenlijkheid en goede onderlinge afstemming. Wij zetten daarbij in op een efficiënte en professionele uitvoering van onze wettelijke taken in de fysieke leefomgeving.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: In Limburg heerst het besef dat er een gezamenlijke verantwoordelijkheid (overheden, marktpartijen etc.) is voor de verdere fysiek-ruimtelijke ontwikkeling van Limburg.

Criterium 2: In Limburg wordt bij fysiek-ruimtelijke ontwikkelingen gehandeld vanuit een grensoverschrijdend perspectief (internationaal, buurprovincies, tussen regio's of bovenlokaal).

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	3.4.1. Provinciaal omgevingsplan
Portefeuillehouder	Teunissen

Het Provinciaal Omgevingsplan Limburg 2014 is in december 2014 vastgesteld. Het bevat de ambities, opgaven en aanpak voor de fysieke omgeving. Na de vaststelling van POL2014 is een start gemaakt met regionale uitwerkingen voor de thema's bedrijventerreinen, kantoren, wonen, detailhandel, landbouw, vrijetijdseconomie, energie en nationaal landschap Zuid-Limburg. In de eerste helft van 2016 heeft dit geresulteerd in bestuursafspraken per regio tussen de colleges van B&W en GS. Voor een deel waren deze afspraken procesmatig van karakter. De afspraken zijn voor zover mogelijk verankerd in de Omgevingsverordening Limburg (als vangnet).

Conform de gemaakte afspraken zijn en worden de regionale uitwerkingen verder ingevuld. Dit vormt de basis voor een actualisatie van de bestuursafspraken met meer inhoudelijke afspraken.

De Expeditie Ruimte omvat activiteiten gericht op kennisoverdracht, attitudeverandering en urgentiebesef, vanuit onze faciliterende rol als Provincie rondom de regionale uitwerkingstrajecten.

Dit product draagt bij aan criterium 1 en 2 van dit programma.

Dit product heeft vanwege het brede karakter raakvlakken met een groot aantal andere onderdelen uit de begroting.

Beoogde resultaten

1. Aanpassen POL en Omgevingsverordening aan eisen nieuwe Omgevingswet.
Dit traject start vanuit de analyses die gemaakt worden in het kader van het programma Implementatie Omgevingswet. Deze analyses resulteren begin 2018 in een Agenda actualisatie POL2014 en Omgevingsverordening Limburg 2014 met richtinggevende uitspraken van PS. Na vaststelling van de Agenda volgt in 2018-2019 een inhoudelijke uitwerking en verdieping in samenwerking met de regionale partners.
Rol Provincie: *partner, bevoegd gezag (Omgevingsverordening)*
2. Regionale uitwerkingen POL
Na de vaststelling van POL2014 is een start gemaakt met regionale uitwerkingen voor de thema's bedrijventerreinen, kantoren, wonen, detailhandel, landbouw, vrijetijdseconomie, energie en nationaal landschap Zuid-Limburg. Voorjaar 2016 heeft dit geresulteerd in (voor een deel nog procesmatige) bestuursafspraken. De verdere concretisering hiervan heeft in 2016 en 2017 in uitgewerkte (structuur) visies, spelregels en handvatten. Deze worden verankerd in tweede generatie bestuursafspraken tussen gemeenten en Provincie. Voor een enkel thema (energie, vrijetijdseconomie) loopt dit traject nog door in 2018.
Deze afspraken krijgen in 2018 verdere vertaling in regionale programma's, gemeentelijke beleidsdocumenten en in de Omgevingsverordening. Hierbij wordt zo veel mogelijk geanticipeerd op de nieuwe Omgevingswet. Samen met de regio vindt ook monitoring plaats en waar nodig herijking.
Rol Provincie: *partner*
3. Omgevingsverordening
De bestuursafspraken met gemeenten worden zoveel als mogelijk verankerd in de Omgevingsverordening. Daarnaast vindt onderhoud plaats van de Omgevingsverordening met bijbehorende beleidsregels. Hierbij wordt zo veel mogelijk geanticipeerd op de nieuwe Omgevingswet.
Rol Provincie: *bevoegd gezag*
4. Nationale omgevingsvisie (NOVI)
De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) moet vanaf 2019 het integraal beleidsdocument voor de fysieke omgeving worden van het Rijk (een 'nationaal POL'). Het interactief traject om te komen tot deze visie is in

Beoogde resultaten

- 2015 gestart. De Provincie is op verschillende manieren (bestuurlijk en ambtelijk, via IPO en direct, in afstemming met de Limburgse regio's) goed betrokken met het oog op een goede samenhang tussen NOVI en POL en aandacht voor kansen en opgaven in Limburg (in grensoverschrijdende context).
5. Op basis van de Startnota 'opgaven voor de NOVI' heeft in 2017 een verdieping van de opgaven en verkenning van opties plaatsgevonden. In 2018 ligt naar verwachting het zwaartepunt voor de feitelijke planvorming, zodat (conform huidige planning) in de eerste helft van 2019 het definitieve NOVI verschijnt.
Rol Provincie: *partner*
6. Structuurvisie ondergrond (STRONG) en POL- implementatie ondergrond
Actieve inbreng in ontwikkeling Structuurvisie ondergrond (STRONG).
Samenwerking ontwikkelen met regionale partners in het bewustwordingsproces om te komen tot duurzaam gebruik van bodem en ondergrond.
Rol Provincie: *partner, bevoegd gezag*
7. Expeditie Ruimte
Met de Expeditie Ruimte faciliteert de Provincie de partners (gemeenten en stakeholders) om gezamenlijk te komen tot een nieuwe aanpak van Limburgse omgevingsvraagstukken. De informatievoorziening is verbeterd (goed toegankelijke cijfers, feiten en trends), er is ruimte geboden om te experimenteren (ondersteunen van proefprojecten) en het samen leren en kennis delen (organiseren van trainingen, informatiebijeenkomsten, platform) is gestimuleerd. Een digitaal platform is bij dit alles een belangrijk hulpmiddel.
Rol Provincie: *partner, procesmanager*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
2	De regionale uitwerkingen voor alle thema's zijn gereed en vormen de basis voor concrete bestuursafspraken.	70%	100%	2018
1	Er is een agenda vastgesteld die de basis vormt voor een werkproces voor de actualisatie (Omgevingswetproof maken) van POL en Omgevingsverordening.	90% (agenda), 0% (uitwerking)	100%	2019
5	Actieve inbreng bij ontwikkeling STRONG is geleverd. Met regionale partners is samenwerking ontwikkeld in het bewustwordingsproces om te komen tot duurzaam gebruik van bodem en ondergrond.	0	1	2018
6	Er is een uitvoeringsprogramma Expeditie Ruimte 2018 (met diverse kennisbijeenkomsten) opgesteld en uitgevoerd.	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

5. Het Rijk ontwikkelt de Rijksstructuurvisie ondergrond. Waar nodig zullen Limburgse belangen worden ingebracht in dat proces. Vanuit het bodembeleid is een transitie ingezet naar duurzaam gebruik van bodem en ondergrond. In het kader van de bijdragen die de ondergrond kan leveren aan maatschappelijke opgaven wordt 3D-ruimtelijke ordening gestimuleerd in een proces van samenwerking met regionale partners.

Het budget 2018 bedraagt € 0,20 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid
Portefeuillehouder	Teunissen

Initiatieven waarin de Provincie, samen met andere partners, participeert zijn erop gericht om de kaderstelling vanuit POL en de (thematiese) POL uitwerkingen te realiseren. Dat kunnen zowel (voorbeeld) projecten en gebiedsontwikkelingen zijn als initiatieven gericht op kennisoverdracht, attitudeverandering en urgentiebesef (bijvoorbeeld via Expeditie Ruimte, zie 3.4.1.).

Toezicht houden op het naleven van de uitgangspunten uit het POL, de afspraken uit de POL uitwerkingen en de bepalingen in de omgevingsverordening. Dit heeft betrekking op initiatieven van gemeenten of andere partijen en loopt via de planproducten in het kader van de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO), maar steeds meer ook via een integrale advisering aan de voorkant van het planproces en door de inzet van casusteams.

Met de Limburgse aanpak winkelleegstand worden (vernieuwende) projecten in gang gezet die bijdragen aan het terugdringen van overmatige leegstand en het vinden van een nieuwe balans in het veranderende winkellandschap, ter versterking van zowel economie als leefbaarheid. Er is in deze projecten veelal sprake van een intensief samenspel met gemeenten, ondernemers en vastgoedeigenaren, die als eerste aan de lat staan voor deze opgave. Verder wordt ook nauw samengewerkt met MKB-Limburg, onderwijsinstellingen en het Retail Innovatie Centrum. Kennis, ervaringen en goede voorbeelden worden actief gedeeld, onder andere via de Expeditie Ruimte en halfjaarlijkse retail symposia voor gemeenten en ondernemers.

Dit product draagt bij aan criterium 1 en 2 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Gebiedsontwikkeling (Mede) uitvoering is gegeven aan concrete maatschappelijke initiatieven en ruimtelijke ontwikkelingen conform de leidende principes in het POL (voorbeeld Sibelco Heerlen, ENCI Maastricht, Cranendonck-Weert Kempenbroek, BGM (zie 3.4.4.), Albertknoop. Rol Provincie: <i>procesmanager</i>
2.	Uitvoering medebewindstaken Provincie heeft ruimtelijke producten getoetst in het kader van de WRO, adviseert daarbij in toenemende mate aan de voorkant van het planproces en anticipeert daarmee op de toekomstige omgevingswet. Rol Provincie: <i>bevoegd gezag</i>
3.	Aanpak winkelleegstand Het ondersteunen van collectieve initiatieven op lokaal of regionaal niveau die een bijdrage leveren aan de aanpak van de winkelleegstand. Het gaat primair om initiatieven voor herinvulling of sloop, die direct resulteren in vermindering van leegstand, maar daarnaast ook om het stimuleren van innovatie en nieuwe concepten in de winkelsector. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, financier</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1, 3	De genomen besluiten in het kader van gebiedsontwikkelingen en medebewindstaken zijn te herleiden naar de kaders in het POL.	65 %	100 %	2019
4	In gang zetten, ondersteunen en mede uitvoeren van diverse pilots in de aanpak van winkelleegstand.	5	15	2019

Het budget 2018 bedraagt € 0,35 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.4.3. Werklocaties
Portefeuillehouder	Teunissen

Er zijn bestuurlijke afspraken gemaakt met gemeenten over regionaal dynamisch voorraadbeheer van werklocaties. Op grond van die afspraken zijn, binnen de kaders van POL2014, in de drie regio's (structuur)visies voor bedrijventerreinen en kantoren vastgesteld (of in een vergevorderd stadium van besluitvorming). Deze visies geven richting aan de uitvoering en vormen de basis voor uitwerkingen op onderdelen (zoals een regionale programmering, kwantitatief en kwalitatief). Het REBIS (regionaal economisch bedrijventerreinen-informatiesysteem) vormt de basis voor de programmering van werklocaties.

Op het raakvlak van investeringsklimaat en ruimtelijke ontwikkelingen verrichten we een aantal activiteiten gericht op de ruimtelijke (door)ontwikkeling van werklocaties. Het betreft ontwikkelingen die van bovenregionaal economisch belang zijn (zoals VDL Nedcar, Greenport, Luchthaven MAA en Chemelot) en waar de nauwere betrokkenheid van de Provincie voortvloeit uit de verbindingen met ruimte, onderwijs, arbeidsmarkt en economie.

Gebiedsontwikkeling VDL Nedcar (portefeuillehouder Beurskens)

Voor de verankering en een duurzame concurrentiepositie van VDL Nedcar is een pakket aan ruimtelijk-logistieke maatregelen nodig zoals de uitbreidingsruimte voor bedrijfsfuncties, de multimodale bereikbaarheid (spoor en weg) en compensatiemaatregelen in de directe omgeving (mede via een regionale PIO-aanpak). De basis hiervoor wordt gelegd in een integrale gebiedsvisie die vervolgens vertaald wordt in een planologisch kader. De provincie is verantwoordelijk voor een deel van de uitvoering van de maatregelen en heeft mede op grond hiervan, in samenwerking met VDL Nedcar en gemeenten, een regierol voor de kaderstelling en uitvoering van de maatregelen.

Chemelot 2025 (portefeuillehouder Beurskens)

Chemelot Industrial Park & Brightlands Chemelot Campus, samen Chemelot, vormen een sterk kennis- en chemiecluster in Zuid-Limburg. In mei 2016 is door Chemelot de visie Chemelot 2025 gepresenteerd. Deze visie heeft als doel de economische en ruimtelijke motorfunctie voor Zuid-Limburg - afgestemd op haar omgeving - verder te versterken. Chemelot koerst erop om de meest competitieve en meest duurzame chemie- en materialensite van West-Europa te worden in 2025.

Vanuit de visie Chemelot 2025 en de daaruit voortvloeiende acties en projecten, werken we gezamenlijk, ieder vanuit de eigen rol, aan de toekomst van Zuid Limburg. Een omgeving waar economische groei plaatsvindt, werkgelegenheid is en waar mensen veilig en duurzaam willen kunnen (blijven) wonen en werken.

Dit product draagt bij aan criterium 1 en 2 van dit programma.

Beoogde resultaten
1. De regio's hebben de uitgangspunten en kaders uit POL2014 voor werklocaties nader geconcretiseerd in regionale (structuur)visies en regionale/gemeentelijke uitvoeringsprogramma's. In de bestuursafspraken regionale uitwerking POL zijn hierover tussen de gemeenten en Provincie gezamenlijke afspraken vastgesteld over de uitvoering van het werklocatiebeleid en de invulling van de uitvoeringsprogramma's. Rol Provincie: <i>partner</i>

Beoogde resultaten

2. REBIS-systeem en kantorenmonitor zijn periodiek geactualiseerd.
Rol Provincie: *procesmanager*
3. Gebiedsontwikkelingen voor werklocaties van bovenregionaal belang: initiëren en (mede)uitvoeren van deel onderzoeken en (het leveren van bijdragen aan) planologische procedures op basis van gebiedsvisies. (inclusief eventuele spoor- en wegontsluitingen en compensatiemaatregelen).
Rol provincie: *regisseur, bevoegd gezag, financier, procesmanager*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Regionale (structuur)visies en uitvoeringsprogramma's voor werklocaties zijn gereed.	50%	100%	2019
2	Actuele gegevens voor werklocaties zijn beschikbaar.	0	1	2018

In 2018 is er geen exploitatiebudget opgenomen.

Product	3.4.4. Buitengoed Geul en Maas
Portefeuillehouder	Teunissen

In het Buitengoed Geul & Maas (BGM) wordt door een samenwerkingsverband van de Provincie Limburg en de gemeenten Maastricht, Meerssen en Valkenburg aan de Geul gewerkt aan de kwaliteit van het landschap en de leefomgeving. In het gebied is sprake van een sterke combinatie van cultuurhistorie, landschap en natuur met tientallen landgoederen, kastelen, oude boerderijen en watermolens. Door de inzet van gebiedsontwikkeling BGM heeft inmiddels een groot aantal leegstaande landgoederen een herbestemming met nieuwe economische dragers gevonden. Uit een recente evaluatie is gebleken dat de ondernemers graag meer betrokken willen raken en dat zij samen met de Buitengoed organisatie de beoogde ambitie en ontwikkelingen in het gebied verder vorm willen geven. In het Programmaplan 2018 - 2022 BGM zijn de programmadoelen opgenomen die integraal aansluiten bij de maatschappelijke opgaven opgenomen in het coalitieakkoord. Jaarlijks zal een actieprogramma Buitengoed opgesteld worden, waarbij wordt aangesloten bij de energie vanuit de regio. Omdat de focus voor de toekomst meer komt te liggen op de samenwerking met de ondernemers zullen de aangedragen projecten zich naast het publieke domein ook in het publiek-private en private domein gaan begeven en een bijdrage moeten leveren aan de programmadoelen. Bij de vaststelling van het actieprogramma door de colleges van GS en B&W zal voor de projecten die kunnen starten met de uitvoering en waarvan de cofinanciering rond is, nog aanvullende projectmiddelen worden gevraagd. Het gaat dan om projecten die een integrale bijdrage kunnen leveren aan de huidige coalitieprogramma's en daarmee aan de maatschappelijke opgaven zoals versterking van het vestigingsklimaat, het Nationaal Landschap Zuid Limburg, herontwikkeling van leegstaand erfgoed, versterken van ondernemerschap en vermaatschappelijking van natuur, water en landschap.

Het product Buitengoed Geul & Maas draagt bij aan criterium 1 en 2.

Dit product heeft onder andere een verbinding met de volgende producten: Toerisme & Recreatie (1.2.7.), Verkeersveiligheid (3.2.3.), Fiets (3.2.2.), Overstappunten (onderdeel van 3.1.1.), Monumenten (2.2.3.), Water (3.6.1.), Plattelandsontwikkeling (3.8.) (Natuur, Nationaal Landschap Zuid-Limburg) (3.8.).

Beoogde resultaten

1. Herbestemming van cultureel erfgoed
In samenwerking met investerende ondernemers, leegstaande monumentale gebouwen voorzien van een nieuwe duurzame functie. De herkenbare en onderscheidende monumenten van het Buitengoed positioneren als bouwsteen voor nieuwe business modellen.
Rol Provincie: toetser, ondersteuner, subsidiënt, financier
2. Groen en landschap
Realiseren van een samenhangende groene, waterrijke en beleefbare fysieke leefomgeving.
Rol Provincie: *procesmanager, bevoegd gezag, subsidiënt, financier, partner*
3. Toegankelijkheid en ontsluiting
De fysieke leefomgeving die onderling verbonden is en voor iedereen zichtbaar en herkenbaar toegankelijk.
Rol Provincie: *toetser, ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, subsidiënt, financier*
4. Co-creatie en participatie
Betrekken van de ondernemers in de verdere ontwikkeling van het Buitengoed door te investeren in publiek-private projecten, zodat ook business modellen ontwikkeld en versterkt kunnen worden en het gebied uitgedragen/vermarkt kan worden.
Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, subsidiënt, financier, partner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Cultureel erfgoed voorzien van een nieuwe duurzame functie.	0	6	2022
2	Realiseren van ha goudgroene en zilvergroeene natuur.	0	35	2022
3	Realiseren OV-overstappunten.	0	3	2022
3	Percentage te realiseren Verbindings-as BGM.	5 %	50 %	2022
4	Het organiseren van de gebiedsregie en opzetten van een private samenwerkings / ondernemersvorm.	0	1	2018
4	Vorbereiden en realiseren van publiek-private projecten.	0	10	2022

Voor 2018 is er vooralsnog geen budget opgenomen.

Product	3.4.5. Vergunningen ontgrondingen
Portefeuillehouder	Teunissen

Vergunningverlening is een wettelijke taak en is noodzakelijk voor het voorkomen van activiteiten die bij wet verboden zijn. Deze activiteiten en handelingen worden onder afgewogen voorwaarden toegestaan. Op deze wijze draagt vergunningverlening bij aan het realiseren van projecten en daarmee ook aan het programma (Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit).

Gedeputeerde Staten zijn het bevoegd gezag voor het verlenen van vergunningen op basis van de Ontgrondingenwet (Ow). Onder vergunningverlening valt ook het beoordelen van werk- en eindplannen. De wijze waarop mede invulling wordt gegeven aan de vergunningverlening op het gebied van ontgrondingen is vastgelegd in/via het POL 2014. Het bereiken van maatschappelijke meerwaarde en een integrale aanpak van gebiedsontwikkelingen staan centraal in het ontgrondingenbeleid. Door middel van de vergunningverlening worden alleen projecten gerealiseerd

die naast de doelstelling 'winning van delfstoffen' tevens maatschappelijke meerwaarde hebben (hoogwaterbescherming, natuurontwikkeling, recreatie). Het werkaanbod is voor het overgrote deel vraaggestuurd.

Dit product draagt bij aan criterium 1.

Beoogde resultaten	
1.	Vergunningverlening in het kader van de Ontgrondingenwet overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018. Rol Provincie: <i>bevoegd gezag</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Het binnen de wettelijke proceduretermijn verlenen van Ow-beschikkingen.	62%	75%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren	
1.	Vergunningverlening in het kader van de Ontgrondingenwet wordt doorgaans vooraf gegaan door een lange voorbereidingstijd. Ook tijdens de uiteindelijke formele vergunningenprocedure kunnen nog allerlei ontwikkelingen er toe bijdragen dat de proceduretermijn wordt overschreden. Dat gebeurt in geen geval zonder dat alle partijen daar van op de hoogte zijn en de reden van de vertraging kunnen herleiden. Daarom is de voor 2017 gehanteerde streefwaarde van 90% voor 2018 naar beneden bijgesteld.

Het budget 2018 bedraagt € 0,05 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.4.6. Handhaving ontgrondingen
Portefeuillehouder	Prevo

Toezicht en Handhaving in het kader van de Ontgrondingenwet is een wettelijke taak, gericht op het voorkomen van hinder en/of overlast voor de omgeving, onveilige situaties rond ontgrondingswerkzaamheden, aantasting van landschappelijke en natuurwaarden en verontreiniging van bodem en grondwater. Onder dit product wordt ook het behandelen van klachten en meldingen ongewone voorvallen gezien, alsmede het beoordelen van rapportages en werk- en eindplannen en het toezicht op de uitvoering van werk- en eindplannen. Handhaven is een beginselplicht. De provinciale beleidsvrijheid komt tot uitdrukking in een risico-gestuurd meerjarenprogramma. Een risicoanalyse ligt hier aan ten grondslag. Het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH is maatgevend voor de uitvoering.

Dit product draagt bij aan criterium 1 van dit programma. Maar ook aan criterium 5 van programma 3.7. en criteria 1 t/m 4 van programma 3.8.

Beoogde resultaten

1. Wettelijke taakuitvoering toezicht en handhaving in het kader van de Ontgrondingenwet overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018.
Rol Provincie: *bevoegd gezag*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoeren van de toezichtcontroles overeenkomstig het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018.	100%	100%	2018

Het budget 2018 bedraagt € 0,03 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.4.7. Grondzaken
Portefeuillehouder	Beurskens

Provinciale Staten hebben ervoor gekozen om een selectief actief grondbeleid te voeren. Niet alleen subsidiëren en toezien op afstand, doch daadwerkelijk projecten mee initiëren.

Er is voor gekozen om deze ontwikkelingsgerichte rol op m.n. ruimtelijk economisch gebied selectief op te pakken voor die locaties in Limburg waar een integrale aanpak vanwege het grote economische belang noodzakelijk is.

In de rol van ondernemer brengen wij gewenste ruimtelijke ontwikkelingen op gang of versnellen deze. Daarnaast beheren, onderhouden en exploiteren wij onze bezittingen.

Voor de volledige beschrijving van de beleidsmatige doelstellingen en resultaten van het grondbeleid wordt verwezen naar de verplichte paragraaf Grondbeleid van deze begroting.

Dit product draagt bij aan criterium 1 van dit programma. Daarnaast draagt dit product ook nog bij aan andere producten (verwezen wordt naar de landkaart in deze begroting).

Beoogde resultaten

1. Voeren van selectief actief grondbeleid door het mee initiëren van projecten.
Rol Provincie: *ondernemer, partner*
2. In erfpacht uitgeven van gronden.
3. Bedrijfseconomisch beheer provinciale gronden c.q. eigendommen.
Rol Provincie: *ondernemer*

Prestatie-indicatoren generiek in termen van vooraf gestelde doelen zijn voor dit product niet van toepassing. Wel wordt over de behaalde resultaten verantwoording afgelegd.

Grondbeleid is geen doel op zich doch een middel om andere doelen te faciliteren.

Het budget 2018 bedraagt € 0,49 mln. Daarnaast bedraagt het investeringsbudget 2018 € 20,23 mln. (zie 3^e W-vraag).

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit <i>Exploitatie</i>	Begroting ná	Begroting	Meerjarenraming		
	wijz. 2017	2018	2019	2020	2021
Lasten					
3.4.1. Provinciaal omgevingsplan	705	200	200	200	200
3.4.2. Uitvoering ruimtelijk beleid	943	351	679	247	150
3.4.3. Werklocaties	2.500	0	0	0	0
3.4.4. Buitengoed Geul en Maas	317	0	0	0	0
3.4.5. Vergunningen ontgrondingen	48	49	50	51	52
3.4.6. Handhaving ontgrondingen	26	26	26	26	26
3.4.7. Grondzaken (4.2.2 in 2016)	10.993	485	494	502	441
<i>Personele lasten</i>	4.396	4.585	4.558	4.556	4.576
<i>Kapitaallasten</i>	781	374	374	374	374
Totaal lasten	20.710	6.071	6.381	5.956	5.819
Baten					
3.4.1. Provinciaal omgevingsplan	23	0	0	0	0
3.4.5. Vergunningen ontgrondingen	308	311	317	324	330
3.4.7. Grondzaken	13.311	1.437	1.464	1.491	1.519
Totaal baten	13.642	1.748	1.781	1.815	1.849
Totaal saldo van baten en lasten	-7.068	-4.323	-4.600	-4.141	-3.970
Mutatie reserves					
<i>Toevoeging reserves</i>					
Risicoreserve grondexploitatie	2.015	615	615	615	0
<i>Aanwending reserves</i>					
Immunisatiereserve	800	200	500	0	0
Saldo mutatie reserves	-1.215	-415	-115	-615	0
Resultaat	-8.284	-4.738	-4.715	-4.757	-3.970

Financiële toelichting

- 3.4.1. Het budget 2018 voor het provinciaal omgevingsplan bedraagt € 0,2 mln. Dit structurele budget ondersteunt het bestaande beleid in de vorm van procesmiddelen (zoals juridische ondersteuning, bijeenkomsten, conferenties en advisering).
- 3.4.2. In 2018 is een totaalbedrag begroot ad € 0,35 mln. Het betreffen structurele procesmiddelen die jaarlijks bij de begroting worden vastgesteld. Voorts is een bedrag ad € 0,2 mln. begroot vanwege de aanpak winkelleegstand (zie 2^e Afwijkingenrapportage 2017) en € 0,50 mln. in 2018. Dekking van de aanpak leegstand vindt plaats vanuit de immunisatiereserve (€ 20 mln. deel coalitiemiddelen). De overige € 0,15 mln. aan lasten hebben betrekking op werkbudgetten.
- 3.4.5. Het jaarlijks budget voor vergunningen ontgrondingen bedraagt € 0,05 mln. en is nodig voor mogelijke afdekking ontgrondingscalamiteiten. Dekking vindt plaats uit verwachte heffingen ontgrondingen voor een gelijk bedrag ad € 0,05 mln. Daarnaast worden er inkomsten uit leges t.a.v. vergunningverlening ontgrondingen verwacht (€ 0,26 mln). De totale baten bedragen daarmee € 0,31 mln.
- 3.4.6. Voor peilwerkzaamheden ontgrondingen wordt jaarlijks een bedrag ad € 0,03 mln. aan lasten begroot.
- 3.4.7. De jaarlijkse lasten bedragen ongeveer € 0,49 mln. Dit betreft met name de reguliere (gemeentelijke belastingen, waterschapslasten, energiekosten, verzekeringen) en incidentele beheerskosten (taxatiekosten, kadaster, juridische advisering). Dekking van deze beheerskosten vindt plaats uit de inkomsten, o.a. pachtopbrengsten en (tijdelijke) huur van provinciale eigendommen € 0,55 mln. in 2018. Overige baten in 2018 betreffen de verwachte opbrengst erfpachtcanons € 0,78 mln. en opbrengst van verkoop gronden € 0,15 mln.

De erfpachtcanons worden toegevoegd aan de risicoreserve grondexploitatie. Verder is er in de begroting € 0,07 mln. (2018-2020) gereserveerd voor het adviseurschap Ruimte voor Ruimte. Het verschil met 2017 heeft betrekking op reeds gerealiseerde verkopen.

€ x 1.000

3.4. Investerings/ Financiering	2018	2019	2020	2021
Uitgaven				
3.4.7. Grondzaken	20.225	259	-	-

Toelichting investeringen/financiering

3.4.7. De investeringen in 2018 hebben betrekking op planontwikkeling van de Tapijnkazerne (€ 0,23 mln.) conform PS d.d. 23 juni 2011 en erfpacht railtermijn Tradeport Noord (€ 20 mln.), conform PS 20 juni 2014.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Financiering	Verbonden partijen	Grondbeleid
		Lening aan Ontwikkelingsmaatschappij ENCI	Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-gebied	
		Lening aan OML		
		Parvus Avez B.V.		
		Lening aan Natuurrijk Limburg		
Heffing ontgrondingen				
		Lening aan deelneming Commandiet B.V./RvR Limburg beheer B.V.	Provincie Limburg Commandiet B.V.	
		Garantie aan Ruimte voor Ruimte C.V.	RvR Limburg C.V.	
			Ruimte voor Ruimte Limburg Beheer B.V.	
	Grondbeleid			Laerbroeck
				Strategische gronden
				Erfpacht railterminal Venlo
				Gronden tuinbouwgebied Siberië
				Gronden Trade Port Noord
				IPS / Yard
				Industriehaven Wanssum

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit. Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR) via de verbonden partijen PLC B.V., RVR C.V en RVR Beheer B.V., is inmiddels een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het Limburgse landelijk gebied gerealiseerd. Stichting Ontwikkelings Maatschappij Enci gebied zet zich in voor de herinrichting van de voormalige Enci-groeve. Zie voor nadere informatie de paragraaf verbonden partijen en de landkaart, tevens opgenomen in deze begroting.

3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas

Het programma Hoogwaterbescherming langs de Maas richt zich op de hoogwaterbeschermingsopgaven in de Limburgse Maasvallei. Voor een sociaaleconomisch optimaal gebruik van rivier en gebied nu en in de toekomst.

De hoogwaterproblematiek van 1993-1995 gaf aanleiding tot het treffen van maatregelen. Deze zijn nog niet allemaal gerealiseerd. Het slachtoffer- en schaderisico is nog onvoldoende beperkt. Door de klimaatverandering wordt de in het Nationaal Deltaprogramma neergelegde opgave groter. Er moet proactief in plaats van reactief doorontwikkeld worden. Met behulp van gebiedsontwikkelingen wordt ruimte geboden voor meekoppelkansen om de meerwaarde van de Limburgse Maasvallei zo veel mogelijk toekomstbestendig te houden.

Wat willen we bereiken?

We willen hoogwaterveiligheid in Limburg op de korte, middellange en lange termijn. Op basis van het delta-veiligheidsniveau en het daarbij behorende normeringskader.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: In Limburg voldoet het slachtoffer- en schaderisico in de Maasvallei nu en in de toekomst aan de wettelijke eisen.

Criterium 2: De Hoogwaterbeschermingsmaatregelen van de Limburgse Maasvallei dragen bij aan de sociaaleconomische ontwikkeling van Limburg.

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	3.5.1. Programma Maasvallei
Portefeuillehouder	Prevo

Het hoogwaterveiligheidsbeleid voor de Maas is neergelegd in het Provinciale Omgevingsplan (POL) 2014. Het beleid wordt in de provincie 'breed' gedragen en wordt gekenmerkt met het adagium (rivier-)verruiming waar het kan, dijken waar het moet'. Het wordt zoveel als mogelijk gerealiseerd via het instrumentarium van gebiedsontwikkeling, zodat lokale meekoppelkansen optimaal mee kunnen liften. Veel van de in het geding zijnde verantwoordelijkheden liggen niet bij de Provincie, maar bij waterschappen en rijk. De Provincie acteert als middenbestuur.

Voor 2018 is een 5-tal activiteiten-lijnen relevant:

1. bijdragen aan nationaal Deltaprogramma (via Stuurgroep Delta Maas) (criterium 1 en 2);
2. bijdragen aan (nationaal) ambitiedocument rivieren (criterium 1 en 2);
3. leveren van bouwstenen voor adaptief uitvoeringsprogramma voor de Maas (criterium 1 en 2);
4. bijdragen in de voor de Maasvallei relevante Delta-koplopers en gebiedsontwikkelingen (criterium 2);
5. goedkeuren dijkverbeteringsprojectplannen (criterium 2).

Dit product draagt bij aan criterium 1 en 2 van dit programma. Maar ook aan criteria van programma's stedelijke ontwikkeling/herstructurering (2.4.), innovatiekracht/toerisme (1.2.), plattelandsontwikkeling (3.8.).

Beoogde resultaten	
1.	Faciliteren van het programmabureau Delta Maas en het leveren van input in netwerkstructuur. Rol Provincie: <i>financier, partner</i>
2.	Leveren van input voor o.m. (maatschappelijke kosten-batenanalyse (op scenario niveau) ten behoeve van nationaal kader rivieren. Rol Provincie: <i>partner</i>
3.	Als 2 in samenwerking met regionale partners en met doorwerking naar provinciale uitvoeringsprogrammering, in opmaat naar de provinciale omgevingsvisie. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, bevoegd gezag, partner, financier</i>
4.	Leveren van geld en kennis (uit netwerkstructuur en onderzoek) voor de MIRT-verkenningfasen, respectievelijk MIRT-onderzoeken ten behoeve van Delta-koplopers (gebiedsontwikkelingen) inclusief maatregelen systeemwerking (compensatie voor het vervallen van de overstroombaarheidseis van de Limburgse keringen). Rol Provincie: <i>ondersteuner, bevoegd gezag, subsidiënt, partner, financier</i>
5.	Beoordeling uit te voeren dijkverbeteringsprojectplannen door de waterschappen. Rol Provincie: <i>bevoegd gezag</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Afronding rapport Deltaprogramma Maas (Maasvallei en Bedijkte Maas) door Stuurgroep Delta Maas.	0%	100%	2018
2	Scenario's adaptieve uitvoeringsstrategie Maasvallei en Bedijkte Maas zijn bestuurlijk afgestemd tussen Brabant en Limburg inclusief formulering maatregelenpakket.	0%	100%	2018
3	Input hoogwatermaatregelen en meekoppelkansen zijn gereed voor	0%	100%	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
	start (2019) proces provinciale omgevingsvisie Maasvallei.			
4	Oplevering bouwsteen voor definitieve strategie Stuurgroep Delta Maas voortrollende voor maatregelen programma zijn opgeleverd.	0%	100%	2018
5	Juiste en tijdige binnen de daarvoor geldende wettelijke termijnen afdoening van door de waterschappen ingediende dijkverbeteringsplannen.	100%	100%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

De prestatie-indicatoren zijn allen afgeleid uit het POL en het Provinciaal Waterplan.

Het budget 2018 bedraagt € 0,86 mln. (zie 3e W-vraag).

Product	3.5.2. Ooijen-Wanssum
Portefeuillehouder	Mackus

De verruiming van de 'Oude Maasarm', gecombineerd met en verbonden aan andere ruimtelijke ingrepen, biedt het meeste perspectief voor de veiligheid, vitaliteit én leefbaarheid van het gebied rondom Ooijen-Wanssum en tot ver stroomopwaarts. De verruiming is de reactie op de gebeurtenissen in 1993 en in 1995, toen de zogenaamde 'Oude Maasarm' tussen Ooijen en Wanssum volstroomde en voor veel wateroverlast zorgde. Door de ruimtelijke ingrepen in onderlinge verbinding integraal aan te pakken zal de realisatie naar verwachting sneller, goedkoper en beter verlopen. Hierdoor wordt een belangrijk rivierkundig knelpunt opgelost en ontstaat weer ruimte voor ruimtelijke en economische ontwikkelingen.

De Provincie voert regie (d.w.z. dat zij namens de stuurgroep Ooijen-Wanssum verantwoordelijk is voor het inrichten van een projectorganisatie en de realisatie) op een integrale aanpak bij de hoogwateropgave in relatie tot natuur en ruimtelijk-economische ontwikkelingen en met draagvlak in de omgeving. In de plannen is ook opgenomen het realiseren van een rondweg vanwege de omlegging van de Provinciale weg N270 om de kern Wanssum. Daarnaast wordt in het gebied 370 ha nieuwe natuur gerealiseerd. De MIRT-Bestuursovereenkomst Realisatie GOW werd op 12 oktober 2016 ondertekend door de Minister en regionale bestuurders.

Het taakstellend budget werd door Provinciale Staten in de vergadering van 16 december 2016 beschikbaar gesteld.

Het PIP is door de uitspraak van de Raad van State van 15 maart 2017 onherroepelijk. In de loop van 2017 is als gevolg van optimalisaties uit het voorlopige ontwerp een herziening van het PIP voorbereid, welke naar verwachting in de PS-vergadering van 15 december 2017 zal worden vastgesteld.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 2 en 3 van dit programma. Maar ook aan criteria 1 en 2 van programma 3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas.

Beoogde resultaten

1. Een onherroepelijk herzien PIP.
Rol Provincie: *bevoegd gezag*

Beoogde resultaten

2. Tijdig (d.w.z. vóór 2021) realiseren hoogwaterveiligheid 1:250. Provincie behartigt de belangen van inwoners en bedrijven in Maasdal en is partner bij de bestuursovereenkomst Waterveiligheid Maas. Rol Provincie: *partner, opdrachtgever*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Onherroepelijk herzien PIP.	0	1	2018
2	Overdracht van gerealiseerde onderdelen aan beheerder(s).	0	1	2021/ 2022

Toelichting prestatie-indicatoren

1. In 2017 is een herziening van het vastgestelde PIP voorzien (PS december 2017); hiertegen kan bezwaar en beroep worden ingediend. De mogelijke procedure bij de Raad van State zal in 2018 met succes zijn doorlopen.
2. De Gebiedsontwikkeling is vóór 1 januari 2021 gerealiseerd; de ingerichte natuurgebieden en de gerealiseerde infrastructurele werken worden alsdan in beheer overgedragen aan de desbetreffende beheerders.

Voor 2018 is er vooralsnog geen exploitatiebudget 2018 opgenomen. Wel zijn er inkomsten van het Rijk ad € 35,20 mln. geraamd ten behoeve van het project Ooijen-Wanssum. De investeringsuitgave voor 2018 bedraagt € 46,89 mln.

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas <i>Exploitatie</i>	Begroting ná wijz. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
3.5.1. Programma Maasvallei	1.895	860	860	0	0
<i>Personele lasten</i>	918	1.125	1.119	1.118	1.123
<i>Kapitaallasten</i>	0	36.743	40.906	33.263	23.105
Totaal lasten	2.813	38.729	42.885	34.381	24.228
Baten					
3.5.2. Ooijen-Wanssum	0	35.202	30.115	20.115	10.058
Totaal baten	0	35.202	30.115	20.115	10.058
Totaal saldo van baten en lasten	-2.813	-3.527	-12.770	-14.266	-14.170
Mutatie reserves					
<i>Toevoeging reserves</i>					
Reserve DU-uitkering Ooijen-Wanssum	0	35.202	30.115	20.115	10.058
<i>Aanwending reserves</i>					
Reserve DU-uitkering Ooijen-Wanssum	0	36.743	40.906	33.263	23.105
Saldo mutatie reserves	0	1.541	10.791	13.148	13.047
Resultaat	-2.813	-1.985	-1.979	-1.118	-1.123

Financiële toelichting

3.5.1. Het budget in 2018 en 2019 bedraagt € 0,86 mln. en bestaat uit de volgende onderdelen. Voor de bijdrage van de provincie aan de procesmiddelen voor de MIRT-/HWBP verkenning Meer Maas, Meer Venlo is € 0,92 mln. (€ 0,46 mln. in 2018 en € 0,46 mln. in 2019) opgenomen in deze begroting. Daarnaast is voor de jaren 2018 en 2019 € 0,40 mln. opgenomen voor de kosten gemoeid met het programma Maasvallei. Dekking vindt plaats uit de intensiveringsmiddelen coalitieakkoord onvoorzien.

3.5.2. De baten hebben betrekking op de te ontvangen decentralisatie-uitkeringen van het Rijk. Deze worden gereserveerd in de daarvoor bestemde reserve. Vervolgens worden de afwaarderingen van het project (zie kapitaallasten) gedekt uit deze reserve.

	€ x 1.000			
3.5. Investerings/ Financiering	2018	2019	2020	2021
Uitgaven				
3.5.2. Project Ooijen-Wanssum	46.893	48.669	33.608	16.445

Toelichting investeringen/financiering

3.5.2. De verwachte uitgaven met betrekking tot het project bedragen in 2018 € 46,8 mln. en vinden plaats binnen het totaalkrediet van € 222,8 mln., zoals dit met het herziene Kredietbesluit op 16 december 2016 door PS is vastgesteld.

3.6. Water

Voor onze inzet met betrekking tot het programma onderdeel 3.6. Water is het op 11-12-2005 vastgestelde provinciale waterplan leidend. Het provinciale waterplan Limburg 2016-2021 'samen werken aan water' richt zich via vier sporen op het op orde brengen van het watersysteem in Limburg. Het eerste spoor: 'Een veilige en aantrekkelijke Maasvallei' is in paragraaf 3.5 van deze programmabegroting uitgewerkt. De overige drie sporen: 'Een veerkrachtig en klimaatbestendig watersysteem', 'Behoud en herstel van de natte natuur en verbetering waterkwaliteit' en 'Duurzame drinkwaterwinning en grondwaterbeheer' worden in deze programmalijn van de begroting behandeld.

De programmalijn Water gaat over het op orde brengen van het Limburgs watersysteem. Via investeringen in het watersysteem (de beken en het grondwater) wordt o.a. het productievermogen in de landbouw vergroot. Ook wordt wateroverlast voorkomen in stedelijk en landelijk gebied, inclusief industriegebied. Er is voldoende en schoon water voor drinkwater, industrie en leefomgeving. Water- en natuurkwaliteit worden verbeterd. Hiermee wordt tevens geïnvesteerd in de regionale economie, landschap, toerisme en recreatie, stedelijke leefbaarheid en de regionale werkgelegenheid.

De scenario's en regionale watersysteemtoetsen van het landelijke Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) laten zien dat we steeds vaker te maken krijgen met watertekorten, hittestress en wateroverlast, normoverschrijdingen (waterhoeveelheden en waterkwaliteit) en nadelige gevolgen voor met water samenhangende functies. De Limburgse zandgronden zijn extra gevoelig voor aanhoudende droogtes met o.a. watertekorten en productiedaling in de landbouw en verlies van natuurwaarden als gevolg. Het Zuid-Limburgse heuvelland is extra gevoelig voor erosie en wateroverlast bij hevige regenval.

In het rapport Grondwaterkwaliteit Nederland 2015-2016 (KRW) is geconcludeerd dat de grondwaterkwaliteit, ondanks het gevoerde beleid voor nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen niet op orde is. Verder zijn farmaceutica en zgn. opkomende stoffen in grondwater voor het eerst gemonitord en aangetroffen.

De beschikbaarheid van voldoende en schoon drinkwater wordt steeds belangrijker. Bescherming van drinkwaterbronnen en de grondwaterlichamen vormen onderdeel van de uitvoering van het waterplan.

Een efficiënte waterketen is van belang voor Limburg. Door verbetering van de samenwerking in de waterketen kunnen de kosten van riolering, zuivering en drinkwaterbereiding omlaag.

Wat willen we bereiken?

We willen zorgdragen voor een meer klimaatbestendig watersysteem om situaties met regionale wateroverlast, en watertekorten zoveel mogelijk te beperken. Samen met de gemeenten kijken we naar de mogelijkheden om hittestress te beperken. Dit is conform het Bestuursakkoord Deltaplan Hoge Zandgronden Zuid-Nederland en het (concept) Deltaplan Ruimtelijke adaptatie. Wij willen de waterkwaliteit van onze beken en het grondwater verbeteren om normoverschrijdingen terug te dringen, om het ecologisch functioneren te verbeteren en om schoon en voldoende water voor landbouw, industrie, drinkwater en natuur te garanderen, waarmee we voldoen aan de vereisten van de Europese-Kaderrichtlijn Water.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Het watersysteem in Limburg is op orde en klimaatbestendig: de gestelde normen ten aanzien van wateroverlast, waterkwaliteit en ecologische kwaliteit en de ambities ten aanzien van watertekort, droogte en hittestress zijn gerealiseerd.

Criterium 2: In Limburg is voorzien in voldoende (grond)waterreserves voor een duurzame drinkwatervoorziening en voor andere waterafhankelijke functies.

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	3.6.1. Water
Portefeuillehouder	Prevo

Het Provinciaal Waterplan Limburg 2016-2021 is op 12 december 2015 door Provinciale Staten vastgesteld. Het opstellen van een provinciaal waterbeleidsplan is een wettelijke taak binnen de nationale en Europese kaders.

Het waterplan geeft aan welke integrale doelen er op het gebied van water i.r.t. de diverse waterafhankelijke functies worden gerealiseerd en door wie. Daarnaast geeft het aan welke onderzoeken en welke beleidsontwikkeling de Provincie de komende jaren zal uitvoeren i.s.m. betrokken actoren.

We realiseren de wateropgave door het regionaal watersysteem op orde te brengen teneinde wateroverlast en watertekort/droogte tegen te gaan, de waterkwaliteit te verbeteren en de drinkwaterwinning te beschermen. Doel is om per 2021 de maatregelen uit het vigerend waterplan gerealiseerd te hebben, het waterbeleid tussentijds te evalueren en te herijken, teneinde in combinatie met maatregelen te treffen in de periode 2022-2027 het watersysteem op orde te hebben eind 2027. Ten behoeve van het verkrijgen van inzicht in de realisatie van deze doelstellingen en om een vinger aan de pols te hebben, voeren wij monitoring uit. Daarmee voldoen we aan de wettelijke eisen vanuit de Europese Kaderrichtlijn Water, de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's en het nationale Deltaplan Zoetwater.

Uitvoering van de maatregelen vindt plaats door derden. Hiervoor zijn partnercontracten afgesloten met het waterschap en worden in 2017 en 2018 partnercontracten afgesloten met de terreinbeherende organisaties. Via subsidieregelingen (Nieuwkomersregeling Deltaprogramma Hoge zandgronden (DHZ)) en regelingen in het kader van POP-3 thema water) realiseren gemeenten, landbouwers en andere partijen doelen uit het waterplan.

Dit product draagt bij aan criterium 1 en 2 van dit programma. Maar ook aan criterium 4 van programma 2.4. Stedelijke ontwikkeling, aan criteria 1, 2 en 3 van programma 3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas en criteria 2, 3 en 4 van programma 3.8. Plattelandsontwikkeling.

Beoogde resultaten

1. Deltaplan Hoge Zandgronden

De vier gebiedspilots zijn afgerond. Op basis van de ervaringen uit de pilots starten wij in 2018 met de ontwikkeling van nieuw beleid voor fase 2 van het deltaplan. Dit beleid is gereed in 2020. Fase 2 gaat van start in 2022.

Rol Provincie: *partner, subsidiënt, bevoegd gezag, motivator, aanjager*

2. Waterbeschikbaarheid (Deltaprogramma Zoetwater)

De dialoog over de regionale waterbeschikbaarheid met stakeholders is opgestart in 2016. In 2017 zijn voor 2 gebieden nadere onderzoeken naar de waterbeschikbaarheid opgestart middels een interactief proces met de gebruikers. De resultaten hiervan zullen worden meegenomen in de evaluatie in 2018. Op basis hiervan zal beleid voor waterbeschikbaarheid worden ontwikkeld.

Rol Provincie: *bevoegd gezag*

3. Actualisatie regionale normering wateroverlast Zuid-Limburg

In 2016 is gestart met de eerste stap in het proces waarbij onderzocht wordt welke maatregelen technisch

Beoogde resultaten

mogelijk zijn om te komen tot een beschermingsniveau in stedelijk gebied van Zuid-Limburg van 1/100ste. Op basis van de nieuwe klimaatscenario's is gebleken dat de opgave vele malen groter is dan oorspronkelijk gedacht. Als vervolgstap worden door het waterschap Limburg gebiedsprocessen opgestart, waarin deze technisch mogelijke maatregelen worden getoetst op betaalbaarheid (kosten-batenanalyse) en op inpasbaarheid (m.n. landschap). Het lopende proces zal leiden tot een maatschappelijk gedragen maatregelprogramma per deelstroomgebied voor de aanpak van regionale wateroverlast in Zuid-Limburg. Op basis hiervan zullen vanaf 2018 voorstellen aan Provinciale Staten worden gedaan tot actualisatie (aanscherping) van de normering wateroverlast.

Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*

4. Uitvoeren maatregelen regionaal watersysteem

In 2016 is een meerjarenovereenkomst (partnercontract) voor de periode 2016-2021 met het waterschap gesloten inzake de uitvoering van maatregelen op gebied van wateroverlast, watertekort/droogte en ecologie door beek(dal)herstel in de gehele provincie. In 2017 is de Nieuwkomersregeling in het kader van het Deltaplan Hoge Zandgronden via een subsidieregeling met een openstelling in twee tranches afgerond, waarbij negen partijen (zeven gemeenten en vijf organisaties) integrale maatregelen voor de aanpak van wateroverlast en watertekort gaan uitvoeren. De doorlooptijden van de projecten variëren van 2019 tot 2022. Daarnaast is er eind 2016 een POP3 regeling niet-productieve investeringen water opengesteld waarop uitvoerende partijen een beroep hebben gedaan om integrale maatregelen te nemen om de waterkwaliteit en de klimaatbestendigheid van het Limburgs watersysteem te verbeteren. In 2017 is een POP3 regeling innovatieve maatregelen water opengesteld teneinde agrariërs te stimuleren tot het treffen van zuinige mest- en bestrijdingsmiddelen toedieningstechnieken waarmee de grondwaterkwaliteit wordt verbeterd.

Voor het op orde brengen van het regionaal watersysteem (verdrogingsbestrijding en verbetering waterkwaliteit) van de prioritaire natte natuurgebieden ('Natte natuurparels'), hebben we in 2017 een Plan van Aanpak vastgesteld. Voor de prioritaire gebieden in Natura 2000 (22 gebieden) zal de uitvoering hiervan in de periode tot en met 2021 in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof plaatsvinden. Voor de overige Natte natuurparels vindt de uitvoering plaats in het kader van het Deltaprogramma Hoge Zandgronden. In 2017 en 2018 zijn en worden partnercontracten met de terreinbeherende organisaties gesloten over de realisatie van deze overige natte natuurparels.

Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner, subsidiënt*

5. Drinkwatervoorziening en grondwaterbeheer

In 2016 zijn we gestart met een evaluatie van het grondwaterbeheer en is een regeling (SILG) opengesteld om nieuwe projecten, via zogenaamde Waardenetwerken, gericht op verbetering van de grondwaterkwaliteit te financieren. In 2017 zijn nieuwe projecten opgestart via een tweede tranche Waardenetwerken en is een nieuwe regeling onder POP3 innovatieve maatregelen water opengesteld ter verbetering van de grondwaterkwaliteit, waarvan 1 in grensoverschrijdend (Interreg)verband. Aan de langdurige zekerstelling van de drinkwatervoorziening wordt in 2018 invulling gegeven via de zogenaamde gebiedsdossiers.

Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt, partner*

6. Voortgang en ontwikkeling Provinciaal Waterbeleid

De evaluatie van het beregeningsbeleid (in relatie tot de doelstellingen van het anti-verdrogingsbeleid) wordt in 2018 afgerond, Provinciale Staten worden hier over geïnformeerd. In 2018 voeren wij een evaluatie van het grondwaterbeheer uit, in 2019 voeren wij een tussentijdse evaluatie van het Provinciaal Waterplan 2016-2021 uit. Ten behoeve van monitoring en rapportage inzake doelbereik op het gebied van (grond)waterkwaliteit en -kwantiteit hebben en houden wij meetnetten operationeel.

Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*

7. Versterken grensoverschrijdende samenwerking waterbeheer.

Wij nemen deel aan de reguliere grenswateroverleggen met Duitsland, Vlaanderen en Wallonië, en realiseren een grensoverschrijdend integraal waterproject.

Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner, subsidiënt*

Beoogde resultaten

8. Versterken van de waterketen
Wij nemen deel aan de overleggen rond de samenwerking in de waterketen. Vanuit een verbindende en faciliterende rol kan de provincie zich actief inzetten om de spelers in de waterketen te bewegen tot samenwerking en tot optimalisatie en efficiencywinst op Limburgse schaal.
9. Ten behoeve van monitoring en rapportage inzake doelbereik grondwater op gebied van (grond)waterkwaliteit en -kwantiteit hebben wij verschillende meetnetten operationeel.
Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1, 4	Aantal in ontwikkeling zijnde klimaatbuffers.	0	7	2021
4	Aantal gerealiseerde kilometers beekherstel.	100	171	2021
4, 1	Aantal gebieden met gerealiseerde hydrologische maatregelen herstel natte natuur.	3	48	2021
3, 4	Aantal gerealiseerde vergrote waterbuffers heuvelland m.b.t. huidige knelpunten.	0	30	2018
5	Aantal opgeloste knelpunten normering wateroverlast (1:100).	0	39	2021
5	Aantal uitgevoerde projecten verbetering grondwaterkwaliteit.	16	24	2021
6	Meetnetten voor grondwaterkwaliteit en -kwantiteit zijn operationeel en data zijn beschikbaar.	6	6	2017
7	Gerealiseerd grensoverschrijdend regionaal waterproject.	3	4	2021
9	Meetnetten voor grondwaterkwaliteit en -kwantiteit zijn operationeel en data zijn beschikbaar.	7	7	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

* Streefwaarden o.g.v. ambities in het Provinciaal Waterplan Limburg 2016-2021, Waterbeheersplan 2016-2021 van de waterschappen en (voor indicatoren 1-5) opgenomen als inspanningsverplichting in de meerjaren uitvoeringsovereenkomst Provinciewaterschappen 2016-2021 (partnercontract waterschappen).

9. De Provincie meet zowel grondwaterkwaliteit als grondwaterkwantiteit structureel met behulp van verschillende meetnetten. Kwalitatieve metingen vinden plaats in het provinciaal- en kaderrichtlijn water grondwaterkwaliteitsmeetnet en het bodemvochtmeetnet Nitraat-Mergelland. Kwantitatieve metingen vinden plaats in het primair meetnet, het secundair meetnet (grondwaterstanden in verband met bedrijfsmatige onttrekkingen) en het Mijnwatermeetnet. In het OGOR-meetnet (Optimaal Grond- en Oppervlaktewaterregime) vinden zowel kwalitatieve als kwantitatieve metingen plaats.

Het budget voor 2018 bedraagt € 7,91 mln. (zie 3^e W-vraag).

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

3.6. Water <i>Exploitatie</i>	Begroting ná wiz. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
3.6.1. Water	10.231	7.912	8.506	7.470	7.477
<i>Personele lasten</i>	934	1.298	1.290	1.290	1.295
<i>Kapitaallasten</i>	26	32	8	4	0
Totaal lasten	11.190	9.241	9.804	8.764	8.773
Baten					
3.6.1. Water	3.419	3.351	4.159	4.154	4.173
Totaal baten	3.419	3.351	4.159	4.154	4.173
Totaal saldo van baten en lasten	-7.771	-5.891	-5.645	-4.610	-4.600
Mutatie reserves					
<i>Toevoeging reserves</i>					
Reserve Grondwaterbeheer	50	0	0	0	0
<i>Aanwending reserves</i>					
Reserve Grondwaterbeheer	0	282	57	47	30
Reserve DU-uitkering PAS	875	875	875	0	0
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	1.553	0	0	0	0
	2.428	1.157	932	47	30
Saldo mutatie reserves	2.378	1.157	932	47	30
Resultaat	-5.394	-4.734	-4.714	-4.563	-4.570

Financiële toelichting

3.6.1. Het budget voor 2018 bedraagt € 7,91 mln. Dit geld wordt grotendeels ingezet ter financiering van de in 2016 afgegeven meerjarige subsidiebeschikkingen aan Waterschappen, de nieuwkomersregeling en de natte natuurpleis € 6,89 mln. Ter realisatie van DHZ en POP3 gerelateerde werkzaamheden. Voor onderzoeken grondwaterkwaliteit, oppervlaktewater, monitoring en onderzoek is een bedrag gereserveerd van € 0,90 mln. De overige € 0,12 mln. hebben betrekking op het Interregproject LIVES EMR en werkbudgetten.

De baten van € 3,35 mln. hebben met name betrekking op inkomsten van het rijk ter cofinanciering van DHZ € 2,37 mln., de opbrengst van de grondwaterheffing € 0,90 mln. en de cofinancieringsgelden vanuit Europa van een Interregproject LIVES EMR € 0,04 mln.

De reserve grondwater wordt ingezet ter dekking van onderzoekskosten, de reserve PAS wordt ingezet ter dekking van de cofinanciering van het provinciaal Waterplan Limburg. (PS 12 december 2015).

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Financiering	Verbonden partijen
Grondwaterheffing	Lening aan Waterleiding Maatschappij Limburg	N.V. WML

De in de tabel opgenomen verbonden partij draagt bij aan de doelen van programma 3.6. Water. WML beheert het leidingennetwerk en de drinkwatervoorziening in Limburg. Zie voor nadere informatie de paragraaf verbonden partijen en de landkaart, tevens opgenomen in deze begroting.

3.7. Energie, duurzaamheid en milieu

Dit programma zet in op een samenhangende aanpak van asbestsanering, energiebesparing en opwekking van duurzame energie. Ook de problematiek van de mijn(water)schade valt hieronder. Bovendien is er aandacht voor milieubeleid, uitvoering van milieutaken, vergunningverlening en handhaving.

Limburg heeft zich gecommitteerd in het POL2014 aan een energiebesparing van 1,5% per jaar en een aandeel van duurzame energie van 14% in 2020. De aanpak van energietransitie en asbestsanering kunnen niet los van elkaar gezien worden.

Particulieren, bedrijven en (overheids)instellingen moeten in 2024 asbest blootgesteld aan de atmosfeer verwijderd hebben. Asbestvezels vormen een gevaar voor de volksgezondheid en het milieu, en zorgen in geval van calamiteiten voor een enorme kostenpost. De asbestbranden in Roermond geven de urgentie van de asbestproblematiek aan.

Wat willen we bereiken?

Limburg wil koploper en voorbeeld zijn in Nederland wat betreft verplichte asbestsanering in combinatie met energiebesparing en opwekking van duurzame energie. Kennisontwikkeling over alle aspecten van asbest en energie is daarbij van groot belang.

Wij willen een maatschappelijke beweging en bewustwording op gang brengen, om zo de aanpak van de omvangrijke opgave voor zowel asbest als energie te versnellen. Hiermee willen wij gezondheidsrisico's wegnemen, werkgelegenheid creëren, bijdragen aan lastenverlichting (energiekosten) en milieuproblemen oplossen.

Wij willen dat het Rijk de financiële aansprakelijkheid aanvaardt voor volledige compensatie van alle vormen van mijn(water)schade in Limburg en voor het treffen van noodzakelijke maatregelen.

Wij streven naar een goede milieukwaliteit waarbij de gezondheid en veiligheid van de mens en natuur gewaarborgd zijn en hoge kosten ten gevolge van eventuele (milieu)calamiteiten worden voorkomen.

Wij zetten daarbij in op een efficiënte en professionele uitvoering van onze wettelijke taken in de fysieke leefomgeving.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: De Limburger is zich bewust van de gevaren van asbest en van de noodzaak voor de energietransitie.

Criterium 2: De energielasten van Limburgse huishoudens zijn beheersbaar en zo mogelijk gedaald, en gezondheidsrisico's met betrekking tot asbest zijn uitgebannen.

Criterium 3: De werkgelegenheid in de Limburgse sanerings- (incl. transport, opslag en verwerking) en installatiebranche (in het bijzonder ook voor laagopgeleiden) is fors toegenomen.

Criterium 4: Limburg is koploper in Nederland op het gebied van kennisontwikkeling over asbest, energie en duurzaamheid.

Criterium 5: Onacceptabele milieurisico's voor de Limburgers en hun omgeving (natuur) zijn vermeden.

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	3.7.1. Asbest en energie
Portefeuillehouder	Prevo

In het in februari 2016 vastgestelde Aanvalsplan Asbest en Energie is de ambitie en aanpak voor de asbestsanerings- en energieopgave vastgelegd. De activiteiten voor 2018 zijn uitgewerkt in het actieprogramma 'Met Energie naar Limburg zonder Asbest'. De noodzakelijke versnelling van de asbestsaneringsopgave én van de energietransitie bereiken wij door de beweging te maken van een proces- naar een projectgerichte benadering én van ondersteuner naar activistische aanjager. Daarbij kiezen we voor initiatieven die zich onderscheiden in ambitie, ontwikkelvermogen, en zicht op (versnelde) realisatie. Beide maatschappelijke opgaven kunnen alleen gerealiseerd worden wanneer alle betrokkenen hier vol voor gaan. We werken transitiepaden uit voor de lange termijn energietransitie. Daarnaast onderzoeken we de mogelijkheden voor een toekomstbestendige energie-infrastructuur (motie 2317). Milieu-/gezondheidsaspecten, lastenverlichting, werkgelegenheid, innovatie en burgerkracht staan centraal.

Dit product draagt bij aan criterium 1 tot en met 5 van dit programma.

Beoogde resultaten
1. Toename uitzettingsvolume van het Limburgs Energie Fonds en DuurzaamTHUIS. Rol Provincie: <i>financier</i>
2. Optimaliseren financieringsinstrumentarium. Rol Provincie: <i>financier</i>
3. Continueren regeling voor scholen, verenigingen en gemeenschapshuizen (motie 766). Rol Provincie: <i>subsidiënt</i>
4. Ontwikkelingen van (grootschalige) energieopwekking middels zon-PV worden ondersteund. Rol Provincie: <i>procesmanager</i>
5. Ondersteuning kansrijke realisatieprojecten, waarvoor realisatie in 2019 opportuun is. Rol Provincie: <i>ondersteuner</i>
6. Dupliceren (uitrol) van in 2016 opgestarte showcases Asbest & Energie. Hieronder projecten op het vlak van windenergie, bodem- en restwarmte, wijkgerichte asbestsanering en verduurzaming, asbestsanering van agrovastgoed en projecten. Rol Provincie: <i>ondersteuner, partner</i>
7. 'Dutch Earth Week' vindt opnieuw plaats voor verdere 'vermaatschappelijking'. Rol Provincie: <i>procesmanager</i>
8. Limburg blijft koploper in de integrale benadering van de asbestsaneringsopgave en –verwerking. Rol Provincie: <i>procesmanager</i>
9. Limburgse energie/industrieagenda met ketenprojecten operationeel (motie 771). Rol Provincie: <i>ondersteuner</i>
10. Onderzoek naar de mogelijkheden om te komen tot een toekomstbestendige architectuur voor energienetwerken voor lange en korte termijn (uitvoering motie 2317). Rol Provincie: <i>procesmanager</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Uitzettingsvolume Limburgs Energiefonds (mln. €).	17	62	2019
1	Uitzettingsvolume DuurzaamTHUIS (mln. €).	50	80	2019
3	Energiesubsidies voor scholen, verenigingen en gemeenschapshuizen beschikbaar (mln. €).	2,1	3,5	2018
4	Stimuleringsregeling grootschalige Zon-PV is in uitvoering.	0	1	2018
5	Aantal ondersteunde realisatie projecten.	10	15	2018
6	Uitrol showcases.	4	6	2018
7	'Dutch Earth Week' heeft plaatsgevonden.	1	2	2018
9	Energieagenda is opgesteld en in uitvoering.	0	1	2018
10	Het onderzoeksrapport toekomstige infrastructuur energienetwerken is beschikbaar.	0	1	2018

Het budget voor 2018 bedraagt € 3,21 mln. Daarnaast bedraagt het investeringsbudget € 7,50 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.7.2. Milieubeleid en Duurzaamheid
Portefeuillehouder	Prevo

De Provincie zoekt naar samenhang en co-creatie ten behoeve van duurzame ontwikkeling. De Provincie maakt daarin duurzame keuzes en schuift geen problemen vooruit naar toekomstige generaties of verplaatst deze naar elders. De Provincie zoekt naar een goede balans tussen mens, omgeving en economie. De Provincie acht een goede milieukwaliteit cruciaal voor een gezonde, veilige en schone leefomgeving. Om die keuzes te kunnen maken, stelt de Provincie milieubeleid op (waaronder ook kaderstelling en regievoering). Dit beleid omvat onder meer de milieuaspecten lucht, geluid, water (zie ook programmaliijn 3.6.) en externe veiligheid.

Dit product draagt bij aan criterium 4 en 5 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Inzicht in Europese en nationale ontwikkelingen (o.a. nieuwe omgevingswet) en gevolgen voor milieucompartimenten in Limburg. Koers- en rolbepaling vindt plaats o.b.v. deze inzichten. Rol Provincie: <i>procesmanager</i>
2.	Middels onderzoek inzicht verkrijgen in de luchtkwaliteit rondom intensieve veeteeltbedrijven. Op basis van het inzicht kan beleidsmatig bepaald worden of en zo ja op welke manier de gevolgen voor de gezondheid van fijnstof kan worden verminderd.

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
2	Onderzoek naar fijnstof uitgevoerd.	0	1	2018

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,09 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.7.3. Uitvoering milieu
Portefeuillehouder	Prevo

De wettelijke normen voor milieukwaliteit zijn voor ons het minimum waaraan moet worden voldaan. 'Kwaliteitsbewust ontwikkelen' staat bij ons voorop (bijv. aanpakken en reguleren van emissies, voorkomen van bodem- en grondwaterverontreinigingen, saneren of beheren van speedlocaties, voorkomen van zwerfvuil).

Gemeenten hebben een belangrijke rol en taak in de zorg voor een gezonde en veilige leefomgeving met voldoende milieukwaliteit, maar ook de Provincie draagt hier in belangrijke mate aan bij. Daarvoor zetten wij, zoals beschreven in het POL2014, in op:

- Verbinden van partijen door samenwerking met partners en/of stimuleren van innovaties door (a) participatie in kennisnetwerken voor luchtkwaliteit, geluidhinder, bodem en omgevingsveiligheid, (b) regie over Limburgse netwerken en platforms milieu, (c) het coördineren en door-ontwikkelen van de Risicokaart en van de Atlas Leefomgeving en (d) het verkennen van innovatieve oplossingen voor fijnstof concentraties rondom intensieve veehouderij.
- Een milieukwaliteit die voldoet aan normen door (a) een programmatische aanpak op het gebied van bodem- en grondwaterkwaliteit, externe veiligheid, geluidhinder en luchtkwaliteit. Hiermee verminderen wij geluidhinder langs provinciale wegen, verbetert de luchtkwaliteit en wordt een adequate uitvoering van het externe veiligheidsbeleid geborgd. Daarnaast wordt dit bereikt door (b) het uitvoeren van projecten waardoor geluidsoverlast, luchtverontreiniging en trillinghinder vermindert, (c) de structurele monitoring van luchtmissies (nader uitgewerkt in programmalijn 3.7.8. Wabo milieudadvies), (d) milieukundige advisering voor beleid, grote projecten, vergunningverlening, toezicht en handhaving en ondersteunen en (e) het laten uitvoeren van milieueffectrapportages.
- Bevorderen van naleving van wet- en regelgeving voor de leefomgeving bevorderen door (a) adequate uitvoering van bevoegd gezag taken op het gebied van bodemkwaliteit en de Wet geluidhinder, (b) de monitoring van de grondwaterkwaliteit, (c) het toetsen van nazorgplannen stortplaatsen (d) het uitvoeren van stiltegebiedenbeleid met betrekking tot sluitende bebording en monitoring geluidbelasting en (e) het uitvoeren van metingen van luchtmissies en geluid bij bedrijven (nader uitgewerkt in programmalijn 3.7.8. Wabo milieudadvies). Natuurbeschermingswet, vergunningverlening en toezicht en handhaving dragen hier ook substantieel aan bij en zijn uitgewerkt in 3.7.6., 3.7.7., 3.7.9., 3.7.10. en 3.8.1.).

In 2018 heeft de Provincie daarnaast een aantal niet reguliere opgaven zoals de vijfjaarlijkse actualisatie van het actieprogramma omgevingslawaaï provinciale wegen en de implementatie van de modernisering geluidinstrumentarium. Het nieuwe instrumentarium is uitgewerkt in de 'SamenWerking in de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid decentrale overheden' (SWUNG II) en vergt van de Provincie om langs alle provinciale wegen geluidproductieplafonds vast te stellen. Hiervoor moet een systeem ontworpen en ingericht worden.

Het product draagt bij aan criterium 5.

Beoogde resultaten
<p>1. Stimuleren innovatieve oplossingen, samenwerking met en verbinden van partijen Participeren in regionale en nationale kennisnetwerken voor luchtkwaliteit, geluidhinder, bodem en omgevingsveiligheid, regie van Limburgse netwerken en platforms milieu, het coördineren en doorontwikkelen van de Risicokaart en van de Atlas Leefomgeving. Tevens verkennen van innovatieve oplossingen voor fijnstof concentraties rondom intensieve veehouderij.</p>

Beoogde resultaten

Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager, partner*

2. Verbeteren en minimaal voldoen aan de normen van milieuaspecten in de leefomgeving
Organiseren, bijstellen en evalueren van lopende programma's ten behoeve van vermindering geluid (actieplan omgevingslawaai provinciale wegen 2014-2018) en voor verbeteren luchtkwaliteit en minimaal voldoen aan de norm voor fijnstof en stikstofdioxide (Nationaal en Limburgs Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit). Het opstellen van het nieuwe Actieplan Omgevingslawaai provinciale wegen 2018 – 2022 (het actieplan geeft aandacht aan situaties waarin de ten hoogste toelaatbare geluidsbelasting bij woningen langs provinciale wegen wordt overschreden). Waarborgen adequate uitvoering externe veiligheid door meerjaren (Provinciaal) Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid (PUOV 2015-2018). Het uitvoeren van het grondwaterprogramma (zie programmalijn 3.6.1) en het bodemprogramma (zie programmalijn 3.7.4). Het uitvoeren van projecten ten behoeve van vermindering geluidsoverlast, luchtverontreiniging en trillingshinder. De structurele monitoring van emissies en immissies (uitgewerkt in programmalijn 3.7.8 Wabo milieuadvies) en milieukundige advisering voor beleid, grote projecten, vergunningverlening, toezicht en handhaving en ondersteunen en laten uitvoeren van milieueffectrapportages. De informatie over de leefomgeving vanuit de uitvoering van de milieutaken is op orde.

Rol Provincie: *toetsen, ondersteuner, bevoegd gezag*

3. Naleving van wet- en regelgeving voor de leefomgeving bevorderen
Uitvoering van wettelijke bodemtaken inclusief bodeminformatiesysteem, het opstellen van de periodieke grondstoffenmonitor, het verlenen van hogere waarden Wet geluidhinder, het beheren van de geluidzones Chemelot en VDL-Nedcar en de luchtkwaliteitskaart. Toetsen van nazorgplannen stortplaatsen. Uitvoering van stiltegebiedenbeleid met betrekking tot sluitende bebording en monitoring geluidbelasting (meetplan 2018), metingen van luchtmissies en geluid en de meetwagen omgevingslucht (uitgewerkt in programmalijn 3.7.8. Wabo milieuadvies). NB vergunningverlening en toezicht en handhaving zijn uitgewerkt in 3.7.6., 3.7.7., 3.7.9., 3.7.10. en 3.8.1.

Rol Provincie: *toetsen, bevoegd gezag*

4. Niet reguliere en eenmalige investeringen vanwege (nieuw) wet- en regelgeving
Het implementeren van de 'Samenwerking in de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid decentrale overheden' (SWUNG II), waaronder het ontwerpen en inrichten voor een systeem van geluidproductieplafonds provinciale wegen.

Rol Provincie: *bevoegd gezag*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Limburgse kennisnetwerken voor milieu.	3	3	2018
2	De jaarschijven van de uitvoeringsprogramma's geluidhinder provinciale wegen, samenwerkingsprogramma luchtkwaliteit en omgevingsveiligheid zijn gerealiseerd.	100%	100%	2018
2	Het Actieplan Omgevingslawaai provinciale wegen 2018-2022 is opgesteld.	0	1	2018
3	Bij de uitvoering van wettelijke taken dragen wij zorg voor tijdige beschikkingen.	-	85%	2018
4	Implementatie van SWUNG II ligt op koers.	50%	75%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. De Provincie onderhoudt 3 kennisnetwerken op het gebied van milieu, namelijk 1 voor bodem(kwaliteit), 1 voor luchtkwaliteit & geluidhinder en 1 voor omgevingsveiligheid. De netwerken hebben een rol in het voeling houden met de actualiteiten en ontwikkelingen bij onze partners, afstemming over beleids(vorming) en het bundelen van kennis.
2. De programma's op het gebied van milieu zijn meerjarenprogramma's met een looptijd van 4 of 5 jaar, waarbij de resultaten en activiteiten binnen elk kalenderjaar worden aangeduid als jaarschijf. Een jaarschijf wordt als succesvol uitgevoerd beschouwd als al die resultaten en activiteiten zijn gerealiseerd dan wel de uitvoering van het meerjarenprogramma in relatie tot de bovenliggende doelstellingen op koers ligt.
3. De Provincie is verplicht om in 2018 een nieuw actieplan omgevingslawaai provinciale wegen op te stellen. De basis hiervoor vormt de geluidbelastingkaart 2016. Dit actieplan is één van de verplichte programma's onder de Omgevingswet.
4. Beschikkingen Wet bodembescherming worden binnen de wettelijke termijnen afgehandeld. Streven is steeds om de beschikkingen zo snel mogelijk af te handelen (minimaliseren doorlooptijd). 100% is niet haalbaar, omdat aanvragers niet altijd voldoen aan de indieningsvereisten (met name ontbrekende stukken en inconsistenties binnen de aanvraag) of er sprake is van samenloop met complexe projecten.
5. De implementatie van SWUNGII is 2017 gestart en zal naar verwachting afgerond zijn in 2019 of 2020 (in verband met inwerking treden Omgevingswet).

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,42 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.7.4. Bodem en ondergrond
Portefeuillehouder	Prevo

Het Convenant bodem en ondergrond 2016 - 2020 is in 2015 door Rijk, IPO, VNG en Unie van Waterschappen vastgesteld. Het bevat de afspraken die moeten leiden tot afronding van de bodemsaneringsoperatie en ontwikkeling naar een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van bodem en ondergrond. Concreet zullen alle bekende locaties met verontreinigingen waaraan onaanvaardbare risico's zijn verbonden, in 2020 zijn gesaneerd dan wel beheerst. Anderzijds behelzen de afspraken het ontwikkelen en toepassen van beleid en instrumentarium, dat gericht is op de verdere inrichting van een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van bodem en ondergrond. De medebewindstaak Wet bodembescherming speelt hierbij een rol en zal geleidelijk overgaan in de Omgevingswet.

Dit product draagt bij aan criterium 5 van dit programma.

Beoogde resultaten

1. Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016 - 2020
Rijk, IPO, VNG en UvW hebben afspraken gemaakt voor de periode 2016-2020 over de verdere ontwikkeling naar een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van de bodem en ondergrond. Aan de hand van het in 2015 door GS vastgestelde Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016 - 2020 wordt via een actieprogramma voor het jaar 2018 invulling gegeven aan de in het convenant gemaakte afspraken. Binnen de programmaliijn bodemsanering en -beheer zullen op een 7-tal kernpunten activiteiten worden ontplooid die een belangrijke bijdrage leveren als het gaat om het bodem- en watersysteem. Binnen de programmaliijn ondergrond zal het accent liggen bij het stimuleren van 3D-ruimtelijke ordening en het organiseren van kennis en informatiebeheer. Beide programmaliijnen geven invulling aan de transitie van bodemsanering naar duurzaam gebruik van bodem en ondergrond.

Beoogde resultaten

- Rol Provincie: *bevoegd gezag, partner*
2. Edelchemie
- Nakoming wordt bewaakt van uitvoering door eigenaar van besluiten gebaseerd op de Wet bodembescherming.
- Rol Provincie: *bevoegd gezag*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Naleving convenants afspraken.	40%	100%	2020
2	Bereiken doelstelling acceptabele milieurisico's.	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. De convenants afspraken lopen van 2016 tot en met 2020. In de door GS vast te stellen actieprogramma's (die via een informierend Statenstuk aan de Statencommissie worden toegestuurd) wordt jaarlijks geëvalueerd of de uitvoering van het meerjarenprogramma op koers ligt.
2. Indien sprake is van ernstige bodem- en/of grondwaterverontreiniging gaan de Wet bodembescherming en het bodemsaneringsbeleid uit van het elimineren dan wel beheersen van risico's voor mens, plant of dier. Er vindt monitoring van (verspreiding van) de verontreiniging plaats om invulling te kunnen geven aan deze risicobenadering.

Het budget voor 2018 bedraagt € 1,68 mln. Daarnaast bedraagt het investeringsbudget 2018 € 0,27 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.7.5. Mijn(water)schade
Portefeuillehouder	Prevo

De minister van EZ heeft een onderzoek laten uitvoeren naar de na-ijlende effecten van de voormalige steenkolenwinning in Limburg. In december 2016 is dit rapport door de Minister van EZ openbaar gemaakt. Op basis van dit onderzoek heeft de Minister van EZ met de regio (de 12 betrokken gemeenten en de Provincie) afspraken gemaakt welke (beheers)maatregelen worden uitgevoerd om de mogelijke negatieve gevolgen van de voormalige steenkoolwinning te mitigeren. In 2017 is gestart met de voorbereidingen om de uitvoering van deze (beheers)maatregelen mogelijk te maken. De overeengekomen (beheers)maatregelen zijn met name gericht op monitoring van de effecten die (kunnen) optreden en de sanering van historische schachten in Kerkrade. De kosten voor de uitvoering van deze (beheers)maatregelen komen geheel ten laste van het Rijk. De regio zal zorgdragen voor de inrichting van een Kennis- en Adviescentrum, waarin de kennis met betrekking tot het mijnbouwverleden wordt gebundeld, de uitvoering van de (beheers)maatregelen wordt ondersteund en als centraal aanspreekpunt optreedt voor alle onderwerpen die betrekking hebben op de vroegere steenkoolwinning in Limburg.

Vooruitlopend op (juridische) duidelijkheid uit welk fonds van het Rijk schade als gevolg van de vroegere steenkoolwinning in Limburg kan worden vergoed, hebben de Provincie, het ministerie van

EZ en de betrokken 12 gemeenten de Stichting Calamiteitenfonds Mijn(water)schade Limburg opgericht. Deze Stichting keert vergoedingen uit aan schrijnende gevallen, waarin een aanwijsbare relatie met het mijnbouwverleden in onze provincie aantoonbaar is. De gewenste (juridische) duidelijkheid zal zijn verkregen als helder is op welke wijze verjaring van schades dient te worden geïnterpreteerd bij mijnbouw gerelateerde schades.

Duidelijk is dat we ons bewust moeten zijn van ons mijnbouwverleden in Zuid-Limburg. Dit betreft zowel de historische steenkoolwinning (van vóór de 17^e eeuw) als de moderne, industriële mijnbouw uit de 20^e eeuw. Voor de hieruit voortvloeiende effecten wordt een monitoringsprogramma ingericht, worden pilots uitgevoerd die meer detailinformatie zullen opleveren en wordt sanering van historische schachten uitgevoerd, omdat deze mogelijk een risico voor de directe omgeving kunnen opleveren.

Los van dit alles blijven wij van mening dat het Rijk verantwoordelijk is voor de schade als gevolg van delfstoffenwinning als de oorspronkelijke eigenaren niet meer aansprakelijk gesteld kunnen worden.

Dit product draagt bij aan criterium 5 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	<p>Invulling geven aan de volgtijdelijke uitvoering van de met het Rijk en regio overeengekomen (beheers)maatregelen. Het betreft de volgende maatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Het lokaliseren, het jaarlijks inspecteren en het saneren van 59 historische schachten in de gemeente Kerkrade; ▪ Jaarlijkse inspectie van de industriële schachten en het saneren van zes aangewezen (oudere) industriële schachten; ▪ Het monitoren van de bodembeweging in de regio aan de hand van satellietgegevens (InSardata); ▪ Het monitoren van het stijgende mijnwater en het grondwater, zowel kwalitatief als kwantitatief; ▪ Monitoring van de aanwezigheid van mijngas in gebouwen in het Oostelijk gedeelte van het voormalige steenkoolwinningsgebied in Limburg; ▪ De inrichting van een Kennis- en adviescentrum vroegere mijnbouw. <p>Rol Provincie: <i>initiatiefnemer, partner, (mede) financier Kenniscentrum, bevoegd gezag, ondersteuner</i></p>
2.	<p>De Stichtings Calamiteitenfonds Mijn(water)schade Limburg beoordeelt aanvragen voor vergoeding uit dit fonds voor schrijnende gevallen en situaties waar de veiligheid van wonen (op korte termijn) in het geding is.</p> <p>Rol Provincie: <i>partner</i></p>
3.	<p>Verjaringstermijnen mogen niet belemmerend zijn voor vergoeding van de actuele schade als gevolg van de vroegere steenkoolwinning.</p> <p>Rol Provincie: <i>initiatiefnemer, partner</i></p>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	De uitvoering van de (beheers)maatregelen is gestart.	0	1	2018 e.v. jaren
2	De Stichting Calamiteitenfonds Mijn(water)schade Limburg beoordeelt de aanvragen van vergoedingen van gevallen van mijn(water)schade.	4	10	2018
3	Ondersteuning van juridische procedures die streven naar het gegeven dat van verjaring bij actuele mijn(water)schade geen sprake is.	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. De kosten voor de uitvoering van de overeengekomen (beheers)maatregelen komen geheel ten laste van het Rijk (conform brief van de Minister van Economische Zaken van 10 februari 2016). De regio zal zorgdragen voor de inrichting van het Kennis- en Adviescentrum (ook wel expertise centrum genoemd). Niet alle maatregelen worden in 2018 uitgevoerd. Uitvoering ervan vindt volgtijdelijk plaats over de komende kalenderjaren. De Minister van EZ stelt jaarlijks hiervoor een budget ter beschikking.
2. Een groter aantal uitkeringen aan schadegevallen ligt in de rede, omdat nu ook gevallen van schade waar op korte termijn een onveilige woonsituatie kan ontstaan voor vergoeding uit het fonds in aanmerking komen.
3. Het Rijk is van mening dat van een aansprakelijkheid voor ontstane en de in de toekomst nog ontstane schade niet van toepassing is, omdat deze verjaard zijn. Het Rijk hanteert namelijk als start van de verjaringsperiode van 30 jaar het moment van sluiting van de mijnen in 1974. De Provincie en de betrokken 12 gemeenten zijn van mening dat dit (minimaal) 1994 moet zijn, namelijk het stoppen van de laatste mijnpompen. Om hierin de gewenste duidelijkheid te krijgen, wordt gestreefd naar een juridische onderbouwde uitspraak over op welke wijze verjaring hierbij dient te worden geïnterpreteerd.

Het budget voor 2018 bedraagt € 1,36 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten
Portefeuillehouder	Prevo

Vergunningverlening en het verlenen van ontheffingen in het kader van bijzondere wetten is een wettelijke taak. Gedeputeerde Staten zijn het bevoegd gezag voor het verlenen van vergunningen/ ontheffingen in het kader van diverse wetten / regelingen. De provinciale beleidsvrijheid bij dit product is beperkt.

Vergunningverlening in het kader van de Omgevingsverordening Limburg (OVL) is een autonome taak. De provinciale beleidsvrijheid met betrekking tot de OVL is beschreven in het POL.

Onderdeel van deze taak is ook het behandelen van meldingen, het afgeven van ontheffingen en het beoordelen van rapportages.

Middels vergunningverlening worden activiteiten en handelingen onder afgewogen voorwaarden toegestaan. Op deze wijze draagt vergunningverlening bij aan het realiseren van projecten en daarmee ook aan het programma (Energie, duurzaamheid en milieu).

Dit product draagt bij aan criterium 5.

Beoogde resultaten

1. Vergunningverlening Waterwet.
Rol Provincie: bevoegd gezag
 2. Vergunningverlening Mijnbouwwet.
Rol Provincie: *bevoegd gezag*
 3. Ontheffingen Wet Luchtvaart (RBML: Regelgeving Burgerluchthavens en Militaire Luchthavens).
Rol Provincie: *bevoegd gezag*
 4. Meldingen en ontheffingen Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (Whbvz).
Rol Provincie: *bevoegd gezag*
 5. Meldingen en ontheffingen Omgevingsverordening Limburg.
Rol Provincie: *bevoegd gezag*
- 1 t/m 5 betreft wettelijke taakuitvoering overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018.

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1 t/m 5	Het binnen de wettelijke termijn verlenen van beschikkingen.	100%	100%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1 t/m 5. We blijven streven naar de 100% score waar het gaat om het binnen de termijn afhandelen.

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,03 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.7.7. Handhaving bijzondere wetten
Portefeuillehouder	Prevo

Toezicht en Handhaving is een wettelijke taak en onderdeel van de beleidsuitvoering. Onder dit product wordt ook het behandelen van klachten en meldingen ongewone voorvallen gezien, alsmede het beoordelen van rapportages en plannen.

Handhaven is een beginselplicht. De provinciale beleidsvrijheid komt tot uitdrukking in een meerjarenprogramma dat onder meer gestuurd wordt door een risicobenadering en het naleefgedrag. De kaders en ambities zijn beschreven in het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH (Vergunningen, Toezicht en Handhaving).

Wij geven toezicht en handhaving op wetten, regels en voorwaarden vorm door middel van het provinciale handhavingsbeleid. Het vigerende beleid is vastgelegd in het VTH-beleidsplan (vergunningen, Toezicht en Handhaving). Een nadere afweging van toezichthoudende activiteiten gericht op de groene wetgeving (natuurbeleid, wet natuurbescherming en regierol) en op juiste aanwending van subsidies vindt plaats in samenhang met het integraal te ontwikkelen VTH-beleid.

Daarnaast ziet de Groene Brigade van de Provincie Limburg samen met externe partners toe op de naleving van tal van regelgeving in het (groene) buitengebied ten behoeve van het behoud van

landschappelijke- en natuurwaarden, de leefbaarheid en de veiligheid. We dragen zorg voor overdracht en borging van kennis bij de verschillende doelgroepen en voeren aanvullend toezicht en handhaving uit op basis van samenwerkingsovereenkomsten met terreinbeherende organisaties en plaatselijke overheden.

Dit product draagt bij aan criterium 5 van dit programma, als ook aan criteria 1 t/m 4 van programma 3.8. en criterium 1 van programma 3.4.

Beoogde resultaten	
1.	Wettelijke taakuitvoering toezicht en handhaving in het kader van de bijzondere wetten overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018 in het kader van de Waterwet, Mijnbouwwet, Wet Luchtvaart (RBLM), Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (Whvbz), de Omgevingsverordening Limburg en de Wet natuurbescherming. Rol provincie: <i>bevoegd gezag</i>
2.	Uitvoeren van controles in het (groene) buitengebied en het overdragen van kennis bij verschillende doelgroepen op basis van wettelijke taken en samenwerkingsovereenkomsten Rol Provincie: <i>bevoegd gezag, partner</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1, 2	Uitvoeren van de toezichtcontroles overeenkomstig het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018 en de afgesloten samenwerkingsovereenkomsten.	100%	100%	2018

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,39 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.7.8. WABO-milieudadvies
Portefeuillehouder	Teunissen

Er is een provinciale milieumeetdienst operationeel die de luchtkwaliteit en geluidhinder meet en monitort. Dit betreft zowel monitoring als metingen bij bedrijven (emissies) en in de leefomgeving (immissies).

Ondersteuning vanuit de milieumeetdienst is nodig bij het (laten) uitvoeren van metingen op het gebied van geluid, lucht (emissie en immissie) en geur. Daarnaast worden adviezen gegeven m.b.t. meet-technische voorschriften (bijv. emissie-eisen, handhaafbaarheid, technieken) en beoordelingen uitgevoerd m.b.t. onderzoeksrapporten, meetprogramma's e.d. Voorts worden verspreidingsberekeningen verricht en gecontroleerd. In het kader van de leefomgevingskwaliteit vindt langdurige monitoring van de luchtkwaliteit plaats. Ook worden klachten ((binnen)lucht en geluid) geverifieerd die via de brandweer, gemeenten of Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) zijn gemeld.

Dit product draagt bij aan criterium 5.

Beoogde resultaten

1. Emissie-metingen op het gebied van lucht, geur, binnenmilieu, geluid, trillingen ten behoeve van controle en referentiemetingen en advisering over onderzoeksopzet en aanbevelingen.
Rol Provincie: *toetser, ondersteuner*
2. Immissie-metingen, monitoring en onderzoek incl. luchtkwaliteitsmeetnet en smogsignalering.
Rol Provincie: *toetser, ondersteuner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Aantal emissiemetingen en adviezen.	100	150	2018
2	Aantal immissiemetingen.	25	25	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. Het aantal geraamde emissiemetingen en adviezen is gebaseerd op een meerjarig gemiddeld aantal, waarbij fluctuaties voorkomen vanuit het vraag-gestuurde karakter van deze taak.
2. Het aantal onderzoeken op leefniveau is gekoppeld aan het aantal (thans 6) vaste stations, waarin langdurig de luchtkwaliteit wordt gemonitord aangevuld met een aantal lokale meetcampagnes en incidentele onderzoeken op leefniveau.

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,22 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.7.9. Vergunningen WABO
Portefeuillehouder	Teunissen

Gedeputeerde Staten zijn ingevolge de Wabo (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht) voor een afgebakend deel het bevoegd gezag voor het verlenen van omgevingsvergunningen. GS zijn bevoegd gezag voor de meest risicovolle en/of milieubelastende activiteiten / bedrijven.

Onder vergunningverlening wordt ook het behandelen van meldingen en het afgeven van ontheffingen verstaan, alsmede het beoordelen van rapportages en milieujaarverslagen.

De provinciale beleidsvrijheid bij dit product is (zeer) beperkt.

De uitvoering van dit product is (via mandaat) op afstand geplaatst in de Regionale Uitvoerings Diensten (RUD's).

Dit product draagt bij aan criterium 5 van dit programma.

Beoogde resultaten

1. Vergunningverlening omgevingsvergunningen in het kader van de Wabo overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018.
Rol Provincie: *bevoegd gezag*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Het binnen de wettelijke termijn verlenen van Wabo-beschikkingen.	90%	90%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

1. De streefwaarde betreft het gemiddelde van de reguliere en de uitgebreide procedures.

Er is in 2018 geen budget geraamd voor Vergunningen WABO.

Product	3.7.10. Handhaving WABO
Portefeuillehouder	Prevo

Gedeputeerde Staten zijn ingevolge de Wabo (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht) voor een afgebakend deel bevoegd gezag voor toezicht en handhaving.

Onder dit product wordt ook het behandelen van klachten en meldingen ongewone voorvallen gezien, alsmede het beoordelen van rapportages en milieujaarverslagen.

Handhaven is een beginselplicht. De provinciale beleidsvrijheid komt tot uitdrukking in een meerjarenprogramma dat onder meer gestuurd wordt door een risicobenadering en het naleefgedrag. De kaders zijn beschreven in het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH (Vergunning Toezicht Handhaving).

De uitvoering van dit product is (via mandaat) op afstand geplaatst in de Regionale Uitvoerings Diensten (RUD's).

Dit product draagt bij aan criterium 5 van dit programma.

Beoogde resultaten

1. Wettelijke taakuitvoering toezicht en handhaving in het kader van de Wabo en het Vuurwerkbesluit overeenkomstig wet- en regelgeving en het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018.
Rol Provincie: *bevoegd gezag*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Uitvoeren van de toezichtcontroles overeenkomstig het VTH-beleidsplan en Uitvoeringsprogramma VTH 2018 en de aan de RUD's verleende opdracht.	100%	100%	2018

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,45 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.7.11. Coördinatie RUD
Portefeuillehouder	Teunissen

In het kader van de twee Regionaal Uitvoerende Diensten in Limburg (RUD's) wordt vanuit de rol van de Provincie invulling gegeven aan:

- ambtelijk opdrachtgeverschap van Provincie naar de RUD's;
- accountmanagement RUD's;
- advisering bestuurlijk gevoelige dossiers;
- ambtelijk beheer eigenaarschap.

Dit product draagt bij aan criterium 5 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Vaststellen van het Uitvoeringsprogramma VTH 2018. Operationele kaders (incl. bestuurlijke ambitie) met betrekking tot de door de RUD's uit te voeren taken in opdracht van de Provincie. Rol Provincie: <i>partner, opdrachtgever, bevoegd gezag</i>
2.	Realisatie van het uitvoeringsprogramma door de RUD ZL (betreft taakuitvoering voor de binnen de RUD's belegde taken). Rol Provincie: <i>toetsers, bevoegd gezag, financier, partner</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Vaststelling door GS van het Uitvoeringsprogramma VTH 2018.	-	1	2018
2	Uitvoering van het Uitvoeringsprogramma 2018 voor zo ver dat via de RUD ZL moet worden uitgevoerd.	-	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren	
1.	GS stellen binnen de kaders van het VTH-beleidsplan jaarlijks een Uitvoeringsprogramma vast.
2.	De RUD staat aan de lat voor het uitvoeren van het Uitvoeringsprogramma voor zo ver het de aan haar gemandateerde taken betreft.

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,93 mln. Daarnaast bedraagt het investeringsbudget 2018 € 0,39 mln. (zie 3^e W-vraag).

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

3.7. Energie, duurzaamheid en milieu <i>Exploitatie</i>	Begroting ná	Begroting	Meerjarenraming		
	wijz. 2017	2018	2019	2020	2021
Lasten					
3.7.1. Asbest en energie	7.021	3.206	0	0	0
3.7.2. Milieubeleid en Duurzaamheid	228	89	89	91	93
3.7.3. Uitvoering milieu	1.133	421	131	132	132
3.7.4. Bodem en ondergrond	2.504	1.675	1.675	1.675	0
3.7.5. Mijn(water)schade	229	1.361	1.361	1.361	1.361
3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten	55	32	33	33	34
3.7.7. Handhaving bijzondere wetten	969	386	389	391	394
3.7.8. WABO-milieud advies	222	222	222	222	222
3.7.9. Vergunningen WABO	470	0	0	0	0
3.7.10. Handhaving WABO	701	448	649	650	651
3.7.11. Coördinatie RUD	1.070	928	940	953	965
<i>Personele lasten</i>	9.688	8.178	8.134	8.139	8.188
<i>Kapitaallasten</i>	430	432	512	494	518
Totaal lasten	24.719	17.378	14.135	14.141	12.557
Baten					
3.7.3. Uitvoering milieu	461	0	0	0	0
3.7.4. Bodem en ondergrond	1.675	1.675	1.675	1.675	0
3.7.5. Mijn(water)schade	0	1.361	1.361	1.361	1.361
3.7.6. Vergunningen bijzondere wetten	25	23	23	24	24
3.7.7. Handhaving bijzondere wetten	618	138	138	138	138
3.7.9. Vergunningen WABO	1.212	563	574	586	597
3.7.10. Handhaving WABO	760	760	760	760	760
Totaal baten	4.750	4.520	4.531	4.543	2.881
Totaal saldo van baten en lasten	-19.969	-12.858	-9.604	-9.598	-9.677
Mutatie reserves					
<i>Aanwending reserves</i>					
Egalisatie reserve DU externe veiligheid	320	290	0	0	0
Reserve DU-uitkering bodemsanering	298	0	0	0	0
Reserve DU regionale luchthavens	24	0	0	0	0
Risicoreserve financieringen & garanties	47	0	0	0	0
	688	290	0	0	0
Saldo mutatie reserves	688	290	0	0	0
Resultaat	-19.280	-12.568	-9.604	-9.598	-9.677

Financiële toelichting

- 3.7.1. Het budget in 2018 bedraagt € 3,21 mln. Deze middelen worden ingezet voor uitvoering van de regeling Duurzaam Thuis (€ 0,50 mln.), ondersteuning van realisatieprojecten en uitrol van showcases (€ 1,30 mln.), cofinanciering van Europese projecten Asbest en energie (€ 0,50 mln.), optimaliseren financieel instrumentarium (€ 0,33 mln.) en voor de communicatie en proces rondom verbetering asbestsaneringsketen en asbestverwerking (€ 0,58 mln.). De beschikbare middelen worden ingezet voor het uitvoeren van het Aanvalsplan Asbest en Energie (PS-besluit 5 februari 2016).
- 3.7.2. Het budget in 2018 voor milieubeleid bedraagt € 0,09 mln. en wordt ingezet voor het verkennen van Europese en nationale ontwikkelingen en de gevolgen hiervan voor milieucompartimenten in Limburg.
- 3.7.3. In totaliteit is voor de uitvoering milieu in 2018 een budget begroot ad € 0,42 mln. Dit bestaat voor een deel uit het budget voor het uitvoeringsprogramma omgevingsveiligheid (jaarlijks

€ 0,29 mln.). Dekking vindt plaats vanuit de aanwending egalisatiereserve DU externe veiligheid. Voor het overige betreft het structurele budgetten voor 2018 en volgende jaren voor een bedrag van € 0,13 mln.

- 3.7.4. Het budget 2018 voor bodem en ondergrond bedraagt € 1,67 mln. Dekking hiervan vindt plaats vanuit de decentralisatie-uitkering Bodemsanering. De begrote jaarschijven vanuit de meicirculaire provinciefonds 2017 vormen hiervoor de grondslag. Het begrote bedrag in 2018 is substantieel lager dan de gewijzigde begroting 2017. Oorzaak is gelegen in de planning Actieprogramma bodem- en ondergrond in 2017.
- 3.7.5. Het budget bedraagt in 2018 € 1,36 mln. Deze middelen worden ingezet voor de uitvoering van de (beheers)maatregelen naar aanleiding van het onderzoek naar na-ijlende gevolgen van de steenkolenwinning. De middelen worden ontvangen vanuit het Provinciefonds. Daarnaast zal de regio zorgdragen voor de inrichting van het Kennis- en Adviescentrum (ook wel expertise centrum genoemd). Niet alle maatregelen worden in 2018 uitgevoerd. Uitvoering ervan vindt plaats over de komende kalender jaren. Het Rijk stelt hiervoor jaarlijks een budget ter beschikking.
- 3.7.6. In de begroting wordt structureel een werkbudget geraamd voor activiteiten met betrekking tot vergunningverlening bijzondere wetten ad € 0,03 mln. Het bedrag voor dit product is lager dan het gewijzigde begrote bedrag in 2017. Oorzaak is de post vergunningverlening regionale luchthavens. Besluitvorming t.a.v. de afbouw decentralisatie-uitkering regionale luchthavens 2018 tussen Rijk en provincies is in de meicirculaire 2017 aangegeven (zie 2^e Afwijkingenrapportage 2017). De reguliere baten (Waterwet) zijn begroot op € 0,02 mln.
- 3.7.7. Voor handhaving bijzondere wetten is in 2018 een structureel lastenbudget nodig van € 0,39 mln. Het begrote bedrag in 2018 is lager dan de gewijzigde begroting 2017. Oorzaak is, de afloop van de subsidieregeling van het Rijk met betrekking tot het opruimen van drugsafval. Aan baten wordt een bedrag van begroot van € 0,14 mln.
- 3.7.8. Voor Wabo-milieuadvies wordt jaarlijks een structureel werkbudget geraamd ad € 0,22 mln. ten behoeve van activiteiten rondom uitvoering milieumetingen.
- 3.7.9. Voor 2018 worden leges omgevingsvergunningen regulier begroot (baten) ad € 0,60 mln. ter dekking van de apparaatskosten. De lasten en baten in relatie tot de omgevingsvergunningen en toezicht Buitenring zijn in 2018 niet langer van toepassing.
- 3.7.10. Voor handhaving Wabo is een structureel lastenbudget begroot van € 0,49 mln. Een deel van dit budget is bedoeld voor activiteiten met betrekking tot uitvoerende taken van het Besluit Risico Zware Ongevallen (BRZO) ad € 0,34 mln. (1^e Afwijkingenrapportage 2015 en 2^e Afwijkingenrapportage 2016). Aan baten werd een structureel bedrag begroot van € 0,76 mln. vanuit de decentralisatie-uitkering BRZO (2^e Afwijkingenrapportage 2015).
- 3.7.11. Er is jaarlijks een budget beschikbaar (€ 0,93 mln.) voor bijdragen aan de regionale uitvoeringsdiensten. Het betreft voor de RUD-Noord ad € 0,11 mln. en voor de RUD-Zuid € 0,82 mln.

€ x 1.000

3.7. Investerings/ Financiering	2018	2019	2020	2021
Uitgaven				
3.7.1. Asbest en Energie	7.500	15.000	14.715	-
3.7.4. Bodem en onderzoek	265	142	136	139
3.7.11. Coördinatie RUD	393	-	-	-
Totaal uitgaven	8.158	15.142	14.851	139

Toelichting investeringen/financiering

- 3.7.1. Betreft de investeringen in LEF, conform PS-besluit 5 februari 2016.
- 3.7.4. Betreft de jaarlijkse vervangingsinvesteringen (cumulatief) conform de jaarlijkse kredietvoting bij de programmabegroting.
- 3.7.11. Betreft de investeringen in de gemeenschappelijke VTH-applicatie conform kredietbesluiten 12-12-2014 en 10-6-2016.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Financiering	Verbonden partijen
			Limburgs Energie Fonds (LEF) B.V.
		Lening aan Raywaver	
		Lening aan Feed Design Lab	
	Bodemsanering		
	Milieu Service Zuid		
Waterwet			
Omgevingsvergunningen			
			RUD Zuid-Limburg

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 2.7. Energie en Duurzaamheid. LEF vervult hierin een financieringsfunctie, specifiek voor duurzame initiatieven. De RUD fungeert als uitvoerend orgaan voor het vergunningen beleid.

Zie voor nadere informatie de paragraaf verbonden partijen en de landkaart, tevens opgenomen in deze begroting.

3.8. Plattelandsontwikkeling

Onder dit programma vallen de activiteiten die bijdragen aan een 'excellent platteland'. Via een programmatische aanpak wordt 'plattelandsontwikkeling' op een integrale wijze vormgegeven. De opgaven op het vlak van natuur en landschap hangen samen met maatschappelijke doelen op het vlak van water, landbouw, leefbaarheid, toerisme en recreatie en monumenten (ook grensoverschrijdend). Rode draad in dit programma is vermaatschappelijking en kwaliteitsversterking; het versterken van betrokkenheid en participatie van burgers en bedrijven bij de opgaven in het buitengebied.

De in de programmabegroting opgenomen producten Toerisme en recreatie (1.2.7.), Monumenten (2.2.3.), Water (3.6.1.), Natuur (3.8.1.), Landschapsparken en vermaatschappelijking (3.8.2.) en Landbouw (3.8.3.) dragen bij aan plattelandsontwikkeling en het is dé opgave om de verschillende doelen in synergie te realiseren.

De afgelopen statenperiode is er al ingezet op de ontwikkeling van het platteland en zijn resultaten bereikt. Er blijven echter ook nu nog opgaven op het gebied van ruimte, natuur en landschap, economie en milieu. Door de klimaatverandering hebben we te maken met wateroverlast in landelijk en stedelijk gebied en verdroging. De aanbevelingen uit de lerende evaluatie van het natuurpact (afspraken met het Rijk over de opgave natuur) door het Planbureau Leefomgeving worden landelijk vertaald in een plan van aanpak. Dit vraagt om een proactieve inbreng en het vertalen van aandachtspunten voor het Limburgse beleid, zoals het concreter uitwerken van het versterken van de maatschappelijke betrokkenheid bij natuur en het met elkaar verbinden van natuur en economie, het versterken van de Vogel Habitat Richtlijn soorten (VHR-soorten) buiten en binnen het Nationaal Natuur netwerk (NNN) (in Limburg de goudgroene natuurzone) om het in goede staat van instandhouding brengen van de resterende 35% van de biodiversiteitsdoelen te bereiken. Dit in combinatie met een toekomstbestendige ontwikkeling en innovatie van de landbouw- en toeristische en recreatieve sector vormen uitdagingen voor het platteland. Om hier duurzame oplossingen voor te vinden is meer dan voorheen de betrokkenheid en samenwerking van bedrijfsleven en diverse ketenpartijen van belang.

Wat willen we bereiken?

We willen dat het Limburgse platteland ook op de langere termijn een uitstekende omgeving is om te wonen, werken en recreëren. Daarvoor willen we dat Limburg haar economisch krachtige positie van de land- en tuinbouw behoudt en versterkt via specialisatie, differentiatie en nieuwe verdienmodellen. Daarnaast is het Limburgse landschap in al haar diversiteit een toeristisch economische drager op zich. Om die reden willen we dat kennis, betrokkenheid en participatie van burgers, bedrijven en gemeenten bij de realisatie van de plattelandsopgaven wordt ingezet en versterkt. We willen de biologische diversiteit instandhouden en herstellen, en realiseren daarvoor een duurzame ecologische structuur in de goudgroene natuur, met bijzondere aandacht voor de instandhouding en kwaliteitsverbetering van de Natura 2000-gebieden en bedreigde soorten. Monumenten willen we duurzaam behouden. De Nationale parken, het Nationaal Landschap Zuid-Limburg en de Grensparken willen we versterken. Wij zetten in op een efficiënte en professionele uitvoering van onze taken op grond van de Wet natuurbescherming en de programmatische aanpak stikstof. Daarnaast hebben we oog voor de invloed van landbouwemissies op de leefkwaliteit alsmede de toenemende leegstand door de gestage afname van het aantal landbouwbedrijven.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Het Limburgse landelijke gebied biedt ruimte voor landbouwontwikkeling en nieuwe economische dragers in combinatie met een afname van de milieubelasting (emissies) door de landbouw.

Criterium 2: De karakteristieke Limburgse natuur- en landschapswaarden (habitattypen en soorten) worden behouden en verbeterd.

Criterium 3: Bij de Limburgse natuurgebieden die met provinciale subsidie worden beheerd is de omgeving nadrukkelijk betrokken en nieuwe dragers van economische ontwikkelingen dragen hier aan bij.

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	3.8.1. Natuur
Portefeuillehouder	Mackus

Het natuurbeleid is een provinciale verantwoordelijkheid. Rijk en provincies sloten eind 2011 een akkoord waarin werd afgesproken het natuurbeleid te decentraliseren. Over de hoofdlijnen van dit beleid en de financiering werd in september 2013 een Natuurpact gesloten tussen het Rijk, de Provincies en maatschappelijke organisaties. PS hebben in december 2013 ingestemd met de Bestuursovereenkomst Grond; de afspraken over de ontwikkeling en realisatie van de natuuropgave (2.600 ha vanaf 2013) met als tijdschikhorizon 2027 en over de financiële dekking hiervan. Met de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming in 2017 is de decentralisatie afgerond.

In de *Natuurvisie Limburg 2016* is als doel het behoud en herstel van de biologische diversiteit en de vermaatschappelijking van de natuur genoemd. Dit wordt bereikt door realisering en instandhouding van de goudgroene natuur (het Limburgs deel van het Nationaal Natuurnetwerk) en de ondersteuning van bedreigde dier- en plantensoorten. In de *Natuurvisie* wordt ook beschreven hoe de Provincie omgaat met de nieuwe wettelijke taken die zij op grond van de Wet natuurbescherming heeft gekregen. Op grond van de nieuwe Wet natuurbescherming is de Omgevingsverordening aangepast door te voorzien in een nieuw hoofdstuk natuur. GS zijn het bevoegd gezag voor Natura 2000-vergunningen kapvergunningen, herplantbeschikkingen, faunabeheerplannen, tegemoetkomingen in faunaschade en ontheffingen in het kader van soortenbescherming.

In de *Natuurvisie* is de inhoudelijke opgave vastgelegd, in het *Programma Platteland in Ontwikkeling* (PIO) is beschreven op welke wijze deze opgave wordt gerealiseerd.

In de huidige bestuursperiode wordt ingezet op een integrale aanpak van de Natuuropgave waarvoor in 2016 een programma 'Platteland in ontwikkeling' (PIO-nieren) is vastgesteld. Deze integrale PIO-opgave kenmerkt zich door een gebiedsgerichte aanpak en kent de volgende onderdelen:

- natuuropgave (ontwikkel- en beheeropgave inclusief PAS opgave (Programma Aanpak Stikstof) (3.8.1.);
- wateropgave (zie 3.6.1.);
- overige opgaven bij de aangrenzende beleidsvelden (zie hiervoor Landbouw (3.8.3.), Monumenten (2.2.3.), Toerisme en Recreatie (1.2.7.)).

PIO richt zich op gebiedsgericht en geïntegreerd werken in het platteland dat met name succesvol kan zijn door een nauwe samenwerking tussen de verschillende (maatschappelijke) actoren, uitgaande van een gedegen analyse van opgave, ambities en 'energie' per gebied. De ambitie is het realiseren en verbinden van (maatschappelijke) doelen op het vlak van natuur, water, landbouw, toerisme en recreatie, monumenten. Maar ook samenhang met stedelijke ontwikkeling, leefbaarheid, duurzaamheid of andere thema's kan aan de orde zijn. Realisatie van natuur- en waterdoelen zal zoveel mogelijk vanuit een maatschappelijk gedragen en partnergerichte samenwerking worden opgepakt, tenminste als dit meerwaarde heeft. Samen met de streek wordt invulling gegeven aan een zo breed mogelijk gedragen gebiedsontwikkeling. Bijkomend effect is dat met deze aanpak andere partijen verantwoordelijkheid zullen nemen, dat we synergie in doelen zullen realiseren; dat doen we door zo efficiënt en effectief mogelijk te werken.

Het *Faunabeheer* is gericht op het beheren van dierpopulaties en het voorkomen van schade. Het bestuur van de faunabeheereenheid Limburg wordt verbreed met maatschappelijke organisaties om een breed draagvlak voor het faunabeheerplan te krijgen. We geven de voorkeur aan preventie van schade en we komen tegemoet in schade aan gewassen en vee die desondanks niet voorkomen kan

worden. De wildbeheereenheden vormen het platform voor lokale afstemming van het faunabeheer tussen beheerders en voor kennisuitwisseling tussen jagers. We maken de jachtopleiding goedkoper en laagdrempeliger zodat er ook in de toekomst voldoende uitvoerders van het faunabeheerplan zijn.

Op 1 juli 2015 is de eerste periode (6 jaar) van het *Programma Aanpak Stikstof* van start gegaan. De Provincie is toen gestart met het toekennen van ontwikkelingsruimte aan initiatiefnemers. Dit gaat 'vraaggestuurd'. Daarnaast is begonnen met de uitvoering van de PAS-herstelmaatregelen middels subsidieverlening aan terreinbeherende organisaties en waterschappen. Daarbij wordt kritisch gekeken naar mogelijkheden om door middel van een sobere aanpak tot inverdieneffecten te komen. Het programma, en daarmee het nemen van PAS-maatregelen, loopt door tot 2021, waarna het programma herzien zal worden en een tweede periode zal starten. Uitvoering van herstelmaatregelen vindt onder meer plaats via het openstellen van een subsidieregeling. Door een actieve monitoring van de ontwikkeling van zowel de natuurwaarden als de stikstofdepositie is het mogelijk het programma (vergunningverlening en herstelmaatregelen) bij te sturen als de doelstellingen niet gehaald dreigen te worden.

Het proces van inspraak en vaststelling van de *beheerplannen voor de Natura (N) 2000-gebieden* is gestart. In beheerplannen Natura 2000 worden handelingen en activiteiten in Natura 2000-gebieden in beeld gebracht en onder afgewogen voorwaarden toegestaan. GS zijn het bevoegd gezag voor het verlenen van vergunningen op basis van de Wet natuurbescherming. Hieronder valt ook de vergunningverlening voor activiteiten met een stikstofemissie.

De zilvergroene en bronsgroene gebieden genoemd in POL2014 omvatten landbouwgebieden rondom goudgroen waar kansen liggen voor de verdere ontwikkeling van de landbouw en natuur en landschap. Via het *agrarisch natuurbeheer en soortenprojecten* wordt bijgedragen aan het versterken en in standhouden van de VHR-soorten.

In de natuurvisie is aangegeven dat er in Limburg 2354 hectare 'overige' natuur is. Inmiddels is door het advies van Heidenheim bv. gebleken dat er substantieel meer hectares 'overige' natuur in Limburg aanwezig is. De omvang hiervan wordt nader bepaald en indien mogelijk de bijdrage hiervan aan de biodiversiteit via een onafhankelijke beoordelingsystematiek.

Dit product draagt bij aan criterium 1 tot en met 3 van dit programma. Maar ook aan criterium 1 van programma 2.1. Sociale innovatie en participatie, aan criterium 2 van programma 2.2. Cultuur, criteria 1 en 2 van programma 3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit, criteria 1, 2 en 3 van programma 3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas en criteria 1, 2 en 3 van programma 3.6. Water.

Beoogde resultaten

1. Uitvoering gebiedsgerichte PIO projecten.
Rol Provincie: *ondernemer, projecttrekker, partner, financier, subsidiënt*
2. Functieverandering van gronden met de functie landbouw naar natuur in goudgroene gebieden o.a. door particulieren en natuurorganisaties.
Rol Provincie: *ondernemer, subsidiënt*
3. Inrichtingsmaatregelen voor het omzetten van landbouwgrond naar natuur.
Rol Provincie: *ondernemer, projecttrekker, subsidiënt*
4. Uitvoering van PAS-maatregelen voor de instandhouding en ontwikkeling van de Natura 2000-gebieden inclusief bedreigde soorten en behoud van ontwikkelruimte voor bedrijven plus verkeer & vervoer.
Rol Provincie: *opdrachtgever, subsidiënt, ondersteuner*
5. Het onder gecertificeerd natuurbeheer houden en/of brengen en openbaar toegankelijk houden van de goudgroene natuur.

Beoogde resultaten

- Rol Provincie: *subsidiënt, bevoegd gezag*
6. Het uitvoeren en subsidiëren van agrarisch natuur- en landschapsbeheer.
Rol Provincie: *subsidiënt, bevoegd gezag*
7. Zorgdragen voor het nemen van de nodige maatregelen voor het behoud of het herstel van een gunstige staat van instandhouding van bedreigde soorten, met prioriteit voor soorten waarvoor Limburg van groot belang is.
Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt, opdrachtgever*
8. Wettelijke taakuitvoering Wet natuurbescherming (verlenen ontheffingen en vergunningen in dienst van de opgaven en doelstellingen van het Limburgse natuurbeleid) en Omgevingsverordening voor Goudgroen.
Rol Provincie: *bevoegd gezag, adviseur, opdrachtgever*
9. Het laten nemen van preventieve maatregelen om faunaschade te voorkomen.
Rol Provincie: *subsidiënt*
10. Het laten uitvoeren van het faunabeheerplan en ondersteunen faunabeheereenheid
Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt*
11. Beslissen op verzoeken voor tegemoetkoming in faunaschade
Rol Provincie: *bevoegd gezag, subsidiënt*
12. Uitvoeren van plan voor kennisuitwisseling jagers en laagdrempeliger en goedkoper maken van de jachtopleiding.
Rol Provincie: *subsidiënt*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1, 2, 3, 4, 7	Aantal PIO-projecten opgestart.	0	8	2018
1, 2	Hectares functieverandering naar (goudgroene) natuur (de realisatie van 2600 ha ontwikkelopgave tot 2027). Start is PS 2013, huidige waarde is 1-4-2017.	1259*	1341	2027
1, 2	Hectares ingericht voor (goudgroene) natuur (onderdeel van de realisatie van 3400 ha inrichtingsopgave). Start is PS 2013, huidige waarde is 1-4-2017.	1550*	1850	2027
4	Percentage PAS-maatregelen in uitvoering (ca.16% is afgerond).	ca. 37% in uitvoering	ca. 45 %	2018
5	Oppervlakte in hectare met collectief agrarisch natuurbeheer (binnen goudgroen).	260	260	2018
6	Hectares gesubsidieerde natuur en landschapsbeheer in zilver- en bronsgroen.	2340	2340	2018
5	Oppervlakte met (goudgroen) natuurgebiedenbeheer.	33.000	33.500	2018
4, 7, 8	NB-wet: aantal vastgestelde beheerplannen N2000.	7	18	2018
4, 7, 8	Soortenbescherming: aantal soorten per jaar waarvoor opdracht of subsidie wordt verleend.	6	25	2018
8	Het binnen de wettelijke proceduretermijn verlenen i.h.k.v. van beschikkingen i.h.k.v. de Wet natuurbescherming: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Gebiedsbescherming ▪ Soortenbescherming 	40%	95%	2018
		100%	95%	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

Bij punt 1, 2.

- * De prestatie-indicatoren zijn bijgesteld t.a.v. 2017. De Ontwikkelopgave Natuur is door een externe commissie onder leiding van P. van Vught gevalideerd. Dit geldt voor de hectares (functieverandering en inrichting) en de financiële vertaalslag.

Bij punt 8.

De Wet natuurbescherming (Wnb) is in werking getreden per 1 januari 2017. Binnen deze wetgeving kan onderscheid worden gemaakt in gebieds- en soortenbescherming:

- **Gebiedsbescherming:**
Het percentage dat tot 15 juli 2017 binnen de wettelijke termijn is verleend bedraagt 40%. Deze vertraging is hoofdzakelijk veroorzaakt door de sluiting van het Aerius-model (2x), de aanpassing van beleidsregels PAS en het niet beschikbaar zijn van Ontwikkeling Ruimte (OR).
Dat is vooralsnog geen reden om de streefwaarde gebiedsbeschermingsbeschikkingen voor 2018 aan te passen.
Daarnaast zij opgemerkt dat er nog een werkvoorraad pré-PAS vergunningaanvragen ligt van voor inwerkingtreding van de PAS 1-7-2015 (oude aanvragen) en PAS-aanvragen tot 13-7-2016 toen de leges op dit product van kracht zijn geworden. Voor die aanvragen loopt een programma tot 1 april 2018; vóór het einde van het 1e kwartaal 2018 zal deze achterstand zijn weggewerkt.
- **Soortenbescherming:**
Voor de afhandeling van Wnb-procedures (welke toezien op soortenbescherming) wordt uitgegaan van een streefwaarde van 95% (beschikkingen binnen de wettelijke termijn). Op basis van de eerste ervaringen sedert 1-1-2017 lijkt dat een reëel streven.

Het budget voor 2018 bedraagt € 35,68 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.8.2. Landschaps Parken en Vermaatschappelijking
Portefeuillehouder	Mackus

We leggen via de natuur- en wateropgaven verbindingen met maatschappelijke opgaven als landbouw (innovatie en revitalisering buitengebied), economie, energie, toerisme en recreatie en monumenten. Hierbij sluiten we aan bij energie in de samenleving.

Een van de speerpunten binnen de natuurvisie is nadrukkelijker in te zetten op het proces van vermaatschappelijking van natuur en landschap. Het doel is tweeledig: enerzijds de maatschappij te betrekken bij natuur en landschap en anderzijds de Limburgse samenleving actief te laten bijdragen aan de versterking, realisatie en behoud van deze natuur en dat landschap. Naast concrete acties in de PIO-projecten (product 3.8.1.), vraagt dit ook om aanpalende initiatieven om de gewenste beweging duurzaam op gang te brengen. Om de doelstellingen zoals opgenomen in de natuurvisie vorm te geven (o.a. Natuur en economie, Natuurinclusieve landbouw en het faciliteren van groene initiatieven) zijn in 2016 en 2017 diverse initiatieven ingezet, zoals de Groene Helden-prijs (gericht op natuur-inclusieve MKB initiatieven) en Schone Maas (uitgevoerd door IVN i.s.m. met gemeenten en anderen). Voor 2018 en 2019 staan continuering van deze initiatieven gepland en een verdere impuls middels stimuleren van voedselbossen, Green Academy (deskundigheidsbevordering groene vrijwilligers) en het procesmatig ondersteunen van diverse (burger)initiatieven.

Zuid-Limburg draagt sinds 2005 de status van Nationaal Landschap. In het Provinciaal Omgevingsplan Limburg 2014 (POL) zijn, in afstemming met de regio, de kwaliteiten van dit Nationaal

Landschap opnieuw bekrachtigd. Om de maatschappelijke voordelen van die status optimaal te kunnen benutten, heeft Provincie Limburg afspraken gemaakt met gemeenten en andere stakeholders in de regio om tot een programma Nationaal Landschap Zuid-Limburg (NLZL) te komen. De bestuurlijke afspraken over het POL, de sectorale beleidsplannen (zoals LLTL2 en het Investeringsprogramma Toerisme en Recreatie) en het eerder uitgevoerde Plan van aanpak voor landschapontwikkeling 2014-2016 vormen de basis voor het Nationaal Landschap Zuid-Limburg (NLZL). Hierbij komen fondsvorming, communicatie, gebiedsontwikkeling en kwaliteitsinstrumentarium aan de orde.

Daarnaast ondersteunen wij de drie Nationale Parken in Limburg (Grote Peel, Maasduinen en Meinweg). Het verder ontwikkelen als kwalitatief hoogwaardige natuur- en landschapssystemen met een duidelijk onderscheidend profiel is voor ons hierbij uitgangspunt. Hierbij stimuleren wij een sterkere samenhang en samenwerking tussen partijen in het gebied en tussen de parken onderling. De diverse werk- en inspiratiesessies die in dat kader binnen de Nationale Parken met betrokkenen zijn de input geweest voor een gedragen lange-termijn programma dat bijdraagt aan de beleidsuitgangspunten uit de natuurvisie.

Samenwerking in projecten van grensoverschrijdende parken (Rivierenpark Maasvallei, Drielandenpark, Maas-Schwalm-Nette en Kempen-Broek), maakt deel uit van de uitvoeringsstrategie. Voor de duurzame financiering van dit geheel wordt nadrukkelijk ingezet op het vergroten van het aandeel dat door derden wordt ingebracht (financieel en menskracht). Dit past binnen de doelstellingen van vermaatschappelijking.

Dit product draagt bij aan criterium 2 en 3 van dit programma. Maar ook aan criterium 1 van programma 2.1. Sociale innovatie en participatie, van criterium 2 van programma 2.2. Cultuur, criteria 1 en 2 van programma 3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit. criteria 1, 2 en 3 van programma 3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas; criteria 1, 2 en 3 van programma 3.6. Water.

Beoogde resultaten

1. Wij ondersteunen de Nationale parken, het Nationaal Landschap Zuid-Limburg en de Grensparken bij het versterken van betrokkenheid en participatie van burgers, partners en bedrijven.
Rol Provincie: *subsidiënt, ondersteuner*
2. Realisatie meerjaren (uitvoerings)programma Nationale Parken.
Rol Provincie: *opdrachtgever, regisseur, subsidient*
3. Opstellen en realisatie Uitvoeringsplan Nationaal Landschap Zuid-Limburg.
Rol Provincie: *opdrachtgever, regisseur, subsidiënt*
4. Gezamenlijk beheer van natuurgebieden in internationaal Rivierpark Maasvallei; het uitvoeren van de samenwerkingsafspraken uit de samenwerkingsovereenkomst fase 2 2017-2022.
Rol Provincie: *subsidiënt*
5. Uitvoering van grensoverschrijdende projecten en samenwerkingsprogramma's op het gebied van natuur, water en landschap met behulp van Europese cofinanciering.
Rol Provincie: *subsidiënt, opdrachtgever, partner, regisseur en co-financier*
6. Uitvoering mogelijk maken van maatschappelijke initiatieven die bijdragen aan de realisatie van de doelstellingen uit de natuurvisie door (procesmatige) ondersteuning.
Rol provincie: *subsidiënt, ondersteuner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1, 3	Gemeenten in Zuid-Limburg nemen deel aan het uitvoeringsplan Nationaal Landschap Zuid Limburg.	10	10	2018
1, 2	Uitvoering meerjarenplannen en hierbij behorende projecten voor de drie Nationale Parken.	0	3	2018
1, 4, 5	Bijdrage leveren aan de samenwerking en (interreg) projecten van de grensoverschrijdende parken (Drielandenpark, Maas-Schwalm-Nette en Kempen-Broek) inclusief Rivierpark Maasvallei.	1	1	2018
5	Met EU-parken en dierentuinen in Europa, GaiaZoo en stakeholders uitvoering geven aan het Interregproject inzake wildlife economy. (Indien de ingediende aanvraag van 2017 wordt gehonoreerd).	1	1	2018
6	Ondersteuning initiatieven van particulieren, MKB en andere partners.	3	6	2018

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,83 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	3.8.3. Landbouw
Portefeuillehouder	Mackus

De ontwikkeling van het platteland wordt op integrale wijze gerealiseerd, doordat de maatschappelijke opgaven op het vlak van natuur, water, landbouw, monumenten, toerisme en recreatie met elkaar worden verbonden om synergie te bereiken. De binding met en inpassing in de omgeving van agrarische bedrijven wordt versterkt door ruimte te creëren voor aanvullende activiteiten en diensten. Hier past een gebiedsgerichte benadering bij samen met partners én het aansluiten op initiatieven uit de samenleving en bedrijfsontwikkelingen.

Tegelijkertijd worden ook los van de gebiedsgerichte aanpak instrumenten ingezet om de doelstellingen van het investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2 (LLTL-2) te realiseren. Deze kadernotitie kent vier investeringslijnen. Investeringslijn nr.2 “meerwaarde voor de omgeving” is een onderdeel van Plattelandsontwikkeling met als essentie duurzaam produceren om verbetering van de omgevingskwaliteit te bereiken en wordt op deze plek uitgewerkt. Verlaging van emissies naar lucht, water en bodem vormen de kern van ons beleid; hiermee is er samenhang met innovatie maar ook met andere beleidsvelden (water, natuur, energie e.d.). Het in overeenstemming brengen van (on)benutte planvoorraden en (milieu-)gebruiksruimte met de feitelijke of beoogde (toekomstige) situatie is van belang voor het bereiken van kwaliteitsverbetering en om ontwikkelruimte te kunnen bieden.

Om dit te bereiken zetten we in op kennisontwikkeling en overdracht, demonstraties en investeringsbijdragen voor nieuwe technische concepten die leiden tot deze kwaliteitsverbetering. Daarnaast wordt geïnvesteerd in kennisoverdracht, landbouwstructuurmaatregelen (verkavelingen) waarbij tevens natuur- en waterdoelen worden gerealiseerd en wordt een bijdrage geleverd aan herstructureringsopgaven met meervoudige doelstellingen (denk aan dynamisch voorraadbeheer en asbestopgaven) en de aanpak van knelpunten fijnstof en geur. De inzet zal vooral plaats vinden via de inzet van het instrument POP 3 (via de paragrafen bedrijfsmodernisering en structuurversterking) en procesregie via de regionale POL uitwerkingen.

De investeringslijnen nrs.1, 3 en 4 uit Limburgse Land- en Tuinbouw loont 2 (“voorlopers en doorontwikkelaars”, “perspectief voor ondernemerschap” en “fundament voor ontwikkeling”) zijn in de begroting ondergebracht onder het product 1.2.3. Landbouw Agrofood /Brightlands Greenport Venlo.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 2 en 3 van dit programma. Maar ook aan criterium 1 van programma (3.7. Energie, duurzaamheid en milieu).

Beoogde resultaten	
1.	Structuurversterking met integrale omgevingseffecten. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt</i>
2.	Instrumenten / showcases herstructurering. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt</i>
3.	Duurzaam produceren. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt</i>
4.	Showcases integrale aanpak knelpunten en ontwikkelkansen vitaal platteland. Rol Provincie: <i>ondersteuner, procesmanager, subsidiënt</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Aantal ha t.b.v. structuurverbetering met integrale omgevingseffecten (projecten via POP 3).	2500 ha	2750 ha	2018
2	Aantal showcases t.b.v. herstructurering glastuinbouw en intensieve veehouderij.	0	2	2018
3	Aantal projecten inzake Duurzaam produceren (projecten via POP 3 onderdeel bedrijfsvernieuwing).	20	30	2018
4	Showcases integrale aanpak knelpunten en ontwikkelkansen vitaal platteland.	1	5	2018

Toelichting prestatie-indicatoren	
Bron: LLTL 2 - investeringslijn 2 (Meerwaarde omgeving).	
1.	Verbetering van verkavelingsstructuur, bewerkbaarheid van kavels en bereikbaarheid als bedoeld in POP 3 paragraaf 4.
2.	Aanpak van de problematiek in met name de intensieve veehouderij en in mindere mate glastuinbouw en te maken heeft het de samenhang tussen ontwikkelruimte voor bedrijven, demografisch verloop en kleinschaligheid.
3.	Beleidsambitie voor inzet op verbetering omgevingskwaliteit met als belangrijkste instrument POP 3 paragraaf 2 (modernisering en vernieuwing bedrijfsvoering) en paragraaf 3 "jonge boeren".
4.	Idem en dan vooral gericht op de knelpunten rondom geur en fijnstof in de nabijheid van woonbebouwing mede in samenhang met de asbestopgave.

Het budget voor 2018 bedraagt € 3,31 mln. (zie 3^e W-vraag).

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

3.8. Plattelandsontwikkeling <i>Exploitatie</i>	Begroting ná wiz. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
3.8.1. Natuur	43.376	35.676	34.295	32.242	32.277
3.8.2. Landschaps Parken en vermaatschappelijking	424	831	964	259	231
3.8.3. Landbouw	5.453	3.310	800	0	0
<i>Personele lasten</i>	6.437	5.773	5.739	5.736	5.762
<i>Kapitaallasten</i>	520	346	164	109	109
Totaal lasten	56.210	45.936	41.962	38.346	38.378
Baten					
3.8.1. Natuur	40.542	38.435	38.121	33.513	33.523
3.8.2. Landschaps Parken	73	71	23	28	0
Totaal baten	40.616	38.507	38.144	33.541	33.523
Totaal saldo van baten en lasten	-15.595	-7.429	-3.818	-4.805	-4.856
Mutatie reserves					
<i>Toevoeging reserves</i>					
Reserve DU-uitkering PAS	875	875	875	0	0
<i>Aanwending reserves</i>					
Reserve DU-uitkering Natuur	403	76	0	0	0
Reserve DU-uitkering PAS	699	0	0	0	0
Reserve zilver brons groene natuur	755	340	25	0	0
	1.856	416	25	0	0
Saldo mutatie reserves	981	-459	-850	0	0
Resultaat	-14.614	-7.888	-4.668	-4.805	-4.856

Financiële toelichting

3.8.1. Het budget voor 2018 bedraagt € 35,68 mln. Dit geld wordt grotendeels ingezet voor natuur en landschapsbeheer € 15,52 mln., bijdrage aan de ontwikkelopgave Natuur voor afwaardering en inrichting van natuurgebieden € 6,91 mln., nemen van PAS maatregelen € 7,72 mln., uitvoering van de Wet Natuurbescherming en Faunafonds € 1,77 mln., subsidies aan natuurorganisaties € 1,56 mln., inrichten van de Heidsche Peel € 0,77 mln., uitvoering van soortenbeheer in zilverbronsgroen € 1 mln., uitvoering van de motie 759 Faunabeheer € 0,10 mln., invasieve exoten € 0,10 mln. en natuuronderzoek € 0,22 mln.

De baten voor 2018 van € 38,44 mln. zijn afkomstig uit het provinciefonds voor natuur gerelateerde doelen voor € 30,54 mln. (ontwikkelopgave Natuur, PAS, natuurbeheer, Wet Natuurbescherming en Faunafonds en transitie DLG), bijdrage vanuit de ontwikkelopgave ter cofinanciering van water, agrarisch natuurbeheer en ambities PIO voor € 7,32 mln. en de geraamde leges opbrengst voor de aanvraag van vergunningen Wet Natuurbescherming € 0,45 mln.

Er vindt vanuit de PAS gelden een toevoeging plaats aan de reserve die aangewend wordt binnen programma 3.6. Water ter dekking van de cofinanciering DHZ en POP3. De reserve Zilver bronsgroene natuur (€ 0,34 mln.) wordt aangewend ter dekking van de ambities van het programma Platteland in Ontwikkeling en het natuurbeheer. De reserve DU Natuur wordt aangewend (€ 0,08 mln.) ter dekking van kosten van de transitie van kleine natuurbeheerders naar een collectief stelsel.

3.8.2. Het budget voor 2018 bedraagt € 0,83 mln. Deze middelen worden grotendeels ingezet voor de nationale parken, grensparken en het nationaal landschap € 0,31 mln., subsidiëring van natuur en milieu educatie € 0,22 mln., vermaatschappelijking € 0,22 mln. en voor cofinanciering van Interregproject Wildlife economy € 0,08 mln.

De baten voor 2018 van € 0,07 mln. zijn afkomstig uit de bijdrage vanuit het Interregproject Wildlife economy.

3.8.3. Het benodigd budget 2018 bedraagt € 3,31 mln. Het volledige budget ten behoeve van 'Limburg Land- en Tuinbouw Loont 2' bedraagt € 5,74 mln. conform PS-besluit van 13 mei 2016. Dit product 3.8.3. betreft de uitvoering van de investeringslijn Meerwaarde Omgeving voor een bedrag van € 2,51 mln. in 2018. Deze worden gedekt uit de beleidsintensiveringsmiddelen verdienmodellen Agro conform GS-besluit d.d. 25 juli 2017. De overige 3 investeringslijnen (Voorlopers en doorontwikkelaars, Perspectief voor Ondernemerschap en Fundament voor Ontwikkeling) komen terug in product 1.2.3. Landbouw en Agrofood/ Brightlands Greenport Venlo. Daarnaast is er voor de subsidieregeling schone stallen een jaarlijks budget van € 0,8 mln. beschikbaar voor de periode 2017-2019.

Ontwikkelopgave Natuur

€ x 1.000				
3.8.1. Investerings / Financiering	2018	2019	2020	2021
Ontwikkelopgave Natuur				
Uitgaven	14.597	14.911	18.042	21.078
Inkomsten	31.970	12.670	12.630	12.590

3.8.1. De uitgaven voor het project ontwikkelopgave Natuur (afwaardering en inrichting van natuurgebieden) vindt plaats via de balanspost 'onderhanden werk'. Deze kosten zijn geraamd op basis van het meerjarig overzicht ontwikkelopgave Natuur welke door PS is vastgesteld met bijbehorend kredietbesluit (PS 26 september 2013).

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Financiering
Wet Natuurbescherming	Garantie aan Nationaal Groenfonds

4.1. Bestuur

Dit programma gaat over goed, krachtig, integer en transparant bestuur, waarbij vanuit onze strategische koers de lobby naar Den Haag en Brussel, de relaties met de buurlanden, (inter)nationale fondsenwerving en samenwerking met onze bestuurlijke partners binnen en buiten Limburg voorop staan. Vanuit een dienstbare en actieve opstelling zoeken wij bij maatschappelijke opgaven de samenwerking met bestuurskrachtige gemeenten en vervullen wij onze toezichthoudende taken. Ook de rijkstaken van de Commissaris van de Koning vallen onder dit programma.

Als internationale grensprovincie bij uitstek wil Limburg de kansen van de grensoverschrijdende agglomeratie benutten, grensbarrières verminderen en economische relaties met landen en regio's verder weg aangaan.

Inzet van Europese fondsen in combinatie met de inzet van eigen middelen is nodig om onze provinciale beleidsambities te realiseren.

Wat willen we bereiken?

We realiseren de bestuurlijke opgaven doelgericht, kostenbewust en transparant vanuit een actieve opstelling van eigen kracht en vanuit een grensoverschrijdend en internationaal perspectief.

Wat vinden we daarbij belangrijk?

Criterium 1: Limburg is een bestuurskrachtige provincie met sterke gemeenten waarin oog voor openbare orde, veiligheid en integriteit belangrijke elementen zijn.

Criterium 2: De Provincie Limburg communiceert op een zelfbewuste manier waarin inhoud, moment en plaats goed gekozen zijn en daarmee bijdragen aan een krachtige nationale en internationale reputatie.

Criterium 3: De Provincie Limburg zorgt voor een passend toezicht op de gemeentelijke financiën en heeft oog voor een goede coördinatie van het interbestuurlijk toezicht.

Criterium 4: De Provincie Limburg en haar partners zetten zich in om kansen te benutten en partnerships te bouwen in zowel grensoverschrijdend als internationaal verband.

Criterium 5: De Provincie Limburg speelt in op de wensen van burgers en partners.

Wat gaan we daarvoor doen?

Product	4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK
Portefeuillehouder	Bovens

De Commissaris van de Koning (CdK) wordt ondersteund om op een adequate wijze zijn rijkstaken te vervullen. Deze rijkstaken worden separaat verantwoord aan de rijksoverheid.

Vanuit deze rijkstaken is het versterken van de veiligheid en het veiligheidsgevoel een gezamenlijke verantwoordelijkheid waarbij onder andere de veiligheidsregio's, opsporings- en vervolgingsinstanties, meer specifiek politie en justitie, een primaire verantwoordelijkheid hebben. De ondersteuning van deze verantwoordelijke veiligheidspartners, wordt primair ingevuld vanuit de rijkstaken die de CdK vervult en in het verlengde van zijn coördinerende euregionale verbindende, intermediaire en faciliterende rol.

De CdK vervult intern een coördinerende rol daar waar Gedeputeerde Staten vanuit hun wettelijke verantwoordelijkheden nader vorm geven aan veiligheid.

Door de regering/individuele ministers zal naar verwachting de CdK als rijksorgaan gevraagd worden om namens hen een coördinerende rol te vervullen, zoals bij de vluchtelingendossier, het vervullen van de boegbeeld rol voor Veilige Publieke taak, een stimulerende rol in het kader van de weerbare overheid, etc.

De CdK draagt vanuit zijn taken en verantwoordelijkheden als rijksorgaan bij aan criteria 1 en 4 van dit programma.

Beoogde resultaten
1. Adequaat toezicht op openbare orde en veiligheid (rampenbestrijding en crisisbeheersing). Rol Provincie: <i>bevoegd gezag</i>
2. Stimulering van landsgrensoverschrijdende samenwerking op het gebied van openbare orde en veiligheid (rampenbestrijding en crisisbeheersing en criminaliteitsbestrijding). Rol Provincie: <i>partner, subsidiënt</i>
3. Afstemming tussen rijks-initiatieven en behoeften op lokaal niveau bij burgemeesters onder meer op het gebied van radicalisering via een intermediaire ondersteunende rol. Rol Provincie: <i>partner</i>
4. Onderhouden rijksgrenspalen. Rol Provincie: <i>bevoegd gezag</i>
5. Stimulering van de verdere implementatie van het programma Veilige Publieke Taak en de aanpak van verhuftering. Rol Provincie: <i>partner, subsidiënt</i>

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,59 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	4.1.2. Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie
Portefeuillehouder	Koopmans

In Zuid-Limburg voltrekken zich diverse ontwikkelingen op het terrein van bestuurlijke organisatie. Dit heeft in 2016 geleid tot een bestuurlijke overlegronde met alle Zuid-Limburgse gemeente en het collegestandpunt 'Besturen blijft vooruitzien' (25-10-2016) en daaruit volgende stappen. Dit alles ter ondersteuning van ontwikkelingen in de bestuurlijke organisatie in Zuid-Limburg. Deze koers heeft invulling gekregen in relatie tot de procedure tot herindeling voor de gemeenten Schinnen-Onderbanken-Nuth en de procedure tot herindeling Landgraaf-Heerlen. Ook zijn wij in gesprek met gemeenten Maastricht, Meerssen en Valkenburg aan de Geul om deze ondersteuning vorm te geven. Zoals eerder in de begrotingscyclus aan PS is geïnformeerd biedt de Provincie Limburg eenmalig ondersteuning aan de gemeente Mook en Middelaar om tot een duurzame oplossing te komen voor de vraagstukken die voortkomen uit de dubbele oriëntatie van deze gemeente. Het betreffende convenant geldt tot 18 mei 2018.

Dit product draagt bij aan criterium 1 en 3 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	De gemeenten Onderbanken, Nuth en Schinnen vormen op 1 januari 2019 samen één nieuwe gemeente Beekdaelen. Wij zullen conform de Wet Algemene Regels Herindeling onze provinciale rol blijven nemen. Ook zullen wij invulling blijven geven aan de intentieverklaring 'Gezamenlijk werken aan de toekomst van Onderbanken, Nuth en Schinnen'. Rol Provincie: <i>ondersteuner, bevoegd gezag, partner</i>
2.	Provinciale Staten hebben de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties geadviseerd tot een fusie van de gemeenten Landgraaf en Heerlen per 1 januari 2019. Wij zullen conform de Wet Algemene Regels Herindeling onze provinciale rol blijven nemen. Rol Provincie: <i>ondersteuner, bevoegd gezag, partner</i>
3.	De Provincie blijft bereid tot (financiële) ondersteuning van initiatieven van onderop, zoals initiatieven Landgraaf-Heerlen, Schinnen-Onderbanken-Nuth en de (bestuurskracht)onderzoeken van de gemeenten Maastricht, Meerssen en Valkenburg aan de Geul. Rol Provincie: <i>ondersteuner, subsidiënt, bevoegd gezag, partner</i>

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,07 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	4.1.3. Integriteit
Portefeuillehouder	Bovens

De Commissaris van de Koning is ingevolge de Provinciewet belast met de zorgplicht voor bestuurlijke integriteit. De zorgplicht geldt ook ten aanzien van gemeenten, indien de integriteit in het geding is. De ontwikkeling van integriteitsbeleid kent daarom een integrale aanpak, gericht op het vergroten van de integriteitsvolwassenheid binnen het ambtelijk, politiek en bestuurlijk domein. Deze werkwijze heeft tot een herkenbaar gedeeld integriteitsbeeld geleid binnen het openbaar bestuur in Limburg. De samenwerking tussen Provincie, gemeenten en waterschappen in Limburg bij de ontwikkeling en implementatie van integriteitsbeleid is uniek en geniet landelijke erkenning en navolging. De Commissaris van de Koning is voorzitter van de Provinciale Stuurgroep Integriteit. Aan het samenwerkingsverband is eind 2016 de Len Dales Integriteits Award toegekend.

Dit product draagt bij aan criterium 1 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Vergroten integriteitsvolwassenheid van de ambtelijke organisatie Doorontwikkeling van het integriteitsbeleid naar een geborgd cyclisch integriteitsmodel, waarin het thema integriteit als kenmerk voor onze bedrijfsvoering geldt. Rol Provincie: <i>bevoegd gezag</i>
2.	Ontwikkelen moreel leerproces in politiek-bestuurlijke omgeving. Voortzetting van het meerjarig integriteitsprogramma voor College en Staten. Vanuit de Commissie Integriteit wordt invulling aan het programma gegeven ter ondersteuning van het bestuur op de terreinen morele oordeelsvorming, preventie en handhaving. Rol Provincie: <i>ondersteuner</i>
3.	Limburgs integriteitsbeleid ontwikkelen tot Best Practice. Vanuit het Limburgse samenwerkingsmodel de gezamenlijke integriteitsbevordering door ontwikkelen. De opbrengst van de Len Dales Award mede inzetten om een Serious Game te ontwikkelen om het niveau van integriteitsvolwassenheid in het Limburgse openbaar bestuur verder te verhogen. Rol Provincie: <i>ondersteuner</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Ontwikkelen integraal cyclisch integriteitsbeleid.	1	1	2018
2	Integriteitsprogramma Statenperiode afgerond.	1	1	2018
3	Gemeenschappelijk integriteitskader ontwikkeld openbaar bestuur Limburg.	1	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren	
1 t/m 3.	Doorlopend programma.

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,04 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	4.1.4. Coördinatie Interbestuurlijk toezicht
Portefeuillehouder	Teunissen

Op 1 oktober 2012 trad de Wet revitalisering generiek toezicht (Wrgt) in werking. Met deze wet werd het toezicht op de uitvoering van wettelijke taken, die gemeenten, het waterschap en gemeenschappelijke regelingen uitvoeren in medebewind, belegd bij de provincies. Het IPO heeft in overleg met het Rijk en overige betrokken partijen bij de invoering een vijftal beleidsterreinen en bijbehorende wetten geïdentificeerd waar risico's bij de taakuitoefening het grootste zijn en daaraan criteria/indicatoren gekoppeld. Dit zijn ruimtelijke ordening (WRO), het Omgevingsrecht (Wabo), Monumentenzorg, Informatie- en Archiefzorg en de huisvesting verblijfsgerechtigden. Na invoering van de Wrgt heeft de provincie Limburg in 2012 een aantal stappen gezet om invulling te geven aan haar verantwoordelijkheid, maar zowel de uitwerking als de uitvoering heeft daarna te wensen overgelaten, zoals ook blijkt uit het rapport van de Zuidelijke Rekenkamer van februari 2017. PS hebben naar aanleiding van dit rapport in hun vergadering van 12 mei 2017 GS opgedragen werk te maken van risicoanalyses en op basis daarvan een op de Limburgse situatie toegesneden visie voor interbestuurlijk toezicht op te stellen en deze visie als uitgangspunt te nemen voor de inrichting en uitvoering van interbestuurlijk toezicht en daarbij de toezichtcapaciteit af te stemmen op de visie. Op basis van het rapport van de ZRK hebben GS een verbeterplan opgesteld en dat aan PS aangeboden. In 2018 en verder zal de Provincie Limburg investeren in de samenwerking en communicatie met gemeenten, waterschap en Gemeenschappelijke Regelingen en het intern kwalitatief en formatief op orde brengen van het IBT-beleid. Provinciale Staten worden actief geïnformeerd over het interbestuurlijk toezicht middels een rapportage. De ambitie van het Limburgse IBT-beleid is een goed functionerend openbaar bestuur dat bijdraagt aan de veiligheid, welvaart en welzijn van haar burgers. Een goede, transparante en professionele verantwoording op lokaal niveau is daarvoor essentieel. Door sober, selectief, slagvaardig en samenwerkend aan de slag te gaan met IBT draagt de provincie er aan bij dat gemeenten, waterschap en gemeenschappelijke regelingen (GR) hun medebewindstaken naar behoren uitvoeren. Volgens heldere criteria en op transparante wijze en in beginsel op basis van vertrouwen. Daar waar nodig zal de Provincie echter daadwerkelijk ingrijpen om gemeenten, waterschap en GR-en te dwingen hun taken naar behoren uit te voeren in lijn met de daarvoor bedoelde wetgeving.

Dit product draagt bij aan criterium 3 van dit programma

Beoogde resultaten	
1.	In 2018 is een adequate samenwerkingsstructuur geschapen waardoor gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen op een transparante wijze zowel kwalitatief en kwantitatief voldoende gegevens produceren om hun gemeenteraden c.q. algemeen bestuur en de Provincie als toezichthouder in staat te stellen een professioneel oordeel te vormen over de uitvoering van medebewindstaken. Rol Provincie: <i>toetser</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Herijking toezichtscriteria Monumentenzorg.	0	1	2018
1	Aanpassing Verordening Toezichtinformatie.	PM	1	
1	De gemeenten in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens op gebied van ruimtelijke ordening aangereikt voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	33	2018

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	De gemeenten in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van Huisvesting van Verblijfsgerechtigden voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	33	2018
1	De gemeenten in Limburg en het waterschap in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van de Wabo voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	34	2018
1	De gemeenten in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van de Monumentenzorg voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	33	2018
1	De Gemeenten, het waterschap en de gemeenschappelijke regelingen in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van archiefbeheer voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	59	2018
1	Gemeenten, het waterschap en de gemeenschappelijke regelingen in Limburg hebben zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende gegevens aangereikt op gebied van de gemeentefinanciën voor toetsing aan de IBT criteria.	PM	59	2018

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,14 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën
Portefeuillehouder	Van Rijnsbergen

De Provincie, in de rol van financiële toezichthouder op gemeenten, bewaakt de financiële positie en functie van gemeenten met als doel deze financieel gezond te houden. Bijzondere aandacht gaat uit naar de financiële gevolgen van de zogenaamde 3 D's. Dit betreft de drie decentralisaties jeugdzorg, werk en inkomen en zorg aan langdurig zieken en ouderen. Het gaat hier om open-einde-regelingen waardoor de gemeenten financiële risico's lopen.

Dit product draagt bij aan criterium 3 van dit programma.

Beoogde resultaten
1. De begroting en jaarstukken van alle gemeenten en gemeenschappelijke regelingen, waar de Provincie Limburg financieel toezichthouder op is, beoordelen en de toezichtvorm bepalen voor het betreffende jaar. Rol Provincie: <i>bevoegd gezag</i>
2. In het kader van financieel toezicht op de gemeenten en het bepalen van een (eventuele) meerjarige uitspraak omtrent de toezichtvorm voeren wij één keer in de vier jaar financiële verdiepingsonderzoeken uit bij elke Limburgse gemeente. In 2018 wordt de regio Maastricht en de Heuvellandgemeenten onderzocht. Rol Provincie: <i>bevoegd gezag</i>
3. Adviesrol vanuit onze toezichthoudende taak naar gemeenten bij financiële onderwerpen in de vorm van kennisoverdracht door middel van het organiseren van een seminar of bijeenkomst. Rol Provincie: <i>ondersteuner</i>

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
2	Financieel verdiepingsonderzoeken in Maastricht en de Heuvellandgemeenten.	0	6	2018
3	Georganiseerde seminar/bijeenkomst.	0	1	2018

Toelichting prestatie-indicatoren

2. Wij zullen in 2018 geen onderzoek verrichten bij de gemeente Nuth omdat zij in een herindelingsstraject zitten met Schinnen en Onderbanken. In 2017 heeft de provincie Limburg wel een financieel onderzoek verricht naar de financiële positie en financiële functie van de oude gemeenten Nuth, Onderbanken en Schinnen en naar de nieuwe gemeente.

Het budget voor 2018 bedraagt € 4.000. (zie 3^e W-vraag).

Product	4.1.6. IPO
Portefeuillehouder	Teunissen

IPO is een samenwerkingsverband in verenigingsvorm van de twaalf Nederlandse Provincies. Primair heeft het samenwerkingsverband de functie van belangenbehartiger van de Provincie naar de Rijksoverheid en 'Brussel'. Secundair die van kennis en informatie uitwisselaar. Tweemaal per jaar vergadert de Algemene Vergadering waarin per provincie twee statenleden zijn afgevaardigd. Het IPO-bestuur vergadert 8 maal per jaar en wordt vertegenwoordigd door de IPO-portefeuillehouder vanuit het college.

Dit product draagt bij aan criterium 2 van dit programma.

Beoogde resultaten

1. Vertegenwoordiging binnen IPO-verband.
Zowel ambtelijk als bestuurlijk in de respectievelijke adviescommissies AAC (ambtelijk) en BAC (bestuurlijk).
Rol Provincie: *partner*

Het budget voor 2018 bedraagt € 1,12 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	4.1.7. Internationalisering
Portefeuillehouder	Bovens

De ambities van het Provinciaal Bestuur kenmerken zich door een actieve, grensoverschrijdende en internationale aanpak. Samen met onze partners werken we aan de ontwikkeling van een grensoverschrijdend werk- en leefgebied. Wij investeren proactief in grensoverschrijdende en internationale netwerken en in kennis, afstemming, samenwerking en projectontwikkeling met name met de buurlanden. We maken in kader van GROS nieuwe afspraken met rijk en buurlanden over de grensoverschrijdende samenwerking. Inzet vanuit de beleidsthema's is daarbij voor Limburg cruciaal, zoals aangegeven in de Voortgangsnota Internationalisering (juli 2017). De nieuwe regering in Noordrijn-Westfalen biedt ons daarbij de nodige kansen.

Om onze eigen organisatie meer 'euregio-proof' te maken, worden de (beleids)clusters ondersteund bij de ontwikkeling van grensoverschrijdende competenties, netwerken en projecten.

Ook burgers, bedrijven en instellingen in Limburg (en in de hele Euregio) zouden nog meer gebruik kunnen maken van de kansen en mogelijkheden aan de andere kant van de grens.

Daartoe zullen wij bevorderen dat burgers en gemeenten beter geïnformeerd worden over de grensoverschrijdende activiteiten die vanuit de Provincie plaatsvinden en wijzen op de mogelijkheden die er zijn om grensoverschrijdend actief te zijn.

Ter gelegenheid van het 25-jarige Verdrag van Maastricht is in 2016/2017 met het programma Europe Calling teruggeblikt op het Europa vanaf de ondertekening van het Verdrag en vooruit gekeken naar het Europa van de toekomst en de positie van Limburg en haar hoofdstad Maastricht in het bijzonder. De voordracht van het kabinet in maart 2017 voor de titel Europese erfgoedlabel voor het "Verdrag van Maastricht" is een erkenning van de inspanningen die samen met diverse partners zijn geleverd aan versterken van Limburg en Maastricht als plek voor een kritische dialoog over het Europa van de burgers en de betekenis van de Europese Unie. Op basis van de evaluatie van het programma Europe Calling wordt de in het afgelopen jaar opgebouwde intensieve samenwerking tussen Provincie Limburg, Gemeente Maastricht en Universiteit Maastricht in een structureel verband voortgezet, met de uitwerking van een gezamenlijk meerjarig programma voor 2018 e.v. Een exacte indicatie van de bijdrage van de Provincie aan dit programma is op dit moment nog niet te geven, maar zal in de eerste helft van 2018 beschikbaar komen.

Onze internationale economische diplomatie richten we met name op Duitsland, België en China. Via onze vertegenwoordiger bij het consulaat in Düsseldorf intensiveren we de afstemming en samenwerking met Noordrijn-Westfalen. Op basis van een stand van zaken nota die november 2015 in de Statencommissie FEB is besproken, continueren we naast China onze inzet op Azerbeidzjan waarbij onze betrokkenheid bepaald zal worden op basis van concrete projecten.

Een krachtige Public-affairs/lobby in Brussel/Den Haag en de buurlanden, betere benutting van Europese fondsen en internationale branding zijn belangrijke randvoorwaarden om de internationale ontwikkeling van Limburg te ondersteunen. Daarvoor benutten wij tevens het Comité van de Regio's, waarvan de CdK van Limburg momenteel lid is namens het IPO en zitting heeft in de commissie SEDEC. Hierin wordt onder andere het dossier arbeidsmobiliteit (mobility-package) van EU-commissaris Thyssen besproken dat voor Limburg als grensprovincie van bijzonder belang is.

Dit product draagt bij aan criterium 2 en 4 van dit programma.

Beoogde resultaten

1. Samenwerking buurlanden.
Limburg heeft met rijk, buurlanden en andere grensprovincies nieuwe afspraken gemaakt over grensoverschrijdende samenwerking, met name over wie doet wat wanneer (de 'governance'). Ook voor de euregio's is deze governance van belang. Specifiek voor de euregio Maas-Rijn wordt bekeken of de ontwikkeling richting een Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking (EGTS) meerwaarde biedt. Bij de uitvoering hiervan speelt de post Düsseldorf een belangrijke rol in de samenwerking met Noordrijn-Westfalen. Ten aanzien van België, Vlaanderen en Wallonië hebben we onze samenwerking beter georganiseerd. Nieuwsbrieven over de buurlanden ondersteunen dit. Inzet vanuit de beleidsthema's vindt plaats zoals aangegeven in de Voortgangsnota Internationalisering (juli 2017).
Rol Provincie: *procesmanager, verbinder*
2. Organisatie euregioproof.
Euregiocompetentie, kennis over, contacten en samenwerking met partners in de buurlanden zijn breder in de organisatie ontwikkeld.
Rol Provincie: *procesmanager, ondersteuner*
3. Communicatie
De communicatie naar de Limburgse samenleving over grensoverschrijdende activiteiten en mogelijkheden is verbeterd.
Rol Provincie: *ondersteuner, subsidiënt*
4. Betere en bredere benutting EU-fondsen.
Het door GS vastgestelde afsprakenkader voor de eigen organisatie met het oog op de benutting van EU-middelen voor Limburg is in uitvoering.
Rol Provincie: *coördinator, ondersteuner*

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
4	Er wordt invulling gegeven aan de inspanningsverplichting voor de inzet van € 150 mln. uit diverse EU-fondsen in Limburg.	€ 145 mln.	€ 150 mln.	2019

Toelichting prestatie-indicatoren

1. De rapportage van ERAC van april 2017 laat zien dat tussen 1 januari 2015 en 1 april 2017 € 145 mln. EU-middelen is toegekend aan Limburgse projecten.

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,20 mln. (zie 3° W-vraag).

Product	4.1.8. Euregiobestuur
Portefeuillehouder	Teunissen

Limburg participeert in drie Euregio's:

1. De Euregio Maas-Rijn (EMR).

Dit is een grensoverschrijdend samenwerkingsverband van de Provincies Limburg (NL), Limburg (B), Luik (B), de Duitstalige Gemeenschap (B) en de regio Aken (D). De EMR is een stichting naar Nederlands recht.

2. De Euregio Rijn-Maas-Noord (ERMN).

Dit is een grensoverschrijdend samenwerkingsorgaan van Noord- en Midden-Limburgse en Duitse gemeenten en Kamers van Koophandel. De Provincie Limburg is geen lid, maar wel adviserend lid van het dagelijks bestuur en van de Algemene Ledenvergadering.

3. De Euregio Rijn-Waal (ERW).

Dit is een grensoverschrijdend samenwerkingsorgaan van Nederlandse en Duitse gemeenten, regionale instanties en Kamers van Koophandel (voor Limburg gaat het om de gemeenten Mook en Middelaar, Gennep en Bergen). De Provincie Limburg is geen lid, maar samen met de Bezirksregierung Düsseldorf toezichthouder.

De Provincie Limburg participeert ook in de Interregprogramma's: (1) Euregio Maas-Rijn, (2) Deutschland-Nederland en (3) Vlaanderen-Nederland. (De Euregio's Rijn-Maas-Noord en Rijn-Waal zijn onderdeel van het Interregprogramma Deutschland-Nederland)

De drie Euregio's bieden een goed platform voor het bestendigen van de relaties met de bestuurders van direct over de grens. Daarnaast initiëren en ondersteunen de Euregio's de samenwerking van actoren/instellingen/organisaties, al dan niet publiekrechtelijk van aard, die aan de diverse zijden van de grens bij een bepaald onderwerp betrokken zijn. Hierdoor kunnen de kansen die ontstaan door grensoverschrijdend samenwerken, optimaal benut worden.

Dit product draagt bij aan criterium 2 en 4 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	Onze bestuurlijke betrokkenheid bij de Euregio's leidt tot versterking van de euregionale samenwerking, tevens worden hierdoor belangen beter in de werkzaamheden van de Euregio's meegenomen. Rol Provincie: <i>partner</i>
2.	Met betrekking tot de EMR zijn vanuit Limburg aan het EMR-bestuur als prioriteit doorgegeven; arbeidsmarkt, buurtalen en veiligheid. In samenspraak met de partnerregio's zullen de EMR-prioriteiten voor 2018 worden bepaald. Er wordt actief deelgenomen aan de gesprekken over een hervorming van de EMR in een EGTS. Rol Provincie: <i>partner</i>
3.	De managementautoriteit en certificeringsautoriteit van het Interreg V-EMR-programma is per 2016 ondergebracht bij de Provincie Limburg. Rol Provincie: <i>procesmanager</i>

Het budget voor 2018 bedraagt € 0,47 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	4.1.9. Strategische Public Affairs
Portefeuillehouder	Bovens

De strategie van de Provincie Limburg is intern gericht op het adviseren en ondersteunen van bestuur en directie bij het bepalen van een herkenbare koers door richting te geven aan inhoud en proces van de provinciale organisatie. Extern is onze strategische inzet verankerd in het Coalitieakkoord 'In Limburg bereiken we meer 2015-2019', de Limburg Agenda en het Limburgs Investeringspact. Hierbij staat de opdracht uit het coalitieakkoord 'economische structuurversterking met de daarbij behorende sociale agenda' centraal. Deze opdracht kan uitgesplitst worden aan de hand van kernthema's zoals de Limburgse kenniseconomie, fysieke verbindingen (infrastructuur), de sociale agenda met daarbij aandacht voor zorg en arbeidsmarkt en de grensoverschrijdende samenwerking. Per onderdeel wordt op concrete dossiers gewerkt aan de belangenbehartiging in politiek-bestuurlijk en ambtelijk Den

Haag en Brussel. Hierbij wordt, indien mogelijk en/of gewenst, opgetrokken met onze strategische partners (medeoverheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven). Vanuit de belangenbehartiging en in de euregionale en internationale contacten worden in het kader van de Limburg Branding ook de mogelijkheden benut voor gerichte samenwerking, gezamenlijke positionering en internationale reputatieversterking.

Ter gelegenheid van het 25-jarige Verdrag van Maastricht is in 2016/2017 met het programma Europe Calling teruggeblikt op het Europa vanaf de ondertekening van het Verdrag en vooruit gekeken naar het Europa van de toekomst en de positie van Limburg en haar hoofdstad Maastricht in het bijzonder. De voordracht van het kabinet in maart 2017 voor de titel Europese erfgoedlabel voor het “Verdrag van Maastricht” is een erkenning van de inspanningen die samen met diverse partners zijn geleverd aan versterken van Limburg en Maastricht als plek voor een kritische dialoog over het Europa van de burgers en de betekenis van de Europese Unie. Op basis van de evaluatie van het programma Europe Calling wordt de in het afgelopen jaar opgebouwde intensieve samenwerking tussen Provincie Limburg, Gemeente Maastricht en Universiteit Maastricht in een structureel verband voortgezet, met de uitwerking van een gezamenlijk meerjarig programma voor 2018 e.v. Een exacte indicatie van de bijdrage van de Provincie aan dit programma is op dit moment nog niet te geven, maar zal in de eerste helft van 2018 beschikbaar komen.

Dit product draagt bij aan criterium 1, 4 en 5 van dit programma.

Beoogde resultaten

1. Strategie algemeen
Het zorgdragen van een koersvaste beleidsbepaling en beleidsuitvoering intern en extern, o.a. door advisering en sturing op de gestelde programmadoelen en monitoren van de voortgang van het coalitieakkoord middels opstellen Voorjaarsnota, Memorie van Toelichting bij begroting, een actuele Limburg Agenda en actief inspelen op ontwikkelingen als het gaat om nieuwe initiatieven.
Rol Provincie: *partner, toetsers*
2. Uitwerken strategische lobbykaders
Wij voeren een krachtige, tijdige en proactieve lobby met bijzondere aandacht voor grensoverschrijdende samenwerking met Düsseldorf en München (in samenwerking met de provincie Noord-Brabant die voor de provincie Limburg de samenwerking in München bevordert, zoals we dat voor hen in Düsseldorf oppakken). De focus is vooral gericht op de onderwerpen die er voor Limburg toe doen. Met het lobbyplan 2018, dat in het najaar van 2017 wordt vastgesteld, zijn de strategische lobbykaders aangegeven. Nadrukkelijk blijven daar allianties met Limburgse partners/buurlanden in centraal (zie ook 4.1.7. Internationalisering). Vanuit Public Affairs wordt de ontwikkeling van nationale en Europese fondsen blijvend gevolgd.
Rol Provincie: *partner*
3. Public Affairs-werkzaamheden
De Provincie Limburg neemt deel aan het Huis Nederlandse Provincies (HNP) in Brussel waarin wordt samengewerkt en belangen worden behartigd van de 12 provincies. Als onderdeel van de uitvoering van de “IPO / HNP Europastrategie” met betrekking tot kennisknooppunt van de regio's stelt de Provincie Limburg twee werkplekken ter beschikking aan partners (denk aan gemeenten, kennisinstellingen of andere triple helixinitiatieven). Op deze manier krijgen bijvoorbeeld gemeenten toegang tot een flexibele werkplek en andere faciliteiten die in het HNP beschikbaar zijn en is de samenwerking tussen Provincie en partners optimaal.
In Den Haag maakt Public Affairs gebruik van een eigen ruimte in een bedrijfsverzamelgebouw op het Plein van waaruit de activiteiten richting o.a. Tweede Kamer en ministeries worden gecoördineerd. Voor de post in Düsseldorf wordt gebruik gemaakt van de faciliteiten die het Consulaat-Generaal van Nederland aldaar aan de grensprovincies aanbiedt.

Beoogde resultaten

Activiteiten vanuit PA zijn: ondersteunen van GS bij lobbygesprekken en bezoeken, monitoren Haagse/Brusselse en Duitse agenda, ontwikkelen van lobbyboodschappen en overige communicatiematerialen, uitvoeren van PA-activiteiten binnen thematische netwerken (zoals Vanguard), het organiseren van netwerk- en informatiebijeenkomsten en andere representatieve werkzaamheden.
Rol Provincie: *partner*

4. Betrekken van de organisatie bij de activiteiten vanuit Public Affairs

In 2018 wordt verder de kwaliteitsimpuls van de afgelopen jaren uitgerold om de provinciale organisatie optimaal aan te haken bij de nationale en Europese (beleids)ontwikkelingen. Bij dit interne ontwikkelingsprogramma ("Public Affairs proof") ligt het accent op beter inzicht in de rol en functie van Public Affairs, het vergroten van de ambtelijke sensitiviteit en samenspel met medeoverheden, en het belang van maken van krachtenveldanalyses en lobbyfiches, teneinde tijdig en proactief het politiek-bestuurlijke lobbyinstrument te kunnen gebruiken.

Rol Provincie: *procesmanager*

5. Lobbyadvies, (externe) bijeenkomsten en Public Affairs Platform Limburg

Vanuit de adviesfunctie wordt ondersteuning gegeven bij het opstellen van inhoudelijke analyses (inclusief krachtenvelden) in Den Haag en Brussel, teneinde een effectieve lobby te organiseren. Door bijeenkomsten, werkbezoeken en events in Limburg of in de regeringssteden (o.a. Den Haag, Brussel, Düsseldorf) te organiseren wordt Limburg krachtig gepositioneerd, zowel binnen als buiten de provincie. Dit zal, afhankelijk van de lobbyinzet, gezamenlijk met onze partners gebeuren. Om het informatienetwerk in stand te houden en de partners bij onze lobbyinzet te betrekken, blijven we het Public Affairs Platform Limburg voortzetten. Het doel hiervan is om de Limburgse krachten te bundelen.

Rol Provincie: *ondersteuner, procesmanager*

6. Einstein telescope

Einstein Telescope is het Europees initiatief tot het realiseren van een observatorium voor zwaartekrachtsgolven van de derde generatie. Vanuit Nederland is NWO-Nikhef verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de science case. Einstein Telescope is opgenomen in de nationale roadmap voor grootschalige wetenschappelijke infrastructuur. Daarin is ook opgenomen dat Einstein Telescope mogelijk gevestigd zal worden in de grensregio Zuid-Limburg. De Provincie Limburg ondersteunt NWO-Nikhef in het onderzoeken van de kansen voor deze vestigingslocatie. Wij doen dit in goed overleg met NWO-Nikhef en de Rijksoverheid. Een locatiekeuze is vooralsnog voorzien rond 2020. Na gezamenlijk met NWO-Nikhef de propositie tot het voorbereiden van een bid op 3 juli 2017 aangeboden te hebben aan het kabinet, bieden we in 2018 commitment bij de nadere uitwerking van het bid.

Ondertussen werken we met de partners aan het opzetten van een wetenschappelijk instituut met als standplaats in Zuid-Limburg.

Rol provincie: *ondersteuner*

7. Strategisch relatiebeheer

In 2018 wordt uitvoering gegeven aan de strategische netwerkcalender 2018, welke in oktober 2017 door GS wordt vastgesteld. Naast de organisatie van strategische netwerkevenementen zorgen we dat we succesvol kunnen opereren in de netwerksamenleving, die eisen stelt aan het onderhouden en uitbouwen van goede relaties met volksvertegenwoordigers, medeoverheden, kennispartners, opkomende en bestaande ondernemers (start-ups / scale-ups) en (buitenlandse) investeerders.

In samenwerking met partners in de buurregio's bekijken we daarnaast hoe strategische netwerkevenementen kunnen worden opgezet om onze buurlandenstrategie te versterken.

8. Eren en gedenken

In Limburg willen we de onzelfzuchtige inzet van hen die zich voor de vrede en veiligheid hebben ingespannen, niet vergeten. Ook staan we bewust stil bij de krachten die tijdens oorlog en overheersing een vreedzaam samenleven zo gruwelijk ontwrichten. Het is een morele plicht om te blijven eren en te gedenken.

Beoogde resultaten

In 2019 zullen we 75 jaar bevrijding herdenken vanaf het moment van de bevrijding van Limburg tot enkele maanden na de bevrijding van heel Nederland. Daarnaast willen we ook Limburgers van verdiensten in de huidige tijd blijven eren. Op deze manier dragen we bij aan een gedeelde Limburgse cultuur en staan we stil bij exceptionele prestaties van Limburgers.

	Prestatie-indicatoren bij bovenstaande resultaten	Huidige waarde	Streef waarde	Jaar
1	Jaarlijks opstellen van Voorjaarsnota, Memorie van Toelichting bij begroting en lobbyagenda.	N.v.t.	N.v.t.	
2	Uitvoering van het ontwikkelingsprogramma 'Public affairs Proof'.	1	1	
3	Inhoudelijke opzet en organisatie van brede netwerkbijeenkomsten.	2	2	

Het budget voor 2018 bedraagt € 1,17 mln. (zie 3^e W-vraag).

Product	4.1.10. Branding
Portefeuillehouder	Bovens

De samenleving en de concurrentiepositie van regio's ontwikkelt zich economisch, politiek en cultureel steeds meer op wereldniveau. Globalisering stimuleert internationale concurrentie tussen regio's waarbij klassieke vestigingsvoorwaarden niet langer onderscheidend zijn. De subjectieve perceptie van de consument, toerist, investeerder, migrant van plekken (steden, regio's of landen) wordt steeds belangrijker en reputatieverhogend.

Provinciale Staten hebben in 2013 ingestemd met de merkversterkende strategie (Limburg Branding) met een meerjarig inhoudelijk en financieel perspectief tot 2025. Daarbij is gekozen voor een positionering van Limburg als een provincie die weet om te gaan met grenzen ('Limburg crossing borders'). Doelstelling daarbij is het vergroten van de bekendheid en de reputatie van Limburg als grensregio in nationaal en internationaal perspectief binnen de zes dimensies: cultuur, mensen, investeringen, export, toerisme en governance. Het succes op de lange termijn wordt dus niet afgemeten aan de aantallen toeristen, nieuwe inwoners of gedane investeringen, maar aan de impact op de internationale naamsbekendheid en beeldvorming rondom Limburg. Daarnaast is ook de media-aandacht in internationale pers en social media alsook op de regionale verbondenheid van de Limburgers van belang. De uitvoeringsorganisatie Connect Limburg monitort elke 4 jaar deze reputatie-aspecten in een separate monitoringsopzet.

De inhoudelijke boodschap, de wijze, de plek en het moment van communiceren bepalen onze reputatie. De zelfstandige uitwerking van deze in essentie reputatieversterkende strategie is neergelegd bij Connect Limburg, als strategisch schakelpunt voor Provincie, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Zij heeft als langjarige opdracht in 2013 meegekregen om Limburg internationaal op de kaart te zetten, waarbij is gekozen voor de positionering van Limburg als grensprovincie (perspectief 2025). Inmiddels zijn ruim 70 partners gecommitteerd en worden met hen diverse acties ontwikkeld.

In december 2015 is de evaluatie van Connect Limburg opgeleverd door Martin Boisen. De aanbevelingen in het evaluatierapport zijn zowel gericht aan Connect Limburg als aan de

Provincie Limburg als opdrachtgever en partner. Deze verbeterpunten bieden voor de volgende fase een heldere richting met praktische aanknopingspunten en aanscherping voor de verdere doorontwikkeling. De ambitie van de Provincie en haar partners is om Limburg zowel nationaal als internationaal krachtiger te positioneren. Via deze partners (VVV's/toeristische campagne, Brightlands, diverse portal sites) zal worden gekeken hoe de inzet van provinciale middelen nog efficiënter en effectiever kan. De uitwerking van het coalitieakkoord met de grensoverschrijdende ambities en inhoudelijke uitwerking is belangrijke input voor een nog sterkere samenhang en samenwerking in de positionering van Limburg.

Dit product draagt bij aan criterium 2, 4 en 5 van dit programma.

Beoogde resultaten	
1.	We leveren als financier en partner van Connect Limburg (verbonden partij) een bijdrage aan het Activiteitenplan 2018 dat informierend aan Provinciale Staten zal worden aangeboden. Daarmee geven we uitvoering aan onze merkversterkende strategie en reputatiemanagement. Rol Provincie: <i>partner, subsidiënt</i>
2.	We stemmen activiteiten rondom branding, marketing, promotie en communicatie af, voor zover die imagooversterking van Limburg tot doel hebben en wanneer wij als Provincie direct betrokken zijn. Dit om een grotere synergie te bereiken in combinatie met een effectieve en efficiënte inzet van provinciale middelen. Rol Provincie: <i>subsidiënt</i>

Prestatie-indicatoren zijn voor dit product niet van toepassing.

Het jaarlijks budget bedraagt € 1,2 mln. en wordt tot en met 2019 niet geïndexeerd.

Product	4.1.13. Overige bestuurlijke zaken
Portefeuillehouder	Koopmans

Onder dit product worden de overige algemene lasten met betrekking tot het bestuur (€ 1,79 mln.) opgenomen (zie 3e W-vraag).

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

4.1. Bestuur Exploitatie	Begroting ná wizj. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK	576	588	599	611	624
4.1.2. Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie	93	65	66	67	68
4.1.3. Integriteit	35	36	37	37	38
4.1.4. Coördinatie interbestuurlijk toezicht	138	141	143	146	149
4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën	4	4	4	4	4
4.1.6. IPO	1.095	1.116	1.139	1.162	1.185
4.1.7. Internationalisering	200	200	200	200	200
4.1.8. Euregiobestuur (EMR/Ermn)	655	473	487	487	463
4.1.9. Strategische Public affairs	2.186	1.166	1.150	1.140	1.133
4.1.10. Branding	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200
4.1.13. Overige bestuurlijke zaken	1.604	1.791	1.808	1.625	1.640
<i>Personele lasten</i>	6.770	6.829	6.819	6.838	6.884
Totaal lasten	14.556	13.608	13.652	13.518	13.589
Baten					
4.1.1. Rijks- en veiligheidstaken CdK	22	22	23	23	24
4.1.8. Euregiobestuur (EMR/Ermn)	436	421	431	429	401
Totaal baten	458	443	454	452	425
Totaal saldo van baten en lasten	-14.098	-13.165	-13.198	-13.066	-13.164
Saldo mutatie reserves	0	0	0	0	0
Resultaat	-14.098	-13.165	-13.198	-13.066	-13.164

Financiële toelichting

- 4.1.1. Deze middelen ad € 0,59 mln. hebben betrekking op de wettelijke taken van de CdK, waaronder toezicht op rampenbestrijding en crisisbeheersing en worden ingezet ter stimulering van grensoverschrijdende criminaliteitsbestrijding.
- 4.1.2. Jaarlijks wordt budget ad € 0,06 mln. ter beschikking gesteld om te kunnen voorzien in het ontwikkelen en delen van kennis ter versterking van de bestuurskracht.
- 4.1.3. Jaarlijks wordt budget ad € 0,04 mln. ter beschikking gesteld ter voortzetting van het ingezette integriteitsprogramma voor politiek en bestuur.
- 4.1.4. Voor de uitvoering van de wettelijke taken op het gebied van interbestuurlijk toezicht is jaarlijks € 0,14 mln. beschikbaar.
- 4.1.5. Voor het organiseren van seminars etc. rondom gemeentefinanciën is jaarlijks € 4.000 beschikbaar.
- 4.1.6. Het jaarlijkse budget ad € 1,12 mln. bestaat voor 50% uit lidmaatschapskosten (bijdrage IPO-bureau) en 50% uit gezamenlijke voorzieningen (o.a. ICT), veelal met wettelijke grondslag.
- 4.1.7. Het jaarlijks budget voor Internationalisering bedraagt € 0,2 mln. Hiervan is € 0,1 mln. bestemd voor de jaarlijkse bijdrage aan het European Institute of Public Administration (EIPA) en € 0,1 mln. is, gelet op de provinciale beleidsambities voor internationalisering, bestemd als jaarlijks werkbudget nodig voor algemene internationaliseringsactiviteiten, onderzoek, bijeenkomsten, ondersteuning van programma-initiatieven.
- 4.1.8. De totale bijdrage aan bestuur van de Euregio bedraagt € 0,47 mln. en bestaat uit: de bijdrage aan Maas-Rijn € 0,12 mln., Rijn-Maas-Noord € 0,03 mln. en Rijn-Waal € 0,01 mln. De jaarlijkse baten en lasten van de, bij de Provincie ondergebrachte management- en certificeringsautoriteit, bedragen € 0,31 mln. De overige geraamde baten betreft de vergoeding voor de werkzaamheden van de Euregio Maas-Rijn € 0,11 mln.

- 4.1.9. Het jaarlijkse budget voor Strategische Public Affairs bedraagt € 1,17 mln. Nieuw in de begroting is extra budget van € 0,08 mln. (jaarlijks in 2018, 2019 en 2020). E.e.a. conform GS-besluit 19 september 2017. Daarnaast is € 0,13 mln. beschikbaar voor de Limburg Agenda en € 0,1 mln. als bijdrage aan het Huis in Brussel. Het restant is o.a. beschikbaar voor Lobby en Strategisch relatiebeheer.
- 4.1.10. Voor de uitvoering van het activiteitenprogramma rondom Branding heeft PS op 17 mei 2013 meerjarig € 1,2 mln. beschikbaar gesteld en wordt tot en met 2019 niet geïndexeerd. Dit bedrag wordt jaarlijks aan Connect Limburg verstrekt.
- 4.1.13. Onder het budget Overige bestuurlijke zaken vallen alle kosten van het bestuur, zoals kosten voor het wagenpark, representatie en protocol en reis- en verblijfkosten binnen en buitenland (€ 1,79 mln.).

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Verbonden partijen
IPO
Stichting Euregio Maas-Rijn
Stichting Limburg Branding (Connect Limburg)

De in de tabel opgenomen verbonden partijen dragen bij aan de doelen van programma 4.1. Bestuur. IPO behartigt de provinciale belangen op landelijk niveau en met de stichting Euregio Maas-Rijn wordt de positie van Limburg in de euregio bestuurlijk verankerd. Stichting Connect Limburg maakt zich sterk voor de reputatie van Limburg.

Zie voor nadere informatie de paragraaf verbonden partijen en de landkaart, tevens opgenomen in deze begroting.

4.2. Overhead

In verband met de invoering van een aantal wijzigingen die bijdragen aan de interne sturing door Provinciale Staten alsmede aan een betere vergelijkbaarheid tussen provincies is, met ingang van de begroting 2017, het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) gewijzigd. Eén van de onderdelen van de wijziging betreft een beter inzicht in de overhead. De definitie luidt: alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Zoals:

- Huisvesting;
- ICT;
- Management,
- Facilitaire diensten,
- Financiën;
- P&O etc.

Om Provinciale Staten op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van de overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is voorgeschreven dat in het programmaplan een apart overzicht moet worden opgenomen van de kosten van de overhead. In de programma's zijn de kosten opgenomen die betrekking hebben op het primaire proces (e.e.a. conform de notitie Overhead, commissie BBV, april 2016.)

De loonkosten van medewerkers die voor meerdere taakvelden werken, zijn over deze meerdere taakvelden verdeeld. We hanteren een maximum aantal taakvelden van 5 waar de loonkosten van 1 medewerker aan toe worden bedeed. Taakvelden waar slechts een klein percentage (<10%) van de tijd aan wordt besteed, worden buiten beschouwing gelaten. De berekening van de toe te rekenen loonkosten is gebaseerd op de gemiddelde lasten per fte.

€ x 1.000					
4.2. Overhead	Begroting ná	Begroting	Meerjarenraming		
<i>Exploitatie</i>	wizj. 2017	2018	2019	2020	2021
Lasten					
4.2.0. Overhead reguliere budgetten	17.157	16.588	16.691	17.219	17.533
<i>Personele lasten</i>	24.294	25.080	24.958	24.867	24.998
<i>Kapitaallasten</i>	2.911	3.313	2.901	2.596	2.257
Totaal lasten	44.362	44.981	44.549	44.681	44.788
Baten					
4.2.0. Overhead reguliere budgetten	133	92	94	96	97
Totaal baten	133	92	94	96	97
Totaal saldo van baten en lasten	-44.229	-44.890	-44.455	-44.586	-44.690
Mutatie reserves					
<i>Aanwending reserves</i>					
Bruteringsreserve provinciale gebouwen	11	103	103	103	103
Bruteringsreserve ontschotten Gouvernement	800	800	148	100	100
Reserve Transitiefonds	350	0	0	0	0
Reserve DU Verkeer en vervoer	300	0	0	0	0
	1.460	903	251	203	203
Saldo mutatie reserves	1.460	903	251	203	203
Resultaat	-42.768	-43.986	-44.204	-44.382	-44.487

Financiële toelichting

Overhead reguliere budgetten

Dit bedrag bestaat uit € 5,9 mln. facilitaire kosten, € 2,1 mln. overige personele kosten, € 3,5 mln. voor organisatie- en informatiemanagement, € 0,6 mln. voor communicatie en € 0,7 mln. voor juridische kosten en kosten inkoop. Het restant is toe te schrijven aan operationele werkbudgetten.

Overhead personele lasten

€ 24,8 mln. zijnde 33% van de totale loonkosten heeft betrekking op overhead.

De aanwendungen van de (Bruterings)reserves dekken kapitaallasten uit eerdere investeringen in provinciale gebouwen (PS-besluit Jaarstukken 2010) en het Gouvernement (PS-besluit d.d. 13 juni 2013).

€ x 1.000				
4.2. Investerings/ Financiering	2018	2019	2020	2021
Uitgaven				
4.2. Overhead	6.146	-	-	-

Toelichting investeringen/financiering

Het betreft de volgende investeringen:

- Digitale documentenstroom, conform kredietbesluit 20 juni 2014 en reguliere vervangingsinvesteringen in ICT (kredietbesluit 2013) ad € 0,40 mln.
- Verduurzaming gebouwen ad € 5,74 mln., conform kredietbesluit 8 november 2013.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Onderhoud kapitaalgoederen	Financiering
Groot Buggenum	Lening aan kasteel Groot Buggenum
	Renteloze studievoorschotten
Gouvernement	

4.3. Algemene dekkingsmiddelen

€ x 1.000

4.3. Algemene dekkingsmiddelen <i>Exploitatie</i>	Begroting ná wizj. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
Overige eigen middelen	497	312	277	246	246
Reservering nieuw beleid	50.760	21.633	19.044	0	0
Stelposten	4.952	-1.400	0	1.400	2.800
Taakstellingen	0	-2.136	0	0	0
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0
Onvoorzien	336	250	250	250	250
Totaal lasten	56.545	18.658	19.571	1.896	3.296
Baten					
Motorrijtuigenbelasting	103.218	105.165	105.165	105.165	107.268
Provinciefonds	50.890	129.779	134.954	139.531	143.670
Overige eigen middelen	72.388	58.020	55.961	48.881	46.188
Totaal baten	226.496	292.964	296.080	293.577	297.127
Totaal saldo van baten en lasten	169.951	274.306	276.509	291.681	293.831
Mutatie reserves					
<i>Toevoeging reserves</i>					
Algemene reserve (egalisatie)	13.732	10.604	30.510	0	0
Immunisatiereserve	11.900	0	8.761	0	0
Reserve DU Verkeer en vervoer	0	70.498	70.494	70.390	70.368
	25.632	81.102	109.766	70.390	70.368
<i>Aanwending reserves</i>					
Algemene reserve (egalisatie)	144.800	44.203	31.599	2.979	1.564
Immunisatiereserve	1.500	3.350	0	0	0
Bruteringsreserve provinciale gebouwen	1.800	0	0	0	0
	148.100	47.553	31.599	2.979	1.564
Saldo mutatie reserves	122.468	-33.549	-78.167	-67.411	-68.804
Resultaat	292.420	240.757	198.342	224.270	225.027

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De verwachte opbrengsten in 2018 zijn € 105,17 mln. (zie financiële tabel, baten). De stijging ten opzichte van 2017 is voor een deel het gevolg van het aantrekken van de economische groei (en dientengevolge een toename van de bestedingsruimte) en deels van het weer in de heffing betrekken van personenauto's met een CO2 uitstoot <51 gram. Voor een uitgebreide toelichting op de ontwikkeling van de opcenten Motorrijtuigenbelasting (MRB) verwijzen wij naar de paragraaf lokale heffingen.

Provinciefonds

De meicirculaire 2017 vormt het uitgangspunt voor de ramingen. Voor 2018 verwachten wij € 217,74 mln. aan inkomsten uit het provinciefonds. Het algemene deel is terug te zien in de financiële tabel, baten € 129,80 mln. Daarnaast ontvangen wij € 87,94 mln. aan decentralisatie-uitkeringen. Deze worden functioneel (binnen de begrotingsprogramma's) verantwoord. Voor een uitgebreid overzicht van de overdrachten van het Rijk, verwijzen wij naar de Financiële begroting onderdeel 2.4. Specificatie van de baten.

Overige eigen middelen

Onder de overige eigen middelen worden lasten en baten verantwoord uit deelnemingen en rente uit onze obligatieportefeuille en leningen ad € 58,02 mln. Zo bedraagt het verwachte jaarlijkse dividend van Enexis Holding N.V. en BNG in totaal € 16,32 mln. De overige inkomsten hebben betrekking op uitzettingen publieke taak (€ 41,7 mln.), de obligatieportefeuille en rente van leningen aan decentrale overheden. Voor een nadere toelichting op de renteontwikkeling verwijzen wij naar de verplichte paragraaf 4. Financiering.

In 2019 wordt € 8,76 mln. in de Immunisatiereserve gestort, dit betreft de helft van het verwachte begrotingsresultaat, waarbij de verdeling tussen oude en nieuwe Staten 50/50 bedraagt.

Reservering nieuw beleid

In de begroting is rekening gehouden met de intensiveringsmiddelen zoals opgenomen in het coalitieakkoord. Voor de jaren 2018-2019 is nog respectievelijk € 21,63 mln., € 19,04 mln. beschikbaar voor het uitvoeren van de door PS vastgestelde kaders. Voor een gedetailleerd overzicht wordt verwezen naar deel 2 'Financiële begroting' (onderdeel 4.1.).

Conform de Voorjaarsnota 2017 zijn extra middelen beschikbaar gesteld – te weten € 4 mln. – voor de ondersteuning van de overige centra ter versterking van een stedelijke regio of van hun eigen centrumfunctie. Dekking vindt plaats uit de Immunisatiereserve. Hiervan hebben we besloten om € 0,40 mln. voor het project Oppe Brik (GS-besluit 13 juni 2017) en € 0,25 mln. voor motie 832 structuurversterkende investeringen kernen (GS-besluit 20 juni 2017) in te zetten in 2017 (2e Afwijkingenrapportage 2017). De overige € 3,35 mln. worden toegevoegd in de begroting 2018 aan de intensiveringsmiddelen Binnenstedelijke ontwikkeling.

Stelposten

In de begroting 2018 en bijhorende meerjarenraming wordt rekening gehouden met stelposten met betrekking tot:

- Afrekening oude dienstjaren (voordelig jaarlijks effect € 1,4 mln.);
- Loon- en prijsstijgingen vanaf 2019 (€ 1,4 mln.). Deze post wordt jaarlijks met € 1,4 mln. verhoogd.

Taakstellingen

Om de beoogde begrotingsruimte te creëren, is in het coalitieakkoord afgesproken invulling te geven aan twee taakstellingen:

- Een taakstelling op de organisatie van 1,25% per jaar, cumulatief € 8,8 mln. per jaar. Deze is conform besluitvorming bij de Voorjaarsnota 2016 volledig ingevuld;
- Een generieke taakstelling van € 40 mln. verdeeld over 4 jaar. Het restant van de taakstelling bedraagt € 2,14 mln.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de stand van zaken met betrekking tot de invulling van de generieke bezuinigingstaakstelling van € 40 mln. uit het vigerende coalitieakkoord. Ná de 1^e Afwijkingenrapportage 2017 bedraagt de resterende taakstelling nog € 2,14 mln. De taakstelling is opgenomen in de jaarschijf 2018 van de meerjarenbegroting.

	Generieke taakstelling				
	2016	2017	2018	2019	Totaal
Taakstelling volgens coalitieakkoord 2015-2019	10.000	10.000	10.000	10.000	40.000
Invulling taakstelling					
Voorjaarsnota 2015	-500	-500	-500	-500	-2.000
2e Afwijkingenrapportage 2015	-8.759	-	-	-	-8.759
Programmabegroting 2016, voorstellen	-2.285	-1.671	-1.696	-1.034	-6.686
Eindejaarsbijstelling 2015	-3.249	-	-	-	-3.249
Jaarstukken 2015	-	-2.636	-524	-	-3.160
1e Afwijkingenrapportage 2016	-	-400	-1.929	-48	-2.376
Voorjaarsnota 2016	-300	-3.333	-2.233	-1.533	-7.400
Begroting 2017	-	-	-1.052	-1.362	-2.413
2e Afwijkingenrapportage 2016	-546	-	-	-	-546
Eindejaarsbijstelling 2016	-760	-	-	-	-760
Jaarstukken 2016	-	-	-	-373	-373
1e Afwijkingenrapportage 2017	-	-	-	-142	-142
Faseringseffect	6.398	-1.459	70	-5.009	-
Restant taakstelling in MJR 2018-2021	-	-	2.136	-	2.136

Vennootschapsbelasting

Op 1 januari 2016 is de Wet modernisering vennootschapsbelastingplicht overheidsondernemingen in werking getreden. Dit betekent dat overheidsondernemingen, zoals de Provincie, sinds 1 januari 2016 belastingplichtig zijn voor de vennootschapsbelasting (Vpb), voor zover zij een onderneming drijven. Dat geldt ook voor veel van hun verbonden partijen, daar er voor de wet geen onderscheid wordt gemaakt tussen ondernemingsactiviteiten die direct (intern onderdeel) of indirect (via een separate rechtspersoon) worden verricht.

Op basis van de cijfers 2015 en 2016 is de inschatting dat het merendeel van de activiteiten die de Provincie uitvoert geen onderneming voor de Vpb zal vormen en dus niet zal leiden tot Vpb-plicht. Ten aanzien van een aantal activiteiten vindt momenteel afstemming met de Belastingdienst plaats. Voor de commanditaire belangen in DCGV en TPN (Vervlechting klavertje 4) is sprake van een onderneming voor de VPB. Ook hierover vindt op dit moment afstemming met de Belastingdienst plaats.

De verwachting is dat in 2e halfjaar 2017 definitieve standpuntinname door de Belastingdienst zal plaatsvinden.

Het merendeel van de activiteiten die de Provincie uitvoert betreft geen onderneming voor de Vpb en zal dus niet leiden tot Vpb-plicht. Eventuele financiële consequenties zullen via een begrotingswijziging worden verwerkt.

Post onvoorzien

Net als in de voorgaande jaren is in de begroting rekening gehouden met een post onvoorzien van € 250.000.

Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Financiering	Verbonden partijen
Opcenten MRB	Opbrengsten opcenten MRB		
	Uitkering Provinciefonds		
Nazorgheffingen stortplaatsen	Nazorg stortplaatsen		Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg
		Bruglening Enexis	Enexis Holding N.V.
			Vordering op Enexis B.V.
			Cross Border Leases (CBL) Vennootschap B.V.
			Verkoop Vennootschap B.V.
			CSV Amsterdam B.V.
			Publiek Belang Elektriciteitsproductie (PBE) B.V.
		NWB hybride lening	Nederlandse Waterschapsbank N.V.
		BNG hybride lening	Bank Nederlandse Gemeenten N.V.
	Renterisico		
	Indexeringen loon- en prijscompensatie		

De deelnemingen voortvloeiend uit de verkoop van Essent worden aangehouden ter afronding van dit proces, met uitzondering van Enexis. Middels het aandeelhouderschap in Enexis wordt gestuurd op duurzaam beleid en stabiele dividend inkomsten.

De NWB en BNG zijn van belang in relatie tot de gemeentelijke financiering. Het fonds nazorg stortplaatsen is ingericht ter financiering van de eeuwigdurende nazorg van voormalige stortplaatsen.

Zie voor nadere informatie de paragraaf verbonden partijen en de landkaart, tevens opgenomen in deze begroting.

4.4. Provinciale Staten en Griffie

Wat mag het kosten?

€ x 1.000

Provinciale Staten en Griffie <i>Exploitatie</i>	Begroting ná wijz. 2017	Begroting 2018	Meerjarenraming		
			2019	2020	2021
Lasten					
Provinciale Staten en Griffie	1.625	1.572	1.587	1.613	1.639
<i>Personele lasten</i>	1.734	1.765	1.785	1.805	1.826
<i>Kapitaallasten</i>	2	2	0	0	0
Totaal lasten	3.361	3.339	3.372	3.418	3.464
Baten					
Totaal baten	0	0	0	0	0
Totaal saldo van baten en lasten	-3.361	-3.339	-3.372	-3.418	-3.464
Saldo mutatie reserves	0	0	0	0	0
Resultaat	-3.361	-3.339	-3.372	-3.418	-3.464

De uitgaven voor het functioneren van Provinciale Staten en de Statengriffie worden in een afzonderlijke begroting toegelicht en ter vaststelling aan Provinciale Staten aangeboden.

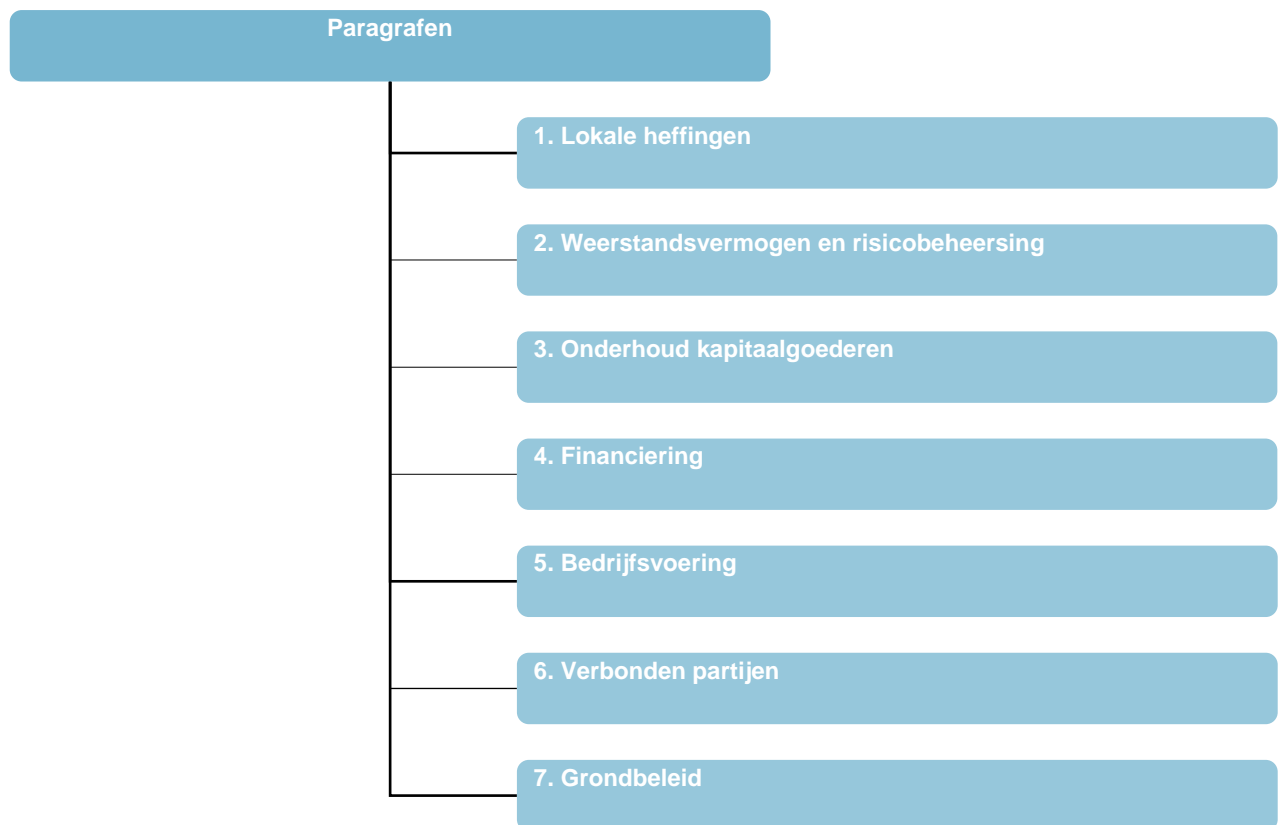
Overige financiële aspecten in de verplichte paragrafen

Verbonden partijen
Zuidelijke Rekenkamer

Verplichte paragrafen

De paragrafen bevatten de beleidsuitgangspunten van beheersmatige activiteiten en de lokale heffingen. Aan de hand van deze paragrafen worden de beleidsuitgangspunten vastgesteld. De paragrafen geven een dwarsdoorsnede van de begroting. Er zijn zeven verplichte paragrafen. Het gaat in de paragrafen om de beleidlijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn (financieel, politiek of anderszins). In de paragrafen kunnen bedragen worden genoemd, maar ze worden niet apart geautoriseerd. Deze zitten verwerkt in de programmalijn-budgetten. Daarom zijn in het kader van de autoriserende functie niet de drie W-vragen toegepast op de paragrafen.

Landkaart Programmabegroting 2018

Begrotingsprogramma	Code	Product	Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen	Bedrijfsvoering	Financiering	Verbonden partijen	Grondbeleid
1.1 Investeringsklimaat	A10101	Economische samenwerking						MKB-L B.V.	
	A10102	Acquisitie en LIOF					Achtereestelde lening aan Gaiapark Achtereestelde leningen aan Esigma, Pharmacell Lening aan Gerli Venlo B.V.	LBDF B.V. N.V. Industriebank LIOF	
	A10103	MKB		Europese programma's					
	A10104	Brightlands Kennis/As							
	A10105	Maastricht Aachen Airport			Infrastructuur en panden MAA				
								Lening aan Land Development Aviation Valley Maastricht C.V. Lening aan deelneming Aviation Valley Commandiet B.V. Lening aan MAA B.V. Lening aan deelneming Limburgse Herstructureringsmaatschappij B.V.	Land Development AviationValley Maastricht N.V. Land Development AviationValley Maastricht C.V. Provincie Limburg AviationValley Commandiet B.V. N.V. ALTMAA N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht LHB B.V.
1.2 Innovatiekracht	A10201	Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus						Chemelot Campus Vastgoed C.V. Chemelot Campus B.V. Chemelot Participaties B.V. Chemelot Ventures B.V. Enabling Technologies B.V. Chemelot Research Facilities B.V. Chemelot Scientific Participations B.V.	
	A10202	Life Sciences Brightlands Maastricht Health Campus					Lening aan QCP	Brightlands Maastricht Health Campus B.V. Brains Unlimited B.V.	
	A10203	Landbouw Agrofood Brightlands Greenport Venlo					Lening aan Brains Unlimited B.V. Lening aan GPV / B.V. Ontwikkelbedrijf	B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo B.V./C.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo	
	A10204	Services & Brightlands Smart Services Campus					Lening aan Geothermie Lening aan CHV B.V.	CHV B.V. CMD B.V.	
	A10205	Logistiek							
	A10206	Maakindustrie							
	A10207	Toerisme en recreatie					Lening aan Toverland Lening aan Thermae 2000 / EHMB.V.		
	A10301	Arbeidsmarkt							
1.3 Onderwijs en arbeidsmarkt	A10302	Onderwijs					Garantstelling sectorplan Grenzenloos werken		
	A10303	Limburg Werkt Akkoord							
2.1 Sociale innovatie en participatie	A20101	Sociale innovatie				SROI			
	A20102	Bouwen aan eigen kracht en participatie					Lening aan Atrium MC Lening aan SineMetU Vastgoed B.V. Lening aan Stichting Plattelandshoés		
2.2 Cultuur	A20201	Cultuur							
	A20202	Erfgoed							
	A20203	Monumenten							
	A20204	Archeologie							
	A20205	Digitale Agenda en Regionale Media							
2.3 Sport	A20301	Sport							
2.4 Stedelijke ontwikkeling	A20401	Stedelijke ontwikkeling							
	A20402	Herstructurering in wijken							
	A20403	IBA						IBA-Parkstad	

Begrotingsprogramma	Code	Product	Lokale heffingen	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Onderhoud kapitaalgoederen	Bedrijfsvoering	Financiering	Verbonden partijen	Grondbeleid
3.1 Openbaar vervoer en railagenda	A30101	Openbaar vervoer en concessie management							
	A30102	Railagenda			Stationsgebouw ZLSM		Lening aan ZLSM		
3.2 Bereikbaarheid en mobiliteit	A30201	Vorbereiding en uitvoering mobiliteitsmaatregelen							
	A30202	Fiets							
	A30203	Verkeersveiligheid							
	A30204	Logistieke netwerken							
	A30205	Onderhoud, beheer en rehabilitaties Provinciale wegen			Provinciale wegen, vier steunpunten				
	A30206	Project Buitenring Parkstad Limburg		Buitenring Parkstad (BPL)					
	A30207	Project N280- West							
3.3 Limburgse woningmarkt	A30301	Transitie woningmarkt Limburg					Startersleningen voor huiseigenaren SVN stimuleringsleningen Transitiefonds Transitiefonds compartiment 1a Lening aan Stichting woonzorg Elisabeth Stift		
3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	A30401	Provinciaal omgevingsplan							
	A30402	Uitvoering ruimtelijk beleid					Lening aan Ontwikkelingsmaatschappij ENCI Lening aan OML Parvus Avez B.V. Lening aan Natuurrijk Limburg	Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-gebied	
	A30403	Werklocaties							
	A30404	Buitengoed Geul en Maas							
	A30405	Vergunningen ontgrondingen	Heffing ontgrondingen						
	A30406	Handhaving ontgrondingen							
	A30407	Grondzaken		Grondbeleid			Lening aan deelneming Commandiet B.V./RvR Limburg beheer B.V. Garantie aan Ruimte voor Ruimte C.V.	Provincie Limburg Commandiet B.V. RvR Limburg C.V. Ruimte voor Ruimte Limburg Beheer B.V.	Laerbroeck Strategische gronden Erfpacht railterminal Venlo Gronden tuinbouwgebied Siberië Gronden Trade Port Noord IPS / Yard Industriehaven Wanssum
3.5 Hoogwaterbescherming langs de Maas	A30501	Programma Maasvallei							
	A30502	Ooijen-Wanssum							
3.6 Water	A30601	Water	Grondwaterheffing				Lening aan Waterleiding Maatschappij Limburg	N.V. WML	
3.7 Energie, duurzaamheid en milieu	A30701	Asbest en energie						Limburgs Energie Fonds (LEF) B.V.	
	A30702	Milieubeleid en Duurzaamheid					Lening aan Raywaver		
	A30703	Uitvoering milieu					Lening aan Feed Design Lab		
	A30704	Bodem en ondergrond		Bodemsanering Milieu Service Zuid					
	A30705	Mijn(water)schade							
	A30706	Vergunningen bijzondere wetten	Waterwet						
	A30707	Handhaving bijzondere wetten							
	A30708	WABO-milieuvadvis							
	A30709	Vergunningen WABO	Omgevingsvergunningen						
	A30710	Handhaving WABO							
	A30711	Coördinatie RUD						RUD Zuid-Limburg	
3.8 Plattelandsontwikkeling, natuur en landschap	A30801	Natuur	Wet Natuurbescherming				Garantie aan Nationaal Groenfonds		
	A30802	Landschaps Parken							
	A30803	Landbouw							
4.1 Bestuur	A40101	Rijks- en veiligheidstaken CdK							
	A40102	Bestuurskracht en bestuurlijke organisatie							
	A40103	Integriteit							
	A40104	Coördinatie Interbestuurlijk toezicht							
	A40105	Toezicht gemeentefinanciën							
	A40106	IPO						IPO	
	A40107	Internationalisering							
	A40108	Euregiobestuur						Stichting Euregio Maas-Rijn	
	A40109	Strategische Public affairs							
	A40110	Branding						Stichting Limburg Branding (Connect Limburg)	
A40113	Overige bestuurlijke zaken								
4.2 Overhead	A40200	Overhead			Groot Buggenum Gouvernement		Lening aan kasteel Groot Buggenum Renteloze studievoorschotten		
4.3 Algemene dekkingsmiddelen	A40301	MRB	Opcenten MRB	Opbrengsten opcenten MRB					
	A40302	Provinciefonds	Nazorgheffingen stortplaatsen	Uitkering Provinciefonds Nazorg stortplaatsen				Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg Enexis Holding N.V. Vordering op Enexis B.V. Cross Border Leases (CBL) Vennootschap B.V. Verkoop Vennootschap B.V. CSV Amsterdam B.V. Publiek Belang Elektriciteitsproductie (PBE) B.V. Nederlandse Waterschapsbank N.V. Bank Nederlandse Gemeenten N.V.	
	A40303	Overige eigen middelen					Bruglening Enexis		
	A40304	Reservering nieuw beleid					NWB hybride lening BNG hybride lening		
	A40305	Stelposten							
	A40306	Vennootschapsbelasting							
4.4 Provinciale Staten en Griffie								Zuidelijke Rekenkamer	

1. § Lokale heffingen

Deze paragraaf geeft inzicht in de uitgangspunten voor de heffing van belastingen en rechten, de lokale lastendruk en de kwijtschelding.

Lokale lasten zijn inkomsten die worden verkregen op grond van publiekrechtelijke regels (voornamelijk heffingen, onder te verdelen in belastingen en retributies) en betreffen de facto gedwongen bijdragen - voornamelijk van haar inwoners (in hoofdzaak de opcenten op de motorrijtuigenbelasting) en in mindere mate van het bedrijfsleven - aan de lokale overheid. Er zijn twee soorten lokale heffingen: heffingen waarvan de besteding wettelijk is gebonden en heffingen waarvan de besteding wettelijk ongebonden en daarom vrij besteedbaar is.

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de totale inkomsten uit lokale heffingen verdeeld naar gebonden en ongebonden heffingen over de jaren 2016 tot en met 2021.

Inkomsten lokale heffingen (bedragen € x 1.000)

Heffingen	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Ongebonden						
Opcenten MRB	101.437	103.218	105.165	105.165	105.165	107.268
Leges	1.050	3.238	1.301	1.327	1.354	1.381
Gebonden						
Ontgrondingenheffing	9	48	49	50	51	52
Grondwaterheffing	875	966	938	956	974	993
Totaal	103.371	107.470	107.453	107.498	107.544	109.694

Zoals bekend is het aantal opcenten in deze coalitieperiode “bevroren” op 77,9. Jaarlijks stelt de belastingdienst een geactualiseerd overzicht ter beschikking. Tijdens de crisistijd was sprake van een zekere dalende ontwikkeling van het wagenpark die zich echter in 2016 nagenoeg stabiliseerde en geleidelijk werd omgebogen in een groei, zoals die zich ook vóór de crisisperiode manifesteerde. De groei voor dit jaar komt zelfs uit op 1,92%. Dit betekent een structurele meeropbrengst van ruim € 1,9 mln. per jaar. De oorzaak van deze groei is met name gelegen in het feit van de doorzettende aantrekkende economische groei (en diens gevolg een toename van de bestedingsruimte) en voor een deel in het weer in de heffing betrekken van personenauto's met een CO2 uitstoot <51 gram.

In de tabel is verder een incidentele stijging te zien bij de leges in 2017. Deze heeft betrekking op vergunningen rondom de Buitenring Parkstad Limburg. Daarnaast stijgt de structurele legesopbrengst met ruim € 1,2 mln. als gevolg van legesheffing met betrekking tot vergunningverlening Natuurbeschermingswet 1998 die later is vervangen door de Wet Natuurbescherming.

Beleid ten aanzien van de diverse provinciale heffingen

Het beleid van de volgende provinciale heffingen wordt hierna toegelicht, te verdelen in de onderdelen:

- Opcenten op de motorrijtuigenbelasting en lokale lastendruk;
- Leges en kostendekkendheid;
- Grondwaterheffing;
- Ontgrondingenheffing;

- Regels en heffingsmaatstaven provinciale heffingen;
- Kwijtscheldingsbeleid.

Opcenten op de motorrijtuigenbelasting en lokale lastendruk

Volgens de bestendige gedragslijn wordt het aantal opcenten op de motorrijtuigenbelasting jaarlijks geïndexeerd op basis van de uitgangspunten van de begroting. Voor de huidige coalitieperiode is het aantal opcenten voor de jaren 2016 tot en met 2019 echter gefixeerd op 77,9. Het aantal opcenten na de huidige coalitieperiode is in afwachting van besluitvorming in 2019 (nieuwe coalitieperiode 2019-2023) voorshands gebaseerd op het huidig vastgesteld niveau. In onderstaande tabel is de ontwikkeling van het aantal opcenten weergegeven voor de periode 2017 tot en met 2021.

Aantal opcenten MRB 2016-2020

Per 1 jan	Van	Prijsindex	naar	Mutatie
2017	77,9		77,9	0%
2018	77,9		77,9	0%
2019	77,9		77,9	0%
2020	77,9		77,9	0%
2021	77,9	2%	79,4	2%

Het aantal opcenten op de motorrijtuigenbelasting dat de Provincies mogen heffen is met ingang van 1 januari 2017 gemaximeerd op 111 en wordt voor elk kalenderjaar geïndexeerd met de tabelcorrectiefactor. Voor 2017 betekent dit een plafond van 111. De verwachting is dat dit plafond in 2018 wordt gemaximeerd tot 111,8. De meerjarige raming van de opbrengsten van de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting 2018-2021 is gebaseerd op een opbrengst per opcent van ruim € 1,350 mln. De Provincie handhaaft een onbenutte belastingcapaciteit bij de opcentenheffing motorrijtuigenbelasting op basis van het thans maximaal te heffen aantal opcenten van 111,8. De feitelijke heffing bedraagt 77,9. Onbenut blijven daardoor 33,9 opcenten oftewel een onbenutte belastingcapaciteit in 2018 van € 45,7 mln.

Lokale lastendruk

Onder lokale lastendruk wordt verstaan hoe de lokale lastendruk zich verhoudt ten opzichte van de landelijke lastendruk. Hierbij is voornamelijk de hoogte van de opcenten van belang.

Ontwikkeling tarieven MRB (bedragen € x 1 mln.)

	2014	2015	2016	2017
Provincie Limburg	76,6	77,9	77,9	77,9
Landelijk gemiddelde	81,3	82,1	80,4	80,5
Wettelijk maximum	109,1	110,8	110,6	111
Limburg als % van het wettelijke maximum	70,2	70,3	70,2	70,2

Leges en kostendekkendheid

Provinciale leges worden geheven op grond van artikel 223 Provinciewet. Er bestaat een directe relatie met de hoogte van het in rekening te brengen legesbedrag en de kosten van de dienstverlening door de Provincie. Het beleid van de Provincie is gericht op een combinatie van volledige kostendekking en kruissubsidiëring, waarbij kruissubsidiëring met name is toegepast bij het bepalen van de tarieven in het kader van de Wabo tussen de bouwwerken met hoge versus lage bouwkosten, respectievelijk kappen, uitritten en reclameactiviteiten.

Verder kan worden aangegeven dat sprake is van een directe verbinding tussen de hoogte van het legesbedrag en de kosten die gepaard gaan met de desbetreffende dienstverlening. Hiermee wordt bedoeld dat de Provincie Limburg in feite geen winst maakt op al haar legesplichtige diensten die zij aanbiedt.

Met ingang van de begroting 2017 zijn wij op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht inzicht te geven in de mate van kostendekkendheid van de legestarieven. Uit onderzoek blijkt dat de gemiddelde mate van kostendekking in 2018 voor de totale leges 89% bedraagt.

Recapitulatie Kostendekkendheidsonderzoek tarieventabel Provincie Limburg 2018				
	Component overhead	Totale lasten	Opbrengsten	Percentage
Totaal	€ 398.766	€ 1.465.945	€ 1.301.354	89%
Vergunningen, ontheffingen e.d. op grond van provinciale en wettelijke voorschriften				
ONTGRONDINGENWET	€ 108.193	€ 388.484	€ 261.812	67%
WATERWET	€ 9.955	€ 35.745	€ 22.768	64%
WET ALGEMENE BEPALINGEN OMGEVINGSRECHT	€ 148.002	€ 565.534	€ 562.942	100%
WET NATUURBESCHERMING	€ 132.616	€ 476.182	€ 453.833	95%

Ontgrondingenwet

De Ontgrondingenwet regelt het winnen van zand, grind, klei en andere materialen uit de Nederlandse bodem. Ontgrondingen mogen slechts plaatsvinden als onderdeel van projecten met een meervoudige doelstelling, bijvoorbeeld: hoog waterbeveiliging, natuurontwikkelingen en recreatie. Bedrijven die voor dat doel oppervlakte delfstoffen willen 'winnen' dienen een vergunning aan te vragen op basis van de Ontgrondingenwet.

Derhalve mag dan ook de Provincie Limburg voor het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verkrijgen van zo'n vergunning, conform hetgeen in de tarieventabel is opgenomen, leges heffen. Het beleid is dat de leges voor dit hoofdstuk maximaal kostendekkend zijn en dat tariefschommelingen enigszins worden beperkt.

Waterwet

De Waterwet regelt het beheer van oppervlaktewater en grondwater en verbetert ook de samenhang tussen waterbeleid en ruimtelijke ordening. Daarnaast levert de Waterwet een bijdrage aan kabinetsdoelstellingen zoals vermindering van regels, vergunningstelsels en administratieve lasten. Met de Waterwet is het de bedoeling dat Rijk, waterschappen, gemeenten en provincies beter uitgerust zijn om wateroverlast, waterschaarste en waterverontreiniging tegen te gaan.

Nu de Provincie Limburg het bevoegde gezag is, mag zij voor het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verkrijgen van een Waterwetvergunning leges heffen. Het beleid is dat de leges voor dit hoofdstuk maximaal kostendekkend zijn en dat tariefschommelingen enigszins worden beperkt.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is per 1 oktober 2010 in werking getreden, waarbij een 25-tal vergunningsstelsels zijn samengevoegd tot één 'omgevingsvergunning'. Dit betekent onder meer dat bouwgerelateerde legestarieven vallen onder de werking van de Wabo.

Specifiek kan worden aangegeven dat in het kader van de Wabo de bewuste keuze is gemaakt om voor de wat kleinere bouwwerken, gelet op de omvang van de bouwkosten, een wat lager dan kostendekkend tarief te hanteren. Het beleid is dat de leges voor alle producten en diensten gezamenlijk binnen dit hoofdstuk maximaal kostendekkend zijn en dat tariefschommelingen enigszins worden beperkt.

Natuurbeschermingswet

Sinds medio juli 2016 is middels de eerste wijziging van de legesverordening bewerkstelligd dat het mogelijk is om als Provincie Limburg leges te vragen voor het in behandeling nemen van een aanvraag in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. In 2017 is deze wet vervangen door de Wet natuurbescherming. Het beleid is dat wordt gestreefd naar een kostendekkendheidsniveau van 100%. De kosten die gepaard gaan met de vergunningverlening en zodanig toerekenbaar zijn, worden dan ook verhaald middels de leges.

Voor het voorliggende belastingjaar 2018 is dit beleid dan ook verder voortgezet. Van kruissubsidiëring binnen de aangeduide categorieën landbouw en overige, industrie en infrastructuur is dan ook geen sprake.

Grondwaterheffing

Onder de naam "grondwaterheffing" wordt een directe belasting op onttrekking van grondwater geheven ter bestrijding van de kosten als bedoeld in artikel 7.7 van de Waterwet. In het kader van belastingen kan worden aangegeven dat het gaat om een bestemmingsheffing. Deze heffing dient dan feitelijk en alleen ter dekking van de kosten die gepaard gaan met de grondwaterheffing. Het betreft hier een belasting en geen legesheffing. De mate van kostendekkendheid zoals uitgangspunt bij legesheffing is in dit geval dan ook niet aan de orde.

Ontgrondingenheffing

Sinds 1997 is de Heffingsverordening ontgrondingen van kracht. Per 1 januari 2009 dient de heffing enkel ter bestrijding van kosten van toe te kennen schadevergoedingen ten gevolge van een ontgrondingsbeschikking. De ontgrondingenheffing wordt geheven van houders van ontgrondingsvergunningen en machtigingen en bedraagt € 90 per vergunde hoeveelheid stoffen van 10.000 m³.

Regels en heffingsmaatstaven provinciale heffingen

De regels van de provinciale heffingen, evenals de toegepaste heffingsmaatstaven komen expliciet aan de orde bij de jaarlijkse vaststelling van de verschillende belastingverordeningen. De uitgangspunten voor deze heffingen zijn opgenomen in de Programmabegroting 2018.

Kwijtscheldingsbeleid

Het provinciale kwijtscheldingsbeleid volgt het rijksbeleid op grond van artikel 232^e, tweede lid, van de Provinciewet. Uitzonderingen daarop zijn in daartoe voorkomende gevallen in de desbetreffende verordening opgenomen. Dit beleid wordt uitsluitend gehanteerd voor natuurlijke personen. Aan niet-natuurlijke personen wordt geen kwijtschelding verleend. Aangezien het leeuwendeel van de belastingplichtigen niet-natuurlijke personen betreffen, is kwijtschelding niet of nauwelijks aan de orde.

2. § Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Met de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing doet de Provincie Limburg verslag van de risico's die zij mogelijk loopt bij de uitvoering van de beleidsdoelstellingen of die zij heeft opgelopen tijdens de beleidsbepaling in voorgaande jaren en die financieel niet zijn afgedekt. Deze paragraaf bevat minimaal een uiteenzetting van de wettelijk verplichte onderdelen:

- a) het beleid inzake de weerstandscapaciteit en de risico's;
- b) een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- c) een inventarisatie van de risico's;
- d) overzicht kengetallen financiële positie.

De Provincie Limburg presenteert daarnaast de confrontatie tussen de risico's en beschikbare weerstandscapaciteit en biedt aan het begin van deze paragraaf de conclusie over het weerstandsvermogen.

Uit onderstaande tabel blijkt dat de beschikbare weerstandscapaciteit voldoende is om de (gewogen) risico's af te dekken. Op het (incidentele) weerstandsvermogen is een zodanig groot surplus aanwezig, dat dit ruim voldoende is om meerjarig als buffer te dienen voor het benodigde weerstandsvermogen, dankzij de sterke positie van het provinciale Eigen Vermogen. In de onderdelen b en c worden de in de onderstaande tabel genoemde onderdelen toegelicht.

Tabel 2.1: Beslag op weerstandsvermogen per 1-1-2018 (begrote bedragen € x 1 mln.)

	Incidenteel	Structureel	Totaal 1-1-2018	Totaal 1-1-2017
Beschikbaar weerstandscapaciteit	1.177	46	1.223	1.169
Risico's (gewogen)	30	12	42	65
Surplus weerstandsvermogen	1.147	34	1.181	1.104
Beslag op weerstandsvermogen	3%	26%	3%	6%

Het beslag op het weerstandsvermogen (€ 42 mln.) is het saldo van de gewogen risico's die individueel bepaald zijn.

Ad a) Het beleid inzake weerstandscapaciteit en risico's

Als gevolg van externe en interne ontwikkelingen is risicomanagement belangrijk voor de Provincie Limburg.

De belangrijkste uitgangspunten van het risicobeleid en risicomanagement zijn:

- Risicomanagement is onderdeel van de reguliere planning- en control cyclus en levert een bijdrage aan het realiseren van bestuurlijk gewenste doelstellingen, beleidseffecten en prestaties van de Provincie Limburg;
- Risicomanagement heeft de functie om risico's op kansen en bedreigingen expliciet te maken en is erop gericht om de verworven kennis en ervaring met betrekking tot risico's te verankeren binnen de organisatie.

Als definitie voor het begrip Risicomanagement wordt gehanteerd: "Het gestructureerd managen van de risico's, dat een organisatie om financiële dan wel niet-financiële redenen de beleidsdoelen niet of niet volledig realiseert". Hierbij is risicomanagement een methodiek voor het op systematische wijze identificeren, analyseren, evalueren, beheersen, monitoren en communiceren van de risico's die

samenhangen met een activiteit, functie of proces met als doel het verschaffen van een redelijke mate van zekerheid dat de doelstellingen van de organisatie zullen worden gerealiseerd.

Als definitie voor het begrip 'Risico' wordt gehanteerd: *'onzekerheid dat een gebeurtenis zich voordoet waarbij zowel positieve als negatieve effecten kunnen optreden, die van invloed zijn op het doelbereik'*.

De volgende activiteiten zijn in de afgelopen jaren ondernomen op het gebied van risicopreventie en – signalering om het risicobewustzijn binnen de organisatie te stimuleren:

- Het verder verbeteren van de administratieve organisatie en interne controle in nauw overleg met de huisaccountant;
- Het afsluiten in 2012 en beheren van een convenant 'Horizontaal Toezicht' met de Belastingdienst, waaruit blijkt dat de Belastingdienst de fiscale beheersorganisatie als effectief heeft beoordeeld;
- Aanstellen van een integriteitsfunctionaris;
- In 2008 is er een beleidskader Misbruik en Oneigenlijk gebruik (M&O) vastgesteld, waardoor de Provincie beschikt over een integraal beleid op het gebied van Misbruik en Oneigenlijk gebruik van provinciale regelingen en voorzieningen en integriteit;
- Het formeren (2015) van een, qua kennis breed samengesteld, portfolioteam, dat zich nadrukkelijk bezighoudt met de beoordeling en beheersing van (project)initiatieven. Een van de producten is de nota "Sturing in samenwerking 2.0", een beschrijving van het strategisch investerings-en uitvoeringskader. Dit sturingskader is door Provinciale Staten vastgesteld op 10 februari 2017;
- Certificering van het grondverwervingsproces;
- In 2014 is het Informatiebeveiligingsbeleid vastgesteld.

Om tot een meer centrale regie te komen op de verschillende initiatieven op het gebied van risicomangement binnen de provinciale organisatie (juridisch, financieel, fiscaal, treasury, projecten e.d.) is in 2014 een concernbreed control-raamwerk opgesteld. Het control-raamwerk geeft een duidelijk kader en is een sturingskompas voor de ambtelijke organisatie. Het moet leiden tot een verbeterd risicobewustzijn binnen de organisatie en een integraal periodiek inzicht in risicobeheersing. Het leidt tot een meer gestandaardiseerde wijze van het inbedden van risicomangement in de organisatie, werkprocessen en rapportages. Met het invoeren van het control-raamwerk wordt invulling gegeven aan het advies van de accountant om risicomangement verder te verbeteren.

Limburg als voldoende kan worden bestempeld. In 2017/2018 zal een verdere impuls worden gegeven aan het concernbrede control-raamwerk.

Ad b) Een inventarisatie van de weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit betreft het vermogen om financiële tegenvallers op te vangen, zonder dat dit invloed heeft op de voortzetting van de bestaande taken. Dit 'vermogen' is het geheel van middelen en mogelijkheden binnen de financiële positie van de Provincie, die zij als 'vrij aanwendbaar' wil aanmerken. Het gaat dus om vrij aanwendbare middelen waar geen enkele verplichting tegenover mag staan en mogelijk nog te genereren (onbenutte) inkomsten.

In overeenstemming met het BBV maken wij bij de opbouw en samenstelling van de weerstandscapaciteit onderscheid tussen incidentele en structurele componenten.

Onder incidentele risico's wordt verstaan risico's welke een éénmalige last tot gevolg kunnen hebben.

Onder structurele risico's wordt verstaan risico's welke leiden tot structurele lasten (meerdere boekjaren). Onder incidentele weerstandscapaciteit wordt verstaan de middelen en mogelijkheden die éénmalig kunnen worden ingezet.

Onder structurele weerstandscapaciteit wordt verstaan de middelen en mogelijkheden welke structureel (meerdere boekjaren) kunnen worden ingezet.

Incidentele weerstandscapaciteit

De omvang van de beschikbare incidentele weerstandscapaciteit bedraagt, op basis van de balans per 1-1-2018 ruim € 1.177 mln. en is als volgt samengesteld:

Tabel 2.2: Inventarisatie incidentele weerstandscapaciteit (bedragen € x 1 mln.)

Capaciteit algemene reserve vrij aanwendbaar	42
Capaciteit Immunisatiereserve en overige reserves (onderdeel gebonden reserves)	1.156
Totaal capaciteit reserves	1.197
Correctie boekwaarde activa 'bijdragen in activa van derden'.	20
Totaal incidentele weerstandscapaciteit	1.177

De correctie van activaposten wordt gedaan omdat deze activaposten geen waarde vertegenwoordigen in het economisch verkeer, en dus niet kunnen worden ingezet voor het afdekken van financiële tegenvallers.

Structurele weerstandscapaciteit

De structurele weerstandscapaciteit is vooral van belang voor het opvangen van optredende risico's die over de tijd uitgestrekt effect hebben en om de incidentele weerstandscapaciteit aan te vullen na het optreden van risico's. De structurele middelen om risico's op te vangen bestaan uit de onbenutte belastingcapaciteit van € 46 mln.

Ad c) Een inventarisatie van de risico's

Het risicoprofiel van de Provincie is breder dan de risico's die wij in deze paragraaf presenteren. Risico's komen immers in alle soorten en maten voor. Vanuit begrotingsoogpunt zijn echter vooral de financiële risico's van belang. De risico's die we onderkennen hebben betrekking op Verbonden partijen, leningen/garanties, debiteuren, het grondbeleid, groot onderhoud en daarnaast risico's die voortvloeien uit de uitoefening van de provinciale taken (zie tabel 2.3). De voorschriften uit het BBV schrijven voor dat, indien nodig, een voorziening moet worden getroffen. Daarnaast zijn er bestemmingsreserves ingesteld.

Tabel 2.3: Totaaloverzicht risico's (bedragen € x 1 mln.)

Aandachtsgebied	Inschatting (gewogen) risico's	Voorziening	Reserve	Opgenomen in weerstandsvermogen
Verbonden partijen (incl. Leningen)	80**	2	78	
Debiteuren	6	6		
Grondbeleid	11	11		
Groot onderhoud	7	7		
Overig (uitvoering programma's e.d.)	42			42
Totaal	146	26	78	42*

*Het totaalrisico ad € 42 mln., dat opgenomen is in het weerstandsvermogen, is (tekstueel) nader gespecificeerd in tabel 2.4.

**Inclusief de gelden uit hoofde van escrow. Attero ad € 2 mln.

*** In het licht van het vaststellingsbesluit bij de jaarrekening, de reactie van het college op het rapport van de staten onderzoeker 2016 en de samenvoeging van diverse risicoreserves zoals vastgelegd in Sturing in Samenwerking 2.0 is een risicoanalyse van de gehele portefeuille (deelnemingen en financieringen) uitgevoerd. Zie Memorie van Toelichting begroting 2018.

Risicoprofiel

Tabel 2.4: Belangrijke risico's voor het weerstandsvermogen en risicobeheersing

Begrotingsprogramma		Risico
1.1. Investeringsklimaat	1	Europese programma's
3.2 Bereikbaarheid en mobiliteit	2	Buitenring Parkstad (BPL)*
3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3	Grondbeleid
	4	Erfpacht
3.7 Energie, duurzaamheid en milieu.	5	Bodemsanering
	6	Milieu Service Zuid
4.3 Financiën	7	Nazorg stortplaatsen
	8	Renterisico*
	9	Indexeringen loon- en prijscompensatie
	10	Uitkering Provinciefonds*
	11	Opbrengsten opcenten MRB

* Dit betreft de grootste risico's die gedetailleerd worden toegelicht in deze paragraaf.

De (gewogen) risico's in de begroting 2018, waarvoor nog geen maatregelen zijn getroffen en die van materieel belang zijn voor onze financiële positie, bedragen € 42 mln. (zie tabel 2.1). Dit is lager dan de risico-inschatting die gemaakt is bij de jaarrekening 2016 en de begroting 2017 (€ 70 mln. resp. € 65 mln.). De daling is met name toe te rekenen aan het vervallen van het risico Garanties en Leningen alsmede het risico inzake Ruimte voor Ruimte. Beide risico's zijn met ingang van begroting 2018 opgenomen in de reserve Financieringen & Garanties.

Er is naar gestreefd om de risico's zoveel mogelijk gekwantificeerd in beeld te brengen, met in acht name van het wettelijke kader.

Gedeputeerde Staten zijn bevoegd gezag voor de uitvoering van de wettelijke taken vergunningverlening, toezicht en handhaving voor de complexe inrichtingen, waaronder alle Brzo (Besluit risico zware ongevallen) inrichtingen, inrichtingen die vallen onder Europese Richtlijn Industriële Emissies (RIE) (IPPC-inrichtingen), inrichtingen met afvalverwerkende activiteiten en ontgroningen. Met het stellen van voorwaarden en het houden van toezicht wordt de kans van een incident tot een minimum beperkt. Het risico op een incident kan echter niet altijd worden voorkomen. In dat geval kan het zijn dat de kosten die verband houden met onze rol als bevoegd gezag uiteindelijk niet op de veroorzaker te verhalen zijn.

De belangrijkste risico's worden onderstaand gepresenteerd. Bij de uitwerking wordt ingegaan op een aantal relevante aspecten: de omschrijving van het risico, de mogelijke financiële impact, duidelijkheid over de hoogte van de financiële relatie, een schets van de belangrijkste ontwikkelingen en tot slot een overzicht van de belangrijkste beheersmaatregelen.

BPL	Werk-met-werk
Financiële impact	€ 7,7 mln.
Risico-omschrijving	<p>In de financieringsovereenkomst Buitenring Parkstad Limburg (BPL) zijn een aantal afspraken gemaakt c.q. verplichtingen vastgelegd ten aanzien van de bijdrage van de regio en gemeenten in het project BPL. Eén van deze verplichtingen (art. 3.6) betreft de meerkosten Inpassingsplan 2012 voor Parkstad, gemaximeerd op € 7,7 mln.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Provincie en regio zullen zich gezamenlijk inspannen deze regiobijdrage (zonder contant geld) vanuit Werk met werk te realiseren tot de benodigde € 7,7 mln.; ▪ Indien deze bijdrage niet wordt gerealiseerd vóór 1 januari 2018, zullen Provincie en regio met elkaar in overleg treden (zonder dat dit zal leiden tot een vraag voor aanvullend contant geld). <p>Het risico bestaat dat geen geld kan worden opgebracht uit de € 7,7 mln. vanuit “werk met werk”.</p>
Termijn duidelijkheid	Voor 1 januari 2018
Ontwikkeling/status	<p>Met Parkstad Limburg zijn de financieringsafspraken geregeld in de financieringsovereenkomst. Deze overeenkomst is door het College van GS vastgesteld op 5 februari 2013 en ondertekend door alle gemeenten (3^e kwartaal van 2013, Kerkrade 4de kwartaal 2014).</p> <p>Parkstad Limburg brengt momenteel de mogelijkheden om de inspanningsverplichting in te vullen, in beeld. Zij zal de provincie uiterlijk Q3 2017 informeren over het resultaat van het inventarisatieproces en de diverse mogelijkheden en zullen dan met provincie in overleg treden om nadere afspraken (incl. planning) te maken over het door de regio invullen van de inspanningsverplichting.</p>
Acties/beheersing	Periodieke rapportage over de voortgang van deze gezamenlijke inspanningsverplichting

BPL	Verdiencapaciteit
Financiële impact	€ 22,5 mln.
Risico-omschrijving	<p>In de financieringsovereenkomst Buitenring Parkstad Limburg (BPL) zijn een aantal afspraken gemaakt c.q. verplichtingen vastgelegd ten aanzien van de bijdrage van de regio en gemeenten in het project BPL. De inspanningsverplichting van de regio is gemaximeerd op € 15 mln. en voor de Provincie op maximaal € 7,5 mln. De bijdrage is volgt samengesteld:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ € 7,5 mln. door de regio te betalen op basis van de financiële overeenkomst gesloten met Parkstad d.d. 15 juli 2009; ▪ € 15 mln. opbrengsten gebiedsontwikkeling van provincie en regio gezamenlijk op basis van de financiële overeenkomst gesloten met Parkstad d.d. 15 juli 2009. De randvoorwaarden, waarbinnen dit kan plaatsvinden, en welke instrumentarium daarbij wordt ingezet, worden door de Provincie en regio gezamenlijk vastgesteld. Verdiencapaciteiten worden gelijk over Provincie en regio verdeeld als inbreng in de inspanningsverplichting. Extra opbrengsten boven de

BPL	Verdiencapaciteit
	<p>vastgestelde inspanningsverplichtingen uit gebiedsontwikkeling kunnen worden ingezet voor Werk met werk</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Indien de inspanningsverplichting van de regio onverhoopt niet mocht slagen, treden Provincie en regio in overleg (zonder dat dit zal leiden tot een vraag voor aanvullend contant geld).
Termijn duidelijkheid	Na openstelling van de gehele Buitenring Parkstad Limburg (2020/2021)
Ontwikkeling/status	<p>Met Parkstad Limburg zijn de financieringsafspraken geregeld in de financieringsovereenkomst. Deze overeenkomst is door het College van GS vastgesteld op 5 februari 2013 en ondertekend door alle gemeenten (3^e kwartaal van 2013, Kerkrade 4de kwartaal 2014).</p> <p>De afspraken zijn gesplitst in een resultaatsverplichting groot € 75,5 mln., een inspanningsverplichting groot € 15,0 mln. en meerkosten inpassingsplan groot € 7,7 mln.</p> <p>T.a.v. de netto – onder aftrek van het provinciaal aandeel in de Binnenring ad € 14 mln.- resultaatsverplichting ad € 61,5 mln. is inmiddels € 59,96 mln. verantwoord. Per saldo resteert € 1,54 mln. aan resultaatsverplichting, te betalen uit de afrekening Binnenring.</p> <p>Parkstad Limburg brengt momenteel de mogelijkheden om de inspanningsverplichting in te vullen, in beeld.</p> <p>Zij zal de provincie uiterlijk Q3 2017 informeren over het resultaat van het inventarisatieproces en de diverse mogelijkheden en zullen dan met provincie in overleg treden om nadere afspraken (incl. planning) te maken over het door de regio invullen van de inspanningsverplichting.</p> <p>Op dit moment is er nog steeds geen overeenstemming over de afrekening van de Binnenring. Overleg vindt plaats met de gemeente Heerlen en Landgraaf (de initiatiefnemers van de Binnenring) waarbij met name discussie is over risico's in het kader van planschadeclaims en nadeelcompensatieclaims die de afhandeling vertragen. Naar het oordeel van de Provincie dient het restant-bedrag van de Binnenring conform resultaatverplichting onvoorwaardelijk te worden voldaan, omdat het een resultaatsverplichting betreft. Er kunnen geen nadere afspraken worden gemaakt over resterende risico's, omdat daarmee afbreuk wordt gedaan aan de resultaatafspraken. Deze risico's dienen dus bij de initiatiefnemers (Heerlen en Landgraaf) te blijven. Dit is zo ook gecommuniceerd met de regio.</p>
Acties/beheersing	Periodieke rapportage over de voortgang van de gezamenlijke inspanningsverplichting. Ten aanzien van het provinciale deel van 7,5 mln zal op korte termijn een concreet plan van aanpak worden opgesteld inzake gebiedsontwikkeling.

	Renterisico
Financiële impact	De Provincie heeft een aanzienlijk volume aan middelen uitstaan dat onderhevig is aan fluctuaties op de geld- en kapitaalmarkt. In 2018 bedraagt dit volume ruim € 1,4 miljard. Het betreft zowel middelen die uitstaan in het kader van de publieke taak (ergo uitvoering amendement A1 uit 2013) als middelen van de aflopende obligatieportefeuille. Een daling van de geld- en kapitaalmarktrente is, gelet op dit volume, een belangrijke risicofactor voor de begrotingsruimte. Het maximale structurele renterisico voor de uitstaande middelen is bepaald op € 7 mln. Naast de geschetste negatieve gevolgen van een algehele rentedaling in de markt zijn de mogelijkheden om optimaal op de markt te opereren ten aanzien van het genereren van rente-opbrengsten beperkter geworden met de invoering van het verplicht schatkistbankieren.
Risico-omschrijving	De (netto) rente-invloed op de begrotingsruimte wordt bepaald door het saldo van het rendement op de provinciale uitzettingen en de rentebijschrijving op de interne financieringsmiddelen. Met name de rente-invloed van de provinciale uitzettingen op de begrotingsruimte is, gelet op de substantiële volumes, significant. De renteopbrengsten vormen immers een belangrijk structureel dekkingsmiddel voor de begroting. In de meerjarenraming renteopbrengst 2018-2021 wordt, voor wat betreft herbeleggingen, uitgegaan van de geprognosticeerde lage renteniveaus die gelden voor de middellange termijn. Ter adstructie: bij een rentedaling in de markt van 0,5%-punt bedraagt de rentederving € 7 mln. op de totale uitstaande middelen in 2018 van afgerond € 1,4 mld. Aangezien nog een groot deel van de portefeuille voor de langere termijn is vastgelegd zullen de nadelige gevolgen van rentedalingen in de markt zich beperken tot de herbeleggingen van de vrijval in de portefeuille welke voor 2018 afgerond € 35 mln. bedraagt. Een rentestijging heeft behoudens toekomstige vrijvallende posten in portefeuille geen impact op de begrotingsruimte vanwege het feit dat de portefeuille op nominale waarde is gewaardeerd.
Termijn duidelijkheid	Voor wat betreft de rentederving door het flexibel inzetten van de obligatieportefeuille in revolverende uitzettingen is de mate van rentederving afhankelijk van de besluitvorming ten aanzien van projecten en de ontwikkelingen op de kapitaal- en geldmarkt.
Ontwikkeling/status	Betreft dynamische renteontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkt.
Acties/beheersing	Voor wat betreft SKB (schatkistbankieren) en de marktrenteontwikkeling zijn dit exogene factoren die niet te beïnvloeden zijn. Via portfoliomanagement worden deze ontwikkelingen actief gevolgd.

	De hoogte van de algemene uitkering provinciefonds
Financiële impact	De ontwikkeling van de algemene uitkering wordt bepaald het accres, overige ingrepen van het Rijk, taakmutaties, herverdelingen en vanaf 2015 de onder- of overschrijding van het BCF-plafond. Het accres wordt bepaald door de groei van de rijksuitgaven en varieert van jaar op jaar, maar ook met betrekking tot één jaar. Voor één jaar varieert een accres met maximaal 2 à 3 procentpunt. Het accresbedrag in het provinciefonds wordt bepaald door het accrespercentage te vermenigvuldigen met de bedragen die

De hoogte van de algemene uitkering provinciefonds

als algemene en decentralisatie-uitkeringen in het provinciefonds zitten. Door toevoeging van nieuwe bedragen in het provinciefonds neemt bij eenzelfde accrespercentage het accresbedrag toe. Dit is in sterke mate in 2016 gebeurd. Voor Limburg betekent dit dat de variatie in het accrespercentage in 2018 neerkomt op € 3,7 à 5,5 mln. (2015: € 2 à 3 mln.). Dit bedrag kan hoger worden als ook het accres van het voorgaande jaar nog wijzigt, want zo'n bijstelling werkt structureel door, en beide wijzigingen hetzelfde teken (+ of -) hebben. De financiële impact kan dan tot € 6 à 7 mln. oplopen.

De systematiek om het accres te bepalen is ontwikkeld om het provinciefonds even snel te laten groeien of dalen als de rijksbegroting. Op deze wijze leveren provincies een evenredige bijdrage aan rijksbezuinigingen. Het Rijk voert echter toch ook op andere manieren bezuinigingen op het provinciefonds door. We noemen hier twee grote bezuinigingen: de structurele korting met € 300 mln. vanaf 2011 en de kortingen van € 66 mln. om het BTW-Compensatiefonds in stand te houden. De budgettaire nadelen van dit soort extra bezuinigingen kunnen veel groter zijn dan de nadelen bij accresaanpassingen. Zo heeft de korting met € 300 mln. Limburg uiteindelijk € 18 mln. structureel gekost. De budgettaire impact van dit soort bezuinigingen kan heel sterk variëren. In de regel moet jaarlijks rekening worden gehouden met een mogelijke financieel nadeel hierdoor van € 1 à 2 mln.

Nieuwe taken of taken die bij de provincies verdwijnen leiden ook tot meer of minder middelen. Uitgangspunt is dat de middelen toereikend zijn om de taak uit te voeren. Een taakmutatie leidt dan wel tot een wijziging van de algemene uitkering of een decentralisatie-uitkering, maar niet tot een wijziging van de financiële ruimte. De financiële impact is nihil.

Een nieuwe verdeling van de algemene uitkering, zoals in 2012, een definitiewijziging van een maatstaf, actualisering van de volumina van verdeelmaatstaven, maar ook elke verdeling van middelen via de maatstaven van het provinciefonds, welke middelen daarvoor op een andere manier werden verdeeld, kunnen leiden tot herverdeeffecten. Positieve herverdeeffecten betekenen meer middelen dan eerder, en negatieve minder middelen.

In de meicirculaire 2017 is meegedeeld dat vanaf 2017 een nieuw verdeelmodel wordt gebruikt. Het is het model dat door het IPO is geadviseerd en dat op 23 mei 2017 door de Eerste Kamer is aanvaard. Het model brengt drie grote, structurele decentralisatie-uitkeringen over naar de algemene uitkering en zorgt ervoor dat daarbij geen herverdeeffecten optreden. Het model zal binnen drie jaar worden geëvalueerd, waarna weer herverdeeffecten kunnen ontstaan.

Vanaf 2015 heeft het BTW-Compensatiefonds (BCF) een plafond. Overschrijden de BTW-claims van provincies en gemeenten het plafond, dan wordt de overschrijding gekort op het provincie- en gemeentefonds. Omgekeerd leidt een onderschrijding van het plafond tot een toevoeging aan het provincie- en gemeentefonds. Voorlopig gaan we ervan uit dat de financiële impact € 1 mln. (incidenteel) kan zijn.

In totaliteit moeten we met een maximale financiële impact van € 10 mln. per jaar rekening houden.

	De hoogte van de algemene uitkering provinciefonds
	<p>Hoe is het beeld voor 2018 met betrekking tot de uitkeringen?</p> <p>In de primaire begroting 2018 is op basis van de meicirculaire 2017 de volgende raming voor de uitkeringen 2018 provinciefonds voor Limburg opgenomen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ algemene uitkering € 161.079.551; ▪ decentralisatie-uitkeringen € 18.801.105. <p>De totale uitkering 2018 is € 179.880.656.</p>
Risico-omschrijving	Zie bij financiële impact.
Termijn duidelijkheid	De uitkering 2018 wordt definitief vastgesteld in de meicirculaire 2019.
Ontwikkeling/status	
Acties/beheersing	Via IPO is er een constant overleg over de voorstellen van het Rijk.

Wijzigingen

Ten opzichte van de jaarstukken 2016/ begroting 2015 zijn geen nieuwe risico's opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. De risico's Financieringen en Ruimte voor Ruimte zijn vervallen en opgenomen in de reserve Financieringen & Garanties.

Ad d) Overzicht kengetallen financiële positie.

Met ingang van de begroting 2016 is in het BBV voorgeschreven dat in deze paragraaf een set van zes verplichte kengetallen wordt opgenomen. Naast de set van kengetallen wordt een beoordeling van de onderlinge verhouding van de kengetallen in relatie tot de financiële positie opgenomen. De kengetallen en de beoordeling geven gezamenlijk inzicht over de financiële positie van de provincie. Met ingang van de begroting 2017 dienen eveneens de geprognostiseerde balansen te worden opgenomen in de begroting en de meerjarenraming. Hierdoor krijgen Provinciale Staten meer inzicht in de ontwikkeling van onder andere de investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen en de financieringsbehoefte. Op basis van de (geprognostiseerde) balansen kunnen de voorgeschreven kengetallen worden berekend voor 2016 - 2021. Wij merken op dat er (landelijk) geen normen voor kengetallen zijn benoemd.

De zes voorgeschreven kengetallen zullen achtereenvolgens worden beschreven en toegelicht.

Netto schuldquote.

De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van rentelasten en aflossingen op de exploitatie. Het wordt berekend als het verschil tussen de eigen middelen en de schulden gerelateerd aan de baten exclusief de mutaties in de reserves.

Op basis van de (geprognostiseerde) eindbalansen en de meerjarenramingen is de netto schuldquote berekend voor de jaren 2016-2021.

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Netto schuldquote	-113%	-139%	-97%	-62%	-57%	-46%

Toelichting:

Een negatieve schuldquote betekent dat er sprake is van een overschot aan middelen. Dat is bij de Provincie Limburg het geval. Het overschot neemt van 2017 tot en met 2021 af door de investeringen in projecten maar er blijft sprake van een overschot. De negatieve schuldquote wordt deels bepaald door het feit dat de Provincie Limburg over voldoende eigen middelen beschikt om projecten te financieren en dus geen externe financiering hoeft aan te trekken.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen.

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er ook sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt duidelijk aangegeven wat het aandeel is van de verstrekte leningen en de betekenis daarvan voor de schuldenlast.

Op basis van de (geprognostiseerde) eindbalansen en de meerjarenramingen is de netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen berekend voor de jaren 2016-2021.

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekke leningen	-221%	-272%	-268%	-232%	-216%	-210%

Toelichting:

Door de netto schuldquote weer te geven inclusief de doorgeleende gelden verkrijgen we inzicht in hoeverre er sprake is van doorlenen. Zo blijkt wat het aandeel is van de verstrekte leningen en wat dit betekent voor de schuldenlast. Logisch gevolg is dat de overschotten stijgen. Als we beide schuldquotes vergelijken blijkt dat er sprake is van een significante omvang van doorlenen.

Solvabiliteitsratio.

Deze ratio geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Het geeft het eigen vermogen weer als percentage van het balanstotaal. Het eigen vermogen bestaat uit de reserves en het resultaat uit het overzicht van baten en lasten.

Op basis van de (geprognoseerde) eindbalansen en de meerjarenramingen is de solvabiliteitsratio berekend voor de jaren 2016-2021.

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Solvabiliteitsratio	85%	85%	79%	75%	75%	77%

Toelichting:

De solvabiliteitsratio is een maat voor de weerbaarheid van de provincie. De mate van weerbaarheid in combinatie met de andere kengetallen geeft een indicatie over de financiële positie van de provincie. Als we het vreemd vermogen beschouwen zien we dat dit met name bestaat uit overlopende passiva. Dit betreffen voor een substantieel deel beschikte subsidies. Gezien de hoogte van het vreemd vermogen kunnen we concluderen dat de berekende ratio voldoende is om aan de financiële verplichtingen te voldoen.

Kengetal grondexploitatie.

Uit het verleden is gebleken dat de grondexploitaties een forse impact kan hebben op de financiële positie van provincies. De boekwaarde van de grondposities zijn van belang. Deze moeten worden terugverdiend bij verkoop. De omvang van de boekwaarde van de gronden wordt gerelateerd aan de baten exclusief de mutaties in de reserves.

Op basis van de (geprognoseerde) eindbalansen en de meerjarenramingen is het kengetal grondexploitatie berekend voor de jaren 2016-2021.

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Grondexploitatie	3%	3%	4%	4%	4%	4%

Toelichting:

De omvang van de grondexploitatie is bij de provincie gering. Dit betekent een klein risico voor de financiële positie.

Structurele exploitatieruimte.

Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting is het onderscheid tussen structurele en incidentele baten/lasten van belang. We spreken van incidentele baten/lasten als het gaat om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal 3 jaar voordoen. Het onderscheid tussen structureel en incidenteel is vastgelegd in een notitie van commissie BBV. De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structureel toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves gedeeld door de totale baten exclusief mutatie reserves.

Op basis van de meerjarenramingen is de structurele exploitatieruimte berekend voor de jaren 2016-2021.

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Structurele exploitatieruimte	10%	32%	12%	14%	10%	11%

Toelichting:

Een positief kengetal betekent dat we een positief saldo hebben tussen de structurele baten/lasten en de onttrekking/ toevoegingen aan de reserves. De schommelingen hebben betrekking op decentralisatie uitkeringen. Het betekent dat er flexibiliteit zit in de begroting.

Belastingcapaciteit.

Een provincie heeft de mogelijkheid het aantal opcenten te verhogen tot het maximaal te heffen aantal opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. De belastingcapaciteit van provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t (het begrotingsjaar) te relateren aan het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies in jaar t-1 en uit te drukken in een percentage.

De belastingcapaciteit ontwikkelt zich in de jaren 2016-2021 als volgt:

	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aantal opcenten t.o.v. landelijk gemiddelde jaar t-1 * 100%	95,8%	94,8%	96,8%	96,6%	96,4%	96,2%

Toelichting:

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat de provincie Limburg onder het landelijk gemiddelde zit qua heffen van provinciale opcenten. Voor 2018 bedraagt de onbenutte belastingcapaciteit € 46 mln.

Conclusie en samenvatting.

De kengetallen netto schuldquote, netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte geldleningen, de solvabiliteitsratio en het kengetal grondexploitatie hebben betrekking op de balans.

Uit bovenstaande overzichten blijkt de Provincie Limburg een overschot aan middelen heeft. Voorsnog hoeven geen aanvullende financieringen te worden aangetrokken. De solvabiliteitsratio geeft aan dat er een goede mate van weerbaarheid bestaat en het financieel risico met betrekking tot de grondexploitatie is minimaal te noemen.

De kengetallen structurele exploitatieruimte en de belastingcapaciteit hebben betrekking op de exploitatie. Uit de berekening van de kengetallen blijkt dat de structurele baten voldoende zijn en dat er nog ruimte is om de structurele baten te verhogen. De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt € 46 mln.

Op basis van bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de financiële positie van de Provincie Limburg als voldoende kan worden bestempeld.

3. § Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn van belang voor realisatie van provinciale programma's. Zo speelt een goed onderhouden infrastructuur een belangrijke rol in economie en sociaal leven. Een integrale afweging tussen aanwezigheid van kapitaalgoederen, kwaliteitsniveau, onderhoud en visie is van strategisch belang voor de Provincie en voor haar financiële positie. Met de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen in de begroting stellen Provinciale Staten kaders voor onderhoud van infrastructuur, wegbeheer en gebouwen.

3.1. Infrastructuur

Inleiding

Infrastructuurvoorzieningen zijn belangrijke kapitaalgoederen en hebben effect op diverse uitvoeringsprogramma's. Ze zijn van essentieel belang voor de Limburgse economie en zorgen ook voor verbindingen tussen mensen. Daarom willen wij bereikbaarheid en doorstroming in Limburg maximaal faciliteren en onze infrastructuurvoorzieningen ook vanwege de veiligheid in optimale conditie houden.

Beleid

Het beleid voor het onderhouden van infrastructuur is opgenomen in diverse kaders. Binnen deze kaders dragen de clusters Wegaanleg & Wegbeheer zorg voor het beheer en onderhoud van een gedeelte van deze infrastructuur, vooral betreffende de provinciale weginfrastructuur. De Provincie is eigenaar van infrastructuur bestaande uit globaal 450 km weg (inclusief naastgelegen voorzieningen) en is wettelijk verantwoordelijk voor het beheren, onderhouden en rehabiliteren hiervan. Dit gebeurt conform het door Provinciale Staten vastgestelde beleidskader 'Voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011'. Net als voorgaande jaren wordt in 2018 het voorzieningenniveau van de provinciale wegen met kwaliteitsniveau 'BASIS' gehandhaafd. Met dit kwaliteitsniveau is een goed functionerend provinciaal (wegen)netwerk geborgd en is het risico op het ontstaan van achterstallig onderhoud beheersbaar. Op dit moment is er geen sprake van achterstallig onderhoud.

In het belang van provinciale programma's worden in 2018 beheerafspraken gemaakt zoals voor Maastricht Aachen Airport (Begrotingsprogramma 1.1. Investeringsklimaat, product 1.1.5. Maastricht Aachen Airport) en de spoorverbinding Zuid Limburgse Stoomtrein Maatschappij (ZLSM) (Begrotingsprogramma 3.1. Openbaar vervoer en railagenda, product 3.1.2. Railagenda). Vanwege de uitbreiding van het (wegen)areaal, beperkte restlevensduur van kunstwerken (onderzocht wordt tot welke opgave dit in de nabije toekomst gaat leiden), klimaatadaptatie en andere nieuwe ontwikkelingen (bijv. instrumenten als Smart Mobility) zoals verwoord in het in 2017 vastgestelde Mobiliteitsplan wordt in 2018 een voorstel gedaan voor een actualisatie van het 'Voorzieningenniveau Provinciale Wegen 2011'.

Daarnaast kunnen noodzakelijke reconstructies van de provinciale infrastructuur ook voortkomen uit provinciale programma's. Met de vaststelling van het Mobiliteitsplan worden de bestaande kaders (zoals de beleidsnota Regionaal Verbindend Wegen Net (RVWN), beleidsnota Verkeers- en Vervoersmanagement, etc.) daarbij niet meer als eigenstandige uitgangspunten gebruikt. Deze integrale benadering werkt door in geplande rehabilitaties (reconstructieve projecten en vervangingen

van assets) en wordt verder uitgewerkt in een Meerjarig Integraal Uitvoeringsprogramma Mobiliteitsopgave (MIUM).

Beheer en onderhoud van nieuwe infrastructuur

Realisatie van nieuwe infrastructuur is mede afhankelijk van procedures. De ingebruikname markeert het punt waarbij overdracht aan de wegbeheerder aan de orde is. De kosten voor het beheer en onderhoud zullen op het moment van ingebruikname ten laste worden gebracht van de provinciale begroting.

In onderstaande tabel zijn projecten opgenomen waarvan de voorbereiding is gestart. Afhankelijk van de complexiteit van deze projecten vindt naar verwachting oplevering plaats in de periode van 2018-2022.

Project	Periode
1. Buitenring Parkstad Limburg (BPL)	2018 - 2021
2. Rondweg Wanssum	2018 - 2020
3. N280 West - deelproject Weert Leudal	2020 - 2022
4. N280 West - deelproject Roermond	2018 - 2020
5. N270 - VIA Venray	2019 - 2020
6. N266 - Rondweg Nederweert	2020 - 2021

Door de uitbreiding van het (weg)areaal en of andere categorisering is er een structurele ophoging van het huidige voorzieningenniveau noodzakelijk. Zodra de financiële consequenties bekend zijn, worden deze opgenomen in het MIUM en vertaald in de begroting. Er is niet alleen sprake van uitbreiding van het (weg)areaal. Een aantal onderdelen van de provinciale (weg)infrastructuur worden vanwege de functie in het totale infrastructuurnetwerk op termijn overgedragen aan derde partijen. De eventuele financiële gevolgen hiervan voor het beheer en onderhoud worden separaat aan het college voorgelegd.

Rehabilitatie projecten

De investeringskredieten voor reconstructieve projecten in de begroting 2018 en bijhorende meerjarenraming 2018-2022 zijn gebaseerd op een vast bedrag. Conform het coalitieakkoord 'In Limburg bereiken we meer' over de periode 2015-2019 worden de exploitatie- en investeringskredieten niet meer geïndexeerd. Projecten worden naast de reguliere investeringskredieten ook gefinancierd uit bijdragen van derden. Onderstaande tabel geeft inzicht in de geplande projecten in 2018.

Tabel 3.2. Overzicht raming rehabilitatie projecten 2018 (bedragen € x 1.000)

Weg-nummer	Naam	Werkzaamheden	Aard van het werk	Bruto bedrag Investering
N271	Venlo - Nijmegen	Fietspad reconstructie + constructief onderhoud Plasmolen-Mook	CB/RB	1.850
N271	Venlo - Nijmegen	Aanleg rotonde Well incl. tijdelijke VRI	RB	250
N273	Ittervoort - Venlo	Reconstructie Kom Baarlo	RB	2.300
N277	Middenpeelweg	Ontsluiting Teboza	RB	400
N280	Weert - Roermond	Deelproject wegvak Roermond incl. groot onderhoud rijbaan	RB	150
N276	Brunssum - St.	OGK Dr. Nolenslaan/Middenweg	RB	500

Weg-nummer	Naam	Werkzaamheden	Aard van het werk	Bruto bedrag Investering
	Joost			
N281	Nijswiller - Hoensbroek	Parallelweg Baneheide	RB	300
Kleinschalige investeringen: Incidentele investeringen/projectstudies/verkeersveiligheid				286
Totaal				6.036

RB = reconstructief beheer, CB = constructief beheer.

Het totaal benodigde krediet ad € 6,036 mln. wordt volledig gedekt uit het reguliere investeringskredieten.

Financiële consequenties

Financiële consequenties van beheerplannen en de planning uit het MIUM zijn vertaald in de begroting 2018 en bijhorende meerjarenraming. Een koppeling is gemaakt met het begrotingsprogramma 3.2.5., Bereikbaarheid en Mobiliteit. Onderstaande tabellen (3.3. en 3.4.) geven inzicht in de gerealiseerde exploitatiekosten 2016 en investeringen van het beheer en onderhoud aan het provinciale wegennet 2016 en daarnaast de verwachte exploitatiekosten en investeringslasten 2018-2021.

Tabel 3.3 Exploitatiebudget (bedragen € x 1.000)

Omschrijving	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Exploitatielasten *	13.077	12.745	13.434	14.584	15.028	15.329

* Incl. steunpunten wegen.

Tabel 3.4 Rehabilitatie projecten en vervangingsinvestering wegmeubilair (bedragen € x 1.000)

Omschrijving	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Vervangingsinvesteringen wegmeubilair	2.248	1.388	1.388	1.388	1.409	1.430
Rehabilitatie projecten	13.726	6.186	6.186	9.186	19.324	9.464
Totaal:	15.974	7.574	7.574	10.574	20.733	10.894

Conform de Voorjaarsnota 2016 wordt een bijdrage aan de taakstelling geleverd door:

- 4 jaar verlagen van het exploitatiebudget met een bedrag van € 100.000;
- 4 jaar verlagen van de investeringskredieten met € 3,0 mln., wat een besparing oplevert in de kapitaallasten van € 2 mln.

Onderhoudsvoorziening

De toepassing van een doelmatigere planning en fasering in combinatie met een meer integrale scopevorming bij uitvoeringsprojecten maakt het noodzakelijk om aanvullende afspraken te maken over de best passende financiële instrumenten, zoals eventueel een egaliserende voorziening of reserve. Eventuele hieruit voortvloeiende fluctuaties mogen het saldo uit de exploitatiebegroting niet beïnvloeden. Het effect van deze maatregel is een efficiencyverbetering, waarmee de hiervoor vermelde bezuiniging op de exploitatiebudgetten wordt opgevangen.

Middelen gladheidsbestrijding

Voor de gelijkmatige belasting van de exploitatierekeningen met de kosten van de gladheidsbestrijding is de Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding ingesteld. Deze reserve wordt aangewend als dekking voor de overschrijding van de begrote kosten voor gladheidsbestrijding. De reserve heeft de maximale toegestane hoogte van deze reserve ad. € 0,45 mln. bereikt. Bij een budgetoverschrijding kan over deze reserve worden beschikt.

3.2. Gebouwen

Inleiding

De provinciale gebouwen zijn het Gouvernement, de vier steunpunten voor provinciale wegen (Hulsberg, Sittard, Nederweert en Wanssum), de drie provinciale musea (Bonnefantenmuseum Maastricht, Museumplein Limburg Kerkrade en Limburgs Museum Venlo), Kasteel Groot Buggenum, de voormalige burgemeesterswoning te Venlo, Cargoloods Maastricht-Airport en stationsgebouw van de ZLSM te Simpelveld. Het Innovacomplex te Venlo is in het kader van de vervlechting per 1 januari 2017 overgedragen aan Greenport Campus Venlo. De panden van Maastricht Aachen Airport zijn aan het gebouwenbestand toegevoegd.

Kwalitatief goed onderhoud is belangrijk voor de representativiteit, maar ook voor de functionaliteit en dus ook voor de uitvoering van de provinciale programma's. Het doel is het waarborgen van het vastgestelde onderhoudsniveau (representativiteit en functionaliteit) van alle provinciale gebouwen.

Beleid

Met Statenstuk G-16-042 is op 16 december 2016 het meerjarenplan 2016-2018 geactualiseerd en opnieuw vastgesteld. Tevens zijn budget-neutrale wijzigingen van de stortingen in de beschikbare onderhoudsvoorziening ten behoeve van groot onderhoud provinciale gebouwen doorgevoerd.

In het plan worden de beleidskaders op hoofdlijnen aangegeven:

- een eenduidige financiering voor het onderhoud van de provinciale gebouwen (duurzaam financieel beleid);
- formuleren van een meerjarige onderhoudsplanning met als doelstelling het waarborgen van de representativiteit en functionaliteit (onderhoudsniveau);
- opname van beschreven activiteiten in de planningscyclus;
- voldoen aan de verplichting tot het formuleren van een meerjarenonderhoudsplan door de accountant en het Ministerie van BZK als toezichthouder.

Het plan wordt jaarlijks geactualiseerd en eenmaal in de vier jaar herzien op basis van een herinspectie van alle (bouw)elementen. Er is geen sprake van achterstallig onderhoud. Het groot onderhoud aan het Gouvernement wordt gelijktijdig met het project Verduurzaming uitgevoerd.

De huidige methodiek voor het financieren en uitvoeren van onderhoud aan provinciale gebouwen zal worden geëvalueerd. Een voorstel voor een nieuw meerjarenonderhoudsplan vanaf 2019 zal in de loop van 2018 worden voorgelegd.

Klimaatneutraal maken provinciale gebouwen

De tweede gewijzigde motie 809 Brugman c.s. inzake verduurzaming provinciale gebouwen (inclusief de derde gewijzigde motie 797) is uitgewerkt en wordt aan Provinciale Staten ter besluitvorming voorgelegd. De benodigde additionele middelen ad € 0,235 mln. zijn verwerkt in de begroting 2018 (dekking uit coalitiemiddelen onvoorzien).

Verduurzaming Gouvernement

In 2014 is de start gemaakt om de plannen voor het verduurzamen van het Gouvernement te realiseren en tevens de steunpunten van de provinciale wegen te voorzien van PV-panelen. De opdracht voor de uitvoering van het project Verduurzaming is verstrekt en de daadwerkelijke uitvoering is gestart. Door het doorvoeren van optimalisaties om het totaal beschikbaar gestelde budget van € 17 mln. te relateren aan de ambities van het college is gelukt. De verduurzaming wordt daar waar mogelijk en noodzakelijk in combinatie met het gepland onderhoud uitgevoerd. Het totale project wordt in december 2018 opgeleverd.

Financiële consequenties

Zoals opgenomen in de voorjaarsnota 2017 zijn de jaarlijkse onderhoudskosten van de luchthavengebonden gebouwen ad € 0,8 mln. vanaf 2018 structureel meegenomen in het meerjarig onderhoudsprogramma.

4. § Financiering

Bij financiering gaat het om de vraag hoe de Provincie regelt dat ze tijdig kan beschikken over de benodigde liquide middelen zodat ze te allen tijde in staat is om aan haar betalingsverplichtingen te voldoen. Dit kan door te lenen bij liquiditeitstekorten en te sparen en te beleggen bij liquiditeitsoverschotten. Het inkomens- en rendementsmotief vormt hiertoe de basis en draagt er zorg voor dat de uitgezette overtollige middelen een stabiele en evenwichtige verdeling van de jaarlijkse opbrengsten genereren, met gebruikmaking van een liquiditeitsprognose. De provinciale financieringsportefeuille moet adequaat worden beheerd om de kosten en de risico's te beperken. Dit vormt de eerste pijler van treasury: het beheer van 'tijdelijk overtollige middelen'.

De tweede pijler omvat de uitzettingen in het kader van de publieke taak: leningen en garantstellingen waarbij het aanvraag- en beheerproces conform de provinciale kaders wordt ingevuld. Vanwege de ingezette offensieve investeringsstrategie is deze vorm van uitzettingen een steeds belangrijker onderdeel van treasury. De impact van deze strategie wordt eveneens in deze paragraaf belicht.

Tot slot geeft deze paragraaf inzicht in de beleidsvoornemens ten aanzien van de totale financieringsportefeuille.

Deze paragraaf geeft inzicht in:

- 4.1. Algemene ontwikkelingen, intern en extern;
- 4.2. Uitzettingen tijdelijk overtollige middelen;
- 4.3. Uitzettingen uit hoofde van de publieke taak;
- 4.4. Financieringen (aantrekken van middelen);
- 4.5. Beleidsplan 2018.

4.1. Algemene ontwikkelingen

Intern

De provinciale beleggingsportefeuille is deels in vermogensbeheer ondergebracht en deels in eigen beheer via een brokeradviseur. Aflossingsbedragen worden bij vrijval overgeheveld naar het Rijk. Vrijvallende obligatieleningen mogen sinds de invoering Schatkistbankieren (SKB), eind 2013, niet meer in de markt herbelegd worden. Als alternatief kunnen leningen aan decentrale overheden buiten de eigen provincie worden verstrekt via onderhandse leningen en/of MTN's (Medium Term Notes). Bestaande obligatieleningen mogen onder de overgangsregeling tot de aflossingsdatum in de portefeuille aangehouden worden. De laatste positie in de obligatieportefeuille vervalt in 2029. De ASR fondsen in de portefeuille worden sinds invoering van SKB in zeven jaar afgebouwd, eind 2016 is de vierde tranche vrijgevallen. In 2017 bedraagt de vrijval van obligatieleningen en fondsen € 164 mln. Het optimaal spreiden van het beschikbaar vermogen blijft van belang. Door spreiding wordt voldaan aan de liquiditeitseis en wordt gestreefd naar een zo optimaal mogelijk rendement.

Op basis van de actuele liquiditeitsprognose bedraagt het verwacht gemiddeld beleggingsvolume in 2018 € 790 mln. Het geraamd gewogen gemiddeld rendement over 2018 bedraagt 3,37% (2017: 3,23%). In meerjarig perspectief wordt gezien de vermogenspositie geen liquiditeitstekort verwacht. De geprognosticeerde liquiditeitsvolumes zijn in de volgende tabel weergegeven.

Tabel 4.1.1: Gemiddeld liquiditeitsvolume 2017-2021 (bedragen x € 1 mln.)

	2017	2018	2019	2020	2021
Totaal volume	960	790	660	600	650

De renteopbrengsten vormen een belangrijke inkomstenpost voor de provinciale huishouding hetgeen betekent dat de provinciale begroting gevoelig is voor bewegingen in de rentemarkt. Gelet op de beleggingsvolumes betekent een daling van de marktrente van 0,5% voor de meerjarenbegroting een inkomstenderving van gemiddeld € 5 mln. per jaar. Een rentestijging heeft uiteraard het omgekeerde effect. Omdat een groot deel van de obligatieportefeuille voor de middellange termijn is belegd, heeft een rentestijging of -daling alleen impact op de herbelegging van de vrijval in de portefeuille (2018 circa € 35 mln.). Bij voortzetting van de huidige lage renteniveaus wordt de impact op de renteopbrengsten de komende jaren steeds groter.

De uitzettingen in het kader van de publieke taak (financieringen) zijn de afgelopen jaren vanwege de ingezette offensieve investeringsstrategie fors toegenomen. De toegenomen omvang van de financieringsportefeuille in het kader van de publieke taak vergt enerzijds een gestructureerd aanvraagproces en anderzijds voor de beheerfase een strak risicobeheer. Dit beleid is met de actualisering van het Uitvoeringskader Sturing in Samenwerking 2.0 (PS besluit d.d. 10-2-2017) geconcretiseerd. De beheersing van de financieringsportefeuille legt een steeds groter beslag op het takenpakket van de provinciale Treasury.

Randvoorwaarde bij de inzet van de obligatieportefeuille is dat de renteopbrengsten meerjarig op een (minimaal) gelijk niveau liggen, rekening houdend met het vaak hogere risicoprofiel dat inherent is aan uitzettingen in het kader van de publieke taak.

In de provinciale begroting is geen renteomslag gebruikt bij het toerekenen van rente aan investeringen. De werkelijke renteomslag bedraagt door de gunstige financieringspositie 0%.

Extern

De Provincie belegt binnen de voor haar toepasselijke wet- en regelgeving (wet Fido, Ruddo) en binnen de kaders van de Financiële Verordening Limburg 2016 en de daaruit voortvloeiende uitvoeringsregeling: het provinciaal Treasurystatuut. De performance van de beleggingsportefeuille wordt in grote lijnen bepaald door het renteniveau op de geld- en kapitaalmarkt. De extreem lage renteniveaus op de geld- en kapitaalmarkt en de ingeperkte beleggingsmogelijkheden voor de Provincie als gevolg van de invoering van het verplicht Schatkistbankieren (SKB) zullen de renteopbrengsten de komende jaren drukken. Door middel van onderling uitlenen is een beperkt hoger rendement te realiseren dan via de schatkist. Vrijval uit de bestaande portefeuille zal mits passend binnen de liquiditeitsprognose deels bij decentrale overheden worden uitgezet.

De algemene consensus bij marktpartijen is dat de komende periode de kapitaalmarktrente geleidelijk weer zal stijgen, voor de geldmarkt worden vooralsnog blijvend lage (en zelfs negatieve) niveaus verwacht. In de huidige marktomstandigheden waarbij de 10-jarige staatsobligatie 0,55% bedraagt, is er voor de Provincie sprake van een substantieel herbeleggingsprobleem. Vanuit rendementsoogpunt kan opgemerkt worden dat nog een relatief groot deel van de beleggingen voor langere termijn is vastgelegd zodat herbelegging in de tijd gespreid plaats zal vinden. Globaal is 15% van de portefeuille liquide in verband met matching met de actuele investeringsagenda.

Als gevolg van inperking van de mogelijkheden tot beleggen in de obligatiemarkt vanwege SKB wordt het debiteurenrisico in de provinciale beleggingsportefeuille op termijn gereduceerd tot nihil zodra alle middelen bij het Rijk of bij gemeenten zijn ondergebracht. Het aspect debiteurenrisico is alleen nog in zeer beperkte mate aanwezig binnen de bestaande obligatieportefeuille.

De marktvoorspellingen (rentevisie) voor het jaar 2018 zoals opgenomen in de volgende tabel zijn gebaseerd op de forward tarieven van juli 2017.

Tabel 4.1.2: Rentevisie 2018 geld- en kapitaalmarkt

Soort rente	Rentevisie 1e helft 2018	Rentevisie 2e helft 2018
3-maands Euribor	-/- 0,28%	-/- 0,17%
10-jaars swaprente	1,06%	1,18%

De geprognosticeerde renteniveaus blijven in meerjarig perspectief historisch gezien laag. Het huidige monetaire beleid van de Europese Centrale Bank (ECB) zorgt nog steeds voor een zekere druk op de rente in de eurozone. In de VS wordt de geldkraan langzaam aan dichtgedraaid door de Fed (Federal Reserve, de Amerikaanse centrale bank), waarbij de verwachting is dat nog dit jaar zal worden gestart met de geleidelijke verkoop van leningen die de Fed de afgelopen jaren heeft opgekocht. Ook binnen de ECB wordt gedacht aan het op termijn terugschroeven van de stimulering vanwege het feit dat het economische herstel in de eurozone sterker en breder wordt. Dit betekent minder neerwaartse druk op de markttrentes zoals medio juli 2017 al blijkt uit de opgelopen swaprentes. De centrale bankiers hebben blijkbaar de overtuiging dat de economische groei verder aantrekt en dat de huidige lage inflatie een tijdelijk verschijnsel is. De verwachting in de markt is dat afbouw van het opkoopprogramma ('tapering') door de ECB dichterbij komt. Dit betekent dat een belangrijke factor die de kapitaalmarktrentes in de eurozone lange tijd kunstmatig laag heeft gehouden, in belang gaat afnemen. De verwachting ten aanzien van de kapitaalmarktrente (10-jaars swap) ligt op basis van de forward tarieven op 1,18% over een jaar. Wat betreft de korte rente is de consensus in de markt dat de 3 maanden Euribor negatief zal blijven op -/- 0,17%. Op de totale renteopbrengst van de provinciale portefeuille hebben de gedaalde renteniveaus tot nog toe beperkte invloed gehad, mede vanwege het feit dat de vrijval in de obligatieportefeuille grotendeels is ingezet voor uitzettingen in het kader van de publieke taak waarmee hogere renteopbrengsten worden gerealiseerd (bij een hoger risicoprofiel).

4.2. Uitzettingen tijdelijk overtollige middelen

Doelstellingen treasurybeleid

Ter verkrijging van een vaste jaarlijkse inkomstenbron is de provinciale portefeuille zodanig opgebouwd dat er sprake is van een zo breed mogelijke spreiding naar assets, looptijden en debiteuren. Op basis van het door Provinciale Staten gefiatteerd investeringsprogramma wordt de vervalkalender afgestemd op de actuele financieringsbehoefte. Naast de doelstelling met betrekking tot het garanderen van een zo stabiel mogelijke vaste jaarlijkse inkomstenbron als algemeen dekkingsmiddel in de begroting is tevens de liquiditeitseis een belangrijke factor in het treasurybeleid. De Provincie moet te allen tijde aan haar betalingsverplichtingen kunnen voldoen. De bestaande asset mix van de huidige beleggingsportefeuille, met name bestaande uit obligaties zal geleidelijk transformeren naar uitzettingen bij SKB dan wel decentrale overheden (tijdelijk overtollige middelen) en uitzettingen in het kader van de publieke taak.

Rendementen provinciale beleggingen

Vrijvallende middelen zullen in 2018 nog steeds in een laag renderende geld- en kapitaalmarkt belanden (zie rentevisie 2018 in tabel 4.1.1.). Dit geeft een drukkend effect op de rente-inkomsten. Het plaatsen van middelen in de schatkist zal beperkt blijven. De focus ligt voor herbeleggingen op leningen aan decentrale overheden, die een licht hoger rendement genereren. De begrote renteopbrengsten voor 2018 bedragen € 41,7 mln. bestaande uit renteopbrengsten op uitzettingen in het kader van de publieke taak (inclusief financiering Enexis) en renteopbrengsten uit de obligatieportefeuille. In onderstaande tabel is de renteprognose voor de komende jaren weergegeven. In het eerste halfjaar van 2017 zijn obligaties met een negatief rendement tussentijds verkocht

vanwege de verwachte ontwikkeling van de liquiditeitspositie in 2017, waarbij een boekwinst is gerealiseerd van € 9,696 mln. Deze boekwinst is grotendeels gereserveerd om de gedeerde renteopbrengsten in de jaren 2017-2020 op te vangen (totaal € 8,422 mln.). Het restant ad € 1,273 mln. is een incidenteel resultaat dat aan het resultaat 2017 wordt toegevoegd en is niet in de meerjaren renteraming opgenomen. In onderstaande tabel is deze incidentele opbrengst (gelijk aan het voorgaande jaar 2016) wel vermeld.

Bij de geprognosticeerde renteopbrengsten is rekening gehouden met een gemiddeld renteniveau van 0% bij SKB en een gemiddeld herbeleggingsniveau voor leningen aan decentrale overheden van 1%.

Tabel 4.2.1: Renteprognose 2017-2021 (bedragen x € 1.000)

Soort renteopbrengst	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Rente financieringen u/g incl. Enexis	14.872	14.806	13.578	10.109	8.324
Renteopbrengst beleggingen	31.250	26.896	26.065	22.454	21.546
Totale renteopbrengst	45.852	41.702	39.643	32.563	29.870

Opbouw portefeuille

De opbouw van de portefeuille ziet er in 2018 als volgt uit:

Tabel 4.2.2: Uitzettingen treasury (bedragen x € 1 mln.)

Uitgezette gelden	Bedrag	Percentage
Gemiddelde rente		
Stand per 1 januari 2018	860,0	3,23%
Stand per 31 december 2018	720,0	3,37%
Specificatie stand 1-1-2018:		%-aandeel in portefeuille
1. SKB	4,0	0,5 %
2. Leningen decentrale overheden	199,0	23,2 %
3. ASR kapitaalmarkt- en Limburgfondsen	15,8	1,8 %
4. Obligatieportefeuille beheer ASR	640,8	74,5 %
		100,0%
nieuwe uitzettingen (+)	0	
vervallen uitzettingen (-/-)	45,9	

De gemiddelde rente is berekend over de renteopbrengsten van de tijdelijk overtollige middelen (de treasuryfunctie). Renteopbrengsten van uitgeleend geld in het kader van de publieke taak zijn hierin niet meegenomen, evenmin als de renteopbrengst uit de Enexis lening (zie hiervoor onder 4.3.).

4.3. Uitzettingen uit hoofde van de publieke taak

Kredietrisico's op verstrekte gelden

De Provincie richt haar beleid steeds meer op het gezamenlijk participeren met partners in projecten of initiatieven, in plaats van of naast subsidiëren. Eén van de instrumenten hierbij is het verstrekken van financieringen (leningen dan wel garantstellingen). Voor adequate sturing en monitoring van deze wijze van inzet van middelen zijn in het kader van het portfoliomanagement processen geïmplementeerd en is medio 2017 een hiertoe ontwikkeld systeem in gebruik genomen.

In dit onderdeel worden de verstrekte financieringen vermeld, waarbij onderscheid is gemaakt naar financieringen aan verbonden partijen, garantstellingen en financieringen aan derden. Tevens zijn de verwachte mutaties in 2018 opgenomen. Omwille van de leesbaarheid worden alleen de nieuwe of gewijzigde financieringen bij iedere tabel toegelicht. Voor financieringen waarbij geen sprake is van een wijziging anders dan de regulier overeengekomen aflossing wordt verwezen naar de toelichting op de betreffende financiering in de eerdere jaarrekeningen. In de rapportage met betrekking tot financieringen als vast onderdeel van de reguliere treasuryrapportages is een integraal overzicht van alle verstrekte financieringen opgenomen.

Tabel 4.3.1: Verstrekte financieringen aan verbonden partijen (bedragen x € 1 mln.)

Financieringen aan verbonden partijen	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Restant schuld ultimo 2017	Mutatie 2018
Bruglening Enexis	Zonder	PS 17-4-2009 GS 12-5-2009	56,447	0
Provincie Limburg Commandiet B.V./RvR Limburg beheer B.V.	Zonder	PS 5-7-2002	4,410	0
AvationValley Commandiet B.V.	Zonder	PS 13-2-2009	4,893	0
Limburgse Herstruct.maatschappij Bedrijventerreinen (LHB) B.V.	Zonder	PS 29-5-2009 GS 14-4-2009	7,600	0
BNG 1 ^e en 2 ^e tranche	Zonder	PS 9-10-15 en 8-7-16 GS 1-9-15 en 21-6-16	100,000	0
NWB 1 ^e en 2 ^e tranche	Zonder	PS 6-2-15 en 8-7-16 GS 16-12-14 en 21-6-16	100,000	0
MAA B.V.	Met	PS 9-10-15 GS 8-9-15 en 15-12-15	0,553	-/- 0,049
CHV B.V. *	Zonder	PS 31-10-2014 GS 26-10-2015	2,720	0
Land Development AviationValley Maastricht CV *	Met	PS 12-10-2012 GS 13-11-2012	15,995	0
NV Waterleiding Maatschappij Limburg (WML) *	Zonder	PS 21-12-2013 GS 22-10-2013	10,000	0
B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo (<i>nieuw in 2017</i>)	Met	PS 16-12-2016 GS 24-1-2017	38,750	0
Totaal			341,368	-/- 0,049

*) Deze leningen waren voorheen bij de categorie 'leningen aan derden' vermeld, dit zijn echter leningen aan verbonden partijen.

- B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo
De lening is verstrekt ten behoeve van de grondexploitatie Greenport Venlo en is onlosmakelijk verbonden met de ontwikkeling van de Brightlands Campus Greenport Venlo en de doorontwikkeling

van Venlo als logistieke hotspot. Naast deze lening is tevens een variabele kredietfaciliteit verstrekt (maximaal provinciaal deel € 12 mln.) die de B.V. kan opnemen op basis van trekkingsverzoeken. De lening is verstrekt onder zekerheid van 1^e hypotheekrecht en heeft een looptijd van 18 jaar en wordt lineair afgelost vanaf 2023.

Tabel 4.3.2: Gewaarborgde geldleningen (bedragen x € 1 mln.)

Garantstellingen	Met/zonder zekerheid	Datum GS/ PS besluit	Garantstelling ultimo 2017	Mutatie 2018
Nationaal Groenfonds	zonder		5,254	-/- 0,5
Ruimte voor Ruimte	met (contragarantie Bouwfonds 50%)	PS 12-10-12 GS 27-11-12	10,000	-/- 2,0
Sectorplan grenzenloos werken	zonder	GS 8-9-15	0,916	-/- 0,916
Totaal			16,170	-/- 3,416

Vervallen garantstellingen

De garantstelling aan Concentra Media Nederland B.V. (MGL) en Nationaal Theaterfonds zijn begin 2017 formeel beëindigd, de restant garantstelling bedroeg € 1,375 mln. resp. € 0,1 mln. bij afwikkeling.

Financieringen aan derden

Het uitstaand volume leningen aan derden bedraagt ultimo 2017 geraamd circa € 96 mln. exclusief de verstrekte financieringen vanuit het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt (zie tabel 4.3.4.).

Tabel 4.3.3: Verstrekte geldleningen aan derden (bedragen x € 1 mln.)

Instelling/omschrijving	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Restant schuld ultimo 2017	Mutatie 2018
Stichting Zuyderland MC/Atrium	zonder	PS 11-2-2011 GS 1-3-2011	5,000	0
Stichting Life Incubator Maastricht (Brains Unlimited)	met gar. UM	GS 8-2-11 PS 10-2-2011	1,603	-/- 0,380
Gerli Venlo B.V./Cabooter	met	GS 27-1-2015	0,655	-/- 0,100
<i>EHM B.V./Thermae2000 *</i>	met	PS 10-2-2017 GS 25-4-2017	2,000	+ 3,000
Stichting Open Innovation Center/Feed Design Lab	met (pos/neg hyp. verklaring)	GS 23-4-2013	0,343	-/- 0,057
Californië Wijnen Geothermie B.V.	met	GS 4-1-2011 PS 10-2-2011	1,395	-/- 0,136
Coöperatie Natuurlijk Limburg U.A.	zonder	GS 23-6-2015	0,992	-/- 0,992
Ontwikkelingsmaatschappij Midden Limburg B.V.	deels	GS 30-8-11 PS 21-10-2011	6,000	-/- 3,000
QCP holding B.V.	met (verpand.)	GS 8-4-2014	0,550	-/- 0,200
<i>Parvus Avez B.V. *</i>	met	GS 2-5-2017	1,875	0
Renteloze studievoorschotten	zonder		0,010	-/- 0,005
SineMetU Vastgoed B.V.	met (2 ^e hyp.)	GS 23-6-2015	0,445	-/- 0,040
<i>SVn Startersleningen *</i>	met	PS 14-12-12	37,800	0
Stichting Ontwikkelingsmij Enci	zonder	1-3-2011	0,250	0
Stichting Kasteel Groot Buggenum	zonder	3-11-2009	0,930	-/- 0,370
<i>Stichting Plattelandshoés *</i>	met	GS 15-11-2016	0,300	-/- 0,015

Instelling/omschrijving	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Restant schuld ultimo 2017	Mutatie 2018
Stichting Woonzorg Elisabeth Stift	met	GS 1-3-2016	0,322	-/- 0,013
SVn stimuleringsleningen cpm.2	zonder	PS 12-10-2012	3,900	-/- 0,200
Limburgs Energiefonds		GS 7-5-2013		
SVn stim.leningen Asbest & Energie *		PS 5-2-2016	30.000	+ 10.000
		GS 25-10-2016		
Toverland	zonder	PS 9-10-2015	1,600	-/- 0,200
		GS 27-10-2015		
ZLSM	zonder	GS 11-12-2012	0,150	-/- 0,025
Totaal			96,12	+ 7,267

*) Nieuw in 2017 dan wel gewijzigd (verhoogd) in 2017

- EHM B.V. (Thermae2000)
De lening is verstrekt met het doel via een investeringsimpuls in Thermae2000 een nieuw concept te realiseren, waarbij dit project past binnen de provinciale beleidsdoelen die in het Investeringsprogramma Toerisme en Recreatie zijn gesteld, specifiek op de investeringslijn 'versterken van de Limburgse kracht en infrastructuur'. Voor de lening is 2^e recht van hypotheek gevestigd. De lening wordt in tranches verstrekt aan de hand van de investeringsplanning met een looptijd van 10 jaar, de lineaire aflossingen starten vanaf 2021.
- Parvus Avez B.V.
De lening is verstrekt ten behoeve van de ontwikkeling en verkoop van kavels in Villa Parc Arcen. De lening heeft een looptijd van 5 jaar, als zekerheid is een gedeeld recht van 1e hypotheek gevestigd met cofinancier Rabobank en zijn door de bestuurders garantstellingen afgegeven. Aflossing van de provinciale lening vindt naar rato plaats uit de verkoopopbrengst van kavels.
- Stichting Plattelandshoés
De lening groot € 300.000 is begin 2017 verstrekt ten behoeve van het creëren van een nieuwe zorglocatie door een burgerinitiatief, welk project aansluit bij de Sociale Agenda, in het bijzonder Sociale Innovatie en Participatie. De totale projectkosten bedragen ruim € 1,6 mln. De provinciale lening is verstrekt onder recht van 2^e hypotheek, de looptijd is 20 jaar waarbij de lineaire aflossingen starten na een jaar.
- SVn Stimuleringsleningen
Het uitvoeringsorgaan van deze regeling is Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVn). Zie tevens onder Transitiefonds Limburgse Woningmarkt (TLW). Vanaf 2012 zijn tranches voor de stimuleringsleningen verstrekt: eerst via compartiment 2 van het Limburgs Energiefonds, daarna via TLW en sinds 2016 via het programma Asbest & Energie. In 2017 zijn twee tranches van ieder € 5 mln. aan SVn overgemaakt. De verwachting is dat in 2018 vergelijkbare tranches (exclusief ontvangen aflossingen op verstrekte leningen) worden verstrekt.

Vervallen financieringen

Schavemaker Logistics B.V. en Gaiazoo (via LIOF) hebben de (restant) leningen van € 750.000 resp. € 358.000 in juli 2017 vervroegd afgelost.

Financieringen volledig voorzien

De financieringen aan Esigma (€ 100.000 via LIOF), Pharmacell (€ 408.500 via LIOF) en Richochet B.V./Raywaver (€ 250.000) zijn volledig voorzien.

Transitiefonds Limburgse Woningmarkt

Tabel 4.3.4: Geldleningen aan derden Transitiefonds Limburgse Woningmarkt (bedragen x € 1 mln.)

Financieringen	Met/zonder zekerheid	Datum GS/PS besluit	Restant schuld ultimo 2017	Mutatie 2018
ABrunCh B.V.	met	GS 19-1-16	0,394	-/- 0,016
Claassen B.V.	met (gar.)	GS 26-8-14	0,810	-/- 0,016
Djozz B.V./Revaplan	met	GS 16-6-15	0,144	-/- 0,112
Feysan Parkstad B.V. *	zonder	GS 22-12-16	0,100	-/- 0,025
SVn stimuleringsleningen, onderdeel TLW	zonder	PS 20-6-14/ GS 30-9-14	14,540	-/- 1,800
Totaal	zonder		15,988	-/- 1,969

*) Nieuw in 2017 dan wel gewijzigd (verhoogd) in 2017

▪ Feysan Parkstad B.V.

De lening is verstrekt ten behoeve van het pilotproject 'aanpak particulier bezit Parkstad', waarbij het doel is in 4 jaar tijd 80 woningen om te zetten van koop naar sociale huur. Het project levert een bijdrage aan de transitieopgave voor de bestaande woningvoorraad in Parkstad, omdat met het project een groei in kwaliteit en diversiteit van het (bestaande) woningaanbod wordt gerealiseerd. Er zijn geen zekerheden gesteld. De looptijd van de lening is vier jaar, aflossing vindt lineair plaats.

Financiering volledig voorzien

De financiering aan Heerlen Exploitatie B.V. (€ 320.000) is volledig voorzien in 2016.

4.4. Financieringen

Gelet op de, ook in meerjarig perspectief, solide liquiditeitspositie van de Provincie (tabel 4.1.) is het niet de verwachting dat externe financieringsmiddelen nodig zullen zijn in de komende jaren.

Flottende schuld

Een belangrijke doelstelling van de Wet fido is het vermijden van grote schommelingen in de rentelasten van openbare lichamen. Om een grens te stellen aan de korte financiering is de kasgeldlimiet bepalend. Als grondslag van de wettelijk toegestane omvang van de kasgeldlimiet geldt de omvang van de jaarbegroting per 1 januari voor het gehele begrotingsjaar. De toegestane omvang van de kasgeldlimiet (plafond voor korte financiering < 1 jaar) wordt vastgesteld op het geldende percentage dat bij ministeriële regeling wordt vastgesteld (in 2017: 7,0%). Tenslotte wordt het aldus berekende bedrag getoetst aan de werkelijke omvang van de kasgeldlimiet. Voor de periode 2018 tot en met 2021 wordt, op basis van de begrotingscijfers, naar verwachting geen kortlopende leningen opgenomen, zodat er geen sprake zal zijn van overschrijding van de kasgeldlimiet. De werkelijke realisatiegegevens in dit kader zullen bij de jaarstukken worden gepresenteerd.

Vaste schuld

Het renterisico op de vaste schuld wordt berekend door te bepalen welk deel van de portefeuille aan vaste schuld in enig jaar geherfinancierd moet worden via het aangaan van nieuwe leningen behorend tot de vaste schuld (herfinanciering) en voor welk deel van de vaste schuld de geldnemer een wijziging van de rente op basis van de leningvoorwaarden niet kan beïnvloeden (renteherziening).

De renterisiconorm is het bedrag ter grootte van 20% van het totaal van de vaste schuld bij aanvang van het jaar. Het renterisico op de vaste schuld mag de renterisiconorm niet overschrijden. Aangezien de Provincie momenteel slechts één lening heeft waarvan de rente tot de einddatum is gefixeerd (zie onderdeel 'leningenportefeuille') is de komende jaren geen sprake van overschrijding van deze norm.

Leningenportefeuille

In 2004 heeft de Provincie de geldlening van de (voormalige) Stichting Symbiose overgenomen met betrekking tot het pand Mercator. De verkoop van dit pand heeft in 2005 plaatsgevonden. Vanwege de hoogte van het agio op deze lening is in 2005 niet tot vervroegde aflossing overgegaan. Indien de kapitaalmarktrente substantieel gaat stijgen, zal tot vervroegde aflossing worden overgegaan. Op deze lening wordt jaarlijks € 180.000 afgelost, de einddatum is 2027.

Eind 2016 heeft de Provincie een geldlening van LIOF overgenomen ad € 15,882 mln. na instemming door Provinciale Staten d.d. 30 september 2016 met de overname van de grondexploitatie industriepark Swentibold in het kader van de beëindiging van de activiteiten van LIOF Bedrijventerreinen per 1 januari 2016. In het ondertekende addendum behorende bij de Samenwerkingsovereenkomst d.d. 12 oktober 2000, in navolging van het collegebesluit d.d. 29 november 2016, is vastgelegd dat EZ de provincie voor het gedeelte van de lening dat overeenkomt met het negatieve exploitatieresultaat bij afsluiting van het project kwijtschelding verleent tot een maximum van het leenbedrag. De looptijd van de lening is tot 31 december 2023 of zoveel eerder als de gronden volledig zijn uitgegeven. Over de lening is de Provincie geen rente verschuldigd aan EZ.

Tabel 4.4.1: Leningenportefeuille (bedragen x € 1 mln.)

Instelling	Met/zonder zekerheid	Restant schuld	Aflossing 2018
Lening voormalige Stichting Symbiose	zonder	1,630	-/- 0,180
Lening EZ inzake Industriepark Swentibold	met	15,882	0,000
Totaal		17,512	-/- 0,180

EMU-saldo

In het Stabiliteits- en Groeipact is afgesproken dat het EMU-saldo (=begrotingstekort) van het Rijk en decentrale overheden gezamenlijk maximaal 3% van het bruto binnenlands product (BBP) mag bedragen. Het EMU-saldo is het jaarlijkse saldo op kasbasis. Deze methodiek is afwijkend van de BBV op grond waarvan de provinciale begroting wordt opgesteld.

Jaarlijks worden in het najaar afspraken gemaakt in het bestuurlijk overleg tussen de minister en de koepels VNG, IPO en UvW over de EMU norm voor het volgende begrotingsjaar. Voor 2017 is een gezamenlijke tekortnorm voor provincies, gemeenten en waterschappen afgesproken van -0,3% van het BBP. Omdat een gezamenlijke tekortnorm is afgesproken zijn er geen individuele normbedragen vastgesteld. Op moment van schrijven is de referentiewaarde voor 2018 niet bekend.

Tabel 4.4.2: EMU-saldo (bedragen x € 1.000)

		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
1	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-38.465	-41.689	-5.395
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	23.583	61.301	69.221
3	Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	3.342	4.327	4.139
4	Investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	124.242	154.088	169.699

		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
5	Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overige, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4			
6	Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord			
7	Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	15.034	14.597	14.911
8	Baten bouwgrondexploitatie: Baten voor zover transacties niet op exploitatie verantwoord	44.200	31.970	12.670
9	Lasten op balanspost Voorzieningen voor zover deze transacties met derden betreffen	2.642	3.477	3.289
10	Lasten in verband met transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten			
11	Verwachte boekwinst op de exploitatie bij verkoop van effecten			
Berekend EMU-saldo		-109.258	-116.253	-107.264

4.5. Beleidsplan 2018

Het beleidsplan 2018 bestaat in hoofdlijnen uit:

- verder optimaliseren liquiditeitsplanning in samenwerking met concern control;
- uitzettingen van leningen aan decentrale overheden als alternatief voor Schatkistbankieren;
- portfoliomanagement: opvolgen beheersingssysteem na inrichting medio 2017;
- risicomonitoring obligaties in vermogensbeheer en eigen portefeuille;
- adviesfunctie bij het aanvragen voor financieringen in het kader van de publieke taak en monitoring risico's in het kader van het beheer van de verstrekte financieringen;
- onderhouden netwerk financiële instellingen en intermediairs.

5. § Bedrijfsvoering

Deze paragraaf geeft inzicht in de stand van zaken en de beleidsvoornemens inzake de bedrijfsvoering. Bedrijfsvoering is erop gericht de realisatie van de beleidsdoelstellingen, zoals opgenomen in het programmaplan te sturen, beheersen en ondersteunen. Het bevat onder meer zaken als personeelsbeleid, inhuur, informatie(voorziening), planning en control, communicatie, Social Return on Investment en de rapportage over de voortgang van de onderzoeken naar de doelmatigheid en doeltreffendheid (art. 217a Provinciewet).

Inleiding

Om haar rol als modern en slagvaardig provinciaal bestuur op basis van een open huishouding waar te maken, dient de Provincie te beschikken over een effectieve bedrijfsvoering. De Provincie Limburg heeft sinds de vorige bestuursperiode erop ingezet om met minder mensen en middelen haar kernopgaven uit te kunnen voeren. Daarbij is een duidelijke visie en aanpak gehanteerd omtrent het beheren en beheersen van de kritische bedrijfsprocessen.

De principes van programmatisch en projectmatig werken zijn verder doorgevoerd maar zullen ook in 2018 met volle aandacht worden doorontwikkeld. Centraal staan daarbij sleutelbegrippen als intensieve samenwerking met onze klanten (instellingen, bedrijven en burgers), efficiënt middelenbeheer, uitstekende dienstverlening, betrouwbare informatievoorziening en op heldere wijze laten zien wat de Provincie bezig houdt en waar we mee bezig zijn. Daarbij wordt continu gekeken of de bedrijfsvoeringstaken nog beter, efficiënter en effectiever, binnenshuis danwel buitenshuis kunnen worden uitgevoerd.

Hieronder lichten we een aantal beleidsvoornemens op bedrijfsvoeringaspecten voor het nieuwe begrotingsjaar nader toe. Dit zijn achtereenvolgens:

- 5.1. Personeel- en organisatieontwikkeling;
- 5.2. Inhuur;
- 5.3. Informatiemanagement;
- 5.4. Planning & Control;
- 5.5. Voortgang onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid (art. 217a);
- 5.6. Communicatie;
- 5.7. Facilitaire Diensten
- 5.8. Social Return on Investment;
- 5.9. Subsidies.

5.1. Personeel- en Organisatieontwikkeling

De dynamiek in onze maatschappelijke opgaven noodzaakt dat we zowel bij de inzet van formatieplaatsen als bij de inzet van mensen flexibiliteit en de match met de taken moeten maximaliseren. We doen dat door middel van Strategische personeelsplanning en concernbreed HR-beleid. De dienstverlening van het P&O cluster wordt in de jaren 2017 en 2018 flink uitgebreid. Daarbij heeft de ontwikkeling van medewerkers en leidinggevendenden, gezonde mobiliteit en Vitaliteit en Duurzame inzetbaarheid onze expliciete aandacht.

We monitoren inhuurpatronen en als blijkt dat het over een langere periode genomen financieel gunstiger uit komt om tijdelijke formatieplaatsen in te richten in plaats van inhuur, dan gaan we

daartoe over en kunnen we daarmee kosten besparen. In 2017 zal de inhuur naar verwachting uitkomen tussen 11 en 12 mln. euro. We blijven daarmee onder het gestelde inhuurplafond van € 12,5 mln. dat met Provinciale Staten is afgesproken.

In 2015 werd een eerste en tweede fase van Strategische personeelsplanning afgesloten. Op basis daarvan vindt bemensing plaats bij de invulling van het coalitieakkoord 2015 – 2019. De volgende fase van Strategische personeelsplanning is gericht op de langere termijn en wordt momenteel aan de hand van een in Q1 door DT vastgesteld HR beleidskader uitgewerkt. We werken toe naar een dynamische organisatieontwikkeling met anticiperend beleid, waarbij maximale flexibiliteit en wendbaarheid bestaat.

Vanaf medio 2016 is middels een participatief proces in de organisatie gewerkt aan het opstellen van een HR beleidskader en plan van aanpak voor wat betreft de HR dienstverlening vanuit cluster P&O. Strategische personeelsplanning (SPP) is gericht op de middellange en langere termijn en heeft zijn plek gekregen binnen het HR beleidskader 'HRM voor de provincie Limburg'. SPP zal vanaf 2017 plaatsvinden op concern niveau en op clusterniveau. Op basis van de rol van de provincie, de maatschappelijke opgaven (uit het coalitieakkoord 2015-2019) en moderne werkwijzen wordt onderzocht welke competenties en mate van flexibiliteit nodig zijn en hoe deze middels in- door- uitstroom en ontwikkeling van medewerkers gerealiseerd kunnen worden. Ook zal er op basis van SPP aandacht zijn voor de uitstroom i.v.m. pensionering en hoe het verlies aan kwaliteit kan worden opgevangen. Hiermee dient zich tevens een natuurlijk moment aan om de nodige verjongingsslag door te zetten.

Personele opbouw en diversiteit

De Provincie Limburg kent een onevenwichtige personeelsofbouw en vormt daarmee niet een afspiegeling van het beschikbare arbeidspotentieel in Limburg. Met name de instroom van jongeren op vaste arbeidsplaatsen is nog steeds aan de lage kant, omdat oudere medewerkers langer blijven werken als gevolg van de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd. Om die reden is er nadrukkelijk ingezet op de instroom van jonge medewerkers door trainees en starters. Een groep van 10 trainees heeft haar tweejarig programma eind 2016 afgerond in navolging van de lichte in 2015. In aansluiting op het programma is een deel van de trainees in dienst gekomen bij de Provincie of hebben zij hun loopbaan elders voortgezet. Met ingang van 1 september 2016 is een nieuwe lichte van 26 trainees gestart met het tweejarige programma. Op 1 september 2017 start wederom een nieuwe lichte van 15 trainees. Het programma is verbreed naar heel Limburg door aansluiting van de gemeenten Venlo, Leudal, Kerkrade, Landgraaf en Schinnen naast de oorspronkelijke partners gemeenten Maastricht, Sittard-Geleen, Heerlen en Provincie Limburg. In 2017 hebben zich hier Brunssum en Weert bij aangesloten. Ook de starters hebben allen inmiddels in de bestaande organisatie een plek gevonden, bij respectievelijk de clusters Ruimte, Communicatie, JZI en Cultuur. Met deze initiatieven wordt ook beoogd talent te behouden voor de regio als vestigingsgebied.

De instroom van nieuwe medewerkers op structurele en tijdelijke functies heeft niet geleid tot de gewenste daling van de gemiddelde leeftijd. Ultimo 2016 is de gemiddelde leeftijd van provinciale medewerkers op tijdelijke en vaste functies gestegen tot 48,99 jaar. De oorzaak hiervan zit in het feit dat de nieuwe lichte trainees via payroll in dienst zijn (en gedetacheerd bij één van de partners) en daarom niet meegeteld worden. Daarnaast is de uitstroom onder jongere medewerkers al jaren hoger dan de uitstroom onder oudere medewerkers. De gemiddelde leeftijd van de trainees van lichte 2015 was bij uitstroom 27 jaar (bij instroom 25 jaar). De gemiddelde leeftijd van de 26 trainees in de derde lichte momenteel is 26 jaar. Leeftijden variëren van 23 tot 32 jaar. Voor de vierde lichte die start in 2017 zijn deze cijfers nagenoeg hetzelfde.

Naast de keuze leeftijdsdiversiteit actief te bevorderen, startte de Provincie in februari 2017 een proef met anoniem solliciteren e.e.a. in lijn met motie 776 (PS 17-6-2016). Tijdens de (brieven)selectie

wordt zo voorkomen dat er ongelijke kansen en uitsluiting ontstaan. Tot 1 mei 2017 werd er op elke externe vacature anoniem gesolliciteerd. Na afloop is deze proef geëvalueerd. Gekeken werd naar wie heeft gesolliciteerd (leeftijd, geslacht en etnische achtergrond) en wie daarvan is aangenomen. Wat de ervaringen van de sollicitanten waren en wat de effecten waren in bewustwording bij de selectiecommissies. DT heeft in juli 2017 besloten dat de proef niet heeft gebracht wat ervan verwacht werd. Er wordt gekeken naar andere alternatieven om de diversiteit van het personeelsbestand te vergroten.

Sociaal plan

Met betrekking tot het aflopende sociaal plan op 1 januari 2017 waren op 31 december 2016 nog 9 herplaatsingskandidaten (8 fte) over die niet geplaatst waren binnen of begeleid waren naar werk buiten de provinciale organisatie. De inzet voor 2017 en verder is om deze mensen te begeleiden naar werk binnen of buiten de organisatie en geen herplaatsingskandidaten meer te hoeven plaatsen. Verwacht wordt dat een zeer beperkt aantal herplaatsingskandidaten dan nog niet in een structurele functie in- of extern is ondergebracht. Desalniettemin zullen we onze inspanningen voor deze herplaatsingskandidaten, onder begeleiding van de mobiliteitsmanager, ook in 2017 en 2018 actief voortzetten met Van-Werk-Naar-Werk-trajecten en maatwerkoplossingen.

Inclusief werkgeverschap

De provincie als werkgever geeft invulling aan Social Return on Investment (SROI). Op basis van de banenafspraken in het kader van de Participatiewet heeft de provincie per eind juli 2017 +/- 13 fte aan garantiebannen gerealiseerd. De doelstelling voor 2017 is 11 fte en voor 2018 14 fte. De verwachting is dat we deze doelstellingen gaan behalen.

De Provincie Limburg heeft in het Sociaal verbond 2016 - 2019 (in april 2016 getekend namens Limburg door gedeputeerde van Rijsbergen) een voorbeeld gezet als het gaat om samenwerking met partners om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk te helpen. De Provincie Limburg hanteert hiervoor een grotere groep van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (vanuit het oogpunt van de sociale agenda). De doelgroep van de participatiewet is beperkter. De provincie Limburg heeft de andere provincies opgeroepen in 2017 ook in kaart te brengen welke aanvullende vormen van samenwerking met partners (subsidierelaties, opdrachtnemers, partnerbedrijven, instellingen, campussen etc.) garantiebannen kunnen opleveren.

In 2016 is in overleg met het Bijzonder Georganiseerd Overleg (BGO) gekomen tot een overeenkomst betreffende de arbeidsvoorwaarden voor de RUD Zuid Limburg. Hier vloeit uit voort dat in 2017 (en dus niet zoals voorzien in 2016) gestart kan worden met voorbereiding en realisatie van overgang van medewerkers van de Provinciale Organisatie naar de RUD. Zoals het er per juli 2017 uitziet zal per 01-01-2018 deze overgang een feit worden. Uitgangspunt is om deze overgang voor de betreffende medewerkers zo soepel mogelijk te laten verlopen met behoud van arbeidsvoorwaarden.

Opleiding en ontwikkeling

Werken bij de Provincie Limburg betekent dat je als medewerker deelneemt aan een lerende organisatie. Alleen met bevlogen en professionele medewerkers die bereid zijn effort te steken in hun competentie – en talentontwikkeling als ook in het vergroten van de vakkennis, is de Provincie in staat haar missie, visie en doelen in relatie tot het coalitieakkoord te realiseren.

Om de implicaties van de externe trends en ontwikkelingen continu het hoofd te kunnen bieden, heeft de Provincie gekozen voor faciliterend en beweeglijk leiderschap om het adaptieve vermogen te versterken.

Eigenaarschap, zichtbaar in gedrag

De nieuwe cao stimuleert elke medewerker met een Persoonlijk opleidingsbudget van €5000 per vijf jaar dat hij of zij moet benutten voor de ontwikkeling van de juiste kennis, houding en vaardigheden. In samenspraak met de clustermanager kies je voor een opleiding, training of workshop die past bij de persoonlijke ambitie die in lijn is met de collectieve ambitie. De medewerker is eigenaar en voert de regie over zijn of haar eigen loopbaan. En daar hoort leren bij, op allerlei manieren, maar vooral door de vergaarde kennis in de praktijk te delen en verder te brengen.

Leiderschap

Het Management Developmentprogramma van 2017 krijgt een vervolg in 2018. Clustermanagers ontwikkelen door in een stijl van leiderschap die binnen de gestelde kaders ruimte biedt aan de persoonlijke en professionele ontplooiing van medewerkers. Verandering is een constante factor, dus leren, bewegen, aanpassen en flexibiliteit zijn leidende motieven. Vanzelfsprekend in een vitale organisatie, dus onderwerpen als verzuimbeheersing en een veilige werkomgeving horen thuis op de lijst van opleidingen.

Young potentials

In 2018 is het vierde traineeprogramma gestart, en zal gezien de krapte op de arbeidsmarkt als gevolg van vergrijzing en ontgroening een extra boost moeten krijgen. De Provincie opent haar deuren graag voor leergierige jonge mensen met hart voor de publieke zaak.

Grensoverschrijdend Leren en Ontwikkelen

In 2016 is het programma grensoverschrijdend Leren en Ontwikkelen opgesteld. Met dit programma wordt beoogd de internationale/euregionale competenties van medewerkers te ontwikkelen. Naast het spreken van elkaars taal gaat het dan bijvoorbeeld ook om het leren kennen van de bestuurs- en ambtelijke cultuur, de wijze waarop beleidsvelden zijn georganiseerd, formele en informele (netwerk)structuren etc. Dit programma is opgenomen in een aantal producten van het begrotingsprogramma Bestuur. Onder begeleiding van cluster strategie is er een plan van aanpak opgesteld om het programma uit te rollen binnen onze organisatie. Hiermee is in het najaar van 2016 een start gemaakt. Het programma bestaat uit 'talencafé 's ' en verschillende grensoverschrijdende workshops m.b.t. bestuur en cultuur die in 2017 zijn uitgerold. Daarnaast wordt gekeken aan welke (cruciale) functies op het gebied van internationalisering eisen in de zin van internationale competenties (taal en cultuur ervaring) gesteld moeten worden. In 2018 worden deze inspanningen gecontinueerd.

Verzuim

Een vitale organisatie is weerbaar, flexibel en kan tegen een stootje. Daarom heeft voorkomen en beheersen van verzuim als gevolg van ziekte de onverdeelde aandacht van de Provincie.

In 2015 had de Provincie Limburg in vergelijking met andere provincies een hoog verzuimpercentage. Dit was de aanleiding om een plan van aanpak 'Gezond aan de Slag' op te stellen om dit verzuim te reduceren. We willen een zo gezond mogelijke organisatie zijn en hechten daarom groot belang aan het terugdringen van ziekteverzuim.

Dit proces vraagt continue focus en vergt vanuit een heldere visie op verzuim een onconventionele benadering. Zodat er niet alleen sprake is van verzuimreductie, maar vooral van preventie.

Ziek zijn staat niet ter discussie, maar ziek melden is in de samenleving nog steeds de alom geaccepteerde legitimatie om niet op het werk te verschijnen. Maar er moet altijd gekeken worden naar mogelijkheden en juist niet naar de beperkingen.

Doelstelling voor 2018 is de realisatie van het terugbrengen van het verzuimcijfer van 4,6% naar 4,3%, niet alleen door het management en de nieuwe arbodienst, maar ook door de medewerker zelf die hier een eigen verantwoordelijkheid in heeft. Een gezamenlijke aanpak.

Er komt een ziekmelding binnen en op dat moment is de eerste vraag die opkomt: "En nu?" Met deze vraag ontstaat bewustwording dat omgaan met verzuim als gevolg van ziekte niet alleen een zaak is van de werkgever, maar ook van de werknemer. En heb je het met elkaar over de mogelijkheden op basis van wederzijds vertrouwen

Uiteraard gebeurt dit met professionele ondersteuning van een nieuwe bedrijfsarts en een doorgewinterde inzetbaarheidscoach, geflankeerd door een passende facilitering

Werkt deze aanpak? In samenspraak met de arbodienst wordt vanaf 2018 een hierbij passende manier van analyseren, evalueren en verantwoorden gehanteerd, die bijdraagt aan een voortdurende verbetering. Indicatoren hierbij zijn: verzuimfrequentie, kort, middellang en lang verzuim, als ook de meldingsfrequentie die per roulerend jaar < 1 behoort te zijn.

Plan van aanpak Gezond aan de Slag

In juni 2016 is het plan van aanpak Gezond aan de Slag door GS vastgesteld. Het plan van aanpak is erop gericht om het ziekteverzuim en de meldingsfrequentie terug te dringen. Naast een analyse van het verzuim, bevat dit plan van aanpak vooral acties die erop gericht zijn in de periode van juni 2016 tot juli 2017 een verzuim te realiseren van niet meer dan 4,2 %, een meldingsfrequentie van 1,0 en een nul-verzuim van 45%. Uitgangspunt is dat Leidinggevenden veel meer het goede gesprek met hun werknemers dienen aan te gaan. Niet alleen op het moment van verzuim maar ook preventief. In 2016 bedroeg het verzuimpercentage 4,79%. Dit is een daling t.o.v. 2015, toen bedroeg het percentage 5,04 % (beiden volgens IPO definitief berekend).

In 2016 hebben bijna alle managers, adjuncten en/of andere casemanagers de training Regie op Inzetbaarheid gevolgd en zijn daarna aan de slag gegaan met het vervolgtraject aan de hand waarvan meer regie op het ziekteverzuim gevoerd kan worden. In 2017 vond een aanbestedingstraject plaats voor een nieuwe arbodienst. Een van de selectiecriteria was een heldere visie op het gebied van preventieve (positieve) gezondheid en begeleiding van managers en medewerkers tijdens verzuimtrajecten. De uitwerking van een herkenbare bijdrage van de arbodienst op dit gebied start in Q4 van 2017. Daarnaast beschikken managers sinds medio 2017 over een ziekteverzuimmodule als onderdeel van het personeelssysteem, waarmee ze actueel overzicht hebben en die hen helpt invulling te geven aan de wet verbetering poortwachter.

Sturen op de inzet van het personeelsbudget

Om de doelstellingen van het coalitieakkoord te kunnen realiseren stellen wij, binnen de door uw Staten gegeven financiële ruimte, middelen beschikbaar voor de inzet van personeel.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de totale loonsom van de provincie

€ x 1.000

Totale lasten in exploitatie	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2017 ná wijziging	2018	2019	2020	2021
Organisatie	76.871 *	74.269	73.776	73.581	73.945
GS	1.223	1.080	1.102	1.124	1.146
Griffie	975	997	1.017	1.038	1.058
PS	760	767	767	767	767
Voormalig personeel/niet-actieven	414	445	445	445	445
Voormalig bestuur	406	375	375	375	375
	80.649	77.933	77.482	77.330	77.736
Totale lasten t.l.v. Infra projecten (incl. rehabilitaties)					
Organisatie	975	975	975	975	975
Totaal loonsom	81.624	78.908	78.457	78.305	78.711

* incl. € 2,8 mln. overboeking restant 2016

Vanaf de begroting 2016 hebben Gedeputeerde Staten de directie de mogelijkheid gegeven om te sturen op de inzet van het personeelsbudget, omdat de uitvoering van het coalitieakkoord op meerdere terreinen een flexibele inzet van capaciteit vergt. Door te sturen op basis van het personeelsbudget is flexibele inzet mogelijk en worden de mogelijkheden om medewerkers tijdelijk in te zetten vergroot. Ook wordt binnen een vastgesteld plafond met externe inhuur gewerkt, zodat de werkzaamheden efficiënter en effectiever kunnen worden uitgevoerd. Hierdoor wordt de inzet van personele capaciteit en de financiële middelen in de volle breedte zichtbaar en transparant. Deze werkwijze waarbij het personeelsbudget en niet de formatieomvang centraal staat, sluit ook beter aan bij de opzet van de begroting en jaarrekening, waarbij niet de formatieve maar de financiële rapportage centraal staat. Wij hebben de directie opdracht gegeven de inzet van personele capaciteit ook via externe inhuur te monitoren.

5.2. Inhuur

Definitie externe inhuur

Onder externe inhuur worden alleen die personen gecategoriseerd die onder aansturing van een medewerker van de Provincie Limburg werken. Opdrachten waarbij een vastomlijnd "product" wordt opgeleverd, valt niet onder de huidige definitie.

Indeling in categorieën

De externe inhuur is onderverdeeld in een viertal categorieën:

- Vervanging van ingevulde vacatures in verband met ziekte of tijdelijk niet beschikbaar zijn van de medewerker;
- Kwantitatief extra formatie boven op de vaste formatie (bijvoorbeeld projectmedewerkers);
- Kwalitatief eenmalig betreft inhuur van capaciteit die slechts sporadisch nodig is bij de Provincie Limburg (bijvoorbeeld aanbesteding Concessie OV);
- Kwalitatief lerend betreft capaciteit die ingehuurd wordt waarvan de capaciteit in huis niet aanwezig is en die wel in huis gewenst is.

Norm

Met motie 770 (Schaminée en Vaessen) hebben uw Staten ons College opgeroepen de kosten van tijdelijke inhuur omlaag te brengen tot maximaal 10% van het personeelsbudget binnen de provinciale organisatie. In de Mededeling portefeuillehouder d.d. 11 oktober 2016 hebben wij aangegeven dat wij ons committeren aan het streven om de externe inhuur naar beneden bij te stellen. Wij hebben aangegeven daarbij 10% van het actuele personeelsbudget als streefnorm te hanteren, rekening houdend met het feit dat inhuur van externen veelal fors duurder is, te vertalen in een factor 1,6. Voor zover wij deze norm overschrijden zullen wij dat voor uw Staten tijdig toelichten en inzichtelijk maken. (zie HRM-brief 2017 pagina 4).

€ x 1.000

	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (realisatie t/m juli)	2018
Totaal gerealiseerde inhuur	11.700	11.100	12.300	13.100	11.500	11.700	-
Norm	22.000	22.000	22.000	21.000	12.500	12.300	12.200

De daling van de norm is het gevolg van de daling van het personeelsbudget.

Ontwikkeling van de inhuur in de periode 2012-2017 per categorie

€ x 1.000

Externe inhuur per categorie	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (realisatie t/m juli)
Realisatie totaal	11.700	11.100	12.300	13.100	11.500	11.700
Inhuur, vervanging (bij ziekte, afwezigheid e.d.)	700	1.300	1.800	2.000	1.700	1.600
Inhuur, kwantitatief (extra boven eigen formatie)	8.500	6.200	6.300	8.200	7.400	8.000
Inhuur, kwalitatief eenmalig (extra kennis, niet huis gewenst)	2.000	2.800	3.000	1.500	1.300	1.200
Inhuur, kwalitatief lerend (extra kennis, huis gewenst)	500	800	1.200	1.400	1.100	900

5.3. Informatiemanagement

Strategisch Informatiebeleid en Projectenportfolio

Dienstverlening is leidend

In 2016 is het geactualiseerde strategisch informatiebeleid van de Provincie Limburg (SIBL 2016-2019) door GS vastgesteld, waarmee de kaders voor de ontwikkeling van de informatievoorziening van de Provincie Limburg voor de komende jaren vastgelegd zijn.

Aan het SIBL 2016-2019 wordt ook in 2018 langs de 2 lijnen uitvoering gegeven, te weten de lijn 'Interactie met de samenleving verbeteren' en de lijn 'Groeien naar een zakelijke en professionele provinciale organisatie'. Beide lijnen zijn vertaald in projecten, waarvan de belangrijkste voor het jaar 2018 hieronder worden genoemd. Deze projecten maken deel uit van het I-projectenportfolio van de Provincie Limburg.

'Interactie met de samenleving verbeteren':

- In 2018 wordt een nieuw subsidieadministratiesysteem aangeschaft en geïmplementeerd. De reden voor deze vervanging is gelegen in onvoldoende continuïteitswaarborgen bij de oude leverancier. De in 2017 succesvol doorgevoerde aanpassingen m.b.t. de digitale registratie en afhandeling van aanvragen zullen ook bij het nieuwe systeem gebruikt worden.

- Door de invoering van de Omgevingswet wordt het wettelijke kader voor burgers, ondernemers en overheden inzichtelijker en ontwikkeling en beheer van de leefomgeving beter beheersbaar. Het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) ondersteunt de informatie-uitwisseling met inwoners en bedrijven, maar ook de processen voor planvorming, vergunningverlening, toezicht en handhaving bij de overheid zelf. De invoering van het DSO (2016-2024) heeft een forse impact op processen en de bijbehorende informatievoorziening van de Provincie Limburg. Parallel daaraan zal regelmatige afstemming nodig zijn met de geplande landelijke en interprovinciale ontwikkelingen en informatievoorzieningen m.b.t. het DSO.

‘Groeien naar een zakelijke en professionele provinciale organisatie’:

- Voor een organisatie die informatie als een strategisch bedrijfsmiddel ziet, is continue aandacht voor informatiebeveiliging onontbeerlijk. In 2018 zal een geactualiseerd informatiebeveiligingsbeleid van de Provincie Limburg door GS vastgesteld worden. Het huidige beleid dateert uit 2014 en is geoperationaliseerd middels een uitvoeringplan. Belangrijk onderdeel van zowel het oude als het nieuwe beleid vormt het inspringen op ontwikkelingen in de wereld van cybersecurity.
- In 2018 is in het kader van het organisatiebrede veranderproject Digitalisering Documentaire Informatievoorziening (DDI) de concernbrede uitrol van de nieuwe informatievoorziening met daar aan gekoppeld een nieuwe werkwijze voorzien. In 2017 is deze informatievoorziening door de Provincie Limburg middels een Europese aanbesteding verworven en na de zomer heeft een eerste implementatie plaatsgevonden als voorbereiding op de organisatiebrede uitrol. Voorafgaand aan deze uitrol is een evaluatie voorzien, met een formeel beslismoment. Het DDI-systeem wordt hét centrale systeem voor de provinciale dossier- en archiefvorming.
- In 2017 is een Europese aanbesteding gestart voor de verwerving van een gemeenschappelijke informatievoorziening voor Vergunningen, Toezicht en Handhaving (Wabo+) in Limburg, waar alle partijen in de keten, RUD's, veiligheidsregio's, gemeenten en de Provincie Limburg mee gaan werken. 2018 zal in het teken staan van de inrichting en ingebruikname van deze gezamenlijke informatievoorziening. De implementatie van deze gezamenlijke informatievoorziening biedt belangrijke voordelen, doordat vooruitlopend op de Omgevingswet al ketengericht samengewerkt gaat worden.
- In 2018 zal gefaseerd de uitrol plaatsvinden van nieuwe werkplekken binnen de organisatie. In 2017 is binnen de organisatie een pilot uitgevoerd met het nieuwe werkplekconcept.

5.4. Planning & Control

Kaderstelling Coalitieperiode 2015-2019

Om ervoor te zorgen dat op een consequente en transparante wijze wordt omgegaan met de middelen zoals deze ter beschikking staan, zijn afspraken gemaakt tussen PS en GS. Onderstaand treft u de actuele afspraken op dit gebied tussen PS en GS aan.

A. Algemene kaders

Als algemene kaders voor de coalitieperiode 2015-2019 gelden:

- de Financiële verordening 2016;
- Uitvoeringskader sturing in samenwerking 2.0.

B. Financiële spelregels coalitieperiode 2015-2019

Spelregels middelen

We maken onderscheid tussen de middelen opgenomen in de huidige begroting en meerjarenraming (bestaande uit reguliere middelen, apparaatskosten, kapitaallasten, investeringskredieten, reserves, ontvangen (rijks)uitkeringen met specifiek bestedingsdoel (bijvoorbeeld BDU) en reeds bestaande provinciale fondsen) en de beleidsintensiveringsmiddelen zoals opgenomen in het coalitieakkoord 2015-2019.

Vanuit ons streven om zo zorgvuldig mogelijk te begroten in een dynamische omgeving, waarbij we kritisch zijn op de inzet van onze middelen, worden de beleidsintensiveringsmiddelen pas aangesproken indien blijkt dat de beschikbare middelen opgenomen in de huidige begroting en meerjarenraming onvoldoende zijn voor het realiseren van onze ambities.

In de begroting worden de beschikbare beleidsintensiveringsmiddelen (stelposten voor nieuw beleid) dan ook opgenomen als stelpost in een algemeen programma Financiën. Op deze wijze worden voor Provinciale Staten de inzet en het nog beschikbare deel van de beleidsintensiveringsmiddelen op een transparante en toegankelijke manier zichtbaar gemaakt.

1. Provinciale Staten verlenen Gedeputeerde Staten mandaat voor het 'naar voren halen' van intensiveringsmiddelen in de meerjarenbegroting ten behoeve van concrete activiteiten mits een structureel sluitende meerjarenraming verzekerd blijft en een gedegen inhoudelijke onderbouwing aanwezig is. Deze wijzigingen zullen worden verzameld en periodiek aan Provinciale Staten worden aangeboden bij de voortgangsrapportage en de jaarstukken. Via actieve informatieplicht worden Provinciale Staten hierover zo spoedig mogelijk geïnformeerd. De middelen mogen maximaal 1 jaar naar voren worden gehaald en dat pas nadat de budgetten van het lopende boekjaar zijn ingezet.
 - a. Bestedingen groter dan € 1 mln. vergen een vooraf door Provinciale Staten inhoudelijk en financieel vastgesteld kader.
 - b. Het onder 1 a. gestelde geldt niet als Gedeputeerde Staten achteraf kunnen motiveren dat er een groot maatschappelijk belang is gediend bij het afzien van het vooraf voorleggen van een besluit aan Provinciale Staten.
 - c. Overschrijding van een door Provinciale Staten vastgesteld kader zowel wat betreft extra bestedingen als het doel waarvoor de Staten een kader hebben vastgesteld, vergen zo mogelijk besluitvorming vooraf door Provinciale Staten.
2. Beleidsintensiveringsmiddelen (stelposten nieuw beleid):
 - a. De beleidsintensiveringsmiddelen zoals benoemd in het coalitieakkoord 2015-2019 zijn beschikbaar voor deze coalitieperiode. De in enig jaar niet benutte middelen blijven in principe beschikbaar voor volgende jaren.
 - b. Voor de inzet van deze beleidsintensiveringsmiddelen zal per beleidsintensivering een beleidsplan/uitvoeringsplan/kader worden opgesteld door het college.
 - c. Besluitvorming over het opgestelde beleidsplan/uitvoeringsplan/kader over de inzet van beleidsintensiveringen vindt in principe op twee momenten per jaar plaats (bij de voorjaarsnota- en de begrotingsbehandeling).
 - d. De beleidsintensiveringsmiddelen worden vervolgens eerst ingezet op basis van een collegebesluit.
 - e. Alvorens de intensiveringsmiddelen worden aangesproken dienen de beschikbare middelen in de huidige begroting en meerjarenraming (zie hierboven) ingezet te worden.

- f. De procesmiddelen zijn bestemd voor het ondersteunen en aanjagen van projecten/ processen onderdeel uitmakende van de prioriteiten zoals genoemd in het coalitieakkoord. Via de reguliere P&C-cyclus worden Provinciale Staten over de inzet geïnformeerd. Uitgangspunt bij cofinanciering Europese middelen is dat eerst de beschikbare middelen worden ingezet alvorens een beroep kan worden gedaan op deze middelen. I.g.v. het genereren van nationale cofinanciering zal het benodigde provinciale deel volledig vanuit het project/programma worden ingebracht. Dat betekent dat voor elke euro die aan Europese cofinanciering wordt gegenereerd 12% als provinciale bijdrage beschikbaar is vanuit deze intensiveringsmiddelen. De overige provinciale bijdrage benodigd om Europese middelen te genereren wordt vanuit het project/programma ingebracht.
 - g. Voor de post Onvoorzien Coalitieakkoord geldt dat deze middelen worden pas ingezet indien de overige intensiveringsmiddelen geheel zijn ingezet. Deze middelen zijn bestemd voor onvoorzien zaken en niet voor het afdekken van tekorten. Bij inzet hiervan is provinciale besluitvorming aan de voorkant vereist.
3. In de Voorjaarsnota 2016 is het kader gesteld voor toekomstige besluitvorming inzake de inzet van bereikbaarheidsmiddelen. Daarbij zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:
- De huidige BDU-inkomsten worden voor langere tijd (over de coalitieperiode heen) beschikbaar gehouden voor “bereikbaarheid” ondanks dat het vanaf 2016 onderdeel is van het provinciefonds; Voor toekomstige coalities is minimaal € 20 mln. per jaar aan totale begrotingsruimte beschikbaar. Bij de begroting 2017 is dit bedrag opgehoogd naar € 24,4 mln. en naar € 26,5 mln. m.i.v. 2022. (zie Memorie van toelichting begroting 2017);
 - Het eventuele risico van verlaging van de rijksbijdrage na de huidige coalitieperiode zal moeten worden opgevangen binnen de bereikbaarheidsmiddelen en/of met een verhoging van de opcenten MRB of/en middels extra taakstellingen;
 - Railinfra projecten worden geactiveerd en afgeschreven in een termijn van 40 jaar ten laste van de bereikbaarheidsmiddelen. Railinfra voorziet concreet spoorverbindingen, rails en bovenleidingen en railinfra;
 - Wij zullen geen exploitatiebijdragen voor rail-infraprojecten en railterminals verstrekken;
 - Vertrekpunt is LIMOP 2015 (GS besluit van 28 juli 2015);
 - Tot op heden door GS genomen besluiten over de inzet van de BDU zijn meegenomen.

Als kader hanteren wij;

- Op basis van de uitgangspunten is een meerjarige doorkijk gemaakt tot 2031 van de beschikbare ruimte voor de bereikbaarheids-/mobiliteitsmaatregelen. Alle eventuele nieuwe projecten c.q. aanpassingen van bestaande projecten moeten binnen deze beschikbare ruimte worden opgevangen;
- In aanvulling op de 1e bullit kan bij nieuwe projecten c.q. aanpassingen van bestaande projecten slechts via herprioritering van projecten die vastgesteld zijn onder regulier en actuele projecten dekking hiervoor worden aangewezen;
- Besluitvorming omtrent toekennen van middelen voor nieuwe projecten c.q. aanpassing van bestaande projecten vindt plaats indien deze daadwerkelijk besluitvormingsgereed zijn;
- Nieuwe projecten ingediend door het College of Provinciale Staten worden pas in behandeling genomen indien deze vergezeld zijn van een volledig dekkingsvoorstel;
- Mocht de DU/BDU in de toekomst minder worden dan waarvan nu is uitgegaan in de meerjarige doorkijk zoals genoemd onder bullit 1, dan moet dit direct worden opgevangen binnen het totaal van de mobiliteitsmiddelen;
- Voordelige afrekeningen van projecten gefinancierd binnen dit kader blijven binnen dit kader beschikbaar.

4. Inzet immunisatiereserve
 - a. Conform de uitgangspunten zoals beschreven in het door Provinciale Staten vastgestelde kader Sturing in Samenwerking 2.0 zal de immunisatiereserve worden ingezet ter financiering van structuurversterkende projecten met maatschappelijk en/of financieel rendement;
 - b. Alvorens een beroep te doen op de inzet van de immunisatiereserve voor projecten met maatschappelijk rendement dienen de beschikbare middelen in de huidige begroting en meerjarenraming en de beleidsintensiveringsmiddelen binnen het bestaande beleidsterrein te worden aangewend;
 - c. Integrale afweging van de inzet van de immunisatiereserve voor projecten met maatschappelijk rendement vindt in beginsel tweemaal per jaar plaats bij het voorjaarsdebat en bij het begrotingsdebat;
 - d. Inzet van de immunisatiereserve voor projecten met maatschappelijk rendement vraagt altijd vooraf besluitvorming door Provinciale Staten;
 - e. De immunisatiereserve mag deze coalitieperiode niet onder de 900 mln. euro zakken. Dat betekent dat er maximaal 90 mln. euro inzetbaar is vanuit de immunisatiereserve voor projecten met maatschappelijk rendement;
 - f. Van deze 90 mln. is minimaal 70 mln. beschikbaar voor economische structuurversterking. Dit bedrag wordt evenredig verminderd indien EU-middelen voor dezelfde doelen beschikbaar komen. De daardoor ontstane ruimte kan worden ingezet voor andere structuurversterkende maatregelen;
 - g. Het overige deel (20 mln.) is beschikbaar voor investeringen in lijn met dit coalitieakkoord, waaronder bijzondere stedelijke functies. Bij de begroting 2017 is aangegeven dat het op dat moment resterende saldo voor de rest van deze coalitieperiode beschikbaar is voor economische structuurversterkingen stedelijke structuurversterking (zie memorie van toelichting begroting 2017). Bij de begroting 2018 zijn deze middelen inmiddels volledig ingezet.;
 - h. Voor het overige deel van de immunisatiereserve (900 mln.) hanteren we de provinciale investeringsstrategie zoals beschreven in het de door Provinciale Staten vastgestelde kader Sturing in Samenwerking 2.0;
 - i. Eindejaarsopbrengsten worden toegevoegd aan de immunisatiereserve;
 - j. Indien de immunisatiereserve als gevolg van toevoegingen van de eindejaarsopbrengsten boven de 990 mln. uitkomt dan geldt dat deze middelen in eerste instantie binnen de immunisatiereserve blijven. Dit betekent dat tot en met de begroting 2018 maximaal de in het coalitieakkoord genoemde 90 mln. inzetbaar is voor maatschappelijk rendement. Te zijner tijd zal eventuele inzet van het meerdere overwogen kunnen worden voor de jaren 2019/2020;
 - k. Het verlies aan renteopbrengsten ten gevolge van uitgaven uit de immunisatiereserve wordt niet meer gecompenseerd.
5. De meerjarige begrotingsruimte mag worden belast met de jaarlasten van structuurversterkende projecten.
6. Bij een eventuele herziening van de decentralisatie-uitkeringen via het provinciefonds, zullen de negatieve gevolgen binnen de betreffende beleidsterreinen zelf (o.a. Natuur, BDU Verkeer en Vervoer) opgevangen moeten worden. Het netto-effect van een mogelijke meevaller zal in eerste instantie terugvloeien naar het beleidsveld en zal ter overweging door het college aan Provinciale Staten worden voorgelegd.

7. Investerings in spoorinfrastructuur worden geactiveerd en de bijbehorende kapitaallasten komen ten laste van de Bereikbaarheidsmiddelen.
8. We voorkomen in principe de stapeling van provinciale subsidies.
9. Budgetten worden in beginsel niet naar een volgend begrotingsjaar 'doorgeschoven' tenzij:
 - a. er een PS-/GS-verplichting schriftelijk en termijngebonden aan ten grondslag ligt of,
 - b. het doorschuiven noodzakelijk is ter afronding van een door PS of GS in het lopende jaar genomen besluit (uitvoering is dus wel al gestart of aantoonbaar voorbereid). Het doorschuiven van budgetten is dan ook geen vanzelfsprekendheid en elk voorstel zal expliciet door het college besloten worden. De zaken die worden 'doorgeschoven' zullen worden verzameld en aan PS worden aangeboden ter besluitvorming bij de jaarstukken.
10. Voor wat betreft de beschikbare middelen opgenomen in deze begroting voor de onderdelen die deel uitmaken van het programmaplan "Platteland in Ontwikkeling: PIO-nieren!" wordt opgemerkt dat deze afhankelijk zijn van de realisatie van de inverdientaakstelling zoals opgenomen in dit programmaplan (zie memorie van toelichting begroting 2017). Het vastgestelde budget zoals opgenomen in de begroting is bepalend.
11. Toekomstige tekorten en overschotten in de risicoreserve Financieringen & Garanties worden in onderstaande volgorde gedekt of vallen vrij:
 - a. Jaarrekeningresultaat
 - Inclusief rente opbrengsten
 - Inclusief bijzondere baten (bijvoorbeeld dividend)
 - b. Begrotingsruimte binnen de coalitieperiode
 - c. Deel Immunisatiereserve boven de € 900 mln.
 - d. Taakstellingen

De voorgaande methodiek 1 maal per vier jaar te laten toetsen door een externe partij.

5.5. Voortgang onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid (art. 217a)

Conform de "Verordening onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid Provincie Limburg 2016" rapporteren Gedeputeerde Staten in de bedrijfsvoeringsparagraaf van de begroting en jaarstukken over de voortgang van de onderzoeken naar de doelmatigheid en doeltreffendheid.

In het onderzoeksprogramma van 2017 is een onderzoek gelabeld in het kader van artikel 217a PW. Daarnaast loopt er nog een onderzoeken uit het onderzoeksprogramma 2016. Het onderzoeksprogramma 2018 zal eind november sonderend aan Provinciale Staten worden voorgelegd.

Voortgang onderzoeken 2016

Het onderzoek "effectiviteit van handhavinginstrumenten" wordt naar verwachting in het najaar van 2017 opgeleverd.

Voortgang onderzoeken 2017

Het onderzoek “Doelmatigheid proces grondtransacties” is gestart. De rapportage is naar verwachting in het vierde kwartaal 2017 gereed.

5.6. Communicatie

Het cluster Communicatie (COM) voert intern regie op communicatie en zoekt de samenwerking en afstemming met in- en externe partners. Effectiever en meer in gezamenlijkheid optrekken bij dezelfde communicatiedoelstellingen om Limburg samen zowel nationaal als internationaal krachtiger te positioneren. De inhoud is leidend in de wijze waarop wij als Provincie communiceren. De focus ligt daarbij op ‘minder zelf communiceren en meer laten communiceren door anderen’. Het bestuur wil de communicatieve interactie en aansluiting met de samenleving verhogen. Dat vraagt nieuwe vormen van communicatie en inzicht in wat er leeft binnen de Limburgse samenleving. Er is continue aandacht voor vernieuwing van communicatie-instrumenten, mediamonitoring en social media. In 2017 wordt de huidige website vervangen door een website die tegemoet komt aan de technische en functionele eisen van deze tijd. De nieuwe taakgerichte website speelt in op de trend om de Provincie Limburg uit te laten groeien tot een partner die digitale samenwerking tot prioriteit maakt voor participatie met de burgers. Burgerparticipatie is een belangrijk aandachtspunt. Informatie over de communicatieve mogelijkheden rondom burgerparticipatie wordt verstrekt en voor de interne organisatie beschikbaar gesteld.

5.7. Facilitaire Diensten

Het cluster Facilitaire Dienstverlening organiseert en regisseert de interne facilitaire dienstverlening en de huisvesting. Het cluster heeft zich ontwikkeld tot een dynamische en strategische partner in facilitaire dienstverlening door op een klantgerichte, resultaatgerichte en flexibele manier te werken.

Taken worden uitgevoerd op onderstaande gebieden:

- Gebouwen
- Servicedesk
- Contractbeheer
- Evenementenbureau
- Grafisch Centrum
- Hospitality

Zestig procent van de facilitaire dienstverlening wordt uitbesteed, dertig procent gebeurt in eigen beheer en tien procent is regisseren en procesborging. De organisatiestructuur van het cluster is ‘smal’ ingevuld, omdat op basis van regievoering wordt gewerkt.

De verduurzaming van het Gouvernement en het toekomstbestendig maken van het gebouw, zodat de ruimten en voorzieningen blijven voldoen aan de (veranderende) wensen van de gebruikers, is in december 2018 afgerond.

Er wordt steeds meer een beroep gedaan op de kennis en ervaring op het cluster Facilitaire Dienstverlening onder meer bij de realisatie van de Brightlands Smart Services Campus in Heerlen en de ontwikkelingen rondom het beheer van het vastgoed van MAA.

Daarnaast vinden geregeld gesprekken plaats met aan de Provincie gelieerde instellingen met als doel te onderzoeken of en in hoeverre deze organisaties gebruik kunnen maken van de kennis en ervaring op facilitair gebied.

5.8 Social Return on Investment

De Provincie voert een actief beleid op gebied van Social Return On Investment (SROI). Door het opnemen van sociale voorwaarden, eisen en wensen in inkoop-, aanbestedings- en subsidieverleningstrajecten aan leveranciers en aan subsidieontvangers bevordert de Provincie Limburg de arbeidsparticipatie en het behoud van vakmanschap. Vanaf 2008 heeft de Provincie een integrale aanpak opgezet die in de daaropvolgende jaren steeds verder is doorontwikkeld.

Vanaf 2015 is sterk ingezet op het nog verder verbeteren van de monitoring en de inbedding van SROI in de provinciale organisatie om daarmee de toepassing van SROI nog verder te vergroten en verscherpen. Daarnaast is sinds 2015 gestart met het intensiveren van de samenwerking met externe partners bijv. UWV, gemeentes, onderwijs, werkgevers om zodoende de effectiviteit van het instrument voor zowel de doelgroep als de werkgevers te vergroten.

Vanaf 2016 is SROI als instrument onderdeel van het Limburg Werkt Akkoord (LWA, product 1.3.3.). De uitvoering van het beleid zal daarom in samenhang met andere acties binnen het LWA opgepakt worden. Voor SROI specifiek geldt dat in 2018 vooral ingezet zal worden op het vergroten van de duurzame effecten van het instrument voor opdrachtgevers, opdrachtnemers en kandidaten. Dit zal gebeuren door nieuwe organisaties te bewegen tot het toepassen van SROI (bijv. woningcorporaties, structurele subsidierelaties en verbonden partijen van de Provincie) en het slimmer verbinden van de inzet. Tevens zal er meer gekeken worden naar alternatieve invullingen van SROI om op die manier een bredere inzet SROI te creëren en de win-win situatie van de betrokken partijen te vergroten.

5.9. Subsidies

Subsidieaanvragen worden binnen de wettelijke termijnen afgehandeld.

In 2018 zal na een doorlopen aanbestedingsprocedure een nieuwe vak-applicatie voor het subsidieproces worden geïmplementeerd. Uiteraard wordt zorg gedragen voor koppelingen aan bestaande andere systemen zoals het systeem voor de concernbrede digitalisering van de documentenstroom. Het aspect klantgerichtheid en klantvriendelijkheid zal daarbij steeds leidend zijn, naast aandacht voor rechtmatigheid en efficiency. In 2018 zullen subsidies digitaal kunnen worden aangevraagd, met een ondertekening via DigiD of E-herkenning. In 2018 zullen ook voor de andere stappen in het subsidieproces digitale formulieren worden aangeboden.

Kennisdeling/afstemming met andere provincies zal plaatsvinden binnen reguliere overleggen van de IPO werkgroep Subsidies. Aandachtspunt zal onder andere zijn de evaluatie van het Uniform Subsidiekader (USK) dat in 2012 bij de provincie Limburg is geïntroduceerd.

6. § Verbonden partijen

Deze paragraaf geeft inzicht in diverse aspecten van de verbonden partijen. Bij de uitwerking van deze paragraaf is enerzijds rekening gehouden met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en anderzijds met de informatie die voor de gebruikers van deze begroting het meest relevant is.

Belangrijkste ontwikkelingen in het boekjaar

Ten opzichte van de Jaarrekening 2016 is de boekwaarde van de Provinciale deelnemingen toegenomen met € 54,7 mln. Dit heeft voornamelijk betrekking op additionele stortingen in de fondsen (+/+ € 18,4 mln.) vanuit de daartoe beschikbare kredieten. Daarnaast is de impact van Vervlechting van Greenport Venlo van belang (+/+ € 23,4 mln.), waar de bestaande entiteiten tezamen met de Innovatoren opgaan in 3 nieuwe entiteiten opgericht per 1 februari 2017. Investerings in de luchthaven hangen o.a. samen met de agiostorting LDAVM C.V. en de extra impuls van € 3,7 mln. uit de Voorjaarsnota 2016. Bij de Jaarrekening 2016 hebben enkele afwaarderingen plaatsgevonden als gevolg van wijzigingen in het BBV. Hierbij betreft het overigens enkel afwaarderingen op investeringen die reeds als niet-revolverend waren aangemerkt.

Interpretatie

Voor de interpretatie van deze paragraaf zijn de volgende zaken van belang: De opgenomen subsidie betreft enkel de structurele subsidies dan wel subsidie bij oprichting. Volledigheid van de gegevens is afhankelijk van het moment van vaststelling van de jaarrekening van de externe partij. Het belang zoals vermeld in het organogram is het belang van de bovenliggende entiteit.

Wijzigingen in de paragraaf

Ten opzichte van de jaarrekening is er voor gekozen om de juridische structuur apart weer te geven, als introductie op de daaropvolgende verbonden partijen. Voor de risico's verwijzen wij naar de bij de begroting gevoegde memorie van toelichting. Mede in relatie tot de opmerkingen van de statenonderzoeker zijn de kpi's hier niet meer opgenomen. Deze informatie wordt verstrekt via o.a. de regeling grote projecten. Vanuit portfoliomanagement wordt onderzocht welke kpi's relevant voor alle verbonden partijen. Deze zullen dan weer hier worden opgenomen.

Wijzigen in het overzicht verbonden partijen

Nieuwe verbonden partijen zijn de vennootschappen van binnen de Brightland Greenport Venlo:

- B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo
- B.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo
- C.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo:

Beëindigd zijn de relaties met:

Beheer Innovatiefonds Provincie Limburg B.V.

- B.V. Werklandschapsonwikkelingsmaatschappij Klavertje 4
- C.V. Werklandschapsonwikkelingsmaatschappij Klavertje 4
- N.V. Greenport Venlo Innovation Center

Overzicht verbonden partijen

Deelneming		Boekwaarde 31/12/16		Boekwaarde 31/7/17		Mutatie	
1	Enexis Holding N.V.	€ 6.202.544	€ 6.202.544	€ 6.202.544	€ -	-	Essent
2	Vordering op Enexis B.V.	€ 3.220	€ 3.220	€ 3.220	€ -	-	
3	Cross Border Leases (CBL) Vennootschap B.V.	€ 3.220	€ 3.220	€ 3.220	€ -	-	
4	Verkoop Vennootschap B.V.	€ 3.220	€ 3.220	€ 3.220	€ -	-	
5	CSV Amsterdam B.V.	€ 3.220	€ 3.220	€ 3.220	€ -	-	
6	Publiek Belang Elektriciteitsproductie (PBE) B.V.	€ 1	€ 1	€ 1	€ -	-	
7	Chemelot Campus Vastgoed C.V.	€ 44.650.266	€ 46.150.266	€ 46.150.266	€ 1.500.000	-	Chemelot
8	Chemelot Participaties B.V.	€ 24.858.000	€ 24.858.000	€ 24.858.000	€ -	-	
9	Chemelot Campus B.V.	€ 18.000	€ 18.000	€ 18.000	€ -	-	
10	Chemelot Research Facilities B.V.	€ 24.840.000	€ 24.840.000	€ 24.840.000	€ -	-	
11	Chemelot Scientific Participations B.V.	€ 1	€ 3.730.881	€ 3.730.881	€ 3.730.880	-	
12	Enabling Technologies B.V.	€ 2.325.000	€ 2.325.000	€ 2.325.000	€ -	-	MHC
13	Brightlands Maastricht Health Campus B.V.	€ 1.000	€ 645.833	€ 645.833	€ 644.833	-	
14	Brains Unlimited B.V.	€ 645.000	€ 645.000	€ 645.000	€ -	-	SSC
15	Campus Heerlen Huisvesting B.V.	€ 4.000.000	€ 4.000.000	€ 4.000.000	€ -	-	
16	Campus Management & Development B.V.	€ 1.430.262	€ 1.915.262	€ 1.915.262	€ 485.000	-	Greenport
17	B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo	€ -	€ 27.200.000	€ 27.200.000	€ 27.200.000	-	
18	B.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo	€ -	€ 10.560.307	€ 10.560.307	€ 10.560.307	-	
19	C.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo	€ -	€ 8.096.693	€ 8.096.693	€ 8.096.693	-	
xx	B.V. Werklandschapsontwikkelingsmaatschappij Klavertje 4	€ 25.000	€ -	€ -	€ -25.000	-	
xx	C.V. Werklandschapsontwikkelingsmaatschappij Klavertje 4	€ 22.500.000	€ -	€ -	€ -22.500.000	-	MAA
xx	N.V. Greenport Venlo Innovation Center	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ -	-	
20	N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht	€ 10.475.966	€ 16.710.730	€ 16.710.730	€ 6.234.764	-	MAA
21	N.V. ALTMAA	€ 1	€ 1	€ 1	€ -	-	
22	AviationValley Commandiet B.V.	€ 1.818.000	€ 2.218.000	€ 2.218.000	€ 400.000	-	
23	Land Development AviationValley Maastricht C.V.	€ -	€ -	€ -	€ -	-	
24	Land Development AviationValley Maastricht N.V.	€ 18.000	€ 18.000	€ 18.000	€ -	-	Fondsen
25	LIOF N.V.	€ 42.877.738	€ 42.877.738	€ 42.877.738	€ -	-	
26	MKB leningfonds B.V.	€ 5.250.404	€ 9.580.404	€ 9.580.404	€ 4.330.000	-	
27	Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V.	€ 4.101.394	€ 7.425.030	€ 7.425.030	€ 3.323.636	-	
28	Chemelot Ventures B.V.	€ 2.667.027	€ 3.653.833	€ 3.653.833	€ 986.806	-	
29	Limburgse Energiefonds B.V.	€ 17.784.938	€ 27.590.920	€ 27.590.920	€ 9.805.983	-	
xx	Beheer Innovatiefonds Provincie Limburg B.V.	€ 1	€ -	€ -	€ -1	-	RvR
30	Provincie Limburg Commandiet B.V.	€ 18.000	€ 18.000	€ 18.000	€ -	-	
31	RvR Limburg C.V.	€ -	€ -	€ -	€ -	-	
32	RvR Limburg Beheer BV	€ 11.250	€ 11.250	€ 11.250	€ -	-	Overig
33	Bank Nederlandse Gemeenten N.V.	€ 22.689	€ 22.689	€ 22.689	€ -	-	
34	Nederlandse Waterschapsbank N.V.	€ 3.063	€ 3.063	€ 3.063	€ -	-	
35	N.V. WML Limburgse Herstructureringsmaatschappij Bedrijventerreinen	€ 132.458	€ 132.458	€ 132.458	€ -	-	
36	B.V.	€ 66.000	€ 66.000	€ 66.000	€ -	-	
37	IBA parkstad B.V.	€ -	€ -	€ -	€ -	-	
38	Stichting Euregio Maas-Rijn (EMR)	€ -	€ -	€ -	€ -	-	
39	Stichting Limburg Branding (Connect Limburg)	€ -	€ -	€ -	€ -	-	
40	RUD Zuid-Limburg	€ -	€ -	€ -	€ -	-	
41	Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg	€ -	€ -	€ -	€ -	-	
42	IPO	€ -	€ -	€ -	€ -	-	
43	Zuidelijke Rekenkamer	€ -	€ -	€ -	€ -	-	
Totaal		€ 191.911.883	€ 246.685.783	€ 246.685.783	€ 54.773.901		

xx) Dit betreft beëindigde relaties

1. Enexis Holding N.V.

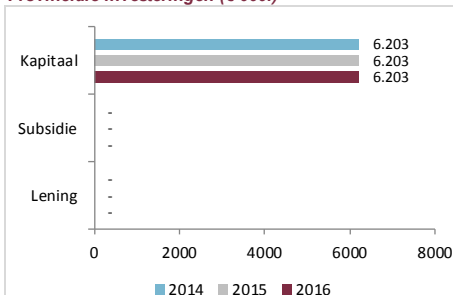
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	's Hertogenbosch
Jaar van oprichting:	2009
Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 6.202.544
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en 116 gemeenten

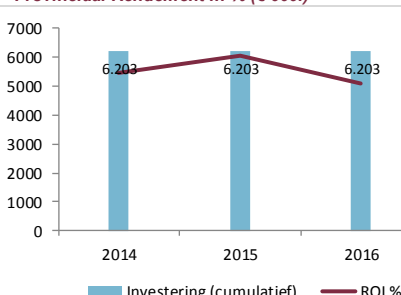
Doelstelling

Enexis is een netwerkbedrijf in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland. Voor 2,7 miljoen huishoudens en bedrijven verzorgt Enexis de distributie van energie. De netbeheerderstaak is een publiek belang, wettelijk geregeld met toezicht vanuit de Autoriteit Consument en Markt (ACM). Enexis beheert, onderhoudt en vernieuwt het energienetwerk waarover de leverancier stroom of gas bij de consument of bij het bedrijf brengt en ophaalt.

Provinciale investeringen (€ 000.)

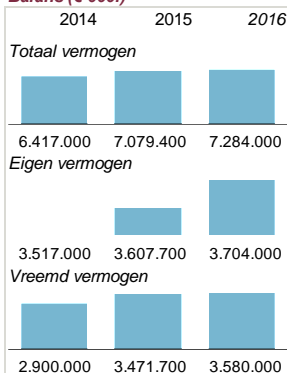
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

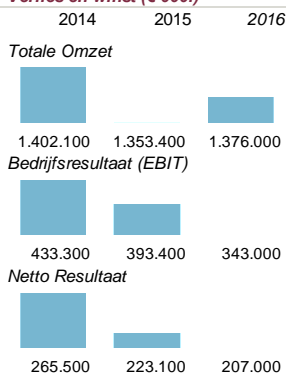
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	6.203	6.203	6.203
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	19.273	21.418	17.982
ROI %	311%	345%	290%

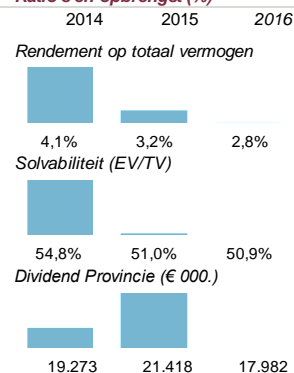
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Het publiek belang van deelname is gelegen in een betrouwbare, duurzame en publieksgerichte energievoorziening in Limburg. Duurzaamheid is een belangrijke randvoorwaarde. Maatschappelijk rendement is verder geïncorporeerd in de in de strategie van Enexis opgenomen investeringen in innovaties (o.a. slimme meter, elektrische auto etc.).

Visie en beleidsvoornemen

Ons College heeft uw Staten op 27 juli 2015 haar visie en beleidsvoornemen omtrent deze deelneming kenbaar gemaakt, bestaande uit 4 kernelementen: a. Ondersteuning van het Strategisch Plan van Enexis met de kernwaarden: betrouwbaarheid, betaalbaarheid, klantgerichtheid en duurzaamheid. b. De Provincie hecht veel belang aan een goed functionerend netwerk. Via het aandeelhouderschap zet de Provincie ook in op de ontwikkeling van smart grids zodat duurzame energietoepassingen verbonden kunnen worden. Energieinvesteringen versterken op die manier ook de economische ontwikkeling. c. We hechten belang aan een stabiel en voorspelbaar jaarlijks dividend. d. De Provincie koestert haar aandelenbelang maar zal niet overgaan tot een significante uitbreiding.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Uw Staten zijn verder op 7 maart 2016 uitgebreid geïnformeerd over de Strategie van Enexis over de periode 2014-2018, alsmede over de standpunten van de Provincie in relatie tot dit aandeelhouderschap. Het dividend is vanaf 2016 lager a.g.v. de de nieuwe reguleringsperiode. Enexis is in 2016 een proces gestart met haar stakeholders (waaronder de Provincie Limburg) om te komen tot een nieuwe strategie vanaf 2017, welke in april 2017 in de AvA is vastgesteld.

Provinciaal Risico

Het risico bestaat dat de boekwaarde á € 6,2 mln. moet worden afgewaardeerd. Aanvullend bestaat het risico dat de financiering (brugleningen aan Vordering op Enexis B.V.) niet wordt afgelost of anderszins, eerder wordt afgelost waardoor de Provincie gunstige rentes misloopt. Momenteel achten wij de kans dat deze risico's materialiseren klein.

2. Vordering op Enexis B.V.

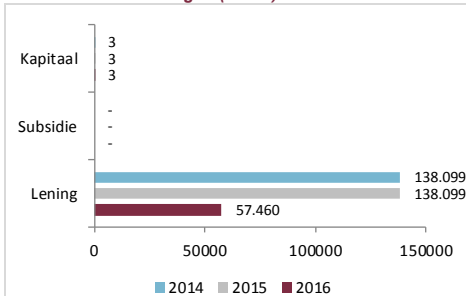
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	's Hertogenbosch
Jaar van oprichting:	2009
Rechtsvorm:	Besloten Venootschap
Boek waarde (€)	€ 3.220
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en 116 gemeenten

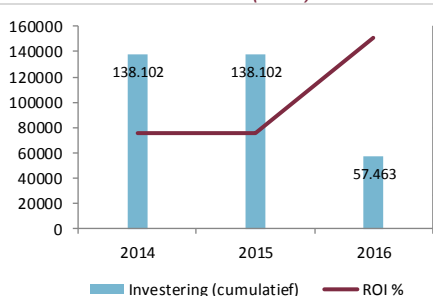
Doelstelling

Bij de splitsing in een Netwerkbedrijf en een Productie- en Leveringsbedrijf zijn de gas- en elektriciteitsnetten verkocht aan Enexis tegen de geschatte fair market value. Omdat Enexis over onvoldoende cash beschikte om de koopprijs hiervoor te betalen, is deze verschuldigd gebleven en omgezet in een bruglening aan Essent Nederland B.V. Deze is uit hoofde van de splitsingswet bij de verkoop van Essent aan RWE, overgedragen aan de aandeelhouders. De SPV beheert deze bruglening van € 1,8 miljard aan Enexis.

Provinciale investeringen (€ 000.)

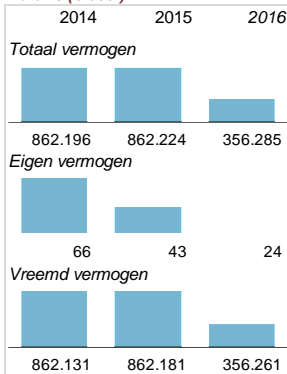
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

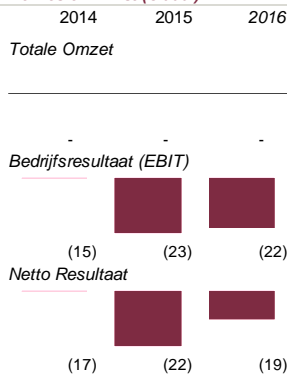
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	138.099	138.099	57.460
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Ontvangen Rente in periode € 000.	7814	7814	6513
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	6%	6%	11%

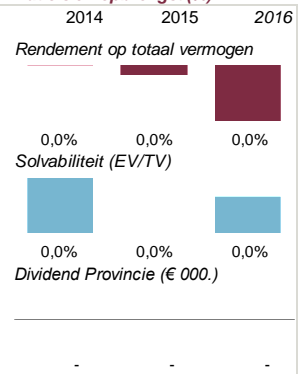
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Het publiek belang is gelegen in het feit dat door het verstrekken van deze (zogenaamde) brugleningen de verkoop van Essent aan RWE mede werd mogelijk gemaakt en financieel afgewikkeld kon worden.

Visie en beleidsvoornemen

De vordering is vastgelegd in een leningsovereenkomst bestaande uit 4 tranches (A t/m D), waarvan er nog 1 resteert.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Tranche C is regulier afgelost in 2016 (ca. 80 mln.) en het restant (tranche D) wordt afgelost in 2019.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde ad € 3.220 te moeten afwaarderen. Daarnaast loopt Vordering op Enexis B.V. beheerst geachte risico's op Enexis Holding N.V. voor de niet-tijdige betaling van rente en/of aflossing, in het ergste geval, faillissement van Enexis Holding N.V., waardoor de restantvordering ad € 57 miljoen verloren zou kunnen gaan. De risico's worden beheerst geacht omdat debiteur Enexis opereert in een gereuleerde markt, en een zeer solvabel bedrijf is (sterke eigen vermogenspositie) met een stabiele winstverwachting.

3. Cross Border Leases (CBL) Vennootschap B.V.

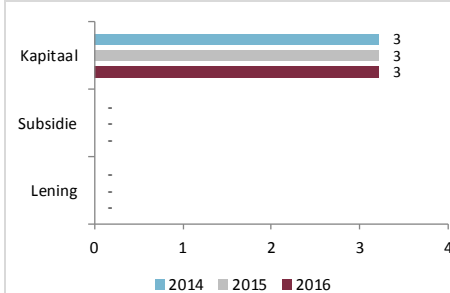
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	's Hertogenbosch
Jaar van oprichting:	2009
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 3.220
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en 116 gemeenten

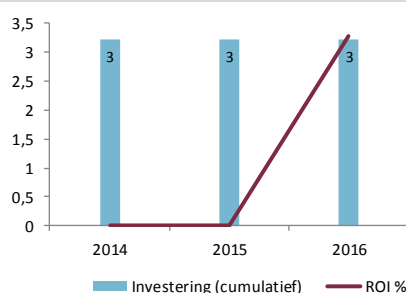
Doelstelling

Het vertegenwoordigen van de Verkopende Aandeelhouders Essent als medebeheerder van het CBL Fonds, dat is ingesteld ten behoeve van de afwikkeling van de bestaande Cross-border Lease contracten van Essent.

Provinciale investeringen (€ 000.)

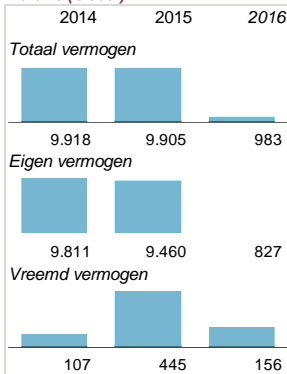
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

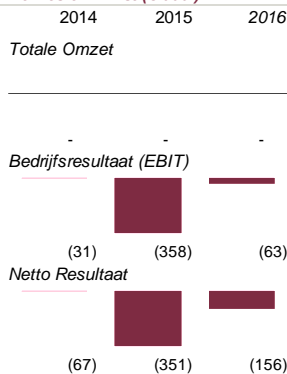
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	1.056
ROI %	0%	0%	32781%

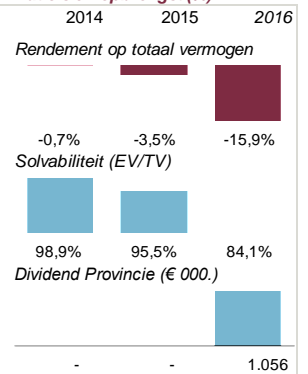
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

CBL Vennootschap B.V. creëert de randvoorwaarden voor maximalisatie van de verkoopopbrengst van Essent en een optimale (financiële) risicoafdekking voor eventuele aansprakelijkheid van de publieke aandeelhouders. Daarnaast is het efficiënter om de belangen van de 122 aandeelhouders te bundelen. Het publiek belang is ook gediend met het bestaan van het CBL Fonds omdat dit het risico jegens de wederpartijen van de CBL's deels beperkt en leidt tot een heldere en eenvoudige (50%-50%) aansprakelijkheidsverdeling (voor het bedrag dat in het fonds is opgenomen) van CBL risico's tussen Verkopende Aandeelhouders en RWE.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen. In 2012 zijn verder alle CBL contracten vervoegd beëindigd.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het initieel vermogen in het CBL Escrow Fonds was bij de oprichting van het fonds in 2009, \$ 275 mln.

Eind juni 2016 is het CBL Escrow Fonds geliquideerd. Het restantbedrag is volledig uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang in de vennootschap. Ondanks dat het CBL Escrow fonds in juni 2016 is geliquideerd, dient de vennootschap als gevolg van contractuele verplichtingen nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan wanneer de contractuele verplichtingen voortijdig kunnen

Provinciaal Risico

Met de liquidatie van het CBL Escrow Fonds is alleen nog sprake van een risico en daarmee aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders ter hoogte van het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap. Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.81 BW.

4. Verkoop Vennootschap B.V.

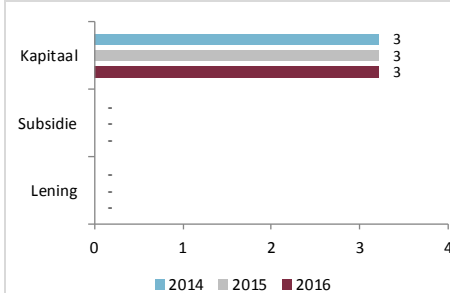
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	's Hertogenbosch
Jaar van oprichting:	2009
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 3.220
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en 116 gemeenten

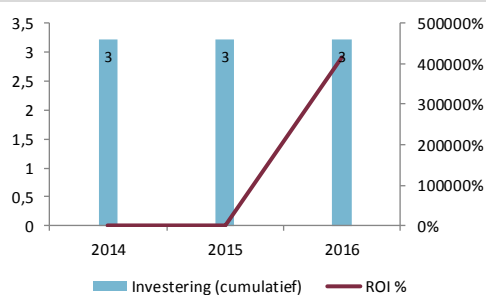
Doelstelling

Verkoop Vennootschap B.V. heeft vrijwel alle garanties onder de verkoopovereenkomst Essent-RWE overgenomen van de verkopende aandeelhouders en zal eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RWE. Daarnaast treedt Verkoop Vennootschap B.V. op als vertegenwoordiger van de verkopende aandeelhouders met betrekking tot het geven van instructies aan de escrow agent wat betreft het beheer van het bedrag dat in escrow wordt gestort.

Provinciale investeringen (€ 000.)

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	13.401
ROI %	0%	0%	416171%

Balans (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totaal vermogen	443.273	114.942	1.280
Eigen vermogen	363.305	84.803	1.243
Vreemd vermogen	79.968	30.139	37

Verlies en winst (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totale Omzet	-	31	-
Bedrijfsresultaat (EBIT)	16.800	49.293	(399)
Netto Resultaat	17.290	48.860	(525)

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	3,9%	42,5%	-41,0%
Solvabiliteit (EV/TV)	82,0%	73,8%	97,1%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	13.401

Publiek belang

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen. Specifiek dient de door Verkoop Vennootschap B.V. beheerde escrow ter verzekering van eventuele schadeclaims.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen. De looptijd van deze B.V. is afhankelijk van de periode dat claims onder deze escrow kunnen worden ingediend en afgewikkeld. De uiterste datum voor het indienen van claims door RWE was 30 september 2015.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Afwikkeling van de claims heeft inmiddels in juli 2016 plaatsgevonden, met de definitieve afwikkeling van de escrow. Uiteindelijk is in totaliteit € 29,8 miljoen (van de in 2009 gevormde escrow ad € 800 miljoen) uitgekeerd aan claims. In 2015 is in totaal € 327 mln. aan agio (zijnde een deel van de escrow) terugbetaald, waardoor het eigen vermogen is gedaald. In 2016 is het restant uitgekeerd.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt, na afwikkeling van de escrow in juli 2016, nog slechts het risico (een deel van) de boekwaarde ad € 3.220 te moeten afwaarderen.

5. CSV Amsterdam B.V.

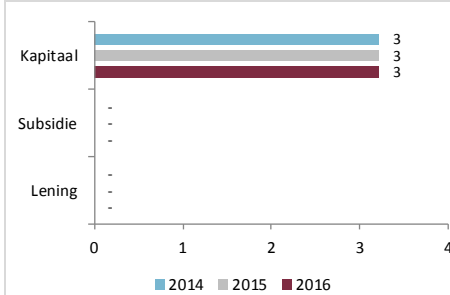
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	's Hertogenbosch
Jaar van oprichting:	2009
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 3.220
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en 116 gemeenten

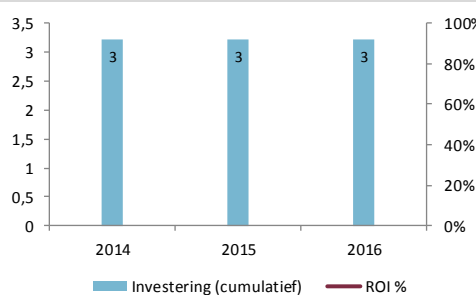
Doelstelling

Afwikkeling van de door Essent aangegane procedure tegen de Staat der Nederlanden inzake de in haar ogen onverbindende bepalingen in de splitsingswetgeving. De vordering op een eventuele schadevergoeding wordt door de aandeelhouders gebundeld gehouden via deze vennootschap. Daarnaast is CSV betrokken bij de verkoop van Attero Holding N.V. door de voormalige publieke aandeelhouders aan Waterland. De verkopers hebben hun resterende rechten en verplichtingen overgedragen aan deze vennootschap.

Provinciale investeringen (€ 000.)

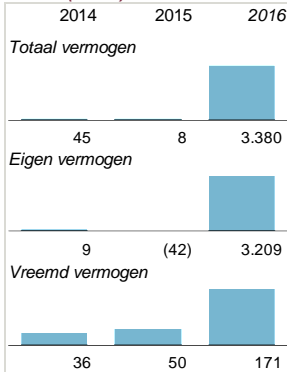
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

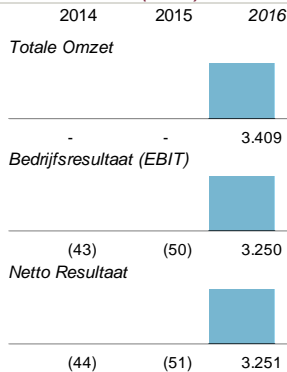
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3	3	3
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

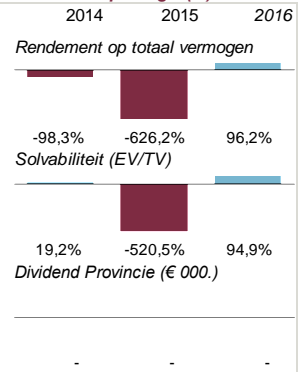
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen alsmede de verkoop van Attero aan Waterland. Claim Staat Vennootschap B.V. creëert de noodzakelijke randvoorwaarden voor maximalisatie van de verkoopopbrengst van Essent en een optimale risicoafdekking voor de publieke aandeelhouders.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming wordt tijdelijk aangehouden om de verkoop van Essent aan RWE af te wikkelen alsmede de verkoop van Attero aan Waterland. Eventuele claims kunnen door Waterland tot 5 jaar na completion (mei 2019) worden ingediend. Na afwikkeling van deze eventuele claims van Waterland zal de escrow-rekening kunnen worden opgeheven en het restant op deze rekening kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De Hoge Raad heeft op 26 juni 2015 beslist dat de Splitsingswet (Wet Onafhankelijk Netbeheer) niet in strijd is met het recht van de Europese Unie, in het bijzonder met het vrij verkeer van vestiging. Eerder oordeelde het Hof dat dit wel het geval was en stelde hiermee de energie-ondernemingen Essent, Eneco en Delta in het gelijk in hun procedure tegen de Staat. Met deze uitspraak van de Hoge Raad zijn de vorderingen van Essent op de Staat definitief afgewezen. In 2016 is een incidentele bate gerealiseerd als voortvloeisel van een fiscaal onderzoek.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde ad € 3.220 te moeten afwaarderen.

6. Publiek Belang Elektriciteitsproductie (PBE) B.V.

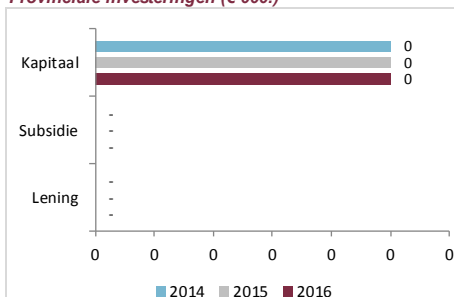
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	's Hertogenbosch
Jaar van oprichting:	2009
Rechtsvorm:	Besloten Venootschap
Boek waarde (€)	€ 1
Belang provincie:	16,12%
Zeggenschap provincie:	16,12%
Betrokkenen:	6 Provincies en 116 gemeenten

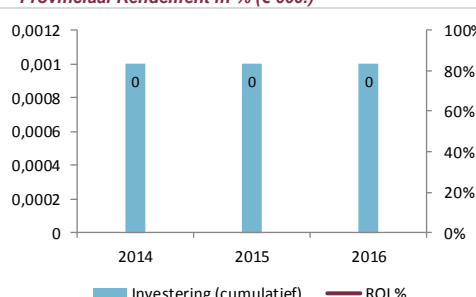
Doelstelling

PBE B.V. heeft op 30 september 2011 de aandelen ERH en daarmee indirect het 50% belang in EPZ (kerncentrale Borssele) geleverd aan RWE. Daarmee is een einde gekomen aan de primaire opdracht van PBE, zijnde het behartigen van het 50%-belang in EPZ. PBE zal als tijdelijke vennootschap de resterende rechten en verplichtingen afwikkelen, in het bijzonder die rechten en verplichtingen die voortvloeien uit het Convenant en aanvullend Convenant dat is overeengekomen met de Staat.

Provinciale investeringen (€ 000.)

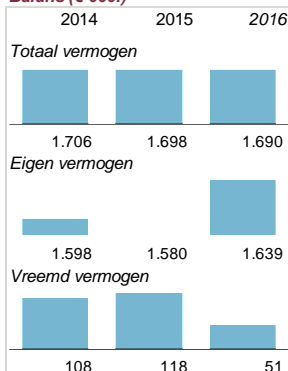
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

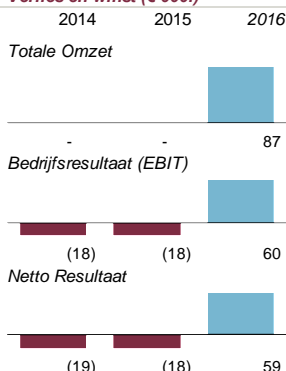
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	0	0	0
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

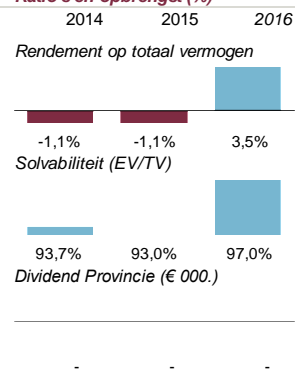
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

De deelneming wordt aangehouden om aan formele rechten en verplichtingen jegens de Staat, vastgelegd in een Convenant, te voldoen.

Visie en beleidsvoornemen

Het aandeelhouderschap wordt aangehouden omdat PBE, als gevolg van gemaakte afspraken met de Staat en vastgelegd in een Convenant, rechten en verplichtingen heeft voor een periode van 8 jaren na ondertekening van de EPZ SPA (30 september 2011). De deelneming wordt aangehouden om aan formele rechten en verplichtingen jegens de Staat te voldoen. PBE is sinds eind 2011 slechts een praktisch lege B.V. om een aantal zaken af te wikkelen.

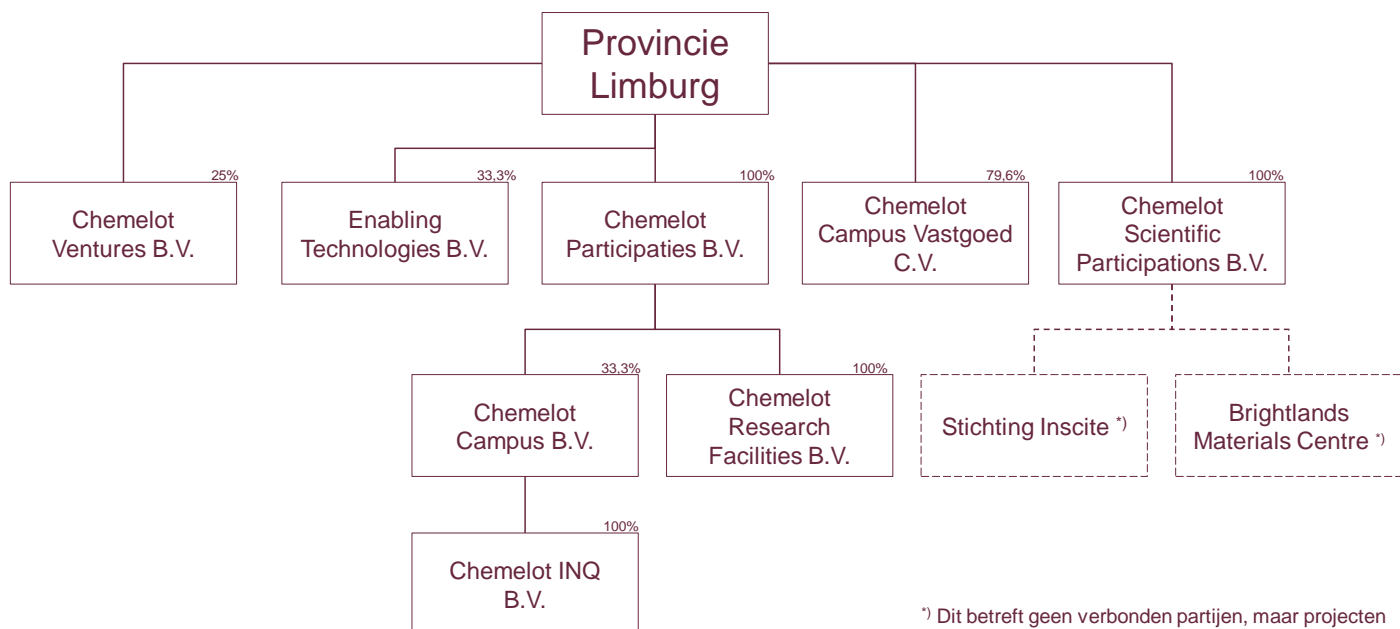
Aandachtspunten en ontwikkelingen

Er zijn geen aandachtspunten en ontwikkelingen te melden.

Provinciaal Risico

De Provincie loopt geen risico, omdat de boekwaarde in een eerdere fase al is afgeboekt naar € 1.

Brightlands Chemelot Campus

' Dit betreft geen verbonden partijen, maar projecten

7. Chemelot Campus Vastgoed C.V.

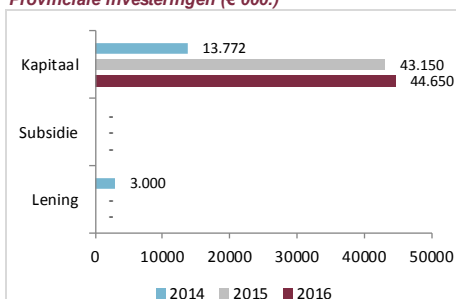
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Sittard-Geleen
Jaar van oprichting:	2012
Rechtsvorm:	Commanditaire Venootschap
Boek waarde (€)	€ 44.650.266
Belang provincie:	79,60%
Zeggenschap provincie:	33,00%
Betrokkenen:	DSM, UM, Provincie Limburg

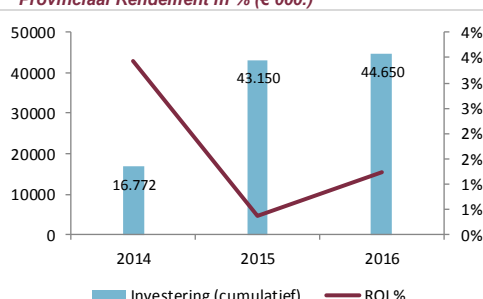
Doelstelling

Chemelot Campus Vastgoed CV is een van de belangrijke facilitators in de ontwikkeling van Chemelot Campus. Het ontwikkelt, koopt, realiseert en exploiteert research faciliteiten op de Chemelot Campus passend bij de vraag van (potentiele) campus bewoners.

Provinciale investeringen (€ 000.)

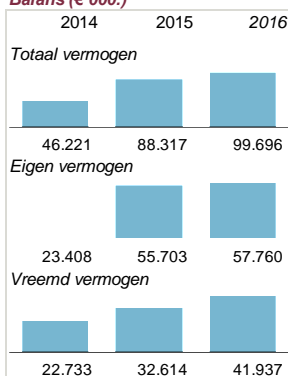
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

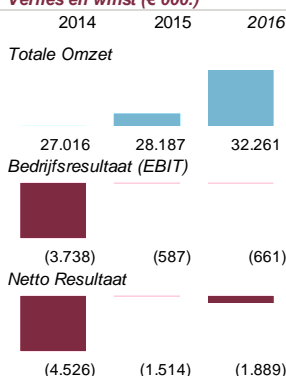
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	3.000	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	13.772	43.150	44.650
Ontvangen Rente in periode € 000.	574	160	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	554
ROI %	3%	0%	1%

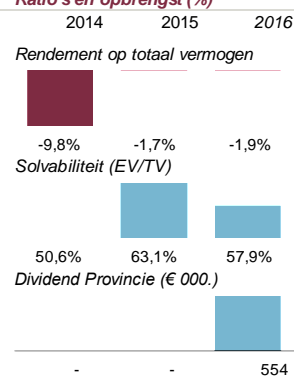
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

De campusontwikkeling is een instrument om innovatie te versnellen, waardoor de bestaande werkgelegenheid behouden blijft, nieuwe werkgelegenheid wordt gecreëerd, een betere aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven ontstaat en de positie van de UM versterkt wordt. Met als uiteindelijke doel het realiseren van een excellent vestigingsklimaat voor Limburg.

Visie en beleidsvoornemen

Het versterken van de economische structuur in Limburg door het aantrekken en creëren van nieuwe soorten van bedrijvigheid en door de verdere ontwikkeling van de maak- en kennisindustrie in de regio. Bij uitwerking Brainport 2020 vormt Chemelot Campus een belangrijke bijdrage om de doelstelling te betrekken op kennis-economie met triple-helix. De Provincie wilt blijven inzetten op de campusontwikkeling.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Medio 2015 zijn twee grote investeringsprojecten goedgekeurd, te weten: Center Court en Central Park. Ter financiering hiervan zijn de eerste afroepen op de door Uw staten verstrekte € 43,5 miljoen extra kapitaal ingezet. Het Center Court is inmiddels opgeleverd en zijn de pilotplants gerealiseerd en ingebruik genomen. Samen met NLII en een tweetal andere campussen wordt de mogelijke opzet van een Science Park Fonds onderzocht.

Provinciaal Risico

De Provincie loopt risico op 3 vlakken:

De te doelstelling wordt niet gehaald, de boekwaarde van de deelneming moet (deels) worden afgewaardeerd en leegstand. Risicobeheersing maakt onderdeel uit van de voortgangsrapportage grote projecten.

8. Chemelot Participaties B.V.

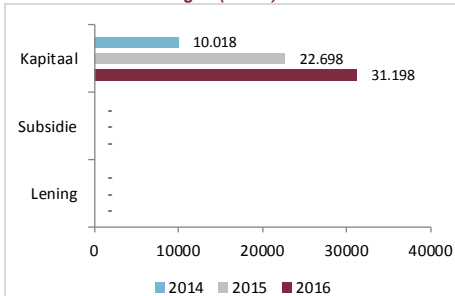
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2012
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 24.858.000
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

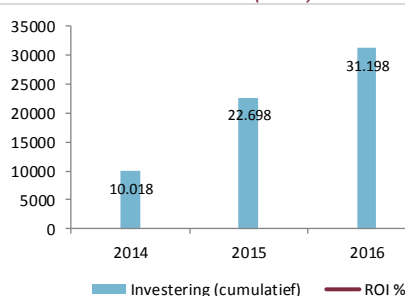
Doelstelling

Opgericht om deel te nemen in de diverse door Chemelot op te richten of reeds opgerichte vennootschappen en daarmee de directe aansprakelijkheidsrisico's van de Provincie Limburg te beperken.

Provinciale investeringen (€ 000.)

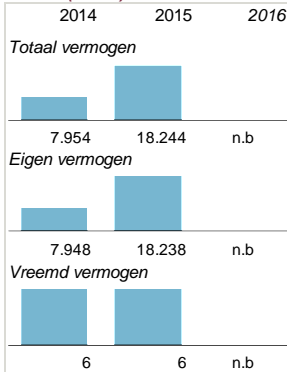
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

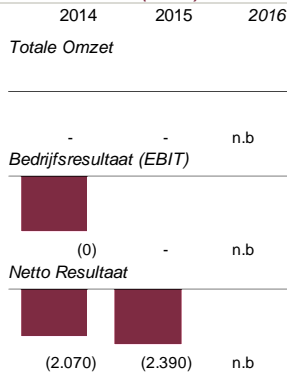
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	10.018	22.698	31.198
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

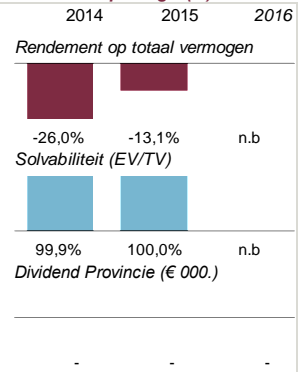
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Na een intensieve startperiode groeit de campusorganisatie door en ontwikkelt zij nieuwe activiteiten in bedrijvenontwikkeling en bedrijfsvestiging. Chemelot Participaties B.V. geeft middels haar aandeel in de Chemelot Campus B.V. mede sturing aan deze ontwikkeling en dient voornamelijk vanuit een governance optiek het publiek belang.

Visie en beleidsvoornemen

Chemelot Participaties B.V. is opgericht om deels de provinciale deelneming in de campusgovernance vorm te geven. Chemelot Participaties B.V. is 1/3e deel aandeelhouder van Chemelot Campus B.V. en zal mogelijk in de toekomst het provinciaal aandeel in Chemelot Campus Vastgoed C.V. overnemen, mits dit geen grote negatieve fiscale consequenties heeft. Daarnaast fungeert Chemelot Participaties B.V. als aandeelhouder van Chemelot Research Facilities (CRF) B.V. In CRF B.V. zijn de miniplant activiteiten ondergebracht. Chemelot Participaties B.V. zal hiertoe in totaal € 46 mln. investeren, waarvan 50% revolverend (4%) dient te zijn. Mogelijke toekomstige participaties zullen eveneens via Chemelot Participaties B.V. kunnen verlopen, waardoor de Provincie niet meer rechtstreeks aandeelhouder wordt in de afzonderlijke vennootschappen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Chemelot Participaties B.V. beheert de aandelen van zowel Chemelot Campus B.V. als Chemelot Research Facilities (CRF) B.V. Van beide ondernemingen is in deze paragraaf Verbonden Partijen separaat aangegeven welke aandachtspunten en ontwikkelingen er momenteel zijn. In 2016 is 8,5 mln. euro gestort ter ontwikkeling van de miniplants. Daarmee resteert nog ca. 15 mln. euro van het beschikbare krediet. In 2017 heeft nog geen aanvullende storting plaatsgevonden.

Provinciaal Risico

Het provinciaal risico betreft afwaardering van (een deel van) de boekwaarde van € 24.858.000, welke is gerelateerd aan de deelneming van Chemelot Participaties B.V. in CRF B.V. Van het totaal beschikbare krediet van 46 mln. is 50% als niet revolverend aangemerkt. Momenteel is er geen aanleiding om af te wijken van deze inschatting.

9. Chemelot Campus B.V.

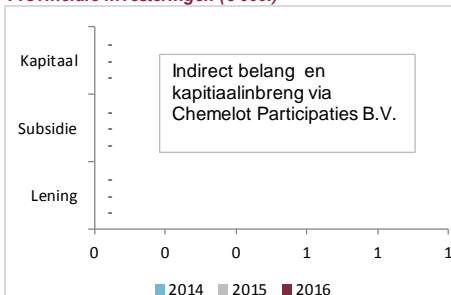
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Sittard-Geleen
Jaar van oprichting:	2012
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ -
Belang provincie:	33%, middels Chemelot Participaties B.V.
Zeggenschap provincie:	33%, middels Chemelot Participaties B.V.
Betrokkenen:	DSM, UM, Provincie Limburg

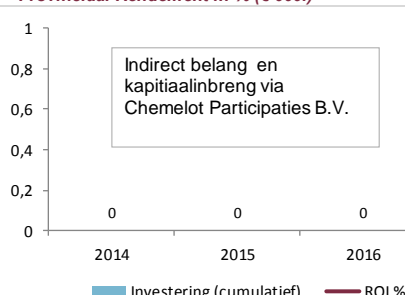
Doelstelling

De B.V. heeft als doel het stimuleren van open innovatie ten behoeve van kennisbehoud en kennisontwikkeling in de regio Zuid-Limburg, met als doel aansluiting en verbreding van de as onderwijs-onderzoek -business. Hiertoe wordt een campus ecosysteem van kennisinstellingen, research faciliteiten en innovatiecommunities ontwikkeld. Bij het verrichten van haar werkzaamheden zal de vennootschap mede rekening houden met een eveneens opgerichte campusorganisatie Maastricht Health Campus.

Provinciale investeringen (€ 000.)

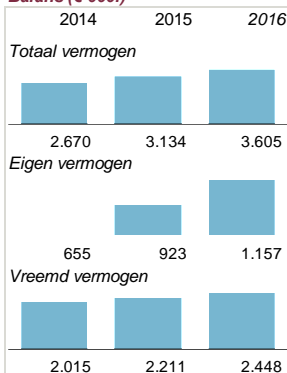
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

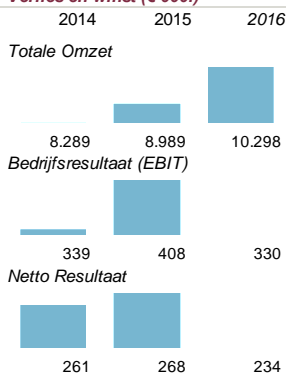
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

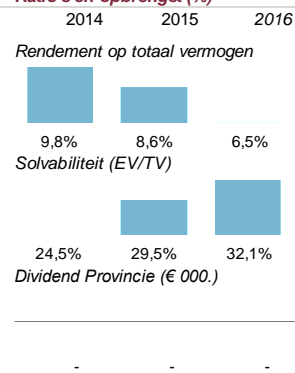
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

De campusontwikkeling is een instrument om innovatie te versnellen, waardoor de bestaande werkgelegenheid behouden blijft, nieuwe werkgelegenheid wordt gecreëerd, een betere aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven ontstaat en de positie van de UM versterkt wordt. Met als uiteindelijke doel het realiseren van een excellent vestigingsklimaat voor Limburg.

Visie en beleidsvoornemen

Het versterken van de economische structuur in Limburg door het aantrekken en creëren van nieuwe soorten van bedrijvigheid en door de verdere ontwikkeling van de maak- en kennisindustrie in de regio. Bij uitwerking Brainport 2020 vormt Chemelot Campus een belangrijke bijdrage om de doelstelling te betrekken op kennis-economie met triple-helix. De Provincie wilt blijven inzetten op de campusontwikkeling.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In mei 2016 is de visie Chemelot 2025 gepresenteerd en bij GS-brief d.d. 11 mei jl. aan de leden van Provinciale Staten toegezonden. Bij verdere doorgroei van de campus zal in 2017 de fysieke begrenzing van de campus bereikt zijn. In december 2016 heeft de campusorganisatie haar strategisch plan 2017-2020 gepresenteerd. In dit plan wordt nadere focus aangebracht in de inhoudelijke positionering: "sustainable materials" en "sustainable processes" met een sterke nadruk op verduurzaming en digitalisering. Begin 2017 heeft het college van GS ingestemd met de hoofdlijnen van dit strategisch plan.

Provinciaal Risico

De onderstaande risico's kunnen er toe leiden dat Chemelot Campus B.V. niet in staat is haar verdienmodellen te realiseren:

- Aantal kenniswerkers blijft achter
- Aantal bedrijven en kennisinstellingen blijft achter
- Onenigheid tussen aandeelhouders
- Concurrentie van vergelijkbare campussen

10. Chemelot Research Facilities B.V.

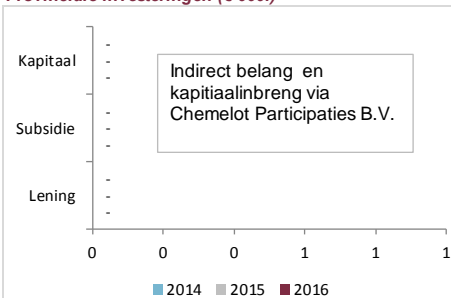
Basis Informatie

Vestingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2014
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ -
Belang provincie:	100%, middels Chemelot Participaties B.V.
Zeggenschap provincie:	100%, middels Chemelot Participaties B.V.
Betrokkenen:	Provincie Limburg

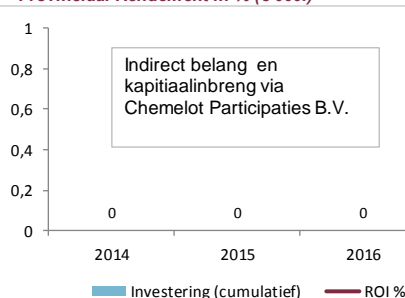
Doelstelling

Inrichten van pilotplants met o.a. groeifaciliteiten voor startende ondernemers en onderzoekers als tussenstap naar grootschalige productie en een productieplant voor het onderzoekscentrum InSciTe, alsmede voor biomedische activiteiten op de campus en in de regio. Hiermee worden significante pilot plant faciliteiten van grote spelers naar Chemelot Campus getrokken.

Provinciale investeringen (€ 000.)

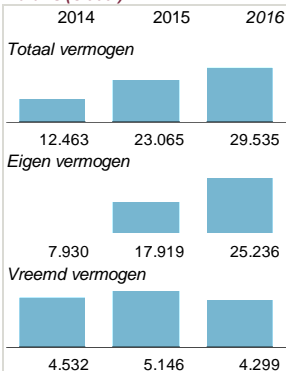
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

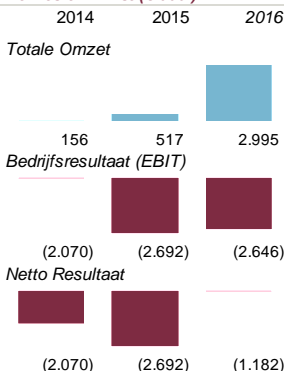
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

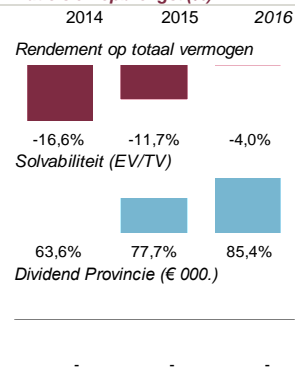
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

In deze vennootschap zijn de provinciale middelen geplaatst ten behoeve van de Pilot- en Miniplantfaciliteiten op de Chemelot Campus. Omdat CRF geen directe deelneming is van de Provincie, maar van Chemelot Participaties B.V. zijn hier geen bedragen opgenomen bij de Provinciale investering en Provinciaal rendement. Het ontwikkelen van dergelijke onderzoekscentra c.q. proeffabrieken op Chemelot Campus geeft een sterke impuls aan de verdere ontwikkeling van de campus en is een belangrijke factor in de opwaardering van de propositie van de campus voor nieuwe innoverende bedrijven.

Visie en beleidsvoornemen

Het project Pilot- en Miniplants maakt deel uit van de "Businesscases Structuurversterkende Projecten" waarmee PS d.d. 7 februari 2014 hebben ingestemd. Middels het inrichten van een pilotplant met o.a. groeifaciliteiten voor startende onderzoekers als tussenstap naar grootschalige productie en een productieplant voor het onderzoekscentrum InSciTe, alsmede een voor biomedische activiteiten op de campus en regio beoogt de Provincie significante pilot plant faciliteiten naar de Chemelot campus te trekken.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Chemelot Research Facilities B.V. is eind 2014 gestart met haar activiteiten en heeft daarbij in december 2014 een eerste afroep van € 10 miljoen van het beschikbaar gestelde totaalkrediet van € 46 miljoen opgevraagd. In 2015 hebben aanvullende stortingen plaatsgevonden ten bedrage van € 12,7 mln. en in 2016 € 8,5 mln. De eerste jaarrekening 2015 van de vennootschap is vastgesteld. Op basis van de huidige prognoses blijft de verwachting gehandhaafd dat 50% van het totale krediet, zijnde € 23 miljoen, als revolverend kan blijven aangemerkt.

Provinciaal Risico

Provinciaal risico betreft het afwaarderen van de boekwaarde, verantwoord binnen Chemelot Participaties B.V., als gevolg van achterblijvende financiële resultaten van de Pilot- en Miniplant faciliteiten.

11. Chemelot Scientific Participations B.V.

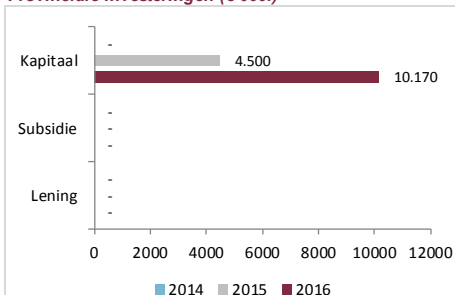
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2015
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 1
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

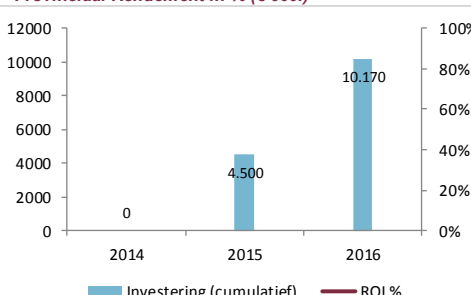
Doelstelling

In deze vennootschap worden de provinciale middelen ten behoeve van de kennisinstututen Stichting InSciTe en Brightlands Materials Center (BMC) geplaatst. Vanuit deze vennootschap worden projectvoorstellen beoordeeld, toegekend en bewaakt.

Provinciale investeringen (€ 000.)

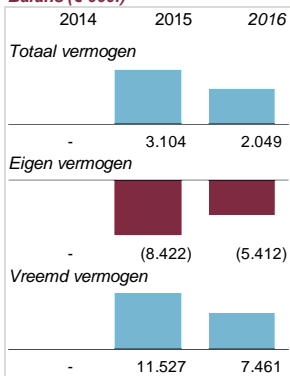
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

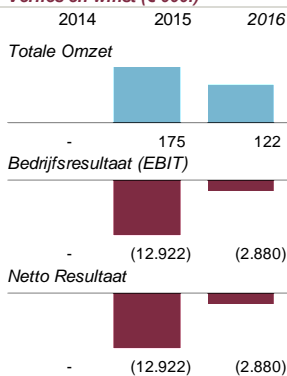
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	4.500	10.170
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	0%	0%

Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	n.b	-416,3%	-140,6%
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	-271,3%	-264,2%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het ontwikkelen van onderzoekscentra is van fundamenteel belang voor de verdere ontwikkeling van Campus Chemelot. De onderzoekscentra fungeren als fysiek aanwezige publiek-private samenwerkingen en vormen de lijm tussen de bedrijven en academische instellingen op de Campus. Deze centra zijn een belangrijk element in het open innovatie ecosysteem en hebben een sterke magneetfunctie op bedrijven en kenniswerkers om zich te vestigen op de Campus.

Visie en beleidsvoornemen

De participatie in de kennisinstututen Institute for Science & Technology (onderzoeks instituut InSciTe) en Brightlands Materialen Centrum (CMTC) maken deel uit van de "Businesscases Structuurversterkende Projecten" waarmee PS d.d. 7 februari 2014 hebben ingestemd. CSP B.V. vervult vanuit een governance perspectief een belangrijke rol in de realisatie van deze projecten.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het gerapporteerde verlies en daaruit voortvloeiend negatief eigen vermogen vindt zijn grondslag in de via CSP B.V. verstrekte bijdrage aan InSciTe en Brightlands Materialen Centrum. Uw Staten heeft een bijdrage van € 30 mln. toegezegd. Per jaareinde '15 is 12,8 mln. gecommiteerd voor 6 projecten uit te voeren binnen InSciTe. Deze kapitaalstortingen zijn volledig afgeschreven. In 2016 heeft een evaluatie van InSciTe plaatsgevonden. Op basis daarvan is het 2e deel van het financieringspakket van € 30 mln. beschikbaar gesteld.

Provinciaal Risico

Bijdragen voor CSP B.V. ten behoeve van InSciTe en BMC zijn door uw Staten als niet-revolverend aangemerkt. Er is dus geen provinciaal risico voor een mogelijke afwaardering ten aanzien van de boekwaarde van de deelneming. Hoewel de totale bijdrage van de beide projecten middels een aandelenstorting c.q. inbreng van agio bij CSP B.V. wordt ingebracht, is op het einde van het boekjaar de boekwaarde bijgesteld naar € 1.

12. Enabling Technologies B.V.

Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Sittard-Geleen
Jaar van oprichting:	2013
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 2.325.000
Belang provincie:	33,33%
Zeggenschap provincie:	33,33%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, DSM, Maastricht UMC

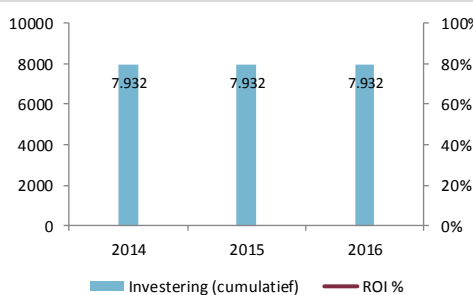
Doelstelling

Het faciliteren van een voor een campus randvoorwaardelijke R&D infrastructuur door kostenneutraal geavanceerde analyse apparatuur voor Chemische stoffen en humane cellen ter beschikking te stellen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

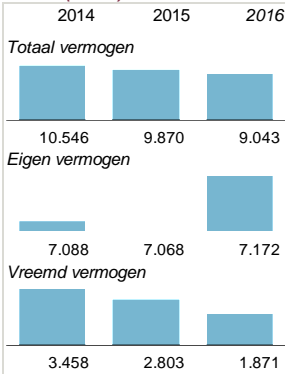
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

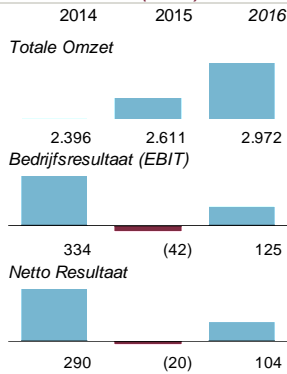
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	5.607	5.607	5.607
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	2.325	2.325	2.325
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

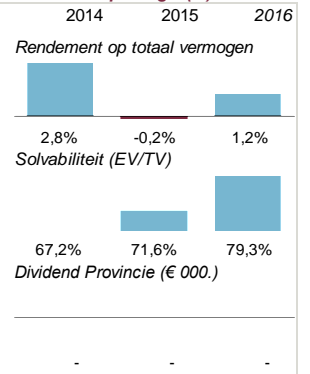
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Het mede sturing geven aan de ontwikkelingen van de Campus Chemelot en de Maastricht Health Campus en verbinding van deze 2 campussen. Door het toegankelijk maken van geavanceerde apparatuur ondersteunt Enabling Technologies B.V. realisatie van de campusdoelstellingen door het vervullen van een essentiële randvoorwaarde.

Visie en beleidsvoornemen

De Provincie Limburg heeft als doelstelling het ontwikkelen van de kennisbasis, het ondersteunen van start ups en MKB en het stimuleren van de groei van kenniswerkers. Het financieel steunen van dit initiatief draagt bij aan het realiseren van deze doelstelling. Het initiatief moet leiden tot een groei van 100 fte kenniswerkers additioneel in de regio in de 1e 10 jaar van Enabling Technologies B.V. De Provincie Limburg heeft het doel na 10 jaar uit Enabling Technologies B.V. te stappen zodat de markt verder haar werking kan hebben.

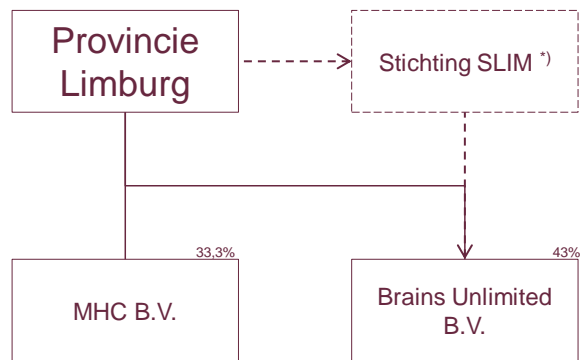
Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het operationeel bedrijfsresultaat van de vennootschap over 2016 is positief (+104 k€), en dat is aanzienlijk beter dan begroot (-59 k€). Zowel de opbrengsten als de kosten zijn lager dan begroot, maar de meevaller aan de kostenkant is - met name door meevallende onderhoudskosten- relatief het grootst.

Provinciaal Risico

Provinciaal risico betreft het afwaarderen van de boekwaarde van € 2.325.000 vanuit een financieel perspectief. Daarnaast bestaat het risico dat de gestelde doelen niet behaald worden binnen de termijn van 10 jaar.

Brightlands Maastricht Health Campus

^{*)} Dit betreft geen verbonden partij

13. Brightlands Maastricht Health Campus B.V.

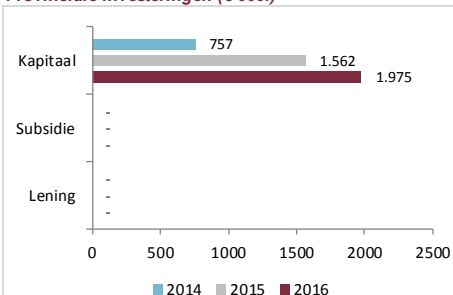
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2013
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 1.000
Belang provincie:	33,30%
Zeggenschap provincie:	33,30%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, MUMC Holding B.V.

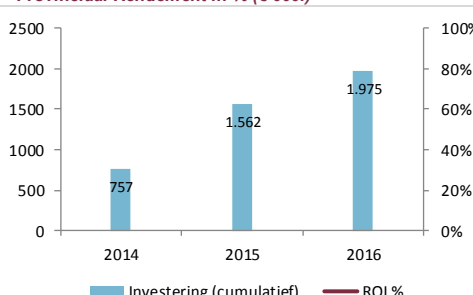
Doelstelling

Brightlands MHC BV fungeert als een "facilitator" tussen de partijen binnen de Maastricht Health Campus met als doel het realiseren van een internationaal gerespecteerde en gespecialiseerde valorisatiecampus, waar bedrijvigheid wordt ontwikkeld vanuit medisch en gezondheidswetenschappelijk onderzoek.

Provinciale investeringen (€ 000.)

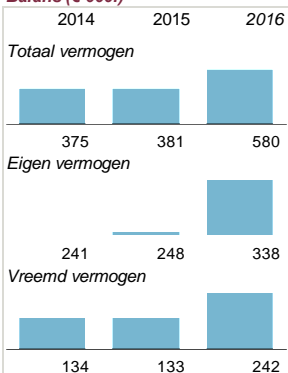
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

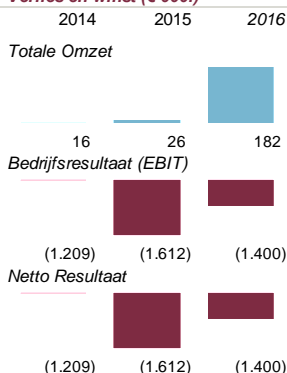
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	757	1.562	1.975
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

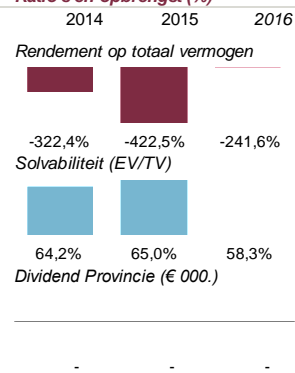
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Provincie Limburg wilt een bijdrage leveren aan het realiseren van werkgelegenheid en het versterken van het Limburgse vestigingsklimaat en de Limburgse concurrentiekracht. Brightlands MHC BV bevordert en stimuleert de campusontwikkeling met als uiteindelijk doel realiseren van werkgelegenheid en een sterke economie.

Visie en beleidsvoornemen

Brightlands MHC BV fungeert als een facilitator tussen de partijen binnen de Maastricht Health Campus met als uiteindelijk doel het realiseren van additionele arbeidsplaatsen door middel van aantrekken van bedrijven (acquisitie), tot waarde brengen van R&D resultaten (valorisatie) en realiseren van 40 spin-off bedrijven in 10 jaar. Brightlands MHC BV moet toegroeien naar de positie van sterk element in het Brightlands-concept.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

2016 was een belangrijk transitiejaar voor de Brightlands Maastricht Health Campus. Het takenpakket is verbreed en omvat nu ook de valorisatie van het intellectueel eigendom van de Universiteit Maastricht en Maastricht UMC+ op de domeinen Health, Medicine, Life Sciences en Sciences. Aangezien MHC daarmee toegang heeft gekregen tot het Intellectueel eigendom van de kennisinstellingen in brede zin, is een gezonde basis gelegd onder een duurzaam verdienmodel voor de campus.

Provinciaal Risico

Financiële en inhoudelijke risico's zijn: Het niet realiseren van additionele arbeidsplaatsen en spin offs; Geen bijdrage kunnen leveren aan versterking van het Limburgse vestigingsklimaat en concurrentiekracht;

14. Brains Unlimited B.V.

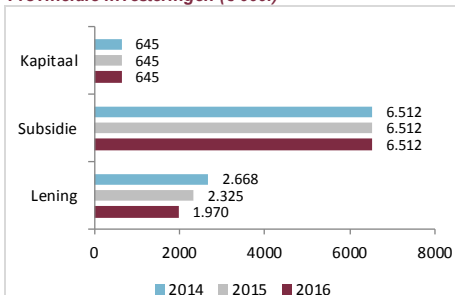
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2012
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 645.000
Belang provincie:	43,00%
Zeggenschap provincie:	43,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Maastricht University Holding B.V.

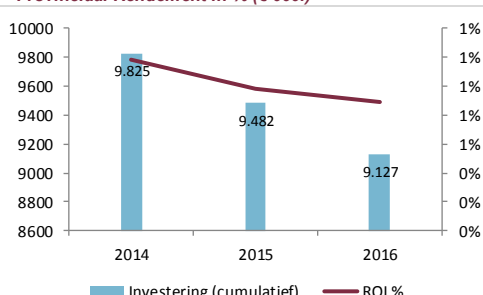
Doelstelling

Brains Unlimited B.V. heeft tot doel de MRI faciliteit te exploiteren en kennisintensieve Life Sciences bedrijvigheid in Limburg te stimuleren middels o.a. het aantrekken van industrieel onderzoek; het aantrekken van wetenschappelijk onderzoek; het enthousiasmeren van onderzoekers tot marktgedreven onderzoek; het ondersteunen, initiëren en uitvoeren van projecten gericht op het gebruik van de scanner faciliteiten en het opzetten van onderwijs direct gelieerd aan het gebruik van de scanner faciliteiten.

Provinciale investeringen (€ 000.)

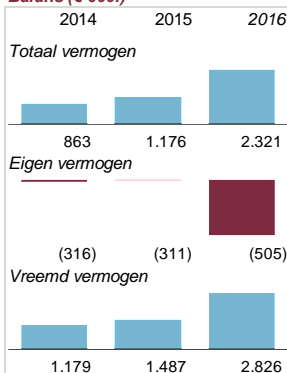
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

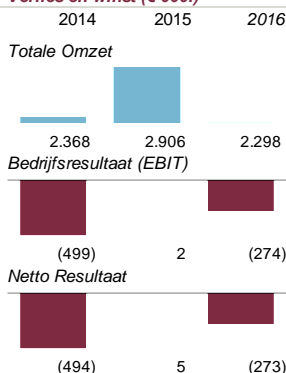
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	2.668	2.325	1.970
Cumulatief verleende subsidie € 000.	6.512	6.512	6.512
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	645	645	645
Ontvangen Rente in periode € 000.	116	93	81
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	1%	1%	1%

Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Item	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	-57,2%	0,4%	-11,8%
Solvabiliteit (EV/TV)	-36,6%	-26,4%	-21,8%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het versterken van de economische structuur in Limburg door het aantrekken en creëren van nieuwe soorten van bedrijvigheid en voor de verdere ontwikkeling van de life science industrie in de regio. Op middellange termijn zal UM/MUMC+ een leidende rol gaan vervullen in onderzoek, onderwijs en zorg. Het centrum is een broedplaats voor toegepaste innovatie en versterkt de aanwezige kennisinfrastructuur. De toename van werkgelegenheid door meer kenniswerkers is een belangrijke vestigingsplaatsfactor.

Visie en beleidsvoornemen

Het project past binnen het coalitieakkoord onderdeel campusontwikkelingen in het bijzonder de Brightlands Maastricht Health Campus.

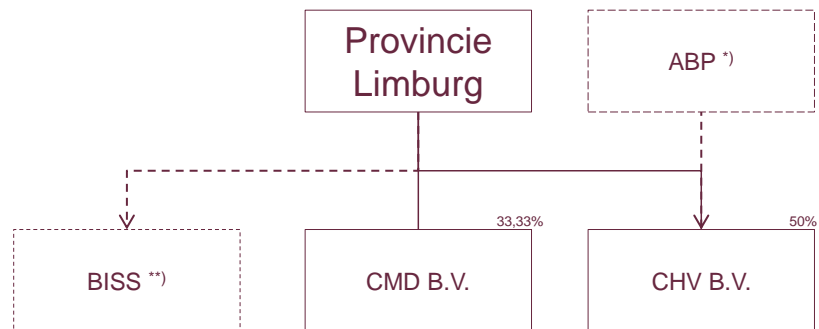
Aandachtspunten en ontwikkelingen

Op basis van de tussentijdse rapportage 2016 was een verlies voorzien van € 500.000,00. Dit verwachte verlies is in sterke mate teruggedrongen. Met name de lagere onderhoudskosten hebben geleid tot een kleiner verlies dan tussentijds gerapporteerd. De jaarrekening sluit met een verlies van €273.100,00. Het verlies over 2016 is nagenoeg geheel te wijten aan het wegvallen van de omzet bij "De Maastricht Studie" (DMS). De wegvallende inkomsten konden in 2016 niet worden gecompenseerd door omzet van nieuwe klanten danwel verhoging van de omzet van bestaande klanten, i.c. de UM en azM.

Provinciaal Risico

Als de vier grootste risico's worden onderkend: Verhuur scanneruren ontoereikend; masteropleidingen (Onvoldoende studenten en opbrengsten); kosten staf (kosten ivm het in bedrijf nemen nieuwe technologie); stop-loss risico (wat te doen wanneer de verwachte revenuen niet gehaald worden) beperking van de risico's van het project zijn gewaarborgd door een aantal maatregelen en gemaakte afspraken tussen de belanghebbende partijen. Het risico bedraagt € 645.000, zijnde de boekwaarde van de deelneming. Daarnaast via stichting Slim het debiteurenrisico ten aanzien van de uitstaande financiering.

Brightlands Smart Services Campus

*) ABP is eigenaar van het gebouw

**) Dit betreft geen verbonden partij

15. Campus Heerlen Management Development B.V.

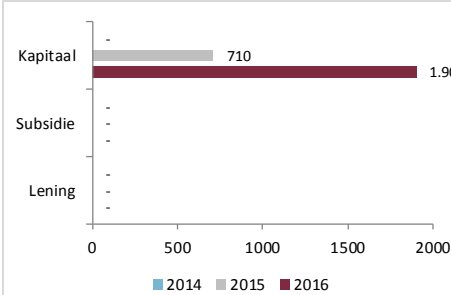
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Heerlen
Jaar van oprichting:	2015
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 1.430.262
Belang provincie:	33,33%
Zeggenschap provincie:	33,33%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Maastricht University Holding B.V. en APG Deelnemingen N.V.

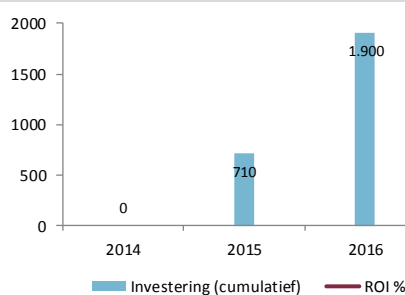
Doelstelling

Leiding over de samenwerking binnen de Brightlands Smart Services Campus en de verdere bevordering van de ontwikkeling daarvan.

Provinciale investeringen (€ 000.)

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	710	1.900
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totaal vermogen	-	6.420	4.936
Eigen vermogen	-	6.420	4.197
Vreemd vermogen	-	-	740

Verlies en winst (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totale Omzet	-	-	449
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	-	(2.223)
Netto Resultaat	-	-	(2.223)

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	n.b	0,0%	-45,0%
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	100,0%	85,0%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

CMD BV is een van de drie pijlers van de Brightlands Smart Services Campus, naast het instituut BISS en CHV BV. De pijlers zijn onlosmakelijk onderling met elkaar verbonden. De ontwikkeling van een Smart Services Campus zorgt voor een versnelling en versterking van de regionale economische structuur en voor binding van talent aan de regio.

Visie en beleidsvoornemen

Het project Brightlands Smart Services Campus Heerlen beoogt de realisatie van een campus met internationale allure op het gebied van 'smart services'. 'Smart services' zijn slimme product- en dienstinnovaties die als gevolg van het effectief en innovatief gebruik van informatie en data een bron zijn van economische meerwaarde voor organisaties en hun klanten.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De verschillende vennootschappen zijn in augustus 2015 opgericht en het campusgebouw is midden 2016 opgeleverd, waarbij naast de hoofdhouders Accenture en Concentra ook diverse start-ups intrek hebben genomen in de Smart Services Campus. Er ligt nog een uitdaging om ook het resterende vloeroppervlak conform business case te verhuren. Na een fase van ontwikkeling van de organisatie in 2016 is hier met ingang van 2017 volop op ingezet, in samenhang met het creëren en ontwikkelen van de campus community. Voorbeelden zijn Techruption, de samenwerking met het Center for Big Data Statistics en het programme Limburg Meet. De exploitatie is negatief beïnvloed door hogere uitgaven aan ICT. Met name de kosten voor inhuur van expertise voor het inrichten en opzetten van de ICT infrastructuur zijn

Provinciaal Risico

Het risico vanuit financieel perspectief is voornamelijk gelegen in het werven van voldoende huurders om een sluitende businesscase te houden. Dan loopt de Provincie het risico de boekwaarde te moeten afwaarderen.

16. Campus Heerlen Huisvesting B.V.

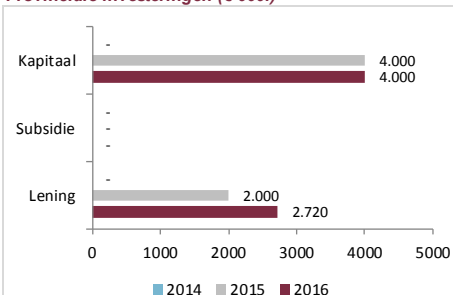
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Heerlen
Jaar van oprichting:	2015
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 4.000.000
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	50,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en APG Deelnemingen N.V.

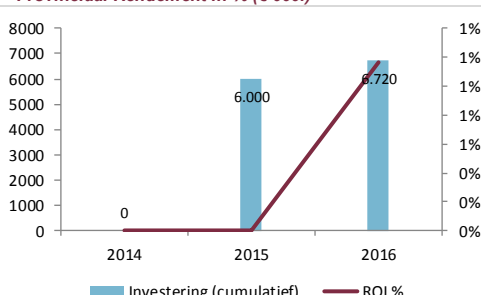
Doelstelling

Het primaire doel van CHV BV is het behalen van een volledige en rendabele bezetting van het Campusgebouw door onderhuurders, binnen een zo kort mogelijke periode na oprichting van CHV BV (31 juli 2015) in overeenstemming met de businesscase CHV.

Provinciale investeringen (€ 000.)

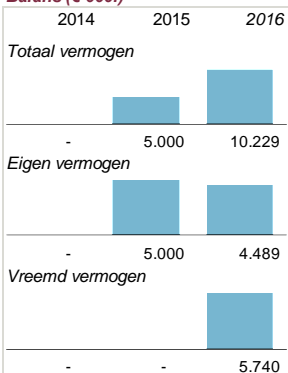
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

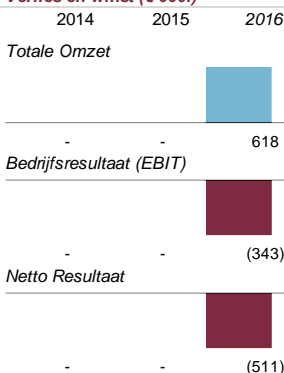
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	2.000	2.720
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	4.000	4.000
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	78
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	0%	1%

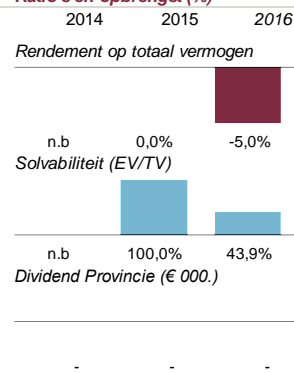
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

CHV BV is een van de drie pijlers van de Smart Services Campus, naast het instituut BISS en CMD BV. De pijlers zijn onlosmakelijk onderling met elkaar verbonden. De ontwikkeling van een Smart Services Campus zorgt voor een versnelling en versterking van de regionale economische structuur en voor binding van talent aan de regio.

Visie en beleidsvoornemen

De BV is medio 2015 opgericht met het oog op provinciale betrokkenheid, samen met de andere founding fathers (t.w. APG en UM), gedurende 10 jaar. De Smart Service Campus zal 2.000 á 2.500 nieuwe arbeidsplaatsen opleveren en er zullen 1.600 studenten studeren. Dat zijn de doelstellingen voor 2025.

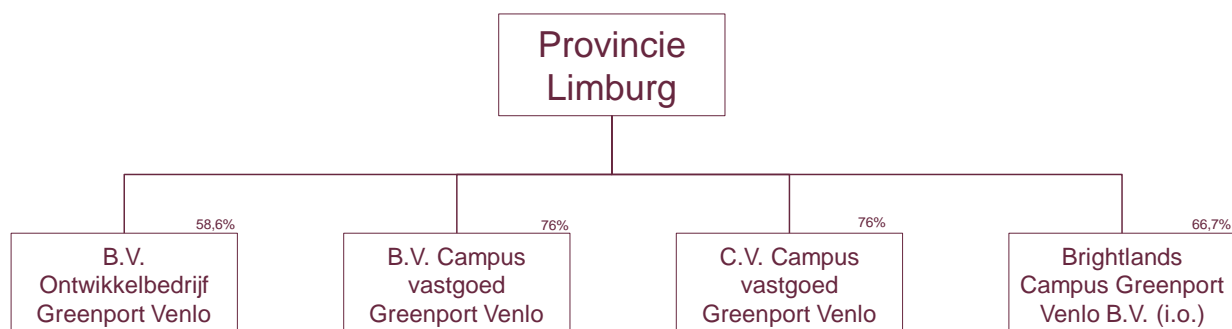
Aandachtspunten en ontwikkelingen

De verschillende vennootschappen zijn in augustus 2015 opgericht en het campusgebouw is midden 2016 opgeleverd, waarbij naast de hoofdhuurders Accenture en Concentra ook diverse start-ups intrek hebben genomen in de Smart Services Campus. Er ligt nog een uitdaging om ook het resterende vloeroppervlak conform business case te verhuren. Na een fase van ontwikkeling van de organisatie in 2016 kan hier met ingang van 2017 volop op worden ingezet, in samenhang met het creëren en ontwikkelen van de campus community. De Jaarrekening sluit met een negatief saldo van € 511.000. Begroot was een negatief saldo van € 729.000. Het lagere negatieve saldo is grotendeels veroorzaakt door de latere ingangsdatum van de huur.

Provinciaal Risico

Het risico vanuit financieel perspectief is voornamelijk gelegen in het werven van voldoende bewoners (huurders) en deelnemers om een sluitende businesscase te houden. Dan loopt de Provincie het risico de boekwaarde ad. € 4 mln. te moeten afwaarderen, evenals de verstrekte financiering.

Brightlands Greenport Venlo

17. B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo

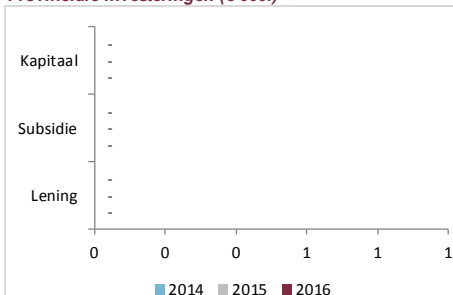
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Venlo
Jaar van oprichting:	2017
Rechtsvorm:	Besloten vennootschap
Boek waarde (€)	€ 27.200.000
Belang provincie:	58,60%
Zeggenschap provincie:	58,60%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Horst a/d Maas, Venlo, Venray

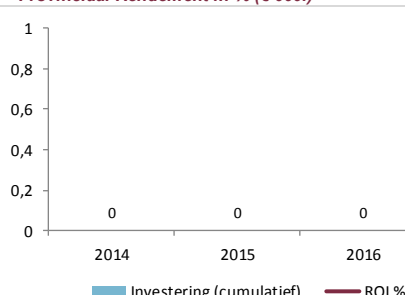
Doelstelling

Op 31 oktober 2014 hebben Provinciale Staten ingestemd met de in het Plan van Aanpak Programma greenport Venlo vervatte koers en acties. Een van de onderdelen van het Plan van aanpak is de programmalijn "werklandschap". Deze heeft als doel het realiseren van een goed geoutilleerd werklandschap met concurrerende grondprijzen vanuit één gebiedsautoriteit. De B.V. ontwikkelbedrijf greenport Venlo is hiertoe opgericht.

Provinciale investeringen (€ 000.)

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totaal vermogen	-	-	n.b
Eigen vermogen	-	-	n.b
Vreemd vermogen	-	-	n.b

Verlies en winst (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totale Omzet	-	-	n.b
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	-	n.b
Netto Resultaat	-	-	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	n.b	n.b	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	n.b	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Greenport Venlo staat voor een kansrijke economische structuur en duurzame ontwikkeling van de regio Noord-Limburg. De Provincie Limburg en de gemeenten Horst aan de Maas, Venray en Venlo hebben de ambitie om het Klavertje 4-gebied te ontwikkelen tot een goed ontsloten (fysiek) werklandschap met een hoge (ruimtelijke) kwaliteit. Daarbij is ervoor gekozen om het gebied te ontwikkelen onder de regie van één gebiedsautoriteit.

Visie en beleidsvoornemen

PS hebben bij besluit d.d. 31 oktober 2014 ingestemd met de in het 'Plan van aanpak programma Greenport Venlo' vervatte ambitie om te komen tot een aantrekkelijk en wervend kennislandschap waaronder begrepen de koers inzake de vervechting van DCGV en TPN (en Venlo Greenpark) en de inrichting van één uitvoeringsorganisatie. Dit is gerealiseerd per 1 februari 2017 met de formele oprichting van B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo en de B.V./C.V. Campus Campus Vastgoed Greenport Venlo. In het ontwikkelbedrijf is de grondexploitatie van het werklandschap ondergebracht.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De hiervoor beschreven vervechting van de (grond)exploitaties van WOM K4, TPN, Venlo Greenpark, Villa Flora en de Innovatoren is geëffectueerd en met ingang van 2017 zal vanuit de centrale organisatie B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo worden gestuurd op de realisatie van de financiële en inhoudelijke doelstellingen. In 2017 resulteert dit in een boekwaarde van € 27,2 mln.

Provinciaal Risico

De Provincie loopt het risico de boekwaarde te moeten afwaarderen als gevolg van marktontwikkelingen, kostenstijging en verlengen van de looptijd. Bij de vervechting is een risicosereserv gevormd ter dekking van deze risico's.

18. B.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo B.V.

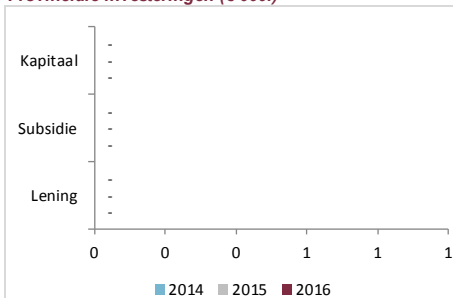
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Venlo
Jaar van oprichting:	2017
Rechtsvorm:	Besloten vennootschap
Boek waarde (€)	€ 10.560.307
Belang provincie:	76,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Gemeente Venlo

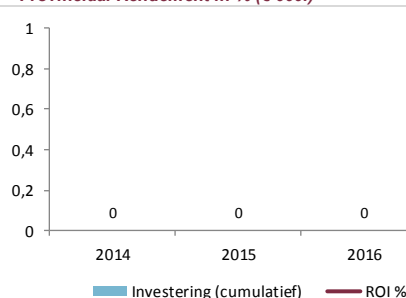
Doelstelling

Het exploiteren en ontwikkelen van de innovatoren, villa flora en omliggende campus gronden. Daarnaast treedt de B.V. Campus Vastgoed op als beherend vennoot van de C.V. Campus Vastgoed.

Provinciale investeringen (€ 000.)

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totaal vermogen	-	-	n.b
Eigen vermogen	-	-	n.b
Vreemd vermogen	-	-	n.b

Verlies en winst (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totale Omzet	-	-	n.b
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	-	n.b
Netto Resultaat	-	-	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	n.b	n.b	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	n.b	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Greenport Venlo staat voor een kansrijke economische structuur en duurzame ontwikkeling van de regio Noord-Limburg. De Provincie Limburg en de gemeenten Horst aan de Maas, Venray en Venlo hebben de ambitie om het Klavertje 4-gebied te ontwikkelen tot een goed ontsloten (fysiek) werklandschap met een hoge (ruimtelijke) kwaliteit. Daarbij is ervoor gekozen om het gebied te ontwikkelen onder de regie van één gebiedsautoriteit.

Visie en beleidsvoornemen

PS hebben bij besluit d.d. 31 oktober 2014 ingestemd met de in het 'Plan van aanpak programma Greenport Venlo' vervatte ambitie om te komen tot een aantrekkelijk en wervend kennislandschap waaronder begrepen de koers inzake de vervechting van DCGV en TPN (en Venlo Greenpark) en de inrichting van één uitvoeringsorganisatie. Dit is gerealiseerd per 1 februari 2017 met de formele oprichting van B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo en de B.V./C.V. Campus Campus Vastgoed Greenport Venlo. In de campus vastgoed B.V. zijn het vastgoed en de omliggende campusgronden ingebracht.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

De hiervoor beschreven vervechting van de (grond)exploitaties van WOM K4, TPN, Venlo Greenpark, Villa Flora en de Innovatoren is geëffectueerd en met ingang van 2017 zal vanuit de centrale organisatie B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo worden gestuurd op de realisatie van de financiële en inhoudelijke doelstellingen. In 2017 resulteert dit in een boekwaarde van € 10,6 mln.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming te moeten afwaarderen, ingevolge achterblijven huuropbrengsten, waardevermindering van het vastgoed of een achterblijvende exploitatie van de campusgronden.

19. C.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo

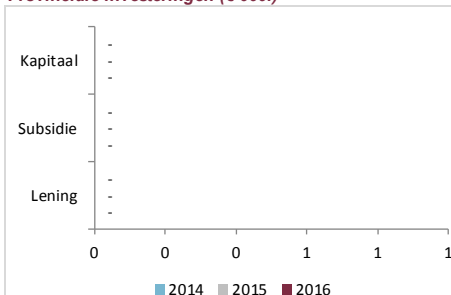
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Venlo
Jaar van oprichting:	2017
Rechtsvorm:	Commanditaire vennootschap
Boek waarde (€)	€ 8.096.693
Belang provincie:	76,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Gemeente Venlo

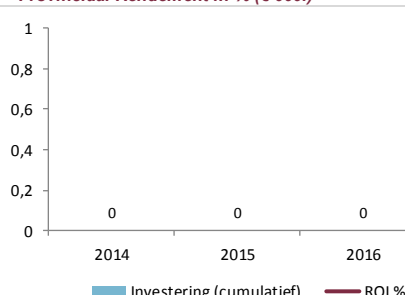
Doelstelling

De innovatoren is ondergebracht in de C.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo. De beheertaken worden uitgevoerd door de B.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo

Provinciale investeringen (€ 000.)

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totaal vermogen	-	-	n.b
Eigen vermogen	-	-	n.b
Vreemd vermogen	-	-	n.b

Verlies en winst (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totale Omzet	-	-	n.b
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	-	n.b
Netto Resultaat	-	-	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	n.b	n.b	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b	n.b	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Greenport Venlo staat voor een kansrijke economische structuur en duurzame ontwikkeling van de regio Noord-Limburg. De Provincie Limburg en de gemeenten Horst aan de Maas, Venray en Venlo hebben de ambitie om het Klavertje 4-gebied te ontwikkelen tot een goed ontsloten (fysiek) werklandschap met een hoge (ruimtelijke) kwaliteit. Daarbij is ervoor gekozen om het gebied te ontwikkelen onder de regie van één gebiedsautoriteit.

Visie en beleidsvoornemen

PS hebben bij besluit d.d. 31 oktober 2014 ingestemd met de in het 'Plan van aanpak programma Greenport Venlo' vervatte ambitie om te komen tot een aantrekkelijk en wervend kennislandschap waaronder begrepen de koers inzake de vervechting van DCGV en TPN (en Venlo Greenpark) en de inrichting van één uitvoeringsorganisatie. Dit is gerealiseerd per 1 februari 2017 met de formele oprichting van B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo en de B.V./C.V. Campus Campus Vastgoed Greenport Venlo. In de C.V. is de innovatoren ondergebracht.

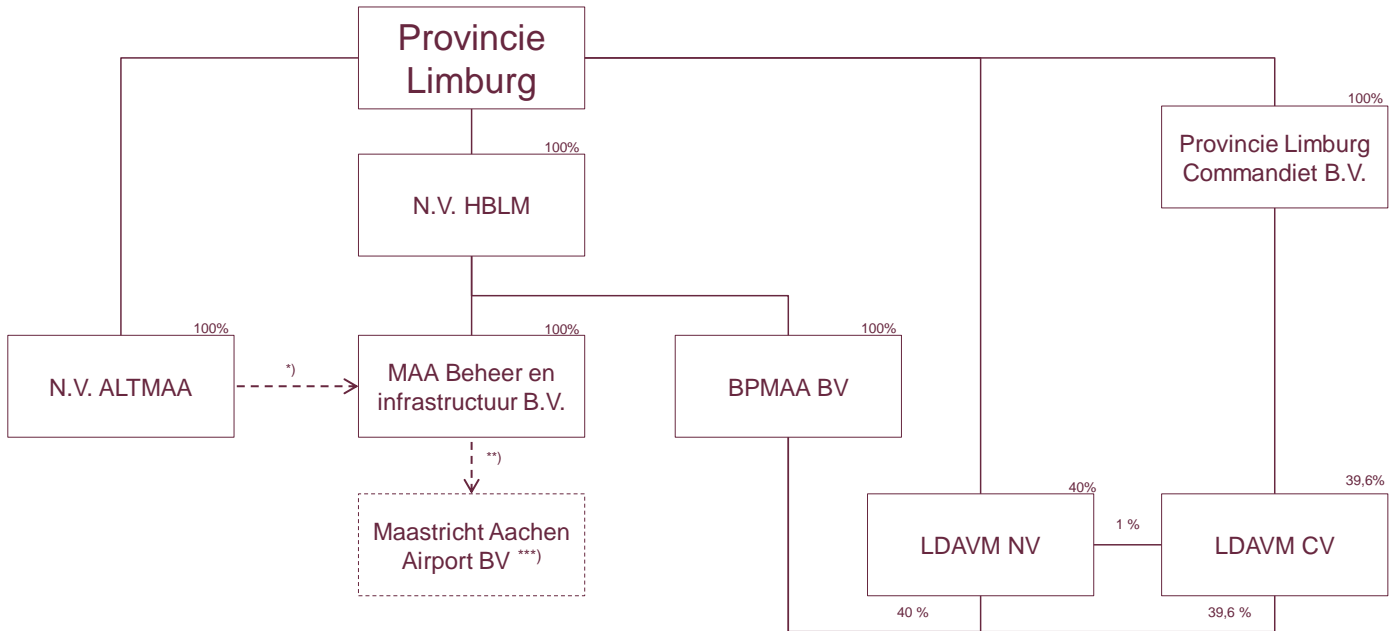
Aandachtspunten en ontwikkelingen

De hiervoor beschreven vervechting van de (grond)exploitaties van WOM K4, TPN, Venlo Greenpark, Villa Flora en de Innovatoren is geëffectueerd en met ingang van 2017 zal vanuit de centrale organisatie B.V. Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo worden gestuurd op de realisatie van de financiële en inhoudelijke doelstellingen. In 2017 resulteert dit in een boekwaarde van € 8,1 mln.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming te moeten afwaarderen, ingevolge achterblijven huuropbrengsten of waardevermindering van het vastgoed.

Maastricht-Aachen Airport

1) Dit betreft het beheer van de erfpachtovereenkomst

2) Dit betreft het beheer van de concessieovereenkomst

3) Dit betreft geen verbonden partijen, maar vennootschap van concessienemer TCGI

20. N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht

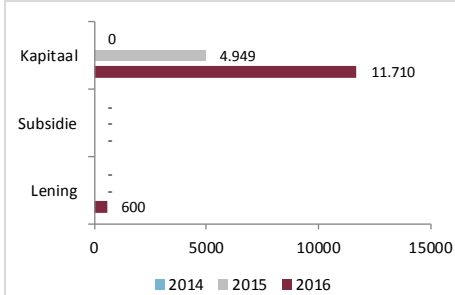
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Beek
Jaar van oprichting:	2014
Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 10.475.966
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

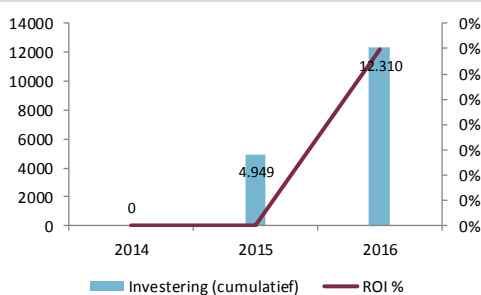
Doelstelling

Het (doen) exploiteren van een luchthavenbedrijf (tot 1 juli 2016). Vanaf 1 juli 2016 moedermaatschappij van BP MAA B.V. en MAA Beheer & Infra B.V., welke de concessie-overeenkomst met de concessienemer beheert.

Provinciale investeringen (€ 000.)

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	600
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	0	4.949	11.710
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	17
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totaal vermogen	45.770	45.500	n.b
Eigen vermogen	(1.695)	(297)	n.b
Vreemd vermogen	47.465	45.798	n.b

Verlies en winst (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totale Omzet	6.297	7.765	n.b
Bedrijfsresultaat (EBIT)	913	(2.683)	n.b
Netto Resultaat	117	(3.595)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	0,3%	-7,9%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	-3,7%	-0,7%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

De luchthaven MAA is van belang voor een sterk leef- en vestigingsklimaat en heeft relevante sociaal-economische effecten op de schaal van Limburg. MAA kan niet uitsluitend op eigen benen staan en heeft zonder substantiële steun van de overheid geen toekomstperspectief. Dat geldt overigens voor vrijwel alle regionale luchthavens in Europa.

Visie en beleidsvoornemen

Het duurzaam hebben van een luchthaven is wezenlijk van belang voor een goede bereikbaarheid van de regio, draagt bij aan een sterk leef- en vestigingsklimaat van de regio en heeft relevante sociaal-economische (waaronder werkgelegenheid) effecten. De Provincie heeft het voornemen om de luchthavenonderneming te herstructureren waarbij de infrastructuur (provinciaal eigendom) via een aanbesteding aan een private onderneming voor exploitatie ter beschikking wordt gesteld, in 2016 geëffectueerd. Daartoe is een concessie van minimaal 10 jaar aan een private partij verleend met een ingangsdatum van 1 juli 2016. Door investeringen en goed onderhoud dient er een infrastructuur te komen die toekomstbestendig is en waarvan de exploitatie door een marktpartij zal geschieden.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In mei 2016 is de concessieovereenkomst met TCGI B.V. getekend. De vennootschappelijke herstructurering is afgerond. Er heeft een ontvlechting plaatsgevonden waarbij enerzijds de luchthavendiensten zijn ondergebracht bij een vennootschap (Maastricht Aachen Airport B.V.) die in handen is gekomen van een ter zake deskundige marktpartij en de publieke taken en belangen zijn ondergebracht bij MAA Beheer & Infrastructuur B.V. Ingevolge kapitaalstortingen voor onderhoud en investeringsuitgaven is de boekwaarde toegenomen. De meest recente prognoses met betrekking tot vrachtovervoer zijn blijvend positief. Over 2017 verwachten wij een substantiële groei van het vrachtvolume.

Provinciaal Risico

Het financieel risico is met name gelegen in het houden van een concessienemer voor het exploiteren van de luchthaven. De ter beschikking gestelde kredieten zijn niet als revolverend bestempeld, met uitzondering van de verstrekte lening en de aanschaf van de cargoterminal. Tegenover de middels agio verstrekte kredieten staat een reserve voor afwaardering. Het maatschappelijk risico zit in het mogelijk failliet gaan van de luchthaven en daarmee gepaard gaande verlies aan directe en indirecte werkgelegenheid.

21. N.V. ALTMAA

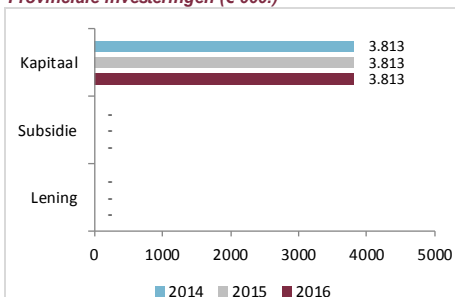
Basis Informatie

Vestingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2005
Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 1
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

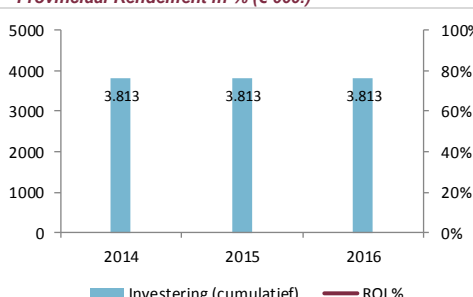
Doelstelling

Het beheer van het erfpachtcontract van het als zodanig aangewezen luchtvaartterrein Maastricht-Aachen Airport alsmede de afwikkeling van de aandelenverkoopovereenkomst van N.V. Holding Businesspark Luchthaven Maastricht.

Provinciale investeringen (€ 000.)

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	3.813	3.813	3.813
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totaal vermogen	2.353	58	n.b
Eigen vermogen	1.303	58	n.b
Vreemd vermogen	1.050	0	n.b

Verlies en winst (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totale Omzet	-	-	n.b
Bedrijfsresultaat (EBIT)	(2)	(2)	n.b
Netto Resultaat	(1.033)	(1.245)	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	-43,9%	-2165,5%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	55,4%	100,0%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

De aanwezigheid van het luchtvaartterrein draagt bij aan het verbeteren van de (grensoverschrijdende) bereikbaarheid en mobiliteit en is een randvoorwaarde voor het waarmaken van de provinciale economische ambities.

Visie en beleidsvoornemen

De aanwezigheid van het luchtvaartterrein draagt bij aan het verbeteren van de (grensoverschrijdende) bereikbaarheid en mobiliteit en is een randvoorwaarde voor het waarmaken van de provinciale economische ambities. In de AvA van 6 november 2013 is een besluit genomen over de overname van de aandelen van de overige aandeelhouders door de Provincie. De formele afhandeling van de notariële overdracht is medio 2014 afgerond. De Provincie zal als 100% (enig) aandeelhouder het beheer van het erfpachtcontract met MAA B.V. voortzetten. NV ALTMAA kan als juridische entiteit mogelijk nog ingezet worden bij de realisatie van een duurzame toekomst voor MAA.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Er zijn geen aandachtspunten of ontwikkelingen te melden.

Provinciaal Risico

Er zijn nauwelijks nog financiële verplichtingen in NV ALTMAA. De aanwezige financiële middelen zijn toereikend en de boekwaarde in de provinciale begroting is teruggebracht naar € 1.

22. Provincie Limburg Aviation Valley Commandiet B.V.

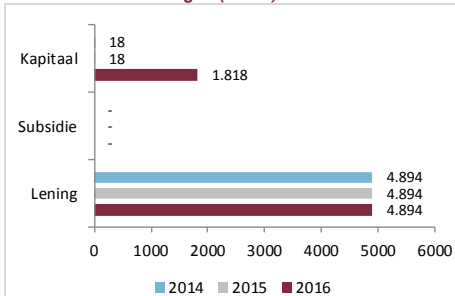
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2009
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 1.818.000
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

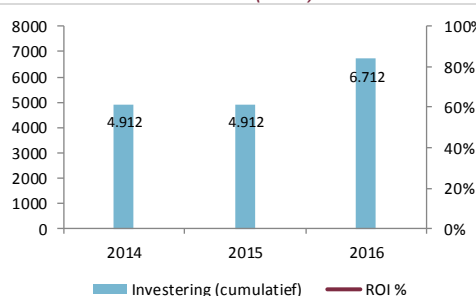
Doelstelling

Het als commanditair vennoot deelnemen in, het financieren van, het samenwerken met en het verlenen van adviezen en andere diensten aan de commanditaire vennootschap Land Development AviationValley Maastricht C.V., teneinde de realisatie van het bedrijventerrein BPMAA te Beek/Meersen te bewerkstelligen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

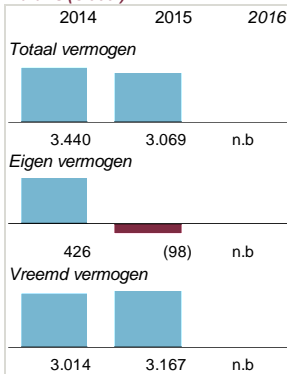
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

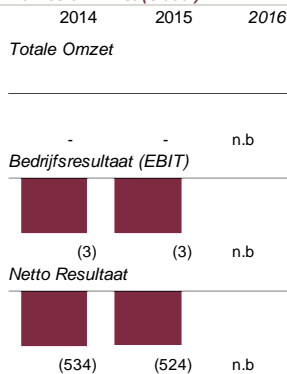
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	4.894	4.894	4.894
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	18	18	1.818
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

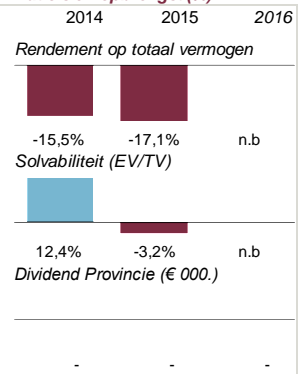
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Door als commanditair vennoot deel te nemen in Land Development Aviation Valley Maastricht C.V. draagt Provincie Limburg Aviationvalley Commandiet B.V. bij aan haar doelstellingen en de realisatie van het bedrijven terrein BPMAA.

Visie en beleidsvoornemen

Door middel van de activiteiten van de LDAVM C.V. komen tot stimulering van de aantrekkingskracht van de luchthaven en het geven van een impuls voor de (regionale) werkgelegenheid (bevorderen vestigingsklimaat). Deze bedrijventerreinontwikkeling is opgenomen als Economisch Kerngebied en maakt onderdeel uit van de Provinciaal Ruimtelijke Hoofdstructuur; actieve en permanente betrokkenheid van de Provincie leidt tot integrale gebiedsontwikkeling en voorziet in realisatie van de provinciale opgave van het POL2006.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Op 16 mei 2014 hebben PS ingestemd met de overname van de aandelen NV HBLM (Holding Businesspark Luchthaven Maastricht). Hierdoor is de Provincie per 15 juli 2014 tevens indirect eigenaar geworden van de aandelen van Businesspark MAA B.V. in LDAVM met als gevolg dat de Provincie nu een meerderheidsbelang heeft van 80%. De toename in boekwaarde hangt samen met de storting in de C.V. zoals aldaar toegelicht.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de onderneming ad € 1.818.000 te moeten afwaarderen. Moment van aflossing van de lening is afhankelijk van ontvangst van winstuitkeringen vanuit de LDAVM CV. De LDAVM CV kent 2 hoofd risico's: Vertraging uitgifte en verlaging uitgifteprijs. Binnen de exploitatie van de C.V. is voor de risico's ten laste van de exploitatie een voorziening gevormd. Jaarlijks worden met de actualisatie van het businessplan de risico's geïnventariseerd, geanalyseerd en zo nodig wordt de risicovoorziening bijgesteld.

23. Land Development Aviation Valley Maastricht C.V.

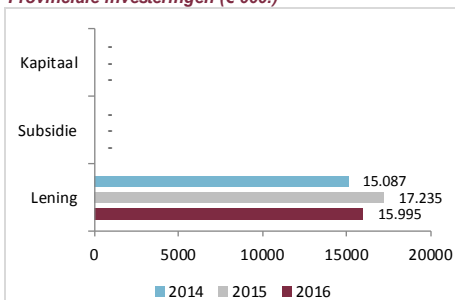
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2009
Rechtsvorm:	Commanditaire Venootschap
Boek waarde (€)	€ -
Belang provincie:	40,00%
Zeggenschap provincie:	40,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, BPMAA B.V., Dura Vermeer en Aviation Logistics Development Company

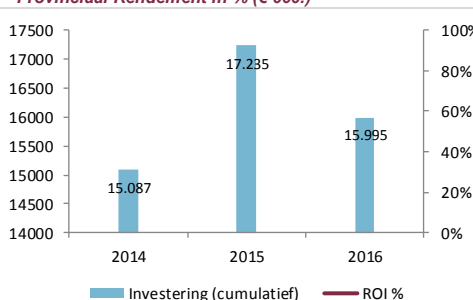
Doelstelling

Uitvoering te geven aan zowel het Master- en Businessplan, dat door de aandeelhouders is vastgesteld. Het te ontwikkelen bedrijventerrein BPMAA (groot circa 110 hectare bruto), gelegen binnen de gemeente Beek en de gemeente Meerssen, is een van de in het POL aangewezen locaties voor de realisatie van een bedrijventerrein. Het gebied wordt ontwikkeld als hoogwaardige en duurzame kwaliteitslocatie met een landschappelijke inpassing in de omgeving.

Provinciale investeringen (€ 000.)

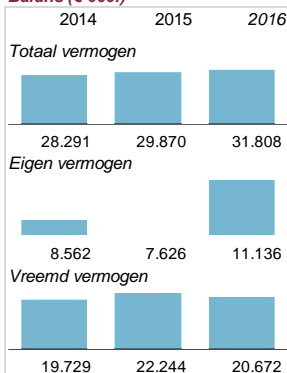
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

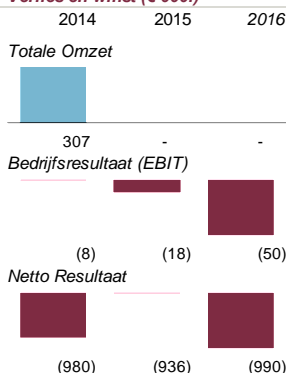
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	15.087	17.235	15.995
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

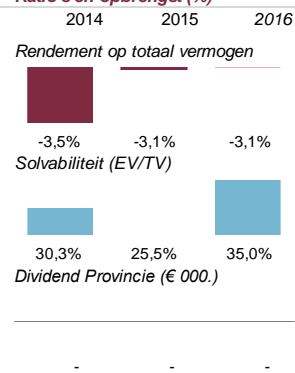
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Eind 2008 zorgde de kredietcrisis enerzijds voor aarzeling bij de partners en groeivertraging in de reële economie; deze zouden ook de uitgafteverwachtingen m.b.t. het bedrijventerrein kunnen temperen. Anderzijds was toen ook het aangewezen moment om als overheid anticyclisch te investeren en ook daarmee vertrouwen uit te spreken in de te verwachten bedrijvigheid rondom MAA. In juni 2013 werd het belang van de luchthaven nogmaals onderstreept.

Visie en beleidsvoornemen

Het te ontwikkelen bedrijventerrein BPMAA staat voor de stimulering van de aantrekkingskracht van de luchthaven op lange termijn en tevens als impuls voor de (regionale) werkgelegenheid. De ontwikkelingen in BPMAA overschrijden de gemeentegrenzen van de gemeenten Beek en Meerssen. De N.V./C.V. is instrumenteel een waarborg om maatschappelijk en economisch rendement te realiseren. Deze bedrijventerreinontwikkeling is opgenomen als Economisch Kerngebied en maakt onderdeel uit van de Provinciaal Ruimtelijke Hoofdstructuur; actieve en permanente betrokkenheid van de Provincie leidt tot integrale gebiedsontwikkeling en voorziet in realisatie van de provinciale opgave van het POL2014. Naar het huidige inzicht is het actuele C.V./N.V. construct nog steeds de beste wijze om onze belangen te borgen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

PS heeft op 7 juli 2016 ingestemd met de t.l.v. de Provincie komende agiostorting van € 5,8 mln. (80%-belang) op basis van de werkelijk optredende tekorten. Van dit max. bedrag vloeit direct (€ 1,6 mln. aan bijgeschreven rente op provinciale geldlening) en indirect (€ 0,9 mln. aan openstaande schuld aan BPMAA) € 2,5 mln. terug. In de AvA van 14 september 2016 is besloten over de hoogte van de eerste storting. Het aandeel van de Provincie in deze storting bedraagt € 3,6 mln in gelijke delen verstrekt via PLAC B.V. en HBLM. Op 31 maart 2017 heeft een tweede agiostorting plaatsgevonden. Het provinciaal aandeel in deze storting bedraagt € 0,8 mln. gelijkelijk verstrekt via PLAC B.V. en HBLM. Ingevolge een grote verkoop worden geen aanvullende stortingen meer verwacht.

Provinciaal Risico

Hoewel de feitelijke werkzaamheden en de activa in LDAVM C.V. zitten, zit het financieel risico in de Provincie Limburg Aviation Valley Commandit B.V. ten aanzien van de deelneming. Ten aanzien van de financiering loopt de Provincie het risico dat deze niet kan worden afgelost. De huidige grondexploitatie sluit nochtans positief. Binnen de exploitatie van de C.V. is voor de risico's ten laste van de exploitatie een voorziening gevormd.

24. Land Development Aviation Valley Maastricht N.V.

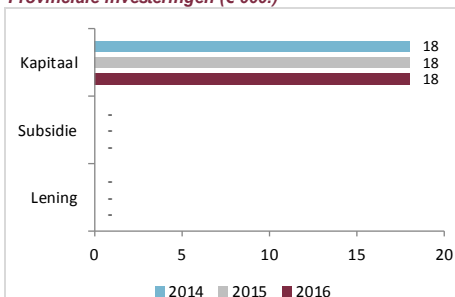
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2009
Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 18.000
Belang provincie:	40,00%
Zeggenschap provincie:	40,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, BPMAA B.V., Dura Vermeer. en Aviation Logistics Development Company

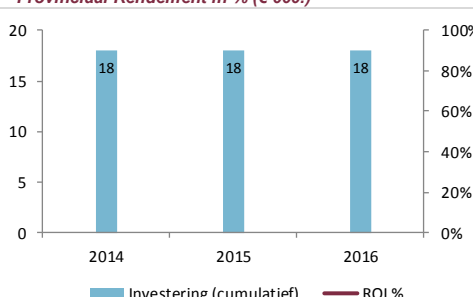
Doelstelling

Uitvoering te geven aan zowel het Master- en Businessplan, dat door de aandeelhouders is vastgesteld. Het te ontwikkelen bedrijventerrein BPMAA (groot circa 110 hectare bruto), gelegen binnen de gemeente Beek en de gemeente Meerssen, is een van de in het POL aangewezen locaties voor de realisatie van een bedrijventerrein. Het gebied wordt ontwikkeld als hoogwaardige en duurzame kwaliteitslocatie met een landschappelijke inpassing in de omgeving.

Provinciale investeringen (€ 000.)

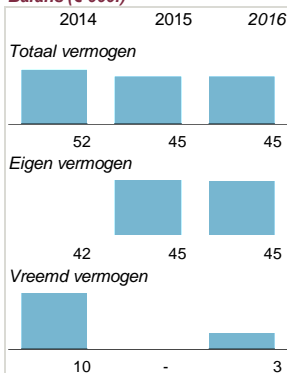
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

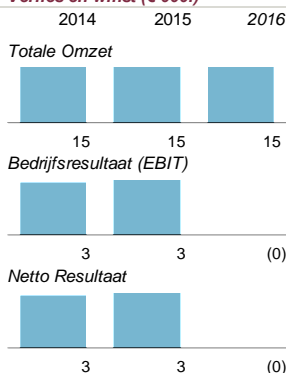
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	18	18	18
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

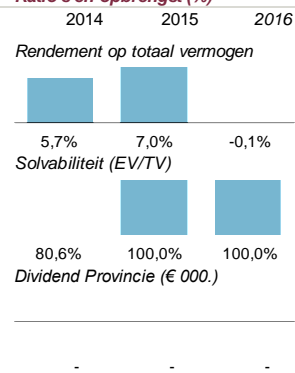
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Eind 2008 zorgde de kredietcrisis enerzijds voor aarzeling bij de partners en groeivertraging in de reële economie; deze zouden ook de uitgiteverwachtingen m.b.t. het bedrijventerrein kunnen temperen. Anderzijds was toen ook het aangewezen moment om als overheid anticyclisch te investeren en ook daarmee vertrouwen uit te spreken in de te verwachten bedrijvigheid rondom MAA.

Visie en beleidsvoornemen

Het te ontwikkelen bedrijventerrein BPMAA staat voor de stimulering van de aantrekkingskracht van de luchthaven op lange termijn en tevens als impuls voor de (regionale) werkgelegenheid. De ontwikkelingen in BPMAA overschrijden de gemeentegrenzen van de gemeenten Beek en Meerssen. De N.V./C.V. is instrumenteel een waarborg om maatschappelijk en economisch rendement te realiseren. Deze bedrijventerreinontwikkeling is opgenomen als Economisch Kerngebied en maakt onderdeel uit van de Provinciaal Ruimtelijke Hoofdstructuur; actieve en permanente betrokkenheid van de Provincie leidt tot integrale gebiedsontwikkeling en voorziet in realisatie van de provinciale opgave van het POL2014. Naar het huidige inzicht is het actuele C.V./N.V. construct nog steeds de beste wijze om onze belangen te borgen.

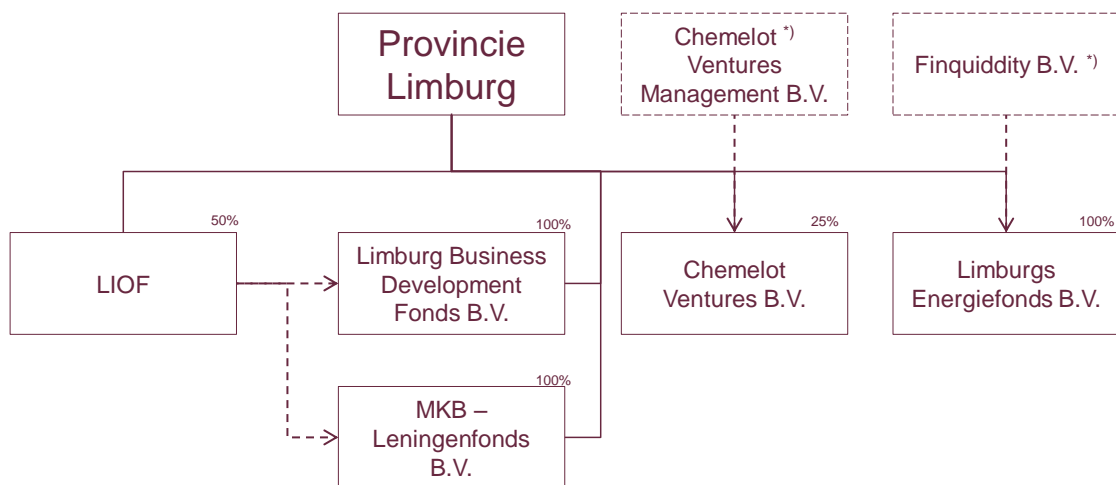
Aandachtspunten en ontwikkelingen

PS heeft op 7 juli 2016 ingestemd met de t.l.v. de Provincie komende agiostorting van € 5,8 mln. (80%-belang) op basis van de werkelijk optredende tekorten. Van dit max. bedrag vloeit direct (€ 1,6 mln. aan bijgeschreven rente op provinciale geldlening) en indirect (€ 0,9 mln. aan openstaande schuld aan BPMAA) € 2,5 mln. terug. In de AvA van 14 september 2016 is besloten over de hoogte van de eerste storting. Het aandeel van de Provincie in deze storting bedraagt € 3,6 mln. in gelijke delen verstrekt via PLAC B.V. en HBLM. Op 31 maart 2017 heeft een tweede agiostorting plaatsgevonden. Het provinciaal aandeel in deze storting bedraagt € 0,8 mln. gelijkelijk verstrekt via PLAC B.V. en HBLM. Ingevolge een grote verkoop worden geen aanvullende stortingen meer verwacht.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de onderneming ad € 18.000 te moeten afwaarderen. Daarnaast loopt de onderneming (en daarmee indirect de Provincie) een risico ten aanzien van vertraging in de uitgite en verlaging uitgiteprijzen. Jaarlijks worden met de actualisatie van het businessplan de risico's geïnventariseerd, geanalyseerd en zo nodig de risicovoorziening bijgesteld.

Regionale ontwikkeling en fondsen

*) Dit betreft geen verbonden partijen, maar externe fondsbeheerders

25. N.V. Industriebank LIOF

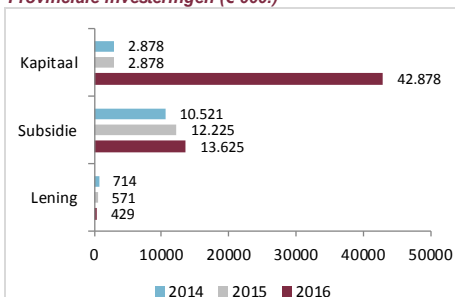
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2006
Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 42.877.738
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	50,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Ministerie EZ

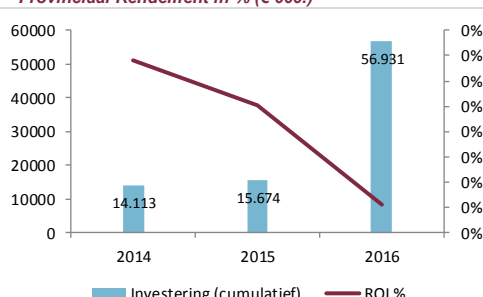
Doelstelling

Industriebank LIOF is de Limburgse ontwikkelingsmaatschappij. LIOF draagt bij aan de welvaart van de Provincie Limburg door de (sociaal-) economische structuur verder te versterken en werkgelegenheid te verbeteren. De activiteiten die LIOF ontplooit binnen elk van deze taakgebieden dienen te passen binnen de kaders van het provinciaal economisch beleid.

Provinciale investeringen (€ 000.)

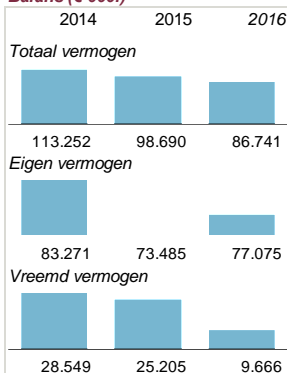
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

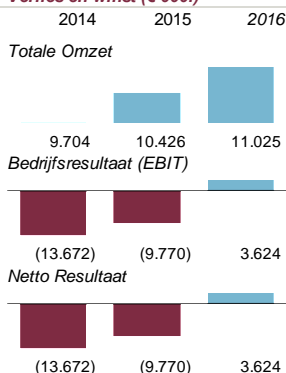
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	714	571	429
Cumulatief verleende subsidie € 000.	10.521	12.225	13.625
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	2.878	2.878	42.878
Ontvangen Rente in periode € 000.	48	40	31
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

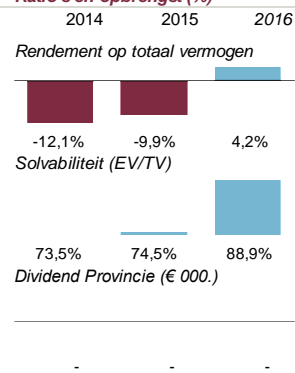
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

LIOF draagt bij aan de welvaart van de Provincie Limburg door de (sociaal-) economische structuur verder te versterken en werkgelegenheid te verbeteren. De vier kerntaken betreffen Acquisitie, Participatie, Ontwikkeling/Innovatie en Bedrijventerreinen. De activiteiten die LIOF ontplooit binnen elk van deze taakgebieden dienen te passen binnen de kaders van het provinciaal economisch beleid.

Visie en beleidsvoornemen

Gezien de uitbreiding van het Provinciaal belang in LIOF zal LIOF functioneren als de uitvoeringsorganisatie voor het regionaal economisch beleid voor de Provincie Limburg, gericht op ondersteuning van groei en innovatie in het MKB.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Na aandelenoverdracht die geëffectueerd is in 2016 is de Provincie Limburg 50% aandeelhouder van LIOF. LIOF heeft afgelopen jaar een stevige reorganisatie doorlopen, die per jaareinde 2016 nagenoeg is afgerond. In maart 2017 is de nieuwe directeur Tys van Elk begonnen. Na 2 jaar van significante afwaarderingen, wordt dit jaar een positief resultaat van 3,6 mln. gerapporteerd. Ook voor 2017 wordt een sterk positief resultaat verwacht ingevolge positieve verkoop van een aantal participaties en een bijzondere dividenduitkering uit een van de participaties.

Provinciaal Risico

Vanuit de subsidierelatie is het risico het niet uitvoeren van de activiteiten / voorwaarden zoals opgenomen (of onderliggend) aan de subsidiebeschikking. Dit kan leiden tot een afbreukrisico voor de Provincie. Vanuit de aandeelhoudersrelatie bestaat het risico dat het LIOF onvoldoende fungeert als ontwikkelingsbedrijf voor de Provincie, of dat financiële resultaten onvoldoende zijn met als resultaat afwaardering van de boekwaarde.

26. MKB-leningen fonds B.V.

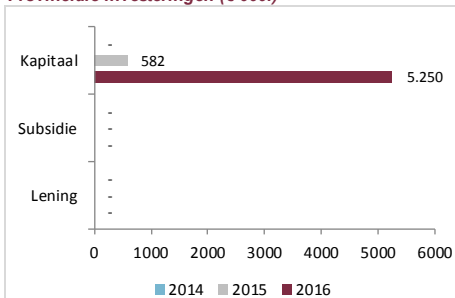
Basis Informatie

Vestingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2015
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 5.250.404
Belang provincie:	60,00%
Zeggenschap provincie:	60,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en LIOF NV

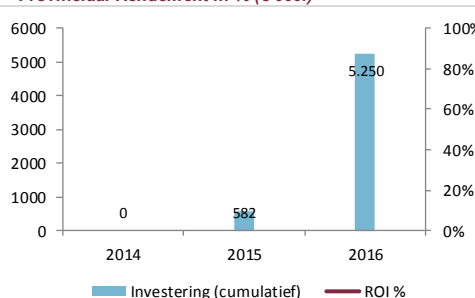
Doelstelling

MKB-L BV geeft invulling aan het MKB-Leningenfonds. Dit fonds biedt financiering voor MKB-ondernemers. Het MKB-Leningenfonds is een breed fonds dat open staat voor MKB-ondernemers uit een scala aan sectoren en verscheidene ontwikkelstadia van een onderneming.

Provinciale investeringen (€ 000.)

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	582	5.250
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	0%	0%

Balans (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totaal vermogen	-	455	4.433
Eigen vermogen	-	350	3.964
Vreemd vermogen	-	105	470

Verlies en winst (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totale Omzet	-	3	207
Bedrijfsresultaat (EBIT)	-	(245)	(213)
Netto Resultaat	-	(242)	(1.054)

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	n.b.	-53,2%	-23,8%
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b.	76,9%	89,4%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het MKB in Limburg meer financieringsmogelijkheden bieden, zodat de economische groei, welvaart en werkgelegenheid gestimuleerd worden.

Visie en beleidsvoornemen

Inzet van het MKB-Leningenfonds is gedurende haar looptijd (9 jaar) gericht op het financieren van 40 ondernemingen. Er zijn slechts enkele harde criteria; het betreft een MKB-onderneming, gevestigd in Limburg, dan wel een onderneming waarvan de effecten van de lening in een belangrijke mate neerslaan in de Provincie. Het fonds verstrekt leningen van € 150.000 tot € 1 miljoen. Er is in totaal € 20 mln. door PS beschikbaar gesteld.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

MKB-leningenfonds BV is 1 mei 2015 opgericht. Ultimo 2016 zijn er 21 leningen uitgezet voor een totaal van € 6.726.500. Het uitzetten van middelen verloopt sneller dan begroot. In uw PS vergadering van 29 september 2017 is dan ook voorgesteld de fondsomvang te vergroten.

Provinciaal Risico

Er kunnen vier typen risico's worden onderscheiden: beleidsinhoudelijke, financiële, juridische en fiscale risico's. Wat betreft het financiële risico is dat het bedrag van de inbreng in het fonds zijnde € 20 mln. en het bedrag aan rendement dat mogelijk niet gerealiseerd wordt. Bij het oprichten en het inrichten van het fonds zijn beheersmaatregelen voor de genoemde risico's geïmplementeerd.

27. Limburg Business Development Fund B.V.

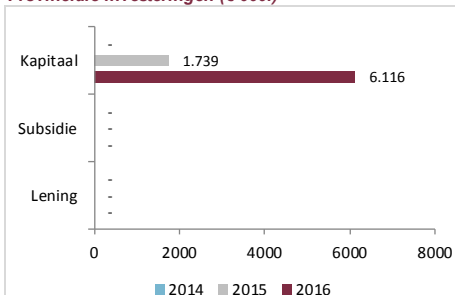
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2015
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 4.101.394
Belang provincie:	60,00%
Zeggenschap provincie:	60,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en LIOF NV

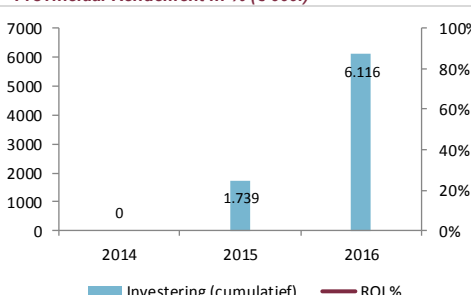
Doelstelling

Het Limburg Business Development Fonds (LBDF) biedt financiering voor de ontwikkeling van ideeën naar product naar onderneming. Het fonds zal de verschillende stadia met verschillende instrumenten financieren.

Provinciale investeringen (€ 000.)

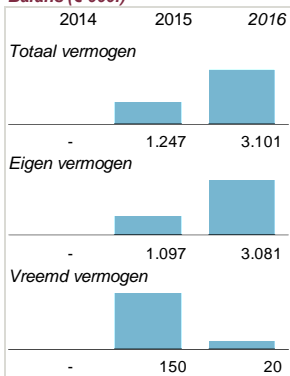
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

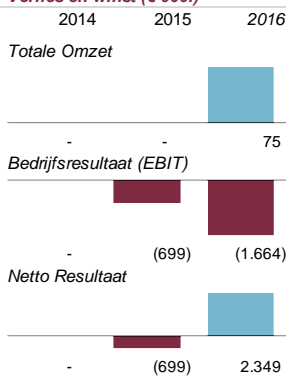
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	1.739	6.116
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	0%	0%

Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	n.b.	-56,0%	75,7%
Solvabiliteit (EV/TV)	n.b.	88,0%	99,3%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het innovatieve MKB in Limburg meer mogelijkheden bieden voor financiering zodat de economische groei, welvaart en werkgelegenheid gestimuleerd worden middels het: 1) Proof-of-Principle fonds (PoP): van idee naar een 'proof-of-principle', ideeën toetsen op technologische en/of commerciële haalbaarheid; 2) Proof-of-Concept fonds (PoC): opwerking van producten die een eerste technologische en/of markttoets hebben doorstaan tot een volwaardig product- en of dienstenconcept; 3) Seed fonds: dekt de financieringsbehoefte in de laatste fase van het business development traject tot een volwaardige onderneming.

Visie en beleidsvoornemen

Inzet van het LBDF leidt over de tijdshorizon van 6 jaar tot 180 beproefde ideeën, die worden doorontwikkeld tot 75 businessplannen, om uiteindelijk te resulteren in 42 businesses. Op basis van een verwachte personeelsomvang van 5 tot 10 fte per business, bieden deze 42 businesses naar verwachting ruim 300 fte directe werkgelegenheid en ten minste eenzelfde aantal fte indirecte werkgelegenheid. Er is in totaal € 29,7 mln. door PS beschikbaar gesteld.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Het Limburg Business Development Fonds is 1 mei 2015 van start gegaan. Het verstrekt kapitaal bedraagt 6,1 mln. en is hoger dan de boekwaarde omdat een deel van de agio'storting is aangewend voor subsidies. In 2017 is de Provincie 100% aandeelhouder geworden ten einde de governance te versterken en vereenvoudigen. Dit heeft geen financiële consequenties.

Provinciaal Risico

Er kunnen vier typen risico's worden onderscheiden: beleidsinhoudelijke, financiële, juridische en fiscale risico's. Wat betreft het financiële risico is dat het bedrag van de inbreng in het fonds zijnde € 29,7 mln. en het bedrag aan rendement dat mogelijk niet gerealiseerd wordt. Bij het oprichten en het inrichten van het fonds zijn beheersmaatregelen voor de genoemde risico's geïmplementeerd.

28. Chemelot Ventures B.V.

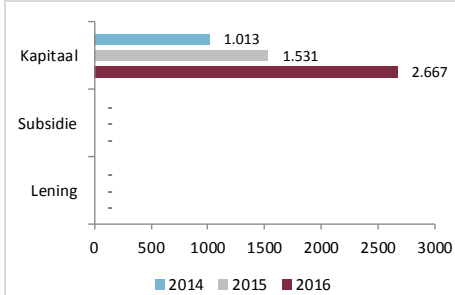
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Sittard-Geleen
Jaar van oprichting:	2013
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 2.667.027
Belang provincie:	25,00%
Zeggenschap provincie:	25,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg, DSM Nederland B.V., Particon B.V., Industriebank LIOF N.V., Rabobank

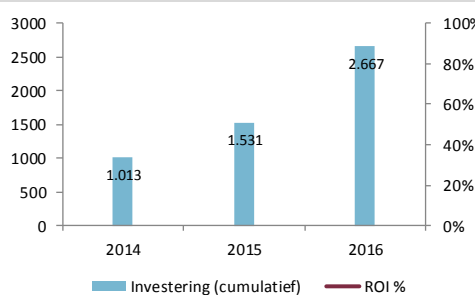
Doelstelling

Het al dan niet risicodragend, investeren in andere vennootschappen en ondernemingen, met name in vennootschappen en ondernemingen werkzaam op het gebied van (bio)chemische, (bio)medische en (bio)technologische materialen en life science.

Provinciale investeringen (€ 000.)

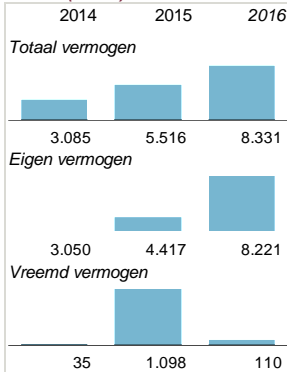
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

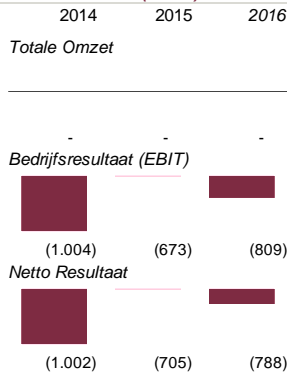
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	1.013	1.531	2.667
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

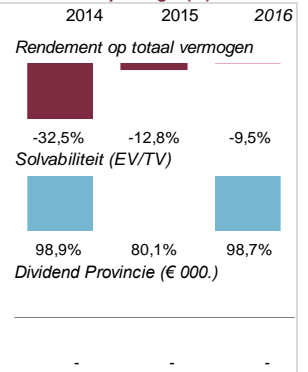
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Beschikbaarheid van durfkapitaal is een randvoorwaarde voor innovatie en campus ontwikkeling. Hiermee draagt Chemelot Ventures B.V. bij aan de ontwikkeling van de regionale economie via de doelstellingen van de Chemelot Campus.

Visie en beleidsvoornemen

In het Masterplan Chemelot Campus is afgesproken dat het gezamenlijk belang voor DSM, UM en Provincie Limburg in de samenwerking, het bewonderen van een sterk CHEMaterials cluster is. De samenwerking is gericht op het stimuleren van open innovatie ten behoeve van kennisbehoud en kennisontwikkeling in de regio. Om deze beoogde innovaties te financieren hebben startende en snel groeiende ondernemingen behoefte aan (durf) kapitaal. Het tekort aan aandelenkapitaal (durfkapitaal) legitimeert de deelname van de overheid in een venture capital fonds. De participatie van de overheid in het fonds heeft een stimulerende werking naar mogelijke andere investeerders met als resultaat dat particulier kapitaal wordt gemobiliseerd. Via de aandeelhoudersrelatie zal toezicht worden gehouden op het functioneren van de organisatie en de wijze waarop de gestelde doelstellingen worden gerealiseerd.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Sinds de oprichting in 2014 zijn investeringen gedaan in QCP Holding (Polymeer recycling), Enzyme BV (Enzym technologie), Christal Therapeutics (Nanomedicatie), Black Bear Carbon (Energieproductie uit banden), Ioniqa Technologies BV en Materiomics BV. In 2016 is één investering gedaan in Fortimex Surgical Holding (chirurgische materialen). In 2016 is tevens een PR plan geïntroduceerd, gericht op het vergroten van de bekendheid van het fonds.

Provinciaal Risico

Financieel gezien de bijdrage van € 10 mln. (Totaal krediet, boekwaarde is hetgeen tot nog toe gestort). Daarnaast nog politiek risico en afbreuk risico als door vennootschap verkeerde investeringen worden verricht. Vanuit een balans perspectief bestaat het risico op afwaardering van de boekwaarde van € 2.667.027

29. Limburgse Energie Fonds (LEF) B.V.

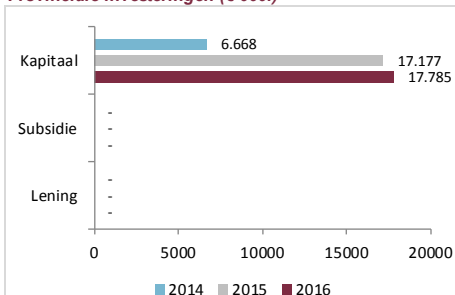
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2013
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 17.784.937
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Finquiddity Vermogensbeheer B.V.

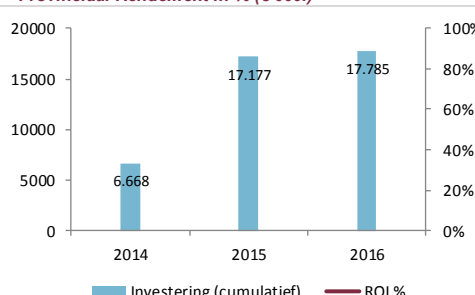
Doelstelling

Het langjarig beheren van haar vermogen, waarbij zij haar financiële middelen uitzet op revolverende basis ter versterking van de ontwikkeling en toepassing van duurzame energieopwekking en energiebesparing voor en met name in de Provincie Limburg.

Provinciale investeringen (€ 000.)

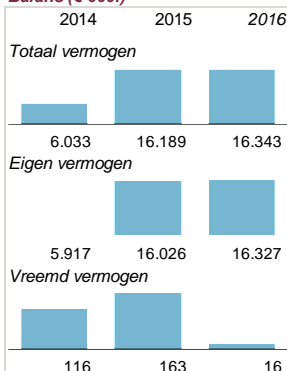
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

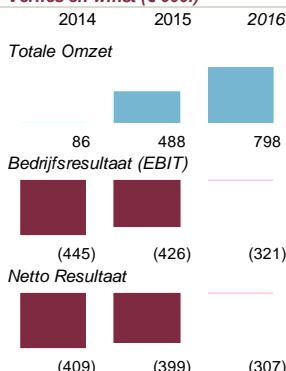
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	6.668	17.177	17.785
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

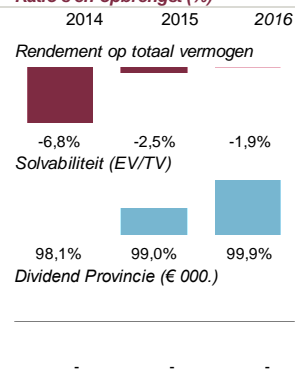
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Het publiek belang volgt uit de motie van PS van 4 november 2011 waarbij zij hebben opgeroepen tot oprichting van een revolverend fonds en de Kadernota Energiefonds, vastgesteld door PS op 8 juni 2012. Via investeringen in duurzame projecten draagt het LEF bij aan het Limburgse leefklimaat.

Visie en beleidsvoornemen

De provinciale visie is gevat in de kadernota Energiefonds, vastgesteld door PS op 8 juni 2012. Het Energiefonds zal zich richten op financiële ondersteuning van initiatieven gericht op energiebesparing, duurzame energieopwekking en innovaties op het gebied van duurzame energie. Doelgroepen zijn bedrijven en non-profitorganisaties. Overkoepelende doelstelling is CO2-reductie in combinatie met het realiseren van effecten op het gebied van werkgelegenheid, innovatie, lastenverlichting of bevorderen aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Het betreft een revolverend fonds dat teruggevoelde middelen weer zal inzetten voor nieuwe initiatieven.

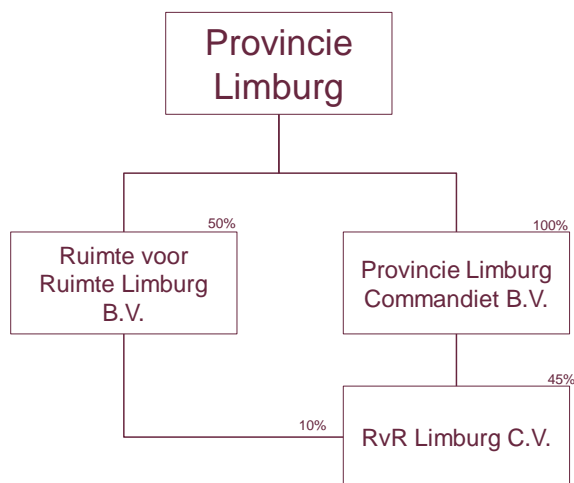
Aandachtspunten en ontwikkelingen

In navolging op het Statenbesluit d.d. 5-2-2016 waarbij Provinciale Staten hebben ingestemd met het Aanvalsplan Asbest en Energie is in de AvA d.d. 24 mei 2016 besloten tot fondsvergroting van LEF B.V. met € 9 mln. binnen de huidige fondsstructuur met inachtneming van het aanbestedingsrecht. Uitbreiding van de fondsfocus alsmede een verdere fondsvergroting in lijn met genoemd Statenbesluit is gerealiseerd in 2016, waarmee een fondsomvang van € 60 mln. is bereikt Afronding van het ingezette EIB traject is voorzien voor medio 2017, waarbij een uitbreiding tot € 90 mln. wordt beoogd.

Provinciaal Risico

Belangrijkste risico voor LEF B.V. is dat er onvoldoende (goede) projecten worden aangereikt, dan wel in aanmerking komen voor financiering o.b.v. de gehanteerde fondscriteria. Voor afdekking van de risico's van de uitgezette financieringen en participaties is een risicosreserve gevormd van € 9 mln. (50% van het oorspronkelijk toegekende bedrag). Per jaareinde staat € 17,8 mln. uit, gelijk aan de boekwaarde.

Ruimte voor Ruimte

30. Provincie Limburg Commandiet B.V.

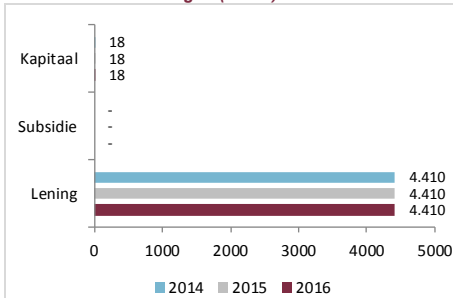
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2002
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 18.000
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg

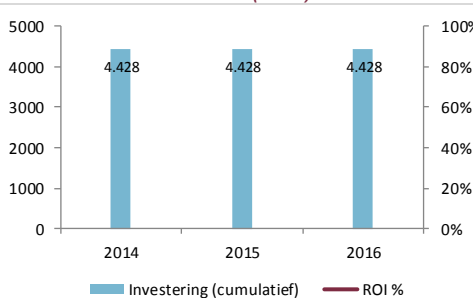
Doelstelling

Het als commanditair vennoot deelnemen in, het financieren van, het samenwerken met en het verlenen van adviezen en andere diensten aan de commanditaire vennootschap Ruimte voor Ruimte Limburg C.V., teneinde de sloopvergoeding van € 36,3 mln. terug te verdienen, die de Provincie in het kader van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV), tweede tranche, heeft betaald aan het Rijk

Provinciale investeringen (€ 000.)

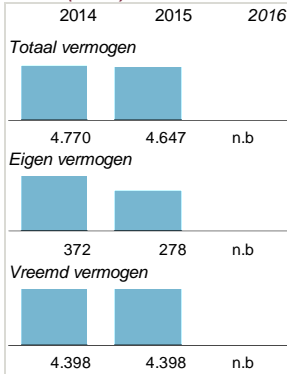
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

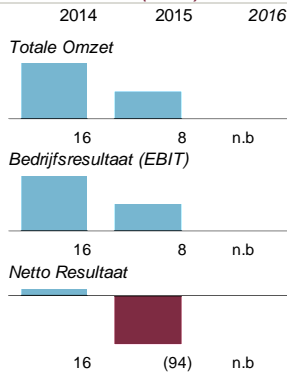
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	4.410	4.410	4.410
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	18	18	18
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

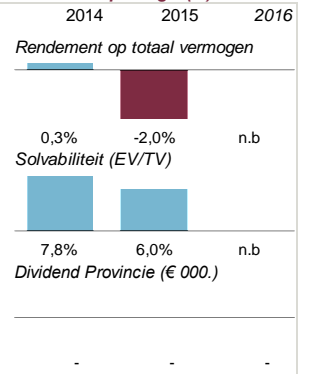
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR)-regeling is een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het landelijk gebied bewerkstelligd (er zijn subsidies verstrekt voor het inleveren van mestrechten en het slopen van veestallen). Hiermee is de primaire doelstelling behaald. Beoogd wordt deze operatie voor de Provincie budgettair neutraal te laten verlopen door de opbrengsten van de, door RvR Limburg C.V., gerealiseerde en nog te realiseren woningbouw kavels. Het publiek belang is derhalve nu gelegen in de budgettair neutrale afwikkeling.

Visie en beleidsvoornemen

In juli 2012, bij de besluitvorming in PS inzake de noodzakelijke herfinanciering van RvR, is door de Staten meegegeven dat in 2023 het RvR-project zou moeten zijn beëindigd c.q. dat de € 36,3 mln. aan sloopvergoedingen, die zijn uitbetaald in verband met de ontmanteling van de stallen, middels de verkoop van 785 woningbouw kavels, dan terugverdiend zouden moeten zijn. Op grond van de op dat moment geplande verkopen zou dat mogelijk hebben moeten zijn. De vastgoedmarkt trekt weer aan, hetgeen ook tot uitdrukking komt in de aantallen kavelverkoop in de jaren 2015 en 2016. Ultimo 2016 moeten nog 312 kavels in de markt gezet worden.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Bij brief van 17 februari 2017 bent u nader geïnformeerd over de stand van zaken van RvR en de geplande vervolgacties. De grondexploitatie sluit als gevolg van een structurele neerwaartse bijstellingen van de prijzen negatief, hetgeen reflecteert in de eigen vermogenspositie van de B.V. en de C.V.

Provinciaal Risico

Ingaande 2017 dient een door de RvR C.V. afgesloten geldlening van € 24 mln. in zes termijnen van € 4 mln. te worden afgelost. Deze aflossingen en rentebetalingen vergen vanwege de liquiditeitspositie bijzondere aandacht. Indien de verkopen achterblijven is aflossing niet mogelijk. Teneinde dit te voorkomen heeft een prijsafwaardering plaatsgevonden van de kavels. De Provincie loopt maximaal het risico dat het risicodragend kapitaal van maximaal € 5,1 mln. moet worden afgewaardeerd en de netto garantie van € 10 mln. wordt aangesproken door de NWB, aangezien de eerste aflossing ad € 4 mln. per 1 februari 2017 heeft plaatsgevonden.

31. RvR Limburg C.V.

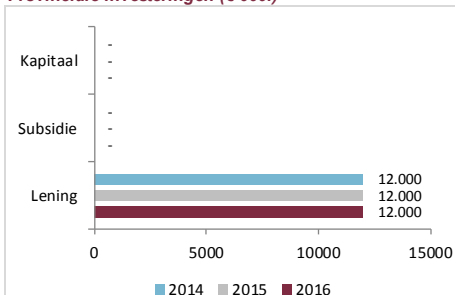
Basis Informatie

Vestingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2002
Rechtsvorm:	Commanditaire Venootschap
Boek waarde (€)	€ -
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	50,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Bouwfonds Property Development (BPD) Ontwikkeling B.V.

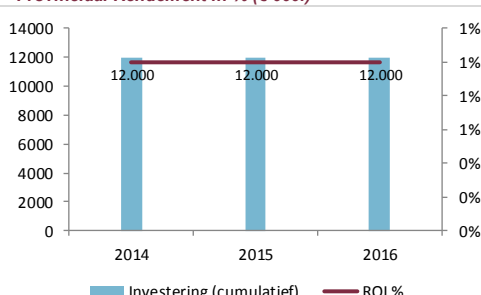
Doelstelling

Door middel van grondexploitatie terugverdienen van € 36,3 mln. sloopvergoeding die de onderneming aan de Provincie heeft vergoed en die de Provincie aan het Rijk heeft betaald.

Provinciale investeringen (€ 000.)

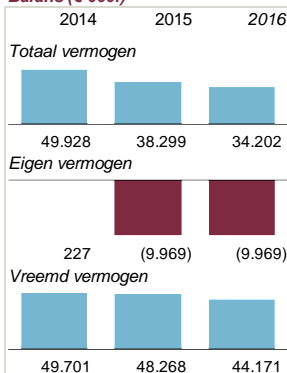
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

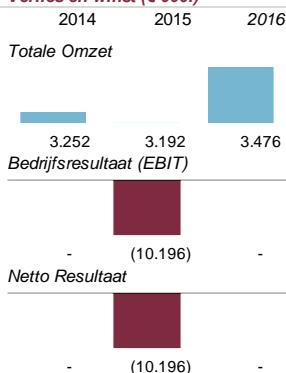
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	12.000	12.000	12.000
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	120	120	120
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	1%	1%	1%

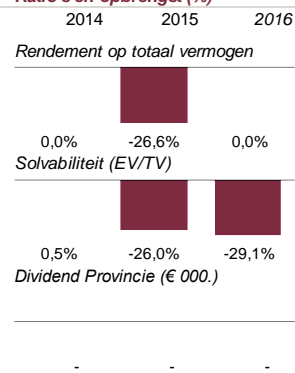
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR)-regeling is een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het landelijk gebied bewerkstelligd (er zijn subsidies verstrekt voor het inleveren van mestrechten en het slopen van veestallen). Hiermee is de primaire doelstelling behaald. Deze operatie zal voor de Provincie budgettair neutraal verlopen door de opbrengsten van de, door RvR Limburg C.V., gerealiseerde en nog te realiseren woningbouwkwavels. Het publiek belang is derhalve gelegen in de budgettair neutrale afwikkeling.

Visie en beleidsvoornemen

Bij besluitvorming in PS, inzake de noodzakelijke herfinanciering van de onderneming (juli 2012), is door de Staten meegegeven dat in 2023 de onderneming zou moeten zijn beëindigd. Op grond van de op dat moment geplande verkopen zou dat mogelijk hebben moeten zijn. Op grond van de op dat moment geplande verkopen zou dat mogelijk hebben moeten zijn. De vastgoedmarkt trekt weer aan, hetgeen ook tot uitdrukking komt in de aantallen kavelvekopen in de jaren 2015 en 2016. Ultimo 2016 moeten nog 312 kavels in de markt gezet worden.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Bij brief van 17 februari 2017 bent u nader geïnformeerd over de stand van zaken van RvR en de geplande vervolgacties. De grondexploitatie sluit als gevolg van een structurele neerwaartse bijstellingen van de prijzen negatief, hetgeen reflecteert in de eigen vermogenspositie van de B.V. en de C.V.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg heeft eind 2012 een garantie verstrekt ten gunste van de NWB tot 100% van het door de RvR Limburg Beheer B.V. geleende bedrag van de NWB ad € 24 mln. Aan deze garantie (die duurt tot 2022) is de contragarantie gekoppeld dat Bouwfonds Ontwikkeling B.V. voor 50% garant staat voor het bedrag dat de Provincie op grond van de borgtocht verschuldigd is aan de NWB, met als waarborg een ondertekende garantie gesteld door de Rabobank voor maximaal € 12 mln. Vanwege de aflossing in februari 2017 aan NWB bedraagt het provinciaal risico actueel € 10 mln.

32. Ruimte voor Ruimte Limburg Beheer B.V.

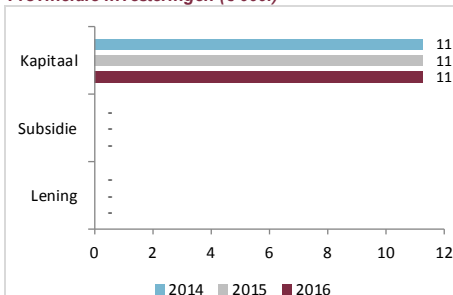
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2002
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 11.250
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	50,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Bouwfonds Property Development (BPD) Ontwikkeling B.V.

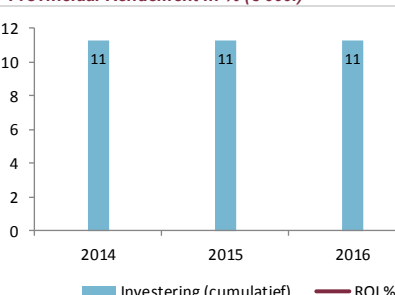
Doelstelling

Door middel van grondexploitatie terugverdienen van € 36,3 mln. sloopvergoeding die de Provincie heeft betaald aan het Rijk. (Van het maximum bedrag van € 40,7 mln. is "slechts" € 36,3 mln. geëffectueerd).

Provinciale investeringen (€ 000.)

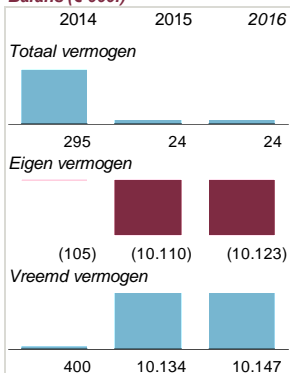
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

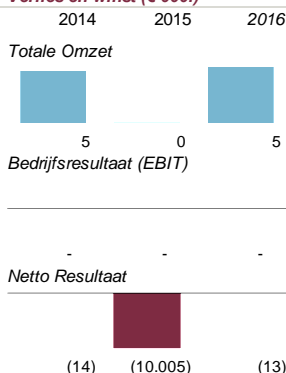
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	11	11	11
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	-4,7%	-41138,1%	-54,0%
Solvabiliteit (EV/TV)	-35,6%	-41569,3%	-42300,8%
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR) is inmiddels een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het Limburgse landelijk gebied bewerkstelligd (er zijn subsidies verstrekt voor het inleveren van mestrechten en het slopen van veestallen). Hiermee is de primaire doelstelling behaald. Deze operatie zal voor de Provincie budgettair neutraal verlopen door de opbrengsten van de resterende bouw kavels, die de komende jaren gerealiseerd zullen worden. Het resterende publiek belang is derhalve gelegen in de budgettair neutrale afwikkeling.

Visie en beleidsvoornemen

Bij besluitvorming in PS, inzake de noodzakelijke herfinanciering van de onderneming (juli 2012), is door de Staten meegegeven dat in 2023 de onderneming zou moeten zijn beëindigd. Op grond van de op dat moment geplande verkopen zou dat mogelijk hebben moeten zijn. De vastgoedmarkt trekt weer aan, hetgeen ook tot uitdrukking komt in de aantallen kavelverkopen in de jaren 2015 en 2016. Ultimo 2016 moeten nog 312 kavels in de markt gezet worden.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Bij brief van 17 februari 2017 bent u nader geïnformeerd over de stand van zaken van RvR en de geplande vervolgacties. De grondexploitatie sluit als gevolg van een structurele neerwaartse bijstellingen van de prijzen negatief, hetgeen reflecteert in de eigen vermogenspositie van de B.V. en de C.V.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg heeft eind 2012 een garantie verstrekt ten gunste van de NWB tot 100% van het door de RvR Limburg Beheer B.V. geleende bedrag van de NWB ad € 24 mln. Aan deze garantie (die duurt tot 2022) is de contragarantie gekoppeld dat Bouwfonds Ontwikkeling B.V. voor 50% garant staat voor het bedrag dat de Provincie op grond van de borgtocht verschuldigd is aan de NWB, met als waarborg een ondertekende garantie gesteld door de Rabobank voor maximaal € 12 mln. Vanwege de aflossing in februari 2017 aan NWB bedraagt het provinciaal risico actueel € 10 mln.

33. Bank Nederlandse Gemeenten N.V.

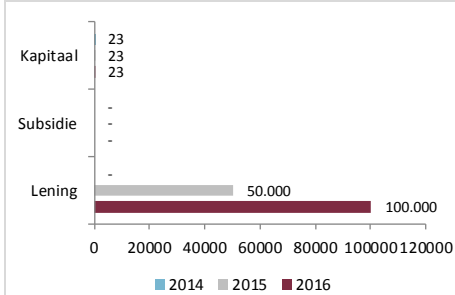
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Den Haag
Jaar van oprichting:	1914
Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 22.689
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Gemeenten, Provincies en de Staat

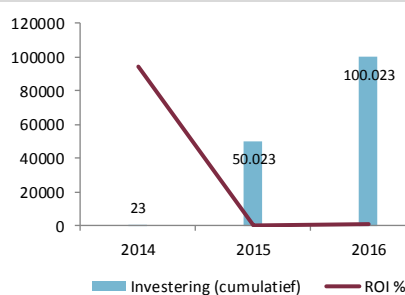
Doelstelling

BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.

Provinciale investeringen (€ 000.)

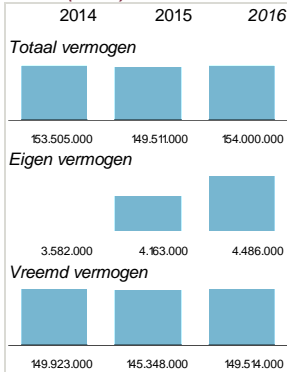
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

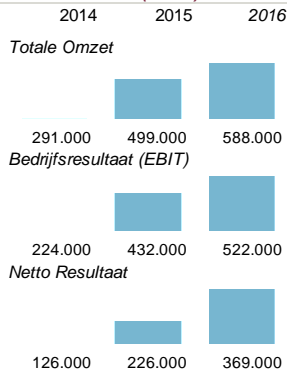
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	50.000	100.000
Cumulatief verleende subsidie € 000.	23	23	23
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	0	226	2567
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	226	2567
Ontvangen dividend in periode € 000.	89	89	256
ROI %	392%	1%	3%

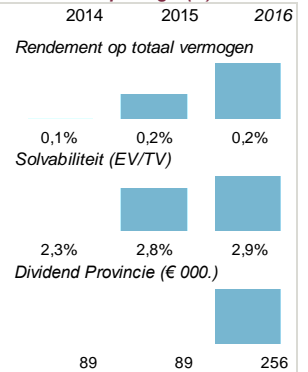
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Publiek belang is om in de sectorbanken zodanig te participeren dat zij in staat blijven de decentrale overheden tegen aantrekkelijke voorwaarden te faciliteren. Daarnaast is het jaarlijks dividend, historisch beschouwd, relatief hoog.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming past in de programmalijn Financiën waarbij het doel is het voeren van een financieel duurzaam meerjarig beleid dat het mogelijk maakt samen met partners te investeren in kansrijke ontwikkelingen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In het kader van de publieke taak is per 1 september 2015 aan de Bank Nederlandse Gemeenten NV een hybride lening verstrekt ter versterking van het Tier-1 kapitaal van de bank. De bank is hertoe genoodzaakt vanwege de hogere kapitaalseisen die vanuit "Basel III" worden opgelegd. Het publieke belang voor de Provincie is gelegen in het feit dat de bank de decentrale overheden binnen de Provincie faciliteert in aantrekkelijke financieringsmogelijkheden. Bij besluit van 7 juli 2016 is een 2e tranche van € 50 mln. verstrekt ook in de vorm van een hybride lening.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming ad € 22.689 te moeten afwaarderen. Tevens loopt de Provincie een risico ten aanzien van de hybride lening. Dit risico wordt meegenomen vanuit de paragraaf financieringen.

34. Nederlandse Waterschapsbank N.V.

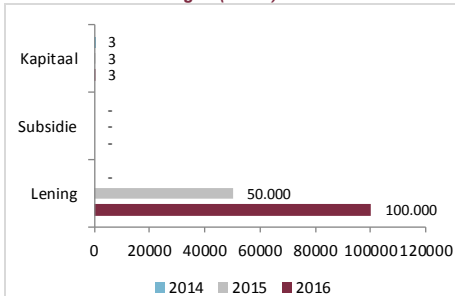
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Den Haag
Jaar van oprichting:	2009
Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 3.063
Belang provincie:	0,00%
Zeggenschap provincie:	0,00%
Betrokkenen:	Provincies, Waterschappen en de Staat

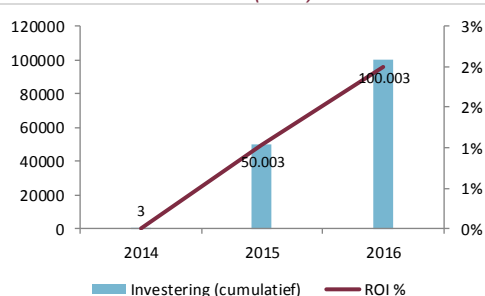
Doelstelling

De Nederlandse Waterschapsbank (NWB) richt haar diensten exclusief op de overheidssector. Zij draagt zorg voor de financiering van Provincies, gemeenten en waterschappen. Doelstelling van de bank is het zo gunstig mogelijk en exact op maat aanbieden van de gewenste financieringen. Maatschappelijke relevantie, hoge kwaliteit, een sterke financiële positie en integriteit zijn de hoekstenen van het beleid van de bank.

Provinciale investeringen (€ 000.)

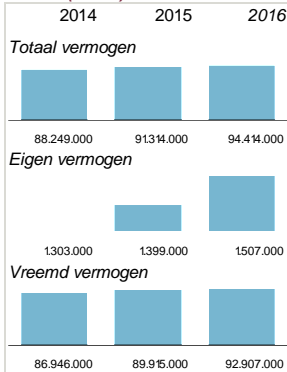
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

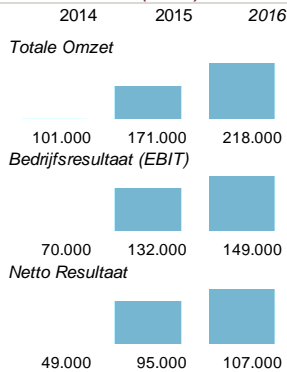
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	50.000	100.000
Cumulatief verleende subsidie € 000.	3	3	3
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	517	2002
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	1%	2%

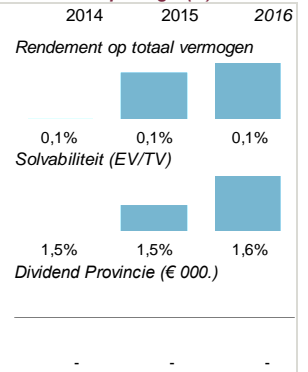
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Publiek belang is om in de sectorbanken zodanig te participeren dat zij in staat blijven de decentrale overheden tegen aantrekkelijke voorwaarden te faciliteren. Daarnaast is het jaarlijks dividend, historisch beschouwd, relatief hoog.

Visie en beleidsvoornemen

Deze deelneming past in de programmaliijn Financiën waarbij het doel is het voeren van een financieel duurzaam meerjarig beleid dat het mogelijk maakt samen met partners te investeren in kansrijke ontwikkelingen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In het kader van de publieke taak is per 1 september 2015 aan de Nederlandse Waterschapsbank NV een hybride lening verstrekt ter versterking van het Tier-1 kapitaal van de bank. De bank is hertoe genoodzaakt vanwege de hogere kapitaalseisen die vanuit "Basel III" worden opgelegd. Het publieke belang voor de Provincie is gelegen in het feit dat de bank de decentrale overheden binnen de Provincie faciliteert in aantrekkelijke financieringsmogelijkheden. Bij besluit van 7 juli 2016 is een 2e tranche van € 50 mln. verstrekt ook in de vorm van een hybride lening.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming ad € 3.063 te moeten afwaarderen. Tevens loopt de Provincie een risico ten aanzien van de hybride lening. Dit risico wordt meegenomen vanuit de paragraaf financieringen.

35. N.V. WML

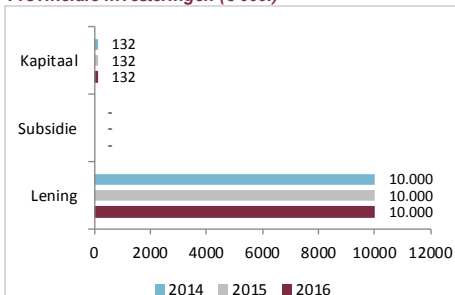
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	1973
Rechtsvorm:	Naamloze Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 132.458
Belang provincie:	21,80%
Zeggenschap provincie:	21,80%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en de Limburgse gemeenten.

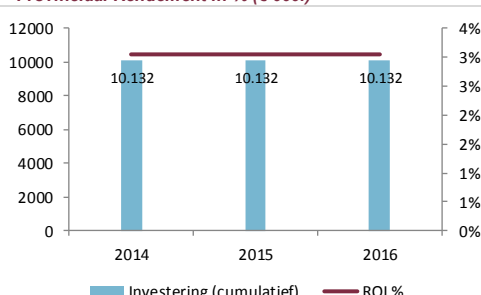
Doelstelling

Het produceren en leveren van drinkwater in de Provincie Limburg.

Provinciale investeringen (€ 000.)

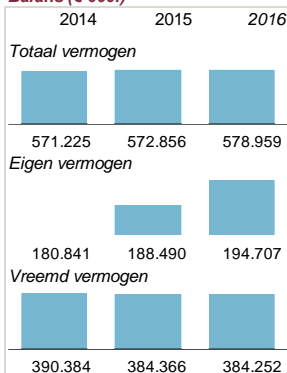
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

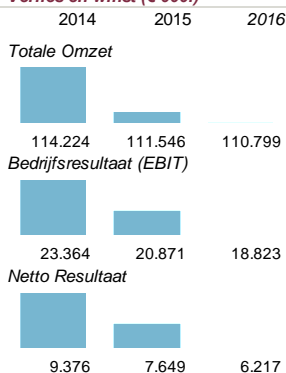
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	10.000	10.000	10.000
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	132	132	132
Ontvangen Rente in periode € 000.	309	309	309
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	3%	3%	3%

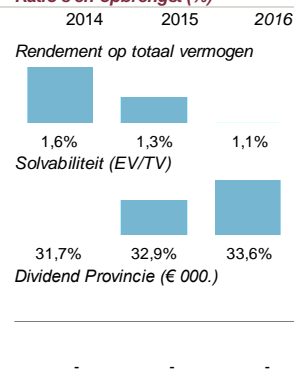
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Teneinde de continuïteit van de drinkwatervoorziening te borgen is in de Drinkwaterwet bepaald dat de waterleidingbedrijven, waaronder WML een monopolie hebben op de drinkwaterlevering in hun verzorgingsgebied en dat aandelen van waterleidingbedrijven enkel door overheden kunnen worden gehouden.

Visie en beleidsvoornemen

De Provincie streeft naar een duurzame drinkwatervoorziening met een hoge mate van zelfvoorziening van het drinkwatergebruik in Limburg, waarbij er voldoende water beschikbaar is tegen een redelijke prijs (POL 2014 en Provinciaal Waterplan). Provincie wil deelname in WML voortzetten teneinde de continuïteit van de drinkwatervoorziening te borgen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Vanwege een historisch geclusterde aanleg van het leidingennetwerk, is er op korte termijn een grote investering noodzakelijk om het leidingennet te vervangen. WML heeft hierop geanticipeerd en middelen gereserveerd.

Provinciaal Risico

Bij faillissement van WML is provinciaal risico in financiële zin het moeten afboeken van € 132.457 (nominale waarde aandelen). In dat geval zal ook de op dat moment uitstaande financiering moeten worden afgeboekt. Provinciaal risico in maatschappelijke zin is dat de continuïteit van de drinkwatervoorziening in gevaar komt. Deze risico's worden nihil geschat aangezien WML monopolist is en alleen overheden als aandeelhouders kent.

36. Limburgse Herstructureringsmaatschappij Bedrijventerreinen (LHB) B.V.

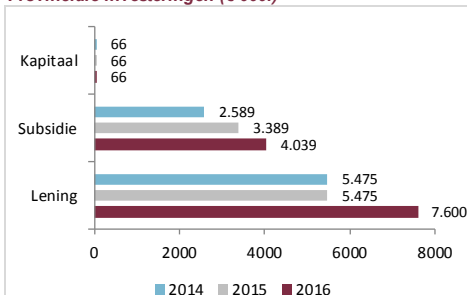
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2009
Rechtsvorm:	Besloten Vennootschap
Boek waarde (€)	€ 66.000
Belang provincie:	66,67%
Zeggenschap provincie:	66,67%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en LIOF

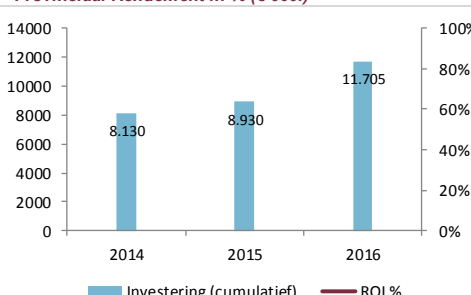
Doelstelling

Het - in samenwerking met publieke en private partijen - stimuleren, ondersteunen en bijdragen aan het op een duurzame wijze realiseren van 1.000 hectare aan herstructureringsprojecten op Limburgse bedrijventerreinen in de periode 2012-2020, met het doel zorgvuldig ruimtegebruik te bewerkstelligen en een goed economisch vestigingsklimaat voor ondernemers te (doen) waarborgen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

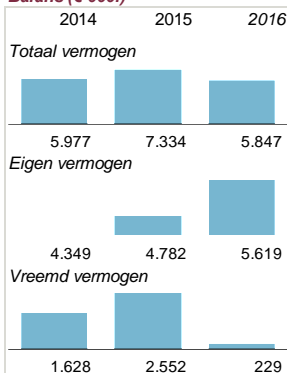
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

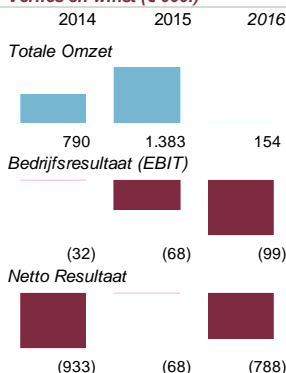
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	5.475	5.475	7.600
Cumulatief verleende subsidie € 000.	2.589	3.389	4.039
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	66	66	66
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

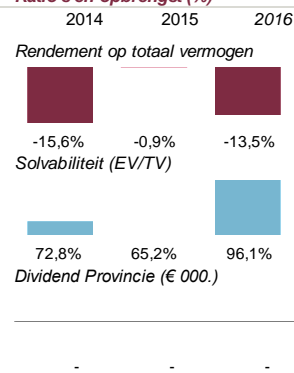
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Realisatie van de maatschappelijke doelstelling om in de periode tot en met 2020 in totaal 1.000 ha aan bedrijventerrein in Limburg te herstructureren. Waarmee een bijdrage wordt geleverd aan het Limburgse vestigingsklimaat. Deze wordt uitgaande van de huidige investeringsportefeuille gerealiseerd.

Visie en beleidsvoornemen

In maart 2014 is besloten dat in het toekomstige provinciale beleid minder prioriteit zal worden gegeven aan herstructurering bedrijventerreinen. Dat betekent dat er geen nieuwe geldlening beschikbaar wordt gesteld en dat de LHB wordt afgebouwd. Momenteel loopt een traject om te komen tot een goede afwikkeling van de lopende projecten. Eind 2015 is LHB afgebouwd tot een beheersorganisatie voor een 6 tal lopende projecten, die door LHB uitbeheerd zullen worden. Daarmee is het beheer van activiteiten toegevoegd aan de doelstelling van de BV. LHB mag geen nieuwe activiteiten meer oppakken. Behalve de projecten is ook de personele organisatie afgebouwd. Vooralsnog gaan we ervan uit dat de beheersorganisatie uiterlijk 2022 zal worden geliquideerd.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Als onderdeel van bovengenoemde koerswijziging is begin 2016 de LHB omgevormd naar een beheersorganisatie. 6 lopende projecten zijn ondergebracht in de beheersorganisatie LHB. Ter uitvoer van deze lopende projecten heeft de LHB in 2016 de laatste trekking gedaan uit de beschikbaar gestelde renteloze financiering.

Provinciaal Risico

De Provincie Limburg loopt het risico (een deel van) de boekwaarde van de deelneming ad € 66.000 te moeten afwaarderen en het verschuldigd blijven van een lening van maximaal € 10 mln., waarvan eind 2015 € 7.600.000 uit staat. Daarnaast loopt de Provincie het risico aanvullende kosten te moeten dragen als gevolg van de versnelde afwikkeling van de LHB.

37. IBA-Parkstad B.V.

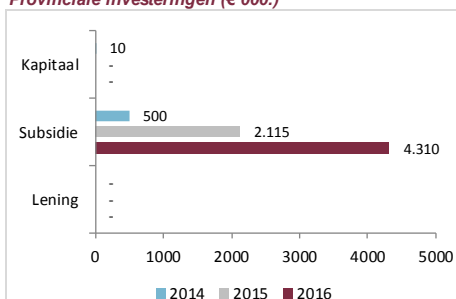
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Heerlen
Jaar van oprichting:	2014
Rechtsvorm:	Besloten Venootschap
Boek waarde (€)	€ -
Belang provincie:	50,00%
Zeggenschap provincie:	50,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en de Parkstad gemeentes

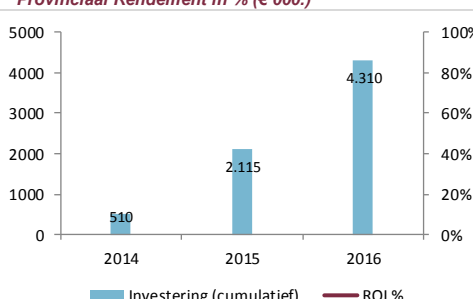
Doelstelling

Het uitvoering geven aan de realisatie en ontwikkeling van de Internationale Bau Ausstellung Parkstad 2020 zoals nader is uitgewerkt in het "IBA boek" waarin de transformatieopgave voor Parkstad vanuit het Regioprogramma is neergelegd. De kern van de IBA bestaat uit een reeks van spraakmakende en hoogwaardige projecten die Parkstad transformeren en vernieuwen. De allerbeste projecten worden in 2020 tijdens de slotmanifestatie tentoongesteld.

Provinciale investeringen (€ 000.)

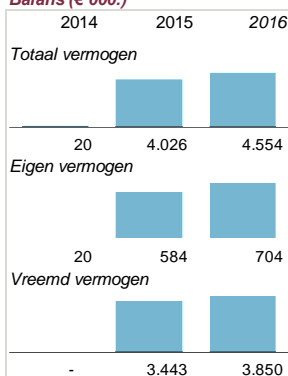
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

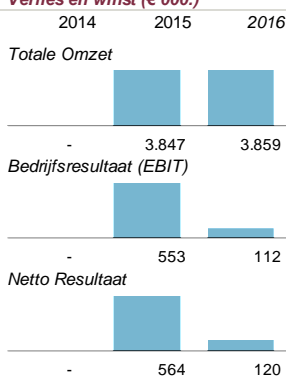
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	500	2.115	4.310
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	10	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

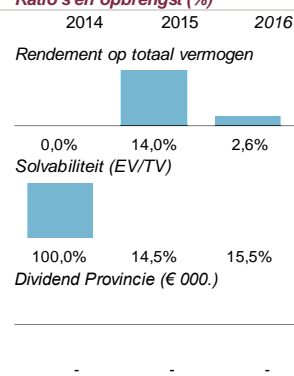
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Het publiek belang is gelegen in de aanpak van de transformatieopgave voor Parkstad, waar de projecten voortvloeiend uit het IBA Parkstad initiatief invulling aan kunnen geven.

Visie en beleidsvoornemen

Met IBA Parkstad wordt, in de periode 2013-2020, invulling gegeven aan een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat in Zuid-Limburg. Tevens wordt invulling gegeven aan verschillende provinciale programma's zoals wonen, herstructurering, leefbaarheid, zorg, duurzaamheid, structuurversterking, onderwijs en arbeidsmarkt, OV en landschap. Tot 2020 functioneert IBA als een laboratorium en is het een motor voor vernieuwende ideeën en toonaangevende projecten. Een succesvolle IBA betekent dat IBA een bijdrage heeft geleverd aan projecten die vervolgens een structurele bijdrage leveren aan de gebieds transformatie van Parkstad. De primaire focus voor de Provincie ligt op het doen realiseren van IBA initiatieven en verknopen met provinciale projecten. De gewenste effecten zijn: Beter woon-, werk-, leefklimaat; Actievere en gezondere bewoners; Meer duurzaamheid; Grensoverschrijdende samenwerking; Bijdrage aan trots en identiteit.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

IBA bevindt zich in de uitvoeringsfase. De volgende projecten zijn volop in ontwikkeling of zelfs al gereed: de IBAscoop in het Columbus Earth Theater in Kerkrade, de Woontuin in de Hoensbroekse wijk Nieuw Lotbroek, Elisabeth Stift in Kerkrade en Park Urbana in Heerlen.

Provinciaal Risico

Door het gekozen governance-model en de wijze waarop de financiering is geregeld is er geen sprake van risicodragende deelname in projecten. Derhalve is het risico met name gelegen in het realiseren van kwantitatief en kwalitatief voldoende projecten om de gestelde doelen te realiseren. Besluitvorming in de aandeelhoudersvergadering ten aanzien van projectvoorstellen wordt voorbereid in GS. Eventuele toekenning van middelen, buiten de reguliere begrotingsposten om, verloopt via PS.

38. Stichting Euregio Maas-Rijn (EMR)

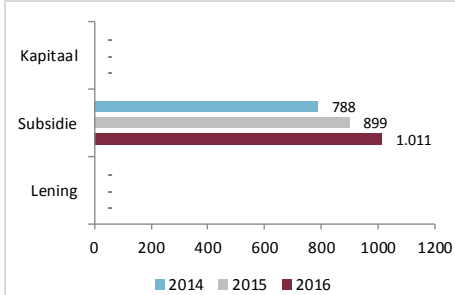
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	1991
Rechtsvorm:	Stichting
Boek waarde (€)	€ -
Belang provincie:	Geen kapitaalbelang
Zeggenschap provincie:	Geen kapitaalbelang
Betrokkenen:	Provincie Limburg, Provincies Luik en Limburg (B), Duitstalige Gemeenschap van België, Zweckverband Region Aachen

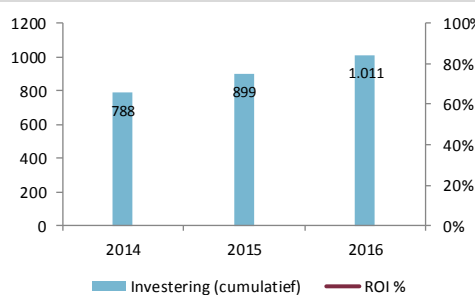
Doelstelling

De stichting heeft ten doel om binnen het gebied van de EMR grensbelemmeringen af te bouwen; sociaal economische factoren te verbeteren; contacten tussen burgers te leggen en te bevorderen; en de samenwerking tussen instellingen, bedrijven en organisaties te bevorderen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

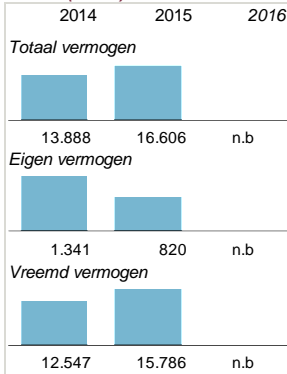
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

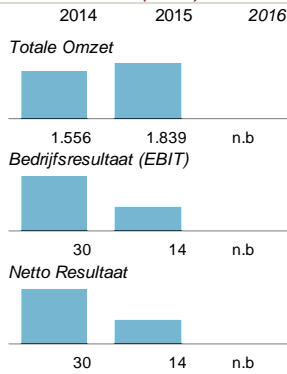
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	788	899	1.011
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

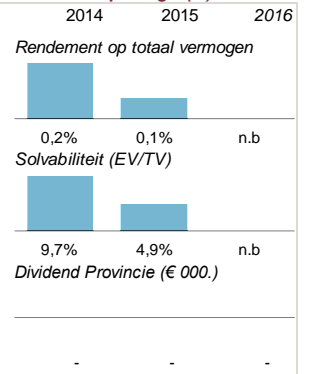
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Voor het oplossen van problemen met een grensoverschrijdend karakter is het onderhouden van een goed contact in Euregionaal verband, met de overheden uit de aangrenzende regio's in België en Duitsland, van groot belang. De samenwerking tussen de overheden initieert en stimuleert ook niet-overheden uit de vijf partnerregio's van de EMR (burgers, organisaties, instellingen, bedrijfsleven) om zaken samen op te pakken.

Visie en beleidsvoornemen

Het realiseren van grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio. Samen met de andere partnerregio's wordt gezamenlijk gewerkt aan de uitvoering van de euregionale toekomststrategie EMR 2020.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Geen bijzondere aandachtspunten.

Provinciaal Risico

De 5 partners van de EMR moeten borg staan voor correcte, tijdige en rechtmatige besteding van de gelden die de EMR aan de projecten uitbetaald heeft. In geval van een tekort in de stichting is de Provincie mede aansprakelijk.

39. Stichting Limburg Branding (Connect Limburg)

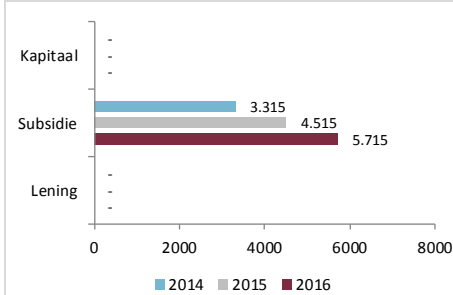
Basis Informatie

Vestingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2013
Rechtsvorm:	Stichting
Boek waarde (€)	€ -
Belang provincie:	Geen kapitaalbelang
Zeggenschap provincie:	Geen kapitaalbelang
Betrokkenen:	Provincie Limburg en ca. 60 publieke en private partners

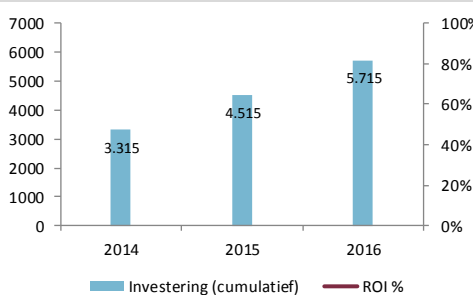
Doelstelling

Doelstelling is om de naamsbekendheid en internationale reputatie van Limburg als unieke grensregio te versterken.

Provinciale investeringen (€ 000.)

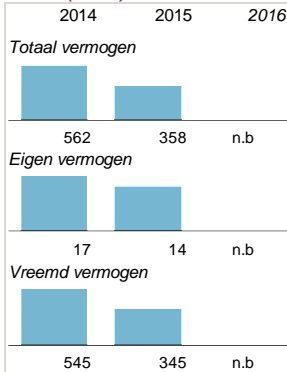
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

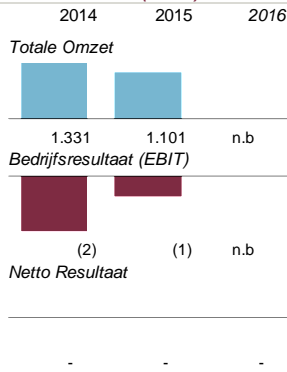
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	3.315	4.515	5.715
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	0,0%	0,0%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	3,0%	3,9%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het versterken van de reputatie van Limburg is een publiek belang dat voor de lange termijn gemanaged dient te worden los van commerciële belangen. Regio's met een goede reputatie versterken hun concurrentiekracht in een globaliserende wereld en zijn doorgaans beter in staat bewoners, bedrijven en bezoekers aan zich te binden.

Visie en beleidsvoornemen

De evaluatie van Connect Limburg is uitgevoerd en ter kennisname aan Provinciale Staten verzonden. Het college van GS zal de Staten nader informeren over de aanbevelingen uit de evaluatie die specifiek zijn gericht op het Provinciaal Bestuur. Daarbij zal ook ingegaan worden op de wijze waarop het College invulling geeft aan de opdracht uit het coalitieakkoord inzake het stroomlijnen van diverse initiatieven op het gebied van branding, marketing en communicatie evenals een efficiënte en effectievere inzet van middelen in de samenwerking met verschillende partners.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Zie visie en beleidsvoornemen

Provinciaal Risico

De Stichting is een organisatie zonder winstoogmerk. Het financiële risico is gering omdat de Stichting geen commerciële activiteiten mag uitvoeren en geen eigen inkomsten mag verwerven met uitzondering van projectsubsidies. Het risico is derhalve gelegen in het behalen van de doelstellingen. Door middel van tussentijdse evaluaties en metingen vastgelegd in een monitoringsplan worden de prestaties van de Stichting gemonitord.

40. RUD Zuid-Limburg

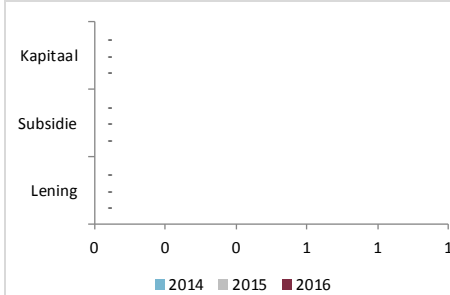
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	2013
Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke Regeling
Boek waarde (€)	€ -
Belang provincie:	Geen kapitaalbelang
Zeggenschap provincie:	Geen kapitaalbelang
Betrokkenen:	Provincie Limburg en de 18 gemeenten in Zuid-Limburg..

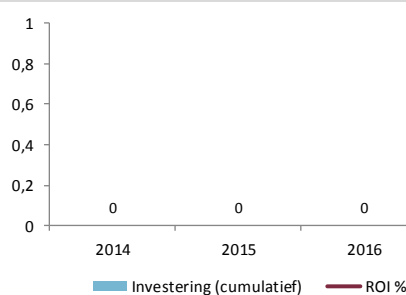
Doelstelling

Algemeen overheidsbestuur met als doel het op afstand plaatsen van de uitvoeringstaken van de Provincie, specifiek: vergunningverlening, toezicht en handhaving in het fysieke domein.

Provinciale investeringen (€ 000.)

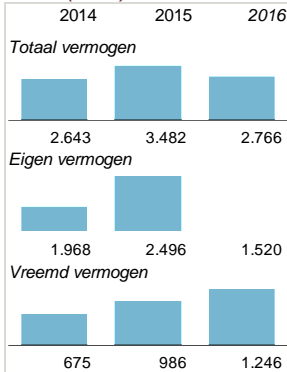
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

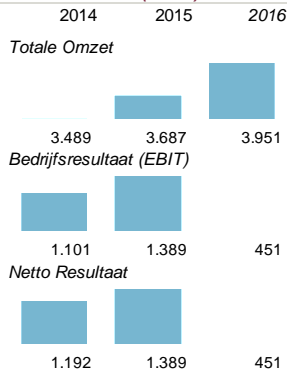
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

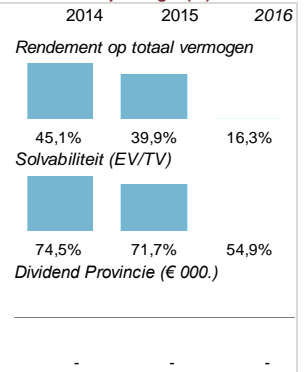
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Het leveren van kwaliteit voor de leefomgeving voor inwoners en bedrijven in Zuid-Limburg door samenwerking, door het uitvoeren van haar wettelijke taken.

Visie en beleidsvoornemen

Een efficiënte en kwalitatieve uitvoering van wettelijke taken in het fysieke domein. De RUD is 1 januari 2013 afgesplitst van de Provincie. Deze rol op afstand en wettelijke taken zullen als zodanig worden voortgezet.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Naar aanleiding van wijzigingen in de wetgeving omtrent gemeenschappelijke regelingen ligt er een wetsvoorstel waarbij alle RUD netwerkorganisaties (dus inclusief de netwerkorganisatie RUD Noord-Limburg) met ingang van 1-1-2018 moeten zijn omgevormd tot een openbaar lichaam.

Provinciaal Risico

Het risico is gelegen in het doelmatig en efficiënt uitvoeren van de taken, binnen de daartoe gestelde kaders.

41. Fonds Nazorg Stortplaatsen Provincie Limburg

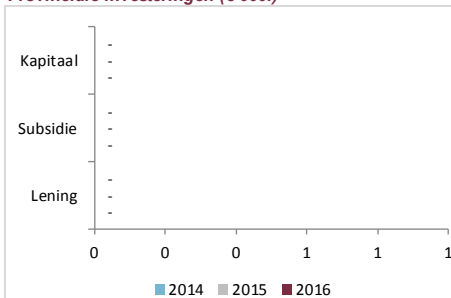
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Maastricht
Jaar van oprichting:	1996
Rechtsvorm:	Fonds volgens de Wet Milieu beheer
Boek waarde (€)	€ -
Belang provincie:	100,00%
Zeggenschap provincie:	100,00%
Betrokkenen:	Provincie Limburg en Attero

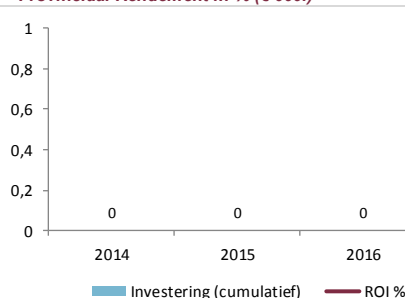
Doelstelling

Het waarborgen en financieren van de eeuwigdurende nazorg van stortplaatsen gesloten na 1996, zoals bedoeld in artikel 8.49 van de wet Milieu beheer. Dit geschiedt door het onderhouden en in stand houden van de voorzieningen die milieurisico's ten aanzien van de stortplaatsen voorkomen.

Provinciale investeringen (€ 000.)

Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	-	-	-
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	na	na	na

Balans (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totaal vermogen	36.837	38.173	n.b
Eigen vermogen	35.061	36.311	n.b
Vreemd vermogen	1.776	1.862	n.b

Verlies en winst (€ 000.)

	2014	2015	2016
Totale Omzet	5.051	1.388	n.b
Bedrijfsresultaat (EBIT)	4.940	1.250	n.b
Netto Resultaat	4.940	1.250	n.b

Ratio's en opbrengst (%)

	2014	2015	2016
Rendement op totaal vermogen	13,4%	3,3%	n.b
Solvabiliteit (EV/TV)	95,2%	95,1%	n.b
Dividend Provincie (€ 000.)	-	-	-

Publiek belang

Het publiek belang is gelegen in het beheersen en voorkomen van milieu risico's voortvloeiend uit het gestorte en afgedekte afval op de stortplaatsen. Hierin vervult het fonds haar wettelijk taak.

Visie en beleidsvoornemen

Het nazorgfonds voert een wettelijke taak uit, gericht op de eeuwigdurende nazorg. De provinciale visie loopt synchroon met deze wettelijke taak. De drie kerntaken, belastingheffing, vermogensbeheer en financiering van het onderhoud zullen worden voortgezet om de eeuwigdurende nazorg te waarborgen.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Moment van sluiting van de stortplaats Weert is verplaatst naar 2017. Naarmate meer stortplaatsen gesloten worden en daarmee de risico's en de verantwoordelijkheden overgaan van de exploitant naar Provincie. Momenteel is enkel de Louisegroeve gesloten, maar naar de toekomst toe zal hiermee de rol en de aard van deze deelneming wijzigen. In 2014 is een naheffingsaanslag opgelegd bij Attero en zijn hoge beleggingsresultaten gerealiseerd. 2015 en 2016 tonen lagere beleggingsresultaten tonen en geen aanvullende naheffing. Begin 2017 is overeenstemming bereikt over een herziening van de bestaande borgtochtovereenkomsten ten aanzien van de verplichting van Attero een deugdelijke bovenafdracht aan te leggen.

Provinciaal Risico

Het provinciaal risico is gedurende de exploitatie van de stortplaatsen beperkt tot het debiteuren risico ten aanzien van de exploitant. Hiervoor zijn contractuele waarborgen richting Attero vastgelegd. Na sluiting loopt de Provincie het risico dat het behaalde rendement lager is dan verondersteld bij het vaststellen van het definitieve doelvermogen. Daaruit voortvloeiende tekorten zijn voor rekening van de Provincie Limburg. De behaalde rendementen in 2014 liggen boven het veronderstelde rendement en 100% van de contante waarde van de doelvermogens is opgenomen in het fonds.

42. IPO

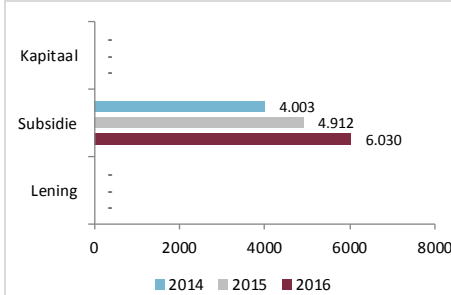
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Den Haag
Jaar van oprichting:	2006
Rechtsvorm:	Vereniging
Boek waarde (€)	€ -
Belang provincie:	Geen kapitaalbelang
Zeggenschap provincie:	Geen kapitaalbelang
Betrokkenen:	De Nederlandse Provincies

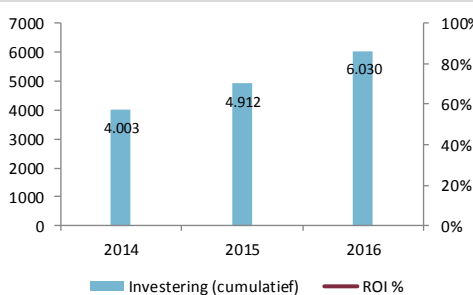
Doelstelling

Platform voor belangenbehartiging van de twaalf Provincies

Provinciale investeringen (€ 000.)

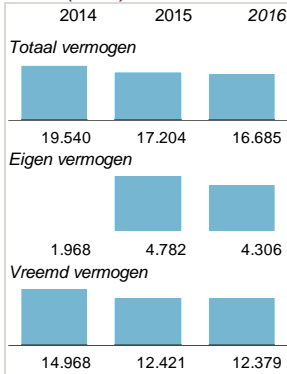
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

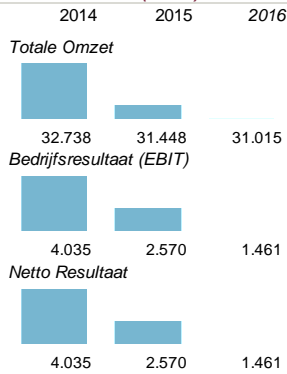
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	4.003	4.912	6.030
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

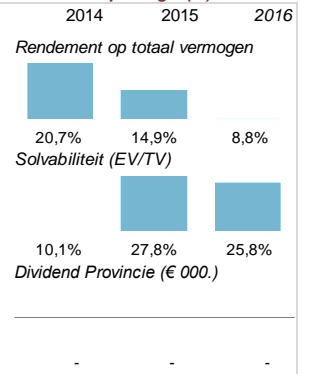
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

Dit samenwerkingsverband tussen de twaalf Provincies bevordert coördinatie en efficiëntie van het middenbestuur.

Visie en beleidsvoornemen

Belangenbehartiging in Den Haag in samenwerking met de andere Provincies.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

Geen bijzondere aandachtspunten

Provinciaal Risico

Zeer gering risico

43. Zuidelijke Rekenkamer

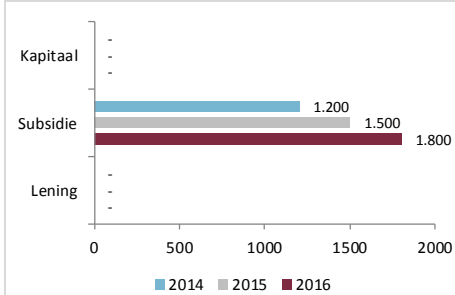
Basis Informatie

Vestigingsplaats:	Eindhoven
Jaar van oprichting:	2004
Rechtsvorm:	Gemeenschappelijke Regeling
Boek waarde (€)	€ -
Belang provincie:	Geen kapitaalbelang
Zeggenschap provincie:	Geen kapitaalbelang
Betrokkenen:	Provinciale Staten van Limburg en Brabant

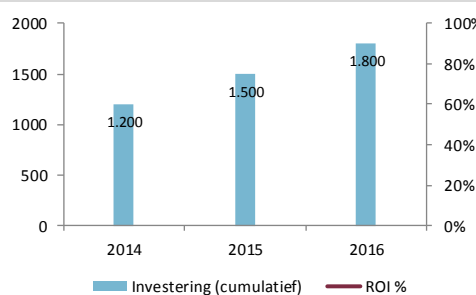
Doelstelling

Het onderzoeken van de doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid van het door het Provinciebestuur van Limburg en Noord-Brabant gevoerde bestuur.

Provinciale investeringen (€ 000.)

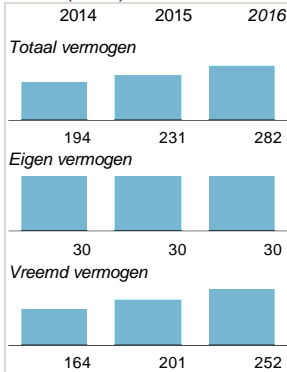
Provinciaal Rendement in % (€ 000.)

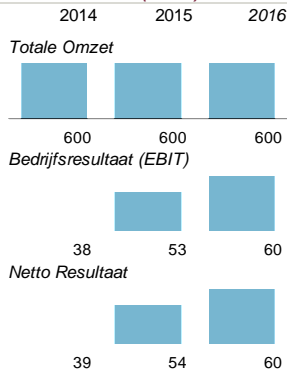
Provinciale inbreng (€ 000.)

	2014	2015	2016
Uitstaande financiering € 000.	-	-	-
Cumulatief verleende subsidie € 000.	1.200	1.500	1.800
Cumulatief verleend kapitaal € 000.	-	-	-
Ontvangen Rente in periode € 000.	0	0	0
Ontvangen dividend in periode € 000.	-	-	-
ROI %	0%	0%	0%

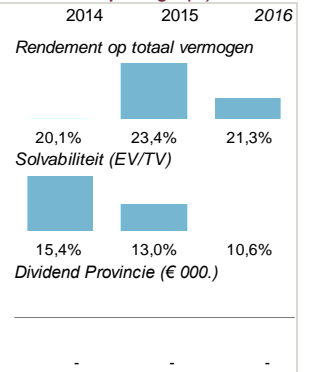
Balans (€ 000.)

Verlies en winst (€ 000.)

Ratio's en opbrengst (%)

Publiek belang

De zuidelijke rekenkamer als onafhankelijk controlerend orgaan waarborgt goed en rechtmatig bestuur en dient daarmee direct het publiek belang.

Visie en beleidsvoornemen

Het houden van een onafhankelijke rekenkamer betreft een wettelijke taak.

Aandachtspunten en ontwikkelingen

In 2016 heeft de Zuidelijke Rekenkamer diverse onderzoeken gepubliceerd. Voor Limburg is o.a. de begroting 2016 en het monumenten- en archeologiebeleid onderzocht. De achtergrond en resultaten zijn te raadplegen via de website van de Zuidelijke Rekenkamer.

Provinciaal Risico

Zeer gering risico

7. § Grondbeleid

De Paragraaf grondbeleid geeft inzicht in de visie op het provinciale grondbeleid ter ondersteuning van de provinciale programma's en de wijze waarop dat beleid wordt uitgevoerd. Tevens is een actuele prognose van de te verwachten resultaten opgenomen en worden de mogelijke risico's van de totale grondexploitatie in beeld gebracht.

Beleid in relatie tot de doelstellingen van de in de begroting opgenomen programma's

Provinciale Staten hebben ervoor gekozen om een selectief actief grondbeleid te voeren, al of niet middels participatie in een PPS-constructie (Publiek-Private Samenwerking), waarbij dan veelal sprake is van een "verbonden partij". Dus: niet alleen subsidiëren en toezien op afstand, doch daadwerkelijk projecten mee initiëren. Deze ontwikkelingsgerichte rol wordt met name op ruimtelijk economisch gebied (selectief) opgepakt voor die locaties in Limburg waar een integrale aanpak vanwege het grote economische belang noodzakelijk is. Daarbij zijn de door Provinciale Staten vastgestelde kaders van kracht (zoals sturing in samenwerking 2.0, investeren op basis van een sluitende exploitatie en participatie voor maximaal 50%).

De offensieve investeringsstrategie van de Provincie Limburg, gericht op structuurversterkende majeure projecten, vraagt om een daadkrachtige en betrouwbare overheid. Door zelf, of indirect door middel van deelneming in een rechtspersoon/ verbonden partij, initiatief te nemen en risicodragend te participeren in projecten kunnen overheid en markt meer naar elkaar toegroeien en kan de overheid een impuls geven om projecten te realiseren. De schaalgrootte en problematiek van projecten vragen om bundeling van krachten, zowel ten aanzien van financiële mogelijkheden als van inbreng van expertise. In tijden dat beoogde vastgoedontwikkelingen nog moeizaam van de grond komen, is dit zeker actueel.

Momenteel is er vanuit de markt een toenemende interesse voor erfpacht. Voor bedrijven is het in de nasleep van de kredietcrisis nog steeds moeilijk om bancaire financiering te verkrijgen voor zowel grond als opstallen. Een erfpachtconstructie kan leiden tot een grotere afzet van de gronden en meer bedrijvigheid. Immers de ondernemer kan in het geval van erfpacht, het eigen vermogen dat de banken verplicht stellen bij financiering van de grond, aanwenden ter financiering van de opstallen, waardoor voor dit laatste een hoger bedrag aan vreemd vermogen kan worden aangetrokken. De provincie Limburg is en wordt meermaals gevraagd om in erfpachtconstructies te participeren c.q. hierin te faciliteren. Daarbij is het evident dat de hoogte van de canon vanuit financiële optiek moet worden gezien in relatie tot het risicoprofiel welk hoort bij erfpacht. Tevens dient het verwacht rendement te worden afgezet tegen andere beleggingsmogelijkheden.

Alvorens een erfpachtovereenkomst aan te gaan worden onderstaande punten in samenhang uitgewerkt:

- de voorwaarden in de erfpachtovereenkomst (erfpachtvorm, tijdsduur, hoogte canon, aanvullende beperkingen) die doorslaggevend zijn voor het toepassen van erfpacht om deze ontwikkeling mogelijk te maken;
- een verdiscontering van het risico voor de provincie in het rentepercentage van de erfpachtcanon. Het grootste risico voor de Provincie Limburg is een faillissement van de erfpachter. Alsdan zal de canon tijdelijk oninbaar zijn (mogelijk wel verhaalbaar op nieuwe erfpachter). In het ergste geval wordt de erfpacht beëindigd en zal de Provincie opnieuw moeten contracteren met een nieuwe koper van de opstallen;

- zo mogelijk de betreffende gemeente erbij betrekken (lees: onderzocht wordt of de gemeente ook in een erfpachtconstructie wenst te participeren).

In het beleidskader Sturing in samenwerking 2.0 is erfpacht als instrument genoemd. We zien dat dit instrument een waardevolle aanvulling is op de andere instrumenten. Daarom zullen wij u in het najaar een verder uitvoeringsdocument doen toekomen, waarbij wij voornemens zijn om in lijn met anticiperende grondaankopen een krediet voor dit instrument door uw Staten te laten vaststellen. Wij zullen dit uitvoeringsdocument tijdig toesturen zodat behandeling in PS op 15 december 2017 mogelijk is en wij als college met de nodige slagkracht kunnen opereren in deze vraag van de markt. Indicatief wordt gedacht aan een aanvullend revolverend krediet van € 55 mln. Momenteel zullen wij het krediet van anticiperende grondaankopen gebruiken, mochten zich in de tussentijd goede initiatieven aandienen.

Samenvattend kan worden gesteld dat de vraag of erfpacht een win-win situatie oplevert sterk afhankelijk is van de invulling van erfpachtvoorwaarden. De risico's voor de provincie (faillissement van de erfpachter, waardedaling van de grond) lijken te overzien mits er een marktconforme canon wordt gehanteerd met voldoende risico-opslag. Het nut c.q. voordeel voor de eindgebruiker is in sterke mate afhankelijk van het feit of de ondernemer en zijn financier/bank beschikken over een voldoende solide business case en of de ondernemer de gestelde erfpachtvoorwaarden accepteert.

Uitvoering van het beleid

Er wordt uitvoering gegeven aan het actieve grondbeleid om:

- tot een snellere realisatie te kunnen komen;
- de haalbaarheid van projecten te bevorderen;
- een hogere kwaliteit in het gebied te realiseren.

Uitkomsten van de majeure structuurversterkende opgaven zijn uiteindelijk concrete op uitvoering gerichte projecten. Afhankelijk van de aard en opgave van deze projecten zal dan de vraag aan de orde zijn of de Provincie hierin participeert. Daarnaast worden in overleg met betrokken partners (gemeenten en of private partijen) mogelijkheden verkend voor anticiperende aankopen ten behoeve van (toekomstige) gebiedsontwikkelingen of als ruilobjecten.

Bij de uitvoering blijven de door Provinciale Staten vastgestelde kaders van kracht (zoals sturing in samenwerking 2.0, investeren op basis van een sluitende exploitatie en participatie voor maximaal 50%). Op basis van deze kaders worden door Provinciale Staten projectgebonden kredieten gevoteerd.

Naast deze projectkredieten is een budget van € 37,1 mln. ingesteld voor aankopen van anticiperende en of ruilgronden.

Boekwaarden en te verwachten resultaten van de lopende projecten

Ten gevolge van een wijziging van de formele voorschriften (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) is het ingaande het boekjaar 2016 niet meer toegestaan (fictieve) rente over het ter financiering aangewende eigen vermogen bij te schrijven op de boekwaarde van de in voorraad zijnde gronden.

Tabel 1 Overzicht boekwaarden en verwachte resultaten lopende projecten (bedragen x € 1.000)

	Beschikbaar gestelde kredieten	Boekwaarde per 1-1-2017	Toekomstige kosten	Toekomstige opbrengsten	Netto contante waarde verwacht resultaat per 31-12-2018
In exploitatie genomen bouwgronden					
Laerbroeck (PS 29-5-2010)	15.500	12.703	0	1.800	-10.903
IPS/Yard	18.500	13.508	5.350	18.858	0
Totaal in exploitatie genomen bouwgronden	34.000	26.211	5.350	20.658	-10.903
Strategische gronden					
Californië II (PS 23-6-2011)	20.000	15.451	0	15.451	0
Tapijnkazerne (PS 23-6-11)	3.500	2.685	732	3.417	0
Brunssum Centrum Noord (PS 1-7-2011)	3.000	1.708	0	1.708	0
Voorraad ruilgronden/anticiperende aankopen	22.100	10.041	0	10.041	0
Totaal strategische gronden	48.600	29.885	732	30.617	0
In erfpacht uitgegeven gronden					
Gronden tuinbouwgebied Siberië (PS 20-6-2014)	5.220	5.220	0	5.220	n.v.t.
Gronden Trade Port Noord (PS 6-11-2015)	10.143	11.214	0	11.214	n.v.t.
Erfpacht railterminal Venlo (PS 20-6-2014)	20.000	0	20.000	20.000	n.v.t.
Industriehaven Wanssum (PS 13-5-2016)	8.850	0	8.850	8.850	n.v.t.
Totaal in erfpacht gronden	44.213	16.434	28.850	45.284	n.v.t.

Ter toelichting op vorenstaande tabel wordt het volgende opgemerkt:

Ten aanzien van het project Laerbroeck was oorspronkelijk beoogd om na uitkoop van de aanwezige tuinders een herontwikkeling van het gebied op te starten (segment ruime vrije sector kavels). De waarde die aan deze gronden is toegekend is gebaseerd op landbouwwaarde. Voor het verschil is eerder door Provinciale Staten een voorziening getroffen.

In 2016 is de grondexploitatie IPS/Nedcar van LIOF overgenomen. De grondexploitatie kende bij overname weliswaar een verwacht negatief resultaat. Hiertegenover staan evenwel afspraken met het Rijk dat de ontvangen lening ter financiering van IPS/Yard omgezet wordt in een subsidie ter afdekking van een eventueel tekort.

De in voorraad zijnde gronden Californië II zullen, op basis van gemaakte afspraken over afname van deze gronden met derden, op kostprijsbasis (verwervingskosten met toeslag voor rente en apparaatskosten) worden doorverkocht.

De gronden en opstallen van de Tapijnkazerne zullen worden verkocht aan de Universiteit Maastricht voor de invulling van de onderwijsfuncties. De bouw geschiedt gefaseerd: in 2018 wordt naar

verwachting begonnen met de herontwikkeling van het bestaande hoofdgebouw rondom de appèlplaats en de inrichting van de noordzijde van het park.

Vanaf 2020 zijn de aansluiting op het hoofdgebouw, alsmede de nieuwbouw en de zuidzijde van het park aan de beurt.

Inzake de gronden en opstallen "Brunssum centrum noord" is met de gemeente Brunssum overeengekomen dat deze tegen kostprijs worden overgenomen.

Van de in voorraad zijnde ruilgronden/anticiperende aankopen (inclusief enige opstallen) bedraagt de gemiddelde boekwaarde per m² € 6,00. De verwachting is dat deze minimaal tegen de boekwaarde bij toekomstige ruilingen e.d. kunnen worden ingebracht. Over de in erfpacht uitgegeven gronden worden marktconforme canons berekend, die naast een risico-opslag voorzien in de dekking van de financieringskosten.

Buiten de in het bovenstaand overzicht opgenomen gronden en projecten heeft de provincie gronden ten behoeve van infrastructurele projecten. Daarnaast heeft de provincie gronden overgenomen van het Rijk resp. in bezit ten behoeve van de ontwikkelopgave Natuur. Deze gronden worden gebruikt teneinde de genoemde opgave te kunnen realiseren.

De grondaankopen van de infrastructurele projecten en ontwikkelopgave Natuur worden op de betreffende projecten verantwoordt.

Risico's en risicoreserve

Het voeren van een, in meer of mindere mate actief, grondbeleid kenmerkt zich door het feit dat in een vroeg stadium investeringen worden gedaan, waarbij inkomsten en dus de dekking van de exploitatie (soms) veel later kan worden gerealiseerd. In een dergelijk vaak langdurig traject kunnen zich financiële risico's voordoen. Risicofactoren zijn bijvoorbeeld rente en kostenstijgingen of lagere opbrengstenstijgingen. Naast het feit dat een project risico's bevat, is het uiteraard ook mogelijk dat er kansen bestaan.

Onder verwijzing naar hetgeen hiervoor ter toelichting op de opgenomen tabel is vermeld, worden op basis van de huidige stand van zaken de risico's op de voorraad in exploitatie zijnde gronden en op de voorraad strategische gronden, rekening houdende met de getroffen voorziening Laerbroeck en de garantstelling van het Rijk t.a.v. IPS/ Yard, nagenoeg op nihil ingeschat

Daarnaast bestaat bij het in erfpacht uitgeven van gronden het risico van een faillissement van de erfpachter, hetgeen veelal leidt tot derving van inkomsten uit erfpachtcanons, alsmede tot een optredende waardedaling van de grond. Voor de kwantificering van deze risico's verwijzen wij u naar de paragraaf verbonden partijen.

Deel 2

Financiële begroting

1. Samenvatting financiële positie

De financiële positie van de Provincie Limburg in de periode 2018-2021 is te kwalificeren als voldoende. Deze financiële begroting geeft op hoofdlijnen integraal inzicht in onze financiële positie aan de hand van onze exploitatiebegroting, vermogenspositie, weerstandsvermogen en de gehanteerde uitgangspunten en motiveringen.

De primitieve begroting 2018 en de bijhorende meerjarenraming zijn sluitend en kennen een structureel evenwicht.

Wij beschikken over voldoende weerstandsvermogen om de financiële risico's te dekken en er is een ruime onbenutte belastingcapaciteit door het bevrozen van de opcenten MRB.

Wij hebben een sterke vermogenspositie. Onze financiële positie is gezond.

De invulling van de taakstellingen op beleid ligt op koers.

Het financieel perspectief van de begroting 2018 en bijhorende meerjarenraming 2019-2021 ligt in lijn met vorig jaar en de daarop volgende 1^e Afwijkingenrapportage 2017. Het financieel perspectief ontwikkelt zich gunstig door met name de exogene ontwikkeling op het vlak van de motorrijtuigenbelasting en het accres van het provinciefonds. Daarnaast is ruimte ontstaan binnen de kapitaallasten als gevolg van de doorwerking van de Jaarstukken 2016.

De financiële consequenties van de Voorjaarsnota 2017 en GS-besluitvorming rondom uitvoering van beleidskaders zijn verwerkt in deze begroting, alsmede een aantal nieuwe voorstellen.

1.1. Programmaplan financieel

De financiële middelen worden ingezet om de doelen en de resultaten van het Programmaplan 2018 te kunnen realiseren. De inzet gebeurt door middel van door PS geautoriseerde programmabudgetten (exploitatie rekening) en door PS geautoriseerde kredietbesluiten voor investeringen.

De begrotingsstructuur 2018 is ongewijzigd t.o.v. begrotingsjaar 2017. Deze bestaat uit 16 inhoudelijke beleidsprogramma's, die opgebouwd zijn uit beleidsproducten. Daarnaast zijn er drie overige begrotingsposten: overhead, algemene dekkingsmiddelen en Provinciale Staten en Griffie. Dit zijn begrotingsposten die zich niet direct richten op maatschappelijke doelen, maar wel relevant zijn voor de begrote lasten en baten.

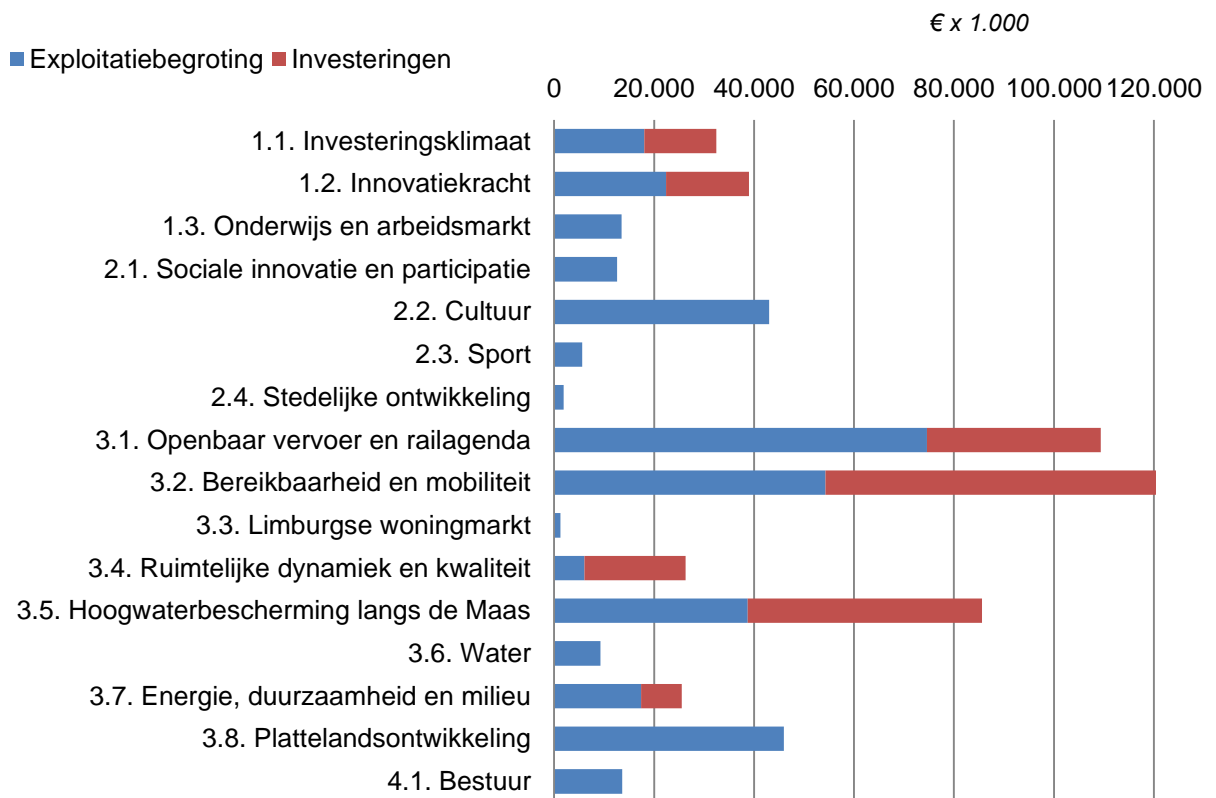
Onderstaande tabel is een beknopte weergave van de middeleninzet en bijbehorende inkomsten/bijdragen van derden in 2018.

€ x 1.000

Begrotingsprogramma	Exploitatie		Investerings	
	Lasten	Baten	Uitgaven	Bijdragen
1.1. Investeringsklimaat	18.055	2.079	14.416	
1.2. Innovatiekracht	22.378	68	16.589	
1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	13.453	0		
2.1. Sociale innovatie en participatie	12.565	0		
2.2. Cultuur	43.034	5.356		
2.3. Sport	5.611	0		
2.4. Stedelijke ontwikkeling	1.864	0		
3.1. Openbaar vervoer en railagenda	74.585	18.674	34.800	18.572
3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit	54.295	320	67.017	3.078
3.3. Limburgse woningmarkt	1.230	0		
3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	6.071	1.748	20.225	
3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas	38.729	35.202	46.893	
3.6. Water	9.241	3.351		
3.7. Energie, duurzaamheid en milieu	17.378	4.520	8.158	
3.8. Plattelandsontwikkeling	45.936	38.507		
4.1. Bestuur	13.608	443		
4.2. Overhead	44.981	92	6.146	
4.3. Algemene dekkingsmiddelen	18.658	292.964		
4.4. Provinciale Staten en Griffie	3.339	0		
	445.012	403.323	214.244	21.650

In het programmaplan (deel 1 van dit document) zijn de budgetten en de investeringen in 2018 per begrotingsprogramma (derde W-vraag "Wat mag het kosten?") gepresenteerd en toegelicht.

In de onderstaande grafiek is de som van de middeleninzet gepresenteerd. Het betreft de lasten uit de exploitatie en de uitgaven aan investeringen per inhoudelijk programma opgeteld.

In de verplichte paragraaf 5.'Bedrijfsvoering' van de Programmabegroting 2018 zijn de afspraken (spelregels) tussen Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten opgenomen over inzet van middelen (zie onderdeel 5.4. Planning en Control).

2. Exploitatiebegroting

Conform BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten) presenteren wij de begroting inclusief de drie opvolgende jaren (meerjarenraming). Onderstaand treft u de totalen per jaar voor deze begroting aan, inclusief het resultaat. Dit overzicht sluit aan bij alle baten, lasten en mutaties reserves uit het programmaplan, zoals opgenomen in het Programmaplan (deel 1) van deze begroting.

€ x 1.000

	2018		2019		2020		2021	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Baten en lasten begrotingsprogramma's	378.033	110.267	334.991	100.915	300.506	85.875	292.105	67.324
Overhead	44.981	92	44.549	94	44.681	96	44.788	97
Algemene dekkingsmiddelen	18.658	292.964	19.571	296.080	1.896	293.577	3.296	297.127
Provinciale Staten en Griffie	3.339	0	3.372	0	3.418	0	3.464	0
Totaal baten en lasten	445.012	403.323	402.483	397.089	350.500	379.547	343.653	364.548
Saldo baten en lasten	-41.689		-5.395		29.047		20.895	
Mutatie reserves	146.383	201.372	168.070	179.726	115.025	122.553	94.103	110.438
Totaal	591.395	604.694	570.554	576.815	465.525	502.100	437.756	474.986
Resultaat	13.300		6.261		36.575		37.230	
Totaal Begroting	604.694	604.694	576.815	576.815	502.100	502.100	474.986	474.986

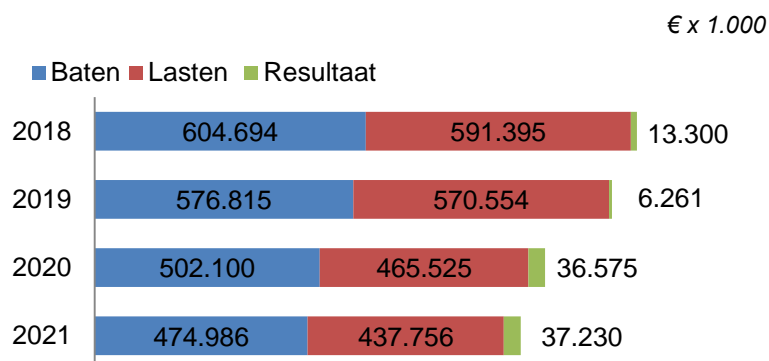
Uit het bovenstaande overzicht blijkt dat de primitieve begroting 2018 en de bijhorende meerjarenraming sluitend zijn.

Het verwachte overschot van 2018 bedraagt 13,3 mln.

In 2019 is 50% van het te verwachten begrotingssaldo gereserveerd in de Immunisatiereserve (€ 8,76 mln.) in verband met het einde van de huidige statenperiode versus de nieuwe statenperiode.

Bij de aanneming van Amendement 10 is besloten t.l.v. het resterende begrotingsresultaat 2019 € 2,5 mln. beschikbaar te stellen voor het Aanvalsplan Arbeidsmarkt en daardoor is het resultaat 2019 € 6,26 mln.

Ná 2019 nemen de begrotingstotalen af. Respectievelijk neemt het resultaat toe en dit vormt de begrotingsruimte voor de volgende statenperiode als gevolg van daling incidentele lasten.

In bijlage 1 van dit document is het "Overzicht van baten en lasten 2018-2021" opgenomen, welke een gedetailleerde weergave per begrotingsprogramma is van het bovenstaande overzicht.

2.1. Vergelijking begroting 2018 met 2016 en 2017

De begrotingsstructuur 2018 is gelijk aan die van begrotingsjaar 2017.

De begroting 2016 kent een beperkt afwijkende structuur t.o.v. 2017 e.v. vanwege wijzigingen BBV. Deze hebben voornamelijk betrekking op het begrotingsonderdeel Bedrijfsvoering. Dit is vervangen door het verplichte onderdeel Overhead. In de begroting 2016 was er geen centrale plek voor overhead en de betreffende personele lasten werden via een opslag toegerekend aan de programma's. Vanaf Programmabegroting 2017 zijn deze kosten centraal gepresenteerd en daardoor heeft een verschuiving van de personele lasten binnen de begroting plaatsgevonden.

In onderstaande tabel hebben wij ter vergelijking de cijfers uit de Jaarstukken 2016, de lopende begroting 2017 tot en met de 1^e Afwijkingenrapportage 2017 (PS 30 juni 2017) en de nieuwe begroting 2018 met bijhorende meerjarenraming opgenomen.

€ x 1.000

Programmalijn	Realisatie 2016		Begr.ná wijz.2017*		Begroting 2018		Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
1.1 Investeringsklimaat	25.921	12.575	23.370	2.020	18.055	2.079	14.481	1.777	12.545	1.336	11.688	496
1.2 Innovatiekracht	25.969	256	34.947	793	22.378	68	11.081	68	4.116	26	2.926	0
1.3 Onderwijs en arbeidsmarkt	8.533	0	13.164	0	13.453	0	4.674	0	1.957	0	1.961	0
2.1 Sociale agenda	11.365	0	19.493	0	12.565	0	8.130	0	7.477	0	7.317	0
2.2 Cultuur	42.524	5.049	63.110	5.631	43.034	5.356	35.428	5.356	34.750	5.356	34.390	5.356
2.3 Sport	7.746	755	6.677	0	5.611	0	4.921	0	1.754	0	1.770	0
2.4 Stedelijke ontwikkeling	5.341	0	14.878	0	1.864	0	1.645	0	1.444	0	1.449	0
3.1 Openbaar vervoer en railagenda	62.794	133.259	81.594	148.114	74.585	18.674	69.147	14.206	67.417	14.206	68.684	8.227
3.2 Bereikbaarheid en mobiliteit	160.106	78.173	130.707	26.060	54.295	320	55.519	324	52.809	331	57.438	338
3.3 Limburgse woningmarkt	3.537	24	2.013	25	1.230	0	1.146	0	1.131	0	1.136	0
3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	4.858	332	20.710	13.642	6.071	1.748	6.381	1.781	5.956	1.815	5.819	1.849
3.5 Hoogwaterbescherming langs de Maas	8.842	20.601	2.813	0	38.729	35.202	42.885	30.115	34.381	20.115	24.228	10.058
3.6 Water	3.287	2.439	11.190	3.419	9.241	3.351	9.804	4.159	8.764	4.154	8.773	4.173
3.7 Energie, duurzaamheid en milieu	18.465	8.384	24.719	4.750	17.378	4.520	14.135	4.531	14.141	4.543	12.557	2.881
3.8 Plattelandsontwikkeling	47.461	38.825	56.210	40.616	45.936	38.507	41.962	38.144	38.346	33.541	38.378	33.523
4.1 Bestuur	12.933	395	14.556	458	13.608	443	13.652	454	13.518	452	13.589	425
4.2 Overhead			44.362	133	44.981	92	44.549	94	44.681	96	44.788	97
4.2 Bedrijfsvoering t/m 2016	61.591	18.997										
4.3 Financiën/Algemene dekkingsmiddelen	-5.496	261.127	56.545	226.496	18.658	292.964	19.571	296.080	1.896	293.577	3.296	297.127
4.4 Provinciale Staten en Griffie	3.029	9	3.361	0	3.339	0	3.372	0	3.418	0	3.464	0
Totaal baten lasten	508.804	581.202	624.420	472.156	445.012	403.323	402.483	397.089	350.500	379.547	343.653	364.548
Mutatie reserves												
Toevoeging aan reserves	367.251		160.703		146.383		168.070		115.025		94.103	
Onttrekking aan reserves		320.396		320.925		201.372		179.726		122.553		110.438
Totaal ná mutatie reserves	876.055	901.598	785.123	793.081	591.395	604.694	570.554	576.815	465.525	502.100	437.756	474.986
Resultaat	25.543		7.957		13.300		6.261		36.575		37.230	
Totaal	901.598	901.598	793.081	793.081	604.694	604.694	576.815	576.815	502.100	502.100	474.986	474.986

* T/m BW 4 1e Afwijkingenrapportage 2017

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat er sprake is van verschillen tussen de jaarschijven 2016, 2017 en de nu voorliggende begroting 2018 e.v.

Een substantieel deel van onze begroting kent een incidenteel karakter door de programmatische en projectmatige aanpak. Ook is de afschrijvingsmethodiek als gevolg van wijzigingen in het BBV veranderd. Versneld afschrijven op infrastructurele projecten is niet langer mogelijk. Dit leidt soms tot grote fluctuaties tussen jaarschijven op de diverse beleidsterreinen.

Het belangrijkste verschil in 2016 t.o.v. volgende jaren komt door de investering in Buitenring Parkstad (bijna € 68 mln.) bij begrotingsprogramma 3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit. Bij programma 3.4. Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit zien we een piek in 2017 met name door verkoop aan gronden Klavertje 4 in Venlo met een boekwaarde van ruim € 10 mln. De lasten bij programma 3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas stijgen aanzienlijk in 2018 als gevolg van de investeringen in gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum en de afwaardering ervan.

Daarnaast volgen wij de lijn dat Provinciale Staten beleidskaders vaststellen, welke leiden tot door GS geaccordeerde jaarlijkse uitvoeringsprogramma's met jaarbudget. Dit verklaart de daling na 2018 op diverse beleidsterreinen.

Voor een toelichting van de grote verschillen tussen de begroting 2017 en 2018 verwijzen we naar de betreffende begrotingsprogramma's bij de derde W-vraag "Wat mag het kosten?".

2.2. Ramingen van de lasten

De ramingen in de begroting 2018 e.v. zijn verwerkt conform de uitgangspunten opgenomen in 'Hoofdstuk 7. Uitgangspunten, gronden en motiveringen voor de ramingen in de begroting en meerjarenraming'. Dit zijn de ramingen tot en met 1^e Afwijkingenrapportage 2017 (PS 30 juni 2017). Daarnaast zijn alle besluiten van Gedeputeerde Staten met betrekking tot de begroting 2018 tot en met de GS-vergadering van 19-09-2017 verwerkt. Deze hebben met name betrekking op de jaarlijkse uitvoeringsprogramma's en een aantal nieuwe begrotingsposten zoals opgenomen in de Memorie van Toelichting, behorend bij deze begroting. Ook is de middeleninzet, zoals vastgesteld in de Voorjaarsnota 2017 (PS 7-7-2017) geconcretiseerd. De financiële besluiten ná de 1e Afwijkingenrapportage 2017 hebben betrekking op:

Begrotingsprogramma	Toelichting	Besluit	Begroting 2018	Meerjarenraming			Totaal
				2019	2020	2021	
1.1. Investeringsklimaat	Vitaal bedrijfsleven (MKB en acquisitie)	GS 25-7-2017	4.057	900	900		5.857
	Onderhoudsvoorziening overige gebouwen MAA*	Cf. VJN 2017	800	800	800	800	3.200
	Procesmiddelen Kennis-As	GS 19-9-2017	675	300			975
1.2. Innovatiekracht	Investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2016-2019	GS 25-7-2017	3.235				3.235
	Smart Services Heerlen	GS 19-9-2017	2.500				2.500
	MKB Programma Logistiek	GS 25-7-2017	600				600
	Programma Limburg Makers	GS 25-7-2017	300				300
	Investeringsprogramma Toerisme & Recreatie 2016 – 2019	GS 25-7-2017	2.925				2.925
1.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	Aanvalsplan Naar een ontwikkelingsgerichte arbeidsmarkt	GS 19-9-2017	1.000				1.000
	Aanvalsplan Arbeidsmarkt (A10)	PS 3-11-2017	2.500	2.500			5.000
	HBO Applied Sciences/ CHILL**	GS 19-9-2017	1.950	900	900	900	4.650
	Sociale Agenda Limburg 2025	GS 25-7-2017	2.925				2.925
	Onderwijs als schakel	GS 19-9-2017	1.000				1.000
Limburg Werkt Akkoord	GS 4-7-2017	2.350				2.350	
2.1. Sociale innovatie en participatie	Sociale Agenda Limburg 2025	GS 4-7-2017	4.255				4.255
2.2. Cultuur	Uitvoeringsprogramma Focusnotie	GS 25-7-2017	2.100	2.100			4.200
	Museumplein Limburg	GS 19-9-2017	616	616			1.232
3.2. Bereikbaarheid en mobiliteit	Procesmiddelen mobiliteit	GS 4-7-2017	300				300
	MIRT-programma Goederencorridors	GS 4-7-2017	150				150
	Onderhoudskosten BPL*	Cf. VJN 2017	1.600	2.400	2.600	2.600	9.200
3.3. Limburgse woningmarkt	Uitvoeringskosten Transitie Limburgse woningmarkt	GS 4-7-2017	258				258
3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas	Onderzoekskosten Deltaprogramma	GS 19-9-2017	460	460			920
	Procesmiddelen programma Maasvallei	GS 19-9-2018	400	400			800
3.7. Energie, duurzaamheid en milieu	Uitvoering Aanvalsplan Asbest en	GS 4-7-2017	3.206				3.206
	Maatregelen na-ijl effect	GS 28-3-2017	1.361				1.361
3.8. Plattelandsontwikkeling	Programmaplan Platteland in ontwikkeling		530	715			1.245
	Investeringsprogramma Limburgse Land- en Tuinbouw Loont 2016-2019	GS 25-7-2017	2.510				2.510
4.1. Bestuur	Herdenking van 75 jaar bevrijding	GS 19-9-2017	75	75	75		225
4.2. Overhead	Verduurzaming pr.gebouwen (motie Brugman)	GS 19-9-2017	235				235
4.3. Algemene dekkingsmiddelen	Structuurversterking van kernen	Cf. VJN 2017	3.350				3.350
			48.223	12.166	5.275	4.300	69.965

* Deze lasten zijn structureel.

** Deze loopt tot en met 2022.

Het dekkingsplan voor de inzet van de bovenstaande middelen is als volgt:

€ x 1.000

	2018	2019	2020	2021	Totaal
Beleidsintensiveringsmiddelen	27.357	1.810	950	500	30.617
Bestemmingsreserves	7.225	116	0	0	7.341
Resultaat	8.725	6.675	1.275	1.200	17.875
Provinciefonds/ DU	4.011	2.850	3.050	2.600	12.511
Programmabudgetten	905	715	0	0	1.620
	48.223	12.166	5.275	4.300	69.965

De nog beschikbare begrotingsruimte en resterende beleidsintensiveringsmiddelen zijn opgenomen in onderdeel 4 'Begrotingsruimte' van dit hoofdstuk.

De inzet van deze middelen beschouwen wij als middelen voor nieuw beleid in de termen van het BBV. Dit maakt onderscheid tussen bestaand en nieuw beleid. Met bestaand beleid in financiële zin wordt bedoeld: budgetten en investeringskredieten, die reeds door Provinciale Staten zijn geautoriseerd.

Voor de kaderstellende functie van de begroting is het beschikbaar stellen van nieuwe middelen een belangrijk onderdeel van het budgetrecht van Provinciale Staten.

Onderstaande tabel geeft inzicht in het bestaande en nieuw beleid in de lasten van de begroting en meerjarenraming.

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2018	2019	2020	2021
Bestaand beleid (ramingen in de lijn van de 1e AWR 2017)	396.789	390.317	345.225	339.353
Nieuw beleid cf. BBV (besluiten ná 1 AWR 2017)	48.223	12.166	5.275	4.300
Totaal lasten	445.012	402.483	350.500	343.653

2.3. Incidentele baten en lasten

Een structureel evenwicht is een maatstaf voor de gezondheid van onze financiële huishouding. Structurele lasten moeten worden gedekt door structurele baten. De begroting 2018 en bijhorende meerjarenraming zijn structureel in evenwicht. Door het begrotingssaldo te schonen van incidentele componenten wordt het structurele evenwicht in de begroting zichtbaar. Samengevat bedraagt het structurele saldo van de begroting 2018-2021:

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2018	2019	2020	2021
Begrotingsresultaat	13.300	6.261	36.575	37.230
Incidentele lasten en toevoegingen reserves	213.071	191.467	79.044	47.157
Incidentele baten en aanwendungen reserves	178.648	146.270	76.123	45.667
Structurele saldo	47.723	51.458	39.496	38.720

In bijlage 4 'Incidentele baten en lasten 2018-2021' is een meerjarig detailoverzicht van incidentele baten en lasten per begrotingsprogramma beschikbaar.

Daarnaast specificeren wij per begrotingsprogramma de structurele en incidentele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves:

€ x 1.000

Toevoeging reserves		Begroting	Meerjarenraming			Totaal
		2018	2019	2020	2021	
Incidenteel						
1.1	Risicores.financieringen & garanties	774	1.098	1.553	1.554	4.979
1.2	Risicores.financieringen & garanties	9.145	8.895	5.645	1.395	25.080
3.1	Reserve DU electrificatie Maaslijn	5.979	5.979	5.979		17.937
3.2	Bestemmingsreserve realisatie N280	350				350
3.4	Risicoreserve grondexploitatie	615	615	615		1.845
3.5	Reserve DU Ooijen-Wanssum	35.202	30.115	20.115	10.058	95.490
3.8	Reserve DU PAS	875	875			1.750
4.3	Immunisatiereserve		8.761			8.761
4.3	Algemene reserve (egalisatie)	10.604	30.510			41.114
		63.544	86.848	33.907	13.007	197.306
Structureel						
						0
1.1	Bestemmingsreserve NEDAB	2.750	2.750	2.750	2.750	11.000
3.1	Bestemmingsreserve ZLSM	647	34	34	34	749
3.1	Reserve DU Verkeer en vervoer	8.944	7.944	7.944	7.944	32.776
4.3	Reserve DU Verkeer en vervoer	70.498	70.494	70.390	70.368	281.750
		82.839	81.222	81.118	81.096	326.275
Totaal toevoeging reserves		146.383	168.070	115.025	94.103	523.581

€ x 1.000

Aanwending reserves		Begroting 2018	Meerjarenraming			Totaal
			2019	2020	2021	
Incidenteel						
1.2	Immunisatiereserve	18.624	15.899	6.105	1.184	41.812
1.3	Immunisatiereserve	1.000				1.000
2.2	Bestemmingsreserve Culturele kansen	191	191	75		457
2.3	Immunisatiereserve	1.000	1.000			2.000
2.4	Immunisatiereserve	150	100			250
3.1	bestemmingsreserve ZLSM	1.000	799			1.799
3.1	Reserve DU Verkeer en vervoer	20.086	14.120	1.981	2.500	38.687
3.2	Reserve DU Verkeer en vervoer	1.150	1.000	0	0	2.149
3.2	Bestemmingsreserve realisatie N280	943	1.723	4.723	7.256	14.645
3.3	Reserve Transitiefonds	259				259
3.4	Immunisatiereserve	200	500			700
3.5	Reserve DU Ooijen-Wanssum	36.743	40.906	33.263	23.105	134.017
3.6	Reserve DU PAS	875	875			1.750
3.7	Reserve DU externe veiligheid	290				290
3.8	Reserve zilver brons groene natuur	340	25			365
3.8	Reserve DU Natuur	76				76
4.2	Bruteringsres ontschotten Gouvernement	700	48			748
4.3	Algemene reserve (egalisatie)	44.203	31.599	2.979	1.564	80.345
4.3	Immunisatiereserve	3.350				3.350
		131.180	108.785	49.126	35.608	324.698
Structureel						
1.1	Bestemmingsreserve NEDAB	3.000	3.000	3.000	2.750	11.750
1.2	Reserve Campusorganisatie Chemelot	1.500	1.250	1.000	750	4.500
2.2	Bruteringsreserve Limburgs Museum	106	106	106	106	424
2.2	Bruteringsreserve Provinciale gebouwen	100	100	100	100	400
2.2	Bruteringsreserve Creative City	706	706	706	706	2.824
3.1	Reserve DU Verkeer en vervoer	48.030	51.325	62.041	62.591	223.987
3.2	Reserve DU Verkeer en vervoer	14.299	12.229	4.259	5.628	36.415
3.2	Reserve overdracht Napoleonsweg	1.965	1.965	1.965	1.965	7.860
3.6	Reserve grondwaterbeheer	282	57	47	30	416
4.2	Bruteringsreserve prov. gebouwen	203	203	203	203	812
		70.192	70.941	73.427	74.829	289.388
Totaal aanwending reserves		201.372	179.726	122.553	110.438	614.086

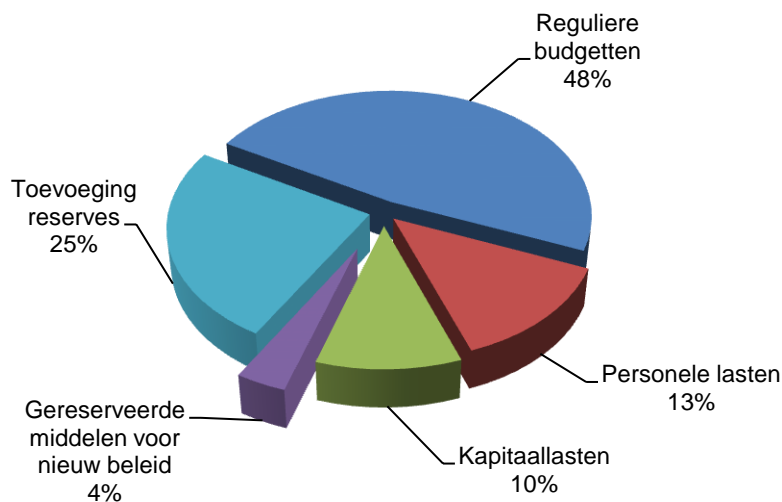
2.4. Specificatie van lasten

In onderstaande tabel/ grafiek treft u de verdeling aan van de begrote lasten in 2018, gerubriceerd naar de indeling welke toegepast is bij de derde W-vraag 'Wat mag het kosten?' bij het programmaplan (deel 1) van de Programmabegroting 2018.

Lasten per categorie	€ x 1.000
Reguliere budgetten	284.144
Personele lasten	77.933
Kapitaallasten	61.301
Gereserveerde middelen voor nieuw beleid	21.633
Totaal lasten in programma's	445.012
Toevoeging reserves	146.383
Totaal lasten	591.395

De personele lasten zijn incl. GS, PS, Griffie, voormalig personeel, niet-actieven en voormalig bestuur.

Het percentage in de onderstaande grafiek is berekend ten opzichte van de totaal begrote lasten 2018 ad € 591,39 mln.

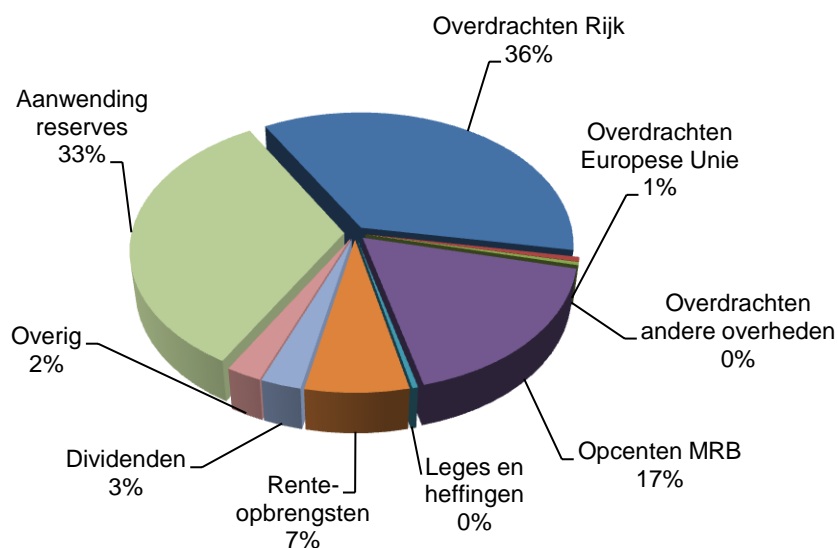

2.5. Specificatie van baten

In onderstaande tabel/ grafiek treft u de verdeling aan van de begrote baten 2018, gerubriceerd naar de te onderscheiden baten-categorieën, inclusief aanwending van reserves. In deze categorieën zijn de grootste inkomstenbronnen voor de begroting van de Provincie opgenomen. Een aanzienlijk deel van de baten heeft het karakter van algemeen dekkingsmiddel. Dit zijn baten die vrij besteedbaar zijn. Hieronder vallen de opcenten MRB, provinciefonds, renteopbrengsten, dividenden en overige opbrengsten.

Baten per categorie	€ x 1.000
Overdrachten Rijk	217.744
Overdrachten Europese Unie	3.458
Overdrachten andere overheden	2.319
Opcenten Motorrijtuigenbelasting	105.165
Leges en heffingen	2.288
Renteopbrengsten	41.702
Dividenden	16.318
Overig	14.328
Totaal baten in programma's	403.323
Aanwending reserves	201.372
Totaal baten	604.694

Het percentage in de onderstaande grafiek is berekend ten opzichte van de totaal begrote baten ad € 604,69 mln.

Onder 'Overdrachten Rijk' valt met name het Provinciefonds, die bestaat uit de algemene uitkering en decentralisatie-uitkeringen. Vanaf 2017 wordt het provinciefonds met een nieuw model over de provincies verdeeld. De structurele decentralisatie-uitkeringen Verkeer en vervoer, Natuur en BRZO zijn in het nieuwe model onderdeel van de algemene uitkering. Daarnaast hebben wij via het provinciefonds nog incidentele decentralisatie-uitkeringen zoals projecten Verkeer en vervoer, bodemsanering, zoetwatermaatregelen enz. Ten slotte hebben we in de begroting 2018 een aantal toezeggingen/ afspraken met het Rijk opgenomen:

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2018	2019	2020	2021
Algemene uitkering provinciefonds	59.280	64.460	69.141	73.302
Specifiek bedrag DU Verkeer & Vervoer	70.498	70.494	70.390	70.368
DU BRZO	760	760	760	760
DU Natuur	30.541	30.541	30.541	30.541
DU Zoetwatermaatregelen	2.370	3.160	3.180	3.180
DU Electrificatie Maaslijn	5.979	5.979	5.979	0
DU spoor Heerlen-Aken	1.000	0	0	0
DU restauratie rijksmonumenten	1.777	1.777	1.777	1.777
DU Bodemsanering 2016-2020	1.675	1.675	1.675	0
DU exploitatie stoptreindiensten	6.000	6.000	6.000	6.000
Subtotaal meicirculaire provinciefonds	179.881	184.846	189.443	185.928
Exploitatie stoptreindiensten	250	250	250	250
MIT-regeling	1.050	900	450	0
Maatregelen na-ijl effect steenkoolwinning	1.361	1.361	1.361	1.361
Project Ooijen-Wanssum	35.202	30.115	20.115	10.058
Subtotaal	37.863	32.626	22.176	11.669
Totaal overdrachten Rijk	217.744	217.472	211.620	197.598

Onder 'Overige' zijn baten van verschillende kleinere posten opgenomen zoals: huren, kostenvergoedingen, pachten en opbrengsten uit grondverkoop.

3. Investerings

Naast de exploitatiemiddelen die wij inzetten om onze doelen te bereiken, worden ook investeringskredieten ingezet. Deze investeringen komen terecht op de provinciale balans en zijn vervolgens zichtbaar via kapitaallasten (afschrijvingen) in de exploitatiebegroting.

Grensbedragen voor activering, conform de Financiële verordening (PS 5-02-2016) zijn:

- Investerings met economisch nut, met een verkrijgings- of vervaardigingsprijs van minder dan € 10.000, worden niet geactiveerd.
- Investerings met een maatschappelijk nut, met een verkrijgings- of vervaardigingsprijs van minder dan € 50.000 worden niet geactiveerd.

In de planning is rekening gehouden met reeds gevoteerde kredieten, nieuwe investeringskredieten 2018 die bij besluitvorming rondom deze programmabegroting voorliggen en toekomstige investeringen die jaarlijks terugkomen zoals vervangingsinvesteringen. De openstaande kredieten zijn doorgelicht en de financiële planning is geactualiseerd. De investeringen in de periode 2018-2021 zijn samengevat in onderstaande tabel.

€ x 1.000

Product	2018		2019		2020		2021	
	Uitgaven	Bijdrage	Uitgaven	Bijdrage	Uitgaven	Bijdrage	Uitgaven	Bijdrage
1.1.2 Acquisitie en LIOF	11.768		11.768		3.907		-	
1.1.5. Maastricht Aachen Airport	2.648		1.423		648		2.543	
1.2.1. Chemie en Materialen Brightlands Chemelot Campus	15.944		14.694		8.820		750	
1.2.2. Life sciences Brightlands Maastricht Health Campus	645		645		645		645	
3.1.2. (Inter)nationale railagenda	34.800	18.572	81.540	46.867	55.008	43.019	15.800	15.800
3.2.3. Verkeersveiligheid	78		78		79		81	
3.2.5. Rehabilitaties provinciale wegen	18.161	778	20.485		31.206		10.920	
3.2.6. Project Buitenring Parkstad	34.778		33.443	13.050	3.000		15.000	30.200
3.2.7. Project N280- West	14.000	2.300	49.000	4.000	42.000	4.000	10.563	1.111
3.4.7. Grondzaken	20.225		259		-		-	
3.5.2. Project Ooijen-Wanssum	46.893		48.669		33.608		16.445	
3.7.1. Asbest en Energie	7.500		15.000		14.715		-	
3.7.4. Bodem en onderzoek	265		142		136		139	
3.7.11. Coördinatie RUD	393		-		-		-	
4.2. Overhead	6.146		-		-		-	
Totaal	214.244	21.650	277.145	63.917	193.772	47.019	72.886	47.111

Voor een toelichting op de investeringen verwijzen wij naar de individuele producten in het programmaplan (deel 1) van deze programmabegroting.

4. Begrotingsruimte

4.1. Reservering beleidsintensiveringen

De beleidsintensiveringsmiddelen zoals benoemd in het coalitieakkoord 2015-2019 zijn beschikbaar voor deze coalitieperiode. In de begroting zijn de beschikbare beleidsintensiveringsmiddelen opgenomen onder de "Algemene dekkingsmiddelen" als stelposten voor nieuw beleid. Inzet vindt plaats binnen de door Provinciale Staten afzonderlijk vastgestelde kaders.

Hieronder zijn de nog resterende beleidsintensiveringsmiddelen voor deze coalitieperiode gepresenteerd:

€ x 1.000

	Begroting ná	Begroting	Meerjarenraming			Totaal
	wijz. 2017*	2018	2019	2020	2021	
Procesmiddelen coalitieakkoord	2.533					2.533
Intensiveringen cultuur 2016-2019		1.003	1.431			2.434
Beleidsintensivering sociale agenda 2016-2019	173		2.860			3.032
Procesmiddelen energie 2016-2019	1.268					1.268
Beleidsintensivering onderwijs & MBO 2016-2019	603		1.038			1.640
Intensivering leefbaarheid en zorg 2016-2019		495	3.000			3.495
Intensivering burgerparticipatie 2016-2019						0
Intensivering monumenten 2016-2019						0
Intensivering acquisitie en LIOF 2016-2019	2.542	1.200	640			4.382
Intensivering toerisme & recreatie 2016-2019	199		1.650			1.849
Intensivering projecten IBA 2016-2019	7.878	6.170	6.250			20.298
Intensivering binnenstedelijke ontwikkeling 2016-2019		10.589				10.589
Intensivering asbest 2016-2019						0
Intensivering MKB 2016-2019						0
Intensivering verdienmodellen Agro 2016-2019	528					528
Intensiveringen onvoorzien 2016-2019	5.358					5.358
Intensivering cofin. Europese programma's	547	2.176	2.176			4.898
Cofinancieringsproblematiek EU-programma's	1.672					1.672
	23.299	21.633	19.044	0	0	63.976

*claims voor de 2e Afwijkingenrapportage 2017 op moment van schrijven zijn meegenomen.

4.2. Begrotingsresultaten

Het begrotingsresultaat 2018 bedraagt € 13,3 mln.

In 2019 is 50% van het te verwachten begrotingssaldo gereserveerd in de Immunisatiereserve (€ 8,76 mln.) in verband met einde huidige statenperiode versus nieuwe statenperiode.

Het jaarresultaat neemt ná 2019 toe en dit vormt de begrotingsruimte voor de volgende coalitieperiode.

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2018	2019	2020	2021
Resultaat (begrotingssaldo)	13.300	6.261	36.575	37.230

4.3. Ruimte in de reserves

Vanuit het deel van de Immunisatiereserve ad € 70 mln. dat bestemd is voor economische structuurversterking resteert € 32,4 mln. aan ruimte. Voor de overige investeringen ad € 20 mln. is geen ruimte meer. In onderdeel 6.3. Portfoliomanagement is een verloopoverzicht opgenomen.

4.4. Post onvoorzien

In de begroting is jaarlijks rekening gehouden met een post onvoorzien van € 250.000 in de periode van 2018 tot 2021.

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2018	2019	2020	2021
Stelpost onvoorzien	250	250	250	250

4.5. Taakstellingen

In het coalitieakkoord 2015-2019 was sprake van een bezuinigstaakstelling op de organisatie van € 8,8 mln. Deze is reeds gerealiseerd. Daarnaast was een generieke bezuinigstaakstelling van € 40 mln. opgelegd voor deze statenperiode.

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2018	2019	2020	2021
Bezuinigingstaakstelling organisatie 2016-2019	0	0	0	0
Generieke bezuinigingstaakstelling 2016-2019	-2.136	0	0	0
Stelposten nog te realiseren taakstelling	-2.136	0	0	0

Van de generieke taakstelling resteert nog een bedrag van € 2,14 mln.

4.6. Overige stelposten

In de meerjarenraming is rekening gehouden met ruimte voor loon- en prijsstijgingen van € 1,4 mln. per jaar cumulatief:

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2018	2019	2020	2021
Stelpost loon- en prijsstijgingen	0	1.400	2.800	4.200

Daarnaast houden wij structureel rekening met mogelijke voordelige resultaten afrekeningen voorgaande dienstjaren.

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2018	2019	2020	2021
Stelpost resultaten voorgaande dienstjaren	-1.400	-1.400	-1.400	-1.400

5. Geprognosticeerde balans en EMU-saldo

Volgens het BBV dient de meerjarige geprognosticeerde balans en de meerjarige ontwikkeling van het EMU-saldo in de begroting opgenomen te worden. Deze moeten meer inzicht bieden in de ontwikkeling van onder meer investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen en in de financieringsbehoefte. De prognose is gebaseerd op:

- de laatste door PS vastgestelde balans: de jaarstukken 2016;
- reeds genomen besluiten en vastgestelde investeringskredieten door PS;
- de effecten van de 1^e Afwijkingenrapportage 2017 (PS 30-06-2017) aangevuld met de structurele doorwerking van de voorstellen uit de 2^e Afwijkingenrapportage 2017 op moment van schrijven.
- primitieve begroting 2018 en meerjarenraming 2019-2021.

De geprognosticeerde balans sluit aan bij de presentatie van de balans van de jaarstukken, maar in een gecompriëerde versie op hoofdrubrieken.

5.1. Geprognosticeerde balans

In de onderstaande tabel zijn de standen van de balansrubrieken per 31 december van elk begrotingsjaar gepresenteerd.

Activa	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	13,3	20,7	34,5	66,2	74,6	71,2
Materiële vaste activa	206,3	312,1	391,4	460,4	503,6	468,4
Financiële vaste activa	1.627,1	1.606,2	1.597,3	1.485,1	1.413,6	1.303,3
Totaal vaste activa	1.846,8	1.939,0	2.023,2	2.011,7	1.991,8	1.842,9
Vlottende activa						
Voorraden	73,2	59,3	41,9	44,1	49,5	58,0
Uitzettingen en liquide middelen	112,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overlopende activa	44,2	42,4	42,4	41,4	41,4	41,4
Totaal vlottende activa	229,7	101,6	84,3	85,5	90,9	99,4
Totaal activa	2.076,4	2.040,6	2.107,4	2.097,2	2.082,7	1.942,3
Passiva						
Vaste passiva						
Resultaat (cumulatief)	25,5	1,4	14,7	21,0	57,6	94,8
Reserves	1.729,7	1.620,4	1.565,4	1.553,7	1.546,2	1.529,9
Voorzieningen	14,5	15,2	16,0	16,9	17,7	18,6
Vaste schuld	18,4	18,2	18,0	17,8	17,7	17,5
Totaal vaste passiva	1.788,0	1.655,2	1.614,1	1.609,4	1.639,1	1.660,7
Vlottende passiva						
Vlottende schuld	52,7	178,4	286,3	280,7	236,5	74,6
Overlopende passiva	235,7	207,0	207,0	207,0	207,0	207,0
Totaal vlottende passiva	288,4	385,4	493,3	487,7	443,5	281,6
Totaal passiva	2.076,4	2.040,6	2.107,4	2.097,2	2.082,7	1.942,3

* In het overzicht zijn de financiële gegevens in miljoenen euro's gepresenteerd en hierdoor kunnen afrondingsverschillen optreden.

5.2. EMU-saldo

Hieronder is de meerjarige berekening van het geprognosticeerde EMU-saldo gepresenteerd. Wij merken hier op dat voor 2017 een gezamenlijke tekortnorm voor provincies, gemeenten en waterschappen afgesproken is van -0,3% van het BBP. Omdat een gezamenlijke tekortnorm is afgesproken zijn er geen individuele normbedragen vastgesteld.

€ x 1.000

	Begroting	Meerjarenraming		
	2018	2019	2020	2021
EMU-saldo	-116.253	-107.264	-26.749	52.070

Het EMU-saldo in bovenstaande overzicht is berekend volgens de systematiek zoals opgenomen in de paragraaf 4. 'Financiering' (zie tabel 4.4.2.) van deze programmabegroting.

5.3. Financiering

De Provincie beschikt over een substantieel overschot aan vaste financiële middelen. Daarom wordt niet verwacht dat er in 2018 geld moet worden aangetrokken voor investeringen of grote projecten. Meer informatie over de financieringspositie, leningenportefeuille, beleggingen en treasurybeheer is terug te vinden in de verplichte paragraaf 4 'Financiering' van dit document.

6. Vermogenspositie

Voor het inzicht in de financiële positie is ook onze vermogenspositie van belang. Uit onderstaande specificaties blijkt dat er sprake is van een solide vermogenspositie en voldoende weerstandsvermogen. Daarnaast geven wij inzicht in ons portfoliomanagement en de effecten op ons vermogen. Meer daarover in het onderdeel portfoliomanagement (onderdeel 6.3).

6.1. Reserves en voorzieningen begroting 2018

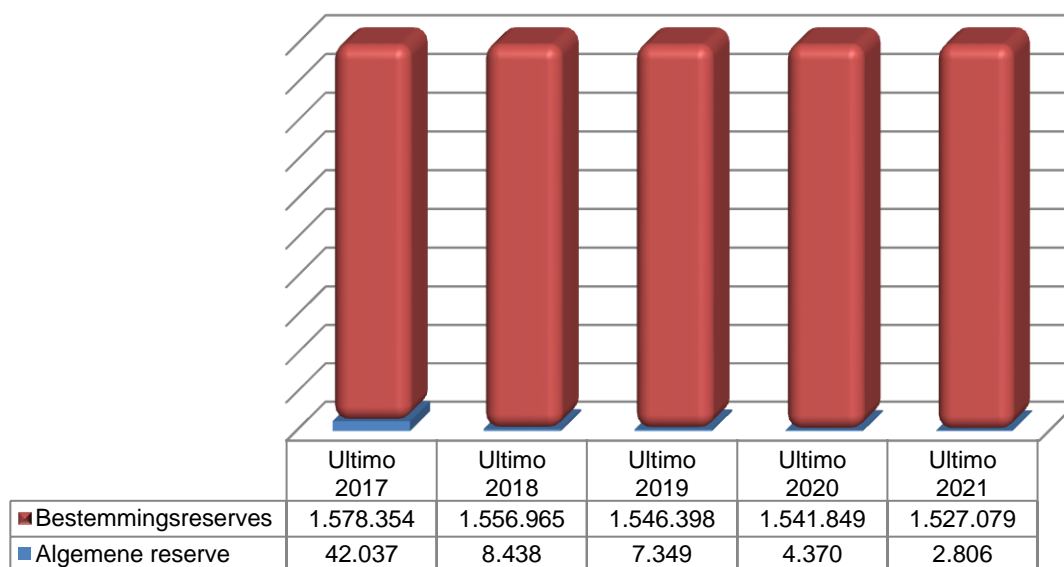
Hieronder de ontwikkeling van de totaal van de reserves en voorzieningen in de begrotingsjaar 2018:

€ x 1.000

Reserves	Begin 2018	Vermeerdering	Verminderings	End 2018
Algemene reserve	42.037	10.604	44.203	8.438
Bestemmingsreserves	1.578.354	135.780	157.168	1.556.965
Totaal reserves	1.620.391	146.383	201.372	1.565.403
Voorziening voor toekomstige verplichtingen	9.565	850	0	10.415
Egaliserende voorzieningen	5.589	3.477	3.477	5.589
Totaal voorzieningen	15.154	4.327	3.477	16.004

Voor een meerjarige specificatie van de ontwikkeling van reserves en voorzieningen verwijzen wij naar bijlage 3: "Overzicht stand en verloop van de reserves begroting 2018".

In onderstaande grafiek treft u de ontwikkeling van de reserves conform de begroting aan (bedragen x € 1.000):

6.2. Weerstandsvermogen en onbenutte belastingcapaciteit

De vermogenspositie is belangrijk in relatie tot het weerstandsvermogen. In de paragraaf 2. 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' van dit document is het provinciale risicoprofiel geconfronteerd met de aanwezige weerstandscapaciteit. Daarbij is geconcludeerd dat de Provincie over voldoende weerstandsvermogen beschikt, door o.a. de aanwezigheid van de Immunisatiereserve en de onbenutte belastingcapaciteit.

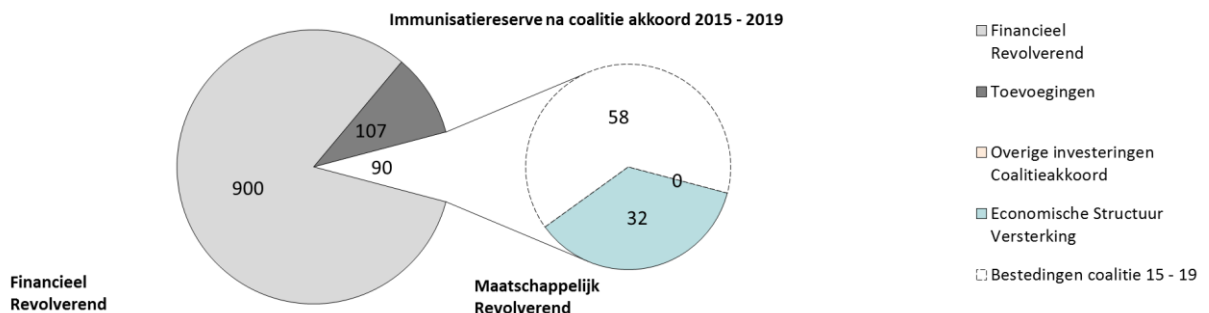
Ook van belang is inzicht in de onbenutte belastingcapaciteit in relatie tot de aanwezige weerstandscapaciteit. Uit de paragraaf 1. 'Lokale heffingen' blijkt dat deze voor 2018 € 45,7 mln. bedraagt.

6.3. Portfoliomanagement

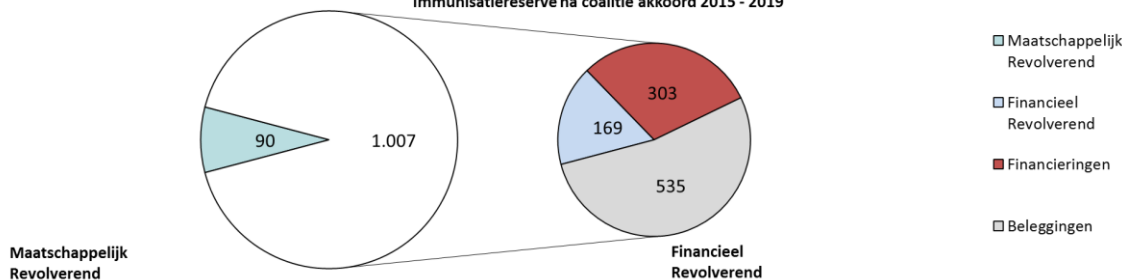
Inzet immunisatie reserve

De projecten en financieringen waarvoor middelen zijn ingezet vanuit de Immunisatiereserve zijn hieronder gespecificeerd. Het startpunt is het amendement A1 en de instelling van de Immunisatiereserve per 22 juni 2013 ter grootte van € 1,1 mld. Vervolgens is voor de coalitie 2012-2015 de inzet van maatschappelijk en financieel revolverende middelen uitgesplitst. Destijds werd uitgegaan van een verdeling 15% procent maatschappelijk en 85% revolverend. Met ingang van de nieuwe coalitie is de algemene reserve van € 32 mln. en een deel van het resultaat 2014 (€ 4 mln.) toegevoegd aan het maatschappelijk deel. Daarnaast is € 35 mln. vanuit het revolverend deel tevens beschikbaar gesteld voor maatschappelijke inzet. Daarmee bedroeg de beginstand van deze coalitie € 990 mln. met als ondergrens € 900 mln. Hier is inmiddels aanvullend € 107 mln. aan toegevoegd uit de jaarrekening resultaten 2014, 2015, 2016, uit de incidentele baten als gevolg van de verkoop van Britse obligaties en de vrijval van de escrow in 2016 (verkoop Essent) en de helft van het verwachte begrotingsresultaat 2019 ad € 8,8 mln.

Van de € 90 mln. beschikbaar voor maatschappelijke investeringen deze coalitie resteert ca. € 32,4 mln. voor economische structuurversterking. De € 20 mln. voor overige investeringen in lijn met het coalitieakkoord zijn uitgeput bij besluitvorming van de Voorjaarsnota 2017 en deze begroting 2018. De financieel revolverende portefeuille is opgebouwd uit € 303 mln. aan financieringen, € 169 mln. aan financieel revolverende projecten en € 535 mln. beleggingen. De verschuiving van reguliere beleggingen naar projecten en financieringen betekent in algemene zin ook verschuiving van het risicoprofiel. Tezamen weer boven de miljard.

Immunisatiereserve na coalitie akkoord 2015 - 2019

Inzet maatschappelijk revolverende middelen (in € mln.)

Inzet financieel revolverende middelen (in € mln.)

Totaal

	Inzet maatschappelijk revolverende middelen (in € mln.)			Reserve Maatschappelijk	Inzet financieel revolverende middelen (in € mln.)			Reserve Financieel	Immunisatie Reserve
	Inzet totaal	Economisch	Overig		Inzet financiering	Inzet projecten	Bestaande belegging		
Beginstand amendement A1	0			165	0	0	935	935	1100
Inscite	30,0					23,0	-23,0		
Pilot & Miniplant	23,0				2,72	4,0	-6,7		
Chemelot materials centre	15,0					20,0	-20,0		
HCA Tech impact	9,0					10,0	-10,0		
Belvédère	10,0					23,9	-23,9		
Q4 Maasfront	6,6					30,5	-30,5		
Kerkrade Centrum	13,5					3,5	-3,5		
Link	14,3				10,0		-10,0		
AMIBM	5,0				0,0		0,0		
Expertise en innovatiecentrum BISS	4,0				0,0		0,0		
Afwaardering campus M&D	3,0				3,9		-3,9		
ITEM	0,6				0,6		-0,6		
MAA	6,5				0,7		-0,7		
LBDF	5,9				50,0		-50,0		
					9,3		-9,3		
					0,2		-0,2		
					0,4		-0,4		
Einde coalitie 2012-2015	146,3			19	77,7	114,8	742,5	935	954
Aanvulling vanuit resultaat '14				4			6		
Inzet algemene reserve				32			0		
Verhoging maatschappelijke inzet				35			-35		
Begin coalitie 2015-2019	0	70	20	90	78	115	714	906	996
Gezonde Basisschool	1,0	1,0				40,0	-40,0		
University College	5,9	5,9			50,0		-50,0		
Procesmiddelen brightlands	0,2	0,2			1,6		-1,6		
Procesmiddelen greenport Venlo	0,5	0,5			0,4		-0,4		
Uitvoerings innovatieprogramma's	0,8	0,8			1,0		-1,0		
Campusorganisatie Greenport	0,8	0,8			0,1		-0,1		
Inrichting onderzoeks- en labfaciliteiten	1,5	1,5			0,3		-0,3		
MHC	0,4	0,4			0,6		-0,6		
HEFI	2,9	2,9			0,8		-0,8		
MAA investering platform	3,7	3,7				8,9	-8,9		
Bijdrage bijzondere sport evenementen	2,5		2,5		50,0		-50,0		
Relatie wonen en sociale agenda	2,5		2,5		50,0		-50,0		
Motie 778 Stadsnatuur in Limburg	2,5		2,5			5,8	-5,8		
Aanpak winkel leegstand	2,0		2,0		10,5		-10,5		
Co-financieringsproblematiek EU-programma's	3,0		3,0		5		-5		
Lime	3,0	3,0			15,0		-15,0		
Brightlands MHC B.V.	3,9	3,9			0,2		-0,2		
Campusplan GPV	7,8	7,8			1,0		-1,0		
MECC	2,5	2,5			35,0		-35,0		
Risicoreserve zon-PTC	0,5	0,5			0,3		-0,3		
Bijdragen gemeente PVA Greenport	2,0	2,0			0,1		-0,1		
Techruption	0,3	0,3			2,0		-2,0		
Aanvalsplan arbeidsmarkt: 4Limburg	1,0		1,0		1,9		-1,9		
Aanvalsplan Arbeidsmarkt: Smart Services Heerlen	2,5		2,5						
Intensivering binnenstedelijke ontwikkeling	4,0		4,0						
Subtotaal coalitie 2015-2019	57,6	37,6	20,0	57,6	303,4	169,4	433,3	906	964
Aanvulling vanuit resultaat '15							28		
Vrijval escrow							13,4		
Brexit/hybride lening BNG/NBW							9,5		
Liquidatie CBL							1,2		
Begrotingssaldo begroting 2017							11,9		
Aanvulling resultaat EJB '16							18,7		
Resultaat '16							9,8		
Begrotingssaldo begroting 2019							8,8		
Stand t/m B18	203,94	32,4	0,0	32,4	303,4	169,4	534,6	1.007	1.040

Economische structuurversterking	70,0
HEFI	2,9
Vervlechting Venlo - gemeentelijke projecten	2,0
Risicoreserve Zon PTC	0,5
MHC T1	0,4
Campusplan GPV	7,8
Procesmiddelen Brightlands	0,2
Procesmiddelen Greenport Venlo	0,5
Uitvoerings Innovatieprogramma's	0,8
Campusorganisatie Greenport	0,8
Inrichting onderzoeks- en labfaciliteiten	1,5
MECC	2,5
Lime	3,0
MAA platform	3,7
Brightlands MHC B.V.	3,9
Gezonde Basisschool	1,0
Univercity College	5,9
Techruption	0,3
Restant begroting 2018	32,4

Overige investeringen	20
Bijdrage bijzondere sport evenementen	2,5
Relatie wonen en sociale agenda	2,5
Motie 778 Stadsnatuur in Limburg	2,5
Aanpak winkel leegstand	2,0
Co-financieringsproblematiek EU-programma's	3,0
Aanvalsplan arbeidsmarkt: 4 Limburg	1,0
Aanvalsplan arbeidsmarkt: Smart Services Heerlen	2,5
Intensivering binnenstedelijke ontwikkeling	4,0
Restant begroting 2018	0,0

6.4. Financiering

De Provincie beschikt over een substantieel overschot aan vaste financieringsmiddelen. Daarom verwachten wij dat er in 2018 geen geld hoeft te worden aangetrokken voor investeringen of grote projecten. Meer informatie over de financieringspositie, leningenportefeuille, beleggingen en treasurybeheer is terug te vinden in de verplichte paragraaf 4. Financiering.

7. Uitgangspunten, gronden en motiveringen voor de ramingen in de begroting en meerjarenraming

Onze begroting is opgebouwd op basis van bestaand beleid, uitwerking van door Provinciale Staten vastgestelde beleidskaders, autonome ontwikkelingen, overige ontwikkelingen, methodieken en regelgeving. Er zijn geen wijzigingen in de principiële uitgangspunten die wij hanteren in onze ramingen ten opzichte van eerdere begrotingsjaren.

Bestaand beleid

Bestaand beleid vormt de belangrijkste basis voor deze programmabegroting. Met 'bestaand beleid' in financiële zin bedoelen wij de budgetten en investeringskredieten, die reeds door Provinciale Staten zijn geautoriseerd danwel nog ter besluitvorming voorliggen. Dat betekent dat alle PS-besluitvorming tot en met de 1^e Afwijkingenrapportage 2017 is verwerkt, aangevuld met de structurele doorwerking van de voorstellen uit de 2^e Afwijkingenrapportage 2017 en GS besluitvorming tot en met 19 september 2017. Daarnaast zijn effecten van de Voorjaarsnota 2017 vertaald.

7.1. Autonome ontwikkelingen

Ieder jaar doen zich (financiële) ontwikkelingen voor die zich buiten de invloedssfeer van de Provincie bevinden, maar die wel van invloed zijn op onze begroting. Wij noemen de volgende:

Ontwikkelingen Provinciefonds meicirculaire 2017

In onze ramingen van het Provinciefonds gaan wij uit van de meicirculaire 2017. Het begrotingsproces en de termijnen waarbinnen de begroting aan Provinciale Staten moet worden aangeleverd maken het niet mogelijk om de verwachte effecten van de septembercirculaire 2017 in de begroting te kunnen verwerken. Dit zal gebeuren aan de hand van een begrotingswijziging.

In de ramingen maken wij onderscheid tussen het Provinciefonds en decentralisatie-uitkeringen. Het Provinciefonds is ondergebracht onder Hoofdstuk 4.3. Algemene dekkingsmiddelen. Decentralisatie-uitkeringen hebben wij functioneel ondergebracht onder de begrotingsprogramma's, waarop de uitkering betrekking heeft.

Personele begroting

In de begroting 2018 is rekening gehouden met premiestijgingen en de nieuwe CAO voor provincies. De doorberekende personele kosten zijn tegen constante lonen (peil 2017) opgenomen in de begroting. In de meerjarenraming is een stelpost opgenomen voor toekomstige loonontwikkelingen. Op deze wijze is het risico van toekomstig budgettair beslag door loonontwikkelingen financieel afgedekt.

Wij merken daarnaast op dat wij personele kosten toerekenen aan wegenprojecten. Voorheen werden de kosten van inhuur op deze projecten geboekt.

Ontwikkelingen groei aantal motorrijtuigen

De berekening van de zogenaamde theoretische opbrengst van de opcenten op de motorrijtuigenbelasting is gebaseerd op het product van het aantal opcenten (autonoom beleid van Provinciale Staten) en opbrengst per opcent als exogeen gegeven (betreft samenstelling van het wagenpark in de Provincie verdeeld naar gewichtsklassen en soort brandstof).

Zoals bekend is het aantal opcenten in deze coalitieperiode “bevroren” op 77,9. Jaarlijks stelt de belastingdienst een geactualiseerd overzicht ter beschikking van de ontwikkeling van het wagenpark. Sinds de crisistijd was sprake van een zekere dalende ontwikkeling van het wagenpark dat zich echter vorig jaar nagenoeg stabiliseerde. Op basis van de recent ontvangen overzicht is gebleken dat inmiddels weer sprake is van een groei zoals die zich ook vóór de crisisperiode manifesteerde. De groei voor dit jaar komt zelfs uit op 2,95%. De oorzaak van deze groei is met name gelegen in het feit van het aantrekken van de economische groei (en dientengevolge een toename van de bestedingsruimte) en voor een deel in het weer in de heffing betrekken van personenauto's met een CO2 uitstoot <51 gram.

Voor meer toelichting verwijzen wij naar de paragraaf Lokale heffingen.

Overige indexeringen

De verwachte effecten van algemene prijsinflatie zijn gebaseerd op de meicirculaire 2017 en het centraal planbureau en bedragen 2 %. Op basis van het coalitieakkoord “In Limburg bereiken we meer 2015-2019” is het volgende besloten:

- Extern wordt geïndexeerd met 2 %;
- Intern wordt niet geïndexeerd;
- Vanaf 2020, zo is ook terug te zien in de meerjarige ontwikkeling van budgetten, worden de budgetten wel geïndexeerd.

7.2. Methodieken en regelgeving

Het “Besluit Begroting en Verantwoording” vormt eveneens een grondslag voor de ramingen in onze begroting. Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waar ze betrekking op hebben. Daarnaast geven wij inzicht in hoe overige ramingen tot stand zijn gekomen c.q. wat de uitgangspunten zijn.

Balans

Investerings in Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschafwaarde, en indien van toepassing verminderd met investeringssubsidies of bijdragen van derden. De afschrijvingen worden bepaald op basis van de verwachte economische levensduur en worden berekend volgens de lineaire methode. De afschrijvingstermijn van de immateriële vaste activa mag volgens de voorschriften maximaal 5 jaar bedragen.

Bij het activeren van kosten van onderzoek en ontwikkeling geldt als randvoorwaarde dat de kosten alleen dán worden geactiveerd als de plannen uitvoerbaar zijn en de kosten al redelijk omljnd en in te schatten zijn. Daarbij is het ook van belang dat het daadwerkelijk om kosten ter voorbereiding van een nog te realiseren investering gaat.

Investerings in Materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschafwaarde, verminderd met (extra) afschrijvingen. Bijdragen van derden die in directe relatie staan met een actief worden in de regel hierop in mindering gebracht.

De afschrijvingen worden berekend volgens de lineaire methode op basis van de verwachte economische levensduur.

Het BBV schrijft voor dat de materiële vaste activa worden onderscheiden in de categorie economisch nut of maatschappelijk nut.

- **Maatschappelijk nut**
Materiële vaste activa met een maatschappelijk nut worden gewaardeerd voor het bedrag van de investering. Bijdragen uit reserves worden niet in mindering op een actief gebracht. Bijdragen van derden, voor zover deze een directe relatie met het actief hebben, worden op de waardering in mindering gebracht.
- **Economisch nut**
Materiële vaste activa met een economisch nut worden bruto geactiveerd. Het verschil met investeringen met maatschappelijk nut is dat bestemmingsreserves gelijkmatig, gedurende de afschrijvingsperiode, in het resultaatbestemmende gedeelte ten gunste van de exploitatie wordt gebracht.

Investeringsplanningen

De bestaande investeringsplanningen in vaste activa zijn geactualiseerd. De grondslag voor de bestaande investeringen zijn gebaseerd op door Provinciale Staten vastgestelde kredietbesluiten. Wij merken op dat voor uitvoering van investeringsprogramma's wij afhankelijk kunnen zijn van partners, zoals gemeenten, maar ook van juridische procedures. Dit heeft tot gevolg dat er sprake kan zijn van verschuivingen van kapitaallasten in de tijd.

Daarnaast zijn er nieuwe (vervangings)investeringen opgenomen in de begroting 2018 tot en met 2021. Het gaat hier om het jaarlijkse terugkerende investeringen in de provinciale wegen en de vervangingsinvesteringen rondom milieumonitoring.

Voor de N280 en N266, investeringen van materieel belang, zijn dekkingsmiddelen gereserveerd in bestemmingsreserves.

Erfpacht

De in erfpacht uitgegeven gronden zijn gewaardeerd tegen de eerste uitgifteprijs (i.c. de waarde die bij de eerste uitgifte als basis voor de canonberekening in aanmerking is genomen).

Financiële vaste activa

Kapitaalverstrekkingen aan gemeenschappelijke regelingen en overige verbonden partijen, (overige) leningen u/g en (overige) uitzettingen zijn opgenomen tegen nominale waarde. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

Participaties in het aandelenkapitaal van N.V.'s en B.V.'s (kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen) zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingprijs van de aandelen. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingprijs zal afwaardering plaatsvinden.

De obligatieportefeuille is gewaardeerd tegen de verwachte aflossingswaarde. Bijdragen aan activa van derden worden geactiveerd conform PS-besluit. Dergelijke geactiveerde bijdragen zijn gewaardeerd tegen het bedrag van de verstrekte bijdragen, verminderd met afschrijvingen. De verleende bijdragen worden afgeschreven in de periode waarin het betrokken actief van de derde bijdraagt aan de publieke taak.

Flottende activa

Vorraden

De nog niet in exploitatie genomen bouwgronden zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs dan wel lagere marktwaarde.

De overige grond- en hulpstoffen (magazijnvoorraden) worden gewaardeerd tegen de betaalde inkoopprijs.

De als onderhanden werk opgenomen bouwgronden zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat die kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend. Winsten uit grondexploitatie worden slechts genomen indien en voor zover die met voldoende mate van betrouwbaarheid als gerealiseerd aangemerkt kunnen worden.

Gerede producten worden gewaardeerd tegen de kostprijs of tegen de marktwaarde indien de marktwaarde lager is dan de kostprijs.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt statisch bepaald op basis van geschatte inningskansen.

Liquide middelen en overlopende posten

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Passiva

Eigen vermogen

Wij maken bij onze reserves (eigen vermogen) onderscheid in:

- De algemene reserve. Dit is in principe een vrije reserve die kan ingezet worden als algemeen dekkingsmiddel. Daarnaast heeft deze reserve een egaliserende functie om faseringen over jaarschijven mogelijk te maken;
- Bestemmingsreserves. Middelen zijn geormerkt voor het realiseren van een doelstelling. Daarbij maken we onderscheid tussen vrij aanwendbare reserves en gebonden bestemmingsreserves, op grond van de mate van beleidsvrijheid om de bestemming te wijzigen.

Conform het beleidskader Sturing in Samenwerking 2.0 worden de reserves en voorzieningen bij de jaarstukken doorgelicht op nut en noodzaak.

Voorzieningen

Voorzieningen worden tegen nominale waarde of contante waarde gewaardeerd.

- Risicovoorzieningen en Voorzieningen voor toekomstige verplichtingen
Deze voorzieningen worden gevormd voor concrete of specifieke risico's c.q. verplichtingen die op de balansdatum bestaan en waarvan de omvang onzeker is doch redelijkerwijs in te schatten.
- Lastenegaliserende voorzieningen
Deze voorzieningen worden gevormd voor kosten die in volgende begrotingsjaren worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong vindt in het (voorafgaande) begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van de lasten over een aantal begrotingsjaren.

In de begroting 2018 wordt, net als bij voorgaande jaren uitgegaan van bestaande reeksen. Voor wat betreft onze onderhoudsvoorzieningen ligt er planvorming aan ten grondslag. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen wordt nader inzicht hierin gegeven.

Ook is een storting in de voorziening APPA ten behoeve van verplichte pensioenverplichtingen rondom (voormalige) GS-leden meerjarig opgenomen. Uitgangspunt is een gemiddelde van de stortingen van de afgelopen 3 jaar.

Kaders reserves en voorzieningen

Het kader voor reserves en voorzieningen is geïntegreerd in het financiële beleidskader “Sturing in Samenwerking 2.0” vastgesteld d.d. 10-2-2017.

Conform dit kader worden de uitgangspunten voor toevoegingen en aanwendungen van reserves en voorzieningen vastgelegd in door Provinciale Staten vastgestelde instellingsbesluiten. In deze besluiten staat aangegeven wat het doel van de reserve of voorziening is, hoe deze gevoed wordt, hoe besteed gaat worden, wat de maximale omvang is en of er rente aan een reserve wordt toegevoegd om deze waardevast te houden. Wij schrijven in beginsel geen rente toe aan onze reserves, tenzij uitdrukkelijk anders is besloten door Provinciale Staten. Deze uitgangspunten zijn eveneens gehanteerd in de Programmabegroting 2018.

Exploitatie

Interne rente

Dankzij de gunstige financieringspositie bedraagt de interne rentevoet 0%. De provincie hoeft geen vreemd vermogen aan te trekken om uitgaven te dekken.

Kapitaallasten

De kapitaallasten volgen uit de investeringen en bestaan in principe uit afschrijvingen en rente. Omdat de interne rentevoet 0% bedraagt, zijn alleen de afschrijvingen opgenomen. Deze zijn functioneel toebedeeld in de begroting. De afschrijvingstermijnen liggen vast in de vigerende financiële verordening. In principe worden investeringen zoveel mogelijk afgedekt, zodat zij de toekomstige begrotingsruimte zo min mogelijk belasten. Daartoe worden (bruterings)reserves gevormd om de toekomstige afschrijvingen te kunnen dekken.

Bij product 1.1.5. is in de jaarschijf 2021 een stelpost opgenomen ten behoeve van de toekomstige rehabilitatie van de start en landingsbaan ad € 640.000.

Toerekening van personele lasten

De toerekening van de personele kosten vindt plaats op basis van de nieuwe voorschriften van het BBV waarbij overhead apart inzichtelijk is gemaakt in de begroting. De loonkosten van medewerkers die voor meerdere taakvelden werken, zijn over deze meerdere taakvelden verdeeld. We hanteren een maximum aantal taakvelden van 5 waar de loonkosten van 1 medewerker aan toe worden bedeeld. Ook taakvelden waar slechts een klein percentage (<10%) van de tijd aan wordt besteed, worden buiten beschouwing gelaten. De berekening van de toe te rekenen loonkosten is gebaseerd op de gemiddelde lasten per fte.

Dividenden

Dividenden in de begroting zijn verwerkt in het jaar waarop wij verwachten dat de Algemene vergadering van Aandeelhouders een besluit neemt tot uitkering van het (interim-)dividend.

Renteopbrengsten

In de begroting is uitgegaan van actuele inzichten in onze portefeuille volgens meerjarige prognoses. Daarbij is rekening gehouden met de effecten van Schatkistbankieren. In de paragraaf financiering wordt e.e.a. nader toegelicht.

Stelposten

In de begroting is rekening gehouden met stelposten voor loon- en prijsontwikkeling en resultaten voorgaande dienstjaren. Inzet van intensiveringsmiddelen zoals opgenomen in het coalitieakkoord zijn in deze begroting verwerkt op basis van de door GS vastgestelde uitvoeringsprogramma's. Dit betekent dat voor de jaarschijf 2018 de middelen volgens de uitvoeringsprogramma's in de begroting

zijn opgenomen als budget bij het betreffende programma. De nog resterende intensiveringsmiddelen (overeenkomstig de door PS vastgestelde kadernota's) zijn opgenomen onder 4.3 Algemene dekkingsmiddelen.

Begrotingsresultaat

Het begrotingsresultaat wordt bepaald met inachtneming van de vermelde waarderingsgrondslagen. Baten worden verantwoord in het jaar dat zij gerealiseerd zijn. Lasten worden verantwoord in het jaar waarin deze voorzienbaar zijn. Volgens de voorschriften van het BBV dient eerst een saldo van baten en lasten te worden bepaald. Vervolgens vinden toevoegingen en onttrekkingen aan reserves plaats, waarna het resultaat ontstaat.

Risico's

De risico's worden periodiek (via het planning- en controlproces) doorlopen en daarmee geeft het risicoprofiel bij de begroting de laatste stand van zaken aan. Gelet op ons weerstandsvermogen zijn er op dit moment geen stortingen nodig om de bufferfunctie van de algemene reserve te vormen. Voor meer informatie verwijzen wij naar de verplichte paragraaf 2. 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' van dit document.

Samenvatting uitgangspunten Meerjarenbegroting 2018-2021	2018	2019	2020	2021
a <u>Loonontwikkeling</u>				
peildatum formatie	1-7-2017	1-7-2017	1-7-2017	1-7-2017
salarispeil	1-1-2018	1-1-2018	1-1-2018	1-1-2018
cao - verhoging 2018	ja	ja	ja	ja
b <u>Prijsontwikkeling</u>				
inschatting prijsstijging (bron: Centraal Economisch Plan 2017)	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%
c <u>Gesubsidieerde instellingen</u>				
compensatie voor loon- en prijsstijging (raming)	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%
d <u>Beleggingen</u>				
gemiddeld beleggingsvolume (paragraaf financiering)	€ 940 mln	€ 1.050 mln	€ 1.100 mln	€ 1.150 mln
e <u>Provinciale belastingen, leges en rechten</u>				
prijsindex verhoging MRB	0,00%	0,00%	0,00%	2,00%
aantal opcenten per 1-1 (paragraaf lokale heffingen)	77,9	77,9	77,9	79,4
opbrengst provinciale opcenten	€ 105,6 mln.	€ 105,6 mln.	€ 105,6 mln.	€ 107,3 mln.
opbrengst per provinciale opcent	€ 1,35 mln.	€ 1,35 mln.	€ 1,35 mln.	€ 1,35 mln.
legestarieven	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%
tarief grondwaterheffing	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%
f <u>Onvoorziene uitgaven</u>	€ 0,25 mln.	€ 0,25 mln.	€ 0,25 mln.	€ 0,25 mln.
g <u>Verwacht achterblijven van uitgaven</u>				
onderuitputting algemeen	€ 1,40 mln.	€ 1,40 mln.	€ 1,40 mln.	€ 1,40 mln.
h <u>Uitgavenstelposten</u>				
Loon- en prijsstijging (cumulatief)	€ -	€ 1,40 mln.	€ 2,80 mln.	€ 4,20 mln.
i <u>Dividenden</u>				
Enexis Holding NV	€ 16,12 mln	€ 16,12 mln	€ 16,12 mln	€ 16,12 mln
Bank Nederlandse Gemeenten	€ 0,20 mln.	€ 0,20 mln.	€ 0,20 mln.	€ 0,20 mln.
j <u>Vervangings- nieuwe investeringen</u>				
Volume nieuwe/vervangingsinvesteringen	€ 8,0 mln.	€ 10,9 mln.	€ 21,1 mln.	€ 11,3 mln.

Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht baten en lasten 2018-2021

€ x 1.000

Programmalijn	Begroting ná wijz.2017			Begroting 2018			Begroting 2019			Begroting 2020			Begroting 2021		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1.1 Investeringsklimaat	23.370	2.020	-21.350	18.055	2.079	-15.976	14.481	1.777	-12.705	12.545	1.336	-11.209	11.688	496	-11.192
1.2 Innovatiekracht	34.947	793	-34.155	22.378	68	-22.310	11.081	68	-11.013	4.116	26	-4.090	2.926	0	-2.926
1.3 Onderwijs en arbeidsmarkt	13.164	0	-13.164	13.453	0	-13.453	4.674	0	-4.674	1.957	0	-1.957	1.961	0	-1.961
2.1 Sociale agenda	19.493	0	-19.493	12.565	0	-12.565	8.130	0	-8.130	7.477	0	-7.477	7.317	0	-7.317
2.2 Cultuur	63.110	5.631	-57.479	43.034	5.356	-37.678	35.428	5.356	-30.072	34.750	5.356	-29.394	34.390	5.356	-29.034
2.3 Sport	6.677	0	-6.677	5.611	0	-5.611	4.921	0	-4.921	1.754	0	-1.754	1.770	0	-1.770
2.4 Stedelijke ontwikkeling	14.878	0	-14.878	1.864	0	-1.864	1.645	0	-1.645	1.444	0	-1.444	1.449	0	-1.449
3.1 Openbaar vervoer en railagenda	81.594	148.114	66.520	74.585	18.674	-55.911	69.147	14.206	-54.941	67.417	14.206	-53.211	68.684	8.227	-60.457
3.2 Bereikbaarheid en mobiliteit	130.707	26.060	-104.647	54.295	320	-53.975	55.519	324	-55.194	52.809	331	-52.478	57.438	338	-57.101
3.3 Limburgse woningmarkt	2.013	25	-1.988	1.230	0	-1.230	1.146	0	-1.146	1.131	0	-1.131	1.136	0	-1.136
3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	20.710	13.642	-7.068	6.071	1.748	-4.323	6.381	1.781	-4.600	5.956	1.815	-4.141	5.819	1.849	-3.970
3.5 Hoogwaterbescherming langs de Maas	2.813	0	-2.813	38.729	35.202	-3.527	42.885	30.115	-12.770	34.381	20.115	-14.266	24.228	10.058	-14.170
3.6 Water	11.190	3.419	-7.771	9.241	3.351	-5.891	9.804	4.159	-5.645	8.764	4.154	-4.610	8.773	4.173	-4.600
3.7 Energie, duurzaamheid en milieu	24.719	4.750	-19.969	17.378	4.520	-12.858	14.135	4.531	-9.604	14.141	4.543	-9.598	12.557	2.881	-9.677
3.8 Plattelandsontwikkeling	56.210	40.616	-15.595	45.936	38.507	-7.429	41.962	38.144	-3.818	38.346	33.541	-4.805	38.378	33.523	-4.856
4.1 Bestuur	14.556	458	-14.098	13.608	443	-13.165	13.652	454	-13.198	13.518	452	-13.066	13.589	425	-13.164
4.2 Overhead	44.362	133	-44.229	44.981	92	-44.890	44.549	94	-44.455	44.681	96	-44.586	44.788	97	-44.690
4.3 Algemene dekkingsmiddelen	56.545	226.496	169.951	18.658	292.964	274.306	19.571	296.080	276.509	1.896	293.577	291.681	3.296	297.127	293.831
4.4 Provinciale Staten en Griffie	3.361	0	-3.361	3.339	0	-3.339	3.372	0	-3.372	3.418	0	-3.418	3.464	0	-3.464
Totaal baten lasten	624.420	472.156	-152.264	445.012	403.323	-41.689	402.483	397.089	-5.395	350.500	379.547	29.047	343.653	364.548	20.895
Mutatie reserves															
Algemene reserve (egalisatie)	13.732	144.800	131.068	10.604	44.203	33.600	30.510	31.599	1.088	0	2.979	2.979	0	1.564	1.564
Immunisatiereserve	11.900	63.422	51.522	0	24.324	24.324	8.761	17.499	8.738	0	6.105	6.105	0	1.184	1.184
Innovatiefonds	0	20	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve Napoleonsbaan	0	1.965	1.965	0	1.965	1.965	0	1.965	1.965	0	1.965	1.965	0	1.965	1.965
Bestemmingsreserve ZSLM	109	1.090	981	647	1.000	353	34	799	765	34	0	-34	34	0	-34
Bestemmingsreserve NEDAB	2.750	3.000	250	2.750	3.000	250	2.750	3.000	250	2.750	3.000	250	2.750	2.750	0
Risicoreserve grondexploitatie	2.015	0	-2.015	615	0	-615	615	0	-615	615	0	-615	0	0	0
Bestemmingsreserve Culturele kansen	0	7.677	7.677	0	191	191	0	191	191	0	75	75	0	0	0
Reserve grondwaterbeheer	50	0	-50	0	282	282	0	57	57	0	47	47	0	30	30
Reserve Campusorganisatie Chemelot	0	3.000	3.000	0	1.500	1.500	0	1.250	1.250	0	1.000	1.000	0	750	750
Egalisatiereserve DU bedrijventerreinen	0	3.400	3.400	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Egalisatiereserve DU externe veiligheid	0	320	320	0	290	290	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve DU-uitkering PAS	875	1.574	699	875	875	0	875	875	0	0	0	0	0	0	0
Bruteringsreserve Limburgsmuseum Venlo	0	100	100	0	106	106	0	106	106	0	106	106	0	106	106
Bruteringsreserve provinciale gebouwen	0	1.811	1.811	0	203	203	0	203	203	0	203	203	0	203	203
Bruteringsreserve ontschotten Gouvernement	0	800	800	0	800	800	0	148	148	0	100	100	0	100	100
Bruteringsreserve Creative City	0	706	706	0	706	706	0	706	706	0	706	706	0	706	706
Reserve DU Verkeer en vervoer	80.055	83.338	3.283	79.442	83.564	4.122	78.438	78.674	235	78.334	68.281	-10.053	78.312	70.718	-7.594
Reserve DU elektrificatie Maaslijn	7.234	0	-7.234	5.979	0	-5.979	5.979	0	-5.979	5.979	0	-5.979	0	0	0
Reserve DU-uitkering Natuur	0	403	403	0	76	76	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve financierings en garanties	41.983	47	-41.936	9.919	0	-9.919	9.992	0	-9.992	7.198	0	-7.198	2.948	0	-2.948
Reserve zilver brons groene natuur	0	755	755	0	340	340	0	25	25	0	0	0	0	0	0
Reserve DU-uitkering bodemsanering	0	298	298	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Transitiefonds	0	824	824	0	259	259	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	0	1.553	1.553	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve DU-uitkering regionale luchthavens	0	24	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve realisatie N280				350	943	593	0	1.723	1.723	0	4.723	4.723	0	7.256	7.256
Reserve DU-uitkering Ooijen-Wanssum				35.202	36.743	1.541	30.115	40.906	10.791	20.115	33.263	13.148	10.058	23.105	13.047
Totaal mutatie reserves	160.703	320.925	160.222	146.383	201.372	54.988	168.070	179.726	11.656	115.025	122.553	7.527	94.103	110.438	16.335
Totaal	785.123	793.081	7.957	591.395	604.694	13.300	570.554	576.815	6.261	465.525	502.100	36.575	437.756	474.986	37.230

Bijlage 2: Naamswijzigingen begrotingsstructuur t.o.v. 2017

Oude benaming producten

Zoals voorheen opgenomen in de begrotingsstructuur van de Programmabegroting 2017:

- Product 1.2.4. Services & Smart Services Campus
- Product 3.8.2. Landschaps Parken

Nieuwe benaming producten

Zoals momenteel opgenomen in de begrotingsstructuur van de Programmabegroting 2018:

- Product 1.2.4. Services & Brightlands Smart Services Campus
- Product 3.8.2. Landschaps Parken en Vermaatschappelijking

Bijlage 3: Overzicht reserves en voorzieningen 2018-2021

€ x 1.000

	2018			2019			2020			2021		
	Begin saldo	Vermeerdering	Vermindering	Eind saldo	Vermeerdering	Vermindering	Eind saldo	Vermeerdering	Vermindering	Eind saldo	Vermeerdering	Vermindering
Algemene reserve												
Algemene reserve (egalisatie)	42.037	10.604	44.203	8.438	30.510	31.599	7.349	2.979	0	4.370	0	1.564
Subtotaal	42.037	10.604	44.203	8.438	30.510	31.599	7.349	2.979	0	4.370	0	1.564
Bestemmingsreserves												
Immunitatieserve	1.081.357	0	24.324	1.057.033	8.761	17.499	1.048.295	0	6.105	1.042.191	0	1.184
Reserve knelpunten Economisch beleid	410	0	0	410	0	0	410	0	0	410	0	0
Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding	454	0	0	454	0	0	454	0	0	454	0	0
Reserve aandeltransacties LIOF	8.000	0	0	8.000	0	0	8.000	0	0	8.000	0	0
Reserve Waterveiligheid Maas	4.355	0	0	4.355	0	0	4.355	0	0	4.355	0	0
Bestemmingsreserve Napoleonsbaan	11.792	0	1.965	9.827	0	1.965	7.862	0	1.965	5.897	0	1.965
Reserve Edelchemie	2.300	0	0	2.300	0	0	2.300	0	0	2.300	0	0
Bestemmingsreserve DU bedrijventerreinen	631	0	0	631	0	0	631	0	0	631	0	0
Risicoreserve Grondexploitatie	4.978	615	0	5.593	615	0	6.208	615	0	6.824	0	0
Risicoreserve financieringen en garanties	89.411	9.919	0	99.330	9.992	0	109.322	7.198	0	116.521	2.948	0
Reserve reorganisatie 2011-2016	2.001	0	0	2.001	0	0	2.001	0	0	2.001	0	0
Reserve DU Regionale luchthavens	112	0	0	112	0	0	112	0	0	112	0	0
Reserve grondwaterbeheer	415	0	282	133	0	0	77	0	47	30	0	30
Reserve DU Zoetwaterm atregelen	2.370	0	0	2.370	0	0	2.370	0	0	2.370	0	0
Reserve DU Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wijk	43.040	35.202	36.743	41.499	30.115	40.906	30.708	20.115	33.263	17.560	10.058	23.105
Reserve Campuorganisatie Chemelot	6.554	0	1.500	5.054	0	1.250	3.804	0	1.000	2.804	0	750
Innovatiefonds	183	0	0	183	0	0	183	0	0	183	0	0
Reserve zilver brons groene natuur	365	0	340	25	0	0	25	0	0	0	0	0
Bruteringsreserve duurzaamheid gebouwen	3.340	0	203	3.136	0	203	2.933	0	203	2.730	0	203
Bruteringsreserve Limburgsmuseum Venlo	2.942	0	106	2.836	0	106	2.729	0	106	2.623	0	106
Bestemmingsreserve realisatie N280	104.202	350	943	103.609	0	1.723	101.886	0	4.723	97.163	0	7.256
Reserve DU externe veiligheid	1.212	0	290	922	0	0	922	0	0	922	0	0
Bestemmingsreserve ZLSM	1.349	647	1.000	996	34	799	230	34	0	264	34	0
Reserve DU-uitkering Natuur	492	0	76	416	0	0	416	0	0	416	0	0
Reserve DU-uitkering PAS	14.177	875	875	14.177	875	875	14.177	0	0	14.177	0	0
Bruteringsreserve ontschotten Gouvernement	2.050	0	800	1.250	0	148	1.102	0	100	1.002	0	100
Bestemmingsreserve Culturele kansen	955	0	191	764	0	191	573	0	75	498	0	0
Reserve A2 Vonderen	35.000	0	0	35.000	0	0	35.000	0	0	35.000	0	0
Reserve Transitiefonds	14.617	0	259	14.359	0	0	14.359	0	0	14.359	0	0
Reserve NEDAB	913	2.750	3.000	663	2.750	3.000	413	2.750	3.000	163	2.750	2.750
Bruteringsreserve Creative City	12.712	0	706	12.006	0	706	11.300	0	706	10.594	0	706
Bestemmingsreserve realisatie N266	7.999	0	0	7.999	0	0	7.999	0	0	7.999	0	0
Reserve DU-uitkering bodemsanerering	6.295	0	0	6.295	0	0	6.295	0	0	6.295	0	0
Herontwikkeling Tapijnkasrine	2.000	0	0	2.000	0	0	2.000	0	0	2.000	0	0
Reserve DU Verkeer en vervoer	102.321	79.442	83.564	98.199	78.438	78.674	97.964	78.334	68.281	108.017	78.312	70.718
Reserve DU electrificatie Maaslijn	7.048	5.979	0	13.027	5.979	0	19.006	5.979	0	24.985	0	0
Totaal	1.578.354	135.780	157.168	1.556.965	137.560	148.127	1.546.398	115.025	119.574	1.541.849	94.103	108.873
	1.620.391	146.383	201.372	1.565.403	168.070	179.726	1.553.747	115.025	122.553	1.546.220	94.103	110.438
												1.529.885

€ x 1.000

	2018			2019			2020			2021			
	Begin saldo	Vermeerdering	Vermindering	Einde saldo	Vermeerdering	Vermindering	Einde saldo	Vermeerdering	Vermindering	Einde saldo	Vermeerdering	Vermindering	Einde saldo
Voorzieningen voor toekomstige verplichtingen, verliezen en risico's													
Voorziening APPA	9.177	850	0	10.027	850	0	10.877	850	0	11.727	850	0	12.577
Voorziening sociaalplan 2011-2016	110	0	0	110	0	0	110	0	0	110	0	0	110
Voorziening niet-verhaalbare kosten bestuursdwang	279	0	0	279	0	0	279	0	0	279	0	0	279
	9.565	850	0	10.415	850	0	11.265	850	0	12.115	850	0	12.965
Lasten-egaliserende voorzieningen													
Voorziening onderhoud provinciale gebouwen	5.586	3.477	3.477	5.586	3.289	3.289	5.586	3.339	3.339	5.586	3.390	3.390	5.586
	5.589	3.477	3.477	5.589	3.289	3.289	5.589	3.339	3.339	5.589	3.390	3.390	5.589
Totaal	15.154	4.327	3.477	16.004	4.139	3.289	16.854	4.189	3.339	17.704	4.240	3.390	18.554

Bijlage 4: Overzicht incidentele baten en lasten 2018-2021

€ x 1.000

Programmalijn	Begroting 2018		Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
A101 Investeringsklimaat								
Acquisitie	1.650							
Subsidieregeling MKB innovatiestimulering	2.100	1.050	1.800	900	900	450		
Communicatie Kennis-As	210							
Kennis-As project ITEM	884		852					
Procesmiddelen Kennis-as Brightlands	756	116	300					
HORIZON2020 project SCREEN	46	46						
Innovatiepilots in bredere MKB	307							
Internationale samenwerking	100							
MKB Cofinanciering Interreg en OP Zuid	300							
Structuurversterking Z-Limburg Brainport	150							
Bijdragen gemeenten luchthaven MAA	400	400	400	400	400	400		
	6.903	1.612	3.352	1.300	1.300	850		
A102 Innovatiekracht								
Institute for Biobased Materials	1.286		1.142					
Bijdrage sloop gebouwen Chemelot Campus	710							
Brightlands Innovation Factory (BIF)	333		333					
Interreg Europe-project S3Chem	13	68	10	68	26	26		
Uitvoering innovatieprogramma's	1.000		1.000					
Expertise Centrum Business Services Venlo	100		100					
Inzet LIOF versterking Agrofoodsector	500		500		250			
Healthy Eating and Food Innovation	277		309		274		239	
Brightlands Innovation Network Greenport (BING)	250							
Expertise en Innovatiecentrum BISS	1.056		1.078					
Campusorganisatie Venlo	750		750					
Uitvoeringsprogramma LLTL	3.235							
MKB Programma Logistiek	600							
Big Data Centre Heerlen	2.500							
Procesmiddelen Greenport Venlo	270		270					
Stichting Waterrecreatie Nederland					3			
Kennis-As project 'LIME'	886		886		886			
Programma Limburg Makers	300							
University College	2.074		1.939					
Investeringsprogramma toerisme en recreatie	3.375							
	19.515	68	8.317	68	1.439	26	239	
A103 Onderwijs en arbeidsmarkt								
Grensoverschrijdende arbeidsmarkt	184		60					
Grensinfopunt Maastricht	75		57					
Educatieve Agenda Limburg	306							
Human Capital Agenda's/Techniekpact	1.625							
Euregionaal onderwijs	250							
Gelijke kansen in het onderwijs	350							
Limburg Werkt Akkoord	2.350							
Onderwijs als schakel	1.100							
Onderwijskwaliteit	600							
Project 4Limburg	1.000							
HBO Applied Sciences	1.450		400		400		400	
CHILL	500		500		500		500	
Arbeidsmarktdashboard	100		100					
Aanvalsplan arbeidsmarkt (amendement 10)	2.500		2.500					
	12.390		3.617		900		900	
A201 Sociale innovatie en participatie								
De gezonde basisschool van de toekomst	1.264		981		277			
Uitvoeringsprogramma Vitaler Limburg	4.255							
Jongeren dialoog en -debat	60		60					
	5.579		1.041		277			
A202 Cultuur								
Culturele kansen	75		75		75			
Stichting Limburg Geïmproviseerde Muziek	35		35					
Cultuuureducatie met Kwaliteit 2017-2020	392		392		392			
Subsidieregeling Subinfrastructuur	620							
Schutterijwegen	85		85		85			
Inspelen op incidentele ontwikkelingen	1.250		750					
Erfgoedbeleid	200		233					
Meerjarenaanpak kerken	2.000		1.500					
Monumenten	2.935							
Steunpunt Archeologie en Monumenten	150		152					
Archeologie	1.000		200					
Archeologisch onderzoek Maaspark Well	497		300		300		51	
Aansluiting gebiedsontwikkeling PIO	75							
Cultuurhistorische Waardenkaart	100							
Kapitaallasten	112		14		10			
	9.526		3.736		862		51	

Programmalijn	Begroting 2018		Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
A203 Sport								
Bijzondere sportevenementen	1.000		1.000					
Uitvoeringsprogramma Sport	2.880		2.180					
	3.880		3.180					
A204 Stedelijke ontwikkeling								
Proces- en projectkosten IBA Parkstad	80							
Procesmiddelen stedelijke ontwikkeling	100		100					
Q4/Maasfront Venlo	150		100					
Kapitaallasten	84							
	414		200					
A301 Openbaar vervoer en railagenda								
Ontwikkelingen stationsomgevingen	1.133		1.134					
Uitvoeringsprogramma overstappunten	5.135		1.635					
Onderhoud infra en opstallen ZLSM	1.000	613	799					
Inhuur i.v.m. Wensbus	50		50		50			
Programmakosten railagenda	100		100		100		100	
Onderzoek TEN-T intercityverbindingen	2.855	2.855						
DU Elektrificatie Maaslijn		5.979		5.979		5.979		
DU Spoor Heerlen-Aken		1.000						
	10.273	10.447	3.718	5.979	150	5.979	100	
A302 Bereikbaarheid en mobiliteit								
Mijn Gezonde Groene Loper	800							
Procesmiddelen gebiedsontwikkeling A76	150							
Procesmiddelen mobiliteit	300							
Bijdrage rotonde Museumplein-station			1.250					
Nadere subsidieregels verkeerseducatie	300		300		300			
Interregproject Electric Green Last Mile	59		59					
Logistiek	27		10					
MRT-programma Goederencorridors	150							
Reparatie verhardingen	600		1.300					
Snelfietsroute Maastricht-Sittard	1.000							
Smart Mobility regio A67/A2	1.100		1.200					
Uitvoeringsprogramma Fiets	4.000		3.400					
Veiligheidsprojecten Fiets			850					
Educatie regionale verkeersveiligheid	450		450					
Regionale verkeersveiligheid	1.500		1.500					
Emplacement zuidelijke spoor aansluiting Chemeloo					1.631		2.500	
Uitbreiding Bargeterminal Venlo	3.000							
Voorbereidingskosten randweg N266	1.150		1.000					
Kapitaallasten	943		1.723		4.723		7.256	
	15.528		13.042		6.654		9.756	
A303 Limburgse woningmarkt								
Uitvoering Transitie Limburgse Woningmarkt	79							
	79							
A304 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit								
Aanpak winkelleegstand	200		500					
Alberknoop	10		35		100			
Adviseurschap Ruimte voor Ruimte	70		70		70			
	280		605		170			
A305 Hoogwaterbescherming langs de Maas								
Onderzoek Deltaprogramma Maas	460		460					
Procesmiddelen Maasdalen	400		400					
DU Ooijen-Wanssum		35.202		30.115		20.115		10.058
Kapitaallasten	36.743		40.906		33.263		23.105	
	37.603	35.202	41.766	30.115	33.263	20.115	23.105	10.058
A306 Water								
A307 Energie, duurzaamheid en milieu								
A308 Plattelandsontwikkeling								
Natuur en landschap	2.400		1.869		15			
Natura 2000 Beheersplannen	600							
Beheer invasieve exoten	100		100					
Biodiversiteit natuur en landschap	300							
Stichting IKL	160		425					
POP3 Leader	68	68						
Nationaal Landschap Zuid Limburg	95		95					
PAS organisatie	316		316					
Heidsche Peel	767							
Nationale Parken	125		310					
Motie 759 continuïteit faunabeheer	100		100					
PIO vermaatschappelijking	200		200					
Interreg Europe Wildlife Economy	84	71	27	23	33	28		
Grensparken	95		95					
Soortenbeheer	1.000		1.000					
IVN vrijwilligers	15		15					
LLTL2 Meerwaarde omgeving/schone stallen	3.310		800					
	9.734	139	5.353	23	48	28		

Programmalijn	Begroting 2018		Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
A401 Bestuur								
Herdenking van 75 jaar bewijding	75		75		75			
Limburg-stage Pinkpop	25		25					
	100		100		75			
A402 Overhead								
Vml. burgemeesterswoning Venlo	8							
Kapitaallasten	700		48					
	708		48					
A403 Algemene dekkingsmiddelen								
Stelposten beleidsintensiveringsmiddelen	21.633		19.044					
Generieke bezuinigingstaakstelling	-2.136							
	19.496		19.044					
A404 Provinciale Staten en Griffie								
Verkiezingen	20							
	20							
Totaal baten lasten	152.028	47.468	107.119	37.485	45.137	26.998	34.151	10.058
Mutatie reserves								
Algemene reserve (egalisatie)	10.604	44.203	30.510	31.599		2.979		1.564
Immunisatiereserve		24.324	8.761	17.499		6.105		1.184
Reserve A2-ondertunneling Maastricht								
Reserve realisatie N280	350	943		1.723		4.723		7.256
Reserve Transitiefonds								
Risicoreserve grondexploitatie	615		615		615			
Risicoreserve financieringen en garanties	9.919		9.992		7.198		2.948	
Reserve DU Ooijen-Wanssum	35.202	36.743	30.115	40.906	20.115	33.263	10.058	23.105
Bruteringsreserve ontschotten Gouvernement		700		48				
Reserve culturele kansen		191		191		75		
Bestemmingsreserve ZLSM		1.000		799				
Egalisatiereserve DU externe veiligheid		290						
Reserve DU Natuur		76						
Reserve DU Verkeer en vervoer		21.236		15.120		1.981		2.500
Reserve zilver- bronsgroene natuur		340		25				
Reserve Transitiefonds		259						
Reserve DU elektrificatie Maaslijn	5.979		5.979		5.979			
Reserve DU-PAS	875	875	875	875				
Totaal mutatie reserves	63.544	131.180	86.848	108.785	33.908	49.125	13.006	35.609
Totaal	215.571	178.648	193.967	146.270	79.044	76.123	47.157	45.667

Bijlage 5: Overzicht uitvoeringsinformatie

Verdelingsprincipe taakvelden

De programmabegroting heeft 4 inhoudelijke domeinen waarin de 16 begrotingsprogramma's zijn opgenomen, naast de posten Overhead, Algemene dekkingsmiddelen en Provinciale Staten en Griffie. De begrotingsprogramma's zijn onderverdeeld in meerdere producten, waarbinnen de beschikbare middelen verder worden uitgesplitst in budgetten op unieke grootboeknummers. Wij maken onderscheid in 3 soorten budgetten: toegekende reguliere budgetten, door vertaalde personeelslasten en berekende kapitaallasten. Deze unieke grootboeknummers zijn vervolgens toebedeeld aan de nieuwe taakvelden.

Op basis van de indeling in deze structuur in het financiële informatiesysteem worden de rapportages t.b.v. regeling lv3 gevuld.

Totaaloverzicht geraamde lasten per taakveld begroting 2018

€ x1,000

Begrotingsprogramma	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	2.4	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	3.6	3.7	3.8	4.1	4.2	4.3	4.4	Totaal	
Taakveld	Investerings- klimaat	Innovatie- kracht	Onderwijs en arbeids- markt	Sociale agenda	Cultuur	Sport	Stedelijke ontwikkeling	Openbaar vervoer en railagenda	Bereikbaar- heid en mobiliteit	Limburgse woning- markt	Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	Hoogwater- bescherming langs de Maas	Water	Energie, duurzaam- heid en milieu	Plattelands- ontwikkeling	Bestuur	Overhead	Algemene dekkings middelen	PS en Griffie	Totaal	
0. Algemene dekkingsmiddelen																					
0.1 Uitkering provinciefonds																					0
0.2 Opbrengst provincialebelastingen																					0
0.3 Geldleningen en uitzettingen															840			312			1.152
0.4 Deelnemingen																					0
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten																		18.346			18.346
0.6 Overhead																	44.981				44.981
0.7 Vennootschapsbelasting																					0
0.8 Mutaties reserves	3.524	9.145						15.570	350		615	35.202			875			81.102			146.383
0.9 Resultaat																		13.300			13.300
Totaal 0. Algemene dekkingsmiddelen	3.524	9.145	0	0	0	0	0	15.570	350	0	615	35.202	0	0	1.715	0	44.981	113.060	0	0	224.162
1. Bestuur																					
1.1 Provinciale Staten																				3.339	3.339
1.2 Gedeputeerde Staten																2.956					2.956
1.3 Kabinetszaken																128					128
1.4 Bestuurlijke organisatie																199					199
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio																490					490
1.6 Openbare orde en veiligheid																1.451					1.451
1.9 Bestuur, overige baten en lasten																8.254					8.254
Totaal 1. Bestuur	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13.478	0	0	3.339	0	16.817
2. Verkeer en vervoer																					
2.1 Landwegen									44.035												44.035
2.2 Waterwegen																					0
2.3 Openbaar vervoer	3.636							73.336													76.972
2.9 Verkeerenvervoer, overige baten en lasten									6.522												6.522
Totaal 2. Verkeer en vervoer	3.636	0	0	0	0	0	0	73.336	50.557	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	127.529
3. Water																					
3.1 Waterkeringen												1.433									1.433
3.2 Kwantiteit oppervlaktewater												37.296	5.021								42.317
3.3 Kwantiteit grondwater													1.061								1.061
3.4 Kwaliteit oppervlaktewater													2.390								2.390
3.5 Kwaliteit grondwater													44								44
3.9 Water, overige baten en lasten													603								603
Totaal 3. Water	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	38.729	9.119	0	0	0	0	0	0	0	47.848
4. Milieu																					
4.1 Bodembescherming														2.826							2.826
4.2 Luchtverontreiniging														10							10
4.3 Geluidhinder	146																				146
4.4 Vergunningverlening en handhaving													55	7.395							7.450
4.5 Ontgronding											967										967
4.6 Duurzaamheid														3.988							3.988
4.9 Milieu, overige baten en lasten														1.797							1.797
Totaal 4. Milieu	146	0	0	0	0	0	0	0	0	0	967	0	55	16.016	0	0	0	0	0	0	17.184
5. Natuur																					
5.1 Natuurontwikkeling																					13.421
5.2 Beheer natuurgebieden													67								24.567
5.3 Beheer flora en fauna																					1.315
5.9 Natuur, overige baten en lasten																					2.206
Totaal 5. Natuur	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	67	0	0	0	0	0	0	0	41.509

Begrotingsprogramma	1.1 Investerings- klimaat	1.2 Innovatie- kracht	1.3 Onderwijs en arbeids- markt	2.1 Sociale agenda	2.2 Cultuur	2.3 Sport	2.4 Stedelijke ontwikkeling	3.1 Openbaar vervoer en railagenda	3.2 Bereikbaar- heid en mobiliteit	3.3 Limburgse woning- markt	3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.5 Hoogwater- bescherming langs de Maas	3.6 Water	3.7 Energie, duurzaam- heid en milieu	3.8 Plattelands- ontwikkeling	4.1 Bestuur	4.2 Overhead	4.3 Algemene dekkings middelen	4.4 PS en Griffie	Totaal
6. Regionale economie																				
6.1 Agrarische aangelegenheden		500													3.653					4.153
6.2 Logistiek	2.004	642							3.587											6.233
6.3 Kenniseninnovatie	6.190	16.945	9.953																	33.088
6.4 Recreatieentoeerisme		3.907						1.249												5.156
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	6.080	384	3.500																	9.964
Totaal 6.Regionale economie	14.274	22.378	13.453	0	0	0	0	1.249	3.587	0	0	0	0	0	3.653	0	0	0	0	58.594
7. Cultuur en maatschappij																				
7.1 Cultuur					41.218											25				41.243
7.2 Maatschappij				9.209	1.749	5.611														16.569
7.9 Cultuurenmaatschappij, overige baten en lasten				3.356	67											106				3.529
Totaal 7.Cultuur en maatschappij	0	0	0	12.565	43.034	5.611	0	0	0	0	0	0	0	0	0	131	0	0	0	61.341
8. Ruimte																				
8.1 Ruimtelijke ordening											3.520									3.520
8.2 Volkshuisvesting										1.230										1.230
8.3 Stedelijke vernieuwing							1.864				200									2.064
8.9 Ruimte, overige baten en lasten									150		1.384			1.361						2.895
Toaal 8.Ruimte	0	0	0	0	0	0	1.864	0	150	1.230	5.104	0	0	1.361	0	0	0	0	0	9.709
Totaal	21.580	31.523	13.453	12.565	43.034	5.611	1.864	90.155	54.645	1.230	6.686	73.931	9.241	17.377	46.810	13.609	44.981	113.060	3.339	604.694

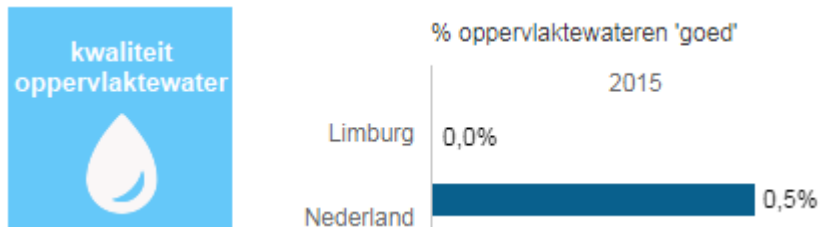
Totaaloverzicht geraamde baten per taakveld begroting 2018

€ x 1.000

Begrotingsprogramma	1.1 Investerings- klimaat	1.2 Innovatie- kracht	1.3 Onderwijs en arbeids- markt	2.1 Sociale agenda	2.2 Cultuur	2.3 Sport	2.4 Stedelijke ontwikkeling	3.1 Openbaar vervoer en railagenda	3.2 Bereikbaar- heid en mobiliteit	3.3 Limburgse woning- markt	3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.5 Hoogwater- bescherming langs de Maas	3.6 Water	3.7 Energie, duurzaam- heid en milieu	3.8 Plattelands- ontwikkeling	4.1 Bestuur	4.2 Overhead	4.3 Algemene dekkings middelen	4.4 PS en Griffie	Totaal
0. Algemene dekkingsmiddelen																				
0.1 Uitkering provinciefonds	1.050				1.777			13.229				35.202	2.370	3.796	30.541			129.779		217.744
0.2 Opbrengst provincialebelastingen																		105.165		105.165
0.3 Geldleningen en uitzettingen																		41.702		41.702
0.4 Deelnemingen																		16.318		16.318
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, over.batenen en lasten																				0
0.6 Overhead																	92			92
0.7 Vennootschapsbelasting																				0
0.8 Mutaties reserves	3.000	20.124	1.000		1.104	1.000	150	69.116	18.357	258	200	36.743	1.157	290	416		903	47.553		201.371
0.9 Resultaat																				0
Totaal 0.Algemene dekkingsmiddelen	4.050	20.124	1.000	0	2.881	1.000	150	82.345	18.357	258	200	71.945	3.527	4.086	30.957	0	995	340.517	0	582.392
1. Bestuur																				
1.1 Provinciale Staten																				0
1.2 Gedeputeerde Staten																				0
1.3 Kabinetszaken																5				5
1.4 Bestuurlijke organisatie																				0
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio																				0
1.6 Openbare orde en veiligheid																				17
1.9 Bestuur, overige baten en lasten																	421			421
Totaal 1.Bestuur	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	443	0	0	0	443
2. Verkeer en vervoer																				
2.1 Landwegen									320											320
2.2 Waterwegen																				0
2.3 Openbaar vervoer	400							4.548												4.948
2.9 Verkeerenvervoer, overige baten en lasten																				0
Totaal 2.Verkeer en vervoer	400	0	0	0	0	0	0	4.548	320	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5.268
3. Water																				
3.1 Waterkeringen														23						23
3.2 Kwantiteit oppervlaktewater																				0
3.3 Kwantiteit grondwater													938							938
3.4 Kwaliteit oppervlaktewater																				0
3.5 Kwaliteit grondwater																				0
3.9 Water,overigebatenenlasten																				0
Totaal 3.Water	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	938	23	0	0	0	0	0	961
4. Milieu																				
4.1 Bodembescherming																				0
4.2 Luchtverontreiniging																				0
4.3 Geluidhinder	7																			7
4.4 Vergunningverlening en handhaving														701						701
4.5 Ontgronding											311									311
4.6 Duurzaamheid																				0
4.9 Milieu, overige baten en lasten																				0
Totaal 4.Milieu	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	311	0	0	701	0	0	0	0	0	1.019
5. Natuur																				
5.1 Natuurontwikkeling															7.373					7.373
5.2 Beheer natuurgebieden													43		522					565
5.3 Beheer flora en fauna																				0
5.9 Natuur, overige baten en lasten															71					71
Totaal 5.Natuur	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	43	0	7.966	0	0	0	0	8.009

Begrotingsprogramma	1.1 Investerings- klimaat	1.2 Innovatie- kracht	1.3 Onderwijs en arbeids- markt	2.1 Sociale agenda	2.2 Cultuur	2.3 Sport	2.4 Stedelijke ontwikkeling	3.1 Openbaar vervoer en railagenda	3.2 Bereikbaar- heid en mobiliteit	3.3 Limburgse woning- markt	3.4 Ruimtelijke dynamiek en kwaliteit	3.5 Hoogwater- bescherming langs de Maas	3.6 Water	3.7 Energie, duurzaam- heid en milieu	3.8 Plattelands- ontwikkeling	4.1 Bestuur	4.2 Overhead	4.3 Algemene dekkings middelen	4.4 PS en Griffie	Totaal
6. Regionale economie																				
6.1 Agrarische aangelegenheden																				0
6.2 Logistiek	460																			460
6.3 Kenniseninnovatie	162	68																		230
6.4 Recreatietoerisme								896												896
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten																				0
Totaal 6.Regionale economie	622	68	0	0	0	0	0	896	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.586
7. Cultuur en maatschappij																				
7.1 Cultuur					3.579															3.579
7.2 Maatschappij																				0
7.9 Cultuurenmaatschappij, overige baten en lasten																				0
Totaal 7.Cultuur en maatschappij	0	0	0	0	3.579	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3.579
8. Ruimte																				
8.1 Ruimtelijke ordening											554									554
8.2 Volkshuisvesting																				0
8.3 Stedelijke vernieuwing																				0
8.9 Ruimte, overige baten en lasten											883									883
Toaal 8.Ruimte	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.437	0	0	0	0	0	0	0	0	1.437
Totaal	5.079	20.192	1.000	0	6.460	1.000	150	87.789	18.677	258	1.948	71.945	4.508	4.810	38.923	443	995	340.517	0	604.694

Bijlage 6: Benchmark dashboard BBV⁶

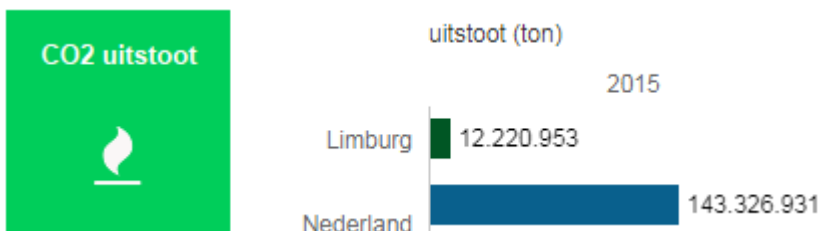

Kwaliteit oppervlaktewater (product 3.6.1. Water)

De ecologische toestand van oppervlaktewateren is beoordeeld volgens de beoordelingsmethode van de Europese Kaderrichtlijn Water. De cijfers geven het percentage oppervlaktewateren weer dat de beoordeling 'matig' of 'goed' heeft gekregen.

Weergegeven zijn de cijfers van alle oppervlaktewateren die in het beheer van de verschillende waterschappen zijn. Het gebied van een waterschap kan provincieoverstijgend zijn. De cijfers van een waterschap die in twee provincies ligt, worden in beide provinciecijfers opgenomen. Bijvoorbeeld: De wateroppervlaktebeoordelingen van waterschap Noorderzijlvest worden bij zowel Drenthe als Friesland opgeteld.

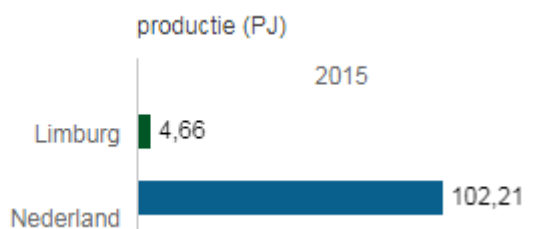
Beoordelingen van oppervlaktewateren in het beheer van Rijkswaterstaat zijn niet weergegeven.

CO2 uitstoot (product 3.7.3. Uitvoering milieu)

De CO₂-uitstoot wordt berekend door de energiedragers (bijvoorbeeld kWh elektriciteit, m³ gas, liters benzine) te vermenigvuldigen met de emissiefactor van die energiedrager. Deze emissiefactoren variëren per jaar, afhankelijk van de brandstofmix van de elektriciteitsproductie, de hoeveelheid bijgemengde biobrandstof en de calorische waarde en koolstofinhoud van aardgas. (meer info volgt)

⁶ Dashboard BBV-indicatoren. (z.j.). Geraadpleegd op 20 september 2017, van <http://www.waarstaatje provincie.nl/Paginas/Bestuur/Benchmark-dashboard-BBV.aspx>

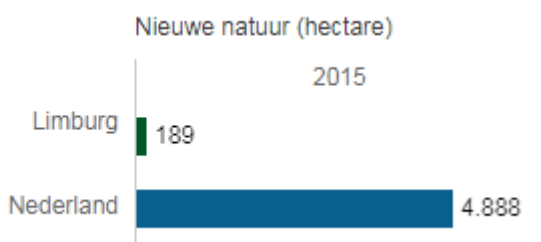

Hernieuwbare energie (product 3.7.1. Asbest en energie)

De meeste productiegegevens hernieuwbare energie komen tot stand door nationale totalen te verdelen over gemeenten aan de hand van verdeelsleutels, de top down-methode, omdat voor de bottom upmethode onvoldoende gegevens beschikbaar zijn. Alleen voor Hernieuwbare Energie uit stortgas, geothermie en meestook van biomassa in elektriciteitscentrales zijn bottom-up gegevens beschikbaar. Deze methode leidt voor het overgrote deel van de Hernieuwbare Energie-opties tot schattingen. De Klimaatmonitor bevat jaarlijks 88 tot 90 % van de Nederlandse Hernieuwbare Energie. In veel gemeenten zal het percentage hoger zijn, omdat de missende 10-12 % zich concentreert in enkele gemeenten of op de Noordzee, waar een significant deel van de Nederlandse windproductie plaatsvindt.

Alleen voor Hernieuwbare Energie uit Stortgas zijn bottom-up gegevens beschikbaar. De gegevens zijn dus niet via een verdeelsleutel tot stand gekomen, maar daadwerkelijk gemeten.

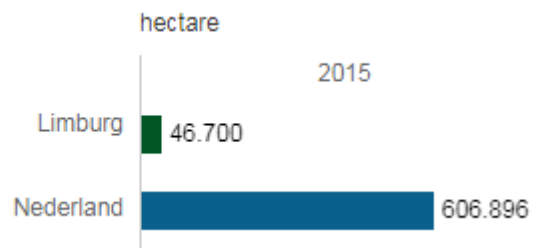
Bron: Klimaatmonitor; bewerking: Tympaan

Ontwikkelde nieuwe natuur (product 3.8.1. Natuur)

Dit betreft het oppervlakte verworven en ingerichte natuur in hectare. Bij verworven natuur gaat het om het aantal hectares blijvend beschikbare grond voor natuur, inclusief nieuwe natuur als gevolg van functiewijziging (bijvoorbeeld doordat boerenland als natuurland wordt aangeboden). Onder inrichting worden gebieden verstaan waar inrichtingsmaatregelen zijn uitgevoerd die noodzakelijk zijn voor de realisatie van het natuurdoel. Als er geen inrichtingsmaatregelen nodig zijn, wordt het gebied ook beschouwd als ingericht.

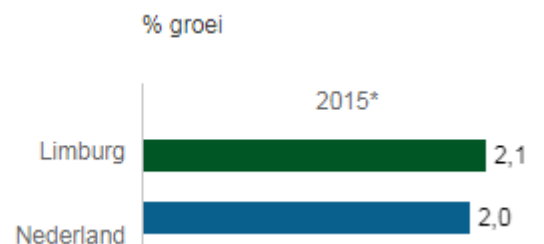
De cijfers zijn afkomstig uit de Voortgangsrapportages Natuur. De provincies zijn sinds 2013 verantwoordelijk voor het natuurbeleid en het Natuurnetwerk Nederland (exclusief Rijkswateren). Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied.

Beheerde natuur (product 3.8.1. Natuur)

Dit betreft het oppervlakte grondgebied dat in beheer is als natuurgebied. Hierbij kan een onderscheid worden gemaakt in beheer met contract en zonder contract. Bij beheer met contract is er een beheercontract vallend onder het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL) of een voorloper van SNL. Bij natuurbeheer zonder contract betreft het gebieden vallend onder de Natuurschoonwet (NSW), waterleidingmaatschappijen, defensie, TBO's, RWS, gemeentes, natuureigenaren die entree heffen, particulieren die hun gebied niet openstellen.

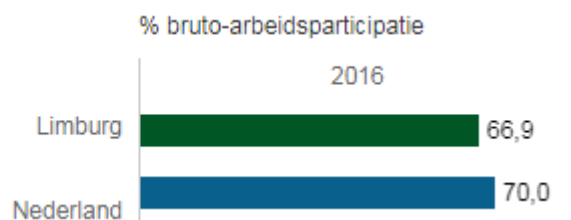
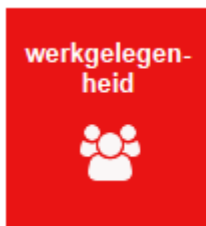
De cijfers zijn afkomstig uit de Voortgangsrapportages Natuur. De provincies zijn sinds 2013 verantwoordelijk voor het natuurbeleid en het Natuurnetwerk Nederland (exclusief Rijkswateren). Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omliggende agrarisch gebied.

Bruto regionaal product (bbp) (product 1.1.2. Acquisitie en LIOF)

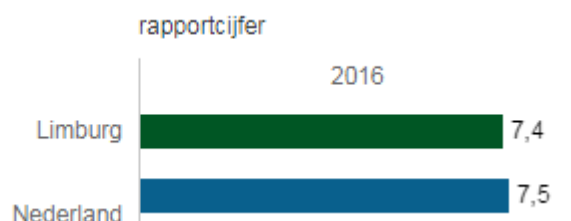
Dit betreft het bruto binnenlands product (tegen marktprijzen) in de provincie. Een maat voor de omvang van de economie. De verandering van het volume van het bbp in een bepaalde tijdsperiode is een maat voor de groei (of krimp) van de economie. Het bruto binnenlands product tegen marktprijzen is het eindresultaat van de productieve activiteiten van ingezeten productie-eenheden.

Het kan op twee manieren worden gedefinieerd: - vanuit het oogpunt van de productie: het bbp is de som van de bruto toegevoegde waarde van alle institutionele sectoren of bedrijfstakken en het saldo van productgebonden belastingen en subsidies (die niet aan sectoren en bedrijfstakken worden toegerekend). Het is eveneens de sluitpost van de productierekening van de totale economie; - vanuit het oogpunt van het inkomen: het bbp is de som van de bestedingen in de inkomensvormingsrekening van de totale economie (beloning van werknemers, belastingen op productie en invoer exclusief subsidies, bruto-exploitatieoverschot en gemengd inkomen van de totale economie).

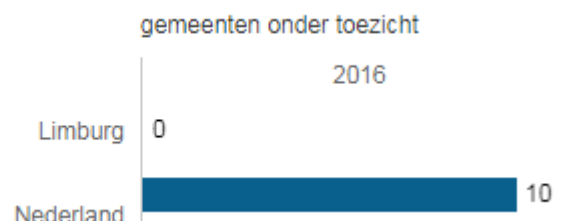
Bruto-arbeidsparticipatie (product 1.3.1. Arbeidsmarkt)

Het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking in de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking) in Nederland van 15 tot 75 jaar.

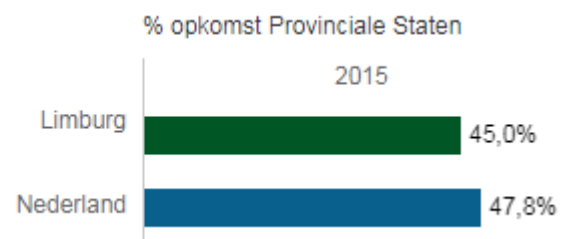
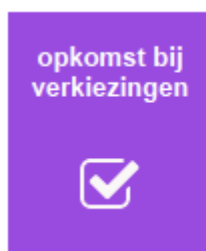
Waardering openbaar vervoer (product 3.1.1. Openbaar vervoer en concessie management)

Dit betreft het gemiddelde waarderingscijfer (algemene oordeel) voor het regionaal openbaar vervoer per provincie weergegeven. Dit cijfer is gebaseerd op de OV-Klantenbarometer: een jaarlijks terugkerend onderzoek naar de mening van reizigers in het stads- en streekvervoer. De weergegeven cijfers hebben betrekking op de vervoersgebieden, waarvoor de provincie de concessie heeft afgegeven. De vervoersgebieden van de metropoolregio's blijven dus buiten beschouwing.

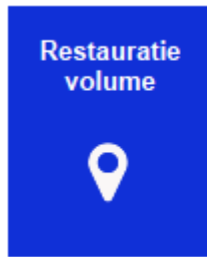

Preventief financieel toezicht (product 4.1.5. Toezicht gemeentefinanciën)

Gemeenten staan onder preventief financieel toezicht van de provinciale toezichthouder als er sprake is van een niet meer structureel en reëel sluitende begroting bij een gemeente.

Verkiezingen (product 4.4.1. Provinciale Staten en Griffie)

Restauratie volume (product 2.2.3. Monumenten)

Er is op dit moment geen verdere informatie beschikbaar.

Bijlage 7: Lijst met afkortingen

A

AAC	Adviescommissies ambtelijk
ABP	Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds
ACM	Autoriteit Consument en Markt
AKDL	Archeologische Kennis Databank Limburg
ALTMAA	Aangewezen Luchtvaartterrein Maastricht Aachen Airport
AMC	Atrium Medisch Centrum
AMIBM	Aachen-Maastricht Institute for Biobased Materials
APG	Algemene Pensioen Groep
APPA	Algemene Pensioenwet politieke ambtsdragers
ARHI	Wet algemene herindeling
AvA	Algemene Vergadering van Aandeelhouders
AZM	Academisch Ziekenhuis Maastricht

B

B&W	Burgemeester en Wethouders
BAC	Adviescommissies bestuurlijk
BBP	Bruto binnenlands product
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BCC	Brightlands Chemelot Campus
BCF	BTW-Compensatiefonds
BCGV	Brightlands Campus Greenport Venlo
BDU	Brede doeluitkering
BGO	Bijzonder Georganiseerd Overleg
BGM	Buitengoed Geul en Maas
BIF	Brightlands Innovation Factory
BING	Bright Innovation Network Greenport Venlo
BISS	Business Intelligence & Smart Service
BL-MHC	Brightlands Maastricht Health Campus
BMC	Brightlands Materials Center
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BO-MIRT	Bestuurlijk Overleg - Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
BPL	Buitenring Parkstad Limburg
BPMAA	Business Park Maastricht Aachen Airport
BRP	Bruto regionaal product
BRZO	Besluit Risico Zware Ongevallen
BTW	Belasting toegevoegde waarde
BV	Besloten Vennootschap
B&W	College van burgemeester en wethouders
BW	Burgerlijk Wetboek
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

C

CB	Constructief beheer
CBL	Cross Border Leases
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CdK	Commissaris van de Koning
CEF	Connecting Europe Facility
CEO	Chief Executive Officer
CHILL	Chemelot Innovation and Learning Labs
CHV	Campus Huisvesting
CMD	Campus Management & Development
COA	Centraal Orgaan opvang Asielzoekers
CRF	Chemelot Research Facilities
CROW	Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek
CSP	Chemelot Scientific Participations
CSV	Claim Staat Vennootschap
CV	Commanditaire Vennootschap

D

3D	Driedimensionaal
DCGV	Development Company Greenport Venlo
DDI	Digitalisering Documentaire Informatievoorziening
DHZ	Deltaprogramma Hogezeandgronden
DLG	Dienst Landelijk Gebied
DRIS	Dynamisch Reizigers Informatie Systeem
DSM	Dutch State Mines
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet
DU	Doeluitkering

E

EBD	Economie, Bestuur en Duurzaamheid
EBIT	Earnings Before Interest and Tax
EC	Europese Commissie
ECB	Europese Centrale Bank
ECBS	Expertise Centrum Business Services
ECRN	European Chemical Regions Network
EDB	Economic Development Board
EGTS	Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking
EIB	Europese Investeringsbank
EIPA	European Institute of Public Administration
EMR	Euregio Maas-Rijn
EMU	Europese Economische en Monetaire Unie
EMVI	Economisch Meest Voordelige Inschrijving
ENCI	Eerste Nederlandse Cement Industrie
EPZ	Elektriciteits Produktiemaatschappij Zuid-Nederland
ERAC	European and Regional Affairs Consultants
ERH	Energy Resources Holding
ERMN	Euregio Rijn-Maas-Noord

ERW Euregio Rijn-Waal
EU Europese Unie
EV/TV Eigen Vermogen/ Totale Vermogen
EZ Economische Zaken

F

FEB Financiën, Economische zaken en Bestuur
FF-wet Flora- en Faunawet
FIDO Wet financiering decentrale overheden
Fte Fulltime-equivalent

G

GGD Gemeentelijke Gezondheidsdienst
GK II Groot Kantoor II
GOML Gebiedsontwikkeling Midden-Limburg
GOW Gebiedsontwikkeling
GPV Greenport Venlo
GR Gemeenschappelijke Regelingen
GREX Grondexploitatie
GROS Gemeentelijk Regionaal Ondernemers Steunpunt
GS Gedeputeerde Staten
GVIC Greenport Venlo Innovation Center
GWW Grond-, weg- en waterbouw

H

HBLM Holding Businesspark Luchthaven Maastricht
HBO Hoger beroepsonderwijs
HCA Human Capital Agenda
HEFI Healthy Eating and Food Innovation
HNP Huis Nederlandse Provincies
HOF Wet houdbare overheidsfinanciën
HRM Human Resource Management

I

I&M Infrastructuur en Milieu
IBA Internationale Bau Ausstellung
IBT Interbestuurlijk Toezicht
ICT Informatie- en communicatietechnologie
InSciTe Institute for Science & Technology
IPO Interprovinciaal overleg
ITEM Institute for Transnational and Euregional cross border cooperation and Mobility
ITS Intelligent Transport Systeem

J

JIP Jaarlijks Investeringsprogramma

K

KAR	Korteaafstandsradio
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
KPN	Koninklijke PTT Nederland
KRW	Kaderrichtlijn Water
KvK	Kamer van Koophandel

L

LBDF	Limburg Business Development Fund
LDAVM	Land Development AviationValley Maastricht
LED	Limburg Economic Development
LEF	Limburgse Energie Fonds
LHB	Limburgse Herstructureringsmaatschappij Bedrijventerreinen
LIME	Limburg Meet
LIMOP	Limburgs mobiliteitsprogramma
LINK	Limburg Investeert in Kenniseconomie
LIOF	Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering
LLtL	Limburgse Land- en Tuinbouw Loont
LOOT	Landelijke Organisatie Onderwijs en Topsport
LSL	Limburgse Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
LWA	Limburg Werkt Akkoord
LWM	Limburgse Woningmarkt
LWV	Limburgse Werkgeversvereniging

M

MD	Mobiliteit & Duurzaamheid
M&O	Misbruik en Oneigenlijk gebruik
MAA	Maastricht Aachen Airport
MaaS	Mobility as a Service
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MC	Medisch Centrum
MECC	Maastricht Expositie & Congres Centrum
MER	Milieueffectrapportage
MGL	Media Groep Limburg
MHC	Maastricht Health Campus
MIP	Meerjaren Infrastructuur Programma
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
MIT	MKB-Innovatiestimulering-Topsectoren
MIUM	Meerjarig Integraal Uitvoeringsprogramma Mobiliteitsopgave
MKB	Midden- en Klein Bedrijf
MKB-L	Midden- en Klein Bedrijf - Leningenfonds
MRB	Motorrijtuigenbelasting
MRI	Magnetic Resonance Imaging
MTN	Medium Term Notes
MUMC	Maastricht Universitair Medisch Centrum

N

N2000	Natura 2000
NB-wet	Natuurbeschermingswet
NEDAB	Niet economische diensten van algemeen belang
NLZL	Nationaal Landschap Zuid-Limburg
NNN	Nationaal Natuur netwerk
NOVI	Nationale omgevingsvisie
NRW	Noordrijn-Westfalen
NS	Nederlandse Spoorwegen
NSL	Nationale Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
NSW	Natuurschoonwet
NV	Naamloze Vennootschap
NWB	Nederlandse Waterschapsbank

O

OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OGOR	Optimaal Grond- en Oppervlaktewaterregime
OML	Ontwikkelingsmaatschappij Midden-Limburg
OP-Zuid	Operationeel Programma - Zuid-Nederland
OTB	Ontwerp Tracébesluit
OV	Openbaar Vervoer
OVL	Omgevingsverordening Limburg
Ow	Ontgrondingenwet
OWN	Onderliggend Wegennet

P

P&C	Planning en Control
P&O	Personeel en Organisatie
PA	Public Affairs
PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
PBE	Publiek Belang Elektriciteitsproductie
PIO	Platteland in Ontwikkeling
PIP	Provinciaal Inpassingsplan
PMPC's	Product Markt Partner Combinaties
PO	Passend onderwijs
PoC	Proof-of-Concept
POL	Provinciaal Omgevingsplan Limburg
POP	Plattelandsontwikkelingsprogramma
PoP	Proof-of-Principle
PPS	Publiek Private Samenwerking
PS	Provinciale Staten
PTC	Protonen Therapie Centrum
PUOV	Provinciaal Uitvoeringsprogramma Omgevingsveiligheid
PV	Photo Voltaic
PvA	Plan van Aanpak
PVVP	Provinciaal Verkeers- en Vervoersplan
PW	Provinciewet

Q

QCP Quality Circular Polymers

R

R&D Research and Development
RB Reconstructief beheer
RBML Regelgeving Burgerluchthavens en Militaire Luchthavens
RBV Regeling Beëindiging Veehouderijtakken
REBIS Regionaal economisch bedrijventerreinen-informatiesysteem
RMO Regionaal Mobiliteit Overleg
RO Routine Overleg
ROI Return On Investment
ROVL Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Limburg
RUD Regionale Uitvoerings Diensten
RUDDO Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden
RvC Raad van Commissarissen
RvR Ruimte voor Ruimte
RvS Raad van State
RVWN Regionaal Verbindend Wegennet
RWE Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk
RWS Rijkswaterstaat
RWTH Rheinisch-Westfälisches Technische Hochschule Aachen

S

SCB Systeemgerichte contractbeheersing
SEDEC Sociaal Beleid, Onderwijs, Werkgelegenheid, Onderzoek en Cultuur
SIBL Strategisch Informatiebeleid
SILG Subsidieverordening Investeringsbudget Landelijk Gebied
SKB Schatkistbankieren
SMART Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden
SNL Subsidiestelsel Natuur en Landschap
SOK Samenwerkingsovereenkomst
SROI Social Return On Investment
SSC Smart Services Campus
SSC-ZL Shared Service Centrum - Zuid-Limburg
SSP Strategische personeelsplanning
STRONG Structuurvisie ondergrond
SVLO Samenwerking Vennootschapsbelasting Lokale Overheden
SVn Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten
SWUNG SamenWerking in de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid

T

TB Tracébesluit
Tcbb Technische commissie bodembeweging
TCGI Trade Centre Global Investments
TLW Transitiefonds Limburgse Woningmarkt
TN Trajectnota
TNO Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek

TPN Trade Port Noord
TU/e Technische Universiteit Eindhoven

U

u/g Uitgeleend geld
UCV University College Venlo
UM Universiteit Maastricht
UMC Universitair Medisch Centrum
UP Uitvoeringsprogramma
USK Uniform Subsidiekader
UvW Unie van Waterschappen
UWV Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen

V

VDL Van der Leegte
VHR Vogel Habitat Richtlijn
VHT Verkeershandhavingsteam
VNG Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VO Voortgezet onderwijs
Vpb Wet op de vennootschapsbelasting
VRI Verkeersregelinstallatie
VTH Vergunningen, Toezicht en Handhaving
VVM Verkeers- en Vervoersmanagement
VVN Veilig Verkeer Nederland

W

Wabo Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
Whbvz Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden
WML Waterleiding Maatschappij Limburg
Wnb Wet natuurbescherming
WO Wetenschappelijk onderwijs
WOM K4 Werklandschapsontwikkelingsmaatschappij Klavertje 4
Wrgt Wet revitalisering generiek toezicht
WRO Wet ruimtelijke ordening

Z

ZL Zuid-Limburg
ZLSM Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij

Bijlage 8: Verwerkte en aangenomen moties

In de Programmabegroting 2018 zijn reeds verwerkt (op volgorde van de productnummers):

Behorende bij product 1.3.2 Onderwijs

Motie 774 Limburgs Onderwijslab (PS 17-06-2016)

Dictum:

Verzoeken het college om een Limburgs Onderwijslab te faciliteren waarin nieuwe initiatieven voor Primair en Voortgezet Onderwijs gestimuleerd en begeleid kunnen worden.

Programmabegroting 2018:

De benodigde middelen hiertoe worden aangewend uit de investeringslijn Onderwijs voor de Toekomst zoals omschreven in de Kaderbrief Onderwijs. De investeringslijn Onderwijs voor de Toekomst ondersteunt de onderwijsinstellingen in het PO en VO respectievelijk MBO in Limburg bij het toekomstbestendig maken van het onderwijs. Kernthema's zijn o.a. onderwijsinnovatie in doorlopende leerlijnen en talentontwikkeling en toekomstbestendig onderwijspersoneel.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
950	600	1.550

Behorende bij product 2.1.1. Sociale innovatie

Motie 832 2e gewijzigd Rossel inzake financiële bijdrage structuurversterkende investeringen in kernen (PS 31-3-2017)

Dictum:

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:

- te bezien of dit soort projecten toch mede gefinancierd kunnen worden met provinciale bijdragen, liefst vanuit bestaande kaders, zoals o.a. die voor sociale structuurversterking, investering in kernen dan wel duurzaamheid;
- ook breder te bezien - bijvoorbeeld vanuit het Treasurybeleid - of er op andere wijze vanuit de provincie een financiële stimulus aan dit soort projecten kan worden gegeven;
- hierover uiterlijk 2 weken voorafgaande aan de behandeling van de Voorjaarsnota 2017 aan PS te rapporteren middels een notitie dan wel plan van aanpak.

Programmabegroting 2018:

De veranderingen in het sociaal domein en de gedragsverandering die dit voor burgers, maatschappelijke organisaties en gemeenten met zich meebrengt, vraagt om andere werkwijzen, concepten en arrangementen dan de gangbare. Met de ontwikkeling hiervan willen we beter aansluiten bij de wensen en behoeften van burgers. Wij betrekken hierbij ook andere beleidskaders, zoals het kader Passend wonen in de buurt en het kader Maatschappelijke Organisaties. Ook de uitvoering van de moties 832 (structuurversterkende investeringen in kernen) en 2320 (kennisdeling burgerinitiatieven) betrekken wij hierbij.

Behorende bij product 2.1.1. Sociale innovatie

Motie 2320 Hermans c.s. inzake kennisdeling burgerinitiatieven (PS 07-07-2017)

Dictum:

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:

- In overleg met relevante maatschappelijke organisaties te komen tot een voorstel voor goede kennisdeling in Limburg

Programmabegroting 2018:

De veranderingen in het sociaal domein en de gedragsverandering die dit voor burgers, maatschappelijke organisaties en gemeenten met zich meebrengt, vraagt om andere werkwijzen, concepten en arrangementen dan de gangbare. Met de ontwikkeling hiervan willen we beter aansluiten bij de wensen en behoeften van burgers. Wij betrekken hierbij ook andere beleidskaders, zoals het kader Passend wonen in de buurt en het kader Maatschappelijke Organisaties. Ook de uitvoering van de moties 832 (structuurversterkende investeringen in kernen) en 2320 (kennisdeling burgerinitiatieven) betrekken wij hierbij.

Behorende bij product 2.4.1. Stedelijke ontwikkeling

Motie 778 Tegels c.s. inzake stadsnatuur in Limburg (PS 8-7-2016)

Dictum:

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op:

- In samenwerking met gemeentes, bedrijfsleven en andere stakeholders een uitvoeringsplan op te stellen om het aanleggen van stadsnatuur en vergroening van de stedelijke omgeving te stimuleren;
- Conform de afspraak in het coalitieakkoord dat natuur verder ontwikkeld dient te worden binnen de beschikbare middelen, dekking te zoeken voor stadsnatuur en vergroening van de stedelijke omgeving binnen het huidige natuurbudget in combinatie met het budget voor stedelijke ontwikkeling;
- In het najaar 2016 naar Provinciale Staten te komen met een Statenvoorstel hoe er meer stadsnatuur in Limburg aangelegd gaat worden.

In de begroting 2017 is € 2,5 mln. vrijgemaakt voor uitvoering van deze motie.

Programmabegroting 2018:

Met het kader Stadsnatuur wordt uitvoering gegeven aan deze motie.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
1.875	0	2.500

Behorende bij de verplichte paragraaf 3.2. Onderhoud kapitaalgoederen

Motie 797 3e gewijzigde Brugman c.s. inzake Binnenklimaat Gouvernement (PS 04-11-2016)

Motie 809 Gewijzigde motie 809 Brugman c.s. inzake verduurzaming provinciale gebouwen (PS 16-12-2016)

Dictum (motie 797):

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op:

- Te onderzoeken of er meer duurzame mogelijkheden zijn in het Gouvernement om te komen tot een betere luchtkwaliteit ;
- Deze bevindingen te onderzoeken per provinciaal gebouw wat er qua verduurzaming nog kan gebeuren en dit in kaart te brengen.

Dictum (motie 809):

Te onderzoeken per provinciaal gebouw wat er qua verduurzaming nog kan gebeuren en dit in kaart te brengen.

Programmabegroting 2018:

De tweede gewijzigde motie 809 c.s. inzake verduurzaming provinciale gebouwen (inclusief de derde gewijzigde motie 797) is uitgewerkt en wordt aan Provinciale Staten ter besluitvorming voorgelegd. De benodigde additionele middelen ad € 235.000 zijn in deze programmabegroting 2018 verwerkt.

Behorende bij product 3.2.2. Fiets

Motie 775 Van Wageningen c.s. inzake provincie leidend bij realisatie snelfietsroutes (PS 17-6-2016)

Dictum:

Verzoeken het college om:

- Bij de ontwikkeling van fietsroutes aan de samenwerkende partijen aan te bieden om als provincie een leidende rol te vervullen;
- Daarbij kennis en ervaring in te zetten, die is opgedaan bij de ontwikkeling van provinciale wegen, op het gebied van onder meer: ruimtelijke planvorming op basis van een Provinciaal Inpassingsplan, omgevingsmanagement, coördinerend opdrachtgeverschap, coördinerend budgethouderschap, coördinerend aanspreekpunt voor belanghebbenden;
- Daarbij goede samenwerking met gemeenten en maatschappelijke partijen na te streven en in te zetten op breed draagvlak onder omwonenden.

Programmabegroting 2018:

Uitvoeringsprogramma Fiets 2016-2019 (Informerend stuk in Commissie Milieu en Duurzaamheid van 1 april 2016).

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
7.590	4.500	12.090

Behorende bij product 3.2.3. Verkeersveiligheid

Motie 651 Evers c.s. inzake Traffic Informers (PS 19-6-2015)

Dictum:

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:

- Te bewerkstelligen het project Traffic Informers te continueren, waarbij de bestaande organisatie eerst ruimte krijgt om verder te professionaliseren en een nieuwe projectmanager te vinden en daarna samen met de provincie een plan maakt om ook na 2015 verder te gaan met het project;
- Structureel middelen te reserveren in de begroting voor het project;
- Goed te voorzien in de tijdige communicatie over de continuering van het project, met de deelnemende scholen;
- Provinciale Staten vóór 1 oktober 2015 een voorstel om het project Traffic Informers te continueren ter besluitvorming voor te leggen.

Programmabegroting 2018:

In het Mobiliteitsplan wordt verkeersveiligheid benoemd als één van de doelen (PS 29-9-2017).

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
224	75	299

Toelichting:

Tot en met 2016 is in totaal € 149.000 verleend door middel van een opdrachtverlening voor de uitvoering van het project Traffic Informers.

In 2017 is een bedrag van € 75.000 uitgegeven.

In 2018 wordt eveneens een bedrag van € 75.000 begroot.

Behorende bij product 3.2.7. Project N280-West

Motie 743 Kelperbrug (PS 05-02-2016)

Dictum:

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:

- Samen met Rijkswaterstaat op korte termijn dekking te zoeken om de robuust uit te voeren vervanging van de Kelperbrug als onderdeel van de noodzakelijke opwaardering van de Kelperbrug als onderdeel van de noodzakelijke opwaardering van de N280 te garanderen met als uitgangspunt dat iedere partij betaalt voor zijn eigen taak.

Programmabegroting 2018:

Er is geen geld vrijgemaakt in de begroting voor de uitvoering van deze motie. De uitvoering maakt onderdeel uit van bestuurlijke afstemming in het kader van het project.

Behorende bij product 3.7.1. Asbest en energie

Gewijzigde Motie 766 Werrij c.s. inzake voortzetting Duurzaamheidsmaatregelen scholen, verenigingen en gemeenschapshuizen (PS 17-06-2017)

Dictum:

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:

- De vervallen regeling inzake duurzaamheidsmaatregelen voor scholen, verenigingen en gemeenschapshuizen voort te zetten en met een voorstel naar Provinciale Staten te komen;
- Bij de voorzetting ook te kijken naar mogelijkheden om de duurzaamheidsmaatregelen, in combinatie met asbestverwijdering, te verbreden zodat ook andere maatschappelijke organisaties investeringen in duurzaamheid kunnen doen.

Programmabegroting 2018:

Naar aanleiding van motie 766 zijn de nadere subsidieregels duurzame maatschappelijke organisaties 2017-2018 (Provinciaal Blad nr. 3443) vastgesteld. (GS-besluit 18-07-2017, daarna publicatie in Prov. Blad)

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
3.500	0	3.500

Behorende bij product 3.7.1. Asbest en energie

Gewijzigd Motie 771 Schaminée c.s. Energie-intensieve industrie Limburg (PS 17-06-2017)

Dictum:

Dragen het college van Gedeputeerde Staten op:

- op korte termijn met die de Limburgse bedrijven in overleg te gaan over de aanzienlijke bijdrage die ze dienen te leveren aan de besparing zoals afgesproken in het Nationaal Energie Akkoord (van 9 PJ in 2020);
- te komen tot een Limburgs Energie Akkoord waarbij afspraken worden gemaakt over energiebesparende maatregelen, innovatie, kennisdeling en de koppeling met andere initiatieven, zoals bijvoorbeeld gebruik van restwarmte, die een bijdrage leveren aan de duurzaamheidsdoelstellingen van de provincie Limburg;
- te voorkomen dat maatregelen leiden tot afname van werkgelegenheid of veiligheid en waar nodig maatregelen te ondersteunen;
- Provinciale Staten te informeren over de afspraken en de voortgang.

Programmabegroting 2018:

In 2017 zijn met de Limburgse ETS bedrijven, RVO en het ministerie van EZ afspraken gemaakt om te komen tot een Limburgse Energie Akkoord/Industrieagenda. Deze agenda is gericht op de realiseren van projecten die leiden tot CO2-emissiereductie, waaronder ketenprojecten. Deze projecten helpen de energie-intensieve industrie in Limburg toekomstbestendig te maken. Daarbij zijn de inspanningen ook gericht op behoud dan wel groei van arbeidsplaatsen. Het projectportfolio en bijbehorende werkafspraken worden vastgelegd Het Limburgs Energieakkoord.

Limburgse energie/industrieagenda met ketenprojecten operationeel (motie 771).

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
10	pm	0

Behorende bij product 3.7.1. Asbest en energie

Gewijzigde Motie 2317 van Wageningen c.s. inzake Onderzoek netwerkalternatieven voor aardgas (PS 7-7-2017)

Dictum:

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:

- te laten onderzoeken op welke manier en met welke bronnen Limburg kan komen tot een toekomstbestendige architectuur voor energienetwerken voor de lange en korte termijn;
- te laten onderzoeken welke kosten (investering in- en exploitatie van de netwerken) hiermee op korte termijn en lange termijn gemoeid zijn voor de netwerkbeheerder, zowel als voor de eindgebruikers;
- te laten onderzoeken welke baten hiermee op korte en lange termijn gemoeid zijn voor de netwerkbeheerder, zowel als voor de eindgebruikers;
- te laten onderzoeken welke voordelen en nadelen hier voor het milieu en ecologie mee gemoeid zijn;
- hierbij de samenwerking te zoeken met Enexis en de Limburgse gemeenten;
- de Staten bij de uitvoering van deze motie te betrekken en de uitkomsten zo snel mogelijk maar uiterlijk 1 maart 2018 aan onze Staten voor te leggen;
- een voorstel voor de benodigde onderzoekskosten in de begroting 2018 te verwerken.

Programmabegroting 2018:

Naar aanleiding van motie 2317 wordt een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden om te komen tot een toekomstbestendige architectuur voor energienetwerken voor lange en korte termijn. De benodigde onderzoekskosten zijn nu nog niet bekend.

Behorende bij product 3.8.1 Natuur

Motie 759 Continuïteit van faunabeheer in Limburg (PS 13-05-2016)

Dictum:

Roepen het college van GS op om:

- In overleg met de Faunabeheereenheid Limburg en de Wildbeheereenheden te komen met een plan om:
 - a) kennisuitwisseling tussen de Limburgse jagers op een structurele manier te laten plaatsvinden om daarmee onderling kennis te delen en het noodzakelijke kennisniveau van de Limburgse jagers op peil blijft;
 - b) het starten als jager in Limburg laagdrempeliger en goedkoper te maken; waarbij niet getornd mag worden aan de kwaliteit van de opleiding;
 - c) Een natuurgebied in Limburg aan te wijzen dat in principe, voor minimaal 15 jaar, jachtvrij wordt verklaard. Hier dient onder supervisie van de Faunabeheereenheid Limburg en in overleg met organisaties die deskundig zijn op het gebied van ecologisch faunabeheer gezocht te worden naar alternatieve methoden van populatie- en natuurbeheer;
- Voor de uitvoering van dit plan de benodigde middelen te reserveren en de uitwerking van dit plan verder mee te nemen in de nog op te stellen natuurvisie.

Programmabegroting 2018:

Uitvoeren van plan voor kennisuitwisseling jagers en laagdrempeliger en goedkoper maken van de jachtopleiding. De financiële middelen zijn via een subsidiebeschikking aan de Stichting Servicebureau Wildbeheereenheden Limburg grotendeels weggezet in 3 jaarschijven á € 98.218.

€ x 1.000

t/m 2017	2018	Totaal
98	98	300

Behorende bij de verplichte paragraaf 5.1. Bedrijfsvoering

Motie 776 Kuntzelaers inzake Anoniem Solliciteren (PS 17-6-2016)

Dictum:

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:

- Actief het diversiteitsbeleid in de Provinciale organisatie te bevorderen.
- Een proef te starten met anoniem solliciteren, mede op basis van de ervaringen van de ervaringen van andere gemeenten/provincies.

Programmabegroting 2018:

Naast de keuze leeftijdsdiversiteit actief te bevorderen, startte de Provincie in februari 2017 een proef met anoniem solliciteren Tijdens de (brieven)selectie wordt zo voorkomen dat er ongelijke kansen en uitsluiting ontstaan. Tot 1 mei 2017 werd er op elke externe vacature anoniem gesolliciteerd. Na afloop is deze proef geëvalueerd. Gekeken werd naar wie heeft gesolliciteerd (leeftijd, geslacht en etnische achtergrond) en wie daarvan is aangenomen. Wat de ervaringen van de sollicitanten waren en wat de effecten waren in bewustwording bij de selectiecommissies. De directie heeft in juli 2017 vastgesteld dat de proef niet heeft gebracht wat ervan verwacht werd. Er wordt gekeken naar andere alternatieven om de diversiteit van het personeelsbestand te vergroten.

Behorende bij de verplichte paragraaf 5.2. Bedrijfsvoering

Motie 770 Schaminée en Vaessen inzake externe inhuur provincie (PS 17-6-2012)

Dictum:

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op:

- Beleid te ontwikkelen waarin doelgericht gewerkt wordt aan het omlaag brengen van tijdelijke inhuur tot maximaal 10% van het personeelsbudget binnen de provinciale organisatie;
- Hierbij het principe van 'comply or explain' toe te passen, wat inhoudt dat gestreefd wordt naar de norm van maximaal 10%, maar in gevallen dat deze toch overschreden wordt, een heldere uitleg wordt gegeven waarom dat nodig was.

Programmabegroting 2018:

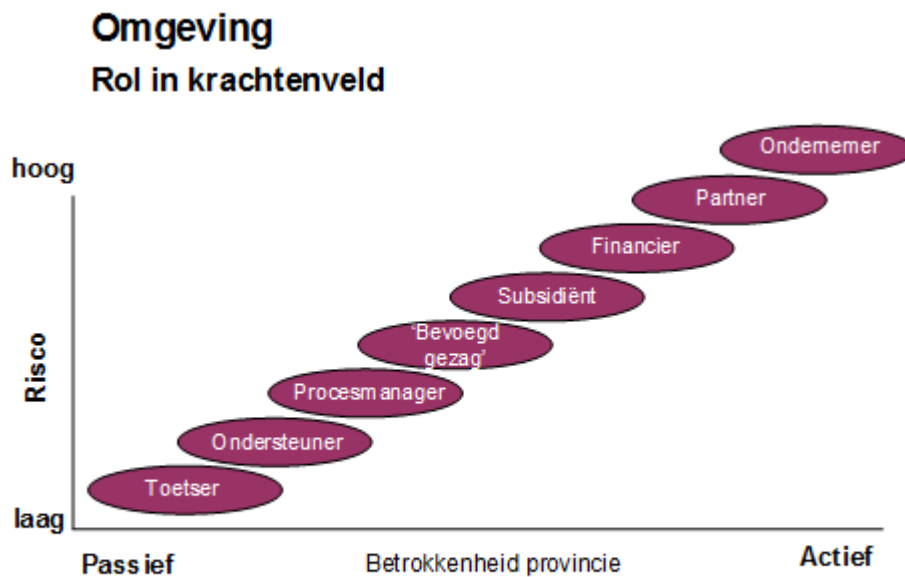
In de Mededeling portefeuillehouder d.d. 11 oktober 2016 hebben wij aangegeven dat wij ons committeren aan het streven om de externe inhuur naar beneden bij te stellen. Wij hebben aangegeven daarbij 10% van het actuele personeelsbudget als streefnorm te hanteren, rekening houdend met het feit dat inhuur van externen veelal fors duurder is, te vertalen in een factor 1,6. Voor zover wij deze norm overschrijden zullen wij dat voor uw Staten tijdig toelichten en inzichtelijk maken. (zie HRM-brief 2017 pagina 4, PS 7 juli 2017).

Bijlage 9: Rollen Provincie

De rol van de Provincie in het externe krachtenveld

De rol van de Provincie in een project, proces of programma is erg divers.

In dit schema wordt de mogelijke rol van de Provincie in projecten geschetst:

Dit schema is uiteraard niet volledig en kan met een beetje creativiteit worden aangevuld: denk maar aan de rol die de Provincie bijvoorbeeld kan vervullen voor het op de agenda zetten van maatschappelijke vraagstukken. Het gaat erom dat de provincie zich bewust is van haar rol, daar helderheid over verschaft en het gedrag aanpast aan zijn rol. De inhoudelijke opgave van de Provincie wordt in hoge mate bepaald door de positie die zij inneemt. Deze positie kan overigens per fase verschillen.

Bijlage 10: Aangenomen moties en amendementen

Amendement inzake aanvalsplan arbeidsmarkt

Provinciale Staten van Limburg, in vergadering bijeen op 3 november 2017,

Constateerende dat:

- Bij de voorjaarsnota 2017 Provinciale Staten hebben besloten om € 3,5 miljoen extra aan intensiveringsmiddelen uit te trekken voor de brede aanpak arbeidsmarkt¹;
- Hierover een amendement is aangenomen, waarbij is besloten:
 - o tot "een Aanvalsplan voor de Limburgse arbeidsmarkt met als speerpunten o.a. de bestrijding van werkloosheid van 45-65 jarigen en het benutten van beschikbare banen over de grens. Maatregelen van gemeenten om de instroom van bijstandsgerechtigden te beperken en de uitstroom te bevorderen, worden beloofd."
 - o dat "PS in de tweede helft van 2017 een nader kader voor het Aanvalsplan Limburgse arbeidsmarkt ter vaststelling tegemoet kunnen zien."
- In weerwil van hetgeen besloten bij de voorjaarsnota 2017, in de voorgestelde Programmabegroting 2018 er geen middelen voor dit Aanvalsplan Arbeidsmarkt zelf zijn uitgetrokken;
- GS op schriftelijke vragen hebben geantwoord dat "nog vóór de begrotingsbehandeling PS geïnformeerd" worden over het aanvalsplan arbeidsmarkt;
- p.33 van de 2^e Afwijkingenrapportage rept van een Aanvalsplan dat "begin 2018 gereed is";

Van mening zijnde dat:

- Provinciale Staten nog in de tweede helft van 2017 een nader kader voor het Aanvalsplan Limburgse arbeidsmarkt dienen vast te stellen, waarvan de voortgang als groot project gemonitord wordt;
- Substantiële financiële slagkracht onontbeerlijk is voor het welslagen van het Aanvalsplan Arbeidsmarkt zelf en daarvoor alsnog middelen moeten worden beschikbaar gesteld; waarbij:
 - o Gemeenten naar rato beloofd dienen te worden om innovatief het aantal bijstandsgerechtigden te beperken om zo een effectievere matching van vacatures te bewerkstelligen;
 - o Ook de banenafpraak met het Rijk en sociale partners om meer mensen met een arbeidsbeperking aan het werk te helpen, deel van dit aanvalsplan uitmaakt;
 - o De succesvolle aanpak met scholingsvouchers in Noord-Limburg wordt uitgebreid;

Besluiten:

1. Voorafgaande aan het huidige beslispunt 1 van het gewijzigd ontwerpbesluit behorend bij het Statenvoorstel No: G-17-029 Programmabegroting 2018 een beslispunt 1. toe te voegen, te weten:
 1. op p.52 van de programmabegroting (onder 1.3.3) en op p.23 van de memorie van toelichting (onder Limburg Werkt Akkoord (1.3.3)) als laatste zin toe te voegen: "Voor het aanvalsplan arbeidsmarkt zelf wordt voor 2018-2019 totaal € 5,0 mln. gereserveerd, naar rato gedekt uit de begrotingsresultaten 2018-2019."² en de bijbehorende (meerjaren)begroting 2018 e.v., memorie van toelichting en bijbehorende bijlagen dienovereenkomstig aan te passen.
2. De daarop volgende beslispunten door te nummeren.

VVD
Van den Akker

CDA
Giesen-Cox

SP
Schaminée

D66
Van de Ven

PvdA
Kuntzelaers

GroenLinks
Brugman

50PLUS
Van der Linden

Partij voor de Dieren
Plusquin

¹ p.49*3. Extra middelen beschikbaar stellen – te weten 3,5 mln. euro – voor de brede aanpak arbeidsmarkt waarvan de eerste contouren zijn geschetst in deze voorjaarsnota. Dekking zal ten laste komen van het 20 mln. euro deel Immunisatiereserve en verwerkt worden in de begroting 2018" ; p.23 "Onze inzet zal zich daarbij vooral richten op de economische clusterbenadering: innovatieclusters én de sectoren maakindustrie, logistiek, toerisme & recreatie. Daarnaast het belang van permanente aandacht voor scholing, vaardigheden en training voor een goed toegeruste en vaardige beroepsbevolking op alle niveaus."

² 2018: Uit het positieve mutatiesaldo onttrekking Algemene reserve ad € +63,8 mln., gezien het verwachte begrotingsresultaat over 2018 ad € +14,8 mln. na 1* BV, voor 2019 is het verwachte begrotingsresultaat € +5,8 mln.

Ingediend in de vergadering van Provinciale Staten van 3 november 2017

Limburgs
Parlement

gewijzigde motie 2341

Effectiever Duurzaamheidsbeleid

Provinciale Staten van Limburg in vergadering bijeen op 3 november 2017,

gelezen G-17-029 Programmabegroting 2018;

Constaterende het feit dat:

- 18 Zuid-Limburgse gemeentes op 14 september 2017 het Energie Convenant hebben ondertekend in Heerlen tijdens het festival van de toekomst.
- De Provincie dit convenant nog niet heeft ondertekend.
- De doelstellingen van de samenwerkende gemeentes grotendeels samenvallen met die van de Provincie en elkaar dus kunnen versterken.
- Gemeentes er tegenaan lopen dat zij te weinig procesgeld hebben om duurzaamheidsprojecten volledig uit te kunnen voeren.
- Dat de provincie de komende jaren nog voldoende budget heeft om duurzaamheid te stimuleren.

Overwegende dat:

- De provincie in het actieprogramma 2017 aangeeft dat ze financier, ondersteuner, bevoegd gezag, procesmanager en partner is in de energietransitie. Deze rollen bijdragen aan het aanjagen en versnellen van projecten.
- De provincie de energietransitie breed ondersteunt, ook daar waar geen koppeling met asbest mogelijk is.
- De provincie in sommige gevallen een gebiedsgerichte benadering kiest boven een individuele projectbenadering, om integrale oplossingen te bevorderen.

Roepen GS op:

- Het energieconvenant van de 18 Zuid-Limburgse gemeentes mede te ondertekenen.
- Om in samenspraak met gemeentes uit Noord en Midden Limburg te zoeken naar een vergelijkbare samenwerking.
- Gemeentes intensief te ondersteunen als financier, ondersteuner, procesmanager en partner in de energietransitie.
- Het mogelijk te maken voor gemeentes en samenwerkingsverbanden van gemeentes om procesgeld aan te vragen voor duurzaamheidsprojecten, zoals Palet in Parkstad.
- Voor het project Palet in Parkstad procesmiddelen te reserveren om het plan te realiseren.

En gaan over tot de orde van dag.

PvdA	CDA	D66	GroenLinks	PVV
Tirza Houben	Maud Hermans	Hans van Wageningen	Carla Brugman	Robert Housmans

Partij voor de Dieren
Pascale Plusquin

Ingediend in de vergadering van Provinciale Staten van 3 november 2017

**Limburgs
Parlement**

gewijzigde motie 2342

Lobby tegen Btw-verhoging

Provinciale Staten van Limburg in vergadering bijeen op 3 november 2017,
gelezen G-17-029 Programmabegroting 2018

Constateernde het feit dat:

- Er in het nieuwe regeerakkoord een Btw-verhoging van het lage tarief is opgenomen van 6% naar 9%.
- Limburg als grensprovincie extra gevoelig is voor verhogingen van het belastingtarief

Overwegende het feit dat:

- De Provincie Limburg op veel onderwerpen een lobby voert in Den Haag
- Vertegenwoordigers van vakbonden, ondernemers en vele maatschappelijke organisaties zich inmiddels hebben uitgesproken tegen een verhoging van de BTW.
- Het belang van een grenseffectentoets meerdere malen is bekrachtigd in Provinciale Staten

Roepen het college op:

- Bij het kabinet en de Tweede Kamer te pleiten voor een standaard grenseffectentoets
- Bij het ontbreken van een grenseffectentoets er standaard zelf een uit te voeren
- Bij het kabinet en de Tweede Kamer aan te dringen op het niet uitvoeren van de Btw-verhoging

En gaan over tot de orde van de dag.

PvdA Jasper Kuntzelaers	VVD Joost van den Akker	SP Bram Schaminée	GroenLinks Carla Brugman
50PLUS Henk van der Linden	Volkspartij Limburg Jos Van Rey	LOKAAL-LIMBURG Raimond Franssen	Partij voor de Dieren Pascale Plusquin
PVV Robert Housmans			

Motie: (strafrechtelijke) handhaving in het buitengebied

Provinciale Staten van Limburg in vergadering bijeen op 3 november 2017
gelezen G-17-029 Programmabegroting 2018

Constateerende dat:

- Handhaving van de Wet natuurbescherming en de bescherming van Natura 2000 gebieden tot de kerntaken van de provincie behoren;
- De prioriteit bij de politie niet gericht is op handhaving van de natuurwetgeving, het bevorderen van veiligheid in het buitengebied en het voorkomen van ongewenste activiteiten in Natura 2000- en overige (natuur)gebieden;
- De continuïteit en effectiviteit van de Groene Brigade onder druk staat door onderbezetting en onzekerheid over de toekomst;

Van mening zijnde dat:

- De handhaving door de Groene Brigade en andere groene boa's noodzakelijk en belangrijk is om onze natuurwaarden te beschermen, onveilige situaties te voorkomen en ongewenste activiteiten in het buitengebied tegen te gaan;
- Stroperij, afvaldumping, drugsoverlast, faunavervolging en andere ongewenste activiteiten te allen tijde bestreden dienen te worden;
- Er voldoende, gediplomeerde mensen beschikbaar dienen te zijn om strafrechtelijk te kunnen handhaven;
- Samenwerking tussen Terreinbeherendeorganisaties van belang is om hierbij te kunnen ondersteunen;
- Het Samenwerkingsconvenant Natuurmonumenten met gemeenten in Limburg een belangrijke stap voorwaarts is.

Verzoeken GS:

- De taken van de Groene Brigade te verankeren in het nieuwe Uitvoeringsplan VTH;
- Zich in te spannen om alle Limburgse gemeenten te laten aansluiten bij het bovengenoemde convenant;
- Een samenwerkingsverband te stimuleren tussen WildBeheerEenheden(WBE), Natuurmonumenten, Limburgs Landschap en Staatsbosbeheer om een krachtige strijd te kunnen voeren tegen ongewenste activiteiten in het buitengebied.

Rudy Tegels Wilma van Dommelen
CDA D66

Jasper Kuntzelaers
PvdA

Herman Nijskens
VVD

Carla Brugman Robert Housmans
GroenLinks PVV

Motie politiecapaciteit

Provinciale Staten van Limburg, in vergadering bijeen op 3 november 2017
gelezen G-17-029 Programmabegroting 2018

Constaterende dat:

- Limburg na de bezuinigingen op de Nationale Politie hard is getroffen voor wat betreft de vermindering van het aantal politiebureaus en mankracht;
- De normtijden qua opkomst in geheel Limburg niet worden gehaald;
- Inmiddels ook de nodige moordzaken op de planken blijven liggen vanwege het tekort aan mankracht;
- De misdaad-, opsporings- en oplossingscijfers in Limburg verontrustend ongunstig afsteken tegen de rest van het land;
- De gezamenlijke burgemeesters van Limburg recent een brandbrief naar de Haagse coalitiepartijen hebben gestuurd met daarin de roep om meer mankracht en financiële middelen;

Overwegende dat:

- Limburgse gemeenten de dupe worden van grensoverschrijdende criminaliteit, maar zonder middelen en mensen weerloos zijn;
- De veiligheid voor de burgers in Limburg in het geding is en daarmee de geloofwaardigheid van de overheid met betrekking tot een van haar belangrijkste kerntaken;
- Het regeerakkoord structureel 267 miljoen uittrekt voor o.a. meer agenten in de wijk en rechercheurs en herverdeling van inzet van politie over de regio's wordt geactualiseerd;
- Er een speciale Ondernijningswet in het leven wordt geroepen waarvoor tevens 100 miljoen beschikbaar is;

Van mening zijnde dat:

- Veiligheid nooit onder druk mag komen te staan door bezuinigingen;
- Crimineel gedrag nooit 'beloond' mag worden doordat opsporing wordt uitgesteld;
- In Limburg, net als in andere grensregio's, grensoverschrijdende criminaliteit een groot probleem vormt;

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op:

- Het Rijk te verzoeken de uitvoering van de structurele herverdeling van de politiecapaciteit in Nederland zo snel mogelijk op te pakken en uit te voeren op basis van reële criteria die recht doen aan de ligging van regio's aan landsgrenzen waar criminelen gebruik c.q. misbruik van maken.
- Tijdelijk extra opsporingscapaciteit te ~~vorderen~~ vragen teneinde moordzaken, grensoverschrijdende criminaliteit en ondernijningszaken op te kunnen lossen.

En gaan over tot de orde van de dag

Jeu Titulaer
CDA

Leon Vaessen
D66

Joost van den Akker
VVD

Aleida Berghorst
PvdA

Robert Housmans
PVV

Ingediend in de vergadering van Provinciale Staten van <<datum>>

2^e Gewijzigde motie 2346

Motie: beweging op de woningmarkt

Provinciale Staten van Limburg in vergadering bijeen op 3 november 2017
gelezen G-17-029 Programmabegroting 2018

Constateerende dat:

- het aantal sociale huurwoningen voor de laagste inkomens – tot circa 600 euro huur afnemen;
- aan huurwoningen in de middensector er een tekort is. Het gaat hierbij om woningen van ruwweg tussen de 710 en 900 euro;
- er frictie bestaat tussen de koop- en huurmarkt;
- de woningmarkt voor de middenklasse vrijwel op slot zit. Een gezin met een modaal inkomen van € 37.000 en twee kinderen komt niet in aanmerking voor een sociale huurwoning: die is bedoeld voor de laagste inkomens en de vrije sector is vaak onbetaalbaar;
- Het ook voor starters lastig is een betaalbare woning te vinden;

Overwegende dat:

- Tot ongeveer 2035 er binnen de huishoudensontwikkeling een toename van het aantal eenpersoonshuishoudens is;
- Het aantal inwoners van Limburg in tegenstelling tot de verwachtingen, vooralsnog, licht stijgt;
- Het tekort aan de middenklasse huurwoningen veroorzaakt wordt doordat corporaties dergelijke woningen in beginsel niet mogen bouwen en de particuliere sector ze niet bouwt;
- Kopen vaak geen optie is voor starters. De hypotheeknormen zijn aangescherpt en er moet meer eigen geld worden meegebracht. Ook de flexibilisering van de arbeidsmarkt speelt een rol: steeds vaker hebben starters geen vast contract;
- Het regeerakkoord de woningbouwproductie weer wil aanjagen, waarbij maatwerk per regio mogelijk moet zijn;

Van mening zijnde dat:

- Er te weinig aandacht is voor de ontwikkelingen op de woningmarkt in relatie tot de arbeidsmarkt;
- Er geen, dan wel te weinig aandacht is voor de woningmarkt in relatie tot arbeidsmigranten;
- Aandacht ontbreekt voor het feit dat de verwachte inwonersdaling in Limburg, vooralsnog, niet doorzet;
- De cijfers waarop de vastgestelde afspraken ten aanzien van woningmarktbeleid zijn gebaseerd inmiddels alweer achterhaald zijn door een sterk verbeterde economische situatie;

Roepen het college van GS op:

- Opnieuw met de woningmarktregio's aan tafel te gaan om te inventariseren welke knelpunten vanwege de veranderde woningmarkt binnen de regio's worden gesignaleerd;
- In kaart te brengen welke mogelijke maatregelen deze knelpunten kunnen opheffen;
- Hierover aan PS te rapporteren voor 1 februari 2018

Ingediend in de vergadering van Provinciale Staten van <<datum>>

En gaan over tot de orde van de dag.

John Verhoijzen
CDA

Wilma van Dommelen
D66

Anton Kirkels
VVD

Aleida Berghorst
PvdA

Carla Brugman
GroenLinks

Robert Housmans
PVV

Raimond Franssen
LOKAAL-LIMBURG

Motie innovatienetwerk bio-economie

Provinciale Staten van Limburg, in vergadering bijeen op 3 november 2017
gelezen G-17-029, statenvoorstel Programmabegroting 2018,

Constateernde dat:

- Door klimaatverandering ook agrariërs zich noodgedwongen moeten gaan aanpassen om aan klimaatdoelstellingen te kunnen voldoen;
- Koplopers in de bio-economie door de provincie gestimuleerd worden;
- Er al stappen gezet zijn rondom Greenport en de Brightland Campus;
- Een voorbeeld hiervan Healthy Eating & Food Innovation (HEFI) is;

Overwegende dat:

- Kennisdeling tussen agrariërs en de chemie kan bijdragen aan duurzame en gezonde oplossingen voor de voedselproductie;

Van mening zijnde dat:

- Een kwaliteitsimpuls een positieve bijdraeg kan leveren;
- Insteek moet zijn de mensen in Limburg gezonder te maken;

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:

- In te zetten op een versterkt innovatienetwerk tussen agrariërs, koplopers, land- en tuinbouworganisaties en de (chemische) industrie gericht op de ontwikkeling van bio-economie;

En gaan over tot de orde van de dag

Fractie GroenLinks Carla Brugman	Volkspartij Limburg Jos van Rey	50PLUS Henk van der Linden	Partij voor de Dieren Pascale Plusquin
-------------------------------------	------------------------------------	-------------------------------	---

PvdA Tirza Houben	D66 Wilma van Dommelen	VVD Herman Nijskens
----------------------	---------------------------	------------------------

CDA John Verhoijzen	SP Bram Schaminée	LOKAAL-LIMBURG Raimond Franssen	PVV Robert Housmans
------------------------	----------------------	------------------------------------	------------------------

Motie heroverweging Limburg Branding

Provinciale Staten van Limburg, in vergadering bijeen op 3 november 2017,

Constateerende dat:

- De Limburg Branding vanaf 2013 is opgestart, met het oog op het versterken van het 'merk Limburg' in binnen- en buitenland;
- De Limburg Branding is ondergebracht bij de uitvoeringsorganisatie Connect Limburg;
- Er jaarlijks 1,2 miljoen euro wordt besteed aan de Limburg Branding.

Van mening zijnde dat:

- Het van belang is dat er een goede communicatiestrategie wordt gehanteerd door de provincie om de successen en kansen van Limburg in binnen- en buitenland uit te dragen;
- Het onderbrengen van de Limburg Branding bij een externe uitvoeringsorganisatie ertoe heeft geleid dat er onvoldoende samenhang is met de beleidsterreinen en ambities van de provincie;
- Het meer voor de hand ligt om als provincie zelf te werken aan een integrale communicatiestrategie, met daarin bijzondere aandacht voor de provinciale speerpunten.

Roepen het college van Gedeputeerde Staten op om:

- De uitvoering van de Limburg Branding door Connect Limburg te doen beëindigen;
- Zelf een integrale communicatie- en Brandingstrategie uit te werken, binnen de financiële ruimte van de huidige Limburg Branding, en deze uiterlijk ten tijde van de aanbidding van de Voorjaarsnota 2018 ter besluitvorming voor te leggen aan PS.

En gaan over tot de orde van de dag.

SP Schaminée	CDA Werrij-Wetzels	PvdA Kuntzelaers	VVD Heuvelings
D66 Vaessen	50PLUS Van der Linden	Partij voor de Dieren Plusquin	
GroenLinks Brugman	PVV Housmans	LOKAAL-LIMBURG Raimond Franssen	

Motie inzake “leren – lezen – werken”

Provinciale Staten van Limburg, in vergadering bijeen op 3 november 2017,

Constateerende dat:

- De momenteel beschikbare cijfers een zeer zorgelijk beeld geven van het aandeel van laaggeletterden onder onze bevolking: gemiddeld 13,8% van de Limburgers is laaggeletterd; aanzienlijk hoger dan het landelijk gemiddelde van 11,9%;
- 65% van de laaggeletterden in Nederland geboren en getogen zijn; en 57% van de laaggeletterden een betaalde baan heeft;

Overwegende dat:

- Lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden basisvoorwaarden zijn voor het daadwerkelijk en volwaardig meedoen in onze maatschappij;
- Dat deze situatie de sociale ontplooiing en participatie in de zin van het vinden en behouden van werk ernstig in de weg staat; zeker wanneer ook digitale vaardigheden ontbreken;
- Dat voor de verbetering van de geletterdheid al adequate programma's bestaan;
- Naast de doelgroep 'nieuwe Nederlanders en statushouders', de doelgroep onder Nederlanders zonder migratieachtergrond echter lastig te bereiken blijkt;

Van mening zijnde dat:

- Het bereiken van deze doelgroep en de verbetering van de situatie in geletterdheid, alleen kans van slagen heeft door een taalaanbod met een zo laag mogelijke drempel;
- De juiste aanpak met de juiste partners, voorzien van voldoende middelen dus essentieel is;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- Te bevorderen dat de meest aansprekende partners met de laagste drempels in benaderbaarheid een inhaalslag kunnen gaan maken in ten eerste de geletterdheid en ten tweede de digitale vaardigheden van de doelgroepen die zo lastig bereikbaar blijken;
- Tot verdere inzet te komen van Taalambassadeurs (gewezen laaggeletterden), de bibliotheken en provinciale maatschappelijke organisaties, als plaats van samenkomst van nú en als ter zake kundige uitvoeringsorganisaties, samen met hun partners als bijv. Stichting ABC Limburg en Stichting Lezen & Schrijven deze inhaalslag te laten maken;
- Te bezien of binnen de huidige programma's hiervoor voldoende middelen beschikbaar zijn dan wel extra middelen beschikbaar gesteld moeten worden;
- Provinciale Staten via de betreffende Statencommissie hierover te rapporteren.

En gaan over tot de orde van de dag.

WD
Kirkels

CDA
Hermans

SP
Schilders

D66
Vaessen

PvdA
Kuntzelaers

GroenLinks
Brugman

PvdD
Plusquin

50PLUS
Van der Linden

Motie Limburg Regenboogprovincie

Provinciale Staten van Limburg, in vergadering bijeen op 3 november 2017,

Constateerende dat:

- de acceptatie en het gevoel van sociale veiligheid van lesbische vrouwen, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en mensen met een intersekseconditie (LHBTI's) op lokaal niveau kan verschillen in aard en omvang;
- LHBTI's recht hebben op veiligheid, een eerlijke kans op participatie en een gelijkwaardige behandeling;
- er in Limburg nog slechts 5 gemeenten Regenboogstad zijn, te weten Heerlen, Maastricht, Roermond, Venlo en Weert die hiertoe convenanten hebben gesloten met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Overwegende dat:

- het onacceptabel is dat LHBTI's bijvoorbeeld op school, op straat, op het werk, in de zorg, in de sport en in hun eigen sociale kring niet (meer) durven uit te komen voor hun identiteit;
- de Provincie Limburg een belangrijke rol kan spelen in het bevorderen van de sociale acceptatie en het gevoel van sociale veiligheid van LHBTI's en de zichtbaarheid hiervan;
- in het coalitieakkoord is aangegeven dat de coalitie staat voor een tolerant en gastvrij Limburg, anti-discriminatie en de emancipatie van de LHBT-groep hoog in het vaandel heeft en in al het eigen handelen vanuit deze kernwaarden acteert,

Van mening zijnde dat:

- iedereen ertoe doet en iedereen zich veilig, gesteund en weerbaar zou moeten kunnen voelen in Limburg,

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om

- de samenwerking te zoeken met relevante maatschappelijke organisaties, partners en gemeenten om de sociale acceptatie, veiligheid en gelijke behandeling van LHBTI's in Limburg te stimuleren en waar mogelijk om te zetten in beleid;
- Limburgse gemeenten te motiveren aan te sluiten bij het landelijk project Regenboogsteden;
- in de PR en communicatie namens het Gouvernement uit te dragen dat alle (Lim)burgers, waaronder LHBTI's, gezien en gewaardeerd worden;
- aan te sluiten bij de provincie Drenthe, Gelderland, Groningen en Flevoland als Regenboogprovincie;

En gaan over tot de orde van de dag.

Pascale Plusquin Partij voor de Dieren	Carla Brugman GroenLinks	Jos van Rey Volkspartij Limburg	Raimond Franssen LOKAAL-LIMBURG	Jan van de Ven D66
---	-----------------------------	------------------------------------	------------------------------------	-----------------------

Tirza Houben PvdA	Bram Schaminée SP	Henk van der Linden 50PLUS	Mariska Werrij-Wetzels CDA
----------------------	----------------------	-------------------------------	-------------------------------

Motie Stop verdrinkingen in Zuid-Willemsvaart bij Weert

Provinciale Staten van Limburg, in vergadering bijeen op 3 november 2017,

Constateerende dat:

- Bij de Zuid-Willemsvaart ter hoogte van Weert een zeer onveilige situatie is ontstaan voor mens en dier, vanwege de steile damwandprofielen van het kanaal
- Er momenteel tijdens de trek vrijwel dagelijks wilde zwijnen te water raken en verdrinken, en eerder ook al kleinere dieren zoals herten

Overwegende dat:

- Dit zich met name tijdens de najaarstrek zal herhalen, omdat het kanaal ter plekke het natuurgebied Kempen-Broek doorsnijdt, en voor de bezoekers een grote barrière betekent en voor de bezoekers een grote barrière betreft;
- Natuurorganisaties zich hebben uitgesproken voor het vinden van een oplossing voor deze problemen, zoals door middel van een eoduct (zie <https://www.1limburg.nl/natuurclubs-willen-eoduct-over-zuid-willemsvaart>)
- De provincie thans primair verantwoordelijk is voor het natuurbeleid, maar ook Rijkswaterstaat als weg- en waterbeheerder in beeld is, en de gemeente verantwoordelijkheden heeft wat betreft de veiligheid van bewoners

Van mening zijnde dat:

- Deze zeer onveilige situatie voor mens en dier niet mag blijven voortbestaan
- Er sprake is van gedeelde verantwoordelijkheden voor de oplossing hiervan
- Het wenselijk is dat de provincie het voortouw neemt voor het vinden van een oplossing

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:

- **Mogelijke oplossingen voor het probleem in kaart te brengen en de Cie RLN hierover zo spoedig mogelijk te informeren,**

En gaan over tot de orde van de dag

Pascale Plusquin
Partij voor de Dieren

Carla Brugman
GroenLinks

Jos van Rey
Volkspartij Limburg

Henk van der Linden
50PLUS

Robert Housmans
PVV

Bram Schaminée
SP

Anton Kirkels
VVD

Motie integrale verankering digitalisering in Provinciaal beleid

Provinciale Staten van Limburg, in vergadering bijeen op 3 november 2017,

Constateerende dat:

- de digitalisering van de samenleving in hoog tempo vorm krijgt en dat deze naast risico's ook veel kansen biedt voor ontwikkelingen op alle mogelijke terreinen die invloed op hebben op het dagelijkse leven van burgers;
- Provinciale Staten op 7 juli 2017 de motie 2331 Kuntzelaers c.s. inzake robotisering en digitalisering hebben aangenomen en daarmee de effecten van digitalisering op de arbeidsmarkt hebben onderkend;

Overwegende dat:

- Provinciale Staten een werkgroep Robotisering heeft ingericht om de effecten van digitalisering en robotisering op de arbeidsmarkt te onderzoeken;
- Gedeputeerde Staten in de uitwerking van de motie 2331 Kuntzelaers c.s. een digitale agenda opneemt voor de Provincie Limburg;
- de bovengenoemde acties van Provinciale en Gedeputeerde Staten moeten leiden tot meer inzicht in de relevante ontwikkelingen en het belang ervan voor de toekomst van Limburg;
- digitalisering niet alleen arbeidsmarkt-effecten heeft, maar in de breedte van beleid effect heeft, onder andere op gezondheid, onderwijs, regionale economie, ruimtelijke ordening, onderwijs, duurzaamheid, cultuur en erfgoed, Openbaar Vervoer en (smart) mobility;
- er nog onvoldoende besef van urgentie in Limburg is voor de kansen en belemmeringen van digitalisering en de snelheid waarmee de ontwikkelingen onze samenleving in de breedte zullen gaan beïnvloeden;
- het in relatie tot de snelheid van disruptieve verandering onvermijdelijk is dat met directe ingang op ieder beleidsterrein waarop de Provincie Limburg investeert/verantwoordelijk is/bevoegdheden heeft, gevolgen van digitalisering integraal onderdeel moeten uitmaken van besluitvorming;

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:

- bij toekomstig beleid middels een digitaliseringsparagraaf inzicht te geven in de verwachte gevolgen van digitalisering op dit beleidsterrein en de kansen en risico's die het biedt;
- bij bevoegdheden van de Provincie, zoals bij vaststelling van verordeningen betreffende de openbare ruimte, het uitwerken van de openbaar vervoer concessie, provinciaal wegbeheer waar mogelijk de relevante ontwikkelingen en gevolgen van digitalisering te schetsen en op te nemen in een digitale paragraaf;
- bij de uitvoering en kaderstelling met betrekking tot Provinciale bevoegdheden die digitale implicaties hebben, zoals bij de invoering van de nieuwe omgevingswet, de zorgvuldige omgang met data van en door burgers en kansen en risico's te adresseren in een paragraaf 'verantwoorde omgang met data en digitale gegevens'
- het format Statenvoorstel aan te vullen met een extra 'Digitaliseringparagraaf'

En gaan over tot de orde van de dag.

Leon Vaessen D66	Jasper Kuntzelaers PvdA	Frans Heldens CDA	Bram Schaminée SP	Joost van den Akker VVD
Andy Rossel Groenlinks	Pascale Plusquin Partij voor de Dieren	Henk van der Linden 50PLUS		

Motie extra financiële middelen klimaat en energie

Provinciale Staten van Limburg, in vergadering bijeen op 3 november 2017,

Constateerende dat:

- het Rijk in het recente Regeerakkoord extra financiële middelen aan de provincies ter beschikking stelt voor klimaat en energie;
- de provincie Limburg de energietransitie heeft gekoppeld aan de opgave voor asbestsanering;

Overwegende dat:

- in het bestaande beleidskader van de Provincie Limburg geen scheiding van financiële middelen wordt betracht voor de energietransitie of voor asbestsanering;
- er voor de opgave richting klimaatneutraliteit expliciet aandacht moet zijn in het beleid voor CO2-reductie

Van mening zijnde dat:

- de extra financiële middelen voor klimaat en energie ook besteed moeten gaan worden aan klimaat en energie en niet aan asbestsanering;

Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:

- te bezien in hoeverre het Aanvalsplan Asbest en Energie in de huidige vorm nog een juist instrument is om de extra financiële middelen vanuit het meest recente Regeerakkoord ook daadwerkelijk aan klimaat en energie te besteden;
- te bezien in hoeverre huidig beleid expliciet gericht is op CO2-reductie om tot klimaatneutraliteit te komen;
- anderszins een voorstel uit te werken hoe de extra financiële middelen daadwerkelijk enkel en alleen aan klimaat en energie (inclusief de opgave ten aanzien van CO2-reductie voor klimaatneutraliteit) zullen worden besteed;
- Provinciale Staten hierover uiterlijk in het voorjaar 2018 te informeren of een Statenvoorstel voor te leggen.

En gaan over tot de orde van de dag

Carla Brugman GroenLinks	Pascale Plusquin Partij voor de Dieren	Hans van Wageningen D66
Tirza Houben PvdA	Bram Schaminee SP	Maud Hermans CDA

Motie intensivering kinderopvang en (kinder)armoede

Provinciale Staten in vergadering bijeen op 3 november 2017

Gehoord de beraadslaging

Constateerend dat:

- het college met een intensiveringsnotitie Kinderopvang en (kinder)armoede is gekomen

Overwegend dat:

- hiermee een bedrag van 1 miljoen euro is gemoeid
- dit geld met name wordt gestoken in scholing, training, e-learning, monitoring, communicatiemiddelen, onderzoek, tooling, netwerken
- het college nog in gesprek gaat met Leergeld, Jeugdsportfonds, Jeugdcultuurfonds
- de Pijler, Leergeld en Voedsel- en Kledingbank reeds worden ondersteund met provinciale financiële middelen
- het Kansfonds ook een jaarlijkse bijdrage tegemoet kan zien van 100.000 euro sinds 30 juni 2017

van mening zijnde dat:

- het restantbedrag ondersteuning transformatie Jeugdzorg, zijnde de 1 miljoen euro, in zijn geheel zo direct mogelijk ten goede dient te komen aan kinderopvang en met name kindarmoede, dus minder aan proces dient te worden uitgegeven en meer direct aan het kind
- er in de Sociale Agenda met initieel al 32 miljoen euro voldoende financiële middelen zijn voor zaken als scholing, training, e-leerling, monitoring, communicatiemiddelen, onderzoek, tooling, netwerken

Verzoeken het college van gedeputeerde staten:

- om toch het gehele restantbedrag (eenmalig) extra te investeren om direct kindarmoede te verlichten en dus ook het kinderopvang te vergroten
- Provinciale Staten hier uiterlijk in het 1e kwartaal 2018 over te informeren hoe dit tot uitvoering wordt gebracht.

En gaan over tot de orde van de dag.

GroenLinks
Rossel

CDA
Hermans

PvdA
Houben

D66
Van de Ven

SP
Schaminée

